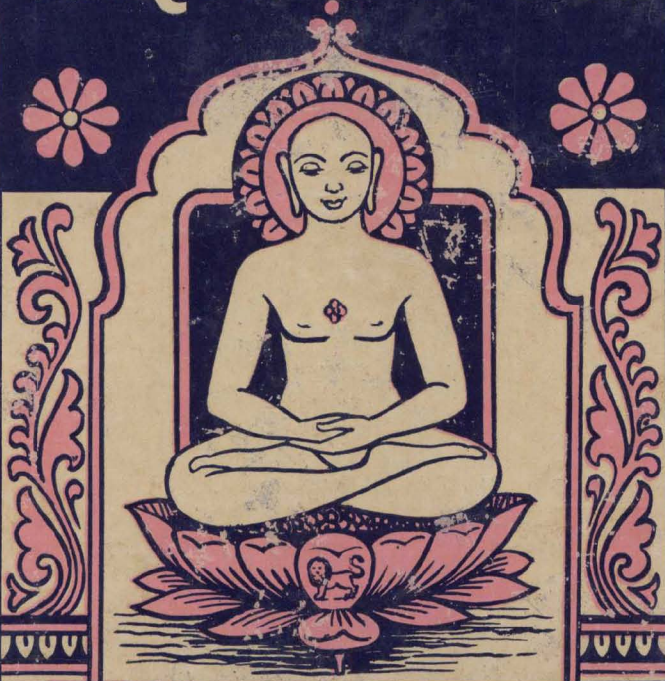

મંગલમ્ ભગવાન્ પીરો
યાને
શ્રીમહાવીર ભવત જ્યોત

લેખિકા:- સાધ્વીજી વસંત પ્રભાશ્રીજી "સુતેજ"

सुनंदा सुतेज पुष्पभाजा : पुष्प १३ मुं

श्री पंचपरमेष्ठिने नमः

श्री पार्श्वसूरीश्वर सद्गुरुभ्यो नमः

मंगलं भगवान् वीरो
या ने
महावीर ज्वन न्योत

प्रेरिका :

परमविदुषी पू. श्री सुनंदाश्रील महाराज

लेखिका :

साहित्य रत्न साध्वी श्री वसंतप्रभाश्री
“ सुतेज ”

प्रकाशक :

श्री पार्श्वसूरीश्वर जैन संध : सुंभध

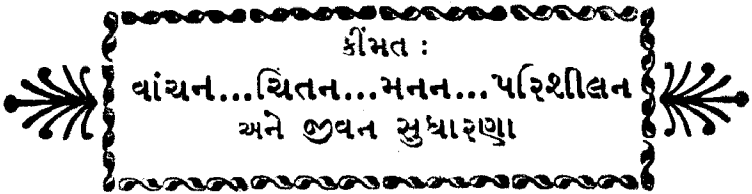
શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ જૈન સંઘ મુંબઈ તરફથી
શ્રી મહાવીર નિર્વાણ પચીશમી શતાબ્દી નિમિત્તે
પ્રાણવાન પ્રકાશન

પ્રાપ્તિસ્થાન :

શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ જ્ઞાન મંદિર
દશમો રોડ, ચેમ્બુર-મુંબઈ નં. ૭૧

શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ જ્ઞાન મંદિર
ઝવેર રોડ, મુલુન્ડ-મુંબઈ ૮૦

પ્રત : ૧૦૦૦, પહેલી આવૃત્તી

[વિ. સં. ૨૦૩૨]

દીપાવલિ પર્વ

[વીર સં. ૨૫૦૨

મુદ્રક :

ગિરધરલાલ કુલચંદ શાહ : સાધના મુદ્રણાલય, દાણાપીઠ-ભાવનગર

આચાર્યશ્રી ભાદ્રચંદ સૂરીશ્વરીજી

• મહારાજ •

જન્મ. ૧૯૨૦ • દીક્ષા. ૧૯૩૫

જન્મ. સં. ૧૫૩૧
ચંત્ર. સુદ. ૯
(રામનવમી)
દીક્ષા :- ૧૫૪૬
વૈશાખ. સુદ. ૩

આચાર્યશ્રી સાગરચંદ
સૂરીશ્વરજી મહારાજ

શ્રી કુશલચંદ્રજી ગાગિવર

• મહારાજ •

જન્મ. ૧૮૮૪ • દીક્ષા. ૧૯૦૧

ઉપાધ્યાય પદ. ૧૫૫૪
ક્રિયોદધાર. ૧૫૬૪
આચાર્ય પદ. ૧૫૬૫
યુગપ્રધાન પદ. ૧૫૯૮
સ્વર્ગવાસ. ૧૬૧૨

શ્રી જગતચંદ ગાગિવર

• મહારાજ •

દાદા સાહેબ
શ્રી પાર્વચંદ

સૂરીશ્વરજી

• મહારાજ •

જન્મ. ૧૯૪૩
દીક્ષા. ૧૯૫૮

જન્મ. ૧૯૩૫
દીક્ષા. ૧૯૫૫

અર્પિતભાવ અર્પણ

મરુધર માલવપતિ પ્રતિબોધક, યુગપ્રધાન પદ વિભૂષક, ક્રિયોદ્ધારકારક, મહાપ્રતાપી, પંડિત પ્રવર દાદાસાહેબ સ્વ. પૂ. આ. શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા., પ્રાતઃસ્મરણીય, સાતિશયાચાર્ય, ભારતભૂષણ યુગપ્રવર સ્વ. પૂ. આ. શ્રી જ્ઞાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા., પરમ શાંતમૂર્તિ સંવિજ્ઞ ચૂડામણિ પાઠકપ્રવર સ્વ. પૂ. શ્રી કુશલચંદ્રગણીશ્વરજી મ. સા., સાહિત્ય સંશોધક, અજ્ઞેડ ધર્મોપદેશક, સૂરિપ્રવર સ્વ. પૂ. આ. શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજી તથા વાત્સલ્યવારિધિ શાંત તપોમૂર્તિ સાધુપ્રવર સ્વ. પૂ. શ્રી જગતચંદ્રગણીશ્વરજી મ. સા. (બાવાજી), એ પાંચે ગચ્છ ધુરંધરોના કરકમલમાં તેઓશ્રીના પરોક્ષ વાત્સલ્યથી આકર્ષાઈને “મંગલં ભગવાન્ વીરો યાને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત” પુસ્તક અત્યંત વિનમ્રભાવે અર્પણ કરતાં મારા જન્મ અને જીવનને કૃતાર્થ માનું છું.

ડી. ચરણજી બાલિકા સમી,
પરમવિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજની
શિષ્યા સાધ્વી વસંતપ્રભાત્રી “સુતેજ”

પ્ર

કા

શ

કી

ય

ભગવાન્ મહાવીરની પચીશમી શતાબ્દિની ઉજવણી નિમિત્તે ભારતભરમાં વિવિધ કાર્યક્રમો થયા.

એ વિવિધ કાર્યક્રમોમાં ભગવાન્ મહાવીરના ગુણ-ગાન ગાવા અને એમના જીવન તથા કવનની આલેખના કરી અંતર્ય કરવી એ સૌથી ઉત્તમ કાર્ય છે.

શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છમાં તેમજ જૈન શાસનમાં પોતાની આગવી જ્ઞાન પ્રતિભાથી ઓપતા પ્રખર વક્તા ધર્મપ્રભાવિકા પરમવિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજ પોતાના સુઅભ્યાસી શિષ્યાવૃંદ સાથે છેલ્લા નવ વર્ષ મુંબઈમાં અને પરાઓમાં અનેક પ્રકારે ધર્મનો લાભ આપતા વિચર્યાં.

તેમાં તેમના પ્રથમ શિષ્યા સાહિત્યરત્ના પૂજ્ય શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મહારાજ “સુતેજ” એક સારા લેખિકા તરીકે જળકી રહ્યા છે. ઉપરાંત તેઓ કવિત્વ શક્તિ પણ ધરાવે છે. તેમની શ્રેષ્ઠ કલમે ઘણા પુસ્તકો લખાયેલા છે.

આ શતાબ્દિ પ્રસંગે તેમણે “મંગલ” લગવાનું વીરો
 યાને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત” નામે સળંગ પ્રભુ
 મહાવીરનું જીવનચરિત્ર સુગમ અને રોચક શૈલીએ
 આલેખ્યું છે. જે તેમના સાહિત્ય સર્જનમાં અનોખી
 ભાત પાડી જાય છે.

પ્રભુ મહાવીરના છઠ્ઠીશ ભવનું ટૂંકમાં ધ્યાન રજુ
 કર્યા પછી સત્યાવીશમે ભવ ખૂબ જ વિસ્તૃત રીતે
 આલેખ્યો છે. જેનું વાંચન કરતાં વાચક હૃદયમાં લગવાનું
 મહાવીરના જીવનનો ચિતાર આલેખાઈ જાય છે અને
 હૃદયંગમ બની જાય છે.

આ પુસ્તકને “ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ-
 મુખ્ય” તરફથી બહાર પાડતાં અમે ગૌરવ અનુભવીએ
 છીએ અને લગવાનું શ્રી મહાવીરની પચીશમી શતા-
 બ્દિની ઉજવણી આ રીતે ચીરસ્થાયી બનાવવામાં
 અમારો આંશિક ભાગ સદા અમર રહેશે.

જૈન શાસન સદા જયવંતુ વર્તો....

શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ
 મુખ્ય

શ્રી આદિનાથાય નમઃ

શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ સદ્ગુરુભ્યો નમઃ

આશીર્વાચન

સંસાર વિષમ છે, કાળની ગતિ ગહન છે, સમયમાં વ્યથતા છે, છતાં પ્રભુ મહાવીરનું શાસન પોતાની આગવી ને અનોખી પ્રભાથી જગતને આકર્ષી રહ્યું છે. ભગવાન્ મહાવીરે આતમને અજવાળ્યો સાથે જગતને પણ અજવાળી ગયા, પણ આજે ભગવાન્ મહાવીરે પાથરેલા એ અજવાળામાં આ વિષમ કાળનું થોડું કાજળ ભળી ગયું છે

પ્રભુ મહાવીરના મુક્તિ ગમનને આજે પચીસસો વરસો વીતી ગયા, છતાં ભારતભરમાં પ્રભુ મહાવીરની પચીસમી નિર્વાણ શતાબ્દિ વર્ષમાં પ્રભુ મહાવીરનું નામ ઘેર-ઘેર ને ઠેર-ઠેર ગુંજતું થયું. તેમજ પ્રભુના વિશાળ જ્ઞાનનો, તેમના અમૂલ્ય યોધનો અને તેમના કલ્યાણકારી સાહિત્યનો ખહોળો ફેલાવો થયો.

પરમ વિદુષી સાધ્વી શ્રી સુનંદાશ્રીએ સપરિવાર નવ વરસથી મુંબઈમાં વિચરી મુંબઈવાસીઓને તેમના

જ્ઞાનનો સારો લાભ આપી ધર્મનો સારો પ્રચાર કર્યો અને જૈન શાસનને તથા ગચ્છના નામને દીપાવ્યું છે. તેથી તેઓ ઘણા ઘણા ધન્યવાદને પાત્ર છે તેમ જ તેમના શિષ્યા સાહિત્યરત્ના સાધ્વી વસંતપ્રભાશ્રીજી પણ સારા લેખિકા તરીકે પ્રખ્યાત થયા છે, તે ઘણું અનુભવોદાયક છે.

સાધ્વી શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી ! તમે મેળવેલી કલમની કુશળતાથી પ્રભુ મહાવીરના પચીશમી નિર્વાણ શતાબ્દિ મહોત્સવને અનુલક્ષીને પ્રભુ મહાવીરનું સળંગ સત્યાવીરો ભવનું જીવન-ચરિત્ર ઘણી સાદી ભાષામાં લખ્યું છે, તે ખૂબ આનંદની વાત છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ હોય તો જ આવી કલમ કુશળતા પ્રાપ્ત થઈ શકે. તમે પૂર્વ-પુણ્યથી લખવાની કળા સારી વિકસાવી છે.

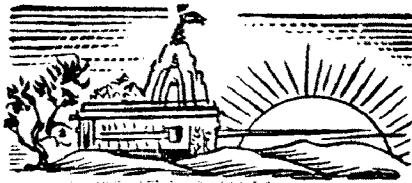
“મંગલમ્ ભગવાન્ વીરો યા ને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત” નામે પ્રગટ થતાં આ પુસ્તકમાં આશીર્વાચન લખી આપવાનો મારા ઉપર તમારો પત્ર આવ્યો. પણ લખવાની મારી જરાય આદત નથી. છતાં તમારી વિનંતી ધ્યાનમાં લઈને ખરા અંતઃકરણપૂર્વક શ્રી શાસનદેવને મારી અરજ છે કે, તમારા હાથે થતા દરેક શુભ કાર્યોમાં

સહાયભૂત બને.... ! તેમજ ગુરૂદાદા શ્રી પાશ્વંચંદ્ર-
 સૂરીશ્વરજી મહારાજ સાહેબ અને મારા પરમ ઉપકારી
 પૂ. બાવાજી શ્રી જગતચંદ્રગણીશ્વરજી મહારાજ સાહે-
 બની પુનિત કૃપાથી દરેક રીતે તમો સંપૂર્ણ યશસ્વી
 બનો ! વધુ ને વધુ કાર્યશક્તિમાં તથા લેખનશક્તિમાં
 આગળ વધી ધર્મ અને શ્રુતની ઉપાસનાથી તમારા
 જીવનમાં ઉત્તરોત્તર મંગળમાળા વિસ્તરતી રહે....એજ
 અંતરની શુભેચ્છા અને શુભાશિષ.

વિક્રમ સં. ૨૦૩૧
 વીર સં. ૨૫૦૧
 આવશ્ય વદ આઠમ
 (જન્મપૃષ્ઠી)

લી. ગુરુચરણોપાસક,
 મુનિ વિદ્યાચંદ્રજી
 માધવલાલની ધર્મશાળા,
 પાલીતાણા (સૌરાષ્ટ્ર)

॥ वीराय नित्यं नमः ॥

अनुभोदना અને અભિનંદન

શ્રમણુ પ્રધાન ચતુર્વિંશ સંઘમાં પ્રથમ નંબરે જેમ સાધુ લગવંતોનું સ્થાન છે, તેજ પ્રમાણે ળીજી નંબરે સાધ્વી સમુદાયનું સ્થાન છે. શ્રમણુ લગવાન મહાવીરના નિર્વાણુ પછી, ૨૫૦૦ વર્ષ જેટલો લાંબો ગાળો પસાર થવા છતાં આજે પણ જૈન શાસનની જે જ્યેતુ શ્રવંત છે, તેનો મુખ્ય યશ લગવાન મહાવીરની પદ્મપરંપરામાં થયેલા શાસનને વક્ષાદાર ગીતાર્થપ્રવર સુવિહિત આચાર્ય લગવંતો વગેરે મુનિરાજને કાળે જાય છે, એ વાત યથાર્થ છતાં શાસનના સંરક્ષણમાં તેમજ શાસનની પ્રભાવનામાં પૂજનીય સાધ્વી સમુદાયનો કાળો પણ ઘણો આવકારદાયક છે. મહાસતી ચંદનબાળા, મહાસતી મૃગાવતી, સ્થૂલભદ્રસ્વામીના યક્ષા, યક્ષદિન્ના વગેરે સાતેય બહેનો, ચૌદસો યુમ્માલીશ અંથેના પ્રણેતા શાસ્ત્રકાર લગવાન હરિભદ્રસૂરિ મહારાજને જૈન શાસનની અભિક્ષેપી કરાવનાર યાકીની મહત્તરા વગેરે વંદનીય સાધ્વી સમુદાયનો અમર ઇતિહાસ આગમ અંથે, તેમજ અનેક શાસ્ત્રઅંથે અને ચરિત્ર અંથેમાં આજે

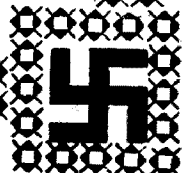
પણુ વિદ્યમાન છે. વર્તમાનમાં પણુ આ પૂજનીય સાધ્વી સમુદાયમાં હુજારો નરનારીઓને આર્યસંસ્કૃતિના અમૃત-પાન કરાવવા સાથે સંયમ અને તપની મંગલમય ઉત્તમ સાધના વડે ભગવાન મહાવીરના શાસનની જ્યોતને જીવંત રાખવામાં સહાયક થનાર અનેક સાધ્વી-જીઓ જૈન સંઘમાં વિદ્યમાન છે.

“ મંગલમ્ ભગવાન્ વીરો ” નામના આ મનનીય ગ્રંથને લખનાર પણુ એક ગુણવંત વિદુષી સાધ્વી વસંતપ્રભાશ્રીજી છે. એમનું અપરનામ “ સુતેજ ” છે. શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈન સંઘમાં જેમ તપગચ્છ, અંચલગચ્છ, ખરતરગચ્છ વગેરે અવાંતર પેટા વિભાગો છે, તે પ્રમાણે પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ નામનો વિભાગ પણુ આજે વિદ્યમાન છે, અને એ પાર્શ્વચંદ્રગચ્છના મુખ્ય સાધ્વીજી શ્રી ખાંતિશ્રીજી અને તેમના શિષ્યા સાધ્વીજી સુનંદાશ્રીજીના સાધ્વી વસંતપ્રભાશ્રીજી મુખ્ય શિષ્યા છે. સાધ્વીજી ખાંતિશ્રીજી અને સુનંદાશ્રીજી, સંયમધર્મની આરાધનામાં ઉપયોગવંત હોવા સાથે અનેક ધર્મશાસ્ત્રોના સારા અભ્યાસી છે, તેમ જ પ્રવચન આપવામાં ઘણી

કુશળતા ધરાવે છે. તેજ પ્રમાણે “ મંગલં ભગવાન્
 વીરો ” ગ્રંથનું સાઘંત આલેખન કરનાર સાધ્વીજી
 વસંતપ્રભાશ્રીજી પણ પોતાના ચારિત્રધર્મની આરા-
 ધનામાં સજગ હોવા સાથે અનેક ધર્મશાસ્ત્રોનું સુંદર
 પરિશીલન કરનાર ગુણવંત સાધ્વીજી છે તેમનો સ્વભાવ
 ઘણો વિનમ્ર છે અને તેમની વાણીમાં મધુરતા છે. તેમની
 તબિયત ઝરાઝર ન હોવા છતાં અનેક ગ્રંથોનું વાંચન,
 ચિંતન, મનન, ઉપરાંત આજની ળાજ પ્રજને ઉપયોગી
 તેવા સાહિત્યનું લેખન ઁ તેમનો જીવન વ્યવસાય છે.

ભગવાન્ મહાવીરના ૨૫૦૦મા નિર્વાણ વર્ષમાં આ
 સાધ્વીજીને અનંત ઉપકારી પરમાત્માના ગુણુગાન અને
 જીવન પરિચય લખવા દ્વારા ભગવાન્ મહાવીરની ભક્તિ
 કરવાની પ્રશંસનીય ભાવના થઈ, અને ઁ ભાવનાને
 અમલ કરવા માટે ભગવાન્ મહાવીરના જીવન અંગે
 સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, હિંદી, ગુજરાતી વગેરે જ્યાંથી ઉપ-
 લબ્ધ થાય ત્યાંથી સાહિત્ય લેણું કર્યું. રાત-દિવસ ઁ
 સાહિત્યના વાંચન મનનની પાછળ ઘણો પરિશ્રમ લીધો
 અને ભગવાન્ના નિર્વાણ વર્ષમાં જ આ ગ્રંથનું શ્રાવકો

મારફત મુદ્રણ થવા સાથે પ્રકાશન થાય એ પવિત્ર ભાવનાથી વિ. સં. ૨૦૨૬ના વર્ષમાં કેઈ શુભ ચોઢડીયે આ ગ્રંથ લેખનનું મંગલાચરણ થયું. એટલું જ નહિ પણ મુલુન્ડ ચાતુર્માસમાં એ લેખનકાર્ય ઘણું આગળ વધ્યું અને વિ. સં. ૨૦૩૧ના કાર્તિક સુદ પુનમના દિવસે આ ગ્રંથના લખાણની સમાપ્તિ પણ થઈ.

ગ્રંથ લખાઈ ગયા બાદ તેના પરિમાર્જન માટે એ સમગ્ર લખાણ સાધ્વીજીએ મને સોંપ્યું. મારા ઉપર અનેકાનેક ધર્મકાર્યોની જવાબદારી છતાં અવસરે અવસરે સમય મેળવી આ ગ્રંથ મેં સાઢંત વાંચી લીધો. ખાસ પરિમાર્જન કરવા જેવું મને કશું ન દેખાયું. એમ છતાં જ્યાં જ્યાં મને ઉચિત લાગ્યું ત્યાં ત્યાં મારા ક્ષયોપશમ અનુસાર પરિમાર્જન કરી આ ગ્રંથનું સંપૂર્ણ લખાણ મેં સાધ્વીજીને પાછું સુપ્રત કર્યું.

ગ્રંથનું લખાણ વાંચતા મને ઘણો આનંદ થયો. અનેક પ્રકારનું પ્રાચીન અર્વાચીન ભગવાન્ મહાવીરના

જીવનનું સાહિત્ય સ્થિરતાથી વંચાયા બાદ આ
 “ મંગલમ્ ભગવાન્ વીરો ” ગ્રંથનું લખાણ
 લખાયાની શ્રદ્ધાનો મારા અંતરાત્મામાં પ્રાદુ-
 ભાવિ થયો. ઉપરાંત સંસ્કારસંપન્ન વિદુષી સાધ્વીજીએ
 પણ કેવું સુંદર ગ્રંથાલેખન કરી શકે છે, તે માટે
 દિલમાં અત્યંત આનંદ થવા સાથે શુભ કાર્યની વારંવાર
 અનુભવના થઈ, તેમ જ આવા પ્રશંસનીય પ્રયાસ માટે
 એ ગુણીયલ સાધ્વીજીને મારા હૈયામાંથી ઘણાં ઘણાં
 અભિનંદન અપાયા.

વાલકેશ્વર

૪૧, રીજ રોડ

મુંબઈ નં. ૬

તા. ૨-૧૦-૭૫

લી.

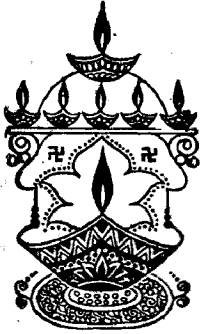
વિજયધર્મસૂરિ

૧૩

વંદે વીરં જગદ્ગુરું

ધ ન્ય વા દ

— પ્રાર્થના

— શુભાશિષ

વંદામિ મહાભાગં, મહામુષ્ટિં મહાયજ્ઞં મહાવીરં ।
અમરનરરાયમહિયં, તિલ્થયર મિમસ્સ તીથસ્સ ॥

સમસ્ત વિશ્વ ઉપર જેમનો અસીમ ઉપકાર વર્તે છે, એવા અનંત ઉપકારી, વિશ્વવંદ્ય, વિશ્વવિભૂતિ, વિશ્વંભર વિશ્વવાત્સલ્ય, વિશ્વનાથ, વીતરાગી, સર્વજ્ઞ પરમાત્મા શ્રી વર્ધમાનસ્વામી અપર નામ લગવાન્ શ્રી મહાવીરસ્વામીનાં ગુણગ્રામ કરવા એ અરેખર જીવનનો અમૂલ્ય લહાવો છે.

એ અણુમોલ લહાવો લેવાની પિપાસા જે પવિત્રાત્માઓનાં અંતરમાં પ્રગટી છે તે અરેખર મહાન પુણ્યશાળી છે. કરુણાના સાગર પ્રણુ મહાવીરની જગતને મોટામાં મોટી ભેટ ત્રણુ મહા સિદ્ધાંતોની છે.

અહિંસા=પરમમૈત્રીભાવ-નિવૈરભાવ-જીવો અને
જીવવા દો.

અનેકાંત=સારગ્રહણ દષ્ટિ-પરમ સમતા-પરમત
સહિષ્ણુતાભાવ, અને

અપરિગ્રહ=પરમ સંતોષ-તૃષ્ણાત્યાગ-બાહ્યપરિગ્રહ
મુક્તિ.

આ ત્રણ સોહામણા સિદ્ધાંતો સંસારના આધિ-
વ્યાધિ-ઉપાધિરૂપ ત્રિવિધ તાપોને શમાવનારા છે, જન્મ-
જરા-મરણના દુઃખોને દૂર કરનારા છે. આત્મજ્ઞાન-
આત્માનુભૂતિ-આત્મરમણતાને અર્પનારા છે.

ભૂતકાળમાં થઈ ગયેલા અનેકાનેક પ્રભુજીના પરમ
ભક્ત-ગુણુગુણુપિપાસુ શ્રેષ્ઠ આત્માઓએ ભગવંત
મહાવીરના પતિતપાવન પ્રેરક જીવન પ્રસંગો પર પુષ્કળ
પ્રકાશ પાડ્યો છે. વર્તમાનમાં પણ પાડી રહ્યા છે. અને
ભવિષ્યમાં પણ પાડશે. તે સર્વ ભૂરિ ભૂરિ પ્રશંસાને
પાત્ર છે.

આ “ મંગલં ભગવાન્ વીરો યાને શ્રી મહાવીર
જીવન જ્યોત ” ના લેખિકા પરમ વિદુષી, શાસન
પ્રભાવિકા, વકતૃત્વશક્તિ સંપન્ના, સુસાધ્વીજી શ્રી

સુનંદાશ્રીજીના સુશિષ્યા સાહિત્યોપાસિકા, કવિત્વશક્તિ-
ધારિકા વિદુષી સાધ્વીજી શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી 'સુતેજ'
છે. તેમને પણ જેટલા ધન્યવાદ આપીએ તેટલા અદ્ય
છે. એમણે ખીજા પણ પુસ્તકો લખ્યા છે. “સદ્બોધ
ઝરણાં” “પુણ્ય ઝરણાં” વગેરે પ્રેરણાદાયી છે.
તદુપરાંત ભક્તિરસનું પાન કરાવતાં ઘણાં સ્તવનો-
ગીતોની પણ રચના કરી છે. વળી ઉત્તમ પુરુષોના
જીવન પ્રસંગોને સચોટપણે રજૂ કરતાં ભક્તિ-વૈરાગ્ય
-શ્રદ્ધા તથા શ્રેષ્ઠ બોધને અર્પતા સુંદર સંવાદોની
પણ રચનાઓ કરી છે.

ગુણગ્રાહી હંસવૃત્તિધારક સાહિત્યરસિક જનોને
એમની કૃતીઓ જરૂર ગમી જશે. શાસનદેવ એમને
આથી પણ ઉત્તમ શ્રેષ્ઠ-સાહિત્ય સર્જવાનું સામર્થ્ય-
આરોગ્ય અને દીર્ઘાયુષ સમર્પો એ જ અંતરંગ પ્રાર્થના
અને શુભાશિષ છે.

ॐ શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છનો }
ઉપાશ્રય }
બેરપીપળા ખંભાત }
તા. ૧૮-૪-૭૬ }

લી. પ. પૂ. શાંતમૂર્તિ પરમોપકારી
ગુરુદેવ શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ. સા. ના
શિષ્ય મુનિ રામચંદ્રજી

ॐ नमः

प्रस्तावना

કચ્છનો પ્રદેશ આમ તો ગુજરાત રાજ્યનો એક નાનો વિભાગ છે. પરંતુ આ વિભાગમાંથી જૈન સમાજને સદ્દલાગ્યે અનેક વિદ્વાન સાધુ ભગવંતો તેમજ સાધ્વીજી મહારાજો પ્રાપ્ત થયા છે. પ્રસ્તુત અંથના લેખિકા શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છના પરમ પૂજ્ય વિદુષી સાધ્વીજી શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજના શિષ્યા બાલબ્રહ્મચારિણી પૂ. સાધ્વી શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મહારાજ છે. તેમના ગુરુશ્રીએ યથાર્થ રીતે જ તેમને “ સુતેજ ”નું તખલ્લુસ આપ્યું છે. તેઓ તેજસ્વી છે, સરસ લેખિકા છે, અને પ્રસ્તુત અંથ લખ્યા પહેલા તેમના લખેલા “ ધર્મઝરણાં ” “ ધર્મ સૌરભ ” “ પુણ્ય ઝરણાં ” “ મનમાળાના મણુકા ” “ સદ્દખોધ ઝરણાં ” ઇત્યાદિ પુસ્તકો પ્રગટ થઈ ગયા છે. આ બધા પુસ્તકો ભારે આવકારપાત્ર બન્યા છે. તેમનામાં કવિત્વશક્તિ પણ રહેલી છે. જેની કૃણશ્રુતિરૂપે “ વસંત ગીત ગુજન ” પ્રગટ થયેલ છે. તેમનું સંસારી વતન કચ્છ મોટી ખાખર છે. જે કે તેમનો જન્મ વિ. સં. ૧૯૮૭માં સુંબઈ થયો હતો.

સોળ વર્ષની વયે વિ. સં. ૨૦૦૪ની સાલમાં પૂજ્ય શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજ અને તેમના વિદુષી તેજસ્વી શિષ્યા બા.બ્ર. પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજના પરિચયમાં આવ્યા. પછી તે પારસમણિના સ્પર્શથી લોહું જેમ સોનું બની બળ્ય છે, તેવું જ શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીની બાબતમાં પણ બન્યું. તેમના માતા પિતા પણ ભારે સમગ્ર અને વિચારક હતા. માતા પિતાએ પણ

પોતાની પુત્રી કાઠવ ક્રીચડરૂપ સંસારમાં પડવાને બદલે સંયમ-
 ત્યાગ-તપના માર્ગે જાય એમાં જ તેનું હિત જોયું. માતા
 પિતાને પોતાની પુત્રી માટે ખાતરી હતી કે સંયમ અને ત્યાગના
 માર્ગે જઈ અમારી પુત્રી ત્યાગધર્મને દીપાવશે, અને એવી
 ઉચ્ચ ભાવનાથી પુત્રીની તીવ્ર ઇચ્છા મુજબ દીક્ષા માટે રજા
 આપી વિક્રમ સં. ૨૦૦૫માં તેમણે મોટી ખાખરમાં પૂજ્ય શ્રી
 સુનંદાશ્રીજી મહારાજ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી અને દીક્ષા
 પર્યાયના સત્યાવીશ વર્ષોમાં અપૂર્વ રીતે આત્માનો વિકાસ સાધ્યો
 છે. પુત્રીના આવા વિકાસને જોઈને તેના માતા પિતાનો આત્મા જ્યાં
 પણ હશે ત્યાં આનંદથી પુલકિત થતો હશે. આવા સંતાનો જેને
 ત્યાં જન્મ લે છે, તે માખાપ પણ ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર
 બની જાય છે. ત્યાગ-તપ-સંયમનો માર્ગ જેના હાથમાં નાની
 વયે જ આવી જાય છે, એવા જીવો સહેલાઈથી આત્માનો વિકાસ
 કરી અનેક જીવોને ધર્મના માર્ગે દોરવી શકે છે. પૂ. સાધ્વીજીએ
 પણ અભ્યાસ શરૂ કરી પાંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્રો, નવસ્મરણ, ચાર
 પ્રકરણ, ત્રણ ભાષ્ય, ચાર કર્મત્રય, સાધુ-સાધ્વીના આચાર-
 સંહિતા રૂપ શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર, ક્ષેત્રસમાસ, સંખોધ સિત્તરી
 વગેરે પ્રકરણ ત્રણે અર્થ સંહિત કર્યા, તેમ સંસ્કૃત માર્ગોપદે-
 શિકાના ખંને લાગો કરી રઘુવંશ વગેરે પાંચ અજૈન કાવ્યો,
 શ્રી ગૌતમીય કાવ્ય, ચંદ્રપ્રભ મહાકાવ્ય, નેમિનાથ મહાકાવ્ય
 વગેરે સાત જૈન કાવ્યોના વાંચન સાથે અનેક મહાપુરૂષોના અને
 મહાસતીઓના ગદ્ય પદ્ય ચરિત્રો તથા શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની
 ટીકા વગેરેના વાંચનથી તેમણે સંસ્કૃત વાંચન પણ સમૃદ્ધ
 બનાવ્યું. આવું ઉત્તમ શિક્ષણ પ્રાપ્ત કર્યા પછી તેઓ કહે છે
 કે “આ તો અગાધ એવા શ્રુતસાગરનું એક બિંદુ માત્ર કહી
 શકાય.” જેમ જેમ માણસનું જ્ઞાન વધતું જાય તેમ તેમ

તે વધુ ને વધુ વિનમ્ર બનતો જાય છે. જુસસ કાઈસ્ટે કહ્યું છે કે “જે કોઈ પોતાને ઉચો માનશે તેનું પતન થશે, અને જે નમ્ર થશે તે પોતે ઉચો જશે.” (મથ્યુ. ૨૩-૧૨). આ વાત સાધ્વીશ્રીના જીવનમાં ચરિત્રાર્થ થયેલી જોવામાં આવે છે. તેમના લખેલ પુસ્તક “મંગલ લગવાનું વીરો યાને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત”ના બધા છાપેલા ફર્માઓ હું સાદ્યંત વાંચી ગયો છું. અંતમાં લગવાનું મહાવીરના પાછલા ભવોનો ઉલ્લેખ પણ જ્યાં જરૂરી જણાયો છે ત્યાં આપવામાં આવેલ છે. અંતિમ જન્મથી નિર્વાણકાલ સુધીનો ઇતિહાસ લેખિકાએ વિસ્તૃત રીતે આપ્યો છે. લગવાનું સાધનાકાલના પ્રસંગો તેમ જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછીના પ્રસંગો સાધ્વીશ્રીએ અત્યંત સંવેદનશીલ અને સંસ્કારસમૃદ્ધ ભાષામાં રજૂ કરી પુસ્તકને વિશિષ્ટ કોટિનું બનાવેલ છે. લગભગ પચીસ ફર્માના આ હજાર પુસ્તકમાં લેખિકાએ લગવાનું પૂર્વ જન્મોનો ટૂંકો ખ્યાલ આપી અંતિમ જન્મની સાધના અને જીવનકાર્યોને અગ્રસ્થાન આપ્યું છે. લગવાનું જન્મની સાથે જ પ્રાપ્ત થયેલું જ્ઞાન, તેમની નિર્ભયતા, નિડરતા, પરાક્રમ (Boldness), સહાયાર, નિર્લેપતા અને સંયમની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના વગેરેનું વર્ણન અત્યંત ઉર્મિશીલ અને હૃદયસ્પર્શી ભાષામાં લેખિકાએ આપેલ છે, જે માટે તેઓશ્રી ખરેખર ધન્યવાદને પાત્ર છે. અત્યંત કઠોર તપશ્ચર્યા દ્વારા લગવાને પૂર્વકાલીન કર્મોનો ક્ષય કર્યો, તેમજ તે અંગે શાંતિ અને સમભાવપૂર્વક માનવકૃત, દેવકૃત અને તિર્યંચકૃત જે જે અસદ્ય કષ્ટો, પરિપહો અને ઉપસર્ગો સહ્યા તેનું સાધ્વીશ્રીએ કરેલું વર્ણન વાંચતાં રોમાંચિત થઈ જવાય છે.

કર્મનો કાયદો અવિચલ અને અખાધિત છે અને તેથી માણસ જેવા કર્મ કરે છે તેને અનુરૂપ ફળો પણ તેણે લોગ.

વવા જ પડે છે. પ્રારંભ કર્મો લોગવે જ છુટકો છે. દીક્ષાના પ્રથમ દિવસે જ એક ગોવાળીયો ગેરસમજુતિના કારણે બળદની રાસ લઈને ભગવાનને મારવા દોડ્યો, તે વખતે મદદ અર્થે ત્યાં ઈન્દ્ર દોડી આવ્યા. પણ આ મદદ અંગે સ્પષ્ટ ચોખવટ કરતાં ભગવાને ઈન્દ્રને કહ્યું કે: “ ઈન્દ્ર! આવું કદાપિ બન્યું નથી અને બનશે પણ નહિ, કે શ્રી તીર્થંકરોએ અન્યની સહાયથી કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કર્યો હોય! દરેક તીર્થંકરો પોતાના પ્રબળ પુરુષાર્થથી જ કર્મોનો સંપૂર્ણ ક્ષય કરી આત્મ લક્ષ્મીનો સાક્ષાત્કાર કરે છે.” (ગ્રંથ પાનું ૧૬૫) આ ઉપરથી સમજાય છે કે કર્મક્ષયના માર્ગમાં બીજા કોઈની મદદ કામ લાગતી નથી. તેથી જ ભગવાને પણ જે જે કષ્ટો સહ્યાં છે, તે આનંદ, ઉદ્ધાસ અને સમભાવપૂર્વક જ સહ્યા છે. આપણે ત્યાં પણ કહેવાયું જ છે કે, “ બંધ સમયે ચિત્ત ચેતીયે, ઉદ્યે શો સંતાપ ! ” કર્મ બાંધતી વખતે જાત રહેવાની જરૂર છે. કર્મના કૃળ લોગવવાના સમયે તો જીવનું દેવું ચૂકવાય છે, એમ માની પ્રસન્ન ચિત્તે આનંદપૂર્વક લોગવી લેવા જોઈએ, એ બોધપાઠ ભગવાન મહાવીરના જીવનમાંથી આપણે સૌએ ગ્રહણ કરવો જોઈએ. સાધ્વીજીએ આ બાબતમાં સાચું જ કહ્યું છે કે “ પ્રભુ મહાવીર પણ કષ્ટભર્યા માર્ગે ગમન કરતાં કદી અનુકૂળતાથી જેમ અંજાયા નથી, તેમ પ્રતિકૂળતાને કર્મક્ષયનું નિમિત્ત સમજી સમભાવે સહન કરવા તત્પર રહે છે.” પ્રતિકૂળતાને કર્મક્ષયનું કારણ નિમિત્ત સમજીને સમભાવે સહી લેવાને બદલે લમણે હાથ દઈ જેઓ રડતાં રડતાં સહે છે, તેઓ તો કર્મક્ષયને બદલે આર્તધ્યાન દ્વારા નવા જ કર્મો બાંધે છે, એ સમજી લેવાની સૌને જરૂર છે.

“ ધ્યાનની પરાકાષ્ટા ” વાળા (પાનું નં. ૨૦૩) વીસમા

પ્રકરણમાં સંગમદેવે લગવાન મહાવીર પ્રત્યે મચાવેલ ઉલ્કાપાતનું વર્ણન અત્યંત હૃદયલેદક ભાષામાં સાધ્વીજીએ કરેલ છે. આ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે જે જ્ઞાની ધ્યાની છે, આત્માર્થી છે, અને જેને આ સંસાર તેમ જ જગતનું સાચું અને શુદ્ધ સ્વરૂપ સમજાઈ ગયું છે, એવી વિભૂતિને પછી ભય કે ક્રોધ માટે આ જગતમાં અવકાશ નથી રહેતો. દુર્જન આખરે પોતાની દુર્જનતાના કારણે થાકી જાય છે, પણ સજ્જનને તેથી કશી પીડા, વ્યથા કે વેદના નથી થતાં. તેને તો દુર્જન, અપરાધી પ્રત્યે પણ અનુકંપા જ થાય છે. સંગમે મચાવેલા તોફાનો પછી સમાધિમાંથી જાગત થઈ લગવાને તો એવો જ વિચાર આવે છે કે “અરે ! આ ખિચારો મારા નિમિત્તે ભારેકમીં બની જાય છે, એનું શું થશે ?” લગવાને તપની આ જ પરાકાષ્ટા છે. સાધના-કાળના સાડા બાર વર્ષ અને એક પખવાડિયાના સમય દરમિયાન લગવાને ૪૧૬૫ નિર્જળા ઉપવાસો કર્યા અને માત્ર ૩૪૬ દિવસોમાં આહાર વાપર્યો છે.

અહીં એક વસ્તુ વિચારણા માગી લે છે. લગવાને પચીશમા ભવમાં (નંદન રાજના ભવમાં) ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું તે જ દિવસથી જીવનપર્યંત સુધી એટલે કે એક લાખ વર્ષ સુધી માસક્ષમણના પારણે માસક્ષમણની કઠોર તપશ્ચર્યા ચાલુ રાખી હતી. એટલે અંતિમ ભવની સાડા બાર વર્ષની તપશ્ચર્યાની સરખામણીમાં તો પચીશમા ભવની તપશ્ચર્યા દીર્ઘકાલની હતી. પરંતુ અંતિમ ભવની તપશ્ચર્યામાં વિશિષ્ટતા એ હતી કે લગવાને તપની સાથે સાથે આંતરદષ્ટિ ઉમેરી બાહ્યતપને અંતર્મુખ બનાવ્યું. બાહ્યતપ એ સાધન છે અને તેનું સાધ્ય જીવનનો અંતર્મુખ ફેંકી દેવાનો છે. આમ તો વાસનાઓને ક્ષીણ કરવા

અર્થે જોઈતું આધ્યાત્મિક બળ કેળવવા માટે શરીર-મન-ઈન્દ્રિયને તાવણીમાં તપાવાય છે, તેને બધું જ 'તપ' છે. પણ તપના મુખ્ય બે ભેદ છે : એક બાહ્ય અને બીજું અભ્યંતર. જેમાં શારીરિક ક્રિયાની પ્રધાનતા હોય અને જે બાહ્ય દ્રવ્યની અપેક્ષાવાળું હોવાથી બીજાઓ જોઈ શકે તે બાહ્ય તપ તેથી ઉલટું જેમાં માનસિક ક્રિયાની પ્રધાનતા રહેલી છે તે આભ્યંતર તપ છે. બાહ્યતપનું મહત્ત્વ પણ આભ્યંતર તપની પુષ્ટિમાં ઉપયોગી થવાની દૃષ્ટિએ જ મનાયેલું છે. બાહ્યતપ એ દમન છે, સાધના છે પણ તેનાથી જે સિદ્ધ કરવાનું છે તે શમન-એ આભ્યંતર તપ છે. આપણે ત્યાં બાહ્ય અને અભ્યંતર તપની વ્યવસ્થા ઉત્તમોત્તમ છે. આભ્યંતર તપમાં જીવન શુદ્ધિ શક્ય બને છે. મહર્ષિ પતંજલિએ યોગસૂત્રમાં તપને ક્રિયાયોગ કહ્યો છે અને તેથી ક્રિયાયોગથી જુદો રાજયોગ સ્વીકારવો પડ્યો છે. આપણે ત્યાંના તપની વ્યવસ્થામાં ક્રિયાયોગ અને જ્ઞાનયોગ બંનેનો સમાવેશ થઈ જાય છે. ભગવાનના પાછલા ભવોની તપશ્ર્ચર્યા અને અંતિમ ભવની તપશ્ર્ચર્યા વચ્ચેનો આ ભેદ ધ્યાનમાં રાખવા જેવો છે. તપ એ જીવનશુદ્ધિની અણુમૂલ સાધના છે, અને દેવલોકની પ્રાપ્તિ નહિ પણ જીવન શુદ્ધિ, સ્ફટિક જેવું નિર્મળ ચારિત્ર એ જ તપની સાચી સિદ્ધિ છે. દેવલોકમાં તો આપણો જીવ અનેકવાર ચક્કર મારી આવ્યો છે, પણ તેનાથી જન્મ મરણના ચક્કરનો અંત નથી આવ્યો. એ અંત માટે તો જીવન શુદ્ધિ જ પ્રાપ્ત કરવી રહી. જીવન શુદ્ધિ એ જ મોક્ષ-માર્ગની પ્રાથમિક ભૂમિકા છે. આવા સફળ સાધકો માટે જ શ્રીમદ્દેવમયંદ્રાચાર્યે “યોગશાસ્ત્ર” (પ્રકાશ ૧૨-૫૧)માં જણાવ્યું છે કે “ ભલે મોક્ષ થયો કહેવાય કે ન કહેવાય પરંતુ જે પરમાનંદ મળે છે તેનો અનુભવ તો થાય જ છે, એ

પરમાતંદની આગળ સંસારના તમામ સુખ તુચ્છ જેવા-નહિ જેવા લાગે છે. ”

ભગવાન મહાવીરના જન્મ સમયે નારી જગતની વિડંબનાનો ખ્યાલ આપતાં સાચું જ ચિત્ર આપતાં લખ્યું કે “નારી વર્ગ પુરુષની પરતંત્રતા રૂપ બેડીમાં જકડાઈ ભારે પરેશાની ભોગવી રહ્યો હતો ! પુરુષે પોતાના પાશવી બળથી નારી જાતિને વિડંબવામાં બાકી નહોતી રાખી ! છડેચોક નારીબંધર ભરાતા અને સ્ત્રીઓનું જાહેર લીલામ થતું !! સતીઓનું સતીત્વ હુંટાતું ! નારીઓનું નારીત્વ ! પુરુષના પાશવી બળતળે ચગદાયેલી નારીઓ પોતાની સ્વતંત્રતા ભૂલી ગઈ હતી ”. (અંથ પાનું ૩૫૨).

મહાન્ ક્રાંતીકારી ભગવાન મહાવીરે નારી જાત અંગે માનવ-જગતને નવીજ દષ્ટિ આપી. જૈન ધર્મની દષ્ટિએ નર અને નારી બંનેનો દરજ્જો સમાન છે. ઉપાસક દશાંગ સૂત્રમાં ભગવાન મહાવીર ઉપાસકોની જે વાતો આવે છે, તેમાં જેટલો અધિકાર શ્રાવકનો બતાવ્યો છે, તેટલો જ અધિકાર શ્રાવિકાઓનો પણ બતાવ્યો છે. દાંપત્ય જીવનમાં પતિ અને પત્નિને જે વ્રતો આપેલા છે, તેમાં કોઈ ભેદભાવ જેવામાં આવતો નથી. એવું જ વલણ ભગવાને પુરુષ સ્ત્રીના મહાવ્રતોની બાબતમાં પણ અપનાવેલું છે. ”

“સ્ત્રી લિંગે સિદ્ધા ” “ પુલિંગે સિદ્ધા ” કહીને મુક્તિ-માર્ગમાં પણ સ્ત્રી પુરુષને સમાન અધિકાર જ આપેલા છે. ભગવાને જેમ શ્રાવકોને ધર્મલાભ કહેવરાવ્યા છે, તેમ શ્રાવિકાઓને પણ ધર્મલાભ કહેવરાવ્યા છે. ભગવાનની પર્ષદામાં પુરુષ જેમ શંકાના સમાધાન માટે પ્રશ્નોત્તરી કરી શકતો, તેમ સ્ત્રીઓ પણ કરી શકતી. ખુદ ભગવાને પોતે જ અંદનબાળાને પ્રવ્રજ્યા આપી તેને પ્રવર્તિની પદે સ્થાપી સાધ્વીસંઘની વ્યવસ્થા સોંપી.

મુક્તિમાર્ગમાં મહત્તા તો સાધનાની છે, વેશ-જાતિ-લિંગનું કથું મહત્ત્વ નથી સ્ત્રીને વાસનાની પુતળી હોત, નરકની ખાણ હોત (અજ્ઞયથી તો એ છે કે સ્ત્રીને નરકની ખાણ કહેનારો મૂર્ખ પોતે એ નરકની ખાણમાંથી ઉત્પન્ન થયો છે એ વાત ભૂલી જાય છે.) અગર મોક્ષમાર્ગમાં બાધક હોત તો નારીને સમાન હક્ક આપી ભગવાને સાધ્વીસંઘની સ્થાપના ન કરી હેત! શાસ્ત્રોમાં તો સંસારી જીવનમાં પણ નારી જાતને “સહ-ધર્મચારિણી” અને “રત્નકુક્ષિધારીણી” તરીકે ઓળખાવી છે. ગિરનારની ગુફામાં મુનિ રથનેમિ જ્યારે ચારિત્રથી વિચલિત થયા ત્યારે સાધ્વી રાજમતીએ જ તેને ‘સેયં તે મરણં ભવે’ અર્થાત્ ચારિત્રહીન જીવતર કરતાં મૃત્યુ જ શ્રેયસ્કર છે, એવો ઉપદેશ આપી બચાવી લીધા હતા. સિંહગુફાવાસી મુનિરાજ પતનને માર્ગે જતાં શુદ્ધ શ્રાવિકા કોશાએ જ ચાલાકી અને યુક્તિપૂર્વક તેમને બચાવી લીધા હતા. આવા તો અનેક દાખલાઓ જેવામાં આવે છે.

વિદ્વાન્ મુનિશ્રી નેમિચંદ્રે તેમના એક લેખમાં નગ્ન સત્ય જાહેર કરતાં લખ્યું છે કે “પુરુષ પોતાની વાસના પર જ્યારે કાબુ રાખી શકતો નથી, અથવા પુરુષની દષ્ટિમાં સ્ત્રીને જોઈને જ્યારે વિકાર આવ્યો ત્યારે તેણે પોતાની દષ્ટિ કે વાસનાને વશ કરવાને બદલે તેમજ પોતાની ઈન્દ્રિયો અને મન પર અંકુશ રાખવાને બદલે નારીની નિંદા કરવાનું શરૂ કર્યું.” તેમાં દોષ સ્ત્રીનો નહિ પણ પુરુષનો છે. સ્ત્રીને નીચા દરજ્જાની બતાવીને પોતાની જાતને ઉંચા દરજ્જાની બતાવવામાં પુરુષના અહંકાર સિવાય શું છે? કયા ગુણમાં પુરુષ સ્ત્રીથી ચડિયાતો છે? સુરા, સુહરી, દુત, સત્તાલાલસાના ચક્કરમાં ફસાયેલો પોતાને નારીજાતિ કરતાં ચઢિયાતો હોવાનો દાવો ભલે કરે પણ એ દાવો પોકળ છે.

આપણે ત્યાં સાધ્વીજીઓ માટે આજે પણ કેટલીક અનિ-
ચ્છનીય નીતિ રીતિ ચાલી રહેલી જોવામાં આવે છે. જૈનોના
વિધવિધ ફિરકાઓમાં આજે અનેક વિદ્વાન અને વિદુષી સાધ્વીઓ
છે. સ્થાનકવાસી, તેરાપંથીઓમાં અનેક સાધ્વીજીઓ પાટ પર
ઘેસી વ્યાખ્યાનો આપે છે, મૂર્તિપૂજકોમાં પણ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર-
ગચ્છ, અંચલગચ્છ, ખરતરગચ્છ, સુધર્મગચ્છ વગેરે ગચ્છોમાં
સાધ્વીજીઓ વ્યાખ્યાનો આપે છે. પરંતુ તપગચ્છના સાધ્વીજી-
ઓની સ્થિતિ જુદી છે. તેઓમાંથી કોઈ કોઈ વ્યાખ્યાનો જરૂર
આપે છે, પણ તે સામે સૂગની દૃષ્ટિએ જોનારા અનેક રૂઠ અને
જીનવાણી મહાનુભાવો આજે પણ આપણે ત્યાં પડેલા છે.
આત્માની દૃષ્ટિએ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે કોઈ મૂળભૂત ફરક નથી,
જે ભેદ છે તે તો માત્ર શરીરનો છે, પણ અંદરની ચીજ એક જ
છે. આવું માનનારા આપણે જૈનો આપણી સાધ્વીજીઓ અને
શ્રાવિકાઓ પ્રત્યે આવો ભેદભાવભર્યો વર્તાવ કેમ રાખી શકીએ ?

સાધ્વીજીઓને વ્યાખ્યાનનો અધિકાર નહિ, દીક્ષા આપવાનો
અધિકાર નહિ, પ્રતિષ્ઠાદિ ક્રિયા કરાવવાનો અધિકાર નહિ, આ
અને આવી અનેક પ્રથાઓનો હવે અંત આવી જવો જોઈએ.
આવી આવી વાતોને ટેકો આપતાં વિધાનો શોધી કાઢવા એ
પણ આપણી અહંવૃત્તિનું જ માત્ર પ્રતીક છે. પ્રધાનતા નથી તે
પુરુષની કે નથી તો સ્ત્રીની. પ્રધાનતા તો વ્યક્તિના શુદ્ધ અને
નિર્મળ ચારિત્રની છે. પછી ભલે તે પુરુષ હોય કે સ્ત્રી હોય !

અનેક જાગૃતોમાં સાધુઓ અને સાધ્વીજીઓની સંસ્થા વચ્ચે
ભેદભાવભર્યું વર્તન રખાય છે, તેના પરિણામે સાધુ સંસ્થામાં
દિન-પ્રતિદિન શિથિલતા વધતી જતી જોવામાં આવે છે. ત્યારે
આપણા સાધ્વીજી મહારાજોનું ચારિત્ર નિષ્કલંક અને ઉજ્જવલ
છે. અભ્યાસની તેમ જ ળીજી અનેક જાગૃતોમાં જો સાધ્વીજીઓ

પ્રત્યે ઉપેક્ષા ન સેવાય, ઓરમાયું વર્તન ન દાખવાય, તેા આજે પણ આપણે ત્યાં ચંદનખાલા અને મૃગાવતીની નાની આવૃત્તિઓ પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવું છે. જે ઉત્તમ છે તેને ઉત્તમ તરીકે ઓળખવામાં શરમ કે લજ્જા શા માટે થવા જોઈએ ? આપણા મહાન્ આચાર્ય શ્રીમહ્ હરિભદ્રસૂરિજી જેવાને એ યુગમાં સાધ્વી શ્રી યાકિની મહત્તરાએ જ પ્રતિષ્ઠાપાયા હતા. એટલું જ નહિ પણ ભગવતી દીક્ષા લીધા પછી એ સાધ્વીજીને માતા સ્થાને સ્થાપી એ મહાન્ આચાર્યે લખેલા ગ્રંથોમાં પોતાના માટે ‘મહત્તરા યાકિનીસુત’ “ધર્મપુત્ર” એવું વિશેષણ વાપરી સમગ્ર સાધ્વી સમુદાયનું ગૌરવ વધાર્યું છે. આપણે આપણા ભૂતકાળના ઇતિહાસમાંથી કશું જ નથી શીખતાં એવું શું નથી લાગતું ?

પૂ. સાધ્વી શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મહારાજે જૈન તેમજ જૈનેતર સમાજને ઉપયોગી થઈ પડે એ રીતે શાસ્ત્રને વક્રાકાર રહી ભગવાન મહાવીરનું જીવન ચરિત્ર આલેખ્યું છે તે માટે હું તેઓશ્રીને ફરી ફરી મારા હાર્દિક અભિનંદન આપું છું, અને અમૂલ્ય રત્નોરૂપી આવા અનેક ગ્રંથો તેઓશ્રી આપણને આપ્યા કરે એવી શુભેચ્છા દર્શાવું છું.

લેખિકા સાધ્વીશ્રીનો મને અંગત પરિચય નથી, પરંતુ તેમના ગુરુણી પરમ વિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજથી હું સારી રીતે પરિચિત છું. તેઓશ્રી દીર્ઘદષ્ટા, વિચારક અને અભ્યાસી છે. આવા ઉત્તમ કોટિના ગ્રંથની પ્રસ્તાવના લખવાનું કાર્ય પૂ. સાધ્વીશ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજે મને સોંપ્યું તે માટે હું તેમનો અત્યંત ઋણી છું.

૧૧, પારસી બજાર રટ્ટીટ

કોટ મુંબઈ નં. ૧

તા. ૧૫-૪-૭૬

મનસુખલાલ તારાચંદ મહેતા

ॐ नमः
श्री वीरो मंगलाय भवतु
ज्वननुं गौरव

प्रभु महावीरनी पथीशमी निर्वाणु शताण्डि मडोत्सव
 लारतलरमां उज्ववानो मंगलघोष वि. सं. २०२८मां अगासी
 तीर्थमां अमारा थयेल यातुर्मास दरम्यान संलणायो. जे वअते
 जेमां सूरपूतिं करवानी भने पणु भावना जगगी. प्रभुना तप
 त्यागनी षंसरी आयरणु द्वारा षज्ववानुं सामर्थ्यं न होवाथी
 कलमथी गुणुगान गावानो में संकल्प कर्यो. अने जे संकल्प
 अनुसार “ मंगलं भगवान् वीरो याने श्री महावीर ज्वन
 ज्येत् ” जेवा जेवडा नामे वि. सं. २०२८मां प्रथम नय-
 सारना लवथी लणवानी मंगल शङ्खात करी. सुप्रसिद्ध साहित्य-
 कारोनी श्रेष्ठ कलमे आदेणायला भगवान् महावीरना अनेक
 ज्वन अरित्रोमां मारी आ नाजुक कलम कर्ष जतनी लात पाउशे ?
 जेवा संकैय थवा लाज्ये. पणु विरागवार्ता हेतुः पुनः पुनर-
 रपि योज्यः ” जेवा महापुरुषोना वचनथी कलम थालु राणी.
 महावीर जेवा परमात्मानी असरकारक ज्वन रेण्ण होरवी जे
 कर्ष नानी सूनी वात नथी. छातां जेना पावनकारी शासनमां
 गौरवलयुं ज्वन ज्ववानी यावी भणी, जेवा तपोनिष्ठ प्रभु
 महावीरनी ज्वन ज्येत्तमां समाधे ज्वाना आशयथी वधुने
 वधु जेकाग्रतापूर्वक जेमां ध्यान परौण्युं. जेम जेम लणती
 गधे तेम तेम आनंद वधतो गयो.

परम गीतार्थो जे लीपीजद्ध करेला अने सुविहित साहित्य-
 कारो जे आदेजेला आगमे. अने प्रभु महावीरना ज्वनअथे।

જેમાં મુખ્યતાએ “શ્રી કલ્પસૂત્ર સુખોદિકા” “કલ્પસૂત્ર
 ખેમાશાહી” “શ્રી ખારસા સૂત્ર મૂળ” “શ્રી ત્રેસઠ શલાકા
 પુરુષ ચરિત્ર” સ્વ. વકીલ નંદલાલ લિખિત “શ્રી મહાવીર-
 સ્વામી ચરિત્ર” તથા કેવળજ્ઞાન પછીની હકીકત પુરાતત્ત્વ-
 વેત્તા સ્વ. પૂ. કલ્યાણવિજયજી મ. સા. લિખિત “શ્રમણ લગ-
 વાન્ મહાવીર” હિંદીના આધારે તેમજ વર્તમાન લેખકોની
 જેટલી ઉપલબ્ધ થઈ તેટલી કૃતિઓના આધારે ધીરે ધીરે
 આલેખન કરતાં ફરી ફરીને ત્રણવાર લખ્યા પછી દોઢ વરસે મને
 તેમાં સફળતા મળી વિ. સ. ૨૦૩૦ના અમારા મુહુર્ત યાતુ-
 મ્હાસની કાર્તીકી પુનમે આ લેખનકાર્ય જ્યારે મેં પૂર્ણ કર્યું
 ત્યારે મને આનંદ તો થયો પણ હજી એ આનંદ અધુરો હતો.
 આ લખાણને સુધારીને પુસ્તકારૂઢ કરવાનું ગજગ્રાહી કામ હજી
 બાકી હતું.

ગીતાર્થસમા ધર્મપ્રભાવક પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય-
 ધર્મસૂરીશ્વરજી મ. સા.ને આ માટે વિનંતિ કરતાં તેઓશ્રીએ
 પૂર્ણ ઉદ્ઘાસથી સંશોધનકાર્યનો સ્વીકાર કર્યો. પોતાના અનેક
 કાર્યો વચ્ચે સમય મેળવી આ લખાણનું અક્ષરશઃ વાંચન કરી
 સંપૂર્ણ સંમાર્જન કરી આપ્યું. તેઓશ્રીની અનુભવી નજર
 તળે આ પુસ્તકનું સંમાર્જન થયું, જાણે અગ્નિના સંયોગે
 સુવર્ણ શુદ્ધ થયું, અથવા સોના ઉપર સુગંધનો આરોપ થયો!
 આ રીતે અન્ય ગરુડના એક સુવિહિત આચાર્ય આત્મીયભાવથી
 મારા જેવી અન્ય ગરુડની એક નાની સાધ્વીના હાથે લખાયેલા
 પુસ્તકનું સંમાર્જન કરે એ મારા તારાના મંત્ર સંચાલિત આ
 કાળમાં ખૂબ અનુમોહનીય અને હર્ષ વધારનારી હકીકત છે.
 શાસ્ત્રનદેવ સમક્ષ અંતરની એક જ પ્રાર્થના છે કે પૂજ્યશ્રીને
 દીર્ઘાયુ બક્ષે.

પચીશમી શતાબ્દિ મહોત્સવરૂપ મંગલ ઘોષના મધુર સ્વરો ઠામોઠામ વહેતા રહ્યા અને એ વરસનું ચાતુર્માસ પણ નજીક આવી ગયું. અંતરમાં આશા હતી કે દીવાળી સમયે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થશે અને ઉજવણીના છેલ્લા સ્વરોમાં આ સૂર ભળશે. પણ દરેક જાતની સંપૂર્ણ તૈયારી હોવા છતાં પ્રેસાદિના કારણે નિર્ધારિત સમયે આ કામ પૂર્ણ ન થયું. આમ છતાં નિર્વાણ શતાબ્દિ મહોત્સવના આનંદપુર હજી ઉછળી રહ્યા છે, એ અરસામાં શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ મુંબઈ તરફથી આ પુસ્તક બહાર પડી રહ્યું છે એ આનંદ મંગલનો અવસર છે.

આ પુસ્તક “મંગલ” ભગવાન વીરો યાને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત”ના ળેવડા નામે “સુનંદા-સુતેજ પુષ્પમાળા”ના તેરમા પુષ્પ તરીકે બહાર પાડતાં મારા જીવનનું ગૌરવ સમજી છું. તથા શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છના સ્વ. સ્મરર્થે ધુરંધરોના પરોક્ષ કરકમળમાં એક ભાવાંજલીના અર્ધ્ય તરીકે આ પુસ્તક અર્પણ કરતાં હું મારા સંયમી જીવનની અને જન્મની કૃતાર્થતા અનુભવું છું.

પરમ પ્રશાંતમૂર્તિ વર્તમાન ગચ્છ સ્થવીર પૂ. ગુરુદેવ શ્રી વિદ્યાચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ અને ગચ્છરત્ન વિદ્વાન પૂ. મુનિરાજ શ્રી રામચંદ્રજી મહારાજ સાહેબે આત્મીય મમતા-પૂર્વક “આશીર્વાચન અને શુભેચ્છા” લખી આપી મારા ઉત્સાહમાં અનેકગણો વધારો કર્યો છે તે ચીરસ્મરણીય રહેશે.

“અનુમોદના અને અભિનંદન” લખી આપનાર સમય-પ્રાણ પૂ. આચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરીધરજી મહારાજ સાનો વાતસલ્યભાવ મને ચીરકાળ આનંદ આપ્યા કરશે.

સાહિત્ય સૌરભથી આકર્ષાઈને પૂ. પંન્યાસશ્રી ચિદાનંદ મુનિ ગણિવરે “ મંગલં ભગવાન્ વીરો યાને શ્રી મહાવીર જીવન જ્યોત ” માંથી પ્રભુના સત્યાવીશમા ભવતુ’ આલેખન પ્રચાર હેતુથી અમારી સંમતિ મેળવી પોતાના તરફથી અલગ પુસ્તક રૂપે છપાવવા બદલ તેઓશ્રીની સદ્ભાવના અનુમોદનીય છે.

મારી લેખિનીના જન્મદાતા બની પગલે પગલે પ્રેરણા પીયૂષના અમર છંટકાવ વેરનાર, પ્રવચન પ્રભાવિકા પરમ વિદુષી મારા પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજની વાતસલ્યપૂર્ણ મમતાભરી છાયા મને ચીરકાલિન શીતલ છાંયડી આપ્યા કરે અને હું મારા લેખનકાર્યમાં આગેકદમ ભરતી રહું !!!

સમયે સમયે પ્રસંગોચિત લેખન અને કાવ્ય રચના વગેરે પ્રવૃત્તિમાં પ્રોત્સાહન આપનાર લઘુ દીક્ષા પર્યાયી નિત્યના સહવાસી સુઆખ્યાની સાધ્વીશ્રી સુમંગળાશ્રીજી વગેરે ગુરુબહેનોનો આંતરિક પ્રેમ નિરંતર મારા કાર્યમાં વેગ આપ્યા કરે !

આ પુસ્તકના પ્રકાશક “ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ-મુંબઈ ” ના ભાગ્યશાળી આત્માઓ શ્રી સુંદરલાલભાઈ દલપતભાઈ ઝવેરી વગેરે ભાવિક સંઘસમૂહની સ્નેહસભર લાગણી તેમજ દ્રવ્યસહાયક પુષ્પશાળી શ્રાવક શ્રાવિકાઓની સદ્ભાવભરી ધર્મલાગણી હંમેશાં વૃદ્ધિ પામતી વરસ્યા કરે....!

અહ્ય પરિચિત હોવા છતાં દેવગુરુધર્મરાગી, પ્રસિદ્ધ જૈન સાહિત્ય લેખક શ્રી મનસુખલાલ તારાચંદ મહેતાએ ચતુર્વિધ સંઘમાં દ્વિતીય સ્થંભરૂપ શ્રમણી સંઘના ઉત્કર્ષની ઉદ્દેશણા કરતી આ પુસ્તકના પ્રવેશદ્વાર સમી સુંદર પ્રસ્તાવના લખી આપવા બદલ તેમને ખૂબ ખૂબ ધન્યવાદ. તેમની આવા પ્રકારની આંતરિક શુભ ભાવના કદી ભૂલી શકાય એમ નથી !

આ પુસ્તકને સારા છપાઈકામથી શોભાવનાર ભાવનગર સાધના પ્રેસના માલિક શ્રી ગિરધરલાલ કુલચંદ પશુ ધન્યવાદના અધિકારી છે.

આ પુસ્તકના લખાણની પ્રેસ કોપી ન થઈ શકવાના કારણે એમાં ભાષાદોષ કે વાક્ય રચનાની ક્ષતિઓ નજરે ચડે છે તેને સુધારીને વાંચવા વાંચકગણને વિનંતી.

પ્રભુ મહાવીરના જીવનદર્શક ગ્રંથ સમૂહમાં આ એક ગ્રંથનો વધારો કરવા જેવું સામાન્ય રીતે લાગે છતાં મંત્રાક્ષરોના ફરી ફરીને રટણ કરવાની જેમ ઔષધોની વધુને વધુ ઘુંટન ક્રિયાની જેમ એક ધ્યાનથી વાંચનાર ભવિ આત્માઓ પ્રભુ મહાવીરના તપની, ધ્યાનની, જ્ઞાનની, તેમની અદ્ભુત ક્ષમાની, વગેરે અનેક અનુભાવનીય ગુણોની વારંવાર અનુભોદના કરશે તો આ સંસાર તરી જવા સદ્ભાગી બનશે.

આ પુસ્તકમાં સમાયેલી પ્રભુ મહાવીરની જીવન ગાથાનું આલેખન એ મારા જીવનનું પરમ ગૌરવ સમજી છું. છદ્મસ્થાવસ્થાના કારણે પ્રમાદથી કે પ્રેસ દોષથી રહી ગયેલી ક્ષતિઓ સંબંધી મિચ્છામિ દુક્કડં.

જાણુવા યોગ્ય અને સુધારવા યોગ્ય ક્ષતિઓને જાણાવવા માટે સહૃદયી વાંચક વર્ગને વિનંતિ.

લી. પરમ વિદુષી

પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજના

શિષ્યા

જ્ઞાનગવેષિકા, સાહિત્યરત્ના

સાધ્વી વસંતપ્રભામી

“ સુતેજ ”

વિ. સં. ૨૦૩૨
ચૈત્રી અમાસ
વીર સં. ૨૫૦૨
તા. ૨૬-૪-૭૬
વેળાવદર (ભાલ)

ॐ नमः

अभिलाषा

सिद्धि संप्राप्ति सिद्धार्थ !, सिद्धार्थ नृप नंदन । !

त्रिशलाहृदयाश्वास ! श्री वीर ! भवते नमः ॥

भोक्ष लक्ष्मीने प्राप्त करवाथी सिद्ध थयेला छे अर्थ जेमना, तथा सिद्धार्थ राजना पुत्र अने त्रिशलादेवीना हृदयने आश्वास-इप येवा डे वीर ! आपने नमस्कार हो !

कोई धन्य पणे नयसारना लवमां पडेली न वार थयेला सद्गुरुना समागमथी जेमनी हृदयभूमिमां समकितनुं आरोपण थयुं, अने श्री तीर्थंकर परमात्मा अनवानी भूमिकानुं सज्जन थयुं. ये सोडामण्णा समये अनादि काणनी भोडनिद्रामांथी समकितनी महोर-छाप भेणवीने ज्ञात थयेला अने त्जार पछी प्रथर पुरुषार्थ जणे सत्यावीशमा लवमां संपूषुं उजगरदशाने प्राप्त करी अरम तीर्थंकर श्री महावीर परमात्मा तरीके प्रसिद्धिने पाभेला श्री सिद्धार्थ राज अने श्री त्रिशलादेवीना पनेता पुत्र तरीके ज्ञातनामी अनेला, अने अजोड लज्यात्मा-ओना सन्मार्गदर्शक ध्रुवतारक सम त्रणुं लोकनुं गुरुपद भेणव-नार ये विरल विभूति श्री महावीर प्रभुना ज्वन अरित्रनी आदीपना करवी ये भारी शक्ति अडारनी वस्तु होवा छतां तेमनी ज्वनप्रलाथी आकर्षित थयेलुं माइं मन वधुने वधु उत्कंडित अनी ज्वन ज्योतना तेजने जीववा प्रोत्साहित अनतुं रह्युं. उत्साहने आवेग कोई रीते रोकथो रोकथ येम न होवाथी आगम अथेना पाने पाने अने अक्षरे अक्षरे यीरंज्वी अनेली महावीर ज्वन ज्योतमां सगर्भ जवा प्रयत्न आदर्यो.

દરેક ભવ્ય આત્માએ ભગવાન પરમાત્મા, તીર્થંકર બનવાની લાયકાત ધરાવે છે. પણ બધા આત્માઓ એ મહાન પદ પામી શકતા નથી. “જેવો જેનો પુરુષાર્થ તેવું તેનું ફળ”, છતાં ભવ્યતા ખીલવવા માટે સોનેરી સાધન સમું ભગવાન મહાવીરનું જીવન પ્રતિબિંબરૂપે નજર સામે રાખવાથી અવશ્ય ભાવના ફલિભૂત થાય છે. “પ્રભુના પ્રથમ ભવ તરીકે ગણાતાં નયસારનું જીવન કેવા પ્રકારની ચમકભયું હતું કે જેમાંથી ચરમ તીર્થંકરપદ વરવાની લાયકાત પાંગરી ઊઠી?” એ મૂળભૂત પ્રશ્ન હોવાથી આંતર પ્રેરણાને અનુસરીને પ્રથમ ભવથી લેખનનો આરંભ કરું છું. શ્રી તીર્થંકર પરમાત્માનું જીવન આલેખવા માટે એકી સાથે હજારો કે લાખો કલમે ચલાવવામાં આવે તો પણ સંપૂર્ણપણે આલેખી શકાય એમ નથી, એવું જ્ઞાનીઓનું વચન છે.

તો મારા જેવી એક અદની વ્યક્તિનો આ પ્રયાસ પંચુ આત્માને શીખરે પહોંચવા જેવો લાગે! દીવાંધ કૌશિકબળને સૂર્ય સમીપે જઈ બેસવા જેવો લાગે. તેમ મહાવીર જીવન ચરિત્રો આ ૨૫૦૦ વર્ષ દરમ્યાન કંઈક જ્ઞાનીઓની કલમે સંખ્યાતિત લખાઈ ગયા છે, તેમાં મારી આ અદ્યક્ષત્વી કલમ કંઈ જાતની ભાત પાડશે? આમ હોવા છતાં પૂ. ગુરુદેવના શુભાશિષોથી “બસ મારે લખવું જ છે” એવા સંકલ્પબળથી મહાવીર જીવન જ્યોતમાં સમાઈ જવાનો આ મારો પ્રયત્ન છે. એમાં કોઈને “શક્તિ વગરની હોડ જેવું લાગે.” કોઈને ધૃષ્ટતા જેવું લાગે. એવા માનસિક ભયને હડસેલીને “વાંકો ચૂંકો પણ ઘઉંનો પુડલો ભૂખ ભાંગે” એ ન્યાયે આવડે તેવી ભાષામાં લેખનનો આરંભ કરું છું. મારામાં વિશિષ્ટ પ્રકારનું કોઈ જ્ઞાન નથી, ભાષાનો આડંબર નથી તો પણ માત્ર પ્રભુ મહાવીરનું

જીવન જ એવું ઘોતક છે, સર્વાંગે મિષ્ટ છે કે જેવું તેવું લખાશે તો પણ મીઠાશ જ આપશે. મારા જેવા પંગુ આત્માઓને શીખરે પહોંચાડવામાં સહાયભૂત બનશે જ અને અજ્ઞાનથી બિડાયેલા મારા અંતર-નયનોને જ્ઞાનરૂપી સૂર્યના તેજપુંજ દેખાડશે જ. એવી જ શ્રદ્ધાના બળે આ બધું લખ્યું છે.

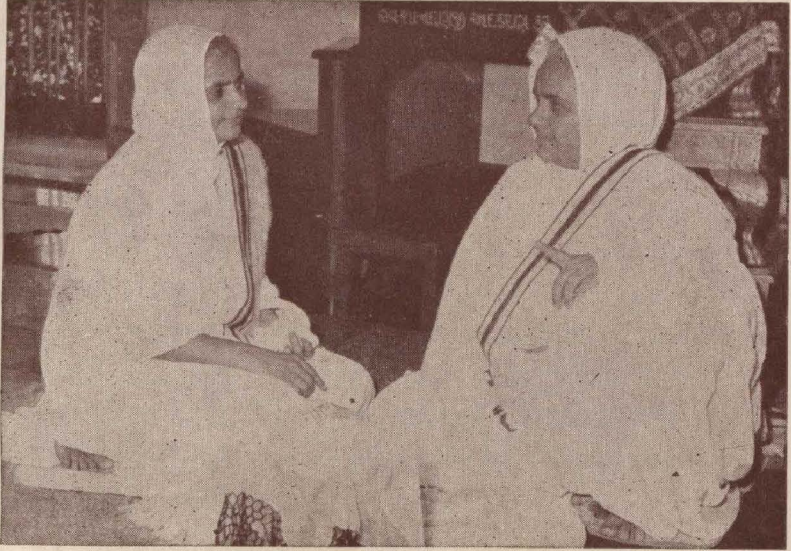
આગમ ગ્રંથો અને ચરિત્રોમાંથી જેવું બહુયું છે તેવું જ આલેખન કરવામાં મને સદૈવ ગુરુ-પ્રેરણા મળ્યા કરે, શ્રી શાસનદેવ સહાયક બનતા રહે, કેઈ સોહામણા સમયે અંકુરિત થયેલી મારી મનોરથ વેલડી અહોનિશ પાંગર્યા કરે અને અમૃતકળના રસમાં રસિક બનેલા મનની મહેચ્છા પૂર્ણતાના શીખરે પહોંચે એ જ અભિલાષા.

—વેપિકા ‘સુતેજ’

બા. પ્ર.
પૂ.શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મ.
'સુતેજ'

બા. પ્ર. પરમવિદુષી
પૂ.શ્રી સુનંદાશ્રીજી મ.

જન્મ : સં. ૧૯૮૭ ભા. વ. ૫
મુંબઈ
દીક્ષા : સં. ૨૦૦૫ મા. સુ. ૨
મોટી ખાખર (કચ્છ)

જન્મ : સં. ૧૯૭૪
ઉનાવા (ગુજરાત)
દીક્ષા : સં. ૧૯૯૦
ઉનાવા (ગુજરાત)

ગુરુદેવશ્રી સુનંદાશ્રીજીની પ્રેરણાથી
લેખીકા શ્રી સુતેજે આ પુસ્તકનું સર્જન કર્યું.

શ્રી વીતરાગાય નમઃ

શ્રી લોકાગચ્છ જૈન સંઘની અલૌકિકતા

અલૌકિક નિર્ણય :

સુંબઈ શહેરના હાઈ સમા (ફેર્ટ) કોટ વિસ્તારમાં શ્રી લોકાગચ્છ જૈન સંઘની સ્થાપના લગભગ નેવું વર્ષ પહેલા થઈ. ભાટીયા બાગની સામે જોરા બબરના નાકે એક વિશાળ ઉપાશ્રય તૈયાર કરવામાં આવ્યો. ત્રણ માળની ઉંચી ઈમારતમાં સાધુ સાધ્વીજીઓને ચાતુર્માસમાં તેમ શેષકાળમાં પણ સગવડતા રહે તેવી સુંદર સુવિધાઓ ભરપુર છે. પહેલે માળે પેઢી અને વ્યાખ્યાન હોલ, બીજા માળે રહેવાની વ્યવસ્થા, અને ત્રીજા માળે ગરમ પાણી તથા મહેમાનો માટે તેમ જ કોઈ જમણુ પ્રસંગ માટે સામગ્રી સભર વ્યવસ્થા છે.

શ્રી લોકાગચ્છમાં સાધુ સાધ્વીજીઓની ઉપસ્થિતિ નથી. એ ગચ્છના શ્રાવકો ને શ્રાવિકાઓ યતિઓના પૂજક હોવાથી શ્રી લોકાશાહની ગાદીને પૂજતા આવ્યાં છે. પણ યતિઓની પરંપરા પ્રાયઃ લુપ્ત થતાં એ ગચ્છના વર્તમાન આગેવાનોએ દીર્ઘદષ્ટિ વાપરી પાંચ વર્ષ પહેલાં સમગ્ર જૈન સમાજને દષ્ટાંત લેવા જેવો એક અલૌકિક નિર્ણય કરી ઠરાવ પસાર કર્યો કે : “ શ્વેતાંબર માર્ગી કોઈ પણ ગચ્છ કે કોઈ પણ સંપ્રદાયના પંચમહાવ્રતધારી સાધુ સાધ્વીજીઓને ચાતુર્માસ માટે તથા શેષકાળમાં પણ લાલ આપવા વિનંતી કરવી. ” સંપ્રદાયવાદમાં રાચનારા આ કાળમાં આવો નિર્ણય ખૂબ જ પ્રશંસા માગી લે એવો છે.

આ ગરુડમાં મૂર્તિપૂજક અને પાટપૂજક એવી બે માન્યતાઓ પ્રવર્તે છે. પ્રણાલિકાઓ તો લગલગ મૂર્તિપૂજક સમુદાય જેવી પળાય છે. આ ગરુડના પ્રારંભથી જ પર્યુષણના દિવસોમાં શ્રી કલ્પસૂત્ર અને શ્રી ખારસાસૂત્રનું વાંચન થાય છે. પોથીને વરઘોડો (જ્ઞાનયાત્રા) દબદબાલયો કાઢવામાં આવે છે. છેલ્લા પચીસ વર્ષથી મહાવીરજન્મવાંચનના દિવસે ચૌદ સ્વપ્ને ધીની બોલીપૂર્વક ઉતારવામાં આવે છે, તેમ જ ઘોડીયાપારણું પણ કાઠથી પધરાવવામાં આવે છે. આવી દેરાવાસી સંપ્રદાયને મળતી પ્રણાલિકા ચાલતી હોવાથી ચાતુર્માસમાં ઘણી સરળતા રહે છે. પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, ટ્રસ્ટીઓ, સેક્રેટરીઓ વગેરે ઘણા ઉદાર મનવાળા છે. આથી કોઈ જાતના ભેદભાવ વિના કચ્છી, ગુજરાતી, કાઠીઆવાડી સહુ પોતપોતાની માન્યતા મુજબ આરાધના કરી આનંદ મેળવી શકે છે.

અલૌકિક ચાતુર્માસ :

ઉપરોક્ત નિર્ણય મુજબ શ્રી લોકાગરુડ જૈન સંઘના કાર્ય-કર્તાઓએ શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગરુડ સ્થવીર પરમ વંદનીય પૂજ્ય ગુરુદેવ શ્રી વિદ્યાચંદ્રજી મહારાજ સાંઠના આજ્ઞાવર્તિની તથા જ્ઞાનમહોદયા પૂ. પ્રવર્તિની શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન, વ્યવહાર વિચક્ષણ, ઉદાર હૃદયી, આગમપ્રાજ્ઞા અને પોતાની આગવી સત્ત્વશીલ જ્ઞાન પ્રતિભાથી સુપ્રસિદ્ધ પરમ વિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મં સાહેબ અને તેમના પરિવારની ગુણુલાઘા સાંભળી પ્રમુદિત ચિત્તે પ્રથમ ચાતુર્માસને લાલ આપવા માટે પૂજ્યશ્રીને ખૂબ આગ્રહભરી વિનંતી કરી. પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજ પણ ગુરુપરંપરાથી સંપ્રદાયલેહના વિરોધી હોવાથી મુંબઈ કોટ વિસ્તારના તદ્દન અબણ્યા હોવા

છતાં એક માત્ર ધર્મ પ્રભાવનાના હેતુથી લોકાગચ્છના કાર્યકર્તાઓની આંતરિક ભાવનાપૂર્વકની વિનંતીનો સ્વીકાર કર્યો. આ કાળમાં પણ કુદરતી સંકેત મુજબ જ લાભાનુલાભની પરંપરા સર્જાતી હોય છે.

મંગળ પ્રવેશ :

વિ. સં. ૨૦૨૮ના જેઠ વદ છકૂને રવિવારના શુભ દિવસે અને શુભ મુહૂર્તે ગુરુઆજ્ઞાપૂર્વક પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજે પોતાના શિષ્યા પ્રશિષ્યાના પરિવાર વૃંદ સાથે ઠાણા દશ ચાતુર્માસ પ્રવેશ કર્યો. મુંબઈ અને પરાઓમાંથી સેંકડો ભાઈ બહેનો સ્વાગતના ઠોલ અને ગુરુવાણીના અદ્ભુત ખેલ સાંભળવા દોડી આવ્યા.

સ્થળ લોકાગચ્છનો ઉપાશ્રય, વિનંતી કરનાર શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ, પ્રવેશ કરનાર શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છના સાધ્વીવૃંદ, અને પ્રસંગ પરિમલ માણુનાર, સ્થાનકવાસી, દેરાવાસી, પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ, તપગચ્છ, અને અંચલગચ્છના ભાવિક શ્રાવક-શ્રાવિકાઓની વિશાળ હાજરીની ઉપસ્થિતિ. આવો અનુપમ સંયોગ અને એકતાનો અભિયોગ જીવનમાં કોઈક જ વાર સાંપડે છે. વાજ્રના જ્યનાદથી પૃથ્વી અને ગગન ગાજ્યા, આવા અદ્ભુત પ્રવેશ મહોત્સવથી લોકાગચ્છ સંઘના હૈયા હરખ્યા, અને ગુરુદેશનાની ગર્જનાથી લોક મહેરામણના મન નાચ્યા, માર્ગમાં ગહુલીઓની હારમાળા નમી, સુહાગણુ ખેનોએ ગીતોની રમઝટ ખેલાવી, શ્રી લોકાગચ્છ સંઘના પ્રમુખ, ઉપ-પ્રમુખ, સેક્રેટરીઓ, શ્રી ગુલાબચંદલાઈ તથા શ્રી ચુનિલાલભાઈ વગેરેએ ગુરુદેવને આનંદથી વધાવ્યા, કોટમાં વસતા કચ્છી ભાઈ ખેનોએ ભાવથી સત્કાર્યા.

મુંબઈ અંચલગચ્છના ટ્રસ્ટી શ્રી ઉમરશીભાઈ પોલડીયાએ પોતાના વક્તવ્યમાં સ્થાનિક સંઘની પ્રવૃત્તિને ખૂબ વખાણી ધન્યવાદ સાથે ગુરુદેવને પણ અભિવાદન કર્યા; ચાતુર્માસની સફળતા ઇચ્છી. તે દિવસે મંગલિકના આંબિલ સંઘમાં તથા સાધ્વીજી વર્ગમાં થયેલ. મીઠી સાકરની મીઠી પ્રભાવના લઈ મીઠી ભાવના ભાવતાં સૌ વિખરાયા.

સૂત્રવાંચન પ્રારંભ :

તે જ દિવસથી દૈનિક વ્યાખ્યાનો ચાલુ હતા, પણ ચાતુર્માસના નિયમ મુજબ દેશનાધિકારે “આત્મપ્રબોધ ગ્રંથ” અને ભાવનાધિકારે “શ્રી ભીમસેન ચરિત્ર”ના વાંચનનો નિર્ણય ૧૯૬ મણુ ધીની ખેલીપૂર્વક શાહ વશનજીભાઈ ચાંપશીએ વહોરાવ્યા બાદ જ્ઞાન ખડુમાનની વિધિપૂર્વક અષાઠ સુદ ૫ ને શનીવારથી વિશદ અને રાચક શૈલીથી પૂજ્યશ્રીએ વાંચન શરૂ કર્યું. બપોરે બેનોમાં પૂજ્યશ્રીના શિષ્યા સાધ્વી સ્વયં પ્રજ્ઞાશ્રીજીએ ધન્ય ચરિત્ર વાંચન શરૂ કર્યું. આમ બે વખત દરરોજ વીરવાણીની સરવાણી વહેવા લાગી. પૂજ્યશ્રીની વાંચન પ્રગલ્ભતા અજોડ છે અને વકતૃત્વશક્તિ ગજબ છે. ગમે તે વિષયનું નિરૂપણ અને ગુઠ પ્રશ્નોના ઉત્તર સહેલાઈથી આપી શકવાની શૈલી ગમ્ય, રાચક અને આકર્ષક હોવાથી વ્યાખ્યાનનો સમય થતાં જ વીરવાણીના શ્રોતાજનોથી લોકાગચ્છનો ઉપાશ્રય સાંકડો બની જતો. દર રવિવારે “શ્રેયસ અને પ્રેયસ” “જીવન કેવું હોવું જોઈએ?” “સિદ્ધિના સોપાન”, “જીવનનું ધ્યેય શું ?” “ધર્મના ગુંજન” વગેરે નવા નવા વિષયો પર જાહેર વ્યાખ્યાનો યોજાતાં જનમેહની ચીકાર જામતી. સહુના અંતર ગુરુવાણીના પડઘાથી પ્રભાવિત લવોભવના પાથેચરૂપ ધર્મધન મેળવી કૃતાર્થ બનતાં હતા.

તપની પરંપરા :

“ જ્ઞાન ક્રિયામ્યામ્ મોક્ષ: ” જ્ઞાનીઓના એ વચનને થથાર્થ કરવા પૂજ્યશ્રીએ જ્ઞાનની લહાણી શરૂ કરી પણ એને અનુરૂપ ક્રિયા ન હોય તો ઈષ્ટની સાધના થઈ શકતી નથી. એટલે પૂજ્યશ્રીએ બહેનોમાં તપની શરૂઆત કરાવી. સહુ પ્રથમ સામુદાયિક આયંબલ, ત્યાર પછી અનુક્રમે શ્રી નવકાર તપના એકાસણા, શ્રી ગૌતમસ્વામીના છઠ્ઠું, સ્વસ્તિક તપ વગેરે ક્રમે શરૂ કરાવ્યા. શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી ઉપાશ્રયના ત્રીજા માળે રસોડાની વ્યવસ્થા થતાં જુદી જુદી વ્યક્તિઓ તરફથી સામુદાયિક એકાસણા થવા લાગ્યા. જેમાં મુખ્યતાએ શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ, જગમોહનલાલ ભગવાનદાસ, શીવજીભાઈ માણેક, પાનખાઈ તલકશી, ભચીખાઈ મણુશી, હાંસખાઈ ખીમજી, જયસુખલાલ આર. કોઠારી (લોકાગચ્છના ટ્રસ્ટી), તેજશી શામજી ગાલા, શાહ મણીલાલ નાનજી વગેરેએ સક્રિય ફાળો આપી તપસ્વીઓની ભક્તિનો લાભ લીધો હતો. દરેક તપના પારણા શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી થતાં. તેમજ જુદી જુદી વ્યક્તિઓ તરફથી પ્રભાવનાઓ પણ તપસ્વીઓને સારી થયેલ.

પૂજ્યોની રમઝટ :

શ્રી લોકાગચ્છ ઉપાશ્રયના ઇતિહાસમાં પહેલી જ વાર સ્થાનિક સંઘના શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના દહેરાસરેથી પ્રભુજી પધરાવી પૂજ્યો ભણાવવાની શરૂઆત થતાં લોકોમાં ભારે આકર્ષણ જાગ્યું. સહુ પ્રથમ શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી શ્રાવણ સુદ દના પૂજા શ્રી શાંતિનાથજી મહિલા મંડળે ધામધૂમથી ભણાવી ત્યારે ઉપાશ્રય વિશાળ હોવા છતાં તલ પડે એટલી જગ્યા ખાલી રહી ન હતી, લોકોની ભારે ઠઠું જામી હતી; લાડુની પ્રભાવના થયેલ.

શ્રા. સુદ ૧૦ના શેઠ અમૃતલાલ મદનજી માંગરોળવાળા તરફથી સ્વ. માતુશ્રી પુષ્પાબેનના સ્મરણાર્થે અંતરાયકર્મનિવારણ પૂજા શ્રી શાંતિનાથજી સ્નાત્ર મંડળે રાગ-રાગિણીપૂર્વક ભણાવતાં પૂજામાં ભક્તિનો રંગ જામ્યો હતો. પેંડાની પ્રભાવના થયેલ જીવનમાં યાદગીરી રહી જાય તેવી પૂજાઓ ભણાવતાં ધર્મી લોકો આનંદવિભોર બન્યા હતા. લોકોની નજરે આ અલૌકિક દર્શ્ય હતું.

ભવોભવ પુદ્ગલ વૈશિરાવવાની ક્રિયા અને વ્રત ઉચ્ચારણ :

શ્રાવણ વદ ૩ ને રવિવારના દિવસે ભવોભવ પુદ્ગલ વૈશિરાવવા અને વ્રત ઉચ્ચારણ કરવાનો નિર્ણય થતાં ઉપાશ્રયમાં પ્રથમ વાર જ નાણુ મંડાવવામાં આવી. આ ક્રિયામાં વિશાળ મેદનીએ લાલ લીધો. તેની સાથે શાહ ભવાનજીભાઈ અને તેમના ધર્મપત્ની અ.સૌ. શ્રીમતી લક્ષ્મીબેન, તથા શાહ મેઘજીભાઈ અને તેમના ધર્મપત્ની અ.સૌ. શ્રીમતી ભચીબેન, સજેડે ચતુર્થ વ્રત તેમજ ખીજા ચૌદ ભાઈ બહેનો વિવિધ વ્રત અને તપ ઉચ્ચરતા પૂજ્યશ્રી સુનંદાશ્રીજી મડારાજે આ બધી મંગળ ક્રિયાઓ જોશીલી શૈલી અને સ્પષ્ટ ઉચ્ચારપૂર્વક કરાવતાં, અને ક્રિયાના રહસ્યની સૂક્ષ્મ સમજાવટ કરતાં લોકો ક્રિયાના આચમન સાથે આત્માનંદમાં ગરકાવ બન્યા હતા. વ્રત, તપ અને ક્રિયાના અદ્ભુત લાભનો મહિમા સાંભળતાં સૌ આનંદવિભોર બન્યા હતા અને જીવનની ધન્યતા અનુભવી હતી.

શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી વ્રતધારીઓને બહુમાન કરવા પૂર્વક પૂજાની જોડ અને બહેનોને સાડીઓ તથા શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ-મુખર્ષી તરફથી દરેકને રૂા. એકવીશ તથા અન્ય

ભાઈ બહેનો તરફથી પણ જુદી જુદી ઘણી પ્રભાવનાઓ આપવામાં આવી હતી. છેલ્લે વ્રતધારીઓ તરફથી પેંડાની પ્રભાવના અને આવનાર મહેમાનો માટે અલ્પાહારની સગવડતા રાખવામાં આવી હતી. બપોરના શાહ તુલસીદાસ નાનજીભાઈ તરફથી પૂજા ભણાવાતાં શ્રી શાંતિનાથજી સ્નાત્રમંડળના ભાઈઓએ ભારે રમઝટ જમાવી હતી. બાળકોએ દાંડીયા, દીવા, ચામર આદિના નૃત્યપૂર્વક સારી રમઝટ જમાવી હતી. છેલ્લે લાડુની પ્રભાવના હતી. વ્રતધારીઓ અને નિયમધારીઓએ પણ સાધારણ ખાતામાં સારી રકમ ભરાવી હતી.

પર્યુષણ પર્વ, તપસ્યા અને આરાધનાની રોનક :

પર્યુષણ પર્વ પધારે અને તપના તેજ છલકાય. આરાધના વધારે અને સહુ પોતાની શક્તિ અનુસાર જીવન સુધારે તેવી ક્રિયાઓમાં ઝંપલાવે. પૂજ્યશ્રીના નવદીક્ષિત શિષ્યા સાધ્વીશ્રી સુરંજિતાશ્રીજીએ પર્વના સ્વાગત કરવા સોળ ઉપવાસથી તપસ્યા આદરી હતી. સાથે જોડાયા હતા અ. સૌ. ભાણુભાઈ વેરશી. બંનેના ઉપવાસ શાતાપૂર્વક આગળ વધતા હતા. પર્વના પહેલા દિવસથી જ આ તપ નિમિત્તે સાંજીઓની હેલી શરૂ થઈ ગઈ. અઠ્ઠાઈધરના પ્રથમ દિવસે સવારમાં વ્યાખ્યાન અને બપોરે મીઠી-બેન ગાંગજી તરફથી સાધ્વીજીના તપ નિમિત્તે સાંજી હતી અને રૂમાલની પ્રભાવના. બીજા દિવસે સવારમાં વ્યાખ્યાન અને બપોરે શાહ જખ્ખુભાઈ મુળજી કચ્છ ભાડીયાવાળા તરફથી સાંજીમાં શ્રી શાંતિનાથજી મહિલામંડળની બેનોએ તપના ગીતોની રમઝટ જમાવી અને શ્રીફળની પ્રભાવના. ત્રીજા દિવસે સવારમાં વ્યાખ્યાનમાં શ્રી કલ્પસૂત્ર વહોરાવવાતું અને પૂજન વગેરેનું ઘી બોલાતાં વેરશીભાઈએ રાત્રિજાગરણપૂર્વક પોથી પધરાવી. બીજે

દિવસે પૂજ્યશ્રીને વહોરાવતાં પાંચ જ્ઞાનપૂજન બાદ કલ્પસૂત્રનું વાંચન સ્પષ્ટ શૈલીથી શરૂ થયું હતું. ભા. સુ. ૧ના દિવસે શ્રી કલ્પસૂત્રનો ભારે ઠાઠથી વરઘોડો (જ્ઞાનયાત્રા) નીકળ્યો હતો. તે જ દિવસે લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી તપસ્વીની સાધ્વીજીના તપ નિમિત્તે સાંજ રાખવામાં આવતાં બેનોએ ભારે રસ જમાવ્યો હતો, રૂપીઆની પ્રભાવના હતી. આમ દરરોજ જુદી જુદી વ્યક્તિઓ તરફથી તપ નિમિત્તે સાંજે ગવાતી રહેતી. તપસ્વી સાધ્વીજીના સુપુત્રી પુષ્પાબેન તરફથી પણ સાંજ ગવાયેલ.

મહાવીર જન્મ વાંચનના દિવસે ચાર રૂપીયે મણુ ૪ હજાર મણુ ધીની સ્વપ્ન ઉતારવાની બોલીઓ બોલાણી. ઘોડીયાપારણું શાહ વસનજીભાઈ ચાંપશી તરફથી પધરાવાતાં રાત્રિજગરણુ થયેલ.

ક્ષીરસમુદ્ર તપ, અન્ય તપના પારણા અને રથયાત્રા :

લોકાગચ્છ જૈન સંઘના પ્રમુખ શ્રી મંગળદાસભાઈ કંપાણીના પુત્રવધૂ કલ્પનાબેને કરેલા ક્ષીરસમુદ્ર તપના પારણે ભા. સુ. ૩ના વાજતે ગાજતે સકલ સંઘ સાથે પૂ. મહારાજશ્રી તેમના નિવાસસ્થાને માંગરોળ મેન્શનમાં પધારતાં જ્ઞાનપૂજન ગુરુપૂજન કરી વાસકેપ લેવા પૂર્વક થાળમાં ભરેલી ખીરમાં વહાણુ તરાવી પૂ. ગુરુદેવને વહોરાવી તપસ્વીની બેને ઘણા ઉલ્લાસથી પારણું કર્યું. સકલ સંઘને દુગ્ધપાન સાથે પાવલીની પ્રભાવના થયેલ.

ભા. સુ. ૫ના સંવત્સરીના દિવસે ધીની બોલીપૂર્વક વહોરાવવાની વિધિ બાદ બારસા સૂત્રનું વાંચન થતાં સુઅભ્યાસી સાધ્વીશ્રી સુનંદિતાશ્રીજીએ માત્ર સવા કલાકમાં જોશીલી ભાષામાં વાંચન પૂર્ણ કરતાં આનંદ ફેલાયો હતો અને સકલ સંઘ સાથે વાજતે ગાજતે ચૈત્યપરિપાટી નીકળતાં શાંતિનાથ પ્રભુના

દર્શન કરી ત્યાં ચાતુર્માસ બિરાજતા પૂ. શ્રી મહિમાપ્રભ-
 વિજયજી મ. સાને વંદન કરી સ્થાનકવાસી સાધ્વીજીને પશુ
 સુખશાતા પુછવા પૂજ્યશ્રી સકલ સંઘ સાથે પધાર્યા હતા.
 ત્રણે સંઘના શ્રાવક શ્રાવિકાએ પોતપોતાની ક્રિયા મુજબ સંવ-
 ત્સરી પ્રતિક્રમણુ કરેલ. ભા. સુ. દના દિવસે પૂજ્યશ્રીના
 ઉપદેશથી અ.સૌ. સ્વ. શ્રીમતી ઝવેરબેન પોપટલાલના સ્મરણાર્થે
 શાહ પોપટલાલ પ્રેમજી માટુંગાવાળા તરફથી છઠ્ઠી માંડીને
 દરેક તપસ્વીઓના તપના પારણા શાતાપૂર્વક થયેલ. તે જ
 દિવસે શેઠ નેમિદાસ દુર્લભદાસ દીવવાળા તરફથી તેમના પુત્રવધૂ
 અ. સૌ. શ્રીમતી કળાવતીબેને કરેલ અઠ્ઠાઈ તપ નિમિત્તે સાજન
 માજન અને અનેક વાજત્રોના ઠાઠ સાથે ભવ્ય રથયાત્રાનો વર-
 ઘોડો કાઢવામાં આવ્યો હતો. ચાંદીના રથમાં પ્રભુજી લઈને
 કળાવતીબેન બેઠા હતા. કોટવાસી ત્રણેય સંઘના આગેવાનો સાથે
 તપગચ્છ, લોકાગચ્છ, સ્થાનકવાસી, પાશ્વિયંદ્રગચ્છ અને અંચલ
 ગચ્છના દરેક નાના મોટા ભાઈ બેનોની હાજરીથી દેહીપ્યમાન
 લાગતી એ રથયાત્રા મુખ્ય રસ્તાઓ પર ધીરે ધીરે ચાલતી
 સ્થાનકવાસી ઉપાશ્રય પાસે આવતાં સ્થાનકવાસી સંઘના પ્રમુખ
 શ્રી જયસુખલાલ કોઠારીએ દરેક તપસ્વીઓને પ્લાસ્ટિકની,
 સુખડની પુખ્પ વગેરેની રંગબેરંગી માળાઓ પહેરાવતા ઉપસ્થિત
 માનવ મહેરામણે જયજયારવના ગગનલેહી નાદ ગજવ્યા હતા.
 આ રથયાત્રાની શોભા કોઈ ઝોર જામી હતી. ફરીને ઉપાશ્રયે
 આવતાં સકલ સંઘે પરસ્પર ખમતખામણા કરી પૂજ્યના મુખે
 મંગલિક શ્રવણ કરી પ્રભાવના લઈ સહુ વિખરાયા હતા.

તપસ્વીઓનું બહુમાન :

ભા. સુ. દના દિવસે તપસ્વીઓની બહુમાન સભા રાખ

વામાં આવતાં પૂજ્યશ્રીના પ્રાસંગિક પ્રવચન પછી બાલિકાઓએ નેમરાજુલનો સંવાદ તથા રાસગરબા વગેરેથી તેમ જ બેનોના તપ ગીતોથી ઉપાશ્રય ગાળી ઉઠ્યો હતો. સોળ ઉપવાસવાળાને ચાંદીનો ગ્લાસ, અઠાઈવાળાને ચાંદીની વાટકીઓ આપવા પૂર્વક કુમકુમ તિલક કરી દરેક તપસ્વીઓનું અહુમાન લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી કરવામાં આવેલ. આ પ્રસંગે બીજી પણ અનેક પ્રભાવનાઓ સારી કીમતી વસ્તુઓ અને વાસણો, કટાસણા, ડબ્બા, ખરણીઓ, રૂપિયા, સાકરના પડા, રૂમાલ વગેરે જુદી જુદી વ્યક્તિઓ તરફથી થઈ હતી. છેલ્લે લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી પ્રીતિભોજન અને પ્રભાવના થયેલ.

ભા. સુ. ૬ના દિવસે વસનજીભાઈ ચાંપશીભાઈએ ફરી પોતાને ઘેર પ્રભુનું પારણું ધામધૂમથી પધરાવતાં રાત્રિજગરણમાં યુવક-મંડળે રમઝટ બોલાવી હતી.

ભા. વ. ૪ના સ્વ. પૂ. આ. શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજીની સ્વર્ગવાસ તિથિ નિમિત્તે નીવીની તપસ્યા, શ્રીફળની પ્રભાવના અને ગુરુગુણાનુવાદ સલાનું આયોજન થયેલ. પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી ભા. વ. ૬ના દિવસે લોકાગચ્છ અને કચ્છી ભાઈ બહેનો સંઘરૂપે પૂ. શ્રી સુયશચંદ્રજી મ. સા.ને વંદન કરવા માટે ગયેલ. ત્યાં ચેમ્બુર સંઘ તરફથી સુંદર સ્વાગત થયેલ.

ભા. વ. ૧૦ના દિવસે લોઅર પરેલ સંઘ પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા આવતાં લોકાગચ્છ સંઘે ભાવભર્યું સ્વાગત કર્યું હતું. દુબકાળ અંગે પૂજ્યશ્રીની વાણી સાંભળતાં રાહતકંડમાં પરેલ સંઘે રૂ. ૧૦૦૧ તથા લોકાગચ્છ સંઘે ૫૦૧ ભરાવ્યા હતા. સંઘની સુંદર ભક્તિ થયેલ. પૂજ્યશ્રીના સુવ્યાખ્યાની શિષ્યા સાધ્વી સુમંગલાશ્રીજી મ. હૈદ્રાબાદ આતુર્માસ હોવાથી તેમની

પ્રેરણાથી ઘણા ભાઈ બેનો ત્યાં વંદનાથે જતાં હૈદરાબાદ સંઘે દરેક જાતની ઉચિત વ્યવસ્થા બજાવી હતી આ. સુ. ૭ના વૃજલાલ પી. શેઠ તરફથી ભારે ધામધૂમપૂર્વક અંતરાયકર્મનિવારણ પૂજા ઠાઠથી ભણાવાઈ હતી.

નિયમિત પ્રવચનધારા ચાલુ હતી. તિથિના દિવસોમાં સ્વ. ગાંધી જીવણલાલ નાનજી ઢાંગઢાવાળા તરફથી જુદી જુદી પ્રભાવનાઓ થતી. દિવાળીપર્વ અને બેસતા વર્ષે પૂજ્યશ્રીના મંગલિક શ્રવણથી સંઘ ભાવવિભોર બન્યો હતો.

જ્ઞાનપંચમીને અનુલક્ષીને શ્રી સરસ્વતીદેવી, નવપદજી તથા સ્વસ્તિકની મંગળ રચના સાથે પહેલી જ વાર જ્ઞાનની સુંદર આલેખના કરવામાં આવતાં સકલ સંઘ સાથે આશ્ચર્યાન્વિતભાવે આરાધના કરી સૌ આનંદિત બન્યા હતા.

કાર્તિક ચૌમાસીની આરાધના પૂર્ણ થતાં શ્રીમતી સાકરબેન વસનજી અને તેમના કુટુંબીજનો તરફથી આગ્રહભરી વિનંતી ચાતુર્માસ પરિવર્તન માટે થતાં પૂજ્યશ્રી સકલ સંઘ સાથે વાજતે ગાજતે શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છની સામાચારી મુજબ કાર્તિક વદ એકમના સવારના નવ વાગે તેમના નિવાસસ્થાને “ ડોસા હાઉસ ”માં પધાર્યા હતાં, તેમનું તથા સકલ સંઘનું ભાવભયુત્ સ્વાગત થયું હતું. ચાતુર્માસની પૂર્ણાહુતિના પ્રસંગને અનુલક્ષીને મંગળ પ્રવચન આપ્યા બાદ એ ધર્મરાગી સકલ કુટુંબે ગુરુપૂજન, જ્ઞાનપૂજન, પૂ. ગુરુદેવને કામળીઓ, કાપડ વગેરે વહોરાવી દુધ કૈાદ્ડીકથી સકલ સંઘની ભક્તિ કરી ચાતુર્માસ પરિવર્તનનો સુંદર લાભ લીધો હતો. મંગલ પ્રવેશ અને મંગલ પૂર્ણાહુતિપૂર્વક લોકાગચ્છ ઉપાશ્રયમાં થયેલ શ્રવેતાંબર મૂર્તિપૂજક શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છના વિદુષી સાધ્વીજીનું ચાતુર્માસ સારાયે

મુંબઈમાં યાદગાર બની ગયું. સાધ્વીજીઓ શું કામ કરી શકે છે એની સહુને જાણ થઈ.

શ્રી મહાવીર શાસનમાં સાધુ ભગવંતોની જેમ વિદુષી અને જ્ઞાનસંપન્ન સાધ્વીજીઓને પણ ધર્મ આરાધન કરવા અને કરાવવા માટેનો એકસરખો અધિકાર છે એની કોણ ના પાડી શકે એમ છે ?

દ્વિતીય ચાતુર્માસ વિ. સ. ૨૦૨૯ :

પૂજ્યશ્રીના પટ્ટધર શિષ્યા બાલબ્રહ્મચારીણી પૂ. વસંતપ્રભા-શ્રીજી મહારાજ “સુતેજ” ઠાણા પાંચ આ વરસે અગાસી તીર્થમાં ચાતુર્માસ હતા. લોકાગચ્છ સંઘે આવતા ચાતુર્માસ માટે પૂજ્ય-શ્રીને વિનંતી કરતાં ખાસ કારણ વગર બીજું ચાતુર્માસ કરવાની ના પાડતાં સંઘે શિષ્યા પરિવારમાંથી ઠાણાઓ આપવા પૂજ્યશ્રીને જોરદાર વિનંતી કરી.

ગચ્છ સ્થવીર પૂ. શ્રી વિદ્યાચંદ્રજી મહારાજ સાહેબ પાસેથી તાર-ટપાલ દ્વારા આજ્ઞા મંગાવી, અગાસી તીર્થમાં જઈ સંઘના ટ્રસ્ટીગણે પૂ. શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મહારાજ “સુતેજ” આદિ ઠાણાઓના ચાતુર્માસની જય જોલાવી પૂ. શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મં “સુતેજ” ૪ ઠાણાનો વિ. સં. ૨૦૩૦ના જેઠ વદ છકુંના ચાતુર્માસ પ્રવેશ થતાં શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી ભવ્ય સામૈયું યોજાતાં એ સ્વાગત યાત્રામાં શ્રી લોકાગચ્છ સંઘ, શ્રી કોટ શાંતિનાથ જૈન સંઘ, શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છના તેમજ સ્થાનિક કચ્છી સંઘના આગેવાન ભાઈ બહેનો તથા અન્ય માનવ મહેરા-મણ્ણી હાજરીથી આ સ્વાગત યાત્રા ધમધમી ઉઠી. દોઢથી બે કલાક સુધી વાગ્ગિત્રના નાદ સાથે અને અનેક ગહુલીઓના વધામણાપૂર્વક ભારે ઉલ્લાસભર્યા વાતાવરણ વચ્ચે ચાતુર્માસ પ્રવેશ થયો. માંગલિક પ્રવચન બાદ બદામપુરીની પ્રભાવના થઈ.

આ ચાતુર્માસમાં પણ પ્રથમ ચાતુર્માસની જેમ તપ જપ-
યુક્ત અનેકવિધ સુંદર આરાધના થઈ. દૈનિક વ્યાખ્યાનમાં શ્રી
ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર અને ચંદ્રલેખા ચરિત્રનું વહોરાવવા પૂર્વકની
વિધિપૂર્વક વાંચન શરૂ થતાં શ્રોતાજનો સારો લાભ લેવા લાગ્યા
તેમજ અત્યંત ભાવિક કચ્છી ભાઈ-બેનોના સંપૂર્ણ સહકારથી
એકાસણા વગેરેની તપસ્યાઓ એક પછી એક ચાલુ રહી

કારમી મોંઘવાસી અને રાજદ્વારી વાતાવરણ કલૂષિત હોવા
છતાં લોકાગચ્છના ટ્રસ્ટી મંડળની કુનેહલરી ઠામગીરીથી દરેક
એકાસણા વગેરે જુદી જુદી વ્યક્તિઓ તરફથી થતા હતા

પર્યુષણ પર્વની આરાધના સુંદરતમ થવા સાથે સ્વપ્નની
તેમજ અન્ય ઉપજ પણ સારી થવા પામી હતી અ.સૌ. શ્રીમતી
ભાણુબાઈ વેરશીએ એકવીશ ઉપવાસ તેમજ ખીજ પણ ભાઈ
બેનોએ સારી સંખ્યામાં અઠ્ઠાઈ વગેરેની તપસ્યા કરી હતી. તે
દરેકના પારણા, વરઘોડા, પોથી તથા પારણું પધરાવવાની શોભા-
યાત્રા અને છેલ્લે તપસ્વીઓનું બહુમાન અને પ્રભાવનાઓ પણ
ખૂબજ સુંદર થયેલ. પ્રથમ ચાતુર્માસની જેમ આ ચાતુર્માસમાં
પણ દરેક ભાવિક આત્માઓએ ઉલ્લાસપૂર્વક ભાગ લેતાં ધાર્મિક
વાતાવરણથી સારું જે ચાતુર્માસ ગુંજી ઉઠતાં ધર્મને જય જયકાર
વર્ત્યાં હતાં.

વિશેષમાં એક કચ્છી ભાઈ તરફથી પગપાળા ચૈત્ય પરિપાટી
ગોઠવાતાં દોઢસો ભાઈબેનો પગે ચાલતાં વાજતે ગાજતે પ્રાર્થના
સમાજ, ચોપાટી, વાલકેસર વગેરે પ્રખ્યાત જિન મંદિરોમાં પ્રભુ
દર્શન અને પૂ. આ. શ્રી. ધર્મસૂરીશ્વરજી મ. સા.ને વંદન કરી ગયા
તેવી જ રીતે ધામધૂમપૂર્વક પાછા ફર્યા હતા. જતાં ને આવતાં
બંને વખત કચ્છી યુવક મંડળના યુવક વર્ગે ભક્તિરસની રમઝટ

બોલાવી હતી. લોકાગચ્છ ઉપાશ્રયમાં પગપાળા યાત્રિકોને એ ભાઈ તરફથી જમણુ આપવામાં આવેલ. આમ આખું ચાતુર્માસ એક પછી એક ધર્મકરણીઓથી ધમધમતું રહ્યું હતું. બોરીવલી પૂ શ્રી સુયશચંદ્રજી મ. સા.ને વંદન કરવા સંઘ ગયો હતો.

આસો માસની આંબિલની વ્યવસ્થા ઉપાશ્રયમાં રાખવામાં આવતાં નવે દિવસ પ્રભુ પધરાવી સ્નાત્રપૂજા વગેરે સિદ્ધચક્રજીની સુંદર ક્રિયાપૂર્વક આરાધના કરવામાં આવી હતી. છેલ્લે દિવસે નવપદ્યંત્રની અક્ષતથી આલેખના કરી નવપદજીની પૂજા ભારે ઠાઠથી લણાવવામાં આવી હતી.

દિવાળીના દિવસોમાં બાલિકાઓએ પાવાપુરી જલમંદિરની રંગ બેરંગી રંગોળીની આબેહુબ રચના અને જ્ઞાનપંચમીના જ્ઞાનની આલેખના પણ અતિ સુંદર કરી હતી. પાવાપુરી જલમંદિર બેવા માટે રોજ લોકોની ઠઠ જમતી.

ચૌમાસી આરાધના બાદ કા. વ. ૧ના દિવસે અ.સૌ. શ્રીમતી મીઠીબેન ગાંગજી સહકુટુંબની આગ્રહભરી વિનંતિથી તેમના ઘેર ભારે ધામધૂમથી ચાતુર્માસ પરિવર્તન થયેલ. માંગલિક પ્રવચન બાદ જ્ઞાનપૂજન, ગુરુપૂજનપૂર્વક કામળીઓ, કાપડ, ઠવણી વગેરે વહોરાવ્યા પછી સંઘભક્તિ કરી એ દંપતિએ પોતાની સત્કમાણીનો સદ્વ્યય કરી અનેરો લાભ લીધો હતો. આ રીતે ધર્મપ્રવૃત્તિથી મધમધાયમાન ચાતુર્માસ પૂર્ણ કરી વસંતપ્રભાશ્રી ઠાણા ૪ ગુરુનિશ્રામાં મુલુન્ડ પધાર્યા હતા.

આ બીજા ચાતુર્માસમાં લોકાગચ્છ સંઘના અને કચ્છી ભાઈ બહેનો સંઘરૂપે પાલીતાણા વગેરે યાત્રાથે નીકળતાં ખંભાતમાં સાધવી શ્રી સ્વયંપ્રજ્ઞાશ્રીજી મઠને વંદન કરવા જતાં ખંભાતના શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છે સંઘનું ભાવભર્યું સ્વાગત કર્યું હતું.

ત્રીભુવં ચાતુર્માસ સં. ૨૦૩૧ :

આ રીતે બખ્બે ચાતુર્માસોમાં આનંદ મંગળ વર્તી જતાં શ્રી લોકાગચ્છ જૈન સંઘના આગેવાનો ખૂબ જ આનંદિત બન્યા. એ વરસની જેમ ત્રીજા વરસે પણ જો એવો જ લાભ મળી જાય તો રંગ રહી જાય, એમ વિચારીને ત્રીજા વરસે પણ સંઘે પૂજ્યશ્રીને ચાતુર્માસનો લાભ આપવા ખૂબ જ આગ્રહ કર્યો. પણ સંયોગો અનુકૂળ ન હોવાના કારણે આ વરસે લોકાગચ્છ સંઘને નિરાશ થવું પડ્યું, પણ ચોથા વરસે તો અવશ્ય લાભ આપવો જ પડશે એવી જોરદાર વિનંતી કરતાં પૂજ્યશ્રીને ફરજિયાત સંઘની ભાવભીની વિનંતીનો સ્વીકાર કરવો પડ્યો.

વિ. સં. ૨૦૩૧ના અષાઠ સુદ પાંચમના ચાતુર્માસ પ્રવેશ નિર્ણિત થતાં સંઘના પ્રમોદને વધારતા પૂજ્યશ્રી પૂનિત પગલે અનંરી રોનક સાથે ચાતુર્માસ પ્રવેશ કરતાં લોકાગચ્છ સંઘના હૈયામાં ભારે ઉમંગ ઉછળી પડ્યો. ધર્મરંગના અમી છાંટણા વેરતો પ્રવેશ મહોત્સવ ઉજવાયો, ધગધગતા તાપથી વ્યાકુળ થયેલી ધરતીને જેમ વર્ષાઋતુ શાંત કરે તેમ શ્રી લોકાગચ્છ સંઘે પ્રવેશ મહોત્સવમાં ભાગ લેનાર દરેક આગતુકૈાનું જૈન આર્ધસ્કંકીમથી સ્વાગત કર્યું. સર્વત્ર શીતલતા પથરાઈ ગઈ.

ગત ચાતુર્માસોની જેમ આ ચાતુર્માસમાં પણ ધર્મની આહલેક જામી. વ્યાખ્યાનમાં પ્રશ્ન વ્યાકરણ સૂત્ર અને પૃથ્વીચંદ્ર ચરિત્ર, નગીનભાઈ તથા નરભેરામભાઈ તરફથી વહોરાવવાની વિધિપૂર્વક વાંચન દરરોજ માટે ચાલુ થયું. કેટિશીલા તપ, અષ્ટ મહાસિદ્ધિ તપ, સમવસરણ તપ, છઠ્ઠી તપસ્યા વગેરે અનેક તપો થયા. એક જ ઠેકાણે એકાસણાની વ્યવસ્થા ભક્તિ-

ભાવથી સુંદર જળવાઈ. પૂર્વની જેમ કચ્છી અને લોકાગચ્છના ભાઈ બહેનોએ આરાધનાપૂર્વક લાલ લીધો.

પર્યુષણ પર્વમાં સહુએ ચડીયાતા ભાવે આત્મિક ઉજવણી ઉજવી અઠ્ઠાઈ વ્યાખ્યાનો, શ્રી કદપસૂત્ર, વીર જન્મ વાંચનના દિવસે સ્વપ્ન ધીની ખેલી, પારણા, પ્રભાવના, વરઘોડા વગેરે કમથી રાખેતા મુજબ ઉજવાયા. પૂજ્યશ્રીના ખાલપ્રહાર્યારીણી શિષ્યા સાધ્વી શ્રી કુંજલતાશ્રીજીએ અઠ્ઠાઈની તપશ્ચર્યા કરી, તે સિવાય બીજા પણ તપસ્વી ભાઈ-બહેનો સારી સંખ્યામાં હતા. દરેકના પારણા લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી થયા હતા. વ્યાખ્યાનો પછી તેમજ તપસ્વીઓને બહુમાનપૂર્વક કર્મિતી પ્રભાવનાઓને કમ સારો રહ્યો શ્રી ખારસા સૂત્રનું વાંચન પૂ. શ્રી સુનંદીતાશ્રીજી તથા પદ્મગીતાશ્રીજીએ સ્પષ્ટ ભાષામાં કરેલ.

ભાદરવા સુદ ૧૩ના દિવસે પૂજ્યશ્રીના પદ્મધર શિષ્યા પૂ. શ્રી વસંતપ્રભાશ્રીજી મં ૦ ઠાણા ત્રણ વરલીમાં ચાતુર્માસ બિરાજમાન હતાં, ત્યાંથી પગપાળા ચૈત્યપરિપાટીરૂપે સંઘ સાથે વાજતે ગાજતે પૂજ્યશ્રીને વંદન કરવા પધારતાં સંઘમાં આનંદ ફેલાયો હતો. સંઘપતિ શ્રી કુંવરજીભાઈ જેઠાભાઈ વરલીવાળાનું બહુમાન લોકાગચ્છ સંઘ તરફથી થયેલ. તેમના તરફથી અને તેમના ભાગીદાર ખાબુભાઈ તરફથી એમ બે સંઘપૂજનો અને સાધર્મિક ભક્તિ થયેલ. આ પ્રસંગે લોકાગચ્છના આગેવાનો તેમજ શ્રી સુંદરલાલભાઈ ઝવેરીએ ખાસ હાજરી આપી હતી. આ સિવાય અન્ય ભાઈ બહેનો સારી સંખ્યામાં હાજર હતા. સંઘપતિએ લોકાગચ્છ સાધારણ ખાતે રૂા. ૧૦૧) ભરાવ્યા હતા.

ભાદરવા વદ ૪ના ચંદ્રાબેન તરફથી પૂજા અને કોટમાં વસતા

શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છીય ભાઈ બહેનો તરફથી નીવીની તપસ્યા પૂર્વક સ્વ. પૂ. આચાર્ય શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજી મં સાહેબની સ્વર્ગારોહણ તિથિ ઉજવાઈ હતી. લોકાગચ્છ તરફથી નીવીવાળાને રૂપીઆની પ્રભાવના થયેલ. તે દિવસે સાંતાકુઝવાળા સરોજ્યેન તરફથી સંઘપૂજન થયેલ અને તેમના સૂરીલા કંઠે ગુરુગીતો ગવાતાં વાતાવરણમાં ભાવવિભોરતા છવાઈ હતી. આસો માસની આયંબીલની ઓળી પણ સુંદર રીતે ઉજવાઈ.

ચેમ્બુર પધાર્યા :

પૂજ્યશ્રીના સુવ્યાખ્યાની સુશિષ્યા પૂ. સાધ્વી શ્રી સુમંગળા શ્રીજી મં ઠાણા ૪ ચેમ્બુરમાં ચાતુર્માસ ગિરાજતા હતા. ત્યાં તેઓશ્રીના પરમ તપસ્વિની શિષ્યા પૂ. શ્રી કલ્પતાશ્રીજી મહારાજે ૫૧-૫૨ એ ઓળી વર્ધમાન તપની એક સાથે કરતાં તેને પારણા પ્રસંગે પૂજ્યશ્રી આસો સુદ ૧૩ના ચેમ્બુર પધારતાં ત્રણ દિવસના મહોત્સવપૂર્વક પારણા પ્રસંગ ધામધુમથી ઉજવાયેલાં સાંજ, પૂજા, પ્રભાવનાના કાર્યક્રમ સાથે તપસ્વીએ તપનું પારણું કર્યું. શાહ વસનજીભાઈ કાનજીના ઘેર સકલ સંઘ સાથે વાજતે ગાજતે ગુરુના અને તપસ્વીના પગલા કરાવી જ્ઞાનપૂજન, ગુરુ પૂજન, પ્રભાવનાપૂર્વક તપસ્વીના પારણાને લાભ સારી રીતે લેવાયો. એ પ્રસંગની શોભા પણ ચોર બની હતી.

ત્યાંથી પુનઃ કોટ પધારતાં દીવાળી, બેસતું વર્ષ વગેરે પર્વ દિને ભાવપૂર્વક ઉજવાયા. જ્ઞાનપંચમીના દિવસે ત્યાંની બાળાઓએ પૂજ્યશ્રીની પ્રેરણાથી પ્રભુ મહાવીરના મોક્ષગમનની અને નવપદજીની સુંદર રંગોળી તથા જ્ઞાન પ્રદર્શન ગોઠવતાં સકળ સંઘના ભાઈ બહેનોએ જ્ઞાનની આરાધના કરી પૂર્ણ ખુશાલી વ્યક્ત કરી હતી.

છેલ્લે છેલ્લે પણ તપસ્યા :

કાર્તિક સુદ ૭થી શત્રુઞ્જયમોદક તપ કરાવતાં બહેનો અને ભાઈઓ સારી સંખ્યામાં જોડાયા. એકાસણા અને નીવીના જમણ અને પારણા પણ થયેલ. સુંદરલાલભાઈ ઝવેરી, ડુંગરશી નરશી દાદરવાળા અને મુળજીભાઈ જી. શેઠ આક્રિકાવાળા અને લોકા-ગચ્છ તરફથી પ્રભાવનાઓ થયેલ. આમ તપની મંગળ શરૂ-આતથી શરૂ થયેલ મંગળ ચાતુર્માસ મંગળકારી તપની આરા-ધનાપૂર્વક નિર્વિઘ્ને સમાપ્ત થયું.

વિદ્યા સન્માન તથા વિદાય સમારંભ :

પૂજ્યશ્રીના આમ એક પછી એક એમ ત્રણ ત્રણ ચાતુર્માસો એક એકથી ચડિયાતી ધર્મ પ્રભાવના સાથે પસાર થતાં લોકા-ગચ્છના ભાઈ બહેનો પોતાના આંગણે ઉપરા ઉપરી આવા ભવ્ય લાભો મળતાં પોતાની જાતને ધન્ય માનતાં સંઘે પોતાનો હર્ષ વ્યક્ત કરવાનો નિર્ણય કર્યો અને હર્ષમાં હર્ષ વ્યક્ત કરતો એક આનંદજનક પ્રસંગનો ઉમેરો થયો. એ આનંદજનક પ્રસંગ એ હતો કે પૂજ્યશ્રીના નવમા નંબરના શિષ્યા બાલપ્રહાર્યારીણી સુઅભ્યાસિની શિષ્યા સાધ્વી સુનંદિતાશ્રીજીએ ગુરુનીશ્રામાં અભ્યાસક્ષેત્રે આગળ વધતાં ચાલુ વરસે વાણારસી સંસ્કૃત પ્રાકૃત વિદ્યાલયની અપાતી શાસ્ત્રીય પરીક્ષાઓમાં સંપૂર્ણ ઉત્તર મધ્યમા કેસમાં પંડિતવર્ચ શ્રી મિશ્રાજીની આત્મીય સહાયથી અને પોતાના અથાગ પરિશ્રમથી અભ્યાસમાં એકચિત્ત બની પરીક્ષા આપી ભારતભરના આઠ હજાર વિદ્યાર્થીઓમાં ફર્સ્ટકલાસમાં ફર્સ્ટ નંબરે પસાર થતાં પરિચિત વર્ગમાં આશ્ચર્ય સાથે આનંદનુ મોજું ફરી વળતાં સહુએ એ સાધ્વીજીને અભિનંદનોથી નવાજ્યા હતા.

લોકાગચ્છના આગેવાન ભાઈઓને આ હકીકતની જાણ થતાં આ અભિનવ તકને વધાવી સાધ્વીશ્રીનું ઉચિત સન્માન કરવાની ભાવના જાગતાં સંસ્થાના પ્રાણભૂત મનાતા સેક્રેટરી શ્રી પ્રાણુ-જીવનભાઈએ ટ્રસ્ટીગણ અને કાર્યકર્તાઓની અનુમતિપૂર્વક કા. સુ. ૧૩ ના દિવસે સન્માન સભાની આયોજના સાથે પૂજ્યશ્રીનું ચાતુર્માસ પણ્ યશસ્વી નિવડતાં તે નિમિત્તે તેમજ પૂજ્યશ્રી ૨૦૩૨માં ગુજરાત તરફ પધારવાના હોઈ એને અનુ-લક્ષીને તેમને લઘ્ય વિદાયમાન સભાની યોજના કરી.

કા. સુ. ૧૩ રવિવારના શુભ દિવસે સભામાં પધારવા માટે આમંત્રણો અપાયા. તે દિવસે નિશ્ચિત સમયે એક પછી એક આગેવાનો પધારતાં રહ્યા. તેમાં મુખ્યતાએ શ્રી લોકાગચ્છનેા સકલ સંઘ, તેમ કેટ ઋવેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘના આગેવાનો કે જેઓએ આ ત્રણે ચાતુર્માસોમાં તન, મન, ધનથી યશસ્વી ક્ષણો નોંધાવ્યો હતો; તે સંઘમાં મુખ્યશ્રી ગુલાબચંદભાઈ, શ્રી ચુનીલાલભાઈ, તેમજ અન્ય સંભાવિત ગૃહસ્થો, તથા કેટ સ્થાનકવાસી સંઘના આગેવાનો, કચ્છી જૈન સંઘના અગ્રગણ્ય ભાઈ બહેનો, તથા બહારથી શ્રી સુંદરલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી, શ્રી શાંતિલાલ કેશવલાલ ઝવેરી વગેરે, તેમ હિંદમાતા કટપીસ બખરના આગેવાનો, મુલુન્ડ અને ચેમ્પુર શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ જૈન સંઘ મુબઈના આગેવાનો વગેરેથી ઉપાશ્રય ભરચક ભરાઈ જતાં બરાબર ૯-૩૦ કાર્યક્રમની શરૂઆત થતાં એક પછી એક વક્તાઓએ સુવાચ્ય શૈલીથી પૂજ્યશ્રીની ગુણસ્લાધા, અને ધર્મ-પ્રભાવકતાને બિરદાવી પોતાના શિષ્યા સાધ્વીજીઓને અભ્યાસ-માર્ગે આગળ વધારવાની કુનેહભરી દૃષ્ટિને વધાવી હતી. સાથે અભ્યાસરક્તા સાધ્વીજી શ્રી સુનંદિતાશ્રીજીને આવી જવલંત

કારકિર્દી મેળવવા માટે ધન્યવાદ સાથે તેમની વિશિષ્ટ જ્ઞાન-પિપાસાની અનુમોહના કરી હતી. આ વક્તાઓમાં મુખ્યતાએ શ્રી શાંતિલાલ ઝવેરી, શ્રી રસીકલાલ માસ્તર, કાંદીવલી જૈન સંઘના કાર્યકર્તા શ્રી હિંમતલાલભાઈ, લોકાગચ્છ સંઘના પ્રમુખ શ્રી મંગળદાસ કંપાણી, સેક્રેટરી શ્રી પ્રાણજીવનભાઈ અને આ સભાના મુખ્ય વક્તા શ્રી ચીમનલાલ પાલીતાણાકરે સાધ્વી-જીઓમાં સમાયેલી અનુપમ શક્તિનો પરિચય કરાવી સકળ સંઘ સમક્ષ કાળ પ્રભાવે આવરિત થયેલી એ શક્તિને પ્રગટ કરી જગતને લાલ આપવા અનુરોધ કર્યો હતો.

લોકાગચ્છ સંઘના પ્રમુખશ્રી મંગળદાસ કંપાણીએ પોતાના વક્તવ્યમાં જણાવ્યું હતું કે પરમ વિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મ. સા.ના બે ચાતુર્માસિનો અપૂર્વ લાલ અમે પૂર્વે મેળવી ચૂક્યા હતા. આ વરસે પણ લાલ આપવા અમે પૂજ્યશ્રીને વિનંતિ કરતાં શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ જૈન સંઘ મુખર્ષી શાખાના માન્યવર પ્રમુખ મહોદય, સૌજન્યશીલ શ્રી સુંદરલાલ શેઠે અમને કહ્યું હતું કે “ પૂજ્યશ્રીના ચાતુર્માસિનો લાલ આ વરસે તમને આપવા માટે બનતો પ્રયાસ કરીશું ” ત્યારે અમે નિશ્ચિંત બન્યા હતા. અમારી આ નિશ્ચિંતતા ખરેખર સત્ય પુરવાર થઈ. જેને આપ સૌ આ ચાતુર્માસ દરમ્યાન વિવિધ પ્રકારની તપ, જપ, વ્યાખ્યાન પૂજા વગેરે ધર્મદ્યોતક કરણીઓથી જોઈ શક્યા હશે. ચાતુર્માસના પ્રવેશથી માંડીને આજ સુધી આ અમારું ધર્મ-સ્થાનક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિથી સતત મધમધતું રહ્યું છે. માનવીને સંજીવન ગુટિકા જે રીતે નવું જીવન બક્ષે છે તેમ પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મ.ની સંજીવની સમી અમૃતવાણી ભાવિકજનને જાગૃત કરી આત્મકલ્યાણના અમરપંથે પ્રયાણ કરાવે છે.

ધર્મ પ્રત્યે રસ ધરાવનાર કોઈ પણ વ્યક્તિ પૂજ્યશ્રીના સંપર્કમાં થોડો સમય પણ આવે તો હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે તેઓશ્રીના ધર્મ ઉપદેશથી તેવી વ્યક્તિના અશ્રદ્ધાળુ માનસમાં અચૂક પરિવર્તન આવે છે અને તે આત્મા જીવન ઉત્કર્ષ માટે સદા જાગૃત રહે છે. સમય અને સંયોગોને અનુસરીને પૂજ્યશ્રી ધાર્મિક કાર્યો કરાવવાની જે કુનેહ ધરાવે છે તે અજ્ઞેડ છે. તેઓશ્રીના શબ્દકોષમાં “ નહિ થઈ શકે ” “ ન બની શકે ” એવા નિરાશાજનક શબ્દો છે જ નહિ. કાર્ય હાથ ધરો અને તે અચૂક સફળ થશે એવી શ્રદ્ધાના રણુકાર સાથે તેઓશ્રી કાર્ય હાથ ધરવા સૂચવે છે, અને ખરેખર તે કાર્ય સફળ બને છે. શૂન્યમાંથી સૃષ્ટિનું સર્જન કરી શકે એવી અગાધ આત્મશ્રદ્ધા અને શક્તિ ધરાવનાર એવા પૂજ્યશ્રીને અમારા કોટિ કોટિ વંદન હો. પૂજ્યશ્રીના ચાતુર્માસો દરમ્યાન અમારા સંઘના કોઈ પણ ભાઈ બહેનો તરફથી તેઓશ્રીને અથવા તેઓશ્રીના શિષ્યા સમૂહને મનહુઃખ થયું હોય તો તેનો સંઘ તરફથી મિચ્છામિ દુષ્કંડમ્ આપું છું. પૂજ્યશ્રી પણ અમારા અવિનય બદલ ક્ષમા આપે એવી વિનંતી. તેઓશ્રીના આ વિદાયમાનગી અમે સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

છેલ્લે પૂજ્યશ્રીના સુઅભ્યાસી અને આવા કઠીનમાં કઠીન અભ્યાસમાં પારંગત રહી સફળતા મેળવનાર પૂજ્યશ્રી સુનંદિતાશ્રીજી મહારાજને પણ જ્ઞાનગી સફળતા બદલ વારંવાર વંદના સાથે અનેકશઃ ધન્યવાદો આપીએ છીએ. અને ભવિષ્યમાં પણ જ્ઞાનમાર્ગમાં આગેકદમ ભરતાં જ્ઞાનના શિખરને સર કરતાં રહે એવી શુભેચ્છા સાથે અમારા સંઘ તરફથી શુભાશિષ વ્યક્ત કરીએ છીએ અને સંપૂર્ણ સફળતા ઇચ્છીએ છીએ.

છેલ્લે પૂજ્યશ્રીએ શ્રી લોકાગચ્છ સંઘની અલૌકિકતા દર્શક કારણો જે એક તો ગચ્છના લેહલાવથી અલિપ્ત રહી શ્વેતાંબર-માર્ગી સંપ્રદાયે સાથે સહકારથી તેમના ધર્મસ્થાનકમાં ધર્મ-ક્રિયા કરાવવા બદલ, છેલ્લા પાંચ વર્ષથી પોતાના ઉપાશ્રયમાં અન્ય ગચ્છના શ્વેતાંબરમાર્ગી પંચમહાવ્રતધારી મૂર્તિપૂજક સાધ્વીજીઓના ચાતુર્માસ કરાવવા બદલ અને એક જૈન સાધ્વીજીનું તેમની ઉજ્જવલ શૈક્ષણિક સફળતા બદલ સૌ પ્રથમ સન્માન કરવા બદલ, આવા વિવિધ કારણો બદલ શ્રી લોકાગચ્છ સંઘને ખૂબ ખૂબ અભિનંદનો આપ્યા હતા, અને સંઘની વિશિષ્ટ સર-લતાની અનુમોદના કરી હતી. મુંબઈ લોકાગચ્છ જૈન સંઘે આવા સ્તુત્ય અને અનુકરણીય પગલા લેવા બદલ ભૂરિભૂરિ અનુમોદના કરી હતી. પૂજ્યશ્રીના મંગલાચરણ, મંગળ ગીત અને ખાલિકા-ઓના સ્વાગત ગીત, રાસ-ગરબા, ખજરી નૃત્ય વગેરે વિશિષ્ટ કાર્યક્રમથી ભરચક સભાની પૂર્ણાહુતિ થતાં પહેલાં સુઅભ્યાસી સાધ્વીશ્રી સુનંદિતાશ્રીજીએ પણ અભ્યાસમાં આગળ વધવાની ઈચ્છા સાથે ટુંક વક્તવ્ય કરેલ. ત્યાર પછી મુલુંડ નિવાસી શ્રી જેઠુભાઈ નથુભાઈ તથા માતુશ્રી પુરબાઈ ભીમશી તરફથી સંઘ-પૂજન થયેલ. અને પૂર્ણાહુતિ પછી પાવલીની પ્રભાવના અને આવેલા આમંત્રિત મહેમાનોનું પ્રીતિલોજન થયેલ. આખો દિવસ ભરચક કાર્યક્રમથી ધમધમતો આજનો પ્રસંગ સૌના અંતરમાં આનંદના મોતિ વેરતો ગયો, અને હર્ષની ચીનગારી સાથે મંગળ યાદગીરી મુકતો ગયો. આ “વિદ્યા અને વિદ્યાય સન્માન”થી સારાય મુંબઈ શહેરમાં શુભ ભાવનાની પડઘમ ઘબકવા લાગી.

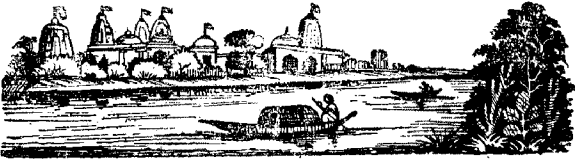
ચાતુર્માસ પરિવર્તન :

શ્રી લોકાગચ્છ જૈન સંઘના ટ્રસ્ટી શ્રી નગીનદાસ જમના દાસની આગ્રહભરી વિનંતીથી કા. વ. ૧ના દિવસે સર્વ સાધ્વીજી મંડળનું ચાતુર્માસ પરિવર્તન ભારે સમારોહપૂર્વક થયું. ૭૦૦/૮૦૦ માણસોની ભરચક મેદની વચ્ચે લબ્ય સ્વાગત સૂચક ઝેન્ડના નિનાદો સાથે અને મંગલગીતો ગહુંદીઓના વધામણા સાથે બજારગેટમાં તેમના નિવાસ સ્થાને પૂજ્યશ્રી પધારતાં તેમના પુનિત પગલે આનંદ મંગળ વર્ત્યો હતો. કાર્યકર્તા શ્રી નગીનદાસભાઈએ અને તેમના કુટુંબે ભારે ઉમંગથી ગુરુભક્તિ અને સંઘભક્તિને લાભ લીધો. આ લબ્ય પ્રસંગ તેમના જીવનનું સંભારણું બની રહ્યું.

આ ત્રણે ચાતુર્માસોમાં ધર્મભાવના અને પ્રભાવનાનો ધબકારો જોરથી ધબક્યો તેનો સંપૂર્ણ યશ મુખ્યતાએ શ્રી લોકાગચ્છના કાર્યકર્તાઓને, શ્રી કોટ મૂર્તિપૂજક સંઘના આગેવાનોને, તેમજ કોટ વિસ્તારમાં વસતાં સમસ્ત કચ્છી ભાઈઓ અને બહેનો કે જેમણે સતત તન-મન અને ધનથી સહકાર આપ્યોતેમને કાળે જાય છે. ટ્રસ્ટી મંડળની કાર્યક્ષમતા તો પ્રશંસનીય છે જ, પણ લોકાગચ્છ સંઘના ત્રણ સેક્રેટરીઓ શ્રી પ્રાણજીવનભાઈ, નરભેરામભાઈ અને મોહનભાઈની જહેમતભરી કારકિર્દી ખરેખર દાદ માગી લે તેવી છે. તેમાં શ્રી પ્રાણજીવનભાઈ પોતે જન્મે સ્થાનકવાસી હોવા છતાં શ્રી લોકાગચ્છ સંઘના પ્રાણ બની સંકળાઈ રહ્યા છે. ત્રણે ચાતુર્માસોની સફળતાનો યશ તેમના જ

કાળે જમા થાય છે તેમ કહેવું જરાય ખોટું નથી. ઉંમરે વૃદ્ધ હોવા છતાં દરેક કાર્યો માટે પોતાના ખર્ચે દોડાદોડી કરી અથવા તો તનની શક્તિ ખર્ચીને, મનની શક્તિનો લોગ આપીને, નિખાલસલાવે અને ધર્મલાવે જે લોગ આપી રહ્યા છે તે ખૂબ અનુમોહનીય છે. આ છે લોકાગ્રંથ જૈન સંઘની અલૌકિકતા અને પૂજ્યશ્રીની ધર્મ પ્રભાવકતા !!

પૂજ્યશ્રીના આવા ચાતુર્યો મુંબઈવાસીઓ કદી નહિ ભૂલી શકે.

પરમ વિદુષી પૂજ્ય શ્રી સુનંદાત્રીજી મહારાજ તથા તેમના
શિષ્યા પૂજ્ય શ્રી વસંતપ્રભાત્રીજી મહારાજના ઉપદેશથી
“ મંગલ લગવાન વીરો યા ને મહાવીર જીવન જ્યોત ”
પુસ્તક પ્રકાશનમાં

દ્રવ્ય સહાયકોની શુભ નામ શ્રેણી

રૂપિયા	નામ	ગામ
૧૦૦૧)	શ્રી લોકાગચ્છ જૈન સંઘ	કોટ-મુંબઈ
૫૦૧)	એક સદ્ગૃહસ્થ તરફથી	મુલુન્ડ ”
૨૫૦)	સુંદરલાલ દલપતભાઈ ઝવેરી	મુંબઈ
૨૫૦)	બાસુદેવેન સુંદરલાલ ઝવેરી	”
૨૫૦)	શાહ લખમશીભાઈ ઘેલાભાઈ	ઘાટકોપર ”
૨૫૦)	શ્રીમતી રતનબેન લખમશી શાહ	” ”
૨૫૦)	શાહ નાનજીભાઈ ધારશી	માટુંગા ”
૨૫૦)	પાનબાઈ ધારશી	” ”
૨૫૦)	સ્વ. શાહ માલશીભાઈ મોણશીના સ્મરણાર્થે હ. વસનજીભાઈ માલશી	મુંબઈ
૨૫૦)	વલ્લભજીભાઈ માલશી	”
૨૫૦)	કેશવજી વીરજી વિક્રમ	પુના
૨૫૦)	સુંદરબેન કેશવજી વિક્રમ	”
૨૫૦)	સ્વ. માતુશ્રી સંતોકબાઈના સ્મરણાર્થે ભાઈચંદભાઈ તથા કેશવલાલભાઈ	ટંકારા

રૂપિયા	નામ	ગામ
૨૫૦)	મહેતા શાંતિલાલ દેવચંદ	ટંકારા
૨૫૦)	શાહ કાંતિલાલ કુંવરજી	મુંબઈ
૨૫૦)	અ. સૌ. શ્રીમતી મણીબેન કાંતિલાલ	”
૨૦૧)	અ.સૌ. શ્રીમતી લાણુબાઈ લાલજી લોચર પરેલ	”
૨૦૧)	સ્વ. જે. પી. મહેતાના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્ની ગં.સ્વ કાન્તાબેન જે. મહેતા તરફથી	
૨૦૧)	જ્યકાન્તભાઈ જે. મહેતાની ૪૮મી વર્ષગાંઠ નિમિત્તે તેમના માતૃશ્રી ગં.સ્વ. કાન્તાબેન મહેતા તરફથી	વરલી-મુંબઈ
૨૦૧)	શ્રી કાંદીવલી તપગચ્છ જૈન સંઘ	મુંબઈ
૧૭૧)	શ્રી તપગચ્છની બહેનો તરફથી, કચ્છી જૈન દેરાસર	ઘાટકોપર-મુંબઈ
૧૨૫)	શ્રી ઘાટકોપર શ્રવે. મૂ. પૂ. કચ્છી જૈન સંઘ	”
૧૨૫)	શ્રી પુરૂષોત્તમદાસ ગાંડાલાલ કપાસી ઘાટકોપર	”
૧૨૫)	શ્રી જિનદત્તસૂરિ ટ્રસ્ટમાંથી હ: શાહ લખમશીભાઈ પુનશી ભાતખંજર	”
૧૦૧)	અ. સૌ. શ્રીમતી જ્યાબેન લક્ષ્મીચંદ શાહ હૈદરાબાદ	
૧૦૧)	અ સૌ. શ્રીમતી પરમાબેન ખેતશી લોચરપરેલ-મુંબઈ	
૧૦૧)	ગં. સ્વ. મીઠાબેન તેજશી	ઘાટકોપર ”
૫૫)	લોગીલાલ હીરાલાલ શાહ	માટુંગા ”
૫૫)	મુશીલાબેન હીરાલાલ શાહ	માટુંગા ”

શ્રુતિયા	નામ	ગામ
૫૧)	ગં. સ્વ. કકુળેન શામળ	ચેમ્બુર-મુંબઈ
૫૧)	બળવંતભાઈ વાડીલાલ	કાંદીવલી ,,
૫૧)	ધીરજલાલ ભાઈચંદ શાહ	કાંદીવલી ,,
૫૧)	પૂબચંદ ટી. મહેતા	કાંદીવલી ,,
૫૧)	શાહ શાંતિલાલ રવળ	કાંદીવલી ,,
૫૧)	રસિકલાલ ભાઈચંદ શાહ	કાંદીવલી ,,
૫૧)	અ. સૌ. શ્રીમતી શાંતાબેન કાંતિલાલ કરમચંદ શાહ	
	ઘાટકૌપર-મુંબઈ સાધ્વી શ્રી સુનંદિતાશ્રીબાળ બનારસ	
	યુનિવર્સિટી સંપૂર્ણ મધ્યમા સંસ્કૃતમાં ફેસ્ટ નંબરે	
	પાસ થયા તે નિમિત્તે.	

અનુક્રમણિકા

અર્પણ		૫૪
પ્રકાશકીય		૩
આશિર્વાચન	મુનિ વિદ્યાચંદ્રજી	૪
અનુમોહના અને અલિનંદન	પૂ. આ. વિજયધર્મસૂરી	૬
ધન્યવાદ, પ્રાર્થના, શુભાશિષ	મુનિ રામચંદ્રજી	૯
પ્રસ્તાવના	શ્રી મનસુખલાલ તારાચંદ મહેતા	૧૪
જીવનનું ગૌરવ	“ સુતેજ ”	૧૭
અલિલાષા	“ સુતેજ ”	૨૭
લોકાગચ્છની અલૌકિકતા		૩૨
દ્રવ્ય સહાયકો		૩૫

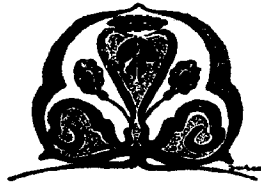
ક્ર

પ્રકરણ :

૧ સાત્ત્વિક જીવનના તેજ	૧
૨ મોહનીય કર્મની ભ્રમજાલ	૧૦
૩ કર્મના ઝખકારા	૨૦

પ્રકરણ :	પૃષ્ઠ
૪ સંસારની વિચિત્રતા	૨૮
૫ દયાનો દરિયો	૪૨
૬ ધર્મ વૃક્ષના મધુર ફળ	૪૯
૭ ધન્ય સાધના	૫૪
૮ ચ્યવન અને પરાવર્તન	૬૭
૯ સ્વપ્ન દર્શન	૭૫
૧૦ આનંદની હેલી	૮૫
૧૧ ધન્ય એ સુપ્રતાપી માતા	૯૪
૧૨ જન્મ અને જન્મોત્સવ	૧૦૧
૧૩ એ મહાવીર કેવા હશે ?	૧૧૩
૧૪ વૈરાગી વર્ધમાન વરરાજા બન્યા	૧૨૭
૧૫ સંસારી છતાં ત્યાગી	૧૩૭
૧૬ ત્યાગ પંથે કદમ	૧૪૯
૧૭ પ્રથમ દિવસ.... ! પ્રથમ વરસ.... !	૧૬૧
૧૮ અને ભાગ્યરેખા ખીલી ઉઠી	૧૭૫
૧૯ મહાવીરને મળ્યો ગોશાળો	૧૮૬
૨૦ ધ્યાનની પરાકાષ્ટા	૨૦૩
૨૧ ધન્ય મહાવીર ધન્ય અંદના	૨૧૬
૨૨ સાધનાની અંતિમ ક્ષણે	૨૩૩
૨૩ જય જયકાર	૨૪૫
૨૪ અજબનું આકર્ષણ	૨૫૬

પ્રકરણ :	પૃષ્ઠ
૨૫ અહિંસા ધર્મનો ઝંડો	૨૬૭
૨૬ પ્રભુનો મારગ શુરાનો	૨૮૪
૨૭ નહીં કાયરનું કામ	૨૯૭
૨૮ હારીને જીતી ગયો	૩૦૯
૨૯ મીઠી ગોઠડી જ્ઞાનીની	૩૨૩
૩૦ રત્નોના વેપારી મહાવીર	૩૩૪
૩૧ પ્રભુની પ્રભુતાનો પમરાટ	૩૪૬
૩૨ મહાવીર મોક્ષે સિધાવી ગયા	૩૫૭
૩૩ ધન્ય પ્રભુ, ધન્ય ગૌતમ, ધન્ય પરિવાર	૩૬૭
૩૪ વડગચ્છની વિભૂતિઓ	૩૭૭
૩૫ સાધ્વીસંઘની મહત્તા	૩૯૦

મંગલં ભગવાન્ વીરો

ચાને

શ્રી મહાવીર જીવનજ્યોત

૧ : સાત્ત્વિક જીવનના તેજ

આ જંબુદ્વીપના પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં મહાવપ્રા નામના વિજયમાં જયંતી નગરી શોભી રહી હતી. એ નગરીના શણગાર-રૂપ મહાપ્રરાકભી શત્રુમર્દન રાજા પોતાની ગુણસૌરભ બિછાવી રહ્યો હતો. એ રાજ્યના તાબામાં પૃથ્વીપ્રતિષ્ઠાન નામે એક મધ્યમકોટીનું ગામ હતું, તેનું સંચાલન નયસાર નામના ક્ષત્રિયના હાથમાં હતું. એના સદ્ગુણોથી શત્રુમર્દન રાજાને તેના પ્રત્યે આદરભાવ સારો હતો.

રાજમાન્ય નયસાર એક નાનકડા રાજા જેવી સાહેબીમાં મહાલતો હોવા છતાં તેના આંતરિક જીવનમાં સાત્ત્વિકતાના

તેજ ઉભરાઈ રહ્યા હતા. પરિચિત વર્ગમાં નયસારની એક પુરુષ વિશેષ તરીકે ગણના થતી.

આર્યસંસ્કૃતિના સંસ્કારોથી રંગાયેલા નયસારને કુલ-પરંપરાથી ચાલ્યો આવતો, અન્યને જમાડીને જમવાનો એક પ્રશસ્ય નિયમ હતો. એના વિશાળ હૃદયમાં આતિથ્યપ્રેમ અને ઉદારતાના દિવ્ય ઝરણાં વહી રહ્યા હતા. રાજાની વફાદારીપૂર્વક એ આમમૂખી નયસારના જીવનની સર્વ ક્ષણો સુલક્ષણી અને સત્વતેજભરી પસાર થઈ રહી હતી.

એક વખત ગ્રીષ્મઋતુના સમયે શત્રુમર્દન રાજાને સારી જાતના કાષ્ટની જરૂર પડતાં કાષ્ટપરીક્ષક નયસારને મનપસંદ કાષ્ટ મેળવી આપવા આજ્ઞાપત્ર આવ્યો.

રાજાહુકમને માન આપી કાર્યાનિષ્ટ પરિજનવર્ગ અને ગાડા વગેરે જોઈતી સામગ્રી સાથે નયસાર એક મોટા જંગલમાં ગયો. કુશાગ્ર બુદ્ધિથી પરીક્ષાપૂર્વક યોગ્ય વૃક્ષો પસંદ કરી નોકરવર્ગને કાષ્ટ કાપવાનો આદેશ કર્યો. આજ્ઞાધિન નોકરવર્ગ પણ એ કામમાં લાગી ગયો અને ધડીમ....ધડીમ....કપાતા કાષ્ટોનો ગંગ ખડકાવા લાગ્યો.

મધ્યાહ્ન સમય થતાં દયાળુ નયસારે સૌને લોજન માટે આમંત્રણ આપ્યું. સાથે લાવેલા રસોયાએ ઋતુને અનુકૂળ લોજન સામગ્રી તૈયાર રાખી હોવાથી કોઈપણ જાતના ભેદભાવ વગર બધા એક વૃક્ષની છાયામાં હાથ, પગ, મોઢું સ્વચ્છ કરી જમવા બેઠા. નયસાર પણ એક મંડલાકાર વૃક્ષની છાયામાં લોજન માટે ઉપસ્થિત થયો. ગ્રીષ્મ ઋતુ હોવાથી ક્ષુધા અને તૃષ્ણાએ બમણા જોરથી દરેકના માનસ પર સામ્રાજ્ય જમાવ્યું હતું. ભૂખ લાગવી અને લોજન કરવું એ શરીરનો ધર્મ છે. પણ

અન્યને જમાડીને જમવું એ આર્ય સંસ્કૃતિનો ધર્મ છે. જન્મથી એ સંસ્કારને વરેલા નયસારે પંકિતભેદ વગર સૌના ભાણુ પીરસાવ્યા, સાથે તેમનું ભાણું પણ તૈયાર થયું. સૌ ઉચિત રીતે જમવા બેસી ગયા, પણ નયસાર કોઈ વિચારમાં ડૂબી ગયા: “ ઘેર તો હું રોજ કોઈ અતિથિને જમાડીને પછી જમું છું પણ આજે આ અટવીમાં મારો નિયમ કેમ જળવાશે ? ” છતાં શ્રદ્ધાળુ અંતરમાં આશાનું કિરણ ચમકતું હતું ! ભર્યા ભોજનના ભાણે બેસીને નયસાર કોઈ આગન્તુક અતિથિની રાહ જોવા લાગ્યા. તેમની ટેવાયેલી આંખો જંગલની ચારે બાજુ ફરવા લાગી. ઉત્કટ ભાવના કદી ફળ્યા વગર રહેતી નથી. નયસારની ચબરાક આંખોમાં દૂરથી આવતાં કોઈ આગન્તુકો સમાઈ ગયા. હુર્ષની અનેરી ચમક સાથે સફાળા ઉભા થઈ ગયા ! ભાવવિભોર બની ખુદ્ધા પગે અતિથિની દિશા સામે દોડ્યા ! અતિથિને સંગમ થતાં તેમને મન મોરલો નાચી ઉઠ્યો ! વેશભૂષાથી તેમને ઓળખી કાઢ્યા...અહા ! આ તો બે જૈન મુનિઓ ! અતિથિ-દર્શનથી ક્ષણભર દિલ ડોલી ઉઠ્યું, સાથે દેહ પણ ! શ્વેત પણ મેલાઘેલા વસ્ત્રોથી આચ્છાદિત જેમના તનબદનપર પ્રસ્વેદ બિન્દુઓ નિતરી રહ્યા હતા, સાથે બ્રહ્મચર્યાના દિવ્ય તેજ પણ જેમના લાલ પ્રદેશપર ચમકી રહ્યા હતા, ત્રીખ્મઋતુના ભયંકર તાપથી જેમનું તેજસ્વી વદન લાલચોળ બની ગયું હતું અને અંગારા ઝરતી ધરતી જેમના ચરણને આગકણિયા ચાંપી રહી હતી, ખભાપર પાત્ર અને પુસ્તક, દેહપર બાંધેલી ઉપધિ, કમ્બરપર બાંધેલ રબ્બેહરણ અને હાથમાં દાંડ ધારણ કરીને ધીરે પગલે સ્વસ્થતાથી ચાલ્યા આવતાં પુણ્યમૂર્તિ સમા બે અતિથિઓને જોતાં જ નયસારના નયનમાં હુર્ષના આંસુ ઉભરાયા ! જૈન મુનિઓના માર્ગથી અબાણુ હોવા છતાં ધીરગંભીર મુનિઓ પ્રત્યે અનેરો ભાવ ઉભરાયો ! સમીપ આવતાં મુનિઓના ચરણમાં સહસ્રા ઝુકી પડતાં નયસારે

ગદ્ગદ્ વાણીથી પૂછ્યું :—“ લગવન્ ! આ વેરાન વનવગડામાં અટન કરતાં આપને કોઈ લય ન લાગ્યો ? જ્યાં શસ્ત્રધારી મનુષ્યો પણ ફરી શકતા નથી ત્યાં આપ શી રીતે નિર્ભય બની ફરી રહ્યા છો ? આવા સખત તાપમાં આવા કષ્ટ સહન કરવાનું પ્રયોજન શું ? નથી પગમાં ચાખડી ! નથી માથે છત્ર ! આવી અટવીમાં આપ શી રીતે આવી ચડ્યા ? ” નયસારના એકી સાથે ઘણા પ્રશ્નોના પ્રત્યુત્તર આપતાં મધુર સ્વરે મુનિએ જોલ્યા : “ મહાનુભાવ ! અમે વીતરાગમાર્ગના અનુગામી છીએ. શ્રી વીતરાગ પ્રભુને ધર્મ અમારા અણુએ અણુમાં વ્યાપ છે. વીતરાગી સેનાના સૈનિકો બની અમે કર્મશત્રુને પરાસ્ત કરવા અહિંસાધર્મનો ઝંડો લઈને નિર્ભયપણે ઝડુમીએ છીએ. અદ્વેષપણે પક્ષીની માફક સ્વતંત્રપણે આત્માની ખોજ કરતાં અમે વિચરીએ છીએ, એમાં લય શાનો ? “ દેહદુઃખં મહાફલં ” એવા શ્રી વીતરાગપ્રભુના આદેશ અનુસાર આત્મસાધકતા માટે આનંદપૂર્વક દેહના કષ્ટોને સહન કરી આત્મદર્શી જ્ઞાનરૂપ મહાફલની ગવેષણા કરીએ છીએ. ” મુનિએની આવી મધુર ગીરાથી પ્રમુદિત થયેલા નયસાર “ ધન્ય છે આપને ! ” એમ જોલતાં એક ઘટાદાર વૃક્ષ સામે અંગુલી નિર્દેશ કરી મુનિએને વિશ્રાંત થવા વિનંતી કરી. મુનિએ પણ તેની ભાવના સત્કારી એ વૃક્ષની શીતલ છાયામાં સ્થાનશુદ્ધિ જોઈ કંબલ પાથરી સ્થિત થયા. નયસારે જિજ્ઞાસાવૃત્તિથી ફરી પૂછ્યું : “ કહો લગવન્ ! આવા ઘોર જંગલમાં આપ શી રીતે આવી ચડ્યા ? ” ગંભીર સ્વરે એક મુનીશ્વરે કહ્યું : “ ભાઈ ! મોટા નગરમાં જવા માટે એકાકીપણે આ જંગલનો પ્રવાસ શક્ય ન હોવાથી એક સાર્થની સાથે સંગાથ મેળવી અમે નીકળ્યા હતા. માર્ગમાં એક ગામને પાદર સાર્થસમૂહ ભોજન માટે રોકાતાં અમે પણ ઉપવાસના પારણે એ ગામમાં ભીક્ષા (ગૌચરી) માટે ગયા. પરંતુ નિર્દોષ ભીક્ષા ન મળતાં તપોવૃદ્ધિ માની પાછા ફર્યા ત્યાં

પેલો સાર્થ ત્યાંથી પ્રયાણ કરી ગયો હતો. એ સાર્થના પગલે પગલે ચાલતાં અમે માર્ગના અબ્જણ હોવાથી મૂળ માર્ગ ચૂકી ગયા અને ફરતાં ફરતાં અહીં આવી ચડ્યા.” આટલી બધી મુશ્કેલી વેઠી હોવા છતાં મુનિઓના પ્રશાંત વદન પર એ સાર્થ તરફ જરાય રોષની રેખા ન હતી. આ જોઈ નયસારના દિલમાં મુનિઓ પ્રત્યે પૂજ્યભાવ બંધત થયો. મુનિઓની સહનશીલતા અને ક્ષમાભાવનાનું પ્રતિગિંબ નયસારના દિલમાં અંકિત થઈ ગયું. અકારણ મુનિઓને કષ્ટમાં નાખવા બદલ એ સાર્થ પ્રત્યે ગુસ્સો પણ આવી ગયો; છતાં મહાતપસ્વી અતિથિઓના આતિથ્ય-સત્કારનો લાભ મળવાથી પોતાને ધન્ય માનતો નયસાર મુનિઓના ચરણયુગલમાં અહોભાવે નમસ્કાર કરતો બોલ્યો : “ પૂજ્ય ! આજે મારા પુણ્યનો સૂર્ય સોળે કળાએ પ્રકાશિત થયો છે કે આપ જેવા પરમ ત્યાગી તપસ્વી સંત મારા અતિથિ બન્યા ! ભોજન સમયે પાત્રપોષણની ભાવના ભાવતાં મને આપ જેવા સુપાત્ર સાંપડી ગયા ! ફરમાવો પૂજ્ય ! હું આપના શા સ્વાગત કરું ? ” નયસારના ભાવભર્યા વચન સાંભળી સસ્મિત વદને મુનિ બોલ્યા : “ મહાનુભાવ ! તમારો ભાવ એ જ અમારું સ્વાગત છે. સંતો હંમેશ ભાવના ભૂખ્યા હોય. તમારો પ્રશસ્ત આદરભાવ અમારા અંતરને પ્રકુલિત બનાવી બંધ છે. ” મુનિઓની આવી નિસ્પૃહતા જોઈ વિશેષ સદ્ભાવે નયસારે કહ્યું : “ મુનિરાજ ! આ જંગલમાં હું આપનો અન્ય શું સત્કાર કરવાનો હતો ? વળી આપના આચાર વિચારથી પણ તદ્દન અનભિજ્ઞ છું. છતાં આ મધ્યાહ્ન સમયે અમારા માટે તૈયાર કરેલા ભોજન પાણી આપને યોગ્ય લાગે તે રીતે સ્વીકારો તો મારો નિત્યનો નિયમ જળવાય. આપના જેવા સુયોગ્ય સુપાત્રે મારા હાથે અન્નદાન અપાય તો મારા જેવા રંકને લવોલવનું પુણ્યરૂપ પાથેય સાંપડી રહે ! ” મુનિઓએ પણ નયસારના દિલની સદ્ભાવના પીછાણી હાથમાં

કાષ્ટપાત્ર લઈ નયસાર સાથે ચાલ્યા. પેલા મંડલાકાર વૃક્ષ નીચે આવી ઉંચી જાતના ખાદ્ય પદાર્થોમાંથી નયસારે ખૂબ આગ્રહપૂર્વક ભાવસભર હૈયે મુનિ યુગલને પ્રતિલાભ્યા. મુનિઓએ પણ ખાખખે આહારપાણી વહોરી નયસારને ધર્મલાલ શબ્દરૂપ સ્નેહ નીતરતી શુભાશિષથી નવાજ્યો.

મુનિઓને આહાર વહોરાવતી વખતે નયસારના નયનમાંથી અશ્રુખિંદુઓ સરી પડ્યા. સ્વર ગદ્ગદિત બન્યો. રોમરાજી વિકસ્વર બની ગઈ. બહુમાનપૂર્વક પ્રિયવચન બોલતાં નયસારે ચડિયાતા ભાવે સુપાત્રદાન આપતાં ભારે આનંદ અનુભવ્યો. અનેકોને સ્વહસ્તે જમાડનાર નયસારે અનેક ભિક્ષાચરોને પોષ્યા હતા. પણ આજના સુપાત્રદાનનો આનંદ કોઈ અજબ કોટીનો હતો. આજના જેવા કુક્ષિશંખલ અતિથિઓ પહેલી જ વાર સાંપડ્યા હતા. તેમ અતિથિઓના મુખથી ધર્મલાલરૂપ શુભાશિષ પણ આજે પહેલી જ વાર કર્ણગોચર થયા હતા. ધનલાલ....પુત્રલાલ.... વગેરે અનેક શુભાશિષો મેળવનાર નયસારને આજની મુનિઓના મુખમાંથી સરેલી ધર્મલાલરૂપ શુભાશિષ કોઈ અજબ પ્રકારની લાગી !!! ધર્મલાલ શબ્દની મીઠાશ કર્ણવિવરમાં પ્રવેશી તેના ઉર:પ્રદેશને લેદી ગઈ ! અંગે અંગે આનંદના દીવા પ્રગટી ન ગયા હોય તેમ દિવ્ય પ્રકાશપુંજ તેના આખા દેહમાં પથરાઈ ગયો ! દિવસભરના ભૂખ અને થાક અલોપ થઈ ગયા ! એની દેહલતા અદ્ભુત સ્ફુર્તિથી થનગનવા લાગી ! ભોજનનું ભાણું નજર સામે અને કડકડતી ભૂખ ઉદરમાં હોવા છતાં તેની જમવાની રૂચી શાંત થઈ ગઈ. મુનિઓને વખાવી નયસાર ભાણે બેસી બે ચાર કોળીયા ભર્યા ત્યાં અનુપમ તૃપ્તિનો ઓડકાર આવી ગયો ! નોકરવર્ગ પણ પોતાના માલિકની દાનપ્રિયતા જોઈ આનંદિત થયો. ભોજનવિધિ સમાપ્ત થતાં કાર્યરત પરિચારકો પોતાના

કામે લાગી ગયા અને નયસાર પણ ક્ષણવાર આરામ કરી ફરી મુનિઓ પાસે પહોંચી ગયા. યોગ્યતા બાણી મુનિઓએ તેને જૈનધર્મની ઓળખાણ કરાવી. જૈનધર્મનો પ્રાણભૂત નવકારમંત્ર શીખડાવ્યો અને જૈનધર્મને લગતી કેટલીક સમજૂતી આપી. દિવસના નમતા પ્રહરે નયસાર પાસે જવાની આજ્ઞા માગી. મુનિઓની સહૃદયતા પૂર્વકની ભાવનાથી પ્રભાવિત થયેલા નયસારે વિનયભર્યા વચને કહ્યું: “મુનિવર! આપ આ અટવીના અબાણ હોવાથી ચાલો હું આપને નગરનો ધોરી માર્ગ બતાવું!” મુનિઓના કષ્ટભર્યા આચાર વિચારથી ચમત્કૃત અનેલા નયસાર ખુલ્લા પગે મુનિઓને માર્ગ બતાવવા ચાલ્યા. મુખ્ય માર્ગ આવતાં દિશાસૂચન કરી અવનત મસ્તકે બે હાથ જોડી કહ્યું: “આપ આ માર્ગે ચાલતાં એક મોટા નગરમાં પહોંચી જશો. નયસારની સરલતા અને ભાવપ્રજ્ઞતા બાણી એક વૃક્ષ નીચે બેસી મુનિઓએ થોડી વાર ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. દેવ, ગુરુ અને ધર્મની ખીછાણ કરાવી....વિમલ વાણી વદતા મુનિ બોલ્યા: “મહાનુભાવ! તમારો આતિથ્યપ્રેમ, નિર્મળ ભકિત અને અબાણ્યા પ્રત્યેનો અનુપમ આદરભાવ જોતાં અમને લાગે છે કે તમારો આત્મા મહાન્ છે. તમારા નિર્દોષ ભાવભકિતથી એવું સૂચિત થાય છે કે ભાવિકાળમાં તમારી ભાવના તમને લગવાન્ બનાવશે! એમ અમારું અંતર બોલી રહ્યું છે. ભાગ્યવાન્! અબાણ્યાના આશ્રયરૂપ બની તમે અમને નગરનો રાહ ચીંધ્યો, તેમ અમે પણ તમને ભવાટવીને ઉલ્લંઘન કરવામાં સામે કીનારે પહોંચવામાં સહાયભૂત એવો ધર્મમાર્ગ બતાવ્યો. આ બતાવેલા ધર્મમાર્ગે ચાલી આત્માને અજ્ઞવાળજો. તમારા દિલની ઉત્કટ ભાવના અને આતિથ્યપ્રેમ જોઈ અમારા મન મુદ્ધિત અને આત્મા આનંદિત બન્યા છે. આવી સેવાવૃત્તિ હું મેશને માટે રાખી અમારા શીખવેલા નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતાં મોહનિદ્રિત આત્માની ઉજાગર

દશાને પ્રાપ્ત કરવા નવતત્ત્વાદિનો અભ્યાસ કરજો.” એમ સમૂચિત શિક્ષા વચનો કહી ફરી ધર્મલાલ રૂપ શુભાશિષ આપી મુનિચુગલ વિદાય થયા. નયસાર પણ ફરી ફરી મુનિઓને વંદન કરતાં ભવવનમાં ચમકતી ચાંદની જેવી શ્રદ્ધાના શીતલ ઝરણાં ઝીલતાં ઝીલતાં પાછા ફર્યા. “આજનો અટવીપ્રવાસ મહા લાલદાયી નીવડ્યો” એવું વિચારતાં નયસાર પ્રકુલ્લ ચિત્તે મુનિઓએ આપેલા ઉપદેશનું રહસ્ય ચિંતવતાં, વૃક્ષકાપણીના સ્થાને પહોંચ્યા. તેમના સરલ હૃદયમાં મુનિઓના ઉપદેશનું મંથન જાગ્યું. એકે એક શબ્દમાંથી નિતરતા અમૃતનું ઝરણું તેમના સાત્ત્વિક તેજમાં ઓત-પ્રોત થવા લાગ્યું. આજના શુભ દિવસે દાનશુદ્ધિ, દાતાશુદ્ધિ અને પાત્રશુદ્ધિનું એકીકરણ સરજતાં શુભ વિચારોનું આંદોલન જાગ્યું. મનોભૂમિ નવ પલ્લવિત બનતી ગઈ, શ્રદ્ધાજળના કુવારામાંથી નીકળતી પવિત્ર સરવાણીના સ્નિચનથી અનાદિકાળની મજબૂત બની રહેલી રાગદ્વેષની ગ્રન્થી ભેદાઈ ગઈ ! અને નવનિત સમા કોમળ આત્મપ્રદેશોમાં ધર્મવૃક્ષના મૂળીયા સરખા સમકિતના ‘બી’ વવાઈ ગયા. મુનિઓએ ઓળખાવેલા શ્રી વીતરાગ પરમાત્મા પ્રત્યે અર્પણભાવ, નિર્ગન્થ ગુરુઓ પ્રત્યે ભક્તિભાવ અને અહિંસામય ધર્મ પ્રત્યે આદરભાવ જાગ્યો ! જીવનમાં પહેલી જ વાર થયેલ મુનિ સમાગમ તેમના સાત્ત્વિક જીવનમાં અમી છાંટણા વેરતો ગયો !

આત્મિક ધન મેળવી આનાંદિત બનેલા નયસારે કાષ્ટકાપણીનું કામ આટોપી સમી સાંજે રસાલો ઉપાડ્યો. કાષ્ટસમૂહથી ભરેલા ગાડા શત્રુમર્દન રાજને મોકલાવ્યા અને પોતે મેળવેલા આત્મિક લાભને વાગોળતા વાગોળતા પોતાને ગામ પાછા ફર્યા.

હવે નયસારની જીવનચર્યા સાવ બદલાઈ ગઈ છે. પહેલા જીવનમાં દાનધર્મની મુખ્યતા હતી, હવે દાન, શીલ, તપ અને

ભાવ એ ચારે પ્રકારના ધર્મો એના જીવનનાં અંગ બની ગયા. આવશ્યક ક્રિયાના અભ્યાસ સાથે નવ તત્ત્વો વગેરેના અભ્યાસમાં એકાગ્ર ચિત્ત બનતાં જિનપૂજ, ગુરુસેવના, સત્વાનુકંપા, સુપાત્રદાન, ગુણાનુરાગ અને શ્રુતિરાગ રૂપ મનુષ્યજીવનના કૃષ્ણો સાથે કેલી કરતાં સમય વીતતો ગયો. નયપ્રમાણભૂત જ્ઞાનના અજવાળા તેના ગુણ સુવાસિત અંતરને તેજ પ્રકાશિત બનાવતા રહ્યા! નવકારમંત્રના સ્મરણથી તેમણે આત્મિક આરોગ્ય પ્રાપ્ત કર્યું.

આર્યસંસ્કૃતિના સંસ્કારોએ નયસારને સાત્ત્વિકતા આપી. એ સાત્ત્વિકતા તેમને સત્ય ધર્મ તરફ ખેંચી ગઈ. સાત્ત્વિકતા અને સત્યધર્મ બંનેએ મળીને તેમની અંતરભૂમિમાં ભાવિકાળમાં મહાવીર બનવાની પૂર્વભૂમિકાને સુદૃઢ બનાવી. જીવનના અંતે મુનિઓના ઉપકારને યાદ કરતાં નવકારમંત્રના સ્મરણ સાથે સમાધિસ્મરણની સાધના કરી મંગલ મૃત્યુને વર્યા. ભાવપ્રધાન ધર્મના પ્રભાવથી નિકાચિત કરેલા દેવત્વને પ્રાપ્ત કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં એક પત્યોપમની આયુષ્યસ્થિતિવાળા દેવ થયા. મનચિંતિત કૃષ્ણ આપનારા કલ્પવૃક્ષોના અનુભાવ અનેક પ્રકારના દૈવી સુખના લોકતા બની દેવ ગુરુ ધર્મ પ્રત્યે અચળ શ્રદ્ધા જ્વલાંત રાખી દેવાયુના દિવસો દમામથી પસાર કરવા લાગ્યા. ખરેખર, દાન એ ધર્મરાજના મહેલમાં પ્રવેશ મેળવવાનો પરવાનો છે. એમાં સમાયા છે સાત્ત્વિક જીવનના તેજ.

શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં પ્રભુ મહાવીરે સ્વયં પ્રકાશ્યું છે કે “હે ગૌતમ કર્મ બપાવવાની સંધિનો અવસર મેં જોયો જૈનશાસનમાં જોયો છે તેવો ખીજો કયાંય જોયો નથી.”

૨ : મોહનીય કર્મની ભ્રમજલ

વિનીતા નગરીની લવ્ય ભૂમિમાં યુગલિક ધર્મના સમાપ્તિકાળે પ્રથમ તીર્થપતિ શ્રી ઋષભદેવપ્રભુએ આર્યસંસ્કૃતિની સ્થાપના કરી હતી. વ્યવહારિક જ્ઞાન સાથે પ્રભુએ પોતાના સો પુત્રોને અલગ અલગ રાજભાગ આપી આ અવસંપિંણી કાળના પ્રથમ રાજરાજેશ્વરી બની ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવવા રાજ્ય, કુટુંબપરિવાર અને મરૂદેવામાતાને છોડી શ્રી ઋષભદેવપ્રભુ પ્રથમ સાધુ બની ચાલી નીકળ્યા.

વિનીતા નગરીના રાજસિંહાસને તેમના જ્યેષ્ઠ પુત્ર ભરત મહારાજ પ્રથમ ચક્રવર્તી તરીકે શોભતા હતા. એ ભરતરાજની એક રાણીની કુક્ષીએ દેવલોકથી જ્યવીને નયસારના આત્માએ જન્મ ધારણ કર્યો. કાલક્રમે તેનો જન્મ થતાં એ નવજાત શિશુના દેહમાંથી પૂર્વપુણ્યસૂચિત અભિનવ તેજ કિરણો નીકળી માતાપિતાના હર્ષનો વધારો કરી રહ્યા હતા. તેથી એ બાળકનું મરિચિ (કિરણ) એવું નામ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યું. ઋષભદેવપ્રભુએ યોગિત કરેલી પુરુષને યોગ્ય બહોંતેર કળાનો અભ્યાસ કરતાં મરિચિકુમાર યૌવન અવસ્થાના આંગણે આવીને ઉભા.

એક હજાર વર્ષ સુધી એકાકીપણે જગતને ઢુંઢતાં આત્મચિંતનમાં મસ્ત રહેતાં શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુને ઘાતિકર્મોનો ક્ષય થતાં

કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. દેવોએ વિનીતા નગરીના ઉદ્યાનમાં સમવસરણુની રચના કરી અને વનપાલકો ભરત મહારાજને પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી આપવા દોહ્યા ! પિતાના કેવળજ્ઞાન મહોત્સવની વધામણીથી હર્ષધેલા અનેલા ભરત મહારાજ વનપાલકોને પ્રીતિદાન આપવાપૂર્વક મરૂદેવામાતા અને પોતાના પુત્ર પરિવાર સાથે પ્રભુ-દર્શને નીકળ્યા., હાથીની અંબાડીએ ઘેઠેલા મરૂદેવામાતા પુત્રની સુખી અવસ્થા સાંભળી અનિત્યલાવના લાવતાં કેવળજ્ઞાન પામી અંતકૃત કેવળી બની મોશ્ને સીધાવ્યા. દેવતાઓએ તેમનો જ્ઞાન-મહોત્સવ અને નિર્વાણ મહોત્સવ ઉજવ્યો.

સોના રૂપા અને રત્ન મઢ્યા સમવસરણુમાં ઊિરાજ્ઞમાન પ્રભુના દર્શન કરી પ્રથમવાર ધર્મદેશના સાંભળી પરિવાર સાથે ભરત મહારાજ ભારે હર્ષિત બન્યા.

પ્રભુના અનુપમ મહિમાથી આકર્ષિત થયેલા ભરત મહારાજના ઘણા પુત્રોએ દીક્ષા લીધી. તેમની સાથે મરિચિકુમાર પણ માતપિતાની અનુમતિ મેળવી ઉલ્લસિત ચિત્તે પ્રભુના ચરણુમાં દીક્ષિત બન્યા. નયસારના ભવમાં મેળવેલી ભાવ વિશુદ્ધિ વિકસવા લાગી. સ્થવિર સાધુજનો પાસે ગર્હણા અને આસેવના રૂપ શિક્ષા પ્રાપ્ત કરી મરિચિ મુનિ પ્રભુ સાથે વિચરવા લાગ્યા.

મરિચિ મુનિની કાયા કોમળ હતી. મન એથી ય સુકોમળ હતું ! એમના માટે સાધુમાર્ગના કષ્ટો સહેવા કઠિન હતા. તેમાં ય વિહારમાર્ગની વેદના તેમને અસહ્ય થઈ પડતી; પણ અંતરની આહ કોને કહેવી ? શરમ નડતી હતી ! મરિચિમુનિ મનમાં સારી રીતે સમજી ગયા હતા કે સાધુપણું લેવું સહેલ છે પણ પાળવું મુશ્કેલ છે ! એક વખત ઐશ્વમક્રતુના સમયે પ્રભુ સાથે વિચરતાં મરિચિ મુનિ ત્રાહ્ય....ત્રાહ્ય....પોકારી ઉઠ્યા !

ધોમ ધખતા તાપથી માથું બળી ગયું. અને પગમાં ફેડલા પડ્યા એટલું જ નહિ પણ તાપના સંયોગે તીવ્ર તરસ લાગી. એક બાબુ અસહ્ય તાપ, બીજી બાબુ અસહ્ય તૃષ્ણા. આ એવડા સંતાપથી મરિચિ મુનિ અકબાઈ ઉઠ્યા. સાથે અંગે અંગે નીતરતા પરસેવાની બદબોથી મુરઝાઈ પણ ગયા, શું કરવું? આવા આકરા પરિષદો વચ્ચે મરિચિમુનિ અન્ય સાધુઓની જેમ સમતોલપણું જાળવી ન શક્યા. બધું વીસરી શક્યા હતા પણ કાયાની માયા ભૂલાણી ન હતી. મરિચિમુનિ વિચારના ઝોલે ચડી ગયા. આ સાધુપણું મારાથી પાળી શકાય એમ નથી. ઘેર જઈ તો લોકનિંદાની ભય અને ધરમ! આ વ્રતભાર વહન થઈ શકે એમ નથી! તેમ લોકહાંસી સહન થઈ શકે એમ નથી! એવું વિચારતાં તેમની સતેજ બુદ્ધિમાં એક અવનવો વિચાર ઝબકી ગયો! “વ્રત રહે અને કષ્ટો ન સહેવા પડે” એવો વચલો માર્ગ શોધી કાઢું તો? આ વિચાર આવતાં મરિચિમુનિ ઉત્સાહમાં આવી ગયા અને પોતાના મનને રૂચતો એક મધ્યમ માર્ગ શોધી કાઢ્યો.

“પ્રભુના સાધુઓ દંડથી વિરક્ત છે, પણ હું મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડથી દંડાયેલો છું. માટે મારા હાથમાં એક દંડ રાખવો. સાધુઓ કેશલુંચન કરે છે, પણ મારાથી એ સહન થાય એમ નથી; માટે મારે શસ્ત્રથી કેશકર્તન કરવા અને શિખા રાખવી. સાધુઓ પંચ મહાવ્રતોને સહેલાઈથી વહન કરે છે પણ મને એ વ્રતોનો ભાર મેરૂ પર્વત જેવો ભારે લાગે છે; માટે મારે અણુવ્રતોનું પાલન કરવું. સાધુઓ અપરિગ્રહી છે પણ હું તેવો નથી તેથી મારે મુદ્રિકાદિ અલ્પ પરિગ્રહ રાખવો. સાધુઓ કાયાના કષ્ટો સારી રીતે સહન કરે છે. મારાથી એ કષ્ટો સહેવાતા નથી; માટે હું મસ્તકપર છત્ર અને પગમાં ચાખડી પહેરીશ. સાધુઓ ચારિત્રધર્મથી સુવાસિત છે પણ હું ચારિત્ર-

ધર્મથી ચલિત છું; તેથી મારા શરીરે ચંદનના વિકેપન કરીશ. મુનિઓ કષાય વગરના હોવાથી જીર્ણપ્રાય વસ્ત્રો ધારણ કરે છે પણ હું કષાયજીત નથી; માટે મારા શરીરે ભગવા (પીળા) વસ્ત્રો ધારણ કરીશ. સૂક્ષ્મ દયાના પાત્રક સાધુઓ સચિત જળના ત્યાગી છે, હું તેવો નથી; માટે પરિમિત જળથી હું સ્નાન કરીશ. “ આ પ્રમાણે પોતાની મતિ કલ્પનાથી પ્રભુના ધર્મમાર્ગથી જુદો વેશ ઉપજાવી કાઢ્યો. એ ત્રિદંડીવેશ ધારણ કરી મરિચિમુનિ સંયમના કષ્ટથી હજવા થયા.

શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના ચોરાશી હજાર શિષ્ય પરિવારમાં મરિચિમુનિ આ નવિન વેશે લોકનજરે તરવરવા લાગ્યા. નવું જાણવાની ઇચ્છાથી લોકસમૂહનો પ્રવાહ મરિચિમુનિ પાસે કીડી-ચારાની માફક ઉભરાવા લાગ્યો. એ લોકો સમક્ષ પોતાની અદ્ભુત દેશનાશક્તિથી મરિચિમુનિ પ્રભુના જ સત્યધર્મનો ઉપદેશ આપી પોતાની નિર્બળતા છુપાવ્યા વગર પ્રભુનો માર્ગ જ સાચો છે એવું જનહૃદયમાં સ્થાપિત કરી અનેક ભવ્યજનોને પ્રતિજ્ઞાધ પમાડી પ્રભુ પાસે મોકલવા લાગ્યા.

એક વખત શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ વિનીતા નગરીના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા, વધામણી મળતાં ભરત મહારાજ સપરિવાર પ્રભુ-દર્શનાર્થે આવ્યા અને પ્રભુદર્શન કરી હર્ષભર્યા ચિત્તે દેશના સાંભળી જિજ્ઞાસુવૃત્તિથી ભાવિ અરિહંતાદિ વિષે એક પ્રશ્ન પૂછ્યો. તેના પ્રત્યુત્તરમાં પ્રભુએ આ અવસર્પિણી કાળમાં થનારા ચોવીશ તીર્થ કરો, બાર ચક્રવર્તીઓ, નવ પ્રતિવાસુદેવો, નવ વાસુદેવો અને નવ બળ વો, એ ત્રેસઠ મહાપુરુષોનાં નામ, કુલગોત્ર, અને તેમના જન્મસ્થાનોનું સવિસ્તર વર્ણન કર્યું. આ સાંભળતાં ભરત મહારાજ પ્રમોહ ભાવનાથી પ્રમુદિત બની આનંદમાં જીલવા લાગ્યા. એ મહાપુરુષોમાંથી કેઈ પણ પ્રભાવી આત્માના દર્શન કરવાના હેતુથી ફરી તેમણે

પૂછ્યું: “ પ્રભુ! આ સમવસરણમાં એ શ્રેષ્ઠ પુરુષોની પદવીને લાયક કોઈ આત્મા છે? ” પ્રભુએ કહ્યું: “ ભરત! તારો જ પુત્ર મરિચિ પોતાનપુરમાં ત્રિપૃષ્ઠ નામે પ્રથમ વાસુદેવ, વિદેહક્ષેત્રની મુકાપુરી નગરીમાં પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી અને આ વર્તમાન ચોવીશીમાં વીર નામે અંતિમ તીર્થંકર થશે. ” પ્રભુના મુખથી પોતાના પુત્રનું અદ્ભુત ભાવિ કથન સાંભળી પુલકિત બનેલા ભરતરાજ પ્રભુની આજ્ઞા મેળવી મરિચિ પાસે ગયા, ત્રણ પ્રદક્ષિણાપૂર્વક નમસ્કાર કરી આનંદિત સ્વરે બોલ્યા: “ મરિચિ! કલ્પિત વેશથી ત્રિદંડી સંન્યાસી બનેલા તમને હું વંદન કરતો નથી પણ તમે આ કાળમાં પોતાનપુર નગરમાં પ્રથમ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ, વિદેહની મુકાપુરીમાં પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી અને આ વર્તમાન ચોવીશીના વીર નામે છેલ્લા તીર્થંકર થશો. તમારા ઉત્કર્ષની આવી બીના પ્રભુના મુખથી મેં આજે જાણી. એ તમારા ભાવી તીર્થંકર-પણાને જ હું વંદન કરું છું. ખરેખર, મરિચિ! તમે ધન્ય છો. કૃતપુણ્ય છો. દુનિયામાં જેટલા શ્રેષ્ઠ લાભો છે એ બધા તમે મેળવશો. તમને હું ફરી ફરી વંદન કરું છું. ” આમ સ્તુતિ વચન બોલતાં ભરત મહારાજ પ્રભુ પાસે ગયા, પ્રભુને પુનઃ વંદન કરી પોતાની રાજધાનીમાં પાછા ફર્યા.

જન્મદાતા પિતા પાસેથી પોતાને થનારા ભાવિ લાભના ભણકારા સાંભળી પ્રિય વસ્તુ મળતાં જેમ બાળક નાચી ઉઠે તેમ મરિચિમુનિ હર્ષના અતિરેકથી નાચી ઉઠ્યા. ઉભા થઈ ભુજ્જએના આસ્કેટન કરી ચપટીઓ વગાડતાં વગાડતાં બોલવા લાગ્યા: “ અહા! હું કેટલો મહાન? માઈં ભાવિ કેવું ઉજ્જવલ? માઈં કુળ કેવું ઉત્તમ? હું પ્રથમ વાસુદેવ? મારા પિતા પ્રથમ ચક્રવર્તી?? મારા દાદા પ્રથમ તીર્થંકર?? વળી હું ચક્રવર્તી પણ ખરો અને તીર્થંકર પણ?? અહા.... અમારા કુળમાં કોઈ ખામી ન રહી! કોઈ કમીના ન રહી! ”

આમ બોલતાં હુર્ષના અતિરેકથી મરિચિમુનિ મોહનીય કર્મની જાળમાં ભ્રમિત થઈ ખૂબ નાચ્યા, ખૂબ નાચ્યા. અભિમાન રૂપી ભૂતે તેમને ખૂબ નચાવ્યા ! આ નર્તનથી તેમના માટે ભારે અનિષ્ટ સરજાઈ ગયું ! ઉચ્ચ કુળગોત્રને લગતા કર્મ અપી ગયા અને નીચ કુળગોત્રને યોગ્ય કર્મનો ગંજ ખડકાઈ ગયો ? કુળ-મદના અભિમાનથી તેમનું સાત્ત્વિક તેજ અવરાઈ ગયું અને ભવપરંપરાનું સર્જન થયું !

કાળક્રમે શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા. તો યે મરિચિ-મુનિ પૂર્વની માફક સ્થવિર સાધુઓની નિશ્રામાં રહી ભવ્યજનોને પ્રતિબોધ આપતાં વિચરતા હતા. એક સમયે અશુભ કર્મના ઉદયથી મરિચિમુનિ વ્યાધિગ્રસ્ત થયા. શરીરશક્તિ ક્ષીણ થતાં ઉઠવા બેસવાની તાકાત પણ ન રહી. પણ સંયમી ન હોવાથી કેઈ સાધુએ તેમની વૈયાવચ્ચ ન કરી. આથી મરિચિમુનિના દુર્બળ મનમાં પ્રભુના સાધુઓ પ્રત્યે ક્ષણભર કંઈક દુર્ભાવ જાગ્યો. “અરે, આ સાધુઓ કેવા દાક્ષિણ્યતા વિનાના છે ! મારા ચિર પરિચિત હોવા છતાં આ માંદગીના સમયે મારા સામું ય નથી બેતાં, તો આહારપાણી અને ઔષધની તો વાત જ શું કરવી.” બીજું તો ઠીક પણ લોક વ્યવહાર પણ જાળવતા નથી ! ” આવા વિચારમાં અટચાતાં મરિચિમુનિ પાછા ક્ષણવારમાં જ શુભલાવમાં આવી ગયા. આ અશુભ ચિંતન બદલ તેમના હૈયામાં પશ્ચાતાપ જાગ્યો. “આ સર્વવિરતિધર સાધુઓ પોતાના દેહની પણ પરિચર્યા કરતાં નથી તો મારા જેવા અવિરતિ અને વેશ વિડંબકની શુશ્રૂષા કેમ કરે ? પણ હવે જો આ વ્યાધિમાંથી હું મુક્ત થાઉં તો મારે લાયક એક શિષ્ય બનાવું ! ” એવી ભાવના સાથે થોડા સમયમાં સાજા થઈ મરિચિમુનિ ફરી પાછા પોતાના કર્તવ્યમાં લાગી ગયા. ઉપદેશધારા વહાવતા સાધુનિશ્રામાં વિચરવા લાગ્યા. પણ એમના

દિલમાં જાગેલી શિષ્ય બનાવવાની વૃત્તિ દિવસે દિવસે તિવ્ર બનતી ગઈ.

એક વખત કપિલ નામનો કેઈ કુળપુત્ર ધર્મ જાણવાની ઇચ્છાથી મરિચિમુનિ પાસે આવ્યો અને તેમની પાસે પ્રભુનો ધર્મ સાંભળ્યો. કપિલ ભારેકમીં હોવાથી પ્રભુનો ધર્મ તેને રૂચ્યો નહિ તેથી તેણે સામે પ્રશ્ન કર્યો: “પ્રભુનો ધર્મ ઉત્તમ છે તો તમે કેમ આચરતા નથી?” પોતાની નિર્બળતા જરાય છુપાવ્યા વગર મરિચિમુનિએ સાચી હકિકત કહી સંભળાવી તો ય કપિલ સમજ્યો નહિ અને બીજો પ્રશ્ન કર્યો: “મુનિ! તમે કહો છો તેમ પ્રભુના માર્ગમાં જ ધર્મ છે તો શું તમારા માર્ગમાં ધર્મ નથી?” કપિલના આવા પ્રશ્નથી તેમના દિલમાં જાગેલી એક શિષ્ય બનાવવાની વૃત્તિ સળવળી ઉઠી. તેમને થયું કે આ કપિલ મારે લાયક શિષ્ય છે. શિષ્ય બનાવવાની મોહજાળમાં બ્રમિત બનેલા મરિચિમુનિએ કપિલને કહી દીધું: “મહાનુભાવ! જેમ પ્રભુના માર્ગમાં ધર્મ છે તેમ મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે.” બસ બલાસ. તનથી ચલિત બનેલા મરિચિ મનથી પણ ચલિત બની ગયા! કહેવત છે કે તન નિર્બળ તેનું મન પણ નિર્બળ. શિષ્ય બનાવવાની લાલસાથી ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા કરી તેમણે કેટાકેટી સાગરોપમ કાળપ્રમાણુ સંસારબ્રમણુ વધારી દીધું. તેમના માર્ગનો ધર્મ જાણી કપિલ તેમનો શિષ્ય બન્યો અને શ્રમણનિશ્ચા છોડી ગુરુશિષ્ય સ્વતંત્ર વિચરવા લાગ્યા. કાળક્રમે પ્રભુના માર્ગ પ્રત્યે રહેલા શ્રદ્ધાના અજવાળા પણ ધીરે ધીરે વિલીન થવા લાગ્યા. માર્ગબ્રષ્ટ બનેલા મરિચિમુનિએ નયસારના ભવમાં પ્રાપ્ત કરેલ સમકિત ને મિથ્યાભાવથી આસ્છાદિત બનાવી દીધું. મરિચિમુનિ મોહનિયકર્મની બ્રમજાળમાં બ્રમિત બની પ્રભુના માર્ગથી વિપરિત પ્રરૂપણા કરી માર્ગબ્રષ્ટ બન્યા.

વિપરિત વેશ ધારણ કરવાથી વેશ વિડંબક બન્યા. અભિમાનની ટોચે બેસી અતિ ઉચ્ચ કુલમદ કરવાથી નીચ કુલના ઉપાર્જન સાથે આત્મદંડક બન્યા, અને એક માત્ર શિષ્ય બનાવવાની લાલચથી મિથ્યાધર્મનો ઉપદેશ કરી ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણાના કારણે અનંતઘણા કર્મ ઉપાર્જન કરી જૈનત્વ હારી ગયા. ” હુંપદનો હુડકવા જે આત્માને લાગે છે તે આત્માની આવી દશા થાય છે. હુંપદનો હાઉ આત્માના એજસને ભરખી બાય છે.

મરિચિ મુનિએ પાપોની આલોચના કર્યા વગર અંતે અનશન-પૂર્વક ચોરાશી લાખ વર્ષના આયુષ્યને પૂર્ણ કરી બ્રહ્મ દેવલોકમાં દશ સાગરોપમની આયુષ્યસ્થિતિવાળા દેવ થયા. કપિલ પણ આસૂર્ય વગેરે શિષ્યો કરી પોતાના આચારધર્મનો ઉપદેશ આપી બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવ થયો. અવધિ વિલંગજ્ઞાનના ઉપયોગથી પૂર્વભવના ધર્મવિચારો પ્રવર્તાવવાના મોહથી પૃથ્વી પર આવી પોતાના શિષ્યમંડળને પોતાને માન્ય મતમાં સ્થિર કર્યા. એ મતનો આમ્નાય લોકોમાં ફેલાવી સાંખ્યમત પ્રવર્તાવ્યો. સગવડીઓ ધર્મ જે મળી જતો હોય તે લોકપ્રવાહ સહેલાઈથી એ બાબુ વળી બાય છે, અને મોહબળમાં ભ્રમિત બની એમાં અટવાઈ બાય છે.

નયસારના ભવમાં મહાવીર બનવાની ભૂમિકાનું સર્જન કર્યું હોવા છતાં ત્રીબ્જ ભવમાં એ ભૂમિકા માયાવી રંગથી રંગાઈ ગઈ. મિથ્યાત્વમોહનીય ભાવમાં રાચતો એ આત્મા ચોથા ભવમાં બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવત્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પાંચમા ભવમાં કોલ્લાક સંનિવેશમાં કૌશિક નામે બ્રાહ્મણ થયો. જીવન પર્યંત વિષયાસક્ત અને ધનલોહુપી બની અનેક પાપ ઉપાર્જન કરી એંશી લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પસાર કર્યું. અંતે પૂર્વભવના સંસ્કારથી છેલ્લી જીંહળીમાં ત્રિદંડી બની મૃત્યુ પામી ઘણા ભવોમાં ભમી સ્થૂણા

ગામમાં પુષ્પમિત્ર નામે બ્રાહ્મણ થયો. અનેક પાપારંભોમાં જીવન વિતાવી છેલ્લે ત્રિદંડી બની છઠ્ઠા લવનું બહેતેર લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય બપાવી સાતમા લવમાં સૌધર્મ દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને આઠમા લવમાં ચૈત્યગામમાં ચોસઠ લાખ પૂર્વના આયુષ્યવાળો અગ્ન્યુદ્યોત નામે બ્રાહ્મણ થયો. પાપના ધંધાથી પાપની પુંજ એકત્ર કરી છેલ્લે ત્રીદંડી થઈ મરણ પામી નવમા લવમાં ઈશાન દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. આયુષ્યને અંતે દશમા લવમાં મંદર સંનિવેશમાં અગ્નિભૂતિ નામે બ્રાહ્મણ થયો. પાપમય પ્રવૃત્તિથી જીવન વિતાવી છેલ્લે ત્રિદંડી થઈ છપ્પન લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અગ્યારમા લવમાં સનતકુમાર દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. બારમા લવમાં શ્વેતાંબિકા નગરીમાં ભારદ્વાજ નામે બ્રાહ્મણ થયો. આખરે ત્રિદંડી થઈ ચુન્માલીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય બપાવી તેરમા લવમાં માહેન્દ્ર દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. એ દેવલવ પૂર્ણ કર્યા પછી સંસારમાં અનેક યોનિઓમાં તેણે પરિભ્રમણ કર્યું. ગણતરી લાયક ચૌદમા લવમાં નયસારનેા આત્મા રાજગૃહનગરમાં સ્થાવર નામે બ્રાહ્મણ થયો. જીવનનો મોટો ભાગ પાપ પ્રવૃત્તિમાં પસાર કરી ત્રિદંડી બની ચોત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પંદરમા લવમાં બ્રહ્મ દેવલોકમાં મધ્યમ સ્થિતિવાળો દેવ થયો. નીચ કુલગોત્રકર્મના ઉદયથી અને ઉત્સૂત્રપ્રરૂપશુથી બંધાયેલા તીવ્ર કર્મવિપાકો તેણે પંદર લવ સુધી લોગવ્યા. મરિચિના લવમાં ચારિત્રની વિરાધનાથી ચારિત્ર-મોહનિયકર્મનો જે બંધ કર્યો હતો, તેના ઉદયથી અત્યાર સુધી સત્યધર્મનો કે આત્માને સમજવાનો ધર્મ પ્રાપ્ત થયો નહિ. આ રીતે પંદર લવની મુખ્યતા સાથે એ આત્માએ ઘણા કાળ સુધી સંસારઅટવીમાં અટન કર્યું. અનેક યોનિઓમાં એ આત્મા ભટક્યો પણ એ લવો ગણતરીમાં ગણાયા નથી. કાટ ચડેલા વાસણો સાફ

કરવાના સાધનોથી ઘસાઈ ઘસાઈને જેમ ઉજ્જવળતા પ્રાપ્ત કરે તેમ ચારિત્રમોહનિયકર્મથી ધુંધળો બનેલો નયસારનો આત્મા ઘસાઈને, પીટાઈને, કુટાઈને હવે કંઈક ઉજળો થયો. અભિમાન અને એકમાત્ર મિથ્યા વચન આત્માને કેવી રખડપટ્ટી કરાવે છે એ આનાથી સમજાય છે. આજના સમયમાં મતિકલ્પિત ધર્મના ગુરુ બની બેઠેલા અને હુંપદમાં “મારું એ જ સાચું” એ મંત્રને જપનારાઓને માટે આ અમૂલ્ય બોધપાઠ છે !

શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રમાં પ્રભુ મહાવીરે પ્રકાશ્યું છે કે :

જે પોતાના મતની પ્રશંસા કરે છે અને બીજાઓના મતની નિંદા કરે છે, તેવા એકાંતવાદીઓ જ આ સંસાર-ચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે.

જેઓ નગ્ન રહીને માસોપવાસી તપ કરતાં કાયાને ઘસી નાખતાં હોય પણ અંતરની ભીતરમાં દંભનું સેવન કરતાં હોય તેવા જ આત્માઓ જન્મમરણના ચક્રમાં ભટકતા રહે છે.

૩. કર્મના ઝબકારા

જિનેશ્વર ભગવંતોની વાણી છ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વોથી ગુંથાયેલી હોય છે. છ દ્રવ્યોમાં જીવનો સમાવેશ દ્રવ્ય તરીકે કરવામાં આવ્યો છે, એટલે જીવ એ દ્રવ્ય છે. નવ તત્ત્વમાં જીવને તત્ત્વ તરીકે ઓળખાવ્યો છે, તેથી જીવ એ તત્ત્વ છે. છ એ દ્રવ્યો અને નવે તત્ત્વો શાશ્વતા છે. તેથી જીવદ્રવ્ય કે જીવતત્ત્વ શાશ્વત છે. એટલે જીવની ઉત્પત્તિ નથી તેમ તેનો અંત પણ નથી. પણ જીવ દ્રવ્ય શાશ્વત હોવા છતાં પર્યાયોથી અશાશ્વત પણ છે. કારણકે જીવના ગુણ અને પર્યાય એવા બે સ્વભાવ છે. તેમાં ગુણ એ સહભાવી સ્વભાવ છે અને પર્યાય એ ક્રમભાવી સ્વભાવ છે. આ નિયમ પ્રમાણે ગતિપર્યાયથી નયસારના આત્માએ ઘણા ભવ કર્યા. પણ આત્મસ્વરૂપે એનો એ જ આત્મા, રહ્યાં. સંસારમાં રઝળપટ્ટી કરતાં કરતાં નીચ કુલગોત્રકર્મના ક્ષયો-પશમથી સોળમા ભવે ક્ષત્રિયકુળમાં જન્મ લેવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી.

એ સમયે રાજગૃહી નગરીમાં વિશ્વનંદી રાજાનું સામ્રાજ્ય હતું. તેને અત્યંત પ્રીતિપાત્ર પ્રિયંગુ નામે રાણી હતી અને વિશાખાનંદી નામે પુત્ર હતો. તેમ તેનો વિશાખાભૂતિ નામનો એક ભાઈ યુવરાજપદે ભૂષિત હતો. તેને ધારિણી નામે રાણી હતી.

આ રાજકુટુંબ જૈનત્વના સંસ્કારને વરેલું હતું. સુખમય સમય વીતતો હતો. વિશ્વનંદી રાજ્યે નીતિમત્તાના ધોરણે સારી નામના જમાવી પ્રજાનો પ્રેમ સંપાદન કર્યો હતો.

ઉચ્ચકુળમાં જન્મ લેવાની યોગ્યતાને વરેલો નયસારનો આત્મા શુભ સ્વપ્નસૂચનપૂર્વક ધારિણીદેવીની કુક્ષીમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. કાળક્રમે જન્મ થતાં વિશ્વનંદી રાજ્યે તેનો જન્મોત્સવ ઉજવી વિશ્વભૂતિ નામ રાખ્યું. વયને યોગ્ય લાલનપાલનથી મોટા થતાં એ બંને બાળકો માતૃપિતાઓને પરમ હર્ષાનું સ્થાન હતા. પણ વિશાખાનંદી નાનપણથી જ ઈર્ષાળુ અને અદેખો હતો. જ્યારે વિશ્વભૂતિ બાલપણથી જ સરલ અને ઉદાર હતો. અધ્યાપક પાસે બંને કુમારો યોગ્ય જ્ઞાન સંપાદન કરી જીવવાન થયા. બંને રાજકુમારો એક સરખા સંસ્કારો, એક સરખી રહેણીકહેણી, અને એક સરખા વિદ્યાસંપાદનને વરેલા હોવા છતાં નાનપણથી જ બંને વચ્ચે સ્વભાવનો જે તફાવત હતો તે દિવસે દિવસે વધતો ગયો. વિશાખાનંદીનો સ્વભાવ ઝેરીલો હોવાથી તેના મુખ પર ઈર્ષ્યા અને અદેખાઈના અંગારા જલતા હતા. વિશ્વભૂતિનો સ્વભાવ દયાળુ અને સરલ હોવાથી તેના મુખ પર ઉદારતા અને નમ્રતા છલકાતી હતી. વિશાખાનંદી શારીરિક બળથી બળવાન હોવા છતાં તેનામાં પાશવી બળ વધુ હતું. જ્યારે વિશ્વભૂતિના બળવાન દેહ પર સાત્વિક તેજસ્વર્યા રૂપ ઉભરાતા હતા ! સામાન્ય રીતે મનના ભાવનું કાર્ય પર પ્રતિબિંબ પડતું હોય છે. વિશાખાનંદી જે કામ કરે તે પ્રશંસાપાત્ર ન બનતાં, પણ વિશ્વભૂતિ જે કામ કરે તેની ખૂબખૂબ પ્રશંસા થતી.

આ બંને કુમારો વચ્ચે સ્વભાવનો જે તફાવત હતો તેમાં તેમની માતાઓનો મૂખ્ય ફાળો હતો. માતાના મનની છાપ

બાળકના માનસપર અંકાતી હોય છે. વિશાખાનંદીની માતા નામે પ્રિયંગુ હોવા છતાં તેનો સ્વભાવ પ્રિયંગુ (રાયણ) જેવો મીઠો ન હતો! તેના દિલમાં પહેલેથી જ યુવરાજના કુટુંબ પર ઈર્ષ્યાનો કીડો ખદખદતો હતો! એ વારસો તેના પુત્રમાં ઉતર્યો હતો! જ્યારે વિશ્વભૂતિની માતા ધારિણીદેવી સરળ સ્વભાવી, ઉદાર અને ધર્મરાગી હોવાથી એ ગુણનો વારસો તેના પુત્રમાં ઉતર્યો હતો! આથી વિશ્વભૂતિની થતી પ્રશંસા એ માતા પુત્ર સહન કરી શકતા નહિ. આમ છતાં રાજ અને યુવરાજ વચ્ચે કોઈ ભેદભાવ ન હોવાથી વિશ્વનંદી રાજ ભાઈના પુત્રને પોતાના પુત્રની જેમ સમજતો; તેથી બન્ને કુમારોને કોડભરી રાજકન્યાઓ સાથે લગ્નમહોત્સવ ઉજવી સંસારનો લહાવો લીધો હતો. અંદર-ખાને કુટુંબ કલેશ આલ્યા કરતો પણ બહાર પ્રસિદ્ધિમાં આવવાનું કારણ મળ્યું ન હતું.

એક વખત વિશ્વભૂતિકુમાર પોતાની રાણીઓ સાથે પુષ્પ-કરંડક ઉદ્યાનમાં ક્રિડા કરવા ગયો. પાછળથી વિશાખાનંદી કુમાર પણ ક્રિડા કરવાના ઉદ્દેશથી પોતાના અંત:પુર સાથે ઉદ્યાનમાં આવ્યો, પણ વિશ્વભૂતિ અંદર હોવાથી દ્વારપાળે પ્રવેશ કરતાં તેને અટકાવ્યો. આને અપમાન માની ક્રોધથી ધુંધવાતો વિશાખા-નંદી ત્યાંથી પાછો ન ફરતાં ઉદ્યાનની બહાર આંટા મારવા લાગ્યો. તેવામાં તેની માતાની દાસીઓ પુષ્પ લેવા માટે ત્યાં આવી. વિશાખાનંદીને બહાર ફરવાનું કારણ જાણી પુષ્પો લીધા વિના પાછી ફરી. પ્રિયંગુ રાણી પાસે જઈ આ હકીકત મીઠું મરચું ભભરાવીને કહી. એક તો ઈર્ષ્યા હતી, તેમાં નિમિત્ત મળતાં રાણીના મનમાં ક્રોધ દાવાનળ સળગી ઉઠ્યો! પુત્રની લઘુતા સહન ન થતાં પ્રિયંગુ રાણી રિસામણા વહને કોપલવનમાં જઈ બેઠી! ઘણા સમયની ખીજ ઓકવાનો આજે સમય મળી ગયો! વિશ્વનંદી

રાજાએ રાણીને મનાવવા લાખ લાખ પ્રયત્નો કર્યા પણ સફળતા ન મળી. અનેક યુદ્ધોમાં વિજય મેળવનાર વિશ્વનંદી રાજા ગૃહ-યુદ્ધમાં હારી ગયો ! ઘર જ્યારે રણસંગ્રામ બની જાય છે ત્યારે ભલભલાનું ભેગું પણ ગાયબ થઈ જાય છે. ત્યારે અસત્યનો આશરો પ્રમાણભૂત બને છે. રાણી અને પુત્રનું મન મનાવવા રાજાએ કલ્પિત યુદ્ધની વાત ઉપજાવી નગરમાં ઢંઢેરો ફેરવાવ્યો કે “પુરુષસિંહ સામંત ઉદ્ધત થઈ ગયો હોવાથી રાજા રણમોરચે જાય છે.” રણભેરી વગડાવી સૈન્યને સજ્જ થવાનો પણ હુકમ આપી દીધો. વિશ્વભૂતિને ખબર પડતાં ક્રીડા અધુરી મૂકી રણભૂમિએ જવા દેડતો આવી પહોંચ્યો. પિતાતુલ્ય રાજાના ચરણમાં નમસ્કાર કરી બોલ્યો : “પિતાજી ! આપે અનેક યુદ્ધો ખેલ્યા છે. આ વખતે મને રણ-મોખરે જવાની તક આપો ! મારા જેવા પુત્રો હાજર હોવા છતાં આપને લડાઈ કરવા જવું પડે એ જરાય શોભાસ્પદ નથી.” રાજાએ કહ્યું : “પુત્ર ! તારી ભક્તિ અને તારી ભાવના પ્રશસ્ત્ય છે પણ તારે આ સમય સુખ ભોગવવાનો છે. રંગરાગ ખેલવાનો છે. તું ખુશીથી તારા સુખમાં મસ્ત રહે. ભવિષ્યમાં આવો પ્રસંગ આવે ત્યારે ખુશીથી જજે.” વિશ્વભૂતિ રાજાના કપટને માપી શક્યો નહિ. રાજાના વહાલભર્યા વચનોથી વધુ ઉત્તેજિત બની બોલી ઉઠ્યો : “નહિ પિતાજી ! મને જ આજ્ઞા આપો. હું આપને નહિ જવા દઉં.” કુમારનો આગ્રહ જોઈ વિશ્વનંદી રાજાએ મનને ડચ્ચતી આજ્ઞા આપી દીધી. સરલ વિશ્વભૂતિ રાજાની આજ્ઞા મસ્તકે ચડાવી લડાઈ કરવા રણમોખરે ચાલ્યો. ત્યાં પહોંચતાં પુરુષસિંહ સામંતે તેનો ભાવભર્યો સત્કાર કર્યો અને રાજા તરફ એક નિષ્ઠાભરી વફાદારીને છાજે તેવી ભેટ સોગાદો આપી વિશ્વભૂતિકુમારનું આદરપૂર્વક બહુમાન કર્યું. આ જોઈ વિશ્વભૂતિને આશ્ચર્ય થયું. “કોઈએ રાજાને ખોટા સમાચાર આપ્યા હશે.” એમ વિચારી તુરત ત્યાંથી પાછો ફર્યો. માર્ગમાં પુષ્પકરંડક ઉદ્યાન આવતાં અધુરી ક્રીડા પુરી

કરવા પોતાના અંતઃપુરને યોગ્યતાવા માણસ મોકલી પોતે અંદર પ્રવેશ કરવા ગયો ત્યાં વિશાખાનંદી અંદર હોવાથી દ્વારપાલે તેને અટકાવ્યો. “વિશાખાનંદીકુમાર અંદર છે.” એ જાણતાં જ વિશ્વભૂતિને વસ્તુસ્થિતિનો ખ્યાલ આવી ગયો. સત્ય વાત સમજાઈ જતાં તેનું ક્ષત્રિય હૃદય ઘવાયું. પરાક્રમી પુરુષ કોઈનો પરાભવ સહન કરી શકતો નથી. આ અપમાનથી તેના હૃદયમાં ક્રોધની જ્વાલા જલી ઉઠી. તેનું વીરત્વ ઉછળી આવ્યું. ક્રોધના આવેશમાં આવી ખાબુમાં રહેલા કોઠીકાળના વૃક્ષને એક જખર મુષ્ટિપ્રહાર કર્યો તેની સાથે જ બધા કાળો નીચે તૂટી પડ્યા ! એ કાળો હાથમાં લઈ સિંહગર્જના જેવા અવાજથી દ્વારપાલને કહ્યું : “મને વડિલો પ્રત્યે ભક્તિ ન હોત તો આ અપમાનના બદલામાં આ કાળોની માફક તમારા બધાના મસ્તકો ભૂમિપર પાડી નાખત ! પણ વડિલો પ્રત્યેની ભક્તિ જ મને એમ કરતાં અટકાવે છે. કપટ-રચનાથી મને ઉદ્યાનની બહાર કાઢવામાં આવ્યો છે. કાકા અને પિતાને તેમ મારી માતાને જણાવી દેજે કે આ અપમાનથી વિશ્વભૂતિ કદિ ઘરમાં પગ મૂકવા માગતો નથી ! આવા ખટપટ-ભર્યા સંસારની મારે શું જરૂર છે ?” આ પ્રસંગથી વિશ્વભૂતિને સંસાર અસાર લાગ્યો. ચારિત્રમોહનિય કર્મના ક્ષયોપશમથી સંયમ ભણી મન ખેંચાયું. તે જ વખતે એ પ્રદેશમાં વિચરતાં સંભૂતિ મુનિ પાસે જઈ ઉદ્ધવાસપૂર્વક ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું.

વિશ્વભૂતિની ચારિત્રગ્રહણની વાત સાંભળી તેના માતપિતા અને વિશ્વનંદી રાજા દોડતાં આવ્યા. અને ઘેર પાછા આવવા માટે ખૂબ ખૂબ સમજાવ્યો. પણ વૈરાગી હૈયું ફરી રાગીની સોખતે કેમ આવે ? વિશ્વભૂતિ મુનિ યોદી રહ્યા : “પુણ્યોદયે મને ચારિત્ર ઉદયમાં આવ્યું, હવે રાજ્યના સુખ મારે ન જોઈએ.” વિશ્વનંદી રાજા આંખમાં અશ્રુ અને દિલમાં પશ્ચાતાપપૂર્વક પોતાના અનુચિત

વર્તનની ક્ષમા માગી. માતપિતા પણ પુત્રની મક્કમતા જોઈ ચારિત્રધર્મ દીપાવવાના આશિષ સાથે પુત્રવિયોગની વેદનાને અનુભવતાં ઘેર પાછા ફર્યા.

વિશ્વભૂતિ મુનિ ગુરુનિશ્રામાં મુનિમાર્ગની શિક્ષા અને આગમજ્ઞાન મેળવવામાં લાગી ગયા. સાથે જીવનની નિર્મળતા સાધવા ઉંચ તપસ્યા પણ કરતા રહ્યા. અર્પૂર્વ ત્યાગ, અદ્ભુત તપસ્યા અને અનુપમ વ્રતપાલનથી થોડા સમયમાં જ ગીતાર્થ જનવાની યોગ્યતા સાથે એકાકી વિહાર કરવાની પણ યોગ્યતા સાધી લીધી.

તીવ્ર બુદ્ધિના કારણે શાસ્ત્રપારગામી બની આત્મક જ્ઞાન સંપત્તિના સ્વામી બન્યા. તીવ્ર તપના સંયોગથી શરીર દુર્બળ બની ગયું પણ મનોબળ અજબ પ્રકારનું ખીલી ઉઠ્યું! વિશેષ પ્રકારે કર્મનિર્જરા કરવા માટે વિશુદ્ધ હૃદયી મહામુનિ વિશ્વભૂતિ ગુરુઆજ્ઞા મેળવી એકાકી વિહારની પ્રતિમા ધારણ કરી પાદ-વિહારે વિચરતાં એક વખત મથુરા નગરીમાં પધાર્યા. અને માસ-ક્ષમણના પારણે બપોરના મધ્યાહ્ન સમયે ગૌચરી માટે નીકળ્યા. યોગાનુયોગે તે જ દિવસે વિશાખાભૂતિ રાજકુમાર રાજકન્યા પરણ્યા માટે તે જ નગરમાં આવ્યો હતો. ફરતાં ફરતાં વિશ્વભૂતિ મુનિ તેમના ઉતારા પાસેથી નીકળ્યા! કૌટુંબીક માણસોએ તેમને જોયા અને તરત ઓળખી લીધા. હર્ષના આવેશથી બધા મોટેથી બોલી ઉઠ્યા. “અરે....જુઓ, જુઓ, આપણા વિશ્વભૂતિકુમાર જાય....વિશ્વભૂતિ મુનિ જાય....! અહા.... કેટલા દુર્બળ બની ગયા છે! રાજસુખ છોડી સાધુવેશ ધારણ કરી ગામોગામ ફરી રહ્યા છે, એમની કૌણ સંભાળ લે!” આ બુમરાણ સાંભળી વિશાખા-નંદી પણ બહાર આવ્યો અને મુનિને ઓળખી લીધા. તેમને જોતાં જ તેના મનમાં પૂર્વની માફક મત્સરભાવ ઉભરાઈ આવ્યો!

મુનિની નજર પણ સ્વભાવિક એ તરફ ગઈ અને પોતાના પરિવારને ઓળખ્યો, સહજ સ્થંભી ગયા. તેમને જોઈ વિશાખાનંદી કંઈક બોલવા જાય છે ત્યાં વિશ્વભૂતિ મુનિ પાછળથી આવતી નવપ્રસૂતા ગાય સાથે અથડાઈ તપથી કૃશ બનેલાં નીચે પડી ગયા ! આ જોઈ ઈર્ષ્યાભાવથી વિશાખાનંદી ખડખડાટ હસી પડ્યો અને આક્રોશવચન બોલતો મુનિને કહેવા લાગ્યો : “ અરે વિશ્વભૂતિ ! એક જ મુખીપ્રહારથી કેડીફળોને તોડી પાડનાર તારું બળ ક્યાં ગયું ? એક ગાયના ઘકાથી નીચે પટકાઈ પડ્યો ? ” આ હાંસી વચનથી પૂર્વસંસ્કારે વિશ્વભૂતિ મુનિ પણ સ્વધર્મ ચૂકી ગયા ! અને ક્રોધના આવેશમાં બોલી ઉઠ્યા : “ તારે મારું બળ જોવું છે ? લે બતાવું ! ” એમ બોલતાં પાસે ઉભેલી નવપ્રસૂતા ગાયને બે શીંગડાથી પકડી ચક્રની જેમ આકાશમાં ગોળાકાર ફેરવી કહ્યું : “ સિંહ ગમે તેટલો દુર્બળ હોય પણ શિયાળ તેને પહોંચી શકતો નથી ! લે જોઈ લે આ મારું બળ ” એમ કહી ગાયને નીચે પછાડી. આ નિમિત્તથી મુનિના દિલમાં પૂર્વનું વેર ઉછળી આવ્યું અને મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે “ મારા આ ત્યાગ અને તપનું કંઈ પણ ફળ હોય તો ફળસ્વરૂપે હું આવતા ભવમાં આ વિશાખાનંદીને મારનારો થાઉં ! ” મુનિનું રુદ્ર સ્વરૂપ જોઈ પરિવાર ડિંગ થઈ ગયો. મુનિ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. પણ મનનો મત્સરભાવ દિલમાંથી ખસ્યો નહિ. આવું નિયાણું બાંધી પોતાનું ત્યાગી અને તપસ્વી જીવન તેમણે કલાંકિત બનાવી દીધું ! સોનાના થાળમાં કાચળરેખાની જેમ ઉજ્જવલ એવા સાધુધર્મ પર કર્મની કાલિમાં પાથરી દીધી. બાધિત મનથી સંયમની સાધના કરી ઘણા લોગકર્મ સાથે વાસુદેવપણાને યોગ્ય પાપાનુબંધી પુણ્યરૂપ કર્મ એકત્ર કર્યાં. અંતે આચરેલા પાપની આલોચના કર્યા વગર એક કરોડ વર્ષનું આયુષ્ય પુરું કરી શુક દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવ થયા.

પંદર ભવ સુધી ચારિત્રમોહનિયકર્મમાં અટવાતો નયસારનો આત્મા સોળમા ભવમાં ચારિત્રધર્મને પામ્યો. પણ આ ભવમાં કર્મરાજ્યે જુદો વળાંક લીધો ! વિશ્વભૂતિ મુનિપણમાં હોવા છતાં એ કર્મના ઝળકારામાં અવનવા સ્વરૂપે અંતર્ગત ગયા ! વાસુદેવપણને યોગ્ય કર્મપુદ્ગલો એકઠા કરવા સાથે ભવાંતરમાં ભાઈના જીવને મારવાનું નિયાણું બાંધ્યું. ચારિત્રધર્મની આરાધના નિર્માણ હોવા છતાં નિમિત્ત મળતાં હુંપદના આવેશથી આરાધનાનું ક્ષણ ગુમાવી દીધું. કર્મના ઝળકારા ચડતી પડતીના છાંયડા જેવા છે !

ઘડીમાં ઊંચે ચડાવે....ઘડીમાં નીચે પછાડે.... !

શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં પ્રશ્ન :

ગૌત્તમ : ભગવન્ ! સૂત્રમાં જ્ઞાન ઇંદુભવિક છે, પરભવિક છે, કે તદુભયભવિક છે ?

મહાવીર : હે ગૌત્તમ ! જ્ઞાન ઇંદુભવિક એટલે આ ભવમાં, પરભવિક એટલે પરભવમાં અને તદુભયભવિક એટલે બંને ભવમાં પણ સાથે રહેનારું છે. તેવી રીતે દર્શાવતું પણ સમજવું. પણ ચારિત્ર અને તપનું તેમ નથી. આ ભવમાં ચારિત્ર અને તપ ઉદયમાં હોય, પણ અન્ય ભવોમાં ઉદયમાં હોય કે ન હોય.

૪. સંસારની વિચિત્રતા !

દક્ષિણાર્ધ ભરતશ્વેત્રમાં પોતાનપુર નગરમાં રિપુપ્રતિશત્રુ રાજા રાજ્ય કરી રહ્યો હતો. તેને ભદ્રા નામની પટરાણી હતી. તેને બલદેવપણામાં ચાર સ્વપ્નથી સૂચિત અચલકુમાર નામે પુત્ર હતો અને મૃગાવતી નામે પુત્રી હતી. અભ્યાસકાળ પૂર્ણ થતાં બંને યૌવન અવસ્થાને પામ્યા.

સ્વભાવિક રૂપસૌરભથી દેવાંગનાની પ્રતિભાને પણ આંખી પાડતી રાજકુમારી મૃગાવતી એક વખત સોળે શણગાર સજ્જ પિતાને નમસ્કાર કરવા રાજસભામાં આવી. શશીકળાને પણ શરમાવે તેવું પોતાની પુત્રીનું સૌંદર્ય જોઈ રાજા તેના ઉપર મુગ્ધ થયો ! મૃગાવતીના કામણુગારા નયનો રાજાના અંતરને આરપાર ભેદી ગયા ! વાસના એવી બૂરી ચીજ છે કે ભલભલા માનવીના સાન-ભાન નષ્ટ કરી નાખે છે. ત્યાં પિતા પુત્રી અને ભાઈ બહેનને સંબંધ પણ વિસરાઈ જાય છે. વાસનાબ્રષ્ટ બનેલો રાજા પોતાની જ પુત્રી પર કામી બન્યો. લોકસાક્ષીએ મેળવવા માટે તેણે પોતાના બુદ્ધિમળથી વાગ્જન ગોઠવી સભાજનોને કહ્યું : “ રાજ્યમાં કોઈ રત્ન ઉત્પન્ન થાય તો તેની માલીકી કોની ? ” રાજાના કહેવાની મતલબને ન સમજતાં સભાજનો સહજ રીતે બોલી બોધ્યા : “ મહારાજ ! રાજ્યમાં ઉત્પન્ન થયેલ રત્ન રાજાની

માલીકીનું જ ગણાય. ” આ વાત ફરી ફરી ત્રણ વખત સભાજનો પાસે બોલાવી લોકમાનસને ભ્રમિત બનાવી રાજ્યએ કહ્યું : “ આ રાજકન્યા એક રત્ન છે, મારા રાજ્યમાં ઉત્પન્ન થયેલું છે, તમારી સૌની સાક્ષીએ આ રત્નને માલિક હું બનું છું. ” આમ કહી તુરત ગાંધર્વવિધિથી સભાજનો સમક્ષ રાજ્યએ પોતાની પુત્રી સાથે લગ્ન કર્યા ! સત્તા આગળ શાણુપણ શા કામનું ? રાજના આ અનુચિત વર્તનથી લોકોને તેના તરફ ખૂબ નફરત બની પણ વચનથી બંધાઈ ગયા હોવાથી બોલવાનો કોઈ અવકાશ ન રહ્યો. લોકહૃદયને છેતરીને રાજ પોતાની પુત્રી પરણ્યો. આવા લોક-વિરુદ્ધ વર્તનથી રાજના નામ ઉપર અપકીર્તિનો કુચડો ફેરવાઈ ગયો ! તેનું સાચું નામ ઢંકાઈ ગયું ! પોતાની જ સંતતિનો સ્વામી બનવાથી લોકોએ તેનું પ્રજાપતિ નામ પાડી દીધું ! સારા કામ નામને રોશન કરે, ખરાબ કામો નામને શ્યામ બનાવી દે ! કાળક્રમે લોકો આ વાત વિસરી ગયા. તેમ રાજના પુણ્ય બંધત હોવાથી લોકોએ રાજને પૂર્વની માફક માન્ય કરી લીધાં. મહા-દેવી ભદ્રાદેવી લજ્જવશ બની અચલકુમાર સાથે પોતાના પતિને છોડી ચાલી નીકળ્યા. દક્ષિણદિશા તરફ જતાં એક સ્થાને અચલ-કુમારે માહેશ્વરી નામની નગરી વસાવી, માતાને ત્યાં રાખી, પોતે રાજસેવામાં ઉપસ્થિત થયા.

મૃગાવતી જેવું રત્ન પામી રાજ સુખસાગરમાં મહાલવા લાગ્યો. આ છે સંસારની વિચિત્રતા ! સુખેચ્છુ માનવીઓ સારા-સારને સમજ્યા વગર સુખ માટે કાંકા મારતાં હોય છે ! વિધિની પણ કેવી વિચિત્રતા છે ! પૂર્વકર્મ અનુસાર નયસારનો આત્મા પાપાનુબંધી પુણ્યના પરિપાક ભોગવવા દેવલોકમાંથી ચ્યવીને અઠારમા ભવમાં મૃગાવતી રાણીની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયો. તે સમયે માતાએ વાસુદેવના જન્મ સૂચવતા સાત સ્વપ્નો જોયા. પૂર્ણસમયે

એક તેજસ્વી બાળકને જન્મ આપ્યો. ઉચિત જન્મ સંસ્કાર પછી એ બાળના પૃષ્ઠભાગમાં ત્રણ પાંસળીયો હોવાથી માતૃપિતાએ તેનું ત્રિપૃષ્ઠકુમાર નામ રાખ્યું. પાંચ ધાવમાતાઓથી લાલન-પાલન કરાતો એ બાળક દિવસે દિવસે મોટો થવા લાગ્યો. અચલ-કુમારને પૂર્વસંસ્કારે એ નાનકડાભાઈ પર ખૂબ પ્રેમ જાગ્યો! વયમાં ઘણો તકાવત હોવા છતાં બંને વચ્ચે અતૂટ સ્નેહબંધન બંધાયું! એક ક્ષણ પણ એકબીજાને એકબીજા વગર ચાલતું નથી! દેહને પડછાયાની જેમ એ બંને ભાઈઓ જ્યાં જાય ત્યાં સાથે જ હોય! જાણે આત્મા એક અને શરીર બે! દેવકુમારોની જેમ દ્વીપતી આ બંધવ બેલડી સૌને આકર્ષણનું ધામ બની ગઈ! યોગ્ય ઉપાધ્યાય પાસે બહાંતેર કળાઓમાં પારંગત થયા!

તે સમયે ત્રણબંડ પૃથ્વીના અધિપતિ પ્રતિવાસુદેવ અશ્વઘ્રીવ રાજાનું સામ્રાજ્ય ચોતરફ ફેલાયેલું હતું. પ્રજાપતિ રાજાનું રાજ્ય પણ તેના તાબામાં હતું. બંને વચ્ચે સ્વામી સેવકનો સંબંધ હોવાથી અશ્વઘ્રીવ રાજા તરફથી આવતી દરેક આજ્ઞાઓ પ્રજાપતિ રાજાને માનવી પડતી. તેની રાજધાની રત્નપુર નગરમાં હતી! એંશી ધનુષનું દેહમાન ધરાવતા એ રાજાને પોતાના ભુજ પરાક્રમથી ત્રણબંડ પૃથ્વીની સાધના સાથે કિંકરભૂત બનેલા વૈતાલ્ય પર્વતની બંને શ્રેણીઓના વિદ્યાધર રાજાઓ, માગધ, વરદામ, પ્રભાસ વગેરે તીર્થોના અધિપતિ દેવો તેમજ સોળહજાર મુકુટ-બદ્ધ રાજાઓ તેનો પડ્યો બોલ ઝીલતા આજ્ઞાધીન સેવક સમા હતા! તેને રાજકુલિન સોળહજાર રાણીઓ હતી. પૂર્વપુણ્યબળે સર્વોપરી સત્તાધારી અનર્ગલ લક્ષ્મીનો ભોક્તા બન્યો હતો. મનુષ્ય ગમે તેટલો બળવાન હોય તો પણ મૃત્યુ પાસે તે સાવ રંક બની જાય છે! અશ્વઘ્રીવ રાજાએ ઘણા વરસો સુધી એકછત્રી રાજ્ય કરી મનમાન્યા સુખો ભોગવ્યા છતાં તેના દિલમાં એક

દિવસ વિચાર ઉદ્ભવ્યો કે “ આ સત્તા, સંપત્તિ અને સુંદરી-ઓનો હું સ્વામી છું; આ બધું છોડીને શું મારે ચાહ્યા જવું પડશે ? અનેક લડાઈઓ કરીને મેં અનેકોને માર્યા છે તો મને પણ કોઈ મારનારો તો મળશે જ. એનો જન્મ પણ થઈ ચૂક્યો જ હોવો જોઈએ. કોઈ પણ રીતે એની બાણ મને થઈ જાય તો મારો રસ્તો સરલ થઈ જાય ! મારા હાથે મારા દુશ્મનનો ઘાત કરી નિશ્ચિંત બની ઘણા વરસો સુધી હું આ પૃથ્વીનું રાજ્ય લોગવું ” એમ વિચારી નિમિત્તશાસ્ત્રમાં પારંગત પોતાના અંગત વિશ્વાસુ અશ્વઘિંદુ નામના એક નિમિત્તકને બોલાવી તેની પાસે પોતાના મનની વાત રચી કરી તેનું સ્પષ્ટીકરણ માગ્યું. અશ્વઘિંદુએ પણ નિમિત્તશાસ્ત્રના પરિબળથી વિચાર કરી જવાબ આપ્યો કે : “ મહારાજ ! અત્યારે તુંગગીરી પર્વતના સીમાડામાં જે સિંહ શોર મચાવી રહ્યો છે એ કેશરીસિંહને મારનાર, અને તમારા અત્યંત માનીતા અંડવેગ નામના દુતનું અપમાન કરનાર વ્યક્તિના હાથે તમારું મૃત્યુ થશે. ”

નિમિત્તકના મુખથી આ હકીકત સાંભળી અશ્વઘીવ રાજાના હૈયામાં હલચલ મચી પડી. વહેલી તકે દુશ્મનને ઓળખીને તેનું કાટકું કાઢવા તૈયાર થયો. તુંગગીરિના પ્રદેશમાં શંખપુરનગરના સીમાડામાં જ્યાં કેશરીસિંહ કાળો કેર વર્તાવી રહ્યો હતો ત્યાં ખેતરોમાં શાલિ (ડાંગર)નું વાવેતર કરાવેલું હતું. એની ચોકી કરવા પોતાના તાબામાં રહેલા રાજાઓને આજ્ઞા કર્યા કરતો. એવામાં તેણે પોતાનપુરના પ્રજાપતિ રાજાના બે કુમારોની યશો-ગાથા અને બળની વાતો સાંભળી કોઈ બહાનાથી અંડવેગ દુતને ત્યાં મોકલ્યો. તે દિવસે રાજસભામાં પ્રજાપતિ રાજાએ મનોરંજન માટે સંગીતનો જલસો ગોઠવ્યો હતો. પોતાનો રાજપરિવાર, બન્ને કુમારો અને સમાજનો સાથે કોઈ મહાદેવની માફક પ્રજાપતિ

રાજા સંગીતની મહેશીલ માણી રહ્યો હતો. તે વખતે આગમનની ખબર આપ્યા વગર વીજળીના ચમકારાની જેમ ચંડવેગ હૂત અચાનક રાજસભામાં દાખલ થયો. અશ્વઘ્રીવ રાજાના માનીતા હૂતને આમ અચાનક આવેલો જોઈ આખી સભા સ્તબ્ધ બની ગઈ! નાચ, ગાન અને વાજાંત્રીના સ્વરો સ્થંભી ગયા! ખૂદ પ્રજાપતિરાજા પણ શ્લેષ પામી ગયો! જલ્દી સિંહાસન પરથી નીચે ઉતરી ચંડવેગ હૂતનું સ્વાગત કર્યું. અને બહુમાનપૂર્વક પોતાના અર્ધઆસને ખેંસાડી અશ્વઘ્રીવ રાજાના કુશળ સમાચાર સાથે આવવાનું પ્રયોજન પૂછ્યું. હૂતે પણ પોતાની હુકીકત કહી સંભળાવી. એકાએક સંગીતસભાનો ભંગ કરનાર વ્યક્તિને બહુમાન કરતાં પિતાજીને જોઈ ત્રિપૃષ્ઠકુમારને ભારે રોષ ચડ્યો. પાસે ખેઠેલા મંત્રીને પૂછ્યું : “આ અવિવેકી માણસ કોણ છે?” “અશ્વઘ્રીવ રાજાનો માનીતો હૂત છે.” એવું મંત્રીમુખથી સાંભળીને સંગીતસભાનો ભંગ કરનાર હૂતને શિક્ષા કરવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો.

ચંડવેગ હૂત પ્રજાપતિ રાજા તરફથી થોડા દિવસ સુધી મહેમાનગતિ માણી ભેટસોગાદો અને રજા લઈ પ્રસન્નતાપૂર્વક ત્યાંથી વિદાય થયો ત્યારે ત્રિપૃષ્ઠકુમારને એની જાણ થતાં ગામખંડાર નીકળતા હૂતને અટકાવી તેની પાસેની બધી વસ્તુઓ લઈ લીધી. અને સંગીતસભાનો ભંગ કરવાના આક્ષેપપૂર્વક તે હૂતનું માર મરાવીને ભારે અપમાન કર્યું. સાથે રહેલા સુભટો ભયના માર્યા ત્યાંથી પલાયન થઈ ગયા. પ્રજાપતિરાજાને ખબર મળતાં બહુમાન પૂર્વક ફરી ચંડવેગ હૂતને પોતાની પાસે ખેલાવી પહેલા કરતાં પણ અધિક સન્માન કર્યું અને રાજકુમારના અવિનયની ક્ષમા માગી. આ હુકીકત અશ્વઘ્રીવ રાજાને ન જણાવવા ખૂબ ખૂબ આગ્રહ કર્યો. આદરસત્કારથી પ્રસન્ન થયેલા હૂતે કહ્યું : “રાજા!

તમારા દિકરા તે મારાજ દિકરા છે હું મહારાજને આ હકીકત નહિ જણાવું.” પણ ચંડવેગ દુત પહોંચે તે પહેલાં જ નાશી ગયેલા સુલટો પાસેથી અશ્વગ્રીવ રાજાએ બધી હકીકત બાણી લીધી હોવાથી ચંડવેગ દૂતને રાજા પાસે સત્ય હકીકત રજૂ કરવી પડી. આ એક કારણની પ્રતીતિ મળતાં અશ્વગ્રીવ રાજાએ બીજી પ્રતીતિ મેળવવા વારો ન હોવા છતાં પ્રજાપતિ રાજાને શાલિ-ક્ષેત્રોનું રક્ષણ કરવા આજ્ઞાપત્ર મોકલાવ્યો. સંદેશો મળતા પ્રજાપતિ રાજાએ બન્ને કુમારોને કહ્યું : “બુઓ, આ તમારા અવિનયનું ફળ ! આજ્ઞા પાળીએ તોય મૃત્યુનો ભય, ન પાળીએ તોય મૃત્યુનો ભય સામે ફાળ ભરીને ઉભો છે ! તમે રાજ્યની સાંભળ રાખજો, હું રાજાજ્ઞા પાળવા જઉં છું.” પિતાના વચન સાંભળી બન્ને કુમારોએ કહ્યું : “પિતાજી ! આપ જરાય ચિંતા-તુર ન થાઓ અને આ કાર્ય માટે અમને આજ્ઞા આપો.” કુમારોના આગ્રહથી રાજાએ કોચવાતે મને આજ્ઞા આપી. બન્ને કુમારો થોડા પરિવાર સાથે તુંગગિરિ તરફ પ્રયાણ કરી ત્યાં પહોંચી ગયા. સૈન્યને શાલિક્ષેત્રો પાસે રાખી બન્ને ભાઈઓએ પોતાના રથ સિંહની ગુફા તરફ હંકાર્યા. રથનો અવાજ સાંભળી સિંહે ઉંચી ડોક કરી જોઈને પાછો સૂઈ ગયો. આ સિંહ બીજો કોઈ નહિ પણ વિશાખાનંદિનો જીવ છે, કે જેને મારવા માટે વિશ્વભૂતિ મુનિએ નિયાણું કર્યું હતું ! ભવિતવ્યતાના યોગે આજે બન્ને દુશ્મનો સામે આવી ગયા ! એક છે પુરુષ સિંહ ! બીજો છે પશુ સિંહ ! સિંહની આવી ઉપેક્ષાવૃત્તિ જોઈ ત્રિપૃષ્ઠકુમારે તેને લડવા માટે આહ્વાહન કર્યું ! સિંહ એકાકી તેમ શસ્ત્ર રહિત હોવાથી પોતાનો શસ્ત્ર સરંજામ પણ રથમાં મૂકી અચલ-કુમારની રજા લઈ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર એકાકીપણે સિંહ ગુફા સામે આવી ઉભા ! સિંહ પણ લડાઈનો પડકાર સાંભળી ગુફાની બહાર આવ્યો. બન્નેની નજર ટકરાતા સિંહને ભતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું.

પૂર્વભવના દુશ્મન સરખા ભાઈને સામે આવેલા જોઈ તેના દિલમાં પૂર્વભવજન્ય વેરભાવનાએ ઉછાળો માર્યો. તેની સાથેજ ભારે ખલિષ્ટ સિંહે ત્રિપૃષ્ઠકુમારનો કોળીયો કરવા પુંછડું પછાડી ત્વરાથી ઉછળીને તેના પર કુદકો માર્યો ! કુમારે પણ નિર્ભયતા-પૂર્વક જરાય ડગ્યા વગર હસ્તલાઘવ કળાથી દોડ્યા આવતા સિંહનું જડપું પકડી લીધું, અને જેમ કાપડીયો કાપડ ચીરે તેમ ચર....ર....ર.... કરતાં સિંહના એ ભાગ કરી નાખ્યા. ભોંય પડેલો સિંહ તરફડવા લાગ્યો ! જે ટુકડા થઈ ગયા હોવા છતાં આત્મ પ્રદેશો તેના શરીરમાંથી ખસતા નથી ! એક બાળકના હાથથી મારી આવી કદર્યાના થઈ એ વિચારથી સિંહનો જીવ કેમે કરી જતો નથી ! સિંહના મનની વાત જાણી ત્રિપૃષ્ઠકુમારના સારથીએ સિંહના કાનમાં કહ્યું : “ અરે સિંહ ! તું જેવા તેવાના હાથે મર્યો છે એમ ન માનતો ! આ મહાપરાક્રમી ત્રિપૃષ્ઠકુમાર થોડાજ સમયમાં વાસુદેવપણે પ્રસિદ્ધ થશે. એ પુરુષસિંહે તને જીત્યો છે. ” સારથીના વચન સાંભળી શાંત થયેલો સિંહ કુરકર્મના પરિણામ ભોગવવા ચોથી નરકમાં ચાલ્યો ગયો !

ત્રિપૃષ્ઠકુમાર અને સિંહની લડાઈ જેવા માટે ઘણા વિદ્યાધરો એકત્ર થયા હતા. સાથે અચલકુમાર પણ પ્રેક્ષક બનીને ઉભા હતા. નાનાભાઈનું અદ્ભુત પરાક્રમ જોઈ પ્રસન્નતાપૂર્વક તેને બધાએ ત્રિપૃષ્ઠકુમારનો જયજયારવ ગળવ્યો. ત્રિપૃષ્ઠકુમારે સિંહ ચર્મ ઉતારી વિદ્યાધરોને આપીને કહ્યું : “ તમારા રાજને કહેજો કે હવે નિરાંતે શાલિનું ભોજન કરે. ” બંને કુમારો જયપતાકા લહેરાવતાં પોતાની રાજધાની તરફ પાછા ફર્યા. પ્રજાપતિ રાજ્યને પોતાના રાજ્યમાં વિજય મહોત્સવ મનાવ્યો ! અશ્વઘ્રીવ રાજ્યને ત્રિપૃષ્ઠકુમારનો સંદેશો અને સિંહ વધની હકીકત મળતાંજ તેને નિશ્ચય થઈ ગયો કે આ ત્રિપૃષ્ઠકુમારજી મારો ઘાતક છે. એ

ઘાતકનો ઘાત વહેલી તકે કરી નિર્ભય બનવાની મથામણમાં ગુચવાઈ અનેક પેંતરા રચવા માંડ્યાં.

એ અવસરે વૈતાલ્ય પર્વતની દક્ષિણ શ્રેણીના રથનુપુરચકવાલ નગરના અધિપતિ વિદ્યાધર શ્રેષ્ઠ જ્વલનજટી રાજાને ચોસઠકળાઓમાં પારંગત અને રૂપમાં રંભા સમી સ્વયંપ્રભા નામની એક સુંદર કન્યા હતી. જેણે હબરો સ્ત્રીઓની સાથે અલિનંદન અને જગનંદન મુનિઓની દેશના શ્રવણથી પ્રતિબોધ પામી શ્રાવિકા ધર્મને સ્વીકાર્યો હતો. નિયમિત જિનપૂજન વ્રતનિયમમાં એકચિત્તવાળી એ રાજકન્યા કેઈ પર્વના દિવસે પૌષધોપવાસના પારણે શ્રી જિનેશ્વર પ્રભુની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી સ્નાત્ર જળ લઈ રાજભુવનમાં આવી પિતા વગેરે પરિવારને એ સ્નાત્ર જળ આપ્યું. આથી પોતાની પુત્રીની આવી સુંદર ધર્મભાવના જોઈ ખુશી થયેલા જ્વલનજટી રાજાના દિલમાં રૂપગુણસંપન્ન અને ધર્મભાવી પુત્રી માટે ભાવિ ભરથાર વિશે ચિંતા જાગી. આ પ્રશ્ન તેણે મંત્રીવર્ગ પાસે મૂકતાં દરેક મંત્રીઓના અલગ અલગ અભિપ્રાય જાણી એક નિર્ણય કરવા તેણે સંલિન્નસ્રોત નામના નિમિત્તજ્ઞને બોલાવી પોતાની પુત્રીના ભાવિ ભરથાર વિશે પૂછતાં તેણે જણાવ્યું કે : “ સંપત્તિની દૃષ્ટિએ અત્યારે અશ્વઝીવ રાજા યોગ્ય ગણાય પણ એ તો વૃદ્ધ છે. પણ મેં પ્રથમ વાસુદેવની ઉત્પત્તિનો કાળ પાકી ગયો છે એમ સાંભળ્યું છે, અને સાંભળવા મુજબ પોતાનપુર નગરના પ્રજાપતિ રાજાનો પુત્ર ત્રિપૃષ્ઠકુમાર વાસુદેવપણે પ્રસિદ્ધ થાય તેવા સમાચાર પણ સાંભળ્યા છે. તો રત્નમુદ્રિકાસમી આ રાજકન્યા વૃદ્ધ અશ્વઝીવ રાજાને ન આપતાં એ ત્રિપૃષ્ઠકુમારને આપવી યોગ્ય છે.” નિમિત્તજ્ઞની આ વાત રાજાને અને મંત્રીવર્ગને પસંદ પડતાં તેણે પોતાની પુત્રીનું માથું લઈને મરિચિ નામના હૂતને પોતાનપુર મોકલ્યો. પ્રજાપતિ રાજાએ

પણ યોગ્ય જાણી ત્રિપૃષ્ઠકુમાર માટે વિદ્યાધર પુત્રીનું માણું સ્વીકાર્યું. અશ્વઝીવ રાજના ભયથી જલ્દી લગ્ન પતાવવા જવલનજટી રાજ સ્વયંપ્રભા અને થોડા પરિવારને લઈ તાત્કાલિક પોતનપુરમાં પહોંચી ગયો. બન્ને પક્ષો તરફથી રાજક્રોધિને છાજતાં આડંબર સહિત શુભમુહૂર્તે ત્રિપૃષ્ઠકુમાર અને સ્વયંપ્રભાનો લગ્ન મહોત્સવ ઉજવાયો. આ લગ્નના સમાચાર વાયુવેગે દેશોદેશમાં ફેલાઈ ગયા. અશ્વઝીવ રાજએ ચરપુરુષો દ્વારા આ હકીકત જાણી, જાણે બળતામાં ઘી હોમાયું. સ્વરૂપવતી સ્વયંપ્રભાને પરણી જનાર ત્રિપૃષ્ઠકુમાર તેની નજરે ભારે ગુન્હેગાર જણાયો. જાણી જોઈને જવલનજટી રાજ પાસે સામેથી પરિણિત કન્યાની માગણી કરી. સામેથી જવાબ મળ્યો કે “ અર્પિત કન્યા બીજે કેમ આપી શકાય ? મારી કન્યાના લગ્ન ત્રિપૃષ્ઠકુમાર સાથે થઈ ગયા છે આપ વડીલ પિતા તૂલ્ય હોવાથી એ નવદંપતીને શુભાશિષ મોકલશો ? ” જવલનજટી રાજનો આવો સંદેશો સાંભળી અશ્વઝીવ રાજ ઉકળી ઉઠ્યો ! અને વિષયાંધ બની ત્રિપૃષ્ઠકુમારને કહેવરાવ્યું : “ આ રૂપવતી રાજકન્યા મારે જ લાયક છે, માટે મારા અંતઃપુરમાં મોકલી આપો. ” અશ્વઝીવ રાજની અનુચિત માગણીથી ત્રિપૃષ્ઠકુમાર ભારે છંછેડાયા અને સન્દેશો લાવનાર હૂતને કહી દીધું કે “ પરસ્ત્રીલંપટ તારો રાજ સોળહજાર રાણીઓથી હજી ધરાયો નથી ? આ વૃદ્ધ ઉંમરે કોમળાંગી કન્યાને પરણવાના કોડ જાગ્યા છે ! આવી રીતે કુલ મર્યાદા લોપીને તેણે કેટલીય કુલાંગનાઓને શીલ રહિત બનાવી હશે ? મારા તરફથી તારા રાજને સન્દેશો આપજે કે આ રાજકન્યાના પતિ બનવું હોય તો રણસંગ્રામમાં આવે. ” ત્રિપૃષ્ઠકુમારનો શૌર્યભર્યો સન્દેશો સાંભળી અશ્વઝીવ રાજએ તેને પરાજિત કરવા મોટું સૈન્ય મોકલ્યું. પણ વિદ્યાધર-પતિ જવલનજટી રાજએ તેને મારી હુડાવ્યું ! આથી વધુ ચીડાયેલો અશ્વઝીવ રાજ મંત્રીઓની શાણી સલાહને અવગણીને

પોતે ચતુરંગી સૈન્ય સજ્જ કરી રથાવર્ત પર્વત પર જ્વલનજટી રાજના આમંત્રણથી લડવા ચાલ્યો ! બંને પક્ષે ખૂનખાર લડાઈ જમી. તે વખતે જ્વલનજટી રાજએ પોતાના જમાઈ શ્રી ત્રિપૃષ્ઠકુમાર અને અચલકુમારને ઘણી વિદ્યાઓ આપી, જે બંને ભાઈઓએ ધ્યાન અને જપથી સિદ્ધ કરી લીધી. અશ્વઘ્રીવ રાજનું સૈન્ય પીછેહઠ કરતાં અશ્વઘ્રીવ રાજ પોતે રણસંગ્રામે ચડ્યો. ત્યારે ત્રિપૃષ્ઠકુમારને પણ તેનો સામનો કરવાની ફરજ પડતાં દેવતાઓએ શાંગધનુષ્ય, કૌમુદિકી ગદા, પાંચજન્ય શંખ, કૌસ્તુભમણિ નંદક ખડગ અને વનમાળા નામની માળા તેમને તથા અચલકુમારને સંવર્તક હળ, સૌનંદમુશળ અને ચંદ્રિકા નામની ગદા વગેરે હથીયારો આપ્યા. દેવો પાસેથી દિવ્યશસ્ત્રો મળવાથી તેમનો સૈન્ય પરિવાર ભારે ઉત્સાહમાં આવી ગયો !

અશ્વઘ્રીવ રાજ અને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર. સામસામે આવી ગયા. સૌ પ્રથમ પાંચજન્ય શંખ કુંકચો ત્યા શત્રુ સૈન્ય થડકી ઉઠ્યું. ત્યારપછી વારાફરતી અન્ય શસ્ત્રોનો ઉપયોગ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર કરવા લાગ્યા. અશ્વઘ્રીવ રાજ પણ ભારે યુદ્ધ ખેલાડી હતો ! અનેક દાવપેચ ખેલી જાણતો હતો ! પણ આજે તેની પુણ્યપુંજ ખલાસ થવા આવી હોવાથી તેના બધા દાવ નિષ્ફળ જવા લાગ્યા. ધીરે ધીરે નબળો પડતો ગયો. સૈન્યમાં ભંગાણુ પડવા લાગ્યું. તેની પાસેથી બધા હથીયારો ખુટી ગયા ? હવે છેલ્લા શસ્ત્ર તરીકે એક સુદર્શનચક્ર બાકી રહેતા જીતવાના પૂર્ણવિશ્વાસ સાથે ત્રિપૃષ્ઠકુમાર તરફ ફેંક્યું ! એ ચક્ર ત્રિપૃષ્ઠકુમારના શરીર સાથે અથડાયું, તેના આઘાતથી ક્ષણભર મૂર્છાનો અનુભવ કરી પુણ્ય પુષ્ટ ત્રિપૃષ્ઠકુમારે એ સુદર્શનચક્રને હાથમાં લઈ ગોળ ગોળ ફેરવી અશ્વઘ્રીવ રાજ સામે છોડ્યું. તેને સ્પર્શતાની સાથે જ તેના દેહના બે ભાગ થઈ ગયા. પાપાનુબંધી પુણ્યના ઉદયથી મેળવેલી ત્રણ બંડ પૃથ્વીના રાજ્યને છોડી અશ્વઘ્રીવનો આત્મા આરંભ સમારંભ

અને વિષયલોહપતાથી કરેલા કાળા કરમના દેવા ચૂકવવા સાતમી નરકમાં પહોંચી ગયો ! વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ તે આનું નામ ! પોતાના જ શસ્ત્રે પોતે મરાયો ! પ્રતિવાસુદેવનો કરુણ પરાજય થતાં તેના તાળાના બધા રાજાઓ દેવવાણીથી ત્રિપૃષ્ઠકુમારના શરણે ગયા. ત્રિપૃષ્ઠકુમારનો જ્વલંત વિજય થતાં ચોતરફ જયનાદ ગઈ ઉઠ્યો ! અંતરીક્ષમાં દેવોએ “ ભરતક્ષેત્રમાં વર્તતા અવસર્પિણી કાલમાં આ ત્રિપૃષ્ઠકુમાર પ્રથમ વાસુદેવપણે અને અચલકુમાર પ્રથમ બળદેવપણે ઉત્પન્ન થયા છે એવી ઉદ્દઘોષણા કરી. ત્યારપછી અપૂર્વ વિજયને વરેલા અચલકુમાર અને ત્રિપૃષ્ઠકુમાર સર્વ રાજસમૂહ સાથે પોતાની રાજધાની પોતાનપુર નગરમાં આવી દેવોએ આપેલા દૈવી છ હુથીયારો અને સાતમું સુદર્શનચક્ર સાથે લઈ ચતુરંગીસેના સજ્જ કરી દિગ્વિજય કરવા નીકળ્યા. ટૂંક સમયમાં ત્રિખંડ પૃથ્વીમાં પોતાની આજ્ઞા ફેલાવી પોતાની રાજધાનીમાં પાછા ફરતાં માર્ગમાં મગધદેશમાં એક કોડ પુરુષોથી ઉપાડી શકાય એવી કોટીશીલાને જોઈ ડાળા હાથની ટચલી આંગળીના ટેરવાથી મસ્તક સુધી ઉંચી કરી પરિવાર વર્ગને પોતાની શક્તિનો પરિચય કરાવ્યો ! તેમનું અનુપમ બળ જોઈ સૌ આશ્ચર્ય પામ્યા ! પોતાનપુરની પ્રજાએ નૂતનરાજાને સત્કારવા નગરને કળાકૌશલ્યથી શણગાર્યું. એ દેવતાઈનગર સમ શોભતી રાજધાનીમાં ભારે ઠાઠમાઠ સાથે ગજરાજ ઉપર બેઠેલા ત્રિપૃષ્ઠકુમાર અને અચલકુમારને પ્રજાનોએ ઘણા હુષ્કાંઈ વધાવ્યા. પ્રવેશ મહોત્સવ ઉજવાયા પછી સોળહજાર રાજાઓ અને અસંખ્ય દેવતાઓએ મહોત્સવપૂર્વક ત્રિપૃષ્ઠકુમારને વાસુદેવ અને અચલકુમારને બળદેવ તરીકેનો અભિષેક કર્યો. આ બાંધવ બેલડીએ બાહુબળથી અર્જન કરેલી ત્રણખંડ પૃથ્વીમાં પોતાની આજ્ઞા પ્રવર્તાવવા પૂર્વક સુરાજ્યની સ્થાપના કરી સંસારના સર્વપ્રકારના સુખ ભોગવતાં કેટલોક સમય પસાર થયો.

એ અરસામાં અગીયારમાં શ્રી શ્રેયાંસનાથ પ્રભુ તીર્થપ્રવર્તન માટે વિચરતાં વિચરતાં એક વખતે પોતાનપુર નગરના ઉદ્યાનમાં સમવસર્યા. દેવતાઓએ ત્રણગઢ યુક્ત સમવસરણુની રચના કરી. પ્રભુ પૂર્વાભિમુખે બિરાજમાન થયા. ઉદ્યાનપાલકોએ વાસુદેવને પ્રભુ પધાર્યાની વધામણી આપતાં હર્ષપુલકિત બની ચતુરંગી સેના સજ્જ કરી ત્રિપૃષ્ઠકુમાર અને અચલકુમાર પ્રભુને વંદન કરવા ચાલ્યા. વંદન કરી પ્રભુના મુખે વૈરાગ્યવાહિની દેશના શ્રવણ કરી આનંદિત બન્યા, સુમધુર શીતલ દેશનાજલથી ભવ્યજનોને સ્નાન કરાવી પ્રભુ અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા.

ત્રિપૃષ્ઠકુમારે વાસુદેવપણાને યોગ્ય સુખસામગ્રી મેળવી. પૌદ્ગલિક સુખમાં આસક્ત બની ગયા. રાજકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી બત્રીશ હબ્બર રાણીઓ પરણ્યા હતા. તેમાં સ્વયંપ્રભાને પટ્ટરાણી પદે સ્થાપી હતી. તેના થકી જય, વિજય નામના બે પુત્રો થયા હતા. આ વિપુલ રાજવૈભવમાં ચકચૂર બનેલા વાસુદેવે પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયોને તૃપ્ત કરવા અનેક પાપકારી સાધનો વસાવ્યા. તેમના જીવનમાં સાતે વ્યસનો અડો જમાવીને રહ્યા હતા. સત્તાના કેફમાં અને વિષયોની આધિનતામાં તેમના અધ્યવસાયો હંમેશાં કુર રહેતા હોવાથી પુણ્યપ્રભાવ અજબ કોટીનો હોવા છતાં પાપાનુબંધી પુણ્યવાળો હોવાથી અશુભકર્મના પાપઅર્જનથી ભારેકર્મી બનતા રહ્યા.

એક વખત સુરસંગીતના બાણકાર કેટલાક સંગીતકારો તેમની પાસે આવ્યા. તેમની મધુર ગીતકળાથી રંજિત થયેલા વાસુદેવે કાયમને માટે એ સંગીતકારોને પોતાની પાસે રોકી લીધા ! અને એ સંગીતના આસ્વાદનમાં લટુ બનીને રાત દિવસ સંગીતની રસલહાણુ લુંટતા રહ્યા ! એક રાત્રિના સમયે સંગીતની મહેફીલ બની હતી. સંગીતકારો પોતાની સંગીતકળાને પુરબહારમાં

ચગાવી વાસુદેવને રીઝવી રહ્યા હતા ! અર્ધરાત્રિનો સમય થતાં વાસુદેવની આંખો ઉઘથી ઘેરાવા લાગી ! આથી તેમણે શૈયા-પાલકને કહ્યું કે “હું ઉઘી જઉં ત્યારે આ સંગીત બંધ કરાવી દેજે.” એમ કહી થોડીવારમાં જ નિદ્રાધિન બની ગયા. શૈયા-પાલકને પણ એ સંગીતનો ચસકો લાગ્યો હોવાથી વાસુદેવની આજ્ઞા વીસરી ગયો અને સંગીતની લહેજત માણતો રહ્યો ! ચતુર્થ પ્રહરે વાસુદેવ અચાનક જાગ્યો તથા સંગીતને ચાલુ રહેલું જોઈ શૈયાપાલકને ધમકાવ્યો. ભયના માર્યા સંગીતકારો ચાલ્યા ગયા. કાલે શું થશે એની ચિંતામાં બિચારો શૈયાપાલક ધુજતો બેસી રહ્યો. પ્રભાત થતાં દૈનિક કાર્યથી પરવારી વાસુદેવ સભામાં ગયા અને રાતની વાત યાદ કરી શૈયાપાલકને બોલાવીને સભા સમક્ષ સત્તાવાહી સ્વરે ગર્જના કરી “આ શૈયાપાલકને મારી આજ્ઞા કરતાં પણ રાત્રે સંગીત વધુ પ્રિય લાગ્યું હતું. તેથી મારી આજ્ઞાના ભંગ કરવા બદલ તેના કાનમાં ઉકાળેલું સીસું રેડવાની હું આજ્ઞા કરું છું.” સેવકોએ તેમની આ કુર આજ્ઞાનું પાલન કરતાં શૈયાપાલકના કાનમાં ધગધગતું સીસું રેડાવ્યું. ભયંકર વેદનાથી તરફડતો શૈયાપાલક તુરત મરણ પામ્યો ! સત્તામાં અંધ બનેલા વાસુદેવે નિર્દય બની અનેક આત્માઓને આ રીતે ભયંકર અશાતા ઉપજાવી હીનવિપાકોદયવાળા અશાતાવેદનીય કર્મનો નિકાચિત બંધ કર્યો. સત્તા મળી, સંપત્તિ મળી પણ પાપાનુબંધી પુણ્યના ઉદયથી શાણપણ ન મળ્યું. પુણ્યના ફળને ભોગવતાં પાપનાબંધનથી મજબૂત બંધાઈ ગયા. !

પચીસ હજાર વર્ષ કુમારપણામાં, તેટલા જ વર્ષો માંડલિક-પણામાં, એક હજાર વર્ષ દિગ્વિજય કરવામાં અને આંસી લાખ ભોગણપચાસ હજાર વર્ષ સુધી ત્રિખંડ પૃથ્વીનું રાજ્ય કરી વાસુદેવ પદવીને ભોગવી સાતમી નારકીને યોગ્ય આયુષ્ય બાંધી

ચૈત્યાસી લાખ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી રૌદ્રધ્યાનથી મરણ પામી સાતમી નારકીમાં અપ્રતિષ્ઠાન નામના નરકવાસમાં તેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યથી નારકીપણે ઉત્પન્ન થયા !

વાસુદેવના મરણથી ગાઠ સ્નેહના કારણે બળદેવ અચલકુમાર ભારે વ્યથિત થયા. વિવેકી હોવા છતાં અશ્રુઓની ક્ષાલકે ક્ષાલકે વાસુદેવના દેહને પ્રક્ષાલન કરી તેમને સંજીવન કરવા મથ્યા ! સ્નેહના બંધનો સમજી આત્માઓને પણ ભીંસતા હોય છે ! વૃદ્ધ પુરુષોની ઘણી ઘણી સમજવટથી વાસુદેવના દેહને અગ્નિ-સંસ્કાર કરવા માટે છુટો કર્યો. ત્યારપછી પણ ઘણો સમય ભાઈને યાદ કરતાં આર્તધ્યાનમાં વીતાવ્યો ! એક વખત તેમને અચાનક પૂર્વે સાંભળેલી શ્રી શ્રેયાંસનાથ પ્રભુની દેશના યાદ આવી. સંસારની વિચિત્રતા સમજાણી. આર્તધ્યાનને દૂર કરી અચલકુમાર ધર્મ-ધ્યાનમાં પરોવાયા. આખરે ધર્મઘોષ મુનીશ્વર પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અચલમુનિ બન્યા. “સંયમના અનુષ્ઠાનોનું” સેવન કરતાં મનથી નિર્મોહી બન્યા, વચનથી ધર્મપ્રલાવક બન્યા, અને કાયાથી મહાતપસ્વી બન્યા ! ક્ષાયિક સમકિતના સ્વામી બનેલા અચલમુનિ તપોબળથી ઘાતિ કર્મોનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન પામી મુક્તિનગરમાં જઈ વસ્યા ! બુદ્ધો, આ સંસારની વિચિત્રતા ! વાસુદેવ અને બળદેવ એકજ કુળમાં જનમ્યા ! એક સરખા સંસ્કારો પામ્યા ! એક સરખી લોગસામગ્રી પામ્યા ! એક સરખી બન્ને વચ્ચે એકતાની અનુપમ અભેદરેખા ! છતાં આત્માના ભાવો સાવ જુદા ! એક ભાઈ સંસારમાં આસક્ત અને આરંભ સમારંભમાં રક્ત બની નરકમાં ગયો ! બીજો ભાઈ સંસારથી વિરક્ત બની અનાસક્ત ભાવની સાધના કરી મોક્ષમાં ગયો !

આવી છે આ સંસારની વિચિત્રતા !!!

૫. દયાનો દરિયો

નયસારના આત્માએ મહાવીર બનવાની યોગ્યતા પ્રાપ્ત કર્યા પછી શુભાશુભ કર્મબંધનના યોગે અનેક રીતે ચડતી પડતીના અંધારા અજવાળા જોયા! વાસુદેવનો અઠારમો ભવ પૂર્ણ કરી ઓગણીસમા ભવમાં સાતમી નારકીમાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી વીશમા ભવમાં કુર પરિણામી સિંહનો અવતાર પામ્યા. તેમાં ફરી જીવહિંસાથી પાપો એકઠા કરી એકવીશમા ભવમાં ચોથી નારકીમાં ઉત્પન્ન થયા. ત્યારપછી પણ ચારે ગતિમાં અનેક ક્ષુદ્ધક ભવો કરી કિલ્લક કર્મો વેઠ્યા, એની કેઈ ગણતરી નથી, અકામ નિર્જરા કરતાં કરતાં ફરી પાછો એ આત્મા ઉચ્ચ પરિણામી બન્યો! એના સર્વ અશુભ કર્યો શમી ગયા!

એ સમયમાં રથનુપુર નગરમાં ક્ષાત્રતેજથી જળકતો પ્રિયમિત્ર નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને શીલ ગુણસંપન્ન વિમળાદેવી નામે એક રાણી હતી. વિમળાદેવી નામ પ્રમાણે નિર્મળ સ્વભાવી હતી. હુંસલા જેમ માનસસરોવરમાં જન્મ ધારણ કરે તેમ નયસારનો આત્મા બાવીસમા ભવમાં એ રાણીના કુક્ષી સરોવરમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થયો! યોગ્ય સમયે તેનો જન્મ થતાં જન્મોત્સવ ઉજવવા પૂર્વક માતાપિતાએ તે બાળકનું વિમળકુમાર એવું ગુણનિષ્પન્ન નામ પાડ્યું. વિમળકુમાર બાળપણથી જ ખૂબજ

શાંત અને સૌમ્યા હતો. “ પુત્રના ગુણ પારણામાં પરખાય ” તેમ વિમળકુમારના સ્વાભાવિક ગુણો બાલ્યવયથી જ માતાપિતાને પ્રમોદ ઉત્પન્ન કરાવી રહ્યા હતા. એ બાળક જેમ જેમ મોટો થતો ગયો તેમ તેમ એ રૂપાળા અને દેખાવડા પુત્રનું વર્તન માતાપિતાને વધુને વધુ પ્રિય લાગતું ગયું. માતાપિતાની એક આશા સમા બાળકો જ્યારે બાળભાવમાં રમતાં હોય ત્યારે નિર્દોષભાવથી માતાપિતાના ખ્યારને પામે.... યુવાન થતાં સત્કૃત્યોથી કુળને અજ્ઞવાળી કુળદીપક અને.... માતાપિતાની આજ્ઞાપાલન સાથે ઉચિત સેવા ભક્તિથી વિનયી પુત્ર અને ત્યારે માતાપિતાના આંતરિક પ્રસન્નતાપૂર્ણ શતઃશતઃ શુભાશિર્વાદને પાત્ર અને છે. પણ જ્યારે બાલ્યવયમાં અવિનયથી અને મોટા થતાં અપકૃત્યોથી કુળને શ્યામ બનાવી કુલાંગાર અને છે ત્યારે માતાપિતાના એ ફફડેલાં હૈયા અને ઉકળેલા અંતર હાય પોકારી ઉઠે છે. ત્યારે આનંદના સ્થાન સમા પુત્રો માતાપિતાને શત્રુ સમા બની જાય છે ! પરંતુ આ વિમળકુમાર ઉચ્ચકોટીના આત્મા હોવાથી તેમનો જન્મ થતાં તેમના કુળમાં આનંદનું સામ્રાજ્ય પથરાઈ ગયું. ધીરેધીરે મોટા થતાં પૂર્વભવજન્ય સંસ્કારોથી સુવાસિત બનીને પુરુષને યોગ્ય બહોંતેર કળાઓમાં પારંગત થયા. તેમજ તોતેરમી ધર્મકળા પણ જીવનમાં વિકસાવી, તેમાં સવિશેષ નિપુણતા મેળવી. બાલ્યવયથી જ તેમની માતા વિમળાદેવીએ તેમને પાપનો ડર રાખતા શીખવ્યું હોવાથી વિમળકુમાર ભારે પાપભીરૂ બન્યા. જીવનમાં પ્રાથમિક ગુણ તરીકે પાપનો ડર આવી જાય તો તેની પાછળ ઘણા સદ્ગુણો ખેંચાઈને આવે છે. રાજકુળમાં સ્વાભાવિક રીતે ખેલાતાં બુગાર, માંસભક્ષણ, મદ્યપાન, વેશ્યાગમન, શિકાર. ચોરી અને પરસ્ત્રીગમન એ સાતે વ્યસનોથી જીવનને સુરક્ષિત રાખ્યું હતું ! જીવનના સત્ત્વને જલાવી દેવામાં અગ્નિ સરખા એ વ્યસનોનું નામ પણ તેમને વ્યસનરૂપ એટલે દુઃખરૂપ બની ગયું

હતું ! વિમળકુમારને મિત્રો પણ તેમના જેવા સંસ્કારી મળ્યા હતા. વિચારોને અનુરૂપ મિત્ર મેળવવો કઠિન હોવા છતાં વિમળકુમારે એ કઠિનતા સુગમતામાં ફેરવી નાખી હતી. એટલે કેઈ વ્યસની આત્મા તેમનો મિત્ર બની ગયો હોય તો તેને વ્યસનોથી થતી ખરબાદી સમજાવી તેને નિર્વ્યસની બનાવી દેતા ! સમાન વયના મિત્રવર્ગ સાથે નિર્દોષ ધર્મચર્યાઓમાં તેમનો સમય વીતી રહ્યો.

રૂપગુણ અને જ્ઞાન સંપન્ન પુત્રને યૌવનઅવસ્થામાં આવેલો જાણી માતૃપિતાએ અનુકુળ એવી અનેક રાજકન્યાઓ સાથે ઘણા આડંબરથી પરણાવી આંખની કીકી સમા એકના એક પુત્ર શ્રી વિમળકુમારનો લગ્નમહોત્સવ ઉજવી રાજ્યાલિષેક મહોત્સવ પણ ઉજવ્યો અને પૂર્ણ સંતોષથી પોતાને સંપૂર્ણ સુખી માનતા પ્રિયમિત્ર રાજ અને વિમળાદેવી રાણી આઠરસની સાધનાથી પરિપૂર્ણ સંસારના સર્વપ્રકારના સુખોને અનુભવી માયા અને મમતાને સંકેલી નવમા રસાધિરાજ શ્રી શાંતરસની સાધના કરવા રૂપ ધર્મધ્યાનમાં અને ધર્મ આરાધનામાં મન વચન કાયાનું એકીકરણ સાધી ગુરુગમથી શ્રવણ કરેલ પ્રભુવાણીના મનન, શ્રી વીતરાગ પરમાત્માના સ્મરણ અને શ્રી નવકાર મહામંત્રના નિત્ય ચિંતન સાથે શેષ જીવંતી વિતાવી દેવલોકગામી બન્યા.

માતાપિતાના વાતસલ્યભાવને યાદ કરતાં અશ્રુપૂર્ણ નેત્રે બન્નેનો મૃત્યુમહોત્સવ ઉજવી વિમળરાજાએ માતૃપિતાનું નામ ઉજવલ કયું. પિતાતરફથી પ્રાપ્ત થયેલ રાજ્યલક્ષ્મીને મેળવી એક સમર્થ રાજ બન્યો હોવા છતાં માતા તરફથી મેળવેલી સંસ્કાર લક્ષ્મીના સહયોગથી તેમનામાં જરાય અભિમાન ન હતું.

તેમની રાજનીતિ ધર્મભાવથી પરિપૂર્ણ હોવાથી પોતે જાતે પ્રજાના સુખદુઃખથી માહિતગાર બની સગવડલયા સાધનો આપ-

વામાં જરાય કંબુસાઈ કરતાં ન હતા. બહુકે પ્રબળને કરમુક્તા રાખી જરૂર પડે ત્યારે પ્રબળના કલ્યાણ માટે પોતાનો રાજભંડાર ખુલ્લો મૂકી દેતા. આથી તેમના અહેશાન તળે દબાયેલી પ્રબળ પણ રાજ્યને વફાદાર રહી સમય આવે પોતાના સર્વસ્વનો ભોગ આપવા તત્પર રહેતી. જે રાજ્યમાં રાજા તરફથી પ્રબળને પૂર્ણ સંતોષ હોય, જ્યાં વ્યસનો કે અન્ય ઉપદ્રવોથી પ્રબળ સુરક્ષિત હોય તે રાજ્ય સુરાજ્ય કહેવાય છે. વિમળરાજ્યએ પોતાના શાસન કાળમાં આવા સુરાજ્યની સ્થાપના કરી. પિતા કરતાં સવાઈ કીર્તિ સંપાદન કરી “બાપ કરતાં બેટો સવાયો” એ કહેવતને યથાર્થ કરી બતાવી હતી. પ્રબળના સહસ્ર સહસ્ર હૈયા પ્રતિ પ્રભાતે અને શયન સમયે સહસ્રગમે શુભાશિષો પાઠવતા રહેતા. વિમલરાજ્ય પ્રબળને સંતોષ આપવામાં આનંદ માનતા. પ્રબળ વિમલરાજ્યને અનુકૂળ થવામાં આનંદ માનતી. રાજા ન્યાયી અને પ્રબળ સંતોષી હોય તો આ સંસારમાં જ સ્વર્ગ છે. એ રીતે રાજા અને પ્રબળ બન્ને પોતાનો જીવનકાળ સ્વર્ગીય સુખોના અનુભવ પૂર્વક પસાર કરી રહ્યા હતા.

વિચારણા સદાં

વિમલરાજ્યના દિલરૂપી દરિયામાં દયા ધર્મ હિલોળા મારી રહ્યો હતો. તીર્થંકર પદવી મેળવનાર આત્માઓમાં દયા અને દાન એ ગુણોની મૂખ્યતા હોય છે. નયસારના ભવમાં આરાધેલ દાન-ધર્મ આ બાવીશમા વિમલરાજ્યના ભવમાં સંપૂર્ણપણે ઉદ્દયમાં આવ્યો હતો. દીનઅનાથોના ઉદ્ધાર માટે અને સાતેક્ષેત્રોના પોષણ માટે તેમની પુણ્યાનુબંધી પુણ્યથી મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય થતો રહેતો. તેમજ વિમલરાજ્યએ પ્રેરણાત્મક સમન્વિતિથી પ્રબળને નિર્વ્યસની સહાયારી અને સદ્વિચારી બનાવી હોવાથી તેમની નિશ્રામાં એ પ્રબળ પણ ધર્માનુરાગી બની હતી. તેમણે ક્ષાત્રધર્મમાં મૂખ્ય મનાતા શિકારને સહંતર બંધ કરાવ્યો હોવાથી તેમના

રાજ્યમાં મનુષ્યો તો સુરક્ષિત હતા પણ સાથે સૌમ્ય અને કુર દરેક પશુઓ પણ સુરક્ષિત હતા ! પ્રજાને કરમુક્ત, ધર્મયુક્ત અને પાપમુક્ત બનાવી દયાળુ વિમલરાજાએ “ યથા રાજ તથા પ્રજા ” એ કહેવતને સાચી કરી બતાવી હતી. આવા પ્રતાપી અને પુણ્યશાળી રાજાના નેતૃત્વ નીચે પ્રજા સંપૂર્ણ સુખી હોય એમાં નવાઈ શી ? સોનામાં સુગંધના આરોપની જેમ ન્યાયી રાજા અને વિનયી પ્રજાનો સુમેળ સધાયો હતો.

મહાપુરુષોનો આત્મા જ્યાં હોય ત્યાં પોતાની અનેરી આભા પ્રસરાવતો હોય છે. તેમ વિમલરાજાનો આત્મા દયા અને દાનના અરણ્ય વહાવી સંસ્કાર સૌરભ રેલાવી રહ્યો હતો.

એક વખત વિમલરાજા સપરિવાર વનકિડા કરવા માટે નગર બહાર નીકળી ફરતાં ફરતાં ઘણું દૂર નીકળી ગયા, ત્યાં કોઈ શિકારીએ પોતાની આજીવિકા માટે નિર્દોષ હરણુ વગેરે પશુઓને પકડવા માટે એક મોટી જાળ બિછાવી હતી. તેમાં સંગીતરસની લાલચે સપડાયેલા કેટલાક હરણિયાઓ એ જાળમાંથી છૂટવા માટે ચીચીયારીઓ મારતા તરફડી રહ્યા હતા ! આ હરણિયાઓના તરફડાટથી વિમલરાજાનું હૃદય ભારે વિહ્વલ બની ગયું. પારધિની જાળમાં સપડાયેલા લલા ભોળા અને મુંગા હરણિયાઓની કારખી વ્યથા જોઈને તેમના દિલમાં દયાનો દરિયો ઉછળી પડ્યો ! પારધિ પાસે જઈ મીઠા વચનથી તેને સમજાવતાં કહ્યું; “ ભાઈ સૌને પોતાનું જીવન વહાલું હોય છે. કોઈને મરવું ગમતું નથી. આ નિર્દોષ પશુઓએ તારો શો અપરાધ કર્યો છે ? કે તું તેમને જાનથી મારી નાખવા તૈયાર થયો છે ! થોડા સ્વાર્થને ખાતર જીવ હિંસા કરવી એ મહાપાપ છે. આ મુંગા જીવો કેવા વલવલે છે ? એમને કુરતાપૂર્વક મારી નાખવા જરાય વ્યાજબી નથી. વિચાર કર ! તને પોતાને પકડીને કોઈ મારી નાખવાની તૈયારી

કરે તો તું રાજા પાસે જઈને ફરિયાદ કરે, પણ આ મુંગા પશુઓ કેની પાસે જઈને ફરિયાદ કરે? તેમજ આ જીવહિંસાથી અંધાયેલા કુકર્મના કડવા ફળ તો તારે ભવોભવ સુધી ભોગવવા પડશે! સમજ ભાઈ! આજીવિકા ચલાવવાના આ સિવાય ઘણાય નિર્દોષ ધંધા છે. તું આવા પાપથી તારા આત્માને શા માટે મલિન કરી રહ્યો છે? છોડી મૂક ભાઈ! એ નિર્દોષ પશુઓને છોડી મૂક! તારે ધન જોઈએ તો મારી પાસેથી લઈ જજે! “રાજાના દયા-ભીના વચનોથી શિકારીનું પાષાણુ ઢેચું પણ પલળી ગયું. તેના દિલમાં દયાના અંકુરો પ્રગટયા અને જાળમાં પકડાયેલા બધા હરણીયાઓને જીવતાં છોડી મૂક્યા! મુક્ત થયેલા હરણીયા રાજા સામે પ્રસન્ન નજરે જોતાં મોટી ફળો ભરતાં વનમાં નાસી ગયા! ફરીને પણ શિકારીને બોધ વચનોથી સમજાવી તેની પાસે જીવ-હિંસા સદંતર અંધ કરાવી. શિકારી દાનવમાંથી માનવ બની પાપભીડ બન્યો અને વન્ય પશુઓને સજીવન રહેવાનું વરદાન મળ્યું!”

આ રીતે દયાના દરિયા સમા વિમલરાજા અનેક જીવોને અભયદાન આપીને અહિંસા ધર્મના પાલક બન્યા. આવા અહિંસા ધર્મના પાલનથી ચક્રવર્તીને યોગ્ય ભોગકર્મના ઉપાર્જન સાથે પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય અર્જન કરી મનુષ્ય ગતિને યોગ્ય આયુષ્ય કર્મનો બંધ કર્યો. અનુપમ દયાના પરિણામથી વિમલરાજા “દયાના દરિયા” તરીકે યાત્રિ પામ્યા. ઘણા વરસો સુધી રાજ્યપાલન કરતાં ન્યાયી અને પ્રજાવત્સલ વિમલરાજાને જીવનના ઉત્તર કાલમાં વૈરાગ્ય જાગ્યો! જૈન મુનિવરોના સમાગમથી દૃઢ ધર્મી બન્યા. અનુકૂળ સમય આવતાં રાજ્યની સુંદર વ્યવસ્થા કરી આ માયાવી સંસારનો ત્યાગ કરી સર્વવિરતિધર ધર્મ સ્વીકારી મહામુનિ બન્યા!

શ્રમણત્વનો સ્વીકાર કરી વિમલમુનિ એક સાચા સાધક તરીકે મન વચન કાયાની એકાગ્રતાપૂર્વક સાધુ ધર્મની યોગ્ય ક્રિયામાં જોડાઈ ગયા. શ્રુતજ્ઞાનનો અભ્યાસ કરી ગીતાર્થ બન્યા. ઉગ્રવિહાર સાથે ઉગ્ર તપસ્યા કરતા વિમલમુનિ સંયમની સુંદર આરાધના કરી પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલ ચક્રવર્તીને યોગ્ય ભોગકર્મને નિકાચિત કર્યા. પૂર્વ અવસ્થામાં એક મહાન રાજા તરીકે ખ્યાતનામી બનેલો એ આત્મા ઉત્તર અવસ્થામાં મહાનમુનિ બની અત્યંત વિશુદ્ધ જીવન જીવવા પૂર્વક પંચમહાવ્રતો રૂપ મૂળગુણો અને વ્રત નિયમો રૂપ ઉત્તર ગુણોથી શોભાવી છકાય જીવોના અભયદાતા બની નયસારના આત્માએ આવીશમા વિમલરાજના લવમાં વિમલ રાજર્ષી બની આત્માને ક્ષાયિક સમકિતના અલંકારથી શણગાર્યો !

અંતે એક માસનું અણુસણુવ્રત સ્વીકારી સમાધીમૃત્યુને વર્યા. “દયાનો દરિયો” એવું ઉપનામ પ્રાપ્ત કરનાર એ મંગલ ભાવી આત્માએ ધર્મમંગળની અનુપમ આરાધના કરી અમંગલ ભાવનો સદા માટે અંત કર્યો ! દયાના અમીસ્ત્રોત અને પુણ્યાનુ-બંધી પુણ્ય રૂપી ભાતું સાથે લઈને પરલવ પથે પ્રયાણ કર્યું .

માતા પિતાને પુત્ર-પુત્રી બંધુઓ ભાઈ તથા,
વળી મિત્રને સમ્બન્ધીઓ સૌ શરીરના છે સગા;
શ્મશાનમાં આ દેહને બાળી રૂવે છે સ્વાર્થને,
સ્વાર્થી એ સંસારમાં શો સ્નેહ લાગ્યો છે તને.

૬. ધર્મવૃક્ષના મધુરફળ

અપર વિદેહમાં મૂકાનગરીની શ્રેષ્ઠતા ખૂબ વખાણાતી, એ નગરીની મહાશોભારૂપ ધનંજયરાજા પ્રતિભાસંપન્ન અને મહા પરાક્રમી હોતો. તેને રૂપકળા સંપન્ન ધારિણી નામની રાણી હતી. બાવીશમા ભવમાં સમાધિમૃત્યુને વરેલો નયસારનો આત્મા ત્રેવીશમા ભવમાં ચક્રવર્તીપણાના ચૌદ સ્વપ્ન સૂચિત એ ધારિણી રાણીની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયો. ગજવૃષભ વગેરે ચૌદ સ્વપ્ન જોઈને જાત્રત થયેલા ધારિણી દેવીએ ધનંજયરાજાને એ ચૌદ સ્વપ્ન કહી સાંભળાવતાં રાજાએ જ્ઞાનશક્તિથી વિચાર કરી કહ્યું. “દેવાનું પ્રિયે! તમે જે સ્વપ્ને જોયા છે તે મહાપ્રભાવી છે, એના ફલ સ્વરૂપે તમે સાર્વભૌમ ચક્રવર્તી જેવા સુરૂપ પુત્રરત્નને જન્મ આપશો. એ પુત્ર આપણા રાજ્યમાં રીદ્ધિસિદ્ધિની વૃદ્ધિ કરનારો કુલઉદ્ધારક થશે” રાજાની વાત સાંભળી રાણી ખુશ થયા.

પૂર્ણમાસે માતાએ મહાતેજસ્વી પુત્રનો જન્મ આપ્યો. રાજાએ ઉત્સાહ પૂર્વક તેનો જન્મ મહોત્સવ ઉજવ્યો અને પ્રિયમિત્ર એવું નામ સ્થાપન કર્યું. પાંચ ધાવમાતાથી લલિત થતો એ બાળક અભ્યાસને યોગ્ય થયો ત્યારે ધનંજય રાજાએ તેના પઠનપાઠન માટે નિષ્ણાત પાઠકોને સોંપ્યો. બુદ્ધિ કૌશલ્યથી ભણીગણીને તૈયાર થયો ત્યારે ધનંજયરાજાએ તેનો લગ્ન મહોત્સવ સાથે રાજ્યાભિષેક મહોત્સવ ઉજવી વિશાળ રાજ્યધૂરા તેના

હાથમાં સોંપી નિવૃત્ત થયા અને વૈરાગ્ય ભાવથી ત્યાગપંથે જવા માટે તૈયાર થયેલા એ માતપિતાનો પ્રિયમિત્ર રાબ્દએ નિષ્ક્રમણ મહોત્સવ ઉજવ્યો. ધનંજય રાજર્ષિ અને ધારિણીદેવી સાધ્વી બની સદ્ગુરુ સમાગમમાં રહી યમ નિયમ પૂર્વક સંયમ ધર્મની સાધના કરતાં શાસ્ત્રઅભ્યાસમાં પ્રવૃત્ત થયા.

ન્યાયનીતિના સંયોગે રાજ્યનું પાલન કરતાં પ્રિયમિત્ર રાબ્દને પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના પ્રભાવથી કાળક્રમે ચક્રવર્તીના ભોગ પૂરક ચૌદ રત્નો પ્રાપ્ત થયા. તેમાં પ્રથમ સેનાપતિરત્ન લડાઈ કરવામાં નિષ્ણાંત હતું. બીજું ગૃહપતિરત્ન વિવિધ પ્રકારની રસોઈ બનાવવામાં નિપુણ હતું. ત્રીજું પુરોહિતરત્ન ડોકટરી કામમાં સહાયક હતું. ચોથું અશ્વરત્ન અને પાંચમું હસ્તિરત્ન ચક્રવર્તીને વાહન તરીકે ઉપયોગી હતા. છઠું વાર્ધકીરત્ન ઈજનેરી કામોમાં નિષ્ણાંત હતું. અને સાતમું સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તીના ભોગ સુખમાં સહાયક હતું. તે સિવાય પ્રથમ ચક્રરત્ન દિગ્વિજય કરવા નીકળેલા ચક્રવર્તીને ભોમીયાની જેમ માર્ગદર્શક બને, બીજું બડગરત્ન, લડાઈમાં ઉપયોગી થાય, ત્રીજું છત્રરત્ન એક ધનુષ્ય પ્રમાણ હોય પણ જરૂર પડતાં ચક્રવર્તીના હસ્તસ્પર્શથી બાર જોજન લાંબુ પહોળું થઈ સેનાને છાંયો આપે, ચોથું ચર્મરત્ન એ હાથનું હોય પણ જરૂર પડે ત્યારે ચક્રવર્તીના સ્પર્શથી બાર ચોજન વિસ્તૃત બની સવારે વાવેલા ધાન્યને ફળોને સાંજે જ પકાવીને તૈયાર કરે. ચક્રવર્તીની દીર્ઘસેનાને અન્ન સહાયક બને. એક હાથ પ્રમાણ પાંચમું દંડરત્ન ખાડાટેકરાવાળી જમીનને સમતલ બનાવે તેમજ તમિસ્સાદિ ગુફાઓના દરવાબા ખોલવામાં સહાયભૂત બને. છઠું મણિરત્ન ચાર આંગળ લાંબુ અને એ આંગળ પહોળું હોય. એ રત્ન શારીરિક રોગોના ઉપશમન સાથે ઘોર અંધકારમાં દીપકનું કાર્ય બજાવે, અને સાતમું કાંકિણીરત્ન

વૈતાલ્ય પર્વતની ગુફામાં બન્ને બાબુ યોગણુપચાસ માંડલા આલેખી ચક્રવર્તીની કાયમી યાદી રાખવાનું કામ કરે. આ સાત પંચેન્દ્રિય અને સાત એકેન્દ્રિય એ ચૌદે રત્નો દેવતાધિષ્ઠિત હોવાથી આસાંકિત સેવકની માફક ચક્રવર્તી રાજાની દરેક ઇચ્છાઓ પૂર્ણ કરવા પ્રતિપજે તૈયાર હોય. આ ચૌદે રત્નોની અનુપમ સહાયથી પ્રિયમિત્ર રાજાએ છ બંડ પૃથ્વીને સાધી બત્રીસ હજાર રાજાઓને પોતાને વશવર્તી બનાવ્યા. તેમની પાસેથી મણિમાણેક વગેરે અનર્ગલ સંપત્તિ મેળવવા ઉપરાંત ગંગાનદીના મુખમાથી નૈસર્ગ પાંડુક, પિંગલ, સર્વરત્ન, મહાપદ્મ, કાળ, મહાકાળ, માણુવક અને શંખ એ નામના દેવોથી અધિષ્ઠિત અને અલિનવ સુખ સામગ્રીથી ભરપુર પદ્મોપમના આયુષ્યવાળા નવનિધાનો પ્રાપ્ત કર્યા.

આ રીતે દિગ્વિજયથી પ્રાપ્ત થયેલ અનુપમ સંપત્તિ સાથે પ્રિયમિત્ર રાજાએ પોતાની રાજધાની મૂકાનગરીમાં મહામહોત્સવ પૂર્વક પ્રવેશ કર્યો. દેવતાઓ અને બત્રીસ હજાર મુગટબદ્ધ રાજાઓ મળીને તેમનો ચક્રવર્તી તરીકે મહાઅભિષેક મહોત્સવ બાર વરસ સુધી ઉજવ્યો. આ સમયમાં ચક્રવર્તીરાજાએ અનેક દીન અનાથોને દાન ધારાથી કૃતાર્થ કર્યા. પ્રબળ સાતે પ્રકારના સુખો આપવા સાથે ન્યાય નીતિ અને ધર્મભાવના અભિન્નોત વહાવતા પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય ઉપાર્જનથી રાજ્યશ્રીને સફળ કરતાં અપરવિદેહની છબંડ પૃથ્વીનું એકછત્રી રાજ્ય પ્રતિપાલન કરતા વરસો વીતતા રહ્યા. પૂર્વભવમાં ઉપાર્જન કરેલ લોગકર્મના અનુભવથી અનુપમ પૌદ્ગલિક સુખના લોકતા બની સંપૂર્ણ સંસારી સુખની ટોચે પહોંચેલા પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી સ્વયંવરા રાજકુલીન ચોસઠ હજાર રાણીઓ સાથે દિવ્ય સાહેબીમાં મહાલતા મન માનતા લોગ લોગવતાં પરમ સંતુષ્ટ ચિત્તથી પુણ્યધર્મની સાધના કરતાં રહ્યા. ખરેખર શુદ્ધભાવથી આરાધેલ ધર્મકલ્પવૃક્ષ બે પ્રકારે સુમધુર ફળો આપે છે. એક સંસારી

આત્યંતિક સુખ, અને ધીન્નું આત્મિક આત્યંતિક સુખ, ચક્રવર્તી પશુના સુખને સંસારી આત્યંતિક સુખ, અને આત્મિક આત્યંતિક સુખ એટલે મોક્ષ. સંસારના આત્યંતિક સુખ ક્ષણિક છે, ન્યારે આત્મિક આત્યંતિક સુખ અનંત છે. આ ત્રેવીશમા ભવમાં નય-સારના આત્માએ પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના યોગથી ચક્રવર્તીના આત્યંતિક સુખ ભોગવ્યા. અનાસક્તિપણે અનુપમ સુખો ભોગવતાં શુભ પુણ્યની અભિવૃદ્ધિ કરતાં જ રહ્યા !

અનુક્રમે એક સમયે મૂકાનગરીના ઉદ્યાનમાં શ્રી પોદ્દિલાચાર્ય નામના ધુરંધર એક આચાર્ય મહારાજ વિશાળ પરિવાર સાથે પધાર્યા. ગુરુ આગમનની વધામણી શ્રવણગોચર થતાંજ ચક્રવર્તીના મનનો આનંદ મેઘધારાએ ઉછળી પડ્યો. વધામણી લાવનારાને પ્રીતિદાન આપી રાજપરિવાર સાથે આચાર્યમહારાજને વંદન કરવા આલ્યા. મેઘને જોઈ જેમ મયૂર નાચે તેમ ગુરુવરના દર્શન થતાંજ ચક્રવર્તીરાજનું અંતર નાચી ઉઠ્યું ! ઉલટભર્યા હૈયે વિધિપૂર્વક પાંચ અભિગમ સાચવી ગુરુવંદન કરતાં તેમના દેહની રોમરાજી વિકસ્વર બની ગઈ, અને પ્રકુલ્લિત ચિત્તે ગુરુદેશના શ્રવણ કરતાં તેમનો ભગ્ય આત્મા લાવવિભોર બની ગયો. ગુરુવાણીના મધુર આસ્વાદનો આનંદ માણુતાં હૈયાની પડધમ ધબકવા લાગી ! એ આનંદ પાસે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિનો આનંદ સાવ તુચ્છ લાગ્યો ! તેમ ગુરુવાણીરૂપ કરવતના ઘા લાગતાં જ અનાદિ કાળથી તેમની સાથે મોહબત માણુતો મોહરાજ સ્થાનબ્રહ્મ બની તેમના દિલમંદિરમાંથી વિદાય લઈ ચાલતો થયો ! આથી મોહાચ્છાદિત ચક્રવર્તીનું અંતર દર્પણુ સમ સ્વચ્છ બની ગયું ! અને દિલમંદિરને પ્રકાશિત કરતો વૈરાગ્યનો ભાણુ ઝખૂકી ઉઠ્યો ! તેની સાથેજ સોહામણો લાગતો સંસાર બિહામણો લાગવા માંડ્યો ! સંસાર-લાવથી વિમુખ બનેલા પ્રિયમિત્ર રાજને પરિવાર અને ચોસઠ હજાર સ્વયંવરા પ્રેમાળ રાણીઓના પ્રેમલ સહવાસ અકારા લાગવા

માંડયા ! બત્રીશ હજાર મુગટબદ્ધ રાજાઓના નમસ્કાર પ્રત્યે તિરસ્કાર બન્યો ! અને છ ખંડ પૃથ્વીનું રાજ્ય તેમને ખંડખંડ થતું લાસ્યું ! સ્વાર્થની ભુતાવળ જેવી સંસારની માયાને તીલાંજલી આપવાની પ્રતિજ્ઞા સાથે પ્રિયમિત્ર રાજા નગરમાં પાછા ફર્યા. પુત્રને રાજગાદી સોંપી બગાસું ખાતી બિલાડીના મુખમાંથી જેમ ઉદર છટકે તેમ મોહરૂપ બિલાડાથી અસ્ત થયેલા પ્રિયમિત્ર રાજા સંસારથી છટકીને ગુરુચરણમાં સમાઈ ગયા ! ગુરુએ પ્રવળ્યા આરોપણ કરી. દેવોએ મુનિવેશ અર્પિત કર્યો અને તેમના સુપુત્રે સંયમગ્રહણ મહોત્સવ ઉજવ્યો ! એકજ વખત ગુરુદેશનાથી પ્રતિબોધ પામી સંસારની સમૃદ્ધિને લાત મારી પ્રિયમિત્ર ચક્રવર્તી પ્રિયમિત્રરાજર્ષી બની ગયા ! નિષ્કલંક ચારિત્રધર્મની આસેવના પૂર્વક કોડ વરસ સુધી ઉત્કૃષ્ટ તપ કરી આત્માને નિર્મળ બનાવ્યો ! પ્રિયમિત્ર રાજર્ષી આત્મસાધના કરતાં કરતાં નિરંતર જ્ઞાનવાણીના પ્રદાનથી અનેક ભવિ આત્માઓના મહાઉપકારી બન્યા. એક કરોડ વર્ષ સુધી સંયમ સાધના કરી દેવ ભવનું આયુષ્ય નિકાચિત કરી ચોર્યાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી સમાધિમરણની સાધના કરી મહાશુક્રદેવલોકમાં સર્વાર્થ વિમાનમાં દેવતા થયા. ધર્મવૃક્ષના ફળ રૂપ ચક્રવર્તી કરતાં પણ અનેકગણી ચડિયાતી સંપત્તિ સુંદર રૂપ, અવર્ણનીય પ્રભાવ, અને ભોગના સાધનો રૂપ મનોહર ઉદ્યાનો, સુરમ્ય જળાશયો, સ્વરૂપવતી દેવાંગનાઓ, વિધવિધ નાટકોના સમારંભો, મનોમિષ્ટ ફળ આપનારા કલ્પવૃક્ષો, ચતુર મિત્રદેવો અને અજ્ઞાધિન નોકરદેવો વગેરે મનોવલ્લભ સામગ્રી પામ્યા છતાં પણ પ્રિયમિત્ર દેવતા અંતરમાં ધર્મભાવના જ પ્રદિપ્ત હતી. નિરંતર જ્ઞાનકલ્યાણકો ઉજવવા, તીર્થકરોની સેવના અને દેશના શ્રવણ કરવી, વગેરે ધર્મકાર્યોમાં ધર્મવૃક્ષના ફળને અનુભવતા દેવભવનો સુખમય સમય પણ સ્વાપ્નની માફક સરવા લાગ્યો.

૭. ધન્ય સાધના

આ ભરતખંડની ધરતી પર છત્રસમ શોભતી છત્રા નામની નગરીમાં જીતશત્રુ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેને ભદ્રા નામની રાણી હતી. નયસારનો આત્મા ચોવીશમા ભવમાં મહાશુક દેવલોકમાં દૈવીવૈભવ ભોગવી સત્તર સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી પચીશમા ભવમાં ભદ્રારાણીની કુક્ષીમાં પુત્ર સ્વરૂપે ઉત્પન્ન થયો. પુણ્યશાળી આત્મા ગર્ભમાં અવતર્યો હોવાથી તેના પુણ્યપ્રભાવે રાજપરિવારમાં આનંદ-આનંદ વરતી રહ્યો. યથાસમયે પૂર્વ દિશામાં જેમ સૂર્ય ઉદિત થાય તેમ ભદ્રામાતાએ એક સુકોમળ બાળકનો જન્મ આપ્યો. રાજભવનમાં તેમજ સમસ્ત નગરમાં રાજપુત્રના અવતરણથી હર્ષની લહરીઓ લહેરાવા લાગી ! રાજાએ લખલુટ લક્ષ્મી ખરચી જન્મોત્સવ ઉજવ્યો. હુજરો યાચકોને દાન આપવા પૂર્વક આનંદના ધામસમા એ બાળકનું નંદનકુમાર નામ રાખ્યું.

પાંચ ધાવમાતાના લાલન પાલન અને માતાપિતાના લાડકોડથી બાલ્યવય વીતતાં એ નંદનકુમાર ભણવાની યોગ્ય વયે પહોંચ્યા ત્યારે જિતશત્રુ રાજાએ પોતાના કુળદીપક પુત્રને પઢાવવા સુયોગ્ય પંડિતો રોક્યા. તીવ્ર બુદ્ધિના પ્રાગલ્ભ્યથી અને જ્ઞાની પંડિતોના સહુકારથી નંદનકુમાર થોડા સમયમાં બહોંતેર કળાઓમાં પારંગત

થયા. તેમ ધર્મશાસ્ત્રોના પુરેપુરા જાણકાર થયા, એટલું જ નહિ પણ રાજ્યધૂરાને વહન કરવાની પ્રવિણતા પણ મેળવી લીધી.

સુશીક્ષિત, સશક્ત, અને વિદ્યા પારંગત પુત્રને યૌવનના આંગણે કેટલી કરતો જોઈ વાતસલ્ય હૃદયથી માતાપિતાએ કુલિન અને કોડ ભરી અનેક રાજકુમારીઓ સાથે લગ્ન કરાવી તેનો રાજ્યાભિષેક મહોત્સવ ઉજવ્યો. રાજ્યધૂરા તેના હાથમાં સોંપી સંસારથી નિર્વેદ પામી ગુરુ પાસે જીવનના અંતિમ કર્તવ્યરૂપ ભાગવતી પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. ઉત્કૃષ્ટ ભાવથી સાધુધર્મની પરિપાલના કરી દેવગતિના ભાજન બન્યા.

સ્વભાવિક ગુણોથી પ્રજાપ્રિય બનેલા નંદન રાજ સર્વ શ્રેષ્ઠ રાજવી બન્યા. સર્વપ્રકારના ભયોથી રક્ષણ કરી પ્રબળ અનેક પ્રકારે સંતોષ ઉપજાવતાં પ્રબળ વલ્લભ બની રાજ્યકાળ વીતાવવા લાગ્યા. ઇન્દ્રની સંપત્તિને પણ મહત્ કરે તેવી રાજ્ય સંપત્તિના માલિક બની પાંચે ઇન્દ્રિયોના વિષયસુખોના ભોગવટામાં ચોવીશ લાખ વર્ષ પસાર કર્યા. પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના યોગથી અનેક સુકૃત્યોની સૌરભ ફેલાવી. તેમના અંતરમાં ધર્મના રાગ સાથે ન્યાય નીતિના અરણ્યાં ઝરી રહ્યા હતા. જૈનશાસ્ત્રોના અભ્યાસ, ચિંતન, મનન અને પરિશીલન કરતાં તેમને સંસાર પ્રત્યે વિરક્ત ભાવ જાગ્યો. સદ્ગુરુનો સંયોગ સાંપડતાં પોટીલાચાર્ય નામના આચાર્ય મહારાજ પાસે જ્ઞાન ગર્ભિત વૈરાગ્યથી નંદન રાજ્યે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ગુરુગમથી ગ્રહણ અને આસેવના રૂપ શીક્ષાથી યતિધર્મમાં સુશીક્ષિત બની દશવિધ સમાચારીના જાણકાર થયા. દીક્ષાના દિવસેજ અંતરના ભાવોલ્લાસ અને પરમ-પુરુષાર્થના પરિબળથી માસક્ષમણના પાશળે માસક્ષમણ કરવાનો અભિગ્રહ લીધો ! અતિઉંચ તપસ્યાથી અને સંયમ ધર્મના ઉત્તમ પરિપાલનથી શ્રી નંદન મુનિ સાચા અર્થમાં મહામુનિ બન્યા.

ગુરુનિશ્રામાં ઉચ્ચવિદ્યારે વિચારતાં અવિરત જ્ઞાનોપાસના કરતાં સૂત્રાર્થના જાણકાર બની ધુરંધર ગીતાર્થ થયા. અપધ્યાન, રાગ-દ્રેવના બંધન, ત્રણુદંડ, ત્રણુગારવ, ચારકષાય, ચારમંત્રા, ચાર-વિકથા વગેરેથી રહિત બની પંચમહાવ્રતોના પાલનમાં અને પંચ પ્રકારના સ્વાધ્યાયમાં તેમજ પંચ સમિતિમાં સમાધિસ્થ બનેલા નંદનમહામુનિએ વીશસ્થાનક તપની આરાધના શરૂ કરી.

૧ અરિ-એટલે રાગદ્રેષાદિ અભ્યંતર શત્રુઓ ને હંત-એટલે હુણુનારા અને ધાતિકર્મોના ક્ષયથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ભગ્ય જીવોને પ્રતિબોધ આપવા માટે વિચરનારા શ્રી અરિહંત પરમાત્માઓની પૂજા અને ભક્તિ અરિહંત બનવાનું ઓજસ પ્રગટાવે છે. તેવી ભાવના ભાવનાં શ્રી અરિહંત પ્રભુના સ્વરૂપ ચિંતનમાં તદાકાર બની તેમણે વીશસ્થાનકના પ્રથમ શ્રી અરિહંત પદની આરાધના કરી. અરિહંત પદ મેળવવા પ્રયત્ન આદર્યો !

૨ આઠ કર્મોનો ક્ષય કરી સિદ્ધિપદને વરેલા. અનંતાસિદ્ધ ભગવંતોના જ્યોતિર્મય સ્વરૂપમાં ગરકાવ બની આત્મા અને પરમાત્મા વચ્ચેના ભેદને ભૂલી બીજા સિદ્ધપદની આરાધના કરતાં નંદનમુનિ સિદ્ધમય બની ગયા.

૩ ત્રીજા સ્થાને પ્રવચન પદની આરાધના કરતાં સાધુ-સાધ્વીજી-ઓની દશ પ્રકારે વૈયાવચ્ચ ભક્તિ માટે અને શ્રાવક-શ્રાવિકા-ઓને ધર્મપ્રાપ્તિ નિમિત્તે જૈન દર્શન અને દ્વાદશાંગીના અર્થ ચિંતનમાં લીન બન્યા.

૪ ચતુર્થસ્થાને આચાર્યપદની આરાધના કરતાં શિષ્યપરિવારને સારણા, વારણા, ચોપણા અને પડિચોપણારૂપ ચતુર્વિધ શીક્ષા ફરમાવતાં છત્રીશ છત્રીશીઓથી અલંકૃત પંચાચારના પાલક શ્રી આચાર્યપદના સ્વરૂપમાં એકાગ્ર બન્યા.

- ૫ પાંચમા સ્થવિરપદની સાધનામાં વીશ વર્ષના સંયમ પર્યાયી, સંયમ ધર્મમાં પોતે સ્થિર બનેલા અને નવ દીક્ષિત મુનિઓને સ્થિર બનાવવા માટે સતત શીક્ષા આપનારા સ્થવિર પદની નંદનમુનિએ તપ અને ધ્યાન પૂર્વક પર્યુપાસના કરી.
- ૬ છઠ્ઠા ઉપાધ્યાયપદની આરાધનામાં ઉપ એટલે સમીપે અને અધ્યાય એ જ્ઞાનસંપાદન. નિરંતર અધ્યયન સમીપે વસનારા, જડબુદ્ધિ શિષ્યોને પણ પંડિત બનાવવા માટે જ સદા પ્રયત્નશીલ, સ્વાધ્યાય ધ્યાનમાં રક્ત એવા ઉપાધ્યાયપદનું ચિંતન કરતાં નંદનમુનિ પરમ કૃતાર્થ બન્યા.
- ૭ સાતમા સાધુપદની સાધનામાં રત્નત્રયીના ગવેષક, પાંચમહા-વ્રતોના પાલક, સત્યાવીશ ગુણોથી અલંકૃત, ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરીના આરાધક, બેંતાલીશ દોષથી રહિત ભિક્ષાચર્યાને સેવનારા, બિનાજ્ઞાપાલક એવા સાધુપદના સ્મરણમાં પ્રમુદિત થયા.
- ૮ આઠમા જ્ઞાનપદમાં શ્રી નંદનમુનિએ આગમશાસ્ત્રોના અવગાહન પૂર્વક સર્વજ્ઞપ્રણીત તત્ત્વોના અવબોધથી અતિચાર રહિત જ્ઞાનાચારનું પાલન કરી આત્માનંદની ઝાંખી કરાવનારા સમ્યક્જ્ઞાનની સાધના માટે પ્રયત્ન કર્યો.
- ૯ નવમા દર્શન પદમાં દેવગુરુ અને ધર્મ પ્રત્યે અંતરંગ શ્રદ્ધા બંધત કરી પરમવિશુદ્ધ ક્ષાયિક સમકિતની સાધના કરી. સમકિતના સડસઠ ભેદોનું ચિંતવન કરતાં નંદનમુનિએ હૃદયમાં ક્ષાયિક સમકિતને બંધત કર્યું.
- ૧૦ દશમા વિનય પદની આરાધના કરતાં અરિહંતાદિ દશસ્થાનો પ્રત્યે વિનયભાવ બંધત કરી તેના અનેક ભેદોનું અવગાહન

કરતાં તેમણે પોતાની હૃદય ભૂમિમાં ધર્મના મૂળ મજબૂત બનાવ્યા.

૧૧ અગ્યારમા ચારિત્રપદની સેવના કરતાં છ આવશ્યકની આરાધનામાં આત્માનું વીર્ય ફેરવ્યું. કાયાને વોસિરાવી કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં એકાગ્રતા કેળવી. તપના પારણે અદ્ભુત અભિગ્રહોને ધારણ કરતાં પચ્ચક્રખાણુ આવશ્યકની વિશેષ આરાધના કરતાં નંદનમુનિ ચારિત્રમાર્ગમાં સ્થિર બન્યા.

૧૨ બારમા બ્રહ્મચર્ય પદની આરાધનામાં સંપૂર્ણ અબ્રહ્મના વર્જનથી અપૂર્વ તેજને વરેલા એ મહામુનિ અઢાર હજાર શીલાંગરથને વહુન કરવામાં ધુરંધર ધોરી બની સર્વ વિરતિ ધર્મને સાધતાં મન વચન કાયાથી સંપૂર્ણ બ્રહ્મનિષ્ઠ બની વિચરતા રહ્યા.

૧૩ તેરમા શુભ ધ્યાન પદમાં આર્ત્તરોદ્ર ધ્યાન છોડીને દુન્યવી દુર્ધ્યાનો તણને ગુરુગમથી આત્મ રમણુતારૂપ ધર્મધ્યાનમાં મનના વિમળ લાવોને જોડીને અહોરાત્ર અપ્રમત્તપણે તેઓ ધર્મધ્યાનમાં મસ્ત રહેવા લાગ્યા.

૧૪ ચૌદમા તપ પદની આરાધનામાં તપના બાર ભેદોને અંતર-લક્ષી બનાવી માસક્ષમણુના પારણે માસક્ષમણુ કરી એ તપ રૂપ અગ્નિમાં કર્મ ઈંધનને બાળતાં એ મહામુનિની મનો-લાવના મંગલમય બની, જીવન પણ મંગલમય બન્યું. મંગલ-મય તપના પ્રભાવથી મહાન્ તેજસ્વી બની પૃથ્વી તલ પર વિચારતાં આત્મ મંગલની ગવેષણા કરતાં રહ્યા.

૧૫ પંદરમા ગણુધરપદની સાધનામાં ચાર જ્ઞાનના સ્વામી, અને અરિહંતપ્રમુના પદુધરો શ્રી ગણુધર ભગવંતો મધુર સ્મરણુમાં લીન બની ગણુધર પદ માહાત્મ્ય સમજી પરમ સંતુષ્ઠ થયા.

- ૧૬ સોળમા સુપાત્ર દાન પદની સેવનામાં દાનધર્મની મહત્તા ભવ્યજનોને સમજવતાં નંદનમુનિ સ્વયં છ કાય જીવોને અભયદાન આપવા પૂર્વક નિર્દોષ જીવનચર્યા શોભાવી રહ્યા.
- ૧૭ સત્તરમા સમાધિપદની સાધનામાં શારીરિક સમાધિ સ્વસ્થ રહી મનની સમાધિને જાળવતા શ્રી નંદનમુનિ આત્મસમાધિને જાગ્રત કરવા મનોમંથન કરતા રહ્યા. પરમ પુરુષાર્થ બળથી સમતાશીલ બની અપૂર્વ આત્મસમાધિને સ્વાધીન બનાવી.
- ૧૮ અઠારમા અભિનવજ્ઞાનપદની આસેવના કરતાં શ્રી નંદનમુનિ આગમશાસ્ત્રોના અંગઉપાંગોના અધ્યયન કરી અહોનિશ અભિનવજ્ઞાન સંપાદન કરવા સતત પ્રયત્નશીલ રહેવા લાગ્યા.
- ૧૯ ઓગણીસમા શ્રુતભક્તિપદની સેવનામાં પુસ્તકારૂઢ આગમ-શાસ્ત્રોરૂપ દ્રવ્યશ્રુતના ઉપયોગ પૂર્વક યથાર્થ અર્થના જ્ઞાતા બની ભાવશ્રુતના સાચા ગવેષક બની ચારે અનુયોગોના જ્ઞાતા બન્યા.
- ૨૦ વીશમા તીર્થપ્રભાવના પદની આરાધના કરતાં મહાવિચક્ષણ શ્રી નંદનમુનિ ચડિયાતા ભાવથી અને ચડિયાતા વીર્યેલ્લા-સથી શાસન પ્રભાવના પૂર્વક ભવ્ય આત્માઓના હૃદયક્ષેત્રોમાં ધર્મના બીજરૂપ સમકિતનું વપન કરવામાં, સિંચન કરવામાં અને વિકસિત કરવામાં પુરુષાર્થ બનતા રહ્યા.

આ રીતે એક લાખ વર્ષના દીર્ઘ આરિત્ય પર્યાયમાં એ વિશસ્થાનક પદોનું હૃદયંગમ આરાધન કરી માસક્ષમણના પારણે માસક્ષમણ કરતાં શ્રી નંદનમુનિએ તીર્થકર નામકર્મ નિકાચિત કર્યું. તેઓશ્રીએ એકલાખ વરસના સંયમપર્યાયમાં અગ્યાર લાખ, એશીહજાર, ચારસોને પંચાણું માસક્ષમણો અત્યંત સમાધિપૂર્વક

કર્યા. આ ઉચ્ચતપથી તેમના બધા અશુભ કર્મો નાશ પામી ગયા. નયસારના આત્માએ આ પચીશમા ભવમાં ઉત્તમ કોટીનું આરાધન કર્યું. યમ, નિયમ, અને સંયમથી એ આત્મા અણુએ અણુએ વ્યાપ્ત બન્યો. મહાવીર બનવાની યોગ્યતા સંપૂર્ણ રીતે શુદ્ધ કરી. હવે તેનો સંસાર પરિમિત બની ગયો !

નયસારના ભવમાં મહાવીર બનવાની યોગ્યતાનું બી વાવ્યા પછી ચારિત્ર્ય મોહનીય કર્મની પ્રબળતા વધી જતાં ત્રીજા મરિચિના ભવમાં એ ભગવાન મહાવીરના આત્માએ મોહરાજના પંજાની સજ્જડ પકડમાં બંધાઈ જતાં ખૂબખૂબ રીતે સંસારની ખાટીમીઠી માયાનો અનુભવ કર્યો ! ભવપરંપરામાં ભટકતાં....કારમી રજળપાટ કરતાં, અથડાતા કુટાતા....કદી મનુષ્ય....કદી દેવ....કદી તિર્યંચ, કદી નારકી વગેરે અવતારોમાં કદી નર....કદી....નારી....કદી રોગી કદી શોગી.....કદી ભોગી....કદી વિયોગી....દશાએને અનુભવતાં કર્મની વિષમ સ્થિતિના પરિણામે મહામિથ્યાત્વ ભાવનાયોગે દીર્ઘાયુષી મોટા છ બ્રાહ્મણોના ભવોમાં મહારંભી, અને નિષ્કુર જીવન વીતાવી સોળમા વિશ્વભૂતિના ભવમાં અહંકારની પરાકાષ્ટાએ પહોંચી અઠારમા વાસુદેવના ભવમાં મહાપરિગ્રહી અને વિષય કષાયાદિન જીવન વિતાવી ભારેકર્મો બની સાતમી નારકીની રૌદ્રતા; સિંહના ભવમાં કૂરતા, વગેરે અનેક ત્રાસદાયક દુઃખોની વચ્ચે આજોટતાં એ મહાવીરના આત્માએ મહાવીર બનતા પહેલાં શું શું સહન ન કર્યું ? અશુભ કર્મની ટોચે ચડીને નારકીમાં પટકાયો ! તિર્યંચ ગતિમાં ટકરાયો ! સાંભળતાં દિલ ધૂણી ઉઠે અને વાંચતા રોમરોમ બડા થઈ જાય....એવી અસીમ વિડંબનાઓ વેડંતો એ આત્મા બાવીશમા ભવમાં ઉચ્ચપરિણામી બન્યો.... ત્યારથી અધિક અધિક ઉચ્ચતર દશાએ ચડતો એ આત્મા આ પચીશમા નંદનમુનિના ભવમાં મોહરાજના પંજામાંથી છટકીને

ધર્મરાજના સંપૂર્ણ રક્ષણ નીચે આવી ગયો ! હવે એ આત્માને કર્મરાજ પકડી શકે એમ નથી ! સંસારની માયાના રંગ હવે તેને રંગી શકે એમ નથી ! ઉગ્રભાવથી, ઉગ્રતપની સાધનાથી અને ઉગ્રપણે સર્વ વિરતિધર્મના પરિપાલનથી તેમણે શ્રી તીર્થંકર નામકર્મ નિકાચિત કર્યું. પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના યોગથી તેમની આંતરિક સંપત્તિ વધી જતાં આત્માનંદના ઝુલે ઝુલતાં એ નંદન મુનિની નિર્મળ મનોભૂમિમાં જીવનપૂર્ણ થવાની અંતઃસ્ફુરણા થતાં મહામૂલા જીવનનો સમાપ્તિ મહોત્સવ ઉજવવા તૈયાર થયા ! અંતઃસમયની આરાધનાથી આંતરરાજ્યમાં મહોત્સવ ઉજવવા ઉજમાળ થયા !

પહેલી “ દુષ્કર્મગર્હણા ” આરાધના કરતાં પોતાના જીવનમાં અને લવોલવમાં જાણે અજાણે થયેલ દુષ્કર્મોની ખૂબખૂબ ગર્હણા કરી. જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર એ પંચવિધ આચારોમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અને અનાચારથી જે દોષ લાગ્યા હોય તેની મન વચન કાયાથી નિંદા કરી આત્માને નિર્દોષ બનાવ્યો.

બીજી “ ક્ષમાપના ” આરાધના કરતાં ચોર્યાંશી લાખ જીવા-ચોનિ, ચારગતિ અને ચોવીશ દંડકમાં વર્તતાં સર્વજીવોની સાથે વૈર વિરોધની ક્ષમાયાચના કરતાં નંદનમુનિએ આત્માને હળુ-કર્મી બનાવ્યો.

ત્રીજી “ શુભલાવના ” નામની આરાધના કરતાં નંદનમુનિએ અનિત્ય વગેરે બાર લાવનાથી આત્માને ભાવિત બનાવ્યો. જગતમાં જીવ એકલો જન્મે છે, એકલો જ સુખદુઃખને વેઠે છે.... એકલો જ પરલવ પંથે પ્રયાણ કરે છે.... આ શરીર.... આ યૌવન.... આ જીવન.... વગેરે ચપળ છે.... નાશવંત છે.... એવી લાવનામાં મસ્ત બની આત્મસમાધિમાં ગરકાવ બની ગયા !

ચોથી “શરણુભાવના”નું આરાધન કરતાં ભવોભવ શ્રી અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ, અને કેવલીભાષિત ધર્મનું શરણુ સ્વીકારી એ ચાર શરણુના સ્મરણુમાં સમાઈ ગયા !

પાંચમી “નમસ્કાર ભાવના”નું આરાધન કરતાં શ્રી નંદન મુનિએ ભૂત, ભાવિ અને વર્તમાનમાં વિચરતાં સર્વ અરિહંતોને, આઠકર્મનો ક્ષય કરી સિદ્ધ અનેલા શ્રી સિદ્ધભગવંતોને, આત્મ સાધના કરતા આચાર્ય ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ ત્રિવિધ ગુરુ ભગવંતોને, અંતરંગ ભાવથી નમસ્કાર અને સ્તુતિમાં તન્મય બની અંતરથી પ્રશાંત અને ભવબ્રમણુના યાકથી વિશ્રાંત બની નમસ્કાર ભાવમાં ઝુલતા રહ્યા....ઝુલતા જ રહ્યા !

છઠ્ઠી “અણુસણુભાવના”નું આરાધન કરતા શ્રી નંદનમુનિ પોતાના સુવિહિત ચૌવીશ લાખ વર્ષ ગૃહસ્થાવાસના અને એક લાખ વર્ષ નિરાખાધ સંયમવાસના એમ પચીશ લાખ વર્ષ પૂર્ણ કરી એ ઉન્નવલ જીવનની ઉન્નવણી કરવા દ્વિમાસિક અણુસણુવ્રત સ્વીકાર્યું....સ્વભાવદશાના હિંચોળે હિંચતા એ મહામુનિ મનની માયા.... અને કાયાની માયા વિસારી નિર્વંદ્યયોગમાં સ્થિર બની ચતુર્વિધસંઘની સાથે ખમતખામણુ કરતા.... “ધ્વિશામિસુક્કંડ” અને “મિચ્છામિદુક્કંડ”ના અનુપમ રસાયણુના પાન કરતાં, ચાર શરણુમાં ચિત્તને રમાડતાં, અરિહંતોની સાક્ષીએ, સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ.... સાધુ ભગવંતોની સાક્ષીએ.... પોતાના આત્માની સાક્ષીએ.... અને દેવોની સાક્ષીએ.... એ પંચવિધ સાક્ષીએ સ્વીકારેલા અણુસણુવ્રતમાં તીવ્રાનંદ અનુભવતા રહ્યા. જેમનું મન પ્રકુલ્લ છે.... કાયાવિકસ્વર છે.... આત્મા આનંદિત છે.... પંચ-પરમેષ્ઠી મંત્રમાં તલ્લીન છે.... એવા અને સર્વ જીવો સાથે ક્ષમાભાવમાં એકાકાર બનેલા શ્રી નંદનમુનિએ પોતાના અણુસણુ વ્રતના સાઠ દિવસો મહાઆનંદથી વ્યતીત કર્યાં. એ સમયે પચીશ

લાખ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અહ્ભુત સમાધિમરણ પૂર્વક આ માનવીય દેહથી મુક્ત થઈ છવીશમા લવમાં દસમ પ્રાણુત દેવલોકમાં પુષ્પોત્તર વિમાનમાં દૈવી ઉપપાદ શૈયામાં વીશ સાગરોપમની આયુઃસ્થિતિવાળા મહાતેજસ્વી મહદ્ધિક્ક દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા!!!

નયનારનો આત્મા આ છવીશમા લવમાં અત્યંત સુરૂપી દેવતા થયો. ઉત્પન્ન થતાં જ એક અંતર્મુહૂર્ત સમયમાં નવયૌવન દેહાકૃતિને ધારણ કરી દેવદુષ્ય વસ્ત્રને દૂર કરી એ પુષ્પશૈયામાં બેઠા થયા. ચારે બાજુ નજર ફેરવતાં બધું અવનવું ભાસ્યું ! સમકિત સહિત ઉત્પન્ન થયેલા દેવોને મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન, એ ત્રણ જ્ઞાનો હોય છે. આ આકસ્મિક ફેરફારનો વિચાર કરતાં અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી તેમના દિલમાં જણાઈ ગયું કે નંદનમુનિના લવમાં આરાધેલા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપના પ્રભાવે તીર્થંકરનામ કર્મ નિકાચિત કરી હું પ્રાણુત દેવલોકમાં મહદ્ધિક્ક દેવ થયો છું. પૂર્વલવમાં કરેલી ધર્મઆરાધના યાદ આવી. ધર્મનો અચિંત્ય મહિમા જાણી એ નંદનદેવ ચિત્તમાં ચમત્કૃત થયા. પુષ્પશૈયામાં બેઠેલા નંદનદેવ થોડીવારમાં હબ્બરો દેવોથી વીંટળાઈ ગયા. બધા દેવો આવીને તેમના ચરણમાં નમસ્કાર કરી તેમને વધાવવા લાગ્યા. “હે સ્વામી ! આપનો જય થાયો ! આપનો વિજય થાયો ! આપ ચીરકાળ સુધી અમારા સ્વામી તરીકે સુખી રહો ! આપનું સાન્નિધ્ય અમને આનંદ આપતું રહો ! દસમા પ્રાણુત દેવલોકમાં પુષ્પોત્તર વિમાનમાં આજે આપ અમારા સ્વામી તરીકે ઉત્પન્ન થયા છે ! પૂર્વ પુણ્યોદયે આપ જેવા સ્વામી મેળવવા અમે ભાગ્યશાળી થયા છીએ. અમે આપના આજ્ઞાવર્તી દેવો છીએ જીવનપર્યાંત આપની ખડેપગે આજ્ઞા સ્વીકારવા તૈયાર છીએ. અહીં આ દેવભૂમિમાં સુંદર ઉપવનો છે, દિવ્ય વાટીકાઓ છે, પ્રમોદદાયક

સિદ્ધાયતન છે. દેખતાં દિલ હુરખી ઉઠે એવી સુધર્મનામની સલા છે. તન મનને સ્ફુર્તિ આપે તેવું સ્નાનગૃહ છે. આપ સત્વરે સ્નાનગૃહમાં પધારો, અમે આપનો અભિષેક મહોત્સવ ઉજવીએ. સેવક દેવોની વિનંતી સ્વીકારી નંદનદેવ પગમાં રત્નજડિત મોજડી પહેરી સ્નાનગૃહમાં પધાર્યાં. અતૌકિક રત્નો મઢ્યા દિવ્ય સ્નાન-પીઠ પર બેસાડી દેવોએ નિર્મળ અને સુગંધી જળથી અભિષેક કરી સ્નાન કરાવ્યું. મચ્છુ દેવદુષ્ય વસ્ત્રથી અંગલુંછન કર્યું. ત્યારપછી તેમનો હાથ પકડી દેવો તેમને અસંકારગૃહમાં લઈ ગયા. નંદનદેવે રૂપમયી સુવર્ણસમ ચમકતી કાયાને વિવિધ અસંકારો અને દેવદુષ્ય વસ્ત્રોથી શણગારીને પોતાના સ્વભાવિક રૂપમાં સહસ્રગણો વધારો કર્યો. વ્યવસાય સભામાં જઈ પોતાના આચાર પ્રમાણે દૈવી પુસ્તકનું વાંચન કર્યું ! ત્યારપછી સેવક દેવો સામે હાથમાં રત્નજડિત સુવર્ણનો અર્ધચાળ લઈ સિદ્ધાયતનમાં પધાર્યાં, ત્યાં જિનેશ્વર પરમાત્માએના એકસોને આઠ શાશ્વતા પ્રતિબિંબોની અનેક ઉત્તમ દ્રવ્યોથી અષ્ટપ્રકારી દ્રવ્ય પૂજા કરી. ચૈત્યવંદન વિધિરૂપ ભાવપૂજા કરતાં સુરસંગીતનાનિનાદથી અનેરો આત્માનંદ મેળવ્યો. પૂજાકાર્યથી નિવૃત્ત થઈ સુધર્મસભામાં હાજરી આપી દિવ્ય સંગીત શ્રવણ કર્યું. દેવલોકમાં સામાન્ય નિયમ એવો હોય જે કે જે આત્મા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થાય તે વખતે દેવલોકની સાહેબી જોઈને તેને ખૂબ આનંદ થાય. તેમ પોતાનાથી ચડિયાતા ઋદ્ધિવાળા દેવોને જોઈને મત્સરભાવ જાગે પણ નંદનદેવ પૂર્વ-ભવમાં સાધુધર્મના સમ્યગ્ આરાધનથી દર્શન મોહનીય અને ચારિત્ર મોહનીય કર્મના વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ થતાં એ ક્ષયોપશમ ભાવ આ દેવભવમાં પણ જાળવી રાખ્યો. હોવાથી તેમને આનંદ કે દ્વેષના ભાવો ઉત્પન્ન ન થયા. એ ક્ષયોપશમભાવના દિવ્ય તેજો તેમના વદન પર ઝળહળતા હોવાથી દેવ સમૂહમાં એ મહદ્દિક દેવ બધાથી જુદા જ તરી આવતા હતા ! ભોગભૂમિ સમા દેવ

લોકમાં અલભ્ય સુખસામગ્રી વચ્ચે મહાલતા હોવા છતાં તેમને વધુમાં વધુ સમય જિનપૂજા અને જિનલકિતમાં જ વ્યતિત થવા લાગ્યો. તેમ તીર્થંકરોના કલ્યાણકેના દિવસો અને અન્ય ધાર્મિક પર્વ દિવસો કે સાધર્મિક દેવ કે મનુષ્યોને સહાયક બનવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થતો ત્યારે તેમને અત્યંત આનંદ થતો.

યથાર્થી આનંદનો ઉપલોગ કરતાં તેમનો સમય વીતતો ચાલ્યો. ગમે તેટલું દીર્ઘ આયુષ્ય હોય પણ આખરે તો પરિમિત જ ને ? અંજલી જળની જેમ તેમના દેવી આયુષ્યના દિવસો, મહિનાઓ અને વરસો બિન્દુરૂપ બની ખરવા લાગ્યા ! જેમ જેમ આયુષ્ય ખરતું જાય તેમ તેમ અન્ય દેવો ગ્લાની પામે પણ આ મહદ્દિંકદેવ આવતા લવમાં તરણ-તારણ શ્રી તિર્થંકર પરમાત્મા તરીકે અવતરવાના હોવાથી તેમનો પૌદ્ગલિક આનંદ સાથે આત્મિક આનંદ પણ વધતો ચાલ્યો ! જ્યારે છ મહિનાનો સમય બાકી રહ્યો ત્યારે સમ્યગ્જ્ઞાનના બળથી તેમને ખ્યાલ આવી ગયો કે છ મહિના પછી મારે અહીંથી પરલવપથે ગમન કરવું પડશે ! તેમનો આત્મા આનંદથી નારી રહ્યો ! કારણ કે આવતો લવ એમના માટે અંતિમ હતો ! આવતા લવમાં તેમના સંસારનો સદંતર અંત આવી જવાનો હતો !

અંત પણ કેવો સર્વશ્રેષ્ઠ ! તેઓ અવધિજ્ઞાનના પરિબળથી પોતાને અંતિમ તીર્થંકર તરીકે પીછાણી ગયા હતા ! સર્વોત્તમ ઉન્નતિના શીખરે ચડી જગતના ચોકમાં સર્વ જીવોના આધારસ્થંભ બની આત્માની સાચી સ્વતંત્રતાના દિવ્યમાર્ગનો ઝંડો લહેરાવી દિવ્યજ્ઞાન, દિવ્યદર્શન અને દિવ્ય ચારિત્રરૂપ આત્મિક સંપત્તિના સ્વામી બની કદી નાશ ન પામે એવું શાશ્વત સુખ મેળવવાના હતા ! એ અક્ષય સંપત્તિ અને અક્ષય સુખો પાસે આ દેવી સંપત્તિ

તેમને વામણી લાસવા માંડી ! શાશ્વત સુખને વરનારો આત્મા અશાશ્વત સુખમાં કદી મુરઝાતો નથી ! આ મહદ્ધિક્ક દેવ મહાન્ હતા ! કારણ કે ખીબા લવમાં જ લગવાનું મહાવીર તરીકે અવતાર લેવાના હતા ! નયસારે જેના માટે 'ખી' વાળ્યું હતું, એમાંથી જ આજે ધર્મવૃક્ષ ફાલી-કુલીને ખીલ્યું, અને હવે અંતિમ મોક્ષક્રમ એસવાની તૈયારી હતી ! તીર્થંકર જીવનના અને મોક્ષગમનના મીઠા ક્રમો આરોગવા એ દેવ થનગની રહ્યા હતા ! તેમને શા માટે કોઈ ચીંતા સતાવે ? શોકજનક મૃત્યુને મંગલમૃત્યુ માની મૃત્યુ મહોત્સવ ઉજવવા ઉત્સાહિત બનતા રહ્યા ! આવા અનુપમ આત્મિક આનંદથી અન્ય દેવોની જેમ તેમના દેહની કાંતિ જરા પણ કરમાણી નહિ ! તેમનું મુખ નિસ્તેજ બન્યું નહિ ! કુલમાળા વધુ ને વધુ વિકસ્વર બનવા લાગી ! જીવ અજીવ વગેરે તત્ત્વોના ચિંતનમાં સમય પસાર થતો ગયો ! અહો ધન્ય એ દેવતા ! ધન્ય એ આત્મા ! ધન્ય તેનું તત્ત્વચિંતન ! એ ચિંતનના પરિણામથી સંસારની રહી સહી માયા પણ મૃતઃપ્રાય બનતી ગઈ ! મોહક પદાર્થો વિષમય લાગતા ગયા ! મૃત્યુ મહોત્સવનો આનંદ વધતો ચાલ્યો ! અંતિમ મનુષ્યલવનું આયુષ્ય નિકાચિત અંધાઈ મયું. જાણે રેશમની દોરી અને તેલનું ટીપું !

છઠ્ઠીસમા લવમાં નયસારના આત્માએ મહદ્ધિક્ક દેવત્વનું વીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું ! પ્રથમ લવમાં જે પુષ્ટ આલંબન લીધું હતું તે આલંબનના આધારે પોતાની સંપૂર્ણ લવ્યતા ચમકાવતો એ દેવ આત્મા પોતાના આદિ અને અંતિમ ધ્યેયના ચરમ વિલાગને સિદ્ધ કરવા ચરમ તીર્થંકરરૂપ ઈષ્ટ સ્થાનની ઇષ્ટ સાધના કરવા ત્યાંથી ચ્યવી ઇષ્ટ સ્થાને પહોંચવા માટે થનગનવા લાગ્યો ! ! !

૮. અયવન અને પરાવર્તન

આ દક્ષિણાર્ધ લસ્તમાં પરચીસસો બહોંતેર વર્ષો પૂર્વે
પ્રાહ્મણકુંડ નામનું એક સુંદર નગર હતું. ગણતંત્રના
નિયમ મુજબ રાજ્યવ્યવસ્થાનું સૂકાન એક ઋષલદત્ત
નામના પ્રાહ્મણના હાથમાં હતું. કોડાલગોત્રીય ઋષલદત્ત
સરલાશયી અને ધર્મરાગી હતા. તેમને જલધરગોત્રીયા
દેવસ્વરૂપા દેવાનંદા નામના ધર્મપત્ની હતા. આ પ્રાહ્મણ
દંપતીએ વ્યવહારદક્ષતાની સાથે ધર્મપ્રેમ સારો કેળવી
જાણ્યો હતો.

એક સમયે અષાડ સુદ છઠ્ઠી મધ્યરાત્રિએ સુખ-
શય્યામાં પોઢેલા પવિત્રમના દેવાનંદાજીની કુક્ષીમાં પ્રાણત
દેવલોકમાં છઠ્ઠીસમા લવનું વીસ સાગરોપમનું આયુષ્ય
પૂર્ણ કરી ત્યાંથી ચ્યવી લગવાન મહાવીરનો આત્મા
ચોવીસમા તીર્થંકર તરીકે અવતર્યો. અલ્પ નિદ્રાવસ્થાને
અનુલવતા દેવાનંદાજી ગર્ભમાં તીર્થંકરઅવતરણસૂચિત ચોદ
સ્વપ્ન જોઈ જાગ્રત થયા. એ લઁચ સ્વપ્નદર્શનથી લારે
હર્ષિત બનેલા દેવાનંદાજી કમસર સ્વપ્નેને યાદ કરતાં જલ્દી
શય્યામાંથી નીચે ઉતરી સૌમ્યગતિએ ચાલતા ઋષલદત્ત
પ્રાહ્મણ પાસે જઈને મીઠ વાણીથી સિંહ, ગજ, વૃષલ

વગેરે ચૌદે સ્વપ્ન ક્રમપૂર્વક તેમને કહી સાંભળાવ્યા, અને એનું ફળ પૂછ્યું.

ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણ પણ આશ્ચર્યભરેલા ચૌદ સ્વપ્નો સાંભળી પરમ પ્રમોદ પામ્યા, શાસ્ત્રોક્ત જ્ઞાનથી તેમ જ બુદ્ધિબળથી વિચાર કરી ફળ નિર્ણય કરી કહ્યું: “ દેવિ ! તમે પૂર્વ પુણ્યપસાયે મંગળદાયી સુંદર સ્વપ્ન જોયા છે. એના ફળ તરીકે તમે સર્વશ્રેષ્ઠ સામુદ્રિક લક્ષણોપેત અને ચાર વેદ તથા ચૌદ વિદ્યામાં પારંગત એવા પ્રભાવશાળી પુત્રરત્નને પ્રાપ્ત કરશો.” આ સાંભળી પરમ સંતોષ પામેલા દેવાનંદા હર્ષ વ્યક્ત કરતાં બાકીની રાત્રિ આનંદમાં વિતાવી.

ગર્ભના પૂનિત પ્રભાવથી ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણની સર્વતો-મુખી ઉન્નતિ થવા લાગી. તેના ઘરમાં ઋદ્ધિ, સિદ્ધિ ને સમૃદ્ધિ ઉભરાવા લાગી. સામાન્ય રીતે શ્રી તીર્થંકરના આત્માઓ જે દિવસે માતાના ગર્ભમાં આવે છે, તે દિવસને ચ્યવનકલ્યાણુક કહેવાય છે, તેમ જન્મ દિવસ જન્મકલ્યાણુક, સંસારત્યાગનો દિવસ દીક્ષાકલ્યાણુક, જ્ઞાનપ્રાપ્તિનો દિવસ કેવળજ્ઞાનકલ્યાણુક અને મોક્ષગમનનો દિવસ મોક્ષકલ્યાણુક તરીકે જૈનશાસનમાં આરાધ્ય દિવસો ગણાય છે. તે દિવસોમાં મનુષ્યો તો આનંદે પણ ઈન્દ્રો સહિત દેવતાઓ પણ આનંદી ઉઠે છે, અને મહોત્સવ મનાવે છે.

એ ક્રમથી આસન ચલિત થતાં અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી શ્રી મહાવીરપ્રભુનું માતાની કુક્ષીમાં અવતરણ થયેલું જાણી સુધર્મ દેવલોકના અધિપતિ ઈન્દ્ર મહારાજાએ શકસ્તવનો પાઠ કરી પ્રભુને સ્તુતિપૂર્વક વંદના કરી આનંદ મહોત્સવ ઉજવ્યો.

દરેક તીર્થંકરોના આત્માઓ હંમેશા ઉચ્ચ કુલમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે. પરંતુ લગવાનું મહાવીરના આત્માએ નય-સારના લવમાં સમક્તિ પામ્યા પછી ત્રીજા મરિચિના લવમાં કરેલા કુળમદ્દના કારણે નીચ ગોત્રને યોગ્ય કર્મો જે એકઠા કરેલા તેને ભોગવતાં કંઈક અંશ બાકી રહી ગયો હોવાથી તેમને આ સત્યાવીશમા છેલ્લા લવમાં પણ લિક્ષુક કુલ જેવા નીચ કુલમાં ઉત્પન્ન થવું પડ્યું. આ વાત કર્મસંયોગે બ્યાસી દિવસ સુધી ત્રણ જ્ઞાનના જ્ઞાતા ઇન્દ્ર મહારાજને પણ બાણવામાં ન આવી.

ચ્યાસીમા દિવસે એ કર્મ ક્ષીણ થતાં સુધર્મ દેવ-લોકના અધિપતિ સૌધર્મ ઇન્દ્રને અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી ચોવીશમા તીર્થંકરને નીચ કુલમાં માતૃગર્ભસ્થિત જોઈ તેમના દિલમાં આશ્ચર્યાન્વિત ભાવ ઉભરાયો. એમના અંતરમાં એક સત્ય વસ્તુનું ભાન થયું કે “ પૂર્વકાળમાં આ વર્તમાન ચોવીશીના ત્રેવીશ તીર્થંકરો છીપમાં મોતીની જેમ ઉચ્ચ કુલમાં મૂખ્ય એવા ક્ષત્રિયકુલમાં ઉત્પન્ન થયા છે, જ્યારે આ છેલ્લા ચોવીસમા તીર્થંકર બ્રાહ્મણ કુલ જેવા યાચકકુલમાં કેમ ઉત્પન્ન થયા? ભારે આશ્ચર્ય! આ સંસારમાં ઘણીવાર ન બનવાનું બની જાય છે. કારણ વગર કદી કાર્ય બનતું નથી. એમ વિચાર કરતાં તેમને સમજાઈ ગયું કે પૂર્વે ઉપાર્જન કરેલા કર્મસંયોગે આ અઘટતો બનાવ બન્યો છે. ભલે, એ પરમાત્મા નીચ કુળમાં માતાના ગર્ભમાં અવતર્યા પણ એ કુળમાં જન્મ તો ન જ થવા દેવો એ મારો અધિકાર છે અને કરજ પણ છે.”

પ્રભુને યોગ્ય ઉચ્ચ કુલનો વિચાર કરતાં અવધિ-જ્ઞાનરૂપ અંતરનેત્રથી સમગ્ર ભારતભૂમિ પર નજર

ફેરવતાં તેમને એક સુયોગ્ય સ્થાન મળી આવ્યું. આ જ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા દેવોને ગમ્ય એવા ક્ષત્રિયકુળ નગરની શોભા તેમના દિલમાં વસી ગઈ. ત્યાંના રહેવાસી લોકો નિવ્યંસની અને ધર્મલાવી જણાયા. જિનમંદિરો અને ધર્મસ્થાનકોથી સુશોભિત એ નગરના અધિપતિ સિદ્ધાર્થ રાજા બહુ ગુણોપેત જણાયા, જીવાજીવાદિ તત્ત્વોના જાણકાર અને ન્યાયમાર્ગમાં પ્રવિણ એ સિદ્ધાર્થ રાજા રાજ્યવ્યવસ્થાનું સુંદર પાલન કરતા હતા. ઈક્ષ્વાકુ વંશ અને ક્ષત્રિયકુળમાં શીરોમણિ સરખા સિદ્ધાર્થ રાજાએ અનેક યાચકજનોને સંતોષી જાણ્યા હતા. એમની દાનશાળામાં દાનપ્રવાહ અવિરત ચાલુ હોવાથી દીન દુઃખી જનો તેમની પાસેથી યથેષ્ટ લાભ મેળવી નિરંતર શુભાશિષો વરસાવી રહેતા.

પ્રજાવત્સલ એ રાજાને વાસિષ્ઠગોત્રિયા ત્રિશલાદેવી નામના મૂખ્ય પટરાણી હતા. એ ત્રિશલાદેવી ઉભય પક્ષે પવિત્ર હતા. ગણતંત્રના મુખ્ય નાયક ચેટક રાજા જેવા ધર્મનિષ્ઠ બંધુના બહેન અને સિદ્ધાર્થ રાજાના જીવન સંગાથીની બનેલા એ ત્રિશલાદેવી નિર્મળ અને સુસ્વભાવી હોવાથી રાજકુળમાં દરેકના પ્રીતિપાત્ર હતા. એ રાજારાણી બંને પાર્શ્વનાથ પ્રભુના પારસમણિ જેવા ધર્મરંગથી રંગાયેલા હોવાથી ઉજ્જવલ ગૃહસ્થાશ્રમને શોભાવી રહ્યા હતા.

ધન્દ્ર મહારાજે શ્રી સિદ્ધાર્થરાજા અને ત્રિશલાદેવીનું સુપ્રસન્ન દાંપત્યથી યુક્ત અને ધર્મગામી જીવન જોઈ ભારે ખુશાલી અનુભવી. તેમાં સૌભાગ્યશાલિની ત્રિશલાદેવી દેવાનંદાની સાથે સમકાલિન પુત્રિરૂપ ગર્ભને ધારણ કરતાં હોવાથી આનંદનો વધારો થયો. વિચક્ષણ દષ્ટિથી અંતિમ

તીર્થ કરતું જન્મસ્થળ પસંદ કરી ઇન્દ્ર મહારાજે નિર્ણય કરી લીધો કે દેવાનંદાનો પુત્રરૂપ ગર્ભ ત્રિશલાદેવીની કુક્ષીમાં અને ત્રિશલાદેવીનો પુત્રીરૂપ ગર્ભ દેવાનંદાની કુક્ષીમાં સ્થાપીત કરવો ! અહો ! આશ્ચર્ય ! આશ્ચર્ય ! જાણે કર્મરાજની આ મહાન્ ભૂલને સુધારવા તૈયાર ન થયા હોય તેમ આ કાર્યને જલ્દીથી પાર પાડવા માટે ઇન્દ્ર મહારાજએ પોતાના ખાસ વિશ્વાસપાત્ર સેવક જેવા હરિણુ ગમેષી નામના દેવને યોલાવ્યો. અને પોતાના મનનો સંકલ્પ તેની પાસે રજુ કરી કુશળતાપૂર્વક એ કાર્ય પૂર્ણ કરવાનું ફરમાન કર્યું.

સ્વામીલકત હરિણુગમેષી દેવ પણ ઉત્સાહપૂર્વક આજ્ઞાનું પાલન કરવા તૈયાર થયો. દેવો પોતાના મૂળ શરીરથી મનુષ્ય-લોકમાં આવી શકતા ન હોવાથી એ દેવે પોતાના મૂળ વૈક્રિય શરીરમાંથી શુભ પુદ્ગલમય અને તેજના પુંજસમા ઉત્તરવૈક્રિય શરીરની રચના કરી, યોગ્ય વસ્ત્રાલંકારોથી અલંકૃત કરી દિવ્યસ્વરૂપી એ દેવ પવનની ગતિને પણ મહાત કરે એવી દિવ્યવેગી ગતિથી ઉડતો બ્રહ્મણકુંડ નગરમાં, ઋષલદત્તના વાસલવનમાં રહેલા દેવાનંદાજીના શયનગૃહમાં એક ક્ષણાર્ધમાં પહોંચી ગયો ! દેવાનંદા સહિત સર્વને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી મનોમન ગર્ભસ્થ પ્રભુને નમસ્કાર કરી વિનમ્રલાવે આ કાર્ય કરવાની આજ્ઞા માગી. પોતાની આગવી દિવ્ય શક્તિથી શુભ પુદ્ગલમય કરસંપુટમાં પ્રભુના બાલસ્વરૂપ ગર્ભને જરાય ગ્લાનિ ન પહોંચે એવી રીતે કોમળતાપૂર્વક ગ્રહણ કરી પ્રચંડગતિએ આકાશમાર્ગે ગમન કરી અદ્વિ સમયમાં ક્ષત્રિયકુંડ નગરના રાજલવનમાં ત્રિશલાદેવીના શયનગૃહમાં પહોંચી ગયો.

સર્વને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી અશુચિ દૂર કરી ખુબ જ સાવચેતીપૂર્વક પ્રભુના શુભ પુદ્ગલમય ગર્ભને ત્રિશલાદેવીની કુક્ષીમાં સ્થાપિત કર્યો. અને તેમનો પુત્રીરૂપ ગર્ભ ગ્રહણ કરી ફરી પ્રાહ્લણકુંડનગરમાં આવી દેવાનંદાની કુક્ષીમાં સુગમતાપૂર્વક મૂક્યો. મહાશક્તિશાળી એવા એ હરિણુ-ગમેષીદેવે આ કાર્ય એવી ચતુરાઈપૂર્વક કર્યું કે બંને ગર્ભને અને તેની માતાઓને જરાય તકલીફ ન થઈ. આ વિચિત્ર લાગે તેવો ગર્ભપરાવર્તનકાલ અંતર્મુહૂર્તનો હોવાથી પોતાનું ભાવિમાં સંહરણ થવાની અને સંહરણ થયા પછીની હકીકત જેમ પ્રભુના જાણવામાં હતી તે પ્રમાણે જે અવસરે સંહરણની ક્રિયા ચાલુ છે તે પણ જાણવામાં હતું. હરિણુગમેષીદેવની ગર્ભપરાવર્તન કરવાની ભક્તિ-પૂર્વકની કુશળતાના કારણે ભગવંતને એ ખાબતની ખબર જ ન પડે એ પ્રમાણે ગર્ભપરાવર્તન થયું. આ ગર્ભપરાવર્તનની હકીકત અવધિજ્ઞાની એવા પ્રભુ, ઈન્દ્રો અને દેવતાઓ સિવાય કોઈ પણ જાણી શક્યું નહિ !

હરિણુગમેષીદેવ આ શુભ કાર્ય કરી, જાણે કૃતકૃત્ય ન થઈ ગયો હોય તેમ હૈયામાં ખુશાલી અનુભવતો જે દિશા-માંથી આવ્યો હતો તે જ દિશામાં પુનર્ગમન કરી પોતાના મૂળ સ્વરૂપે ઈન્દ્ર મહારાજ પાસે જઈ તેમની પાસે આજ્ઞા અમલ કરી આવ્યાની સઘળી હકીકત નિવેદન કરી. ઈન્દ્ર મહારાજે પણ એક અદ્ભુત અને સુયોગ્ય કાર્ય આસાનીથી પાર પાડવા બદલ એ દેવને ખુબ ખુબ ધન્યવાદ આપ્યા અને પોતે પરમ સંતોષ પામ્યા. આ આશ્ચર્યકારી બનાવ આ અવસર્પિણી કાળમાં થયેલા દશ આશ્ચર્યકારી બનાવો પૈકી એક ગણાય છે.

હસમા દેવલોકથી ચ્યવી પ્રભુ અષાઠ સુદ છૂંના દેવાનંદા-
 જીની કુક્ષીમાં ઉત્પન્ન થયા અને ખ્યાસી દિવસ સુખી ત્યાં રહ્યા.
 અવતરણના દિવસથી ચ્યાસીમા દિવસે આસો વદ તેરસની
 રાત્રિએ ચંદ્રહસ્તોતરા નક્ષત્રમાં આવવાના સમયે શ્રી ત્રિશલા
 માતાની કુક્ષીમાં તેમનું સંહરણ થયું. એ રાત્રિ દેવાનંદાજી માટે
 ભારે ભયંકર નીવડી. ગર્ભસંહરણના સમયે પૂર્વે જોયેલા ગજ
 વૃષભ વગેરે ચૌદે સ્વપ્નો તેમણે પોતાના મુખમાંથી પાછા
 નીકળતાં અને ત્રિશલાદેવી પાસે જતાં જોયા. આ બનાવથી
 તેમને ભારે આઘાત લાગ્યો. તેથી શરીર પણ સાવ નિર્બળ
 બની ગયું. પરિણામે અતિ દીન બની ગયેલા દેવાનંદાજી
 અશ્રુપૂર્ણ નેત્રે ભારે કલ્પાંત કરવા લાગ્યા. ઋષભદત્ત પણ
 આ વાત સાંભળી મ્હાન મુખવાળા થયા પણ કુદરત કરે તે
 કોઈ ન કરે એમ વિચારી દેવાનંદાને આશ્વાસન આપી
 શાંત કર્યાં. તો પણ તેમનું મન શાંત થતું નથી. એમના
 માનસપટ પર એવું અંકિત થઈ ગયું કે મારા એ ચૌદે
 મહા સ્વપ્નો ત્રિશલાદેવીએ હરી લીધા. આવો અનુભવ તેમને
 અત્યંત દુઃખદાયક બન્યો. અહા! એ ચૌદે સ્વપ્નો હવે શું
 ત્રિશલાદેવીને ક્ષણશે? મારા એ મંગલ સ્વપ્નો મહાપ્રલાવી
 હતા. ખરેખર, મારો પુણ્યોદય અસ્ત થઈ ગયો. મારા
 ઉદરમાં અવતરેલો ઉત્તમ આત્મા મને હાથતાળી આપી
 ચાલી ગયો! એ ઉત્તમ જીવના પૂનિત પ્રલાવથી મારા
 મનના કુવિકલ્પો બધા વિલય પામી ગયા હતા, શારીરિક
 આધિની પીડા પણ મારી નાશ પામી ગઈ હતી, મારો
 દેહ વિકસવર, મારું મન પ્રસન્ન અને મારો આત્મા ઉત્કર્ષ
 પામ્યો હતો. આજે મારા લાગ્યદેવ મારા પર રૂઢમાન થયા
 લાગે છે, નહિંતર આવું કેમ અને? દેવાનંદા ભારે બેચેન
 બની ગયા, લાવિની ભીતર અને કુદરતની કરામત કોણ

પીછાણી શક્યું છે. છતાં “ દુઃખતું ઓસડ દહાડા ” એ ન્યાયે ધીરે ધીરે દેવાનંદા કુદરતની અગમ્ય કળાને વિચારતાં શાંત થયા.

આમ પ્રભુતું નીચ કુળમાં અવતરવું લલ્લે આશ્ચર્યકારી બનાવ ગણાયો હોય, પણ એ બનાવ કરેલા કર્મો ખુદ તીર્થકરોને પણ લોગવવા જ પડે છે, એવો સુંદર બોધપાઠ આપી જાય છે. આવા બોધપાઠથી સમજુ આત્માઓ કપટના સમયે ઈષ્ટનું સ્મરણ કદી વિસરતા નથી, અને અનિષ્ઠથી ગલરાતા નથી. ઘણા કાળ પહેલાં બાંધેલા નીચ કુળને યોગ્ય કર્મો આ રીતે પ્રભુ મહાવીરના છેલ્લા લવમાં પણ પોતાનો લાવ લજવી ગયા. એ કર્મનો સંપૂર્ણ ક્ષય થતાં અને ઉચ્ચ કુળને યોગ્ય શુભ કર્મો ઉદયમાં આવતાં પ્રભુનો આત્મા આમૂલ્યૂલ વિશુદ્ધ વંશમાં પરાવર્તન પામ્યો. પ્રભુ મહાવીરનું જ્યવન અને પરાવર્તન સૌને પ્રેરણાદાયી બને!

છે મોહ ખરેખર શસ્ત્રને, આ બંધુઓ બંધન ખરે,
ને વિષય સુખ છે વિષ જેવા, દોલતવાળી દોલત ધરે;
એમ જાણીને હે મિત્ર મારા, વિરમ આ સંસારથી,
આ લાડકાના લાડુમાં, રસતણો છાંટે. ય નથી.

૯. સ્વપ્ન દર્શન

ક્ષત્રિયકુંડનગરના રાજલવનમાં અત્યંત સોહામણી સન્નવટથી શણુગારેલા પહેલી જ નજરે રમ્ય અને ગમ્ય દીક્ષતા એવા શયનગૃહમાં સુગંધી ધૂમ્ર સેરોના ગોટા આખા ખંડમાં પ્રસરી વાતાવરણને સુવાસિત બનાવી રહ્યા હતા. અદ્ભુત કારીગિરિથી ઓપતા અને લાલરંગની મચ્છર-દાનીથી આચ્છાદિત થયેલા સુરમ્ય પલંગ પર પાથરેલી નવનિતસમી મસણુ અને સુંવાળી શૈયામાં લાવણ્યમયી દેવાંગના સમ દીપતા ત્રિશલાદેવી સૌમ્ય નિદ્રાએ પોહ્યા હતા. આજથી પચીશસો બહોંતેર વર્ષ પહેલાના આસો વદ તેરસની મધ્યરાત્રિ વીતી ચૂકી હતી. પલંગની બન્ને બાજુ મૂકેલા મનોહર બાજેઠ પર બેઠેલી બે દાસીઓ ઝોલા ખાઈ રહી હતી. વાતાયનમાંથી આવતો મધુર પવન મંદમંદ રીતે પોતાની પાંખ ચલાવી નિદ્રિત વ્યક્તિઓને આરામ આપવામાં સહાયક બની રહ્યો હતો. સમ....સમ....કરતી રાત્રિની ઘડીઓ એક પછી એક પસાર થતી રહી અને રાજલવનના પ્રાંગણમાં ગોઠવેલો ઘંટાનાદ રાત્રિના ચતુર્થ પ્રહરની શરૂઆતનું સૂચન કરતો ગળું ઉઠ્યો. બરાબર તે જ સમયે ઈન્દ્રની આજ્ઞાથી ગર્ભપરાવર્તન કરવા માટે આવેલો હરિણ-

ગમેષીદેવ ચોતાતું કાર્ય ખુબ આસાનીથી પાર પાડી બહાર નીકળ્યો.

તીર્થંકરનો આત્મા ઉદરમાં પ્રવેશ કરવાથી સુકોમળ શૈયામાં પોઢેલા ત્રિશલાદેવીની સૌમ્ય નિદ્રા કંઈક હળવી બની. તેમના દેહની નસેનસમાં કોઈ અપૂર્વ શક્તિનો સંચાર થયો હોય તેમ આખો દેહ વિકસ્વર બની ગયો. એમના મુખ પર અનેરી આલા ચમકવા લાગી. જાણે કોઈ અગોચર દુનિયામાં વસી અગોચર આનંદનો અનુભવ ન કરી રહ્યા હોય તેમ તેમના ઉન્મીલિત નયનો પ્રકુલ્લતા પાથરી રહ્યા. આનંદનો અતિરેક થતાં ત્રિશલાદેવી એકાએક જાગી ગયા અને શૈયામાં સફાળા ખેઠા થઈ ગયા ! હૃદયની ધડકન વધી ગઈ, શેમરાજી વિકસતી રહી, આજે તેમણે નિદ્રિત અવસ્થામાં એક અતિ સુંદર દશ્ય જોયું હતું. એ મનોરમ દશ્યમાં તેમણે એક ખે નહિ પણ પુરા ચૌદ દિલચશ્પી સ્વપ્ને જોયા, અને જાગ્યા. સંપૂર્ણ જાગૃત અવસ્થામાં આવી ગયેલા ત્રિશલાદેવી હર્ષવિભોર બની ગયા. શેમેશેમ-માંથી આનંદ ઝરણા વહેવા લાગ્યા. કમસર સ્વપ્નેને યાદ કરતાં મનોમન ખેલી ઉઠ્યા. અહા ! શું એ દિવ્ય સ્વપ્ને ! દિલને ડોલાવનાર સ્વપ્ને !! મનને મહેકાવનાર સ્વપ્ને !!! આજે મારા આનંદભૂખ્યા આત્માને લાવતું લોજન મળ્યું ! આજની રાત્રિ મારા માટે ભારે રળીયામણી ઉદય પામી ! અત્યારે જ સ્વામી પાસે જઈ આ અવનવી અને અનોખી હકિકત તેમને નિવેદન કરી મારા આનંદના લાગીદાર બનાવું ! એમ વિચારી એ સ્વપ્નેને ફરી ફરી વાગોળતાં વાગોળતાં ધીરેથી શૈયામાંથી નીચે ઉતરી પગમાં સુવર્ણ મોજડી ધારણ કરી અવાજ ન થાય એવી મંથર ગતિથી

ચાલતાં સિદ્ધાર્થરાજના શયનકક્ષમાં પહોંચ્યા. કેમળ અને મિષ્ટ અવાજથી સુખનિદ્રામાં પોઢેલા સિદ્ધાર્થ રાજને ધીરે ધીરે જાગ્રત કર્યાં. મહાસત્વી સિદ્ધાર્થ રાજ તરત જ જાગી ઉઠ્યા. ત્રિશલાદેવીએ મસ્તકે અંજલી જોડી વિનયભાવથી સ્વામીના ચરણસ્પર્શ કરી હિત, મિત ને પથ્ય વાણીથી બોલ્યા: “સ્વામિન્ ! આજ રાત્રિએ ચતુર્થ પ્રહરના પ્રારંભે હું શાંત નિદ્રામાં પોઢી હતી ત્યારે કેઈ અગમ્ય ભાવિનું સૂચન કરનારા એવા મેં ચૌદ સ્વપ્નો જોયા અને જાગ્રત થઈ ગઈ. એ આનંદકારી ખીના હું આપને સત્વરે વિદિત કરવા આવી !” ત્રિશલાદેવીના મધુર બોલથી મુદિત થયેલા સિદ્ધાર્થરાજ પ્રેમભરે સ્વરે બોલ્યા: “દેવાનુપ્રિયે ! આજની રાત્રિ ખહુ રમ્ય જણાય છે, અત્યારનો સમય શાંતિમય અને પ્રેરણામય દેખાય છે. આ અવસરે તમે જોયેલા સ્વપ્નો અવશ્ય મંગલભાવી સૂચક હશે !” સ્વામીના સ્નેહભર્યા નયન સામી નજર માંડતાં ત્રિશલાદેવી અંતરની વાતનો પ્રકાશ પાથરતાં બોલ્યા: “સ્વામિન્ ! મેં કહ્યું એ જ સમયે મેં એકએકથી ચડિયાતા ચૌદ સ્વપ્નો જોયા અને જાગી ગઈ. અહા ! શું એ સુંદર વેળા હતી ! આવી સુંદર વેળા આ જીવનમાં મેં પહેલી જ વાર અનુભવી. હજી અત્યારે પણ એ ચૌદેચૌદ સ્વપ્નો જાણે મારી નજર સામે ફરી રહ્યા છે, ફરીને મને દર્શન કરાવી રહ્યા છે, મારી આંખ સામે તરવરી રહ્યા છે !” બોલતાં બોલતાં હર્ષની હેલી ચડી, ક્ષણભર વિસામે લઈ ફરી એવા જ મિષ્ટ સ્વરથી કહેવા લાગ્યા: “સ્વામિન્ ! સૌ પ્રથમ મેં નમણી કેશરાવલી નચાવતો, અને ગંભીર શોષથી ગર્જના કરતો, મોટી મોટી ક્ષણો ભરતો આવીને મારા મુખમાં પ્રવેશ કરતો ભારે જોરાવર કેશરી સિંહ જોયો. દેખાવે સૌમ્ય અને સ્વભાવે શાંત એ પ્રભાવશાળી સિંહ

મારા દિલને ડોલાવી ગયો ! ”

“ બીજા સ્વપ્નમાં ઐરાવત જેવો અલમસ્ત, ચંદ્ર જેવો ઉજ્જવલ, સોહામણી એવા ચાર દંતશુભથી ઓપતો, અને પોતાના બન્ને ગંડસ્થલમાંથી સુગંધી મદના બિન્દુઓ વેરતો ડોલતો ડોલતો રમણીય ગજરાજ મારી સન્મુખ ઉભો રહ્યો અને મારા મનને મુગ્ધ બનાવી રહ્યો ! ”

“ ત્રીજા સ્વપ્નમાં પૂર્ણ અંગોપાંગથી શોભતો, દૂધ જેવો સફેદ અને શંખ જેવો સ્વચ્છ, પોતાના સુંદરાકાર શીંગડાઓને આમતેમ હલાવતો કમનીય એક વૃષભ મારી સામે આવી મારા અંતરને આનંદરક્ત બનાવતો ઉભો રહ્યો ! ”

“ ચોથા સ્વપ્નમાં પોતાના સ્વલાવિક દિવ્ય સ્વરૂપના કિરણોથી પ્રકાશપુંજને પાથરતાં પ્રકુલ્લ વદનમાંથી સુમધુર હાસ્ય હેરાવતાં, બન્ને બાજુ હસ્તિદ્વયની સુરમ્ય સૂંઠથી નિર્મલ જલ વડે અલિષેક કરાતા, શ્રી લક્ષ્મીદેવી સાક્ષાત મારી પાસે આવી મારા ચિત્તને ચમકાવી રહ્યા ! ”

“ પાંચમા સ્વપ્નમાં રંગબેરંગી પુષ્પોથી ગુમ્ફિત, શ્યામ ભ્રમરના ગુંબરવથી વાજીત્રના કર્ણપ્રિય સ્વરોની ગરજ સારતી, પોતાની આગવી સુંદરતાથી નયનપ્રિય લાગતી અને સુમધુર સુવાસથી મહેકતી એવી પુષ્પમાળા અંતરીક્ષમાંથી આવીને સન્મુખ સ્થિર થયેલી જોતાં મારા નયનો હરખી ઉઠ્યા ! ”

“ છઠ્ઠા સ્વપ્નમાં શાંત સૌમ્ય અને શીતલ ચાંદનીને ચમકાવતો નિરબ્ર નલોમંડળના અલંકાર સમો, શ્રેષ્ઠ દર્શ-

નીચ, કમલિનીવલ્લભ અને પ્રકાશના પિંડ સમે એવો પુષ્પિમાનો સંપૂર્ણ કળામય ચંદ્ર મારી સમક્ષ આવી બાણે મારા ચિત્તમાં ચોંટી જ ગયો ! ”

“ સાતમા સ્વપ્નમાં અતિ ઉચ્ચ અને મહા તેજસ્વી છતાં અંતરની આંખને ગમતો, તેજકિરણથી દિલને ભેદતો, આસો માસના સોળસો ચમકિલા કિરણોથી આકાશમાર્ગ અને અવનીતલ પર અજવાળા પાથરતો, દિવાપતિ સૂર્ય મારી સન્મુખ દેખાતાં મારું હૃદય હર્ષથી નાચી ઉઠ્યું ! ”

“ આઠમા સ્વપ્નમાં મંદ અને મધુર પવનથી લહે-રાતો છે અગ્રલાગ જેનો, કીમતિ વસ્ત્રપટના સુંદર આકારથી કમનીય લાગતી અને સુવર્ણદંડમાં પરોવાયેલી અનુપમ ધ્વજને નજર સામે આવેલી જોતાં હું પરમ હર્ષિત બની ગયું ! ”

“ નવમા સ્વપ્નમાં ઉંચી જાતના મહાકીમતિ ધાતુ-માંથી કુશળ કલાકારે કંડારેલો અને સર્વાંગે સોહામણો દીસતો, દિવ્યાકાર કળશ મારી સામે સ્થિર દેખતાં જ મને ખુબ આનંદ થયો ! ”

“ દશમા સ્વપ્નમાં નિર્મળ નિરર્થી છલકાતું, જલચર જંતુઓના નિવાસસ્થાનરૂપ રમ્ય કમળોથી સુશોભિત અને અત્યંત દર્શનીય એવું પદ્મસરોવર મારી સમક્ષ દેખતાં જ બાણે હું આનંદની ઉર્મિઓથી નાચવા લાગી ! ”

“ અગીયારમા સ્વપ્નમાં મોટા મોટા પર્વતો જેવડા મોબાઓને ઉછાળતો, અનેક સુંદર દશ્યોથી દેહિખ્યમાન

લાગતો અનંત જલભંડાર સમો ક્ષીરસમુદ્ર જોતાં જ હું હર્ષ પુલકિત બની ગયું !”

“ ખારમા સ્વપ્નમાં રંગબેરંગી ચિત્રોથી ચિત્રિત છે અંતઃસ્થલ જેનું, અને બાહ્ય ભાગમાં પણ રંગબેરંગી ચિત્ર-રેખાથી અંકિત, કુશળ કળાના નમુનારૂપ, એવું દેવવિમાન મારી સામે આવતાં જ મારું ચિત્ર ચમકી ઉઠ્યું !”

“ તેરમા સ્વપ્નમાં કદિ ન જોયેલા અને જોયા પછી કદી ભૂલ્યા ન ભૂલાય એવા નીલમણિ, કર્કેતનમણિ, ચન્દ્ર-કાન્તમણિ, સૂર્યકાન્તમણિ વગેરે જાતજાતના અને ભાતભાતના, કીમતમાં અમૂલ્ય અને ભલભલાના પણ હૃદયને આકર્ષિત કરે તેવા રત્નરાશિને એટલે રત્નોના ઢગલાને જોતાં જ મારા નયનોમાં તેજ ઉભરાયું !”

“ ચૌદમા સ્વપ્નમાં જેની જાજવલ્યમાન અને નિર્ધૂમ જવાલાઓ જાણે આકાશને સ્પર્શવા ન મથતી હોય? તેવી જવાલાઓથી ઝળકતો, મધ અને ઘીના સિંચનથી વધુ ને વધુ પ્રજ્વલિત થતો, ધગધગાયમાન શબ્દથી અંતરને આનંદિત કરતો એવો પ્રચંડ અગ્નિ દેખતાં જ મારું ક્ષિલ ડોલી ઉઠ્યું !”

આવા અદ્ભુત સ્વપ્નદર્શનથી હું મારો જન્મ સફળ માનું છું. મારા રોમ રોમ વિકસ્વર બની મારા ચિત્તમાં આનંદના સ્વસ્તિક પુરી રહ્યા છે. પ્રિયતમ! આપ ઘણા શાસ્ત્રોના અભ્યાસી છો, તો મહા ચમત્કારી એ સ્વપ્નોનું અને શું કાંઈ પ્રાપ્ત થશે. એ આપ મને કહો. મારા દિલમાં

આજે હર્ષનો દરિયો ઉલરાય છે. જીવનમાં પહેલી જ વાર આવો અદ્ભુત આનંદ ઘુટવાનો અમૂલ્યો અવસર પ્રાપ્ત થયો છે. સાડેં સ્વપ્ન મન વિકસાવે, એનું ક્ષણકથન જીવનને વિકસાવે ! માટે આપ સ્વપ્નક્ષણ પ્રકાશો ! ”

સિદ્ધાર્થરાજ બાણકાર હતા, સુઅભ્યાસી અને તત્ત્વચિંતક હતા. એમણે પ્રથમ ચૌદે સ્વપ્નને મનમાં ધાર્યા, યાદ કર્યા. એક એક સ્વપ્ન લવ્ય ! નવ્ય ! અને દિવ્ય હતું ! મહાક્ષણને આપનાડેં હતું ! કેઈ પણ વસ્તુતત્ત્વ સમજવાના ત્રણ સાધન છે. પ્રથમ સાંલણવું, પછી વિચાર કરવો અને ત્યાર પછી તત્ત્વનો નિર્ણય કરવો. એ નિયમ મુજબ સિદ્ધાર્થરાજએ સ્વપ્નહકિકત સાંલણી, તેના પર ખુબ વિચાર કરી તેના ક્ષણનો નિર્ણય કરી કહ્યું: “ દેવાનુપ્રિયે ! સિંહ, ગજ, વૃષભ વગેરે જે સ્વપ્નો તમે જોયા છે તે મહા મંગલકારી છે અને આપણા ઉત્કર્ષને સાધનારા છે. જીવનની ન્યૂનતામાં પૂર્ણતા પ્રગટાવે તેવા છે. જ્ઞાન અને બુદ્ધિથી વિચાર કરતાં મને એવું સમજાય છે કે ઉત્તમ દેવલોકથી ચ્યૂત થયેલો કેઈ લવ્યાતિલવ્ય આત્મા તમારા ઉદરમાં અવતર્યો છે. એ મહાપુણ્યશાળી આત્માના પ્રતાપે આપણા રાજકુળમાં ઉત્તરોત્તર ક્ષેમકુશળતા વધતી જશે. આપણા જીવનમાં સુખ અને શાંતિના સ્રોત ઉલરાશે. એટલું જ નહિ પણ એ આત્મા આખા જગતમાં અજવાળા પાથરશે. ગર્ભકાળ પુરો થતાં મહાતેજસ્વી એવા પુત્રરત્નને તમે જન્મ આપશો, એ પુત્ર જેવો તેવો નહિ હોય. નયનવલ્લભ એટલે સૌને જોતાં માત્ર જ વહાલો લાગશે, હૃદયવલ્લભ, એટલે સૌના હૃદયમાં કાયમી સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે અને જગતવલ્લભ એટલે ત્રણે જગતના સર્વ પ્રાણીઓને

એટલે નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવતા એ ચારે ગતિમાં રહેલા સર્વ જીવોને એકસરખો પ્રિય અને સૌને સાચો ઉદ્ધારક બનશે. ચૌદ સ્વપ્ન વિષે વિચાર કરતાં એવું સૂચિત થાય છે.”

સ્વામીના મુખથી આ મંગલ વાણી સાંભળતાં ત્રિશલા-દેવી ભારે હર્ષિત બન્યા. પુત્રપ્રાપ્તિની લવિષ્યવાણી કર્ણુ-ગોચર થતાં જ એમના આનંદની કોઈ સીમા ન રહી. મનોલિપ્ટ સ્વપ્નકૃણ સાંભળી ત્રિશલાદેવીએ તેનો સહર્ષ સ્વીકાર કર્યો. “એમજ હો, આપ ફરમાવો છે એવું જ બનો. આપના સંયોગે હું આજે ધન્ય બની ગઈ.” આ રીતે સિદ્ધાર્થરાજના કૃણકથનને લાવથી આવકાર્યા, હૃદયથી સ્વીકાર્યા અને પોતે ધારણ કરેલ બહુ-મૂલા સાડીના છેડે શુકનગ્રંથી બાંધી એ સ્વપ્નકૃણને સ્થિર બનાવ્યું. પછી પરમ વિનયથી સ્વામીની આજ્ઞા લઈ પોતાના શયનખંડ તરફ વિદાય થયા. મનમાં નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતાં એક સુવર્ણમય વિરામાસન પર વિશ્રાંત થયા. થોડી વાર આરામ કર્યા પછી તેમને એક વિચાર ઉદ્ભવ્યો: “મેં જોયેલા આ મંગલકારી સ્વપ્ને અમંગલ સ્વપ્નેથી દુષિત ન થાઓ, એટલા માટે મારે હવે શેષ રાત્રિમાં નિદ્રાધીન ન થવું પણ એ સવિશેષ કૃણદાયી બને એ માટે ધર્મબળગરિકા કરવી.” એવો નિર્ણય કરી પરમાત્માના વિશુદ્ધ સ્વરૂપમાં લીન બન્યા. પોતાના આરાધ્યદેવ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ધ્યાનમાં એકાગ્ર બનતાં એ ત્રિશલા-દેવી એટલા બધા તન્મય બની ગયા કે એમના હૃદયમંદિરની ભીંતમાં જાણે એવું જ આલેખાઈ ગયું કે “જેવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ મંગલકારી છે તેવો જ મંગલકારી પુત્ર

મને થશે.” અહા ! એક તીર્થંકરની જનેતા તરીકે હું જગ-પ્રસિદ્ધ થાઉં એનાથી અધિક આ સંસારમાં કંઈ નથી. સ્વામીએ મને કહ્યું કે આવનાર પુત્રરત્ન જગત્વલ્લભ બનશે, તો તીર્થંકર સિવાય જગત્વલ્લભ બનવાની કોઈનામાં શક્તિ નથી. આવા સુંદર વિચારોથી ધર્મજાગરિકા કરતાં શેષરાત્રિ પસાર કરવા લાગ્યા.

ત્રિશલાદેવી પૂર્વે માતૃપદ પામી ચૂક્યા હતા. તેમની નજર સામે આંખની કીકીને ઠારે તેવો સુલક્ષણો અને વિનીત નંદિવર્ધન પુત્ર અને “યથા નામા તથા ગુણુ” જેવી સુદર્શના નામની રૂપકલીસમા રાજકન્યા આલોચિત ભાવમાં રમતાં આનંદ કીલ્લોલ કરી રહ્યા હતા. છતાં સંતતિવત્સલા માતા મનને મુદ્ધિત કરનારી સંતતીની પ્રાપ્તિ થતાં પોતાને ભાગ્યવતી માને છે. તેમાં આ તો ઔદ સ્વપ્નસૂચિત શ્રી તીર્થંકરનો આત્મા તેમના ઉદરમાં અવતર્યો હતો, આનંદ અને હર્ષનો પ્રસંગ એનાથી વધુ કયો હોઈ શકે ? આ બાબુ અદ્ભુત સ્વપ્નેનું ભાવિકથન કરી સિદ્ધાર્થરાજ ફરી વિચારવા લાગ્યા: “ત્રિશલાદેવીએ જોયેલા સ્વપ્નેનું ક્ષણ મેં કિંચિત્ કહી બતાવ્યું, પણ નિમિત્તશાસ્ત્રના સંપૂર્ણ જ્ઞાન વિના તેનું સંપૂર્ણ ક્ષણ જાણી શકાય નહિ. તેમાં કંઈક ન્યુનતા રહી જવાનો પુરો સંભવ છે. વળી મહાદેવીએ જોયેલા સ્વપ્ને જોવા તેવા નથી, એક એક સ્વપ્ન-મહાક્ષણ આપે તેવા છે, મારા રાજ્યમાં વિસ્તૃત લાલની આશા સમા એ સ્વપ્નો છે. પ્રભાતે મારી રાજસલામાં સ્વપ્ન નિષ્ણાતોને આદરપૂર્વક બોલાવી વિધિપૂર્વક એ સ્વપ્નેનું ક્ષણ હું જાણું, મહાદેવીએ જાણે અને મારા પ્રિય પ્રજાજનો પણ જાણે !” સિદ્ધાર્થરાજ મહા સમજુ અને મહા વિચ-

ક્ષણ હતા, ત્રિશલાદેવી સાથે તેમનો ગૃહસંસાર પુષ્પસૌરભ જેમ મહેકતો હતો. પરમ વિનયી અને બાલ્યાવસ્થામાં જ જેની મોટાઈના દર્શન થતા હતા તેવો નંદીવર્ધન જેવો સુપુત્ર અને શાંત સુસ્વભાવી સુદર્શના જેવી સુપુત્રી તેમના પ્રાણપ્રિય રત્નો હતા. તેમજ ક્ષત્રિયકુટુંબનગરમાં રહેતા પ્રબળનો પ્રત્યે પણ તેમને પુત્રવત્ પ્રેમ હતો. અને એ પ્રબળનો પણ સિદ્ધાર્થરાજના સુખે સુખી અને દુઃખે દુઃખી થનાર હતા. તેથી જ સિદ્ધાર્થરાજએ સલાજનો સમક્ષ જાહેરમાં નિમિત્તશાસ્ત્રીઓના મુખથી સ્વપ્નક્રાંતિને સવિ-
શેષ જાણવાનો નિર્ણય કર્યો. સાકરથી અધિક મિષ્ટ છે ભવિષ્યકથન જેનું એવા ચૌદે સ્વપ્ને પર વિચાર કરતાં, અને ગુણાતીત પુત્રની પ્રાપ્તિસૂચક પોતે આચરેલા પૂર્વ પુણ્યોની અનુમોદના કરતાં કરતાં સિદ્ધાર્થરાજએ શેષ રાત્રિ નિર્ગમન કરી, ચાર ઘડી શેષ બાકી રહી ત્યારે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ કરતાં સિદ્ધાર્થરાજ નવકારમંત્રના સ્મરણમાં લીન બન્યા.

ધોળા થયા તુજ બાલ પણ ધોળી મતિ થઈ કે નહિ ?
ઉંમર વધી પણ ધર્મ કેરી ચાહના વધી કે નહિ ?
દાંતો પડ્યા પણ આત્મચિંતા રજ પડી કે નહિ ?
તનબળ ઘટ્યું પણ ભોગતૃષ્ણા તેં ઘટાડી કે નહિ ?

૧૦. આનંદની હેલી

ક્ષત્રિયકુંડનગરમાં રાજમહેલમાં પ્રભાતના મંગલ ઐઘડીયા ધણુ.....ણુ.....ણુ ધડીમ.....કરતાં ગર્જ ઉઠ્યા. પ્રભાતસૂચક વાણુત્રોના મંગલ ધ્વનીઓ હૃદયંગમ સુરાવલિ ણિછાવી રહ્યા. તેવા મંગલ સમયે દેવવિમાન સમ શોભતા પોતાના શયનખંડમાંથી સિદ્ધાર્થરાજ હંમેશના નિયમ કરતાં થોડા વહેલા બહાર નીકળ્યા. અને રાત્રિએ કરેલા નિર્ણય મુજબ પોતાના આત્મીય પુરુષોને બોલાવી તેમને સ્વપ્નનિષ્ણાતોને આદરપૂર્વક રાજસલામાં બોલાવી લાવવાની આજ્ઞા ફરમાવી. અને પોતે નિત્યના ક્રમ મુજબ વ્યાયામશાળામાં ગયા. અને વિવિધ આસનો તથા અંગ-મરોડ વગેરેથી શરીરમાં સાતે ધાતુઓને સુખ થાય તેવી કસરતો કરી. ત્યાર પછી દેવના ઘર સરખા પોતાના સ્નાનગૃહમાં જઈ મહામૂલાં દ્રવ્યો નાખી તૈયાર કરેલા શતપાક, સહસ્ત્રપાક, લક્ષપાક વગેરે મહાપૌષ્ટિક તેલોથી નિષ્ણાત પુરુષો પાસે દેહમર્દન કરાવ્યું. અને સૌરલિત ઉલટનથી તે તેલોની ચીકાશ દૂર કરાવી. ત્યાર પછી રત્ન-જડિત બાનેઠ પર બેસી શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ, એવા પરિમિત જલથી સુવર્ણકટોરે સ્નાન કર્યું. પૂજનને યોગ્ય એવા સ્વચ્છ અને ઉન્મલ વસ્ત્રો ધારણુ કરી ત્રિશલાદેવી સાથે

રાજમહેલના પ્રાંગણમાં રહેલા વિશાળ જિનમંદીરમાં સ્થાપિત કરેલા પુરિષાદાણીય શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના લવ્ય પ્રતિમાજીની ઉંચી જાતના ચંદન વગેરે દ્રવ્યોથી અષ્ટપ્રકારી દ્રવ્યપૂજા અને ચૈત્યવંદન વિધિરૂપ લાવપૂજા હર્ષપૂર્વક કરી.

સમય થતાં અધ્યાહાર અને પેય પદાર્થોને ન્યાય આપી દહીં વગેરે દ્રવ્યોથી દ્રવ્યમંગળ અને શ્રી નવકાર-મંત્રના સ્મરણરૂપ લાવમંગલ કરી રાજકુલવટને છાજે તેવા મહાકીંમતી વસ્ત્રાલંકારોથી સજ્જ થઈ ઇન્દ્રસલાને પણ મહાત કરે તેવી સુશોભિત રાજસલામાં પધાર્યા અને સુવર્ણમય સિંહાસન પર આરૂઢ થયા. સિદ્ધાર્થરાજના આત્મીય પુરુષોએ રાજરાણી ઉદ્દ્યોષણાપૂર્વક રાજસલામાં આવવાનું આમંત્રણ આપેલ હોવાથી આખાલવૃદ્ધ નગર-જનોથી રાજસલા ઉલરાઈ ગઈ હતી. તે અવસરે સોળ શણગારથી સજ્જ થઈ દેવાંગનાસમ દીપતા ત્રિશલાદેવી રાજપરિવારના સ્ત્રીવર્ગ સાથે પાછલે ખારણેથી રાજસલામાં આવી જવનિકા(પડદા)ની પાછળ રાખેલા સુવર્ણ સિંહાસન પર આરૂઢ થયા અને સલામંડપમાં જ્યંઘવનિ ગાજી ઉઠ્યો.

તે જ સમયે રાજરાણી આવેલા અને બહુમૂલા વસ્ત્રાલંકારોમાં સજ્જ થયેલા અષ્ટાંગ નિમિત્તશાસ્ત્રવેત્તાઓએ જ્ય જ્ય શબ્દથી વધામણા કરતાં અને મુખથી સ્વસ્તિવચનો બોલતાં બોલતાં સલામંડપમાં પ્રવેશ કર્યો.

તેમાંથી અગ્રેસર જણાતાં એક વિદ્વાને પોતાનો જમણો હાથ ઉંચો કરી સિદ્ધાર્થરાજને શુભાશિષ આપતાં કહ્યું “હે રાજન્! તમારા રાજ્યની વૃદ્ધિ થાઓ, તમે જ્ય પામે.

વિજય પામે, તમારું કલ્યાણ હો, તમે અનુપમ દ્રવ્યલક્ષ્મી અને ભાવલક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરો. તમારા કુલમાં અનેક પ્રકારના મંગલો વિસ્તાર પામે ! ”

નિઃશબ્દ રાજસલામાં આ મંગલ શુભાશિષોનો મંગલ પડઘો પડ્યો, અને ચિત્રમાં ચિત્રિત હોય તેમ સૌ સલાજનો સ્થિર અને એકચિત્ત બની ગયા. રાજ્યે સ્વપ્નપાઠકોના સ્વસ્તિવચનો મસ્તકે ચડાવી તેમનો યથોચિત આદરસત્કાર કરી તેમના માટે જ પાથરેલા સુશોભિત ભદ્રાસનો પર એ સ્વપ્નપાઠકોને માનપૂર્વક બેસાડ્યા ! આગમનનો શ્રમ દૂર થયા પછી સિદ્ધાર્થરાજ પોતાના સુવર્ણસિંહાસન પરથી નીચે ઉતરી વિનયપૂર્વક હાથમાં ઉત્તમ ક્ષણ અને રૂપાનાણું ગ્રહણ કરી સ્વપ્નપાઠકો પાસે જઈ તેમની સમક્ષ ક્ષણ અને રૂપાનાણું મૂકી ગત રાત્રિએ ત્રિશલાદેવીએ જોયેલા ચૌદે સ્વપ્નનો વૃત્તાંત નમ્રતાપૂર્વક ધીર ગંભીર વાણીથી તેમને નિવેદન કરીને એ સ્વપ્ન સંબંધી ક્ષણ પૂછ્યું. સ્વપ્નપાઠકો પણ એ સ્વપ્ન સારી રીતે સાંભળી ક્રમપૂર્વક અવધાર્યા. સલાજનોએ સિદ્ધાર્થરાજના મુખથી કહેવાતાં ત્રિશલાદેવીને આવેલા સ્વપ્નો જાણ્યા, સૌને આજની સલાતું પ્રયોજન સમજાઈ ગયું. માનની નજરે જોનારા પ્રજાજનોના અંતરમાં પોતાના રાજરાણી પ્રત્યે અનહદ લાગણી ઉત્પન્ન થઈ. અને આ મહાસ્વપ્નોનું ક્ષણ શું હશે એ સાંભળવા આતુર નયને સ્વપ્નપાઠકો તરફ નિહાળી રહ્યા.

સ્વપ્નપાઠકોએ સૂક્ષ્મ ચિંતન કરી, પરસ્પર વિચાર-વિનિમય કરી સલાહસૂચન કરી સ્વપ્નશાસ્ત્રોના આધારથી, અને સ્વયંબુદ્ધિ પ્રાગલ્ભ્યથી પ્રથમ ચૌદે સ્વપ્નોનું સામુદાયિક ક્ષણ અને પછી દરેક સ્વપ્નોનું અલગ ક્ષણ નિર્ણય

કરી સિદ્ધાર્થરાજને અને સલાજનોને સ્વપ્નકૃણ વિદિત કરવા પોતાના માનનીય અગ્રેસરને અગ્રમુખી બનાવતા તેણે સમયોચિત મિષ્ટ વાણીથી સ્વપ્નકૃણ દર્શાવતાં કહ્યું:

“રાજન્ ! સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં જણાવ્યા મુજબ નવ પ્રકારે સ્વપ્નદર્શન થાય છે અને એ સ્વપ્ને બેાંતેર પ્રકારના છે. તેના શુભ અને અશુભ એવા બે વિભાગ છે. શુભ વિભાગમાં ત્રીશ પ્રકારના સ્વપ્ને છે. એ ત્રીશમાં પણ ચૌદ સ્વપ્ને અતિ ઉત્તમ છે. એ જ ઉત્તમ સ્વપ્ને મહારાણી ત્રિશલાદેવીએ જોયા છે. સિંહ, ગજ વગેરે ચૌદ મહાસ્વપ્નેને જોનાર મહાલાગ્યવતી સ્ત્રી અવશ્ય ચક્રવર્તી રાજ, અથવા તીર્થકરની જનેતા બને છે. સ્વસ્થ ચિત્તવાળા ત્રિશલાદેવીએ જે સ્વપ્ને જોયા છે, એ શ્રી તીર્થકર જન્મસૂચિત સ્થાન છે, તેમના ઉદરમાં શ્રી તીર્થકરનો આત્મા ઉત્પન્ન થયો છે. હે રાજન્ ! તમે મહાલાગ્યશાળી છો, ત્રિશલાદેવી મહાલાગ્યવતી છે. તેની કુક્ષીએ તમારા વિશુદ્ધ વંશમાં સૂર્યસમા તેજસ્વી પુત્રરત્ન અવતરશે. એ પુત્રરત્નના પૂનિત પ્રભાવથી તમારા કુલમાં અનંતગણા આનંદનો વધારો થશે. તમારા રાજભંડારમાં અનર્ગલ લક્ષ્મી ઉભરાશે, તમારી રાજસત્તા વિસ્તૃત થશે, સર્વગુણાલંકૃત તમારો એ પુત્ર તમારા કુલનો ઉદ્ધાર તો કરશે પણ સમસ્ત જગતનો ય ઉદ્ધારક બનશે. જ્યારે એ યૌવન અવસ્થાને ધારણ કરશે ત્યારે સર્વત્યાગી બની પોતાના અદ્ભૂત તપોબળથી સંપૂર્ણ કર્મક્ષય કરી સર્વજ્ઞ બનશે અને જગતમાં ધર્મતીર્થની સ્થાપના કરી સૌનો તારણહાર બનશે. એવા પુત્રરત્નને પામી ત્રિશલાદેવી માતા રત્નકુક્ષી તરીકે પ્રખ્યાત થશે. તેથી તમારા યશ ને કીર્તિ દ્વીગંતમાં ફેલાશે. આ ચૌદ સ્વપ્નેનું સામૂહિક કૃણ છે. હવે એક

એક સ્વપ્નનું અલગ અલગ વિસ્તૃત ક્ષણ સાંભળો ! ”

૧. પ્રથમ સ્વપ્નમાં “ સિંહ જોવાથી તમારો એ લાડકવાયો પુત્ર સિંહસમાન સાર્વિક વૃત્તિને ધારણ કરી જગતના જીવોને સર્વશીલ સમન્વિતિ આપી ભવ્યાત્માઓનો રક્ષક બનશે, સૌનો ઉદ્ધારક બનશે. ”

૨. બીજા સ્વપ્નમાં “ ચાર દંતશુભવાળો હાથી જોયો, તેના ક્ષણસ્વરૂપે એ પુત્ર જગતમાં દાન, શીલ, તપ, અને ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મની પ્રરૂપણા કરશે. ”

૩. ત્રીજા સ્વપ્નમાં “ ઉજ્જવલ વૃષભ જોવાથી એ પુત્ર ધર્મધૂરાને ધારણ કરી ભવ્ય જીવોના હૃદયરૂપ ક્ષેત્રમાં યોધીબીજનું વપન કરશે. સમકિતરૂપ ધર્મના બીજનું આરોપણ કરશે. ”

૪. ચોથા સ્વપ્નમાં “ અભિષેક કરાતાં લક્ષ્મીદેવીને જોયા, એનો એવો અર્થ થાય છે કે અજોડ દાનધારા વહાવી પોતે અકિંચન અને નિર્મોહી બની શ્રી તીર્થ” કરપદની અનુપમ-આત્મિક લક્ષ્મીને ભોગવશે. ”

૫. પાંચમા સ્વપ્નમાં “ દિવ્ય પુષ્પમાળાને જોઈ, એનો ભાવ એવો છે કે એ પુત્ર ત્રણે ભુવનમાં માનનીય અને પૂજનીય સ્થાને પામશે. ”

૬. છઠ્ઠા સ્વપ્નમાં “ ચમકતો ચંદ્ર જોવાયો તેથી તમારો એ પ્રીતિપાત્ર પુત્ર સર્વજનવલ્લભ બની સર્વ જગતનો પ્રીતિપાત્ર બનશે. એનું દર્શન સૌને પ્રિય લાગશે. ”

૭. સાતમા સ્વપ્નમાં “ જોયેલો સૂર્ય એવું બતાવે છે કે એ તમારો લાડિલો દેહિષ્યમાન કાંતિ અને મહા-તેજથી ભૂષિત થશે. સૂર્યની જેમ મહા પ્રતાપી બની તેજ વહાવશે. ”

૮. આઠમા સ્વપ્નમાં “ અનુપમ ધ્વજને જોઈ એનાથી એવું સૂચિત થાય છે કે એ સુપુત્ર ધર્મધુન્ધર બની ત્રણે જગતમાં ધર્મધ્વજ ફરકાવશે. ”

૯. નવમા સ્વપ્નમાં “ જોયેલો પૂર્ણકળશ એવું સૂચન કરે છે કે આપનો એ લાડકો પુત્ર ધર્મની પૂર્ણતાએ પહોંચશે. ”

૧૦. દશમા સ્વપ્નમાં “ જોયેલા પદ્મસરોવરનું રહસ્ય એવું છે કે તમારો એ સમર્થ પુત્ર દેવરચિત સુવર્ણ-કમલ પર પદાર્પણ કરી વિહરનારો થશે. ”

૧૧. અગ્યારમા સ્વપ્નમાં “ ક્ષીરસમુદ્રને જોયો એનાથી એવું ક્ષલિત થાય છે કે શક્તિસંપન્ન આપનો એ પુત્ર પરિપૂર્ણ જ્ઞાનનો અધિપતી સર્વજ્ઞ થશે. ”

૧૨. બારમા સ્વપ્નમાં “ જોયેલા દેવવિમાનની ક્ષલશ્રુતિ એવી છે કે ભવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ અને વૈમાનિક એ ચારે પ્રકારના અસંખ્ય દેવતાઓ તેની પૂજા કરશે અને તેની સેવા કરશે. ”

૧૩. તેરમા સ્વપ્નમાં “ ચમકતા રત્નરાશિને જોવાથી તેના ક્ષણસ્વરૂપે એવું જણાય છે કે તિવ્યલક્ષ્મીથી સુશો-

લિલ રત્નમઢ્યા સમવસરણુમાં ઁસી શ્રી તીર્થ"કરપદ-
સૂચિત અનંત લક્ષ્મીને લોગવશે. ”

૧૪. ચૌદમા સ્વપ્નમાં “ નિર્ધૂમ અગ્નિ ઁવાથી
આપનો ઁ મહાબડલાગી પુત્ર પોતાના જ્ઞાન અને તપની
શક્તિથી અનેક લવ્યાત્માઁને સુવર્ણસમ નિર્મળ બનાવી
પાપરહિત સ્થાને પહોંચાડશે. વળી આ ચૌદે સ્વપ્નેના
મંગળ ધ્વનિનો મૂખ્ય સૂર ઁવો છે કે ચતુર્ગતિરૂપ ચૌદ
રાજલોકના અગ્રલાગે ઁરાજી અગ્રેસરપણું લોગવશે. ”

આ રીતે સ્વપ્નપાઠકેના શ્રીમુખે સ્વપ્નક્રણતું
વિસ્તૃત ખ્યાન સાંલળી સિદ્ધાર્થરાજ અત્યંત હર્ષાવેશમાં
આવી ગયા, સલાજનો પણ પોતાના પ્રિય રાજને ધનારા
અત્યુત્તમ પુત્ર જન્મરૂપ લાવિ લાલની વાત સાંલળી લારે
આનંદમાં આવી જઘને હર્ષસૂચક પોકારો કરવા લાગ્યા.
આખા સલામંડપમાં પ્રકુલ્લેતા પથરાઈ ગઈ. ઁવા આનંદ-
લયા વાતાવરણ વચ્ચે સિદ્ધાર્થરાજઁ અત્યંત શ્રેષ્ઠ
શબ્દાલંકારો વ્યક્ત કરી પ્રકુલ્લિત દિલથી ઁ સ્વપ્નક્રણનો
સ્વીકાર કર્યો. અને મનોમુગ્ધ કરે તેવી મનોજ્ઞ લાપાથી
સ્વપ્નપાઠકેનો સુંદર સત્કાર કર્યો. જીવન પર્યાંત ન ખૂટે
ઁવો ઉપહાર આપી સુંદર વસ્ત્રાલંકારો અને પ્રીતિલોજન
આપી તેમતું બહુમાન વધાયું, અને તેમને માનમહત્વના
મુજરા સાથે સ્વસ્થાનકે વિદાય કર્યા.

જવનિકા અંતરે ઁઠેલા ત્રિશલાદેવીઁ પોતાતું મંગલ
લાવિ કથન સંપૂર્ણપણે સાંલળ્યું હોવા છતાં સિદ્ધાર્થ
રાજઁ ત્યાં જઘને પુત્રજન્મ સંખંધી સઘળી હકિકત
કહી સંલળાવી. તેમના હૃદયાકાશમાં પુનઃ આનંદનો ચાંદ

સોળે કળાએ ચમકી ઉઠ્યો. ખરેખર, લાવિ લાલના લણુ-કારા કેને ખુશ નથી કરતા ?

સમય પુરો થતાં સલા વિખરાઈ ગઈ, પણ આજની સલાનો અનેરો આનંદ રાજ-પ્રજા સૌના દિલને ડોલાવી ગયો ! જોતજોતામાં ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં ખુણે ખુણે આ આનંદ ફરી વળ્યો. નગરજનો પોતાના પ્રિય રાજવીને ત્યાં જગદુદ્ધારક પુત્ર અવતરશે એની ખુશાલીમાં ટોળેટોળા મળી મંગળ વધામણા કરવા આવવા લાગ્યા. ઘેર ઘેર આનંદમંગળ વરતાઈ રહ્યો. રાજલવનના આનંદનું તો પૂછવું જ શું ? આખું ક્ષત્રિયકુંડ નગર શ્રી તીર્થંકરપ્રભુના આત્માની દિવ્ય પ્રતિષ્ઠાયાથી આસ્થાદિત બની ગયું. દરેકના રોગ, શોક અને સંતાપ નષ્ટપ્રાયઃ બની ગયા. લોકોમાં સંપ અને સ્નેહ વધવા લાગ્યા. ન્યાય-નીતિ ને ધર્મના વિચારો સ્થિર થતા ગયા. તેમ વૃદ્ધિ પામતા ગયા. કજીયા-કંકાસ ને વેર-ઝેરના લાવો અદૃશ્ય થવા લાગ્યા.

ગર્ભના પ્રલાવથી રાજ્યસંપત્તિમાં વધારો થવા લાગ્યો. સુખ અને સમૃદ્ધિની છોળો ઉછળવા લાગી. તેમ જ ઈન્દ્ર-મહારાજની આજ્ઞાથી તિર્યંગ્જૂંલક દેવો નઘણિયાતા નિધાનો લાવી લાવીને સિદ્ધાર્થરાજના રાજલંકારમાં ગુપ્ત રીતે ઠલવવા લાગ્યા ! અહા ! જ્યાં પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય હોય ત્યાં ઈન્દ્રો જેવા ઈન્દ્રો તેની ખબર રાખે ! દેવો જેવા દેવો સેવકપાણું સ્વીકારે ! રાજકુલ સમૃદ્ધિથી અલરે ભરાયું ! સંપ સ્નેહ અને સંગઠનથી સુગઠિત બન્યું ! હેમ, ક્ષેમ ને કુશળતાથી પરિવૃત્ત બન્યું ! રાજ્યના સાતે અંગમાં પ્રકુલતા વધી, આનંદ વધ્યો, જાણે સમસ્ત નગરમાં આનંદની હેલી

ન ચડી હોય તેમ સર્વસ્થાને વૃદ્ધિંગત લાવ જોઈ સિદ્ધાર્થ રાજને એક વખત એક મનોગતલાવ ઉત્પન્ન થયો અને ત્રિશલાદેવી સમક્ષ રજુ કર્યો કે “ હે દેવાનુપ્રિય ! તમારા ઉદરમાં અવતરેલા ઉત્તમ આત્માના ઉજ્જ્વલ પ્રલાવથી આપણા રાજ્યમાં, રાજલંડારમાં, રાજકુલમાં અને સમસ્ત લોકોમાં આનંદ, ધર્મ, સંપત્તિ, લક્ષ્મી, સંપ, સ્નેહ વગેરે વધતા રહ્યા છે, એટલે મારા અંતઃકરણમાં એવી સ્ફુરણા જાગૃત થઈ છે કે જ્યારે આપણે એ પ્રતાપી પુત્ર જન્મ ધારણ કરશે ત્યારે આપણે તેનું ગુણનિષ્પન્ન એવું વર્ધમાન નામ પાડીશું. આપણે એ લાડકવાયો વર્ધમાનકુમારના નામે પ્રસિદ્ધ થશે. એવી મારી ઈચ્છા છે. ” ત્રિશલાદેવીએ તેમાં સહર્ષ સંમતિ આપી.

હજી તો બાલક ગર્ભમાં છે, ત્યાં મોહાધિન માત-પિતાએ તેનું નામ પણ નક્કી કરી રાખ્યું. માતાના ગર્ભમાં રહેલા પ્રભુ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાનથી યુક્ત હતા. જ્ઞાનનયને નિહાળી રહ્યા, માતપિતાની મોહાધિનતા અને તેમના દિલમાં ઉલરાયેલી આનંદની હેલી !

કોધનો વાસ કપાળમાં, માનનો વાસ ગરહનમાં,
માયાનો વાસ હૈયામાં, અને લોભનો વાસ સર્વાંગે હોય.

૧૧. ધન્ય એ સુપ્રતાપી માતા

જ્ઞાનનયનથી પ્રભુએ પિતાનું હેતાળ હૈયું જોયું. માતાના મોહનો પારાવાર જોયો, જે માતૃપિતાએ જન્મ પહેલા જ એનું નામ પણ નક્કી કરી રાખ્યું હતું, એવા વાત્સલ્ય-સલર માતૃપિતા પ્રત્યે ક્યા પુત્રને પ્રેમ ન ઉભરાય ! આ તો નિર્મોહી અને મહાજ્ઞાની તીર્થંકરનો આત્મા પુત્રરુપે માતાના ગર્ભમાં હતો છતાં પણ માતૃપિતા પ્રત્યે મોહનું એક કિરણ અસર કરી ગયું. માતૃપિતાએ જન્મ પહેલા નામ નક્કી કર્યું તેનો જાણે બદલો ન વાળતો હોય તેમ એ ગર્ભસ્થ બાળકને જન્મ પહેલા જ માતાને વધુ સુખ આપવાનું મન થયું ! તેને વિચાર ઉદ્ભવ્યો, કે “ મારી માતાને મારા હલનચલનથી કેટલી વેદના ભોગવવી પડતી હશે ! જો હું નિરુપદ બની જઉં તો વેદના શમી બન્ય. ” એમ વિચારી એ નાજુકડા બાળકે માતાના સુખ માટે ઉદરમાં રહ્યા રહ્યા હાથ પગ વગેરેનું હલનચલન અંધ કર્યું, ધ્યાનમાં બેઠેલા યતિની માફક એકદમ સ્થિર થઈ ગયા.... થોડીવાર વીતી ન વીતી ત્યાં તો ત્રિશલામાતાને ગર્ભકુશળતાની શંકા બગી ! હાંફળાહાંફળા બની ગયા ! “ અરે મારો ગર્ભ હમણાં તો હજી હલતો હતો ચલતો હતો હવે કેમ હલતો ચલતો નથી ? શું મારા ગર્ભને કોઈ ઈજા પહોંચી હશે ? કોઈ

વ્યાધિ ઉત્પન્ન થઇ હશે ? કે બીજું કોઈ કારણ હશે ? આમ કેમ બને ? ” આમણુ દુઃખણા બનેલા ત્રિશલાદેવી આહુદ્દોહુદ્દમાં પડી ગયા....ધીરેધીરે તેમના દિલમાં ગર્ભના અમંગળની કુશંકાઓ વધવા લાગી.... મુખ પરતું નૂર ઉડી ગયું, નિસ્તેજ બની ગયું. આ ન સહી શકાય એવી વાત બનતા તેઓ ભારે વેદના અનુભવી રહ્યા. એ મનો-વેદના ન જીરવાતા મુખ વાટે અને નયન વાટે બહાર નીકળવા લાગી, મુખ વાટે કારમો કલ્પાંત આહર્યો અને નયન વાટે ચોધાર આંસુ ઝરવા લાગ્યા.... આ જોઈ પળેપળની ને રજેરજની બખર રાખનાર સખીવૃંદ તેમને વીંટળાઈ ગયો ! તેમના દુઃખના ભાગીદાર બનવા માટે બધી સખીઓ જુદા જુદા પ્રયત્નો કરવા લાગી, ત્રિશલાદેવીના હૃદય પર જાણે વજ્રધાત ન થયો હોય તેમ હેબતાઇ ગયા હોવાથી એક અક્ષર પણ બોલી શકતા નથી ! ભારે મુઝવણ અનુભવતા બેલાન બની ભોંય પર ઢળી પડ્યા ! સખીઓ બેબાકળી બની આમ તેમ દોડવા લાગી, ત્રિશલાદેવીને ભાનમાં લાવવા માટે અનેકાનેક ઉપચારો કર્યા. મહા મુશીબતે મૂર્છા વળતાં ત્રિશલાદેવી છુટે મુખે રડી પડ્યા....! સખીઓ રડવા લાગી ! દાસીઓ રડવા લાગી ! અને દાસજન પણ રડવા લાગ્યો ! જાણે આખું રાજલવન પણ રડી રહ્યું ન હોય તેમ શુન્યવતૂ બની ગયું. નાચ મુજરા અટકી ગયા, સંગીતની મહેક્રીલ બંધ પડી ગઇ, વાજત્રોના સૂર સ્તંભી ગયા ! સખીઓ પૂછવા લાગી: “ દેવી ! બીજું બધું તો ઠીક, પણ તમારા ગર્ભને તો કુશળ છે ને ? ” “ અરે....અરે.... મારા ગર્ભને કુશળ હોય તો મને બીજું દુઃખ પણ શું છે ? મારો ગર્ભ જરાય હલતો નથી ચલતો નથી, શું એ ગળી ગયો હશે ? પડી ગયો

હશે ? કે કોઇ દુષ્ટ દેવે હરી લીધો હશે ? શું થયું હશે ?
 અરે....રે....રે મારો ગર્ભ જો નાશ પામી ગયો હોય તો
 મારે હવે જીવિને શું કરવું છે ? ” આ અકુશલ સમાચારથી
 સમસ્ત રાજકુલમાં સોપો પડી ગયો ! સિદ્ધાર્થરાજ પણ
 આ અમંગલ વાત સાંભળી ચિંતાતુર બની ગયા. હૃદયમાં
 ખળભળાટ મચી ગયો. આ પ્રસંગ બનવાથી આનંદલયા
 વાતાવરણમાં શોકની ઘેરી છાયા ફરી વળી ! શુન્યમના
 બની ગયેલા ત્રિશલાદેવીનો કારમો કલ્પાંત જરાય અટકતો
 નથી. જેમ જેમ સમય જાય છે તેમ તેમ અશાંતિ વધતી
 જાય છે. ગર્ભની સુરક્ષા માટે વૃદ્ધ સ્ત્રીઓ અનેક જાતના
 ટુચકા કરવા લાગી. કોઈ પોતાના ઇષ્ટદેવની માનતા
 આખડી માનવા લાગી, કોઈ સખી વીંઝણો વાય છે, કોઈ
 આશ્વાસન આપે છે, કોઈ વૈદ્ય હકીમોને યોલાવવા દોડી
 જાય છે, કોઈ શાળી સખી ઇશારાથી અવાજ બંધ કરાવે
 છે. કર્તવ્યમૂઠ બનેલા સિદ્ધાર્થરાજ પર ભારે આપત્તિ
 આવી પડી. શું કરવું એ સુઝતું નથી. ખરેખર, મોહના
 ઘેન માનવીના શાનલાન ભૂલાવી દે છે.

ગર્ભસ્થ પ્રભુએ પ્રસંગની ગંભીરતા જાણી લીધી,
 “ અહા ! મેં મારી માતાને સુખ આપવા પ્રયત્ન કર્યો, પણ
 એ તો ઉલ્ટાનો દુઃખ માટે જ થયો ? આ મોહની ગતિ કેવી
 અજબ છે, સુખ કરવા જતાં દુઃખ ઉત્પન્ન થયું ! ”
 આમ વિચારી માતાના દિલને શાંત કરવા બાલપ્રભુએ
 પોતાના નાબુકડા દેહનો એક ભાગ જરા હલાવ્યો ! આ
 સ્પંદન ત્રિશલાદેવીના અંતરને ડોલાવી ગયું ! તુરત જ પૂર્વ-
 વત્ હર્ષમાં આવી યોલવા લાગ્યા :

“ અરે સખીઓ ! મારો ગર્ભ કુશળ છે. સલામત છે.

નથી ગળી ગયો કે નથી પડી ગયો, નથી દેવે હુરી લીધા ! તમે સૌ આનંદો, માફ સઘળું દુઃખ નાશ પામી ગયું. આ જીવનમાં મેં સાચા લાવથી જિનેશ્વરપ્રભુની પૂજા કરી છે, ગુરુને વાંધા છે, ધર્મને આરબ્યો છે, એ પુણ્યથી જ મારી અશાંતિ ચાલી ગઈ. ” ત્રિશલાદેવીને આમ ખેલતાં સાંભળી સખીઓ પૂર્વવત્ હર્ષમાં આવી ગઈ, રાજ-લવન પૂર્વવત્ ગાજતો થઈ ગયો, રાજપરિવાર ઉલ્લાસમાં આવી ગયો. સિદ્ધાર્થરાજ પણ પ્રકુલ્લતામાં આવી ગયા. બધા ત્રિશલાદેવીને ક્ષેમકુશળ પૂછવા લાગ્યા. માતાની પારાવાર મમતા પીછાણી ગર્ભસ્થ પ્રભુએ મનથી એક પ્રતિજ્ઞા કરી કે “ મારા માતૃપિતાના જીવતાં હું સંસાર-ત્યાગ નહીં કરું ” અને માતાનું એક પણ વચન ઉત્થાપીશ નહિ. ” આવો સંકલ્પ કરી પ્રભુએ જગતના જીવોને માતૃ-પિતા પ્રત્યે પરમ લક્ષિત રાખવાનું સૂચન કર્યું, એવી કવિની કલ્પના છે. ખરી રીતે તો પ્રભુને ત્રીશ વર્ષની ઉંમરે જ ચારિત્રમોહનીયકર્મનો ક્ષયોપશમ થવાનો હતો.

ત્રિશલામાતા હવે હર્ષના હિંચોળે જુલવા લાગ્યા. તેમના મનના વિકલ્પો બધા શમી ગયા. આવી અધીરતા કરવા બદલ તેમને પસ્તાવો થયો. નાણુકાર હોવા છતાં મોહરાજ્યએ તેમને લારે થાપ ખવડાવી ! પોતાના જ્ઞાનનો થોડો પણ ઉપયોગ કર્યો હોત તો તેમને ખ્યાલ આવી ગયો હોત કે તીર્થંકરોના આત્માઓ કદી અકાળ મૃત્યુને વરતા નથી ! હવે તો વધુ ને વધુ ધર્મલાવમાં રહેવા લાગ્યા. ગર્ભનું યોગ્ય પાલન કરતાં ત્રિશલાદેવી વૈદકિય સલાહ મુજબ અનેક નિયમો પાળવા લાગ્યા. એ રાજવૈદોની સલાહ એવી હતી કે વાયુવાળા પદાર્થોના સેવનથી ઉદરસ્થ

બાળક કુબડાપણું, અંધત્વ, જડત્વ અને વામનપણા વગેરે દોષોથી દુષિત થાય. પિત્તજનક પદાર્થોથી શારીરિક નબળાઈ અને કફજનક પદાર્થો અનેક રોગ ઉત્પન્ન કરે. અતિ ખાઈ લોજન નેત્રને નુકશાન કરે. અતિ ઠંડું, અતિ ગરમ, અતિ કડવું, અતિ તીખું અને અતિ સ્નિગ્ધ લોજન ગર્ભવતી સ્ત્રી માટે ત્યાજ્ય છે. આ બધું સારી રીતે સમજીને ગર્ભનો સુંદર વિકાસ થાય તેવો જ આહાર ગ્રહણ કરતા, અને અનુકુળ પડે એવો આરામ કરતા, પોતે સ્વલાવથી જ સમજી, વિવેકી અને વિચક્ષણ હોવાથી પહેલેથી જ તેમની જીવનચર્યા નિયમિત તો હતી જ તેમાં વધારો કર્યો. વળી કુળવૃદ્ધાઓના પણુ કીંમતી સલાહ સૂચનો તેમણે પ્રેમથી અને આદરથી માન્ય કર્યા હતા. કુલવડેરી વૃદ્ધ જહેનોએ તેમને પોતાના અનુલવના પાઠ લણાવ્યા હતા કે “બહુ ખોલખોલ કરવાથી બાળક બકબકીયો થાય, બહુ હસવાથી મુખરોગી થાય, બહુ રડવાથી ચુંચીયો થાય, બહુ દોડવાથી તેના અંગોપાંગ ઢીલા થાય.” આ બધી સોનેરી શિખામણોનો હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કરી તેનું સુંદર પાલન કરતા હતા.

વૃદ્ધાનુગામી બની ત્રિશલાદેવી સારા વિચારો કરી સદ્વર્તન અને મનોરમ લાષાથી પોતાના હૃદયને શાંત અને મનને પ્રકુલ્લે રાખતા. તેમની મનોલાવના દિવસે દિવસે વિકસતી જતી હતી. એ મનોવિકાસમાં ધર્મરંગી મનોરથ-માળા ગુંથાતી જતી હતી, એ મનોરથમાળાના પુષ્પો જીવનમહેલને સુવાસિત બનાવે તેવા હતા. “હું ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરમાં અમારીપડહ વગડાવું એટલે સર્વ જીવોને અલય-દાન અપાવું, ઘેર ઘેર અહિંસાદેવીની પૂજા કરાવું, સર્વ

જીવો પરસ્પર વૈરલાવના ભૂલી જાય એવી ઘોષણા કરાવું, ઉચિત દાન આપીને સર્વને સંતુષ્ટ કરાવું, પ્રીતિદાન આપીને સર્વને મારા પ્રીતિલાજન બનાવું, અનુકંપાદાન આપીને બધા દુઃખી જીવોના કષ્ટો દૂર કરાવું, અને સુપાત્રદાન આપીને મારા ગૃહસ્થાશ્રમને સફળ બનાવું.” “શ્રી જિન-મંદિરોમાં ભારે ઠાઠથી અઠ્ઠાઈ મહોત્સવો કરાવું.” “ગુરુ-જનો પાસે જઈ તેમની અદ્ભુત લક્ષિત કરું અને તેમની ધર્મમય વાણી સાંભળી મારા જીવનને નિર્મલ બનાવું.” આવા લાવનામય પુષ્પો તેમની મનોરથમાળામાં કડીબદ્ધ ગુંથાતા જતા હતાં. શ્રી સિદ્ધાર્થરાજએ એ મનોરથમાળાના સુવિકસિત મંગલપુષ્પોના પરિમલને મહેકાવતાં ત્રિશલા-દેવીની દરેક મનોલાવનાઓ આદરપૂર્વક પૂર્ણ કરી. રાજ-આમંત્રણથી રાજમહેલમાં સાધર્મિકોના ટોળેટોળા ઉભરાતા, અને યથેષ્ટ લોજન તથા માન સન્માન મેળવી સંતુષ્ટ બની જતાં.

પુણ્યપુષ્ટ આત્મા ગર્ભસ્થ હોવાથી તેના પુણ્યનો પમરાટ ચારે બાજુ પ્રસરી રહ્યો. ગુણગરવા ત્રિશલાદેવી પાસે માન અભિમાન વગેરે અવગુણો કહી ડોકાયા ન હતા. છતાં ગર્ભના પ્રલાવથી એક વખત તેમને મોટાઈતું મહત્ત્વ લોગવવાની એવી ઇચ્છા બગી કે “સુંદર વસ્ત્રાલંકારોથી સજ્જ થઈ રાજસલાના મધ્યલાગમાં સુવર્ણમય સિંહાસન પર આરૂઠ થઈ બંને બાજુ શ્વેત ચામરો વિંજાવું અને રાજસમૂહને તથા રાજસલાને ધર્મલાવનાભરી આજ્ઞાઓ ફરમાવું.” આવી ઉર્મિ-મય લાવનાઓ પણ સિદ્ધાર્થરાજએ ઉમંગપૂર્વક પૂર્ણ કરી. દિવસે દિવસે ધર્મમય નવા નવા પોઆમોથી ક્ષત્રિયકુંડનગર ગાજતું રહેતું. જાણે કોઈ મહોત્સવનો અવસર ન વહી

જતો હોય તેમ પ્રબળનોના માનસ પ્રકુલ્લે બનતા જતા હતા. સર્વત્ર આનંદની ઓળો ઉછળતી હતી.

સિદ્ધાર્થરાજ એક સુકુલિન રાજવી હતો. જૈનધર્મ તેમનો કુલધર્મ હતો. તેમના અંગે અંગે અને રંગે રંગે પાર્શ્વનાથપ્રભુનું નામ શુંજતું હતું. ત્રિશલાદેવી પણ ભારે પુણ્યશાળી અને સુકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા અણ્ણમોલા રત્નસમ ચમકતા હતા. સ્વભાવે સુશીલ અને વર્તને વિનયી. એ ત્રિશલાદેવી તે સમયમાં મહાપ્રખ્યાત, ખારવ્રતધારી, ધર્મ-રક્ત અને મહાસમર્થ રાજવી શ્રી ચેટકરાજના બહેન હતા. ઉભય કુળમાં તેમનો માનમરતબો ખુબ હતો. કુળસંસ્કારો અને ધર્મસંસ્કારોથી એ બાલ્યવયથી જ સુસંસ્કારી હતા. જેને ચેટકરાજ જેવા ભાઈ અને સિદ્ધાર્થરાજ જેવા સમર્થ સ્વામી પ્રાપ્ત થયા હોય તેમના સુખસાહ્યબી અને સમૃદ્ધિનું પૂછવું જ શું ? એ રાજરાણીનો ગૃહસ્થાશ્રમ શ્રાવકના શુભોથી શુભિક્ત હતો. તેમાં દયા અને દાનના પુર ઉછળતા હતા. તે સમયના રાજવર્તુલમાં એક આદર્શ રાજરાણી તરીકે તેમની અપૂર્વ ખ્યાતે બનેલી હતી. તેમાં સોનામાં સુગંધના આરોપની જેમ અંતિમ તીર્થકરનો મહાન આત્મા એ કુળમાં અવતરવાનો હતો. તેથી પહેલા કરતાં પણ અનેક ઘણી રીતે વધુ સૌના આદરપાત્ર બન્યા હતા. તેમનો સંસાર સંપૂર્ણ સુખમય, શાંતિમય અને ધર્મમય હતો, તેમની પ્રત્યેક પ્રવૃત્તિ ધર્મપ્રાણથી સંજીવન હતી, રાજવહીવટ સંપૂર્ણ ન્યાયી હતો. માત્ર ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં જ નહિ પણ તેમના યશ અને કીર્તિ દિગંતગામી બન્યા હતા. તેમનું મન પાપરહિત, ઉદાર અને અત્યંત નિર્મળ હતું. તેમની વાણીમાં હિત, મિત્ત અને પથ્યભાવ તંરવરતો

હતા ! ત્રિશલાદેવી જેવા સંસ્કારી હતા તેવા જ દિલના કોમળ અને સરલ હતા. કદિ કટુભાવથી મનને કલૂષિત બનાવ્યું ન હતું. પ્રભુપૂજન, પ્રતિક્રમણ, સામાયિક જેવી ધર્મક્રિયાઓ પ્રત્યે તેમને સુરચી હતી. પાપની વાતો અને પાપના કાર્યો પ્રત્યે તેમને નફરત હતી. એ ત્રિશલાદેવીની દિનચર્યા જેમ વૃદ્ધાનુગામિની હતી તેમ જીવનચર્યા ધર્માનુગામિની હતી. સર્વસત્તાધિશ મહારાણી તરીકે જીવન વીતતું હોવા છતાં તેઓ કદિ કોઈના પ્રત્યે કઠોર બનતા નહિ. ઉદ્દરમાં રહેલ ગર્ભને કોઈ કુસંસ્કારો અસર ન કરી બધ તેના માટે ખુબ જાગ્રત રહેતા. રૂપ, ગુણ અને શૌર્યની પ્રતિમા સમો રાજકુમાર નંદિવર્ધન જ્ઞાનાર્જન કરવામાં મસ્ત હતો, અને સુદર્શના રાજકુમારી તે જાણે ત્રિશલાદેવીની ખીજી આકૃતિ જ ન હોય તેમ સૌને ખુબ પ્રિય હતી. એ પણ વયને યોગ્ય જ્ઞાનસંપાદનમાં લાગી ગઈ હતી. માતાપિતાની આંખની કીકી સમા પુષ્પશા કોમળ એ બંને બાળકો વિકાસમાર્ગે ગમન કરી રહ્યા હતા. માતાપિતાના વાત્સલ્યલયા અંકમાં રમતાં એ બંને બાળકો લાડકોડથી વય અને જ્ઞાનથી વધતા જતા હતા.

આમ છતાં હવે પછી અવતરનાર બાળક પ્રત્યે શ્રી ત્રિશલાદેવીને અનંતગણી મમતા જાગી હતી. તેના જન્મ પહેલા જ માતાનો પક્ષપાત સ્પષ્ટ જણાઈ આવતો હતો !! નામ તો નક્કી જ કરી રાખ્યું હતું. એ વર્ધમાનકુમારને પ્રત્યક્ષ રીતે મીઠી નજરે નિહાળવાની, તેના કોમળ ગાલને ચુમવાની, તેના કોમળ દેહને પંપાળવાની, તેને અવનવી રીતે રમાડવાની અને વહાલ કરવાની વગેરે માતૃહૃદયને સુલભ એવી ઘડીઓ ગણતાં ગણતાં તેમનો સમય વીતતો

ચાલ્યો ! બહુ જ ઓછું અને કામ પુરતું જ યોલતા, સદ્
નવકારમંત્રના સ્મરણમાં, ધર્મકરણીઓમાં અને સદ્વિચાર-
શોમાં લીન રહી વિશ્વવત્સલા ત્રિશલાદેવી આનંદમગ્ન
રહેતા.

સિદ્ધાર્થરાજની સારસંભાળ નીચે, કુલવૃદ્ધાઓની
દેખરેખ નીચે, અને સખીવૃંદની નિર્દોષ અને મીઠી મીઠી
ગોઠડીઓ વચ્ચે તેમની પળેપળની ખબર રખાતી ! ઉદ્દેગનું
નામ ન હતું ! રાગ અને દ્વેષને કોઈ સ્થાન ન હતું ! કામ,
ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, અદેખાઈ વગેરે અવગુણો અદૃશ્ય જ હતા.
પણ અહત્વ અને મમત્વ જેવા સર્વાનુગામી દુર્ભાવો ય
વિલય પામી ગયા હતા. અંતિમ તીર્થંકરનો આત્મા જેમના
અંકમાં ખેલવાનો હતો, કુદવાનો હતો, સ્મવાનો હતો,
એ જનેતા કેવા મહાલાવી અને બડલાગી હશે ? ધન્ય એ
સુપ્રતાપી માતા !!!

મનને ચલાયમાન ન થવા દેવું તેનું નામ
શમ, ઇન્દ્રિયોને ચલાયમાન ન થવા દેવી
તેનું નામ દમ, અને કોઈ પણ જાતની
તૃષ્ણા ન રાખવી તેનું નામ તપ.

૧૨. જન્મ અને જન્મોત્સવ

ક્ષત્રિયકુંડ નગરની પરમ શોભારૂપ જ્ઞાતખંડ વનમાં ઋતુરાજ વસંતનું સામ્રાજ્ય વ્યાપક બન્યું હતું. આંખાની ડાળે ખેસી કોકીલા મધુર કુંજનથી વનને ખહેકાવી રહી હતી. આમ્રવૃક્ષો મધુર અને પકવ આમ્રફળોથી લચ્ચી રહ્યા હતા. સોહામણી વનરાજી પર પ્રાણપૂરક અને પ્રકુલ્લતાપ્રેરક વસંતઋતુએ પોતાનો પ્રચુર પ્રભાવ પાથર્યો હોવાથી ચારે બાજુ અલૌકિક રૂપસૌંદર્યના દર્શન દૃષ્ટિગોચર થઈ રહ્યા હતા. એક ક્ષત્રિયકુંડ નગરને માટે નહિ સમસ્ત જગત માટે આ સમય આનંદમય હતો. ઋતુના સોનેરી સ્વભાવ મુજબ સૌ લોકો આનંદ પ્રમોદમાં ખેલતા હતા. અને ઇન્દ્રિયજન્ય સુખના આસ્વાદને માણી રહ્યા હતા. સોહામણું વન સુરલિત પુષ્પોથી મહેકી રહ્યું હતું.

ચિત્તને ચમકાવે તેવો ચૈત્ર માસ ચાલતો હતો. એ માસની શુકલા સપ્તમીથી પૂર્ણિમા સુધી નવ દિવસોમાં જૈનત્વને વરેલા ધર્મલાવી આત્માઓ કર્મઊદ માટે આયંબિલતપ (રસ વિનાનું ભોજન) (અલૂણાવ્રત) સાથે શ્રી સિદ્ધચક્રજીની આરાધનામાં મસ્ત હતા. સારાયે જૈન જગતમાં અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, જ્ઞાન, દર્શન,

ચારિત્ર અને તપ; એ મહામંગલકારી સર્વોત્તમ નવ પદોની સુંદર ઉપાસના ચાલી રહી હતી, જિનમંદિરોમાં ભારે ઠાઠથી એ નવે પદોની અદ્ભૂત અર્ચના થઈ રહી હતી.

તે સમયમાં ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરના રાજલવનમાં પણ કેઈ શુભ પ્રસંગનો પમરાટ પાંગરતો જતો હતો ! શ્રી ત્રિશલાદેવી ભારે પ્રકુદ્ધિત જણાતા હતા, અંતિમ તીર્થંકરના આત્માને અવની પર અવતરવાનો અનુકુળ સમય આવી પહોંચવાની ઘડીઓ ગણાતી હતી. ત્રિશલાદેવીનો સખીવૃન્દ સવિશેષ કાર્યરત હતો, પ્રસૂતિ સમયને અનુરૂપ સઘળી તૈયારીઓ થઈ રહી હતી. સુંઠ વગેરે ઔષધો ખંડાઈને ચૂર્ણ બની રહ્યા હતા ! કુલવૃદ્ધાઓના સલાહસૂચનો અને દેખરેખ નીચે સઘળી પૂર્વ તૈયારી થઈ રહી હતી. ત્રિશલાદેવીનું સ્વાસ્થ્ય અતિ સુંદર હતું. તેમની દેહલતા પર કેઈ અનુપમ આભા પ્રસરી રહી હતી. શ્રી તીર્થંકર પ્રભુની માતાના ગર્ભાધાનના લક્ષણો અન્ય માતાઓ કરતાં જુદા હોય છે. ઉદરવૃદ્ધિ વગેરે બાહ્ય લક્ષણો પ્રદર્શિત ન હોવાથી તીર્થંકરજનેતાઓ ગૃહગર્ભા કહેવાય છે. એ ગૃહગર્ભા ત્રિશલાદેવી સંપૂર્ણ સ્વસ્થ હતાં, છતાં તેમના હલનચલનની ક્રિયા કંઈક સ્તાંભિત અને ભારે જણાતી હતી ! તેમની ચાલ ધીમી હતી, બોલ ધીમા હતા, ઉઠવા બેસવાની ક્રિયા પ્રશાંત હતી. તેમના સૌંદર્ય ઝરતાં દેહના અંગે અંગે કંઈક પ્રૌઠ શિથિલતા જણાતી હતી ! એક બાબુ વસંતઋતુનો સમય ખીજ બાબુ મંગલકારી શ્રી સિદ્ધચક્રની આરાધના, અને ત્રીજી બાબુ શ્રી તીર્થંકર પ્રભુના અવતરણનો પ્રલાવ. આ ત્રિવેણીસંગમમાં સ્નાન કરી રહેલા સૌ પરમ પ્રકુદ્ધિત અને આનાંદિત જણાતાં હતાં, ત્રિશલાદેવીની કેટલીક સખીઓ તેમના મંગલ નિમિત્તો

મંગલકારી આયંબિલની તપસ્યાપૂર્વક સિદ્ધચક્રની આરાધના કરી રહી હતી.

જેતજેતામાં ચૈત્ર સુદ ત્રયોદશીનો સુવર્ણલાગુ પૂર્વાકાશમાં ઝળક્યો. સૂર્ય, ચંદ્ર વગેરે જ્યોતિષીદેવોની ગતિ મુજબ દિવસ, રાત્રિ, પક્ષ, માસ, વરસ, વગેરે વિભાગ પડેલા હોવાથી આજથી પચીસસો ને બહોંતેરમાં વર્ષનો ચૈત્ર માસ. એ માસનો તેરમો દિવસ એટલે શુકલા ત્રયોદશીનો મંગલ પ્રભાત ઉદિત થયો. આજના દિવસનો પ્રભાવ કેઈ અનેરો જણાતો હતો ! આજનો લાણુ કેઈ અનેરા તેજપુંજને પ્રસરાવતો હતો ! અનેરી આશા, અનેરો ઉમંગ અને અનેરૂં આકર્ષણ જમાવતો એ લાણુ જેવી રીતે ઉદિત થયો હતો તેવી જ રીતે અસ્ત પણ થયો ! અને દિશાઓને શ્યામ કરતી રાત્રિ પોતાના સ્વાભાવિક શ્યામ તેજપુંજમાં ઝળહળી ઉઠી. વસંતઋતુની શ્યામલ રાત્રિ પણ પોતાની મધુરતા બિછાવે છે, એમ કવિજનો કહે છે.

એ શ્યામલરાત્રિનો મધ્ય સમય ચંદ્રના શીતલ તેજથી ઉન્નવલ ઉન્નવલ બની ગયો. એ ચંદ્ર કન્યા રાશીમાં અને સૂર્ય મેષ રાશિમાં ઉપસ્થિત હતો. તેમ મંગલ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, અને શનિ વગેરે ગ્રહો પણ ઉચ્ચ સ્થાને બિરાજ્યા હતા. ઉત્તરાશ્વિણી હસ્ત નક્ષત્રના શુભમિલનનો સંયોગ સરન્નણો હતો. એવા અત્યંત શ્રેષ્ઠ અને મનોભિષ્ટ સમયે ગૂઢગર્ભા ત્રિશલાદેવીએ બિલ્કુલ અશુચિ વિના સુંદર, સ્વસ્થ, તણુ જ્ઞાનથી અલંકૃત, સિંહલંછનથી યુક્ત અને હેમ કાન્તિસમ ચમકતા પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો. નહિ માતાને વ્યાધિ, નહિ પુત્રને પીડા ! નહિ રૂદન ! છતાં સૌમ્ય વાતાવરણમાં શ્રી તીર્થંકરજન્મસૂચિત મધુર નિનાદ અદ્દશ્યપણે ગુંજ

ઉઠ્યો, દિશાઓ જાણે સ્મિતમુખી બની ગઇ, પૃથ્વી જાણે પુલકિત બની, અને અંતરગત હર્ષને વ્યક્ત કરતો પવન મંદ છતાં મધુર લહરીઓ લહેરાવી રહ્યો ! ક્ષણભર આખું જગત પ્રકાશમય બની ગયું. એ પ્રકાશમાં નારકીના જીવો પણ વેદનાથી હળવા થયા ! પ્રકાશ થયો, શાંતિનો સ્વાદ આપ્યો ! તીર્થંકર પ્રભુના આત્માનો પ્રભાવ જ એવો હોય કે તેમની માતાને પ્રસવ વેદનાનો અનુભવ ન થાય, અને ન હોય કેઇ જાતની અશુચિ. એ બાલપ્રભુના દેહમાંથી ઉછળતો સુગંધનો સમૂહ ચારે બાજુ પથરાઇ ગયો અને દશે દિશાઓ સુવાસિત બની ગઇ. આકાશમાં દેવદુંડુભિ ગાજી રહી. સુરમ્ય વાતાવરણમાં સૌરભ પ્રસરી રહી. સૌ આત્માઓ સુખનિદ્રામાં પોઢ્યા હતાં. દાસદાસીઓ મીઠી નિદ્રા માણી રહ્યા હતા. ખુદ ત્રિશલાદેવી પણ કેઇ દિવ્ય અને રમ્ય ભાવની તંદ્રામાં ગુલી રહ્યા હતા !!!

એ અવસરે શ્રી તીર્થંકર પ્રભુના જન્મ સમયે પ્રસૂતિ-કર્તાવ્ય માટે છપ્પન દિગ્ગુમારીઓના આસનો ડગમગી ઉઠ્યા. અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી શ્રી તીર્થંકરનો જન્મ થયેલો જાણી સૂતિકાકર્મ કરવાતું પોતાતું કર્તાવ્ય બજાવવાનો સમય આવેલો જાણી આનંદી રહી.

“ તેમાં પ્રથમ અઘોલોકમાં વસનારી આઠ દિગ્ગુમારિકાઓ ત્રિશલાદેવીના શયનગૃહમાં આવી પોતાનો પરિચય આપી પ્રભુને તથા પ્રભુની માતાને નમસ્કાર કરી આગમનનો હેતુ જણાવ્યો. અને સંવર્તક વાયુથી એક યોજનપ્રમાણ ભૂમિ શુદ્ધ કરી પ્રભુગુણભિંત ગીતગુંજન કરતી નજીક બેસી રહી.”

“ મેરૂપર્વત પર રહેનારી આઠ દિગ્કુમારિકાઓ આવી માતાપુત્રને નમસ્કાર કરી યૌજનપ્રમાણ ભૂમિમાં સુગંધી જલ વરસાવી જાનુપ્રમાણ પંચવર્ણી પુષ્પવૃષ્ટિ કરી પ્રભુના ગુણગાન કરતી સન્મુખ ઉભી રહી. ”

“ પૂર્વરૂચક પર્વત પરથી આઠ દિગ્કુમારિકાઓ દિવ્ય વિમાનમાં એસી તત્કાલ ત્યાં આવી માતા-પુત્રને નમસ્કાર કરી પોતાનું આગમન જણાવી હાથમાં સુંદર દર્પણો લઈ મંગલ ગીતો ગાતી પૂર્વ દિશામાં ઉભી રહી. ”

“ દક્ષિણરૂચક પર્વત પરથી આઠ દિગ્કુમારિકાઓ આનંદ પામતી ત્યાં આવી બન્નેને નમસ્કારપૂર્વક, કાર્ય નિવેદન કરી હાથમાં સુવર્ણકળશો લઈ ગાયન ગાતી ગાતી દક્ષિણ દિશામાં ઉભી રહી. ”

“ પશ્ચિમરૂચક પર્વતથી આઠ દિગ્કુમારિકાઓ ભક્તિપૂર્વક ત્યાં આવી નમસ્કારપૂર્વક આગમન હેતુ જણાવી હાથમાં દીપક લઈને ગીતો ગાતી પશ્ચિમ દિશામાં ઉભી રહી. ”

“ ઉત્તરરૂચક પર્વત પરથી આઠ દિગ્કુમારિકાઓ પવનવેગી ગતિથી ત્યાં આવી માતા-પુત્ર બન્નેને નમસ્કાર કરી સ્વકાર્ય વિદિત કરી હાથમાં ચામર ઘ્રહણ કરી ગાયન કરતી ઉત્તર દિશામાં ઉભી રહી. ”

“ વિદિશામાં રહેલા રૂચક પર્વત પરથી ચાર દિગ્કુમારિકાઓ આનંદપૂર્વક ત્યાં આવી બન્નેને નમસ્કાર કરી હેતુ જણાવી હાથમાં દીપક ઘ્રહણ કરી ચાર વિદિશાઓમાં ઉભી રહી. ”

“ રૂચકદ્વીપથી ચાર દિગ્ગુમારિકાઓ તુરત ત્યાં આવી પ્રભુના નાભિ-નાભને ચાર અંગુલ રાખીને છેદન કર્યું. એક ખાડો ખોદી તેમાં નાળકેપન કરી તેને વજરતનોથી પુરી દીધો. તેની પર દુર્વા નામની વનસ્પતિથી પીઠીકા બાંધી. ત્યાર પછી સૂતિકાગૃહમાં પૂર્વ, ઉત્તર અને દક્ષિણ દિશામાં ત્રણ કદલીગુહની રચના કરી. વિમાન સદૃશ શોભતા એ ત્રણે ગુહોના વિશાળ ચોક સિંહાસનથી અલંકૃત કર્યા. ”

પછી ચતુર દાસીઓની જેમ માતા પુત્રને અભ્યાંગન અને ઉદવર્તન કરી સ્નાનવિલેપન કરી અનુપમ શણગારોથી સજ્જ કર્યા અને પૂર્વાભિમુખે સિંહાસન પર બેસાડ્યા. તેમજ અરણિના કાષ્ટથી અગ્નિ સળગાવી ગોશીર્ષ ચંદનનો હોમ કરી તેની ભસ્મથી રક્ષાપોટલી માતા પુત્ર બન્નેના હાથે બાંધી. “ તમે પર્વત જેવા આયુષ્યમાન થાઓ ” એમ પ્રભુના કાનમાં કહી માતા પુત્રને સ્વસ્થાનકે શય્યા પર સુવાડ્યા. ” આ રીતે એ છપ્પન દિગ્ગુમારિકાઓ પોતાનો ભક્તિક્રમ બજાવી પ્રભુ સન્મુખ નૃત્ય મુજરાપૂર્વક મંગલ ગીતો ગાઈ હર્ષથી નાચતી નાચતી સ્વસ્થાને ચાલી ગઈ. લગ્ન વેળાએ જેમ બધા વાજાંત્રો એકી સાથે વાગે તેમ તે સમયે દેવલોકમાં શાશ્વતા ઘંટો બધા એકી સાથે ગડગડી ઉઠ્યા, એની સાથે ઇન્દ્રોના રતનમય સિંહાસનો પણ ડોલી ઉઠ્યા ! અવધિજ્ઞાનથી ઇન્દ્ર મહારાજે અંતિમ જિનનો જન્મ થયેલો જાણી પ્રભુજન્મદિશા તરફ જઈ નમસ્કાર કર્યો, અને હરિણેગમેષીદેવ પાસેથી સુઘોષા નામનો ઘંટ વગડાવી બધા દેવોને પ્રભુના જન્મની હકીકત જણાવી, જન્મકલ્યાણક ઉજવવા એકત્ર થવાની આજ્ઞા કરી.

અસંખ્ય દેવદેવીઓ સાથે પાલક નામના વિમાનમાં બેસી ઇન્દ્ર મહારાજ ક્ષત્રિયકુંડ નગરના રાજલવનમાં આવી પહોંચ્યા. તેજસ્વી દેવતાઓના આગમનથી એ નગર ઝળહળાં બની ઉઠ્યું. ત્યાં આવી માતા-પુત્રને લક્ષ્મીરાગપૂર્વક ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી અસંખ્ય દેવતાઓ સાથે ઇન્દ્રે માતા-પુત્રને ભાવથી નમસ્કાર કર્યા અને ત્રિશલાદેવી સહિત સર્વને અવસ્થાપિની નિદ્રા આપી, માતાની પડખે પ્રભુનું પ્રતિબિંબ સ્થાપી, જન્મ મહોત્સવ ઉજવવા મેરૂપર્વત પર બાલપ્રભુને લઈ જવા તૈયાર થયા. “ બધો લાલ મારે જ લેવો ” એવો નિશ્ચય કરી સૌધર્મેન્દ્રે પોતાની દિવ્ય શક્તિથી પાંચ રૂપ ધારણ કર્યા. એક સ્વરૂપે પોતાના દિવ્ય કરસંપૂટમાં બહુમાનપૂર્વક બાલપ્રભુને ગ્રહણ કર્યા. “ બીજા સ્વરૂપે પ્રભુ ઉપર છત્ર ધર્યું. ” “ ત્રીજા અને ચોથા સ્વરૂપે બે બાણુ ઉજવવા ચામર વિંઝવા લાગ્યા ” અને “ પાંચમા સ્વરૂપે હાથમાં વજ્ર ઉલાળતાં પ્રભુની આગળ ચાલવા લાગ્યા. ”

પ્રભુના જન્મ મહોત્સવની આનંદ યાત્રામાં અસંખ્ય દેવદેવીઓ ભેડાયા. સૌ હર્ષધ્વનિપૂર્વક નાચગાન કરતાં મેરૂપર્વતના પાંડુકવનમાં દક્ષિણ દિશામાં રહેલી અતિ પાંડુ કંબલા નામની શિલા પર રહેલા શાશ્વતા સિંહાસન પર પ્રભુને ખોળામાં લઈ ધર્મેન્દ્ર ગિરાજમાન થયા. ત્યાં ખાર દેવલોકના દશ, ભુવનપતિના વીશ, વ્યંતરનિકાયનાં સોળ, વાણુવ્યંતરનિકાયના સોળ અને જ્યોતિષી દેવોના બે મળી ચોસઠ ઇન્દ્રો એકત્ર થયા. પ્રભુનો જન્મભલિષેક કરવા માટે સૌધર્મેન્દ્રની આજ્ઞાથી દેવોએ સોના-રૂપા વગેરે અષ્ટભતિના ચોજન મુખવાળા ચોસઠ હજાર કળશા મુગંધી ઔષધિઓ અને ચૂર્ણો નાખી તૈયાર કરેલા ક્ષીરસમુદ્ર

વગેરેના ગંધાદકથી લરીને તૈયાર કર્યાં. આ અપરિમિત જલસમૂહને જોઈ સૌધર્મેન્દ્રને મનમાં વિકલ્પ જાગ્યો કે “કોમળાંગી બાળપ્રભુ આટલા બધા જલના આવેગને દેમ સહન કરી શકશે ?” અવધિજ્ઞાનથી ઈન્દ્રનો અલિપ્રાય જાણી તીર્થંકરનું અતુલ બળ દર્શાવવા બાલપ્રભુએ “પોતાના જમણા પગના અંગુઠાથી મેરૂપર્વતને જરા દબાવ્યો, ” તેની સાથે જ એ નિશ્ચલપર્વત ડોલાયમાન થઈને નાચવા લાગ્યો ! તેના આવા નર્તનથી શીખરો તૂટવા લાગ્યા, વૃક્ષો મૂળમાંથી ઉખડીને લોંચ પર પટકાવા લાગ્યા અને લયજનક સ્થિતિ સરજઈ ગઈ. આ વળી શો ઉત્પાત જાગ્યો ! એવી ચિંતામાં પડેલા ઈન્દ્રને તુરત મૂકેલા અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગમાં પોતાના વિકલ્પનો જવાબ આપતું પ્રભુનું પરાક્રમ દેખાઈ આવ્યું ! પોતાની ભૂલથી શરમાઈને, ઈન્દ્રે અગાધબલી બાલપ્રભુની ક્ષમા માગી. કરેલા અલ્પ દુષ્કૃત્યને મિથ્યા બનાવ્યું.

ત્યાર પછી ચોસઠ હજાર યોજનમુખી કળશોથી બધા ઈન્દ્રો ઇન્દ્રાણીઓ, દેવો અને દેવીઓ મળીને પ્રભુ પર અહીસો અલિષેક કર્યાં. કોમળ વસ્ત્રથી પ્રભુનું અંગ-લુંછન કરી ચંદનનું વિલેપન કર્યું. સુગંધી પુષ્પ, ધૂપ, દીપ, વગેરેથી પ્રભુની પૂજા કરી પ્રભુ સન્મુખ અખંડ રૌપ્ય અક્ષતોથી જયમંગળ કરનારા એવા અષ્ટમંગલની સુંદર આલેખના કરીને ચૈત્યવંદન સ્તુતિ વગેરે લાવપૂજા કરી પ્રભુ સન્મુખ આરતી અને મંગલદીપ ઉતાર્યા. ગીત, ગાન અને વાજાંત્રોના નિનાદોથી દિશાઓને મુખરિત બનાવતા લક્ષિત્રેલા દેવોએ મેરૂપર્વતને ગળવી મૂક્યો. ભારે ઠાઠ-માઠ અને ઉમંગ રંગથી પ્રભુનો જન્મેત્સવ ઉજવી નાચગાન કરતાં તેમણે મહોત્સવવિધિ પૂર્ણ કર્યાં.

પૂર્વવત્ પાંચ રૂપે સૌધર્મેન્દ્રે પ્રભુને લઈ દેવદેવીઓ સાથે પાછા ફરી ત્રિશલામાતાંની સમીપે પધરાવી, પ્રતિબિંબ અને અવસ્વાપિની નિદ્રા સંહરી પ્રભુના આનંદ માટે તેમના સુવર્ણ ખુલા પર રત્નમય ગેડીદડો બાંધ્યો, ઓશીકે રેશમી વસ્ત્ર અને બે કુંડળો મૂક્યા અને તીર્થ કરો માતાના સ્તનપાન ન કરતાં હોવાથી પ્રભુના જમણા હાથના અંગુઠામાં અમૃતનું સિંચન કર્યું, પછી “ પ્રભુનું અને માતાનું આહત ચિંતવનાર પોતાનું અમંગલ નોતરશે ” એવી ઉદ્ઘોષણા કરી રાજલવનમાં બત્રીશ કોડ સૌનૈયાની વૃષ્ટિ કરી ઇન્દ્રો અને દેવતાઓ પ્રભુના ગુણગાન ગાતાં ગાતાં પોતાના આચાર મુજબ ત્યાંથી નંદીશ્વર દ્વીપે જઈ અષ્ટાહિકા મહોત્સવ ઉજવી સ્વસ્થાનકે સીધાવ્યા.

પ્રાતઃકાલને પૃથ્વી પર પ્રકાશિત કરતો અલિનવ લાણુ ઝખૂક્યો અને ત્રિશલાદેવીની પ્રિય સખી સમી પ્રિયવંદા નામની દાસી સિદ્ધાર્થરાજને વધામણી આપવા દોડી ! પુત્રજન્મની વધામણી સાંલળી સિદ્ધાર્થરાજ ખૂબ હર્ષાવેશમાં આવી ગયા અને પોતાના મુગટ સિવાય દરેક રત્નાલંકારો ભેટમાં આપી પ્રિયવંદાને દાસીપણાથી મુક્ત કરી. ત્યારપછી સૌ પ્રથમ તેમણે કારાગૃહો ખાલી કરાવ્યા એટલે બધા કેદીઓને છોડી મૂકાવ્યા અને જન્મોત્સવ ઉજવવો શરૂ કર્યો. ત્રીજા દિવસે માતૃપિતાએ પુત્રને સૂર્ય અને ચંદ્રના દર્શન કરાવ્યા. છઠ્ઠા દિવસે ક્ષત્રિયકુંડના સમસ્ત નારીવર્ગને આમંત્રણપૂર્વક રાજલવનમાં બોલાવ્યાં. અદ્ભુત શણગારથી શોભતી સુકુલિન અને સૌભાગ્યવંતી સ્ત્રીઓના મંગલ ગીતોના ગુંજન સાથે રાત્રિજગરણ મહોત્સવ કર્યો. અગ્યારમા દિવસે સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલા-

દેવીએ મંગલ જન્મ મહોત્સવની પૂર્ણાહુતિ કરી. બારમા દિવસે સર્વ જ્ઞાતિજનોને આમંત્રણ આપી બોલાવ્યા, એ જ્ઞાતિબંધુઓ હાથમાં ભેટણા લઈ સમયસર રાજલવનના વિશાળ મંડપમાં એકત્ર થયા. સિદ્ધાર્થરાજએ દરેકને સુંદર સત્કાર કર્યો, સ્નાન લોજનાદિથી નિવૃત્ત થયા પછી એ જ્ઞાતિજનો સમક્ષ સિદ્ધાર્થરાજએ ઘણા સમયથી સચવાઈ રહેલી પોતાની મનોલાવના વ્યક્ત કરતાં કહ્યું: “ જ્યારથી આ પુત્ર ત્રિશલાદેવીની કુક્ષીમાં આવ્યો, ત્યારથી આપણા નગરમાં અને પ્રજાજનોમાં સુખ, સંપત્તિ. અને સ્નેહ વધ્યા છે. અનુકુલતાઓ વધી છે. આ બધું વર્ધમાન થતું જોવામાં આવતાં પૂર્વકાળમાં કરેલા અમારા સંકલ્પ મુજબ આ બાળકનું “ વર્ધમાનકુમાર ” એવું અર્થસંપન્ન નામાલિધાન અમે જાહેર કરીએ છીએ. અમારો આ પ્રિય પુત્ર “ વર્ધમાનકુમાર નામે પ્રસિદ્ધ હો. ” જ્ઞાતિજનોએ ખૂબ જ આનંદથી આ કથનનો સ્વીકાર કર્યો અને સુવર્ણ-પારણીએ જીલતા પુષ્પશા કેમળ તેમ જ રૂપરૂપના અવતાર-સમા એ વર્ધમાનકુમારને જોઈ જોઈને જ્ઞાતિજનો હરખી રહ્યા ! પરાણે વહાલ ઉપજવે એવા વર્ધમાનકુમાર સૌના આકર્ષણનું ધામ બની ગયા. હર્ષ પામતાં સૌ જ્ઞાતિજનો બાલપ્રભુના સ્મરણમાં જીલતાં ઘેર ગયા. દેખાવે ભારે સોહામણા પુત્રને જોઈ જોઈ સિદ્ધાર્થરાજ હરખપદ્મડા બની તેના પર વહાલ વરસાવતા થાકતા નથી. ત્રિશલા-દેવી તો એ બાલુડાની પાછળ એવા હર્ષવેલા બન્યા કે એક ક્ષણ પણ નીચે મૂકતા નથી. નંદીવર્ધનકુમાર ગુલાબના ગોટા જેવા નાનકડા લાઈના કેમળ ગાલને ચૂમતાં થાકતા નથી અને સુદર્શના બેની તો એ લાડીલા લાઈને રમાડતા થાકતા નથી ! મામા ચેટકરાજએ વહાલસોયા

લાણેજડાનું મામેરું લાવ્યા, ઝબલા ટોપી લાવ્યાં, રત્ન-મઢ્યા રમકડા લાવ્યા, જેની માટે વસ્ત્રાલંકારો લાવ્યા અને નંદિવર્ધન તથા સુદર્શનાકુમારી માટે મેવામીઠાઈના ટોપલા લાવ્યા! ઘણા લોકો દૂર દૂરથી વર્ધમાનકુમારને જેવા માટે ભેટણા લઈને આવતા. સિદ્ધાર્થરાજ દરેકનો યથોચિત સત્કાર કરતા. સિદ્ધાર્થરાજના તથા ત્રિશલાદેવીના લાગ્યની પ્રશંસા કરતા લોકો વિરામ પામતા નથી. તેમના જીવન મૂળથી જ ઉજળાં હતા. અંતિમ તીર્થ કરના જન્મથી એ ઉજવલતામાં વધારો થયો. અનેક ગુણાલંકૃત એવા સિદ્ધાર્થરાજને ઘણાં લોકો ગુણગર્ભિત એવા યશસ્વી રાજ, અથવા શ્રેયાંસ રાજ તરીકે સંબોધતા. ત્રિશલાદેવીને પ્રીતિમતી અને વિદેહદિન્ના પણ કહેતાં! જેનું જીવન ઉજવલ જેના ગુણ ઉજવલ, તેના નામ પણ ઉજવલ જ હોય! કામ પણ ઉજવલ અને સ્થાન પણ ઉજવલ! અને સુખ શાંતિ પણ અતિ ઉજવલ!

ઈન્દ્ર મહારાજે અંગુષ્ઠમાં સંકેમાવેલા અમૃતનો આહાર કરતાં વર્ધમાનકુમાર દિવસે દિવસે દેહથી અને વયથી વધવા લાગ્યા! જુદા જુદા દેશોની પાંચ ધાવમાતાઓ તેમનું સુંદર રક્ષણ અને પાલનપોષણ કરી રહી હતી. વર્ધમાનકુમારનો શ્વાસ સુગંધી હતો, લોહી અને માંસ ઉજવલ હતા, આહારવિધિ અને મળવિસર્જનની ક્રિયા માનવીય દૃષ્ટિએ અગોચર હતી! બધા બાળકો કરતાં અલગ અને અબ્બયખીલર્યા વર્ધમાનકુમાર સૌના હૃદયને વિકસિત બનાવતા રહ્યા. સ્તનપાન નહિ, તેમ મળવિસર્જનની ક્રિયા પણ અગોચર! આવા વર્ધમાનકુમારના આગમનથી રાજલવનના રંગ બદલી ગયા. ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં યશ, કીર્તિ, માન,

પ્રેમ, આરોગ્ય, ધન અને દીર્ઘ આયુષ્ય, એ સાતે સુખમાં સૌ મગ્ન બની સંતોષના સાગરમાં સ્નાન કરવા લાગ્યા, ઘેરઘેર અને મુખે મુખે માત્ર વર્ધમાનકુમારના યશોગાન જ ગવાઈ રહ્યા હતા ! સૌ સુતાં, ખેસતાં, ઉડતાં, ખાતાં પીતાં, હસ્તાંકરતાં વર્ધમાનકુમારને યાત્ર કરતાં સૌ નગરવાસીઓની જીવનસરણી વર્ધમાનમય બની ગઈ.

જે રાત દિવસ તપ કરતાં ધર્મની આરાધના,
તે જ સફળ બાણ્ય ચેતન ! રાખ નહિ તેમાં મણા;
રત્ન કરોડો આપતાં પણ ક્ષણ ગચ્છેલી ના મળે,
ઉપદેશ આ પ્રણ વીરનો સંભારજે તું પણે પણે.

* * *

સંઘયણ પહેલું ધારનારા પણ જનો ચાલ્યા ગયા,
સંઘયણ છેલ્લું તાહરું ખેહાલ જીવ તારા થયા,
જેમ ખીલાડી દૂધ પીતાં ન જુએ લાકડીમારને,
તેમ વિષયરાગી જીવ પણ મરણભયને ના ગણે.

૧૩. ઐ મહાવીર કેવા હશે !

વર્ધમાનકુમાર જેમ જેમ મોટા થતા ગયા તેમ તેમ ત્રિશલામાતાના અરમાનો વિકસતા ગયા. અંતરના વાત્સલ્ય-અરણાથી વર્ધમાનકુમારને નવરાવતાં ત્રિશલામાતા પુત્રપ્રેમના પારાવારમાં ડૂબી રહ્યા ! સિદ્ધાર્થરાજની અર્ધાંગના બની ત્રિશલાદેવી લૌકિક દૃષ્ટિએ એક ભાગ્યશાળી સન્નારી તો હતા જ. પણ અંતિમ તીર્થાંકર શ્રી વર્ધમાનકુમારની જનેતા-રૂપ સર્વશ્રેષ્ઠ સ્થાન પામી નારીજગતનું મહત્વ વધાયું હતું ! અતુલ સુખસામગ્રી અને વૈભવના સ્વામિની હોવા છતાં તેમના દિલમાં અભિમાનને સ્થાન ન હતું. જિનપૂજન અને ગુરુવંદન તેમના ઉજ્જવલ જીવનના અનિવાર્ય અંગો હતા. વર્ધમાનકુમાર પ્રત્યે તેમને મોહ અને પ્રેમ અથાગ હોવા છતાં શ્રાવકધર્મના કર્તવ્યો અને ધર્મ નિયમોમાં દિવસે દિવસે સ્થિરતા વધતી જતી હતી. પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું નામ તેમના શ્વાસે શ્વાસે ગુંથાઈ ગયું હતું. ધર્મની પ્રીતિ તેમના રંગે રંગે વણાયેલી હતી.

નંદીવર્ધન જેવો વિનયી પુત્ર અને સુદર્શના જેવી વહાલ-સોયી એકની એક ને સોનાની રેખ જેવી પુત્રીના જનેતા બન્યા પછી, વર્ધમાનકુમાર જેવા સલૂણા પુત્રના જનેતા

બનતાં તેમના સૌભાગ્યનો ચાંદ સોળે કળાએ ખીલી ઉઠ્યો પોતાની બતને સંપૂર્ણ સુખી માનતા ત્રિશલાદેવી વર્ધમાન કુમારને જોઈ જોઈ હરખાતા. તેના કર્ણપ્રિય કિલકિલાટથી તેમને રાજલવન લયોં લયોં લાગતો ! આંખોને ઠારે તેવા વર્ધમાનકુમાર જેટલા દિવસે મોટા થતા તેથી વધુ રાત્રિએ મોટા થતાં, જેટલા રાત્રિએ મોટા થતા તેથી વધુ દિવસે મોટા થતાં ! સુકોમળ અને નાજુકડા ચરણથી પા....પા....પગલી ભરવા લાગ્યા. બા....ખેન....લાઈ.... વગેરે શબ્દો બોલવા લાગ્યા. રાજલવનના આંગણે આમ તેમ દોડવા લાગ્યા....શ્રી તીર્થ'કરનો આત્મા જન્મથી જ સંસારી માયાથી પરાડગમુખ હોય, તેમ વર્ધમાનકુમાર પણ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાનથી સંસારના સ્પર્ષને સારી રીતે પીછાણી તેનાથી પરાડગમુખ રહેતા હોવા છતાં માતપિતા અને લાઇખેનના રમત ગમતની નિદોષ ક્રિયાઓ કરી સૌને આનંદ પમાડતા. પ્રભુ જ્ઞાની હતા છતાં સાગરશા ગંભીર હતા ! ચંદ્રથી અધિક નિર્મળ હતા ! સૂર્યથી અધિક તેજસ્વી હતા ! રમત ગમતના શોખીન ન હતા ! કોઈના પ્રત્યે રાગ નહિ, મોહ નહિ....બાલ સુલભ ઝઘડા પણ નહિ ! આવા બાલપ્રભુ થોડા મોટા થતાં સમવયસ્ક અનેક રાજકુમારો તેમની પાસે રમવા આવતા. પણ ગુણગંભીર બાલપ્રભુને આવા કોઈ બાહ્ય આનંદનું આકર્ષણ ન હતું ! છતાં કોઈવાર મિત્રોની સાથે બાલોચિત ક્રિડા કરવા જવું પડતું. આથી તેમનો મિત્રમંડળ ખૂબ ગેલમાં આવી જતો. કોઈવાર રાજલવનના આંગણામાં રમતની મહેરીલ જામતી, તો કોઈવાર નગર બહાર રાજઉદ્યાનમાં રમતની રમઝટ જામતી. હૈયાને હેરત પમાડે એવી અવનવી રમતો તેમના મિત્રમંડળમાં ખેલાતી. નિદોષ અને નિર્મળ બાલમંડળમાં વર્ધમાનકુમાર સૌની

મોખરે રહેતા ! બાલસમૂહના નાયક સમા વર્ધમાનકુમાર વિના બાલગોપીયા મિત્રોને જરાય ગોઠતું નહિ. તેમના વિના રમતમાં કોઈ રંગત જામતી નહિ, તેમ ત્રિશલામાતા પણ પોતાના વહાલેરા બાળને પળવાર પણ અળગો કરવા ઈચ્છતા નહિ ! વર્ધમાન વિના એક ક્ષણ પણ તેમના માટે લાંબી થઈ જતી ! વર્ધમાન જે દિવસ ને રાત આંખોમાં સમાયેલો રહે....હૈયા સાથે ઝકડાયેલો રહે....ગોદમાં છુપાઈને એસી રહે.... તો ત્રિશલામાતા પોતાના સજ્જ વૈલવના સ્વર્ગીય સુખને પણ તુચ્છ માનતા.

એ કારણે વર્ધમાનકુમાર માટે માતા અને મિત્રો વચ્ચે કોઈવાર રમુજી વાતાવરણ સરજતું. માતા વર્ધમાનને પોતાની પાસે રાખવા ઈચ્છે.... મિત્રો પોતાની સાથે લઈ જવા ઈચ્છે....! આવી ખેંચતાણુમાં કોઈ વાર માતૃપક્ષનો જય થતો, કોઈવાર મિત્રપક્ષનો ! ગંભીર વર્ધમાનકુમાર બંને પક્ષને સંતોષ ઉપજાવતા, તોયે કોઈના દિલને તૃપ્તિ થતી નહિ. સૌ એમ જ અંખતા કે વર્ધમાન અમારી પાસે જ રહે !

જ્ઞાનનિધિના સ્વામી વર્ધમાનકુમાર એક વખત મિત્રોની પ્રેરણાથી નગર બહાર ઉદ્યાનમાં રમવા માટે ગયેલા છે. ટમટમ કરતા તારલીયાઓ વચ્ચે જેમ ચંદ્ર અનેરી આલાથી અમકતો હોય તેમ વર્ધમાનકુમાર મિત્રમહાળ વચ્ચે અમકી રહ્યા હતા. અંતરમાં અવધિજ્ઞાન સ્ફૂરાયમાન હોવા છતાં ધીર ગંભીર વર્ધમાનના તેજસ્વી વદન પર નિર્દોષ આનંદ છલકાતો હતો. તે સમયે વર્ધમાન અત્યારે શું કરતા હશે ? એ બાણવાની વિજ્ઞાસાથી સૌધર્મેન્દ્ર અવધિજ્ઞાનનો ઉપ-

યોગ મૂકતાં જ્ઞાતખંડ ઉદ્યાનમાં ખાલટોળા સાથે રમત કરવા પ્રવૃત્ત થયેલા વર્ધમાનને જોયા અને લાવવિલોર બની ઉદ્ધાસપૂર્વક એ ઇન્દ્રે પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા. પ્રભુની અદ્ભુત ગંભીરતાપૂર્વકની ખાલોચિત ક્રિયા જોઈ આશ્ચર્ય સાથે ભારે આનંદ પામ્યા. અને સલામાં ખેડેલા દેવો સમક્ષ ખાલપ્રભુની ગંભીરતાપૂર્વકની ખાલચેષ્ટાની પ્રશંસા કરતાં કહ્યું: “અહા! ખાળકો તો ઘણા જોયા પણ વર્ધમાન જેવો કોઈ નહિ! શું એની નીડરતા અને શું એની ગંભીરતા! જ્ઞાનના સાગર હોવા છતાં નાના...નાના...ભૂલકા સાથે સંકોચ વગર રમતાં કદિ હારે એમ નથી, તેમ કદી કોઈથી ડરે એમ નથી!” ઇન્દ્રના મુખથી સરતી આ શ્લોઘા કોઈ મત્સરી દેવ સહન કરી શક્યો નહિ! કારણ કે દેવતાઓમાં મત્સરલાવ વધુ હોય! તેજેદ્વેષથી કોઈની પણ શ્લોઘા સહન કરવામાં અસમર્થ એવો એ દેવ ઉભો થઈ ખોલ્યો: “અરે ઇન્દ્ર! તમને તો જેના તેના વખાણ કરવાની ટેવ પડી છે! હું હમણાં જ ત્યાં જઈને તેની શક્તિનું માપ કાઢું. જોઈ તો ખરો કે એ મનુષ્ય ખાલમાં કેટલી તાકાત છે!” આમ ખોલતો એ મત્સરી દેવ દોડતો પૃથ્વી પર જ્યાં વર્ધમાનકુમાર ખાળકો સાથે રહેલા છે ત્યાં આવ્યો. અદ્દશ્ય રહીને વર્ધમાનકુમારને જોયા, જોતાં જ ચમકી ગયો! અહા....આ ખાલકના તેજ તો અલૌકિક દેખાય છે. અજબ લાલિમા પાથરતું એનું શાંત મુખડું દશનીય છે. છતાં મારે તેની પરીક્ષા તો કરવી જ એવા આશયથી એક ખાણુ ઉભો રહ્યો. તે સમયે “આમલકી કીડા” નામની રમત રમવાનું ખાળકોએ નક્કી કર્યું હતું. એ રમતમાં એવી શરત હતી કે “જે આંખલીના વૃક્ષની ટોચ પર પહોંચે ચડી જાય તે ખાલક રમત જીત્યો ગણાય અને એ

જીતેલા બાળકને હારેલા બાળકો વારાફરતી પોતાના ખંભા પર બેસાડી ફેરવે ! ” આ રમત રમવા માટે બધા બાળકો સાથે વર્ધમાનકુમાર એક આંબલીના તોર્તીંગ વૃક્ષની સમીપે આવ્યા. ત્યારે એ મત્સરી દેવ વર્ધમાનને ખીવડાવવા માટે લયંકર લોરીંગનું સ્વરૂપ લઇ એ વૃક્ષને વીંટળાઈ ગયો ! તગતગ થતી બિહામણી આંખો, અને લબકારા ભારતી જીલને જોઈ બધા બાળકો થડકી ગયા. એના લયંકર કુંકાડાથી ફૂફડી ઉઠ્યા અને લયથી ધ્રજતા દૂર લાગી ગયા ! પણ નીડર અને નિર્ભય એવા વર્ધમાનકુમાર એની સમીપે ગયા. “ અરે....આ દોરડી જેવો સાપ આપણને શું કરી નાખવાનો છે ? ” એમ બોલતાં એ લયંકર કાલીય નાગને દોરડાની જેમ હાથમાં પકડી દૂર ફેંકી દીધો !!! જેની પરીક્ષા કરવા આવ્યો હતો તેના હાથે જ એ મત્સરી દેવને પીડાકારક પછડાટ સહેવી પડી ! આશ્ચર્યમૂઠ બનેલા બધા બાળકો ફરીથી નાચતાં ફૂદતાં ત્યાં આવી અધુરી રમતને પુરી કરવા તૈયાર થયા. પેલો દેવ પણ પોતાની અધુરી પરીક્ષા પુરી કરવા એક બાળકના રૂપે એ બાળટોળામાં લળી ગયો. બધા સાથે એ પણ શરત મુજબ વૃક્ષ પર ચડવા લાગ્યો. તેવામાં અદ્ભુત પરાક્રમી બાળપ્રભુ એક દોટ મૂકતાંની સાથે જ વૃક્ષની ટોચે જઈને બેઠા, એક સમય માત્રમાં રમત જીતી ગયા. બીજા બધાં બાળકો વૃક્ષની શાખાઓમાં લટકવા લાગ્યા ! રમતની શરત મુજબ નીચે ઉતરી ક્રમપૂર્વક વર્ધમાનને પોતાની પીઠ પર બેસાડી ફેરવવા લાગતાં પેલા દેવે પણ વારો આવતાં વર્ધમાનકુમારને પીઠ પર બેસાડ્યા અને લય પમાડવા વિકરાળ રૂપ પ્રગટ કરી મોટા તાડ જેવો લાંબો થતો ગયો ! પાતાળફૂવા જેવા મુખમાંથી તક્ક નાગ જેવી લયંકર જીલ બહાર નીકળવા

લાગી, મસ્તક પર અગ્નિશીખા જેવા પીળા કેશ અને કરવત જેવી લયંકર દાઢો, સળગતા અંગારા જેવી આંખો, પર્વતની ગુફા જેવા નસકોરા, નાગણુ જેવી લયંકર ઘે ભ્રુકુટી, લલલલાના હાડ ગગડાવી નાખે તેવી કૂરતાદર્શક રાક્ષસ જેવા લયંકર સ્વરૂપે એ દેવ બાળપ્રભુને આંખોના ડોળા પહોળા કરી કરીને ડરાવવા લાગ્યો ! પણ ડરે તો વર્ધમાનકુમાર શાના ? અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી દુષ્ટ દેવની પરીક્ષક બુદ્ધિ જાણી લીધી. તેને પરાસ્ત કરવા પોતાના સંપૂર્ણ બળપૂર્વક એક જળ્બર મુષ્ટિપ્રહાર એ દેવની પીઠ પર કર્યો. એ પ્રહારથી ઘાયલ થયેલો દેવ મચ્છરની માફક સંકોચાઈ પોતાના મુળ સ્વરૂપમાં આવી ગયો. એનું લયંકર રૂપ નષ્ટ પામી ગયું. એક જ મુષ્ટિપ્રહારથી નીચો નમી ગયેલો દેવ વર્ધમાનકુમારને હળવેથી નીચે ઉતારી તેમના ચરણમાં ગુફી પડ્યો ! શરમીંદા બની તેણે પોતાના આગ-મનનું કારણ જણાવી કહ્યું: “ પ્રભુ આપની ભુજ્બોમાં મેં અગાધ બળ જોયું ! આપની ગુણગંભીરતા ભારે પ્રશંસનીય છે. ઈન્દ્ર મહારાજે કરેલી આપની પ્રશંસા યથાયોગ્ય જ છે. આપ વીર નહિ પણ મહાવીર છે. અજ્ઞાનતાથી કરેલી મારી ભૂલ મને માફ કરો ! પરીક્ષક બનીને આવ્યો હતો પણ આપનો પ્રશંસક બનીને જઈ છું. હવે પછી આવી ધૂષ્ટતા કદિ નહિ કરું. ” વારંવાર ક્ષમાયાચના કરતો એ દેવ ફરી પ્રભુને નમસ્કાર કરી દેવલોકમાં ચાલ્યો ગયો !

ત્યારથી વર્ધમાનકુમાર મહાવીર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. તેમની નીડરતાના સમાચાર ત્વરિત ગતિએ આખા ક્ષત્રિય-કુંડ નગરમાં ફરી વળ્યા. કાળા નાગને ઢોરડાની જેમ દૂર ફેંકનાર અને લયંકર રાક્ષસને એક જ મુષ્ટિપ્રહારથી

વામન બનાવી દેનાર એ મહાવીર વર્ધમાનકુમારના પરા-ક્રમની વાતો ઘેર ઘેર પ્રસરી ગઇ. સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવીએ જ્યારે વહાલસોયા બાલુડાની યશોગાથા સાંભળી ત્યારે તેમની છાતી ગજ ગજ ઉછળવા લાગી. વર્ધમાનકુમારને ઘેર આવેલો જોતાં જ હર્ષધેલી માવડીએ તેને છાતીએ વળગાડી દીધો ! અને ચુમીઓથી નવરાવી દીધો ! હૈયાના વહાલથી ભીંસી દીધો ! વર્ધમાનકુમાર એ માવડીના વાત્સલ્યનીર ઘટઘટ પી રહ્યા....સ્થિર નયને મોહની વિચિત્રતા વિચારી રહ્યા ! મોહધેલી માતાના ગળે વળગી સંસારના મોહની વિચિત્રતા વિચારતા એ મહાવીર કેવા હશે ?

માતાપિતાના મોહ અને મિત્રોના પ્રેમ વચ્ચે ઝુલતાં શ્રી વર્ધમાનકુમારે જ્યારે આઠમા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે ત્રિશલામાતાના હૃદયમાં એક મનોરથ જાગ્યો કે “બધાના બાલુડા લાણુવા જાય તો મારો વર્ધમાન કેમ લાણુવા ન જાય ?” સિદ્ધાર્થરાજને કહી રહ્યા: “મારે મહોત્સવપૂર્વક મારા વર્ધમાનનું નિશાળગરણું ઉજવવું છે.” “મારો વર્ધમાન લાણુવા જશે અને મોટો પંડિત થશે ! તમે જલ્દી જોશીઓ બોલાવો અને પાઠશાળા મોકલવા માટે મુહૂર્ત જોવરાવો. !” સિદ્ધાર્થરાજએ પણ ત્રિશલાદેવીની વાતનો સહર્ષ સ્વીકાર કરી વર્ધમાનકુમારના પાઠશાળાપ્રવેશ માટે પોતાના આત્મીય પુરુષોને મોકલી જ્યોતિષીઓ પાસે મુહૂર્ત પૂછાવ્યું. તિથિ, વાર, નક્ષત્ર, યોગ અને કરણ, એ પાંચ અંગની શુદ્ધિપૂર્વક સારો દિવસ નક્કી કર્યો. તે દિવસે “નિશાળગરણું” ઉજવવાની આખા ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરમાં જાહેરાત કરી, એ મહોત્સવમાં લાગ લેવા માટે પ્રજાજનોને આમંત્રણ આપ્યું. વિદ્યાર્થીઓને આપવા માટે

મેવા મીઠાઈ તૈયાર કરાવ્યા. ઉપાધ્યાયને આપવા માટે સોનાની જનોઈ, સરસ્વતીદેવીની સોનાની મૂર્તિ, રત્નોના અલંકારો અને રેશમી વસ્ત્રો તૈયાર કરાવ્યા. એ શુભ દિવસના ચડતા પ્રહરે હાથીની અંબાડીએ ખેસીને, સુહાસણુ નારીઓના મંગલ ગીતો અને વાજત્રોના આનંદ ઝરતા મધુર સ્વરોથી ગુંજતા વાતાવરણમાં હજારો નગરજનો સાથે વાજતોગાજતે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાનથી અલંકૃત શ્રી વર્ધમાનકુમાર પ્રાણ હોવા છતાં માતૃપિતાના મનોરથની પૂર્તિ ખાતર પાઠશાળાએ લણુવા ચાલ્યા!!! અહા! જ્ઞાનગંભીર એ મહાવીર કેવા હશે! સમય સમયના સુખજી અને મનમનના લાવો જાણુનાર એ બાલપ્રભુએ જ્યારે પાઠશાળામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે વિદ્યાર્થીઓએ વર્ધમાનકુમારના વધામણા કરવા હર્ષના પોકારો કર્યા અને તેમનો જયનાદ ગળવ્યો! આજે સૌના લાડીલા શ્રી વર્ધમાનકુમારનો પાઠશાળામાં પ્રવેશ હોવાથી નગરજનોએ ધામધૂમ મચાવી દીધી હતી. સિદ્ધાર્થરાજાએ મહામહોત્સવ આદર્યો હતો. વિદ્યાર્થીઓ અને વર્ધમાનના મિત્રવર્ગમાં આનંદનો કલશોર મચ્યો હતો; તેમ પાઠશાળાના ઉપાધ્યાયને મન જાણુ આજે સોનાનો સૂર્ય ન ઉગ્યો હોય તેમ તેનું હૈયું આનંદથી નાચી રહ્યું હતું. કારણ કે આજે જીંદગીનું ઢાળદર ફીટી જવાનું હતું. રાજમાન્ય પંડિત તરીકે તેના માન, કીર્તિ અને યશ વધી જવાના હતા! પણ એને ક્યાં માલુમ હતું કે જે બાળકને એ લણુવવા ઇચ્છી રહ્યો હતો તે બાળક સામાન્ય નથી પણ પંડિત શિરોમણિ છે! ખરેખર, એક નાનકડી ફીડી કુંજરના માપ શી રીતે કાઢી શકે? આ અનુચિત બનાવથી સૌધર્મેન્દ્રનું સિંહાસન કંપી ઉઠ્યું અને જ્ઞાનના ઉપયોગથી પ્રભુનું પાઠશાળા-

ગમન જાણી તેમનું ચિત્ત ચમકી ઉઠ્યું ! “સર્વજ્ઞસમા જ્ઞાની પ્રભુને એક સામાન્ય પંડિત પાસે લણુવા જવાનું હોય ? અહા ! એ જ્ઞાની મહાવીરની કેવી અગાધ ગંભીરતા ! અને માતૃવત્સલતા ! ” મારે ત્યાં જઈને એ જ્ઞાનીની આશાતના થતી અટકાવવી જોઈએ. એમ વિચારી વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ લઈ ઈન્દ્ર તત્કાલ ક્ષત્રિયકુંડ નગરની પાઠશાળામાં જ્યાં વિશાળ જનસમૂહ અને બાળકોથી વીંટળાયેલા વર્ધમાનને રતનમહેલી સુવર્ણની પાટી અને પેન આપી અધ્યાપક લણુવવાની તૈયારી કરે છે ત્યાં પહોંચી ગયા. અને બાલ-પ્રભુને નમસ્કાર કરી વિનયપૂર્વક એ અધ્યાપકના આસન પર બેસાડ્યા. ત્યાર પછી અવધિજ્ઞાનના ઉપયોગથી ઉપાધ્યાયની વ્યાકરણવિષયક મનની શંકાઓ જાણી એક પછી એક પ્રભુને પૂછવા લાગ્યા ! વર્ધમાનકુમાર પણ તેના સચોટ જવાબ આપવા લાગ્યા ! પંડિતના મનની શંકાઓનું નિરસન થતાં એ વિચારમાં પડી ગયો : “ અરે....આ રાજકુમાર છે તો નાનો બાલ, પણ આટલું બધું જ્ઞાન ક્યાંથી લણી આવ્યો ? જે વ્યાકરણના ગૂઢ રહસ્યો હું વર્ષોની મહેનત પછી પણ અત્યાર સુધી જાણી શક્યો નથી એ ગૂઢ રહસ્યોના પ્રત્યુત્તર આ બાલક અત્યંત સહેલાઈથી આપી રહ્યો છે ! શું તેમને સાક્ષાત્ સરસ્વતી પ્રસન્ન હશે ? અને આ વૃદ્ધ બ્રાહ્મણ પણ કોણ હશે ? શું આ બાલકનો પૂર્વ પરિચિત કોઈ પ્રાધ્યાપક હશે ? ”

સિદ્ધાર્થરાજ વર્ધમાનનું આવું વિશદજ્ઞાન જોઈ ભારે અચંબામાં પડી ગયા. ત્રિશલાદેવી તો વૃદ્ધ બ્રાહ્મણને ફટફટ જવાબ આપવા વર્ધમાનને વિસ્ફુરિત નયને નિહાળી જ રહ્યા ! જ્ઞાતિજનો અને નગરજનો પણ વર્ધમાનનું અદ્ભૂત જ્ઞાન

જોઈ સ્તબ્ધ બની ગયા. અને વિદ્યાર્થીઓ પણ દરેકના મુખ સામે ટગમગ બેતા જ રહ્યા....હવે પ્રાધ્યાપકથી રહેવાયું નહિ. સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ અવલોકન કરતાં પેલો વૃદ્ધ પ્રાધ્યાપક કોઈ જુદી જ વ્યક્તિ જણાયો ! “ ગમે તેવું વેશપરિવર્તન કયું હોય તો પણ નયનના તેજ છુપા રહી શકતા નથી ! ” અધ્યાપક એ તેજ પારખી ગયા અને મસ્તક પરથી પાઘડી ઉતારી એ વૃદ્ધ પ્રાધ્યાપકના ચરણમાં નમી પડતા કહ્યું : “ આપ કોણ છો ? મને પૂછ્યા વગર આપે મારા મનની શંકાઓ શી રીતે જાણી ? અને આ વર્ધમાનકુમારે આઠ વરસની વયમાં મારી એ શંકાઓનું સમાધાન કઈ જ્ઞાન-શક્તિથી કરી બતાવ્યું ? ” આમ કહી પાંડિતજી આગંતુક પ્રાધ્યાપક સામે તાકી રહ્યો.

હજીવા હાસ્ય સાથે વદનમાંથી શબ્દસુવાસ પાથરતાં એ પ્રાધ્યાપકે કહ્યું : “ મહાનુભાવ ! તમે આ બાળકને સામાન્ય ન સમજશો. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાનથી યુક્ત આ બાળક ચોવીશમા તીર્થંકર છે. અવતરણ સમયે તેમની માતાએ જોયેલા ચૌદ સ્વપ્ન, જન્મ સમયે છપ્પન દિગ્કુમારિકાઓ અને ચોસઠ ઇન્દ્રોએ અસંખ્ય દેવતાઓ સાથે કરેલ જન્મમહોત્સવ, તેમજ થોડા સમય પહેલાં લયંકર નાગને દોરડાની જેમ દૂર ફેંકનાર અને લયંકર રાક્ષસને એક જ મુઠિપ્રહારથી પરાસ્ત કરનાર એ મહાવીરની સમર્થતા તો તમે બધાએ પ્રત્યક્ષ પીછાણી છે ! સાક્ષાત્ સરસ્વતીની શક્તિને મહાત કરે એવું સામર્થ્ય ધરાવતા એ બાલપ્રભુ મહાધીર, વીર અને ગંભીર છે. માત્ર માતાના મનોરથપૂર્તિની ખાતર એ માતૃવત્સલ વર્ધમાન સ્વયં જ્ઞાની હોવા છતાં તમારી પાઠશાળામાં પઠવા આવ્યા. આ તો

અમૃતમાં મીઠાશનું આરોપણ કરવા જેવી વાત બની ! હું સૌધર્મેન્દ્ર છું. આસનકંપથી મેં આ અનુચિત બનાવ બનતો જાણ્યો અને તમને જ્ઞાનીની આશાતનાથી બચાવવા દોડી આવ્યો. ” આ સાંભળી અધ્યાપક એકદમ પ્રભુના ચરણમાં જુકી પડતા બોલ્યા: “ પ્રભુ ! મારો અપરાધ માફ કરો ! મારી અલ્પજ્ઞતાથી સર્વજ્ઞસમા આપને હું પીછાણી શક્યો નહિ ! આજથી આપ મારા ગુરુ છો. આપ જેવા ત્રિકાળજ્ઞાની ગુરુ પામી હું લાગ્યશાળી બન્યો છું. મારો અવિનય માફ કરો. ” એમ વારંવાર બોલતો અધ્યાપક અશ્રુજલથી પ્રભુના ચરણ પખાળી રહ્યો ! પ્રભુએ પણ એ પંડિતને આસ્વાસન આપ્યું અને સિદ્ધાર્થરાજ પાસે અઠ-ળક દાન અપાવ્યું ! ઇન્દ્રે પણ સર્વજનો સમક્ષ પ્રભુનું પ્રભુત્વ પ્રગટ કરી સૌને સત્યનું લાન કરાવી પ્રભુને અને પ્રભુના માતૃપિતાને નમસ્કાર કરી ઇન્દ્રલોકમાં ચાલ્યા ગયા.

આ બાજુ ઇન્દ્ર અને પ્રભુ વચ્ચે વ્યાકરણ વિષયક જે પ્રનોત્તરી થઈ હતી. એ પ્રનોત્તરનો કેમ વિસ્તૃત હોવાથી પરમ ઉપયોગી જાણી એ પ્રાધ્યાપકે એક દળદાર ગ્રન્થ તરીકે સંગ્રહ કર્યો અને “ શ્રીજૈનેન્દ્ર વ્યાકરણ ” તરીકે લોકમાં પ્રસિદ્ધ કર્યો. અભ્યાસુજનોને વાડગમય વાણીનું અદ્ભુત સાધન મળ્યું. સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવી પોતાના બાલુડાનો લોકોત્તર જ્ઞાનવૈભવ અને પદ્યા વગરની પ્રખર પંડિતાઈ જોઈ સુપદ્ધિ પુત્રને લણાવવાનું સાહસ કર્યું તે બદલ મનમાં જરા ક્ષોભ પામ્યા, પણ હૈયામાં હર્ષનો સાગર ઉછળી રહ્યો !

જેવી રીતે વાજતે ગાજતે સાજન માજનને પુરજન સાથે વર્ધમાનકુમારને પાઠશાળામાં લાવવામાં આવ્યા હતા,

તેવી જ ધામધૂમથી ભારે આડંબરપૂર્વક પાછા રાજમહેલમાં લઇ જવામાં આવ્યા અને સિદ્ધાર્થરાજાએ પહેલા કરતાં પણ વધુ ઉમંગ અને ઉત્સાહથી બાળકોને મીઠાઈઓ વહેંચાવી, દીન અનાથોને દાન અપાવ્યા. ક્ષત્રિયકુટુંબમાં ઘેર ઘેર વર્ધમાનનું જ્ઞાન, વર્ધમાનનો વિનય અને વર્ધમાનની ગંભીરતા ગવાતા રહ્યા. એ ગુણગુજનમાં વર્ધમાન પ્રત્યેનો મંગલ અનુરાગ જ ઉદ્ભવતો હતો. પાઠશાલામાં પ્રવેશ કરી બાલપ્રભુએ શક્તિ હોવા છતાં વિનય અને ગંભીરતા રાખવાનો યોગ્ય આચ્યો !

પાણીની જેમ સરી જતો સમય બાલ વર્ધમાનને યૌવન અવસ્થાના આંગણે દોરી ગયો ! સાત હાથ પ્રમાણુ દેહમાનમાં કામણુગારી કાયા કમનીય દીસવા લાગી ! લલલલાને લાન ભૂલાવે એવું દેહસૌખ્ય ! ઇન્દ્રને પણ ઝાંખો પાડે એવું અનુપમ રૂપ ! ઐહસ્વતિ પણ જેની પાસે વામણુ લાગે એવી અગાધ બુદ્ધિ ! અને જેની પાસે સમુદ્ર પણ મર્યાદિત લાગે તેવી ગંભીરતા દરેકના દિલને ડોલાવી રહી હતી ! એ વર્ધમાન રાજસલામાં જતાં ત્યારે સલાજનોના સ્નેહ અને ઉદ્વાસ વધી જતા. રાજકાર્યોમાં તેમની સોનેરી સલાહ સૂચનો કીર્મતી થઇ પડતા. ખરેખર, સિદ્ધાર્થ રાજા જેવા પિતાને એક મિત્રસમાન, નગરજનોને પરમ માનનીય સ્થાનરૂપ, લાઇબેનને પરમ પ્રમોદનું સ્થાન, અને મિત્રવર્ગને સ્નેહની સરવાણી સમા યૌવનને આંગણુ શોભતા ત્રિશલાદેવીના એ વહાલેરા મહાવીર કેવા હશે ! કોઇ કહી શકશે ?

૧૪. વૈરાગી વર્ધમાન વરરાજ બન્યા

જુવાનીના જોમ કોને મુરજાવતા નથી ? કોઈ વિરલ વ્યક્તિ સિવાય એ થનગનતી જુવાનીના વહેણમાં સૌ તણાતા હોય છે. પણ શ્રી વર્ધમાનકુમાર એક વિરલ વ્યક્તિ હતા. અથાગ રૂપથી ભૂષિત સાત હાથ પ્રમાણ સુશોભિત દેહમાનથી અલંકૃત એવા વર્ધમાનકુમાર સંસારી માયા તરફ જરાય આકર્ષાયા નહિ, યૌવન અવસ્થાને આરે ઉભેલા વર્ધમાન અંતરથી મહા જ્ઞાની હતા. શ્રેણીક, પ્રદ્યોત વગેરે અનેક રાજવંશી રાજકુમારો એવીશે'કલાક તેમના સાન્નિધ્યમાં રહી તેમની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કરવા ઉપાસના અને જ્ઞાનગોષ્ઠિમાં રહેતાં તો ય વર્ધમાન અંતરથી સાવ નિરાળા રહેતા.

યૌવન અવસ્થા અને અનુકૂળ મિત્રવર્ગનો સંયોગ સરબંધ તો સ્નેહરસની સરવાણીના કુવારા છુટતા હોય પણ વર્ધમાનકુમારની વાત જ સાવ જુદી હતી ! ઘણીવાર મિત્રોને ઉંઘતા છોડી વહેલી પરોઢે અનેરા ચિંતનમાં મસ્ત બની જતા, તેમની આનંદમસ્તી અનોખી હતી ! પ્રથમ લોકોત્તર બાળક હતા, હવે લોકોત્તર યુવાન થયા ! નંદી-વર્ધનલાઈ અને સુદર્શનાબેન તો વર્ધમાન “શું” પહેરશે

તો શોભશે ” એની પસંદગીમાં ઉંચા જ ન આવતા, પણ વર્ધમાનને એની ક્યાં પડી હતી !

ત્રિશલામાતાના હૈયામાં આ એક જ અસંતોષ જલ્યા કરતો કે “ મારો વર્ધમાન કોઈની સાથે ખુલા દિલથી મળતો નથી, લળતો નથી, કોઈને પ્રેમથી મળતો નથી ! શું અમને છોડીને ક્યાંક ચાલ્યો જશે ? એ લય તેમને રાત દિવસ સૂતાવ્યા કરતો ! ” પોતાના ભાઈ ચેટકરાબની સુપુત્રી જ્યેષ્ઠાકુમારી સાથે નંદીવર્ધનરાજકુમારનો લગ્ન મહોત્સવ રંગે ચંગે ઉજવાઈ ગયો, તેમ તેમ એકની એક લાડકવાઇ સુપુત્રી સુદર્શના રાજકુમારીના લગ્નના વાળાં પણ વાગી ગયા, અને એ જ નગરના સુયોગ્ય ક્ષત્રિય પુત્રની સાથે ધામધૂમથી તેને પરણાવી લગ્નનો લહાવો લીધો. તોય વર્ધમાનકુમારે જરા સરખો પણ ઉમળકો બતાવ્યો નહિ. એ તો એની એ જ ગંભીરતામાં જ ખોવાયેલો રહેતો. ત્રિશલામાતા વિચારે છે કે હવે મારે શું કરવું ? વર્ધમાનની ઉદ્દાસિનતા તેમને અકળાવી રહી. વર્ધમાનકુમારનું ગોઝું ગોઝું મુખ, કોમળ ગાલ અને વિશાળ લાલપ્રદેશ, અણીયાળી આંખો અને શ્યામલ કેશની અલૌકિક શોભા જોઈ જોઈ એ ત્રિશલાદેવી મનોરથમાળાના મણકા ગુંથી રહ્યા હતા ! “ મારો વર્ધમાન પરણવા જશે, અને હું વરરાબની ‘મા’ બનીને વરવધુને પોંખીને લહાવો લઇશ ! એ સોનેરી દિવસ ક્યારે ઉગશે ? ” આવા વિચારોમાં અટવાતાં ત્રિશલાદેવીએ વર્ધમાનકુમારના મિત્રોને પણ ખાનગીમાં લલામણુ કરી રાખી હતી કે તમારે વર્ધમાનની ઉદ્દાસિનતા દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો.

જ્યારે જ્યારે મિત્રો વર્ધમાનની પાસે મોહભરી વાતો

કરતાં ત્યારે વર્ધમાનકુમાર ઉલટાના સામેથી જ તેમને શીખામણો આપવા લાગતા અને કહેતા: “ મિત્રો! સંસારી સુખો નાશવંત છે, સંસારી માયા પરપોટા જેવી છે, એમાં રાચવું શાને કાજે ? ” આમ ને આમ થોડો સમય વીતી ગયો.

એ અરસામાં એક દિવસ સિદ્ધાર્થરાજ સલામાં બેઠા હતા. રાજકાર્યની સમાપ્તિ બાદ પ્રતીહારીએ આવીને રાજને જણાવ્યું કે “ વસંતપુર નગરથી આવેલ પ્રધાનમંડળ પ્રવેશની રજા માગે છે. ” રાજના હકારસૂચક ઇશારાથી પ્રતીહારીએ પ્રધાનમંડળને સલામાં પ્રવેશ કરાવ્યો, સુસ્વાગત પછી ક્ષણવાર વિશ્રાંત થઈ આગનુકોએ પોતાના આગમનનો હેતુ પ્રદર્શિત કરતાં કહ્યું: “ રાજધિરાજ! આપનો જય હો, આપના મિત્ર સમા અમારા સમરવીર મહારાજએ આપને કુશળ સમાચાર પૂછવા સાથે આપના સુપુત્ર શ્રી વર્ધમાનકુમારની ખ્યાતિ સાંભળી પોતાનું એકનું એક કન્યારત્ન યશોદાકુમારીને વર્ધમાનકુમારને આપવા અમને મોકલ્યા છે; એ રીતે આપની સાથેનો સંબંધ ઘનિષ્ટ બનાવવા માગે છે. માટે આપ કૃપા કરીને તે કન્યારત્નનો સ્વીકાર કરી આપના મિત્રલાવને ઉજવણ બનાવો એવી આપને વિનંતી કરીએ છીએ. સિદ્ધાર્થરાજએ ગંભીર વદને તેમને જણાવ્યું: “ મહાનુભાવો! બાલ્યવયથી જ વૈરાગી વર્ધમાનકુમારે આવી રીતે ઘણી કન્યાઓના માગા પાછા ફેરવ્યા છે, પણ તમે અમારા અતિથિ બનીને રહો, વર્ધમાનકુમારને સમજવવાનો એક પ્રયત્ન કરી જોઈએ. ”

સિદ્ધાર્થરાજની વાતનો સહર્ષ સ્વીકાર કરી મહેમાનો

મહેમાનગૃહમાં ગયા અને સિદ્ધાર્થરાજા પણ સલાસમય પૂર્ણ થતાં પોતાના વાસ જીવનમાં જઈ ત્રિશલાદેવીને વર્ધમાનકુમાર માટે આવેલા માગાની વાત કરી. ત્રિશલાદેવી ભારે હર્ષમાં આવી ગયા અને રૂપગુણસંપન્ન યશોદા રાજકુમારીને જોઈ, જોતાં જ ગમી ગઈ. વર્ધમાન યશોદાની જોડી તેમના નયન સમક્ષ તરવરવા લાગી. કન્યા સર્વરીતે પસંદ પડી ગઈ પણ વર્ધમાનકુમાર માને તો ને? આ ‘તો’ નો તેરમણીયો ભાર ત્રિશલામાતાના હૃદય પર લદાઈ ગયો! પણ ત્રિશલામાતા એમ ગાંજ્યા જાય તેમ ન હતા. તેમના અંતરમાં સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો કે “વર્ધમાનકુમાર માઈ વચન કદી પાછું નહિ ઠેલે” એવા વિશ્વાસ સાથે તેમના મિત્રોને એકાંતમાં બોલાવી વસ્તુસ્થિતિ સમજાવી કહ્યું: “આજે ગમે તે ભોગે પણ તમે વર્ધમાનને લગ્ન માટે સમજાવો.” મિત્રોને પણ વર્ધમાનકુમારનો લગ્નમહોત્સવ માણવાનો ઉમંગ હતો જ એટલે તુરત તેમની પાસે દોડી ગયા અને માતૃપિતાની ઇચ્છા તેમની પાસે રજુ કરી. આવેલી લક્ષ્મીને વધાવી લેવા આગ્રહ કર્યો. જવાબમાં વર્ધમાનકુમારે કહ્યું: “મિત્રો! મને ગૃહસ્થાવાસ જરાય રૂચતો નથી, તમે શા માટે આવો આગ્રહ કરો છો?” મિત્રોએ મીઠાશથી કહ્યું: “કુમાર! અમે આપની લાવના સારી રીતે જાણીએ છીએ, પણ માતૃપિતાની લાવના સત્કારવી એ આપના જેવા સુપુત્રનું શું કર્તવ્ય નથી?” વર્ધમાને નિખાલસતાથી કહ્યું: “બંધુઓ! આ સંસારમાં માતૃપિતા સિવાય અન્ય કોઈ સાથે મારે રાગબંધન નથી, એમના માટે જ તો હું સંસારમાં રહ્યો છું.” આમ વાત ચાલે છે, તેવામાં ત્રિશલામાતા પોતે જ ધીરે પગલે ત્યાં પધાર્યા. માતાને જોતાં જ વર્ધમાનકુમાર ઉભા થઈ બહુ-

માનપૂર્વક માતૃચરણમાં નમસ્કાર કરી રત્નસિંહાસન પર બેસાડ્યા અને પોતે વિનયાવનત મસ્તકે અંજલી જોડી બોલ્યા:—

“ માતાજી ! આપે અહીં પધારવાની તકલીફ શા માટે લીધી ? મને આપની પાસે બોલાવ્યો હોત તો હું ત્યાં હાજર થાત ! ” મધુરભાષી વર્ધમાનના વિનય વચનોથી આનંદિત થયેલા ત્રિશલામાતાએ પુત્રના મસ્તક પર હાથ મૂકતાં કહ્યું: “ બેટા ! તારા જેવો પુત્ર પામીને હું ત્રણે જગતમાં માનનીય સ્થાનને પામી છું. સ્વપ્નપાઠકોએ કરાવેલા તારા લાવિદર્શન પ્રમાણે જ બધું બનતું રહ્યું છે. હું સંપૂર્ણ સુખી છું, પણ એ સુખમાં કાજળની રેખા સમાન તારો વિરાગલાવ મને અકળાવી રહ્યો છે. બેટા ! તું લગ્ન કરીને મારી છેલ્લી ઈચ્છા પૂર્ણ કર.

માતાના મોહલયા વચનો સાંભળી વર્ધમાન માતાના ચરણ સમીપે બેસતા બોલ્યા ! “ માતાજી ! આપ સમગ્ર છો. પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ધર્મના અનુરાગી છો. આપ જાણો છો કે આ સંસારમાં કોઈ કોઈનું નથી. કોણ માતા....કોણ પિતા....કોણ પત્ની....કોણ બન્ધુ....કોણ મિત્ર ! આ આત્મા અનંતાલયોમાં અનંતા સમ્બન્ધો બાંધી ચૂક્યો છે. કોને પોતાના માનવા, કોને પરાયા ? હું મારા મિત્રોને એ જ સમજાવી રહ્યો હતો કે આ સંસાર એક પંખીમેળા જેવો છે. સાંજ પડતાં જેમ પક્ષીઓ વૃક્ષ પર એકઠા થાય છે અને સવાર પડતાં ઉડી જાય છે, તેમ આ કુટુંબમેળામાં સૌ પોતાના પૂર્વસમ્બન્ધે એકત્ર થાય છે અને સમ્બન્ધ પૂર્ણ થતાં સૌ પોતાના સ્થાને આલ્યા જાય છે. આપના જેવા

સમજી આત્માને આવો મોહ રાખવો ઉચિત નથી.

સૌ મિત્રો અવાજ બનીને વર્ધમાનની તત્વલરી વાણી સાંભળી રહ્યા. ત્રિશલામાતાને પણ વર્ધમાનની વાણી વલોવી રહી. આંખમાં અશ્રુનો ઘોઘ ઉછળી આવ્યો. ગદગદ શબ્દે બોલ્યા: “ભાઈ ! તારી વાત તદ્દન સાચી છે, પણ તું જરા મારા માતૃહૃદય તરફ દૃષ્ટિ કર....! એમાં કેવા ભાવો ભર્યા છે એ જરા જોઈ લે....! એક જનેતા તરીકે હું તને આજ્ઞા આપું છું કે તું મારું વચન માન્ય કર....! અને મારી છેલ્લી આકાંક્ષા પૂર્ણ કર....” માતાના વાત્સલ્યપાશથી બંધાયેલા વર્ધમાન ઉભા થતાં બોલી ઉઠ્યા: “માતાજી ! આપની આંખમાં આંસુ ? આપના એક નહિ પણ અનેક વચનો માન્ય કરવા બંધાયેલો છું. આપ આજ્ઞા કરમાવો ! ” ત્રિશલામાતા વર્ધમાનની પીઠ થાબડતા હર્ષ-પૂર્ણ સ્વરે બોલ્યા: “બેટા ! હું તો જાણતી જ હતી કે મારો વર્ધમાન મારું વચન પાછું નહિ ઠેલે ! દિકરા ! રૂપ-રૂપના અવતાર સમી વસંતપુર નગરના રાજા સમરવીરની સુપુત્રી યશોદાકુમારી સાથે લગ્નગ્રન્થીથી જોડાઈ તું મારા મનની મુરાદ પુરી કર ! ” વર્ધમાનકુમાર વિચારમગ્ન બન્યા. “અહા....આ સંસારની માયા કેવી છે ? એક બાજુ માતાનું વાત્સલ્ય....અને બીજી બાજુ લવબ્રમણનો ભય ! ” અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકતાં તેમને પોતાના અમૂક ભોગા-વલી કર્મ ભોગ્ય જણાયા, તેથી વર્ધમાન આ લગ્ન પ્રસ્તાવ સામે મૌન રહ્યા. “મૌન” સમ્મતિ લક્ષણમ્” એ ન્યાયે ત્રિશલામાતાએ સિદ્ધાર્થરાજા પાસે યશોદા રાજકુમારીનું માગું કબૂલ કરાવ્યું. સારા ય ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં વર્ધમાનના લગ્નની વાત વહેતી થઈ ગઈ. નગરજનોએ વર્ધમાનકુમાર

તરફ પોતાનો પરમ આદર વ્યક્ત કરવા સગપણના વધામણા કર્યાં. સિદ્ધાર્થરાજા અને ત્રિશલામાતાને મન જાણે લાખેણી અવસર આવ્યો ! આ લાખેણી અવસરની લાખેણી શોભાથી ક્ષત્રિયકુંડ નગર ચમકી ઉઠ્યું. વર્ધમાનના મિત્રો ખૂબ ગેલમાં આવી ગયા, નંદીવર્ધનભાઈ અને જ્યેષ્ઠા ભાભીનો. ઉત્સાહ સમાતો નથી. સુદર્શનાબેન પણ સપરિવાર નાનાભાઈના લગ્ન મહોત્સવમાં ભાગ લેવા અંતરના ઉદ્ઘાસપૂર્વક આવી પહોંચ્યા. નણુંદ ભોજાઈએ મળીને વર્ધમાનના લગ્નના ગીતો રચ્યા અને હોંશભેર ગાયા ! વર્ધમાનકુમારને પાટલે ખેસાડી પીઠી ચોળી, સ્નેહ સભર સ્નાન કરાવ્યું. વૈરાગી વર્ધમાનકુમારના લગ્નમહોત્સવથી ક્ષત્રિયકુંડ નગર વાણત્રીના મંગલનાદોથી ગળું ઉઠ્યું. ઘેર ઘેર અને ટોડલે ટોડલે આસોપાલવના તોરણો ખંધાયા. રાજભવનના વિશાળ આંગણામાં દેવવિમાન સદશ ભવ્ય મંડપ ખંધાયો. મણિમાણિકના સ્તંભો રોપાણા, રત્નજડિત સુવર્ણ કળશોથી સુંદર ચોરીની રચના કરવામાં આવી, સુહાગણુ નારીઓ લગ્ન ગીતોથી મંડપને ગજવવા લાગી. નાચ, મુજરા અને નૃત્યો સાથે નવનવી રમતોની રમઝટ જામવા લાગી. રાજમહેલ દિવસે અવનવી પ્રવૃત્તિઓથી ધમધમી રહેતો અને રાત્રિએ અસંખ્ય દીપમાલાથી ઝળહળી ઉઠતો. નિતનવી જાતના મેવા મીઠાઈઓ અને શાક પાકના ઢગ ખડકાવા લાગ્યા. સમસ્ત નગરજનોને “ સાગમટે નોતરા ” હોવાથી આખાલવૃદ્ધ સૌ હોંશે હોંશે જામવા આવતા. જન્મ મહોત્સવની જેમ આ લગ્ન મહોત્સવમાં પણ દશ દિવસ સુધી નગરવાસીઓના રસોડે અલયદાન હતું. નગરજનોમાંથી કોઈ જાનૈયા બન્યા....કોઈ માંડવીયા....! કોઈ વળી ઉલય

પક્ષે જોડાઈને લગ્ન મહોત્સવનો આખો લાડવો જમરાનો લહાવો લીધો !!

લગ્નના દિવસે વૈરાગી વર્ધમાનકુમાર વરરાજના વેશમાં અને યશોદા નવવધૂના વેશમાં સજ્જ થયા ! બન્ને પક્ષના સાગ્ન મહાજન વચ્ચે નવ વરવધૂ માયરે બેઠા, અને યશોદાનો જમણા હાથ વર્ધમાનકુમારના જમણા હાથમાં આવી પડ્યો ! અને મીઠળબદ્ધા બન્ને હસ્તો પંચની સાક્ષીએ બંધાઈ ગયા ! ગૃહસ્થ ગુરુએ મંત્રોચ્ચાર કર્યા, મંગલ સ્તોત્રોનો મંગલ પાઠ કર્યો. આ રીતે માયરાનો વિધિ પૂર્ણ થયો, અને યશોદાની લક્ષ્મી સાડીનો છેડો વર્ધમાનકુમારની કોટીમૂલી પછેડી સાથે બંધાયો અને અગ્નિની સાક્ષીએ.... માતપિતાની સાક્ષીએ.. પંચની સાક્ષીએ.. ગુરુની સાક્ષીએ અને આત્મસાક્ષીએ ગોરમહારાજે ચોરીના ચાર આંટા ફેરવાવ્યા. ચોથા ફેરે કરં મોચન વખતે સમરવીર રાજાએ કન્યાદાનમાં અનર્ગલ ધન અને અસંખ્ય રત્નાલંકારો તથા હાથી-ઘોડા, દાસ-દાસી વગેરે દાયજામાં આપ્યા. વર્ધમાનકુમારને મહા કીર્તિ અલંકારો સહિત કોટીમૂલો શણગાર આપ્યો. બીજા બધાને યથાયોગ્ય સુંદર પહેરામણી કરી. માતપિતાની અને વડીલજનોની અનંતી શુભાશિષો સાથે વર્ધમાનકુમાર અને યશોદાદેવી નવદંપતી બની દીપી ઉઠ્યા. ત્રિશલામાતાએ હોંશે હોંશે હરખેલા બની નૂતન વરવધૂને પોંખીને લહાવો લીધો.

સિદ્ધાર્થરાજાએ આ પ્રસંગે અત્યંત ઉદારતાપૂર્વક રાજલંકારના દરવાજા ખુલ્લા મૂકી દીધા. મહોત્સવમાં લખ-લુટ લક્ષ્મી લુટાવી, દીન, અનાથોને ઇચ્છા મુજબ દાન આપી એમની દરિદ્રતા મૂળમાંથી કપાવી નાખી. ઢોરોને

ઘાસ, કુતરાઓને શેટલા અને પંખીઓને ચણુ, તેમ નગર-
જનોને મિષ્ટાન્ન લોજન અને સાજન માજનને પ્રિતિ-
દાનપૂર્વક સંતોષ્યા. તેમ જ વેવાઈ બનેલા સમરવીર રાજાને
અને એ પક્ષની અગ્રગણ્ય વ્યક્તિઓને મહાકીર્તિ લેટ
સોગાદોથી નવાજ્યા. વરરાજાના મામા ચેટકરાજા લાણેજના
લગ્ન નિમિત્તે ભારેમાં ભારે મામેરૂં લાવ્યા. આ બધી ધામ-
ધૂમ અને ધમાલમાં દશ દિવસનો સમય કયાં વીતી ગયો
એની કોઇને ખબર ન પડી ! આ અલિનવ લગ્ન મહોત્સવ
અનેરા ઉત્સાહથી ઉજવાઈ ગયો ! રંગેચંગે અને આનંદે
મહોત્સવની પૂર્ણાહૂતિ થતાં બહારગામથી સારી સંખ્યામાં
આવેલા મહેમાનો અને વેવાઈ પક્ષના પ્રધાનમંડળ વગેરે
શીખ માગી વિદાય થયા. નગરજનો પોતપોતાના ઘેર ગયા,
આસોપાલવના તોરણો સૂકાઈ ગયા, આકર્ષક મંડપો પણ
છુટી ગયા, પણ આ પ્રસંગના રંગ સૌના દિલમાં ચીરસ્થાયી
બની ગયા.

વર્ધમાનકુમારના લગ્નમહોત્સવમાં સમવયસ્ક શ્રેણીક
પ્રદ્યોત વગેરે શતાધિક મિત્રોએ અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો.
આવો પ્રસંગ જીવનમાં એક જ વાર આવે, તેમાં વળી
વૈરાગ્ય જૂલે જૂલતા વર્ધમાનકુમારના લગ્ન ! મિત્રવર્ગ
આવો સમય કેમ ચૂકે ? સમયને અનુરૂપ હાસ્યલીલા
ખિછાવી તેમણે વર્ધમાનકુમારને પરેશાન કરવામાં બાકી
ન રાખ્યું ! પણ વર્ધમાનકુમાર કોણ ? અંતિમ તીર્થ કરનો
આત્મા ! સંસારના મોહ ઝરતા વાતાવરણમાં ખુંચે ખરા !
આવો મહામૂલો પ્રસંગ પસાર થયો તો પણ તેમના મુખ
પર એની એ જ ગંભીરતા ! ન હતો ઉલ્લાસ કે ન હતી
મંદતા ! મિત્રોની ઠક્કા મશકરીઓ અને આનંદપ્રમોહ વખતે

પણ પોતાના ગંભીર વદન પર મધુર અને મંદ હાસ્ય સિવાય કોઈ સુરખી બિછાવી ન હતી !

વૈરાગી વર્ધમાનકુમાર આનંદમંગલના વધામણાપૂર્વક યશોદાદેવી સાથે લગ્નની ગાંઠે બંધાયા અને ગૃહસ્થાશ્રમ જીવન શરૂ થયું. રૂપરંગમાં રળીયામણા અને સ્વભાવે સોહામણા એવા યશોદાદેવી જેવા ધર્મપત્ની અર્ધાંગના સાથે નવયૌવન રૂપ વસંતઋતુમાં વસતા હોવા છતાં તેમના અંતરમાં વિકારની એક કળી પણ પાંગરી નહિ. માત્ર અનાસક્તભાવે લોગ્ય કર્મ ક્ષીણ કરવા માટે જ લગ્ન કર્યા પણ તેમાં નિમગ્ન ન બન્યા ! રંગરાગના આકર્ષણમાં ફસાયા નહિ ! માત્ર માતાના સંતોષ ખાતર વર્ધમાન વૈરાગી હોવા છતાં વરરાજ બન્યા ! પણ દિલથી તો માત્ર ફરજ બજાવી કર્મરજ બંખેરવાનો તેમનો આ સુપ્રયત્ન હતો !

જે રાત દિવસ તપ કરતાં ધર્મની આરાધના,
તે જ સફળ બાણુ ચેતન રાખ નહિ તેમાં મણુ;
રત્ન કરોડો આપતાં પણ ક્ષણ ગયેલી ના મજે,
ઉપદેશ આ પ્રભુ વીરનો સંભારજે તું પજે પજે.

૧૫. સંસારી છતાં ત્યાગી.....!

સમયને વીતતાં કંઈ વાર લાગે છે? આંખ ઉઘાડીને બંધ કરીએ એટલામાં તો વરસો વીતતા રહ્યા! વર્ધમાન-કુમાર અને યશોદાદેવીનું ગૃહસ્થાશ્રવન પુષ્પ સૌરલની જેમ મહેકી રહ્યું. સૂર્યવિકાશી કમળની જેમ વિકસી રહ્યું! અને વર્ધમાનકુમારને ત્યાં પારણું બંધાયું! નાબુક અને નમણી, વિકસતી કળી સમી હસમુખી કોમળાંગી બાળાના પિતા બન્યા વર્ધમાન! સુદર્શના ફેઈએ નામ પાડ્યું પ્રિયદર્શના!

સિદ્ધાર્થરાજાને ત્રિશલાદેવી વર્ધમાનના ગૃહસ્થાશ્રમને ભરી આંખે નીરખી રહ્યા. વર્ધમાનના સંસારમાં સુખ અને શાંતિની પરિમલ વિલસતી હતી! પરંતુ દિમાગની ભીતરમાં મતિજ્ઞાન....શ્રુતજ્ઞાન....અને અવધિજ્ઞાનના તેજપુંજમાં દુન્યવી વૈભવનું વરવું પ્રતિબિંબ નિહાળીને વર્ધમાનકુમાર વિચારમગ્ન બની જતાં. “હું કોણ છું?” “મારો જન્મ શા માટે થયો?” અને “હવે મારે શું કરવાનું છે?” એ ત્રણ પ્રશ્નોના ઉત્તરો દિલમાંથી જ શોધીને ચિંતનગ્રસ્ત બનતા! “હું એક આત્મા છું,” “મારો જન્મ આઠ કર્મનો ક્ષય કરવા માટે થયો છે” અને “જગતના

જીવોને સત્ય ધર્મમાં સ્થાપિત કરવા એ માઈ કર્તવ્ય છે.” આવા વર્ધમાનકુમારની સાથે જોડાયેલા યશોદાદેવી પણ વધુ ને વધુ ધર્મભાવના કેળવતા થયા હતા. સંસારી છતાં ત્યાગી તરીકે વર્ધમાનનું જીવન અમીઠાંટણા વેરી રહ્યું હતું! એ અમીઠાંટણા શ્રેણીક પ્રદ્યોત વગેરે શતશઃ મિત્રોના અંતરને પણ લાગી ચૂક્યા હતા! પણ સૌ સૌની લાગ્યરચના અલગ હતી. તે કારણથી વર્ધમાનના સંગાથી બનવા કોઈ શક્તિમાન થઈ શક્યા નહિ!

સંયમિત અને નિયમિત જીવનને જીવતાં સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવી સંસાર સંબંધી પોતાની બંધી ફરજો પુરી કરી મુક્ત બન્યા. રાજનો તાજ નંદીવર્ધનકુમારને મસ્તકે ચડાવ્યો. મહામહોત્સવપૂર્વક તેમને રાજ્યાભિષેક કરી રાજધૂરા પોતાના સમર્થ અને શક્તિસંપન્ન પુત્રના હાથમાં સુપ્રત કરી નિશ્ચિંત થયા. પાર્શ્વનાથપ્રભુના પ્રતિભાસંપન્ન સાધુજનોના સંસર્ગથી શ્રાવક ધર્મની ધૂરાને વહન કરી સંસારની ધૂરા સમાપ્ત કરી.

અંતરમાં સંતોષ હતો, મુખ પર સંતોષની ઝલક હતી. નંદીવર્ધનને રાજ્ય સોંપી રાજ બનાવ્યો. નંદીવર્ધનરાજને નાનકડા બંધુ પ્રત્યે અપાર પ્રેમ હોવાના કારણે રાજ્ય સ્વીકારવાનો ઘણો આગ્રહ કર્યો ત્યારે વૈરાગી વર્ધમાને ઉત્તર વાળ્યો “ભાઈ! મારા અંતરનું રાજ્ય અલગ છે! એ રાજ્યના રાજ બનવાને મેં સંકલ્પ કર્યો છે. માઈ રાજ્ય પરિણામે શાશ્વત સુખનું સામ્રાજ્ય અપાવશે, અને હું ત્રણ જગતનો રાજ બની અદ્ભુત આત્મલક્ષ્મીનું અશ્વર્ય લોગવીશ. મારે ક્ષણિક સુખ બતાવતું તમારું રાજ્ય ન જોઈએ.” નંદીવર્ધનરાજ

વર્ધમાનના મિતાક્ષરી વાક્યોત્તું વિચક્ષણ બુદ્ધિરૂપ રવૈ-
યાથી મંથન કરી નવનિત સમી વર્ધમાનની લાવનાને અલિ-
વંદી રહ્યા !

એ સમયમાં ધર્મરાગી આત્માઓ જ્યારે સંસારની
બધી ફરજો અદા થઈ જાય ત્યારે સામેથી મૃત્યુને નોતરતા !
એ મૃત્યુ મંગલમૃત્યુ લેખાતું. આવો અવસર સુઅવસર
મનાતો ! સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવી વૃદ્ધાવસ્થાને આરે
પહોંચ્યા હતા. તેમનો સરલ આત્મા ધર્મધ્યાનમાં જ મસ્ત
હતો, અંતરની સરલતાથી તેમને અંત સમય નજીક
હોવાનો ખ્યાલ આવી ગયો. અનશનવ્રત આદરી મંગલ
મૃત્યુને નોતરવા લાવના જાગી !

બન્ને કુમારો અને બન્ને પુત્રવધૂઓ પાસે પોતાની
અંતિમ લાવના પ્રદર્શિત કરી સુંદર હિતશિક્ષા આપી. અને
જ્ઞાતજનોને ઘોલાવી સર્વની સાથે ખમતખામણા કર્યા.
“ મિચ્છામિ દુક્કડં ” ની આપ લે કરી સર્વની અનુજા-
પૂર્વક અનશન વ્રત આદરી રાજમહેલમાં આવેલા ધર્મોલયમાં
ઝેસી ગયા. ન ખાવું ન પીવું, ન ઘોલવું ન ચાલવું, ન
ઊઠવેસ કરવી. માત્ર પાર્શ્વનાથપ્રભુના જ ધ્યાનમાં એક ચિત્ત
બની ગયા. “ ઓમ્ જય પાર્શ્વ, ઓમ્ જય પાર્શ્વ ”
જપતાં સંસારની માયાથી પરાડગમુખ બની ગયાં. નથી
મોહ, નથી અસંતોષ, પૂર્ણ આનંદરસને ઝીલતા મનની
પ્રસન્નતાપૂર્વક મહા ભાગ્યશાળી એ દંપતી કેટલાક ઉપ-
વાસને અંતે આયુષ્ય પૂર્ણ કરી આ માનવીય દુનિયા
છોડી ઉપાર્જિત કરેલા પુણ્યના ફળ ભોગવવા દેવી દુનિયા-
રૂપ અચ્યુત દેવલોકમાં આલ્યા ગયા ! પાછળ લીલી વાડી

મૂકતાં ગયા ! અને દેવલોકના સુખ લોગવી ત્યાંથી અપર-
વિદેહ ક્ષેત્રમાં મનુષ્યભવ પ્રાપ્ત કરી નિર્મલચારિત્રધર્મની
આરાધના કરી કેવળજ્ઞાન મેળવી મુક્તિસ્થાન મેળવશે. તેમના
સ્વર્ગગમનથી આખા ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરમાં શોક છવાઈ ગયો !
નગરજનો પોતાના પ્રિય રાજવીના અને પ્રિય રાજમાતાના
ગુણગાન ગાતાં રહ્યા ! મહાસતી જ્યેષ્ઠાદેવી અને યશોદા-
દેવી માતૃપિતા તૂલ્ય સાસુ સસરાને ક્ષણભર વિસરતા
નથી. બંને ભાઈઓને માતૃપિતાનો વાતસલ્યભાવ ભૂલાતો
નથી. દાદા દાદીને યાદ કરતાં પ્રિયદર્શનાકુમારીના અને
માતૃપિતાના મીઠા સ્મરણોમાં ઝુલતાં સુદર્શનાના આંસુ
સૂકાતા નથી.

વર્ધમાનકુમારે બધાને સાંત્વન આપ્યું; સંસારની
અસારતા સમજાવી. વર્ધમાનના આશ્વાસનથી દરેકના મન
શાંત થયા. નંદીવર્ધન રાજ્યે રાજ્યધૂરા હાથમાં લીધી
અને પિતાની માફક લોકપ્રિય બની રહ્યા.

માતૃપિતાના મૃત્યુગમન થતાં વર્ધમાનકુમારનો માર્ગ
મોકળો થયો. પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ. અત્યાર સુધી રાગના
સાગરમાં નિમગ્ન લાગતાં વર્ધમાનકુમારની નસેનસમાં
વિરાગની સાધના સમાયેલી હતી. હવે એ સાધનાને વિશેષ
ઓપ આપવાનો સમય આવી પહોંચ્યો. એકની એક પુત્રી
પ્રિયદર્શનાને પોતાની જ બેન સુદર્શનાના કુળવાન અને
ગુણીયલ સુપુત્ર જમાલી સાથે મહોત્સવપૂર્વક પરણાવી હતી.
યશોદાદેવીને પુરેપુરા સમજાવી લીધા હતા. એને કહ્યું
હતું કે “ યશોદા! પાણીના વહેણને અટકાવી શકાય પણ
સરી જતાં જીવનને રોકી શકાય એમ નથી. એની સામે

રોગ, વૃદ્ધાવસ્થા અને મૃત્યુ એ ત્રણ રાક્ષસો મોહું ફાડીને ઉભા છે. ધર્મની આરાધના કર્યા વગરના આત્માને રોગથી સપડાઇને મૃત્યુ પામી દુઃખના કાંટા ભરેલી દુર્ગતિમાં જવું પડે છે. પણ ધર્મની આરાધના આત્માને સદ્ગતિનું લાજન બનાવે છે, ” આ સંદેશો મારે જગત ભરમાં ફેલાવવો છે. અને દુઃખી જીવોને સુખનો રાહ ચીંધવો છે. એ કાર્ય માટે મારે સંસારત્યાગ અનિવાર્ય છે. ” સ્વામી પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલી આ સમજણ તેમની રજેરગમાં વણાઈ ગઈ. અને સ્વયં સાધ્વી ભાવને સેવતા યશોદાદેવી આત્મવિકાસનમાં સમાઈ ગયા !

જીવનની વસંત સમી માત્ર અઠ્યાવીશ વર્ષની યૌવન અવસ્થા હતી. સંયમમાર્ગે ગમન કરવાની એ વરસનો સમય હોવા છતાં જગતમાં માતૃપ્રેમનો મહિમા વધારવા વર્ધમાનકુમારે ત્યાગમાર્ગે જવાની તૈયારી કરી. એ વિદાયનો પડવો સમગ્ર રાજલવનને ઘેરી વળ્યો. નંદી-વર્ધનરાજને તેનો અણસાર મળતાં જ અડવાણે પગલે નાનાભાઈ પાસે દોડી ગયા ! અને આંખમાં આંસુપૂર્વક શોકમગ્ન સ્વરે બોલ્યા: “ ભાઈ ! તમે આ શું આદ્યું છે ? હજી તો માતૃપિતાના વિયોગનો ‘ઘા’ તાજે છે, ત્યારે તમે ક્ષતપરક્ષારની જેમ તમારા વિયોગનું દુઃખ લાઠવા માગો છો ! આ સંસારમાં તમારા સિવાય મને કોઈ આશ્વાસનરૂપ નથી, તમે ચાલ્યા જશો તો માઈ શું થશે ? ના....ના....ના ભાઈ મારા, હું તમને કોઈ રીતે રજા નહિ આપું. હું તમારા પ્રત્યેનો સ્નેહરાગ કોઈ રીતે કમી કરી શકું એમ નથી ! મોટાભાઈના મોહલયા વચ્ચેના સાંલળી વર્ધમાનકુમાર બોલ્યા: “ ભાઈ ! સ્નેહ રાગના બંધન આત્માને કર્મબંધનથી

જકડી રાખે છે, આવા કર્મબંધનથી જીવ અનંતા કાળથી સંસારમાં જકડાઈને અનંતા દુઃખો વેઠી રહ્યો છે. આવા સ્નેહ સંબંધો કોઈના ટક્યા નથી તો આપણા ક્યાંથી ટકશે ? “ કોઈ કોઈનું નથી ” એ મંત્ર ખ્યાલમાં લ્યો અને હર્ષપૂર્વક સંસારત્યાગના પંથે જવા અનુમતિ આપો. ” વર્ધમાનની વાત સાંભળી નંદિવર્ધનરાજા લાગણીના આવેશમાં આવી જઈ ચોધાર આંસુએ રડતાં રડતાં વર્ધમાનકુમારની કોટે વળગીને બોલી રહ્યા : “ પ્રિય બંધુ ! તમે ગમે તેમ કરશો તો પણ બે વરસ સુધી તો તમને રજા નહિ જ આપી શકું. એક ભાઈ તરીકે આટલી મારી ભાવના સત્કારો ! માતૃપિતા ચાલ્યા ગયા, તમે પણ ચાલ્યા જશો. હું એકલો અટુલો રહી જઈશ ! તમે જવાના છે એને હું અટકાવી શકું એમ નથી. પણ માત્ર બે વરસ મને તમારા સાન્નિધ્ય સુખમાં રહેવા દો ! ” નંદીવર્ધન રાજા ગદ્ગદ સ્વરે બોલ્યા.

તેવામાં જ્યેષ્ઠાદેવી ત્યાં આવ્યા, વર્ધમાનને ગંભીર-વદને અને સ્વામીને અશ્રુપૂર્ણ નયને જોઈ વસ્તુસ્થિતિ સમજી ગયા. તેમને વર્ધમાન પ્રત્યે અજબ વહાલ હતું. તેમ તેમના અંતરને પણ સારી રીતે પીછાણી ગયા હતા ! કારણ કે જ્યેષ્ઠાદેવી એક જાજરમાન નારી હતા. સતીત્વની પરીક્ષામાંથી ઉત્તીર્ણ થઈ મહાસતીના બિરૂદને શોભાવતા હતા. ધર્મરાગી ચેટકરાજ જેવા પિતાની ધર્મરાગી પુત્રી હતા. મહા વિચક્ષણ હતા, અને પ્રખર બુદ્ધિ-શાળી હતા. વર્ધમાનકુમારની પ્રીતિના સ્થાનરૂપ ભાભી હતા અને વૈરાગી વર્ધમાન તેમના લાડકવાયા દિયર હતા ! દિયર ભોળાઈનો તેમનો નાતો નિખાલસ અને પ્રેમસભર હતો ! સ્નેહલ નજરે વર્ધમાનને નવરાવતા તેમણે કહ્યું !

“ વર્ધમાન! તમને લાઈ ગણું કે દ્વિચર ગણું, તમારા સિવાય દ્વિલની લાગણી વ્યક્ત કરવા મારે કોઈ સ્થાન નથી! તમારી મનોવેદના અને મનોલાવના હું સારી રીતે સમજું છું. પણ તમે તમારા વડીલ બંધુની ઈચ્છા મુજબ થોડો સમય અમારી સાથે રહો. પછી સુખેથી તમારા માર્ગે સંચરજો. અમે નહિ રોકીએ....! ” પિતાતૃપ્ય મોટાલાઈ અને માતા તૃપ્ય લાસીની લાવના વર્ધમાન અવગણી શક્યા નહિ, અને જે વરસ સંસારમાં રહેવા કબૂલ થયા. પણ તેમની પાસે શરતો મુક્તતા બોલ્યા: “ વડીલો, હું તમારી લાવનાને સત્કારું છું પણ સંસારી છતાં ત્યાગી તરીકે! આજથી મારી રહેણી કહેણી બદલાઈ જશે, રહેણી વધુ એકાંત ગામી અને કહેણી પ્રાય: મૌનગામી: રહેશે! મારા માટે કોઈ જાતના આરંભ સમારંભ કરાવશે નહિ. આખા ક્ષત્રિયકુંડ નગરમાં આ વાત ફેલાઈ ગઈ. સુદર્શનાબેન, પ્રિયદર્શના અને જમાલીએ પણ આ સમાચાર જાણ્યા, સૌ હર્ષ-શોકજનક સ્થિતિમાં ઝુલી રહ્યા.

વસ્ત્રાલંકારોથી સુસજ્જ વર્ધમાનકુમાર સંસારી વેશમાં રહ્યા છતાં પ્રતિજ્ઞા બદ્ધ બન્યા. મોહના ધરમાં રહીને પણ મોહજીત બની મૈત્રી, પ્રમોદ, કારુણ્ય અને માધ્યસ્થ લાવનામાં મસ્ત રહેવા લાગ્યા. એ સમયમાં શ્રી વર્ધમાનકુમાર સંસારના સર્વશ્રેષ્ઠ વ્યક્તિ હતા. તેમની તોલે આવી શકે એવો બરોબરીયો અઘાપિ કોઈ પણ જનતાની નજરે ચડ્યો ન હતો. મહાબલિષ્ઠ અને ધર્મનિષ્ઠ શ્રી ચેટકરાબના પરમ પ્રીતિપાત્ર લાણેજ સર્વગુણસંપન્ન હોવાથી રાજસમૂહમાં એમ મનાતું હતું કે શ્રી વર્ધમાનકુમાર નક્કી રાજરાજેશ્વર બનશે. તેમની લવ્ય પ્રતિલા વૈશાલીના અને

તેની આસપાસના લક્ષ્યાધિક રાજઓમાં મુગટ શેખર રાજ-
વીના માનને લાયક હતી. પણ તેમની જીવનચર્યા ત્યાગ
વૈરાગ્યના અલૌકિક રસાયણથી પુષ્ટ જોઈ રાજસમૂહ ભારે
આશ્ચર્યમાં ડૂબી ગયો ! ઇચ્છા મુજબ ષટ્તરસ ભરપુર
ખાદ્ય સામગ્રી છતાં નિરસ લોજન કરનારા વર્ધમાનકુમાર
એક જ હતા ! અતુલ લોગ સામગ્રી વચ્ચે રહેતા હોવા
છતાં પાંચ ઇન્દ્રીયોને વશ કરી બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરનાર
વર્ધમાનકુમાર એક જ હતા ! તેમ જ વિસ્તૃત રાજ્યાધિકાર
અને સર્વના પ્રીતિપાત્ર હોવા છતાં નિષ્પરિગ્રહી અને નિર્મોહી
એક માત્ર વર્ધમાનકુમાર જ હતા !

તેઓશ્રીની અસાધારણ પ્રતિભાથી આકર્ષાઈને ચક્રવર્તી
રાજધિરાજના ભાવથી તેમની નિશ્રામાં બાલ્યવયથી રહીને
તેમની સેવા કરતાં શ્રેણિક, પ્રદ્યોત વગેરે શતાધિક સમવ-
યસ્ક મિત્ર સમા રાજકુમારો તેમની સંસારત્યાગની ભાવના
જાણી સૌ પોતપોતાના દેશમાં ચાલ્યા ગયા ! જોત-
જોતામાં એક વર્ષ વીતી ગયું. એ દરમ્યાન વર્ધમાનકુમારે
એવા પ્રકારનો ત્યાગ વિરાગનો ચિરાગ જલાવ્યો કે લોકો
તો ધન્ય ધન્ય પોકારી ઉઠ્યા. તેમની લવ્ય ભાવનાની
પ્રતિષ્ઠાયાથી મનુષ્ય લોકના મનુષ્યો તો ડાલ્યા પણ
દેવલોકના દેવતાઓ પણ ડાલી ઉઠ્યા !

શ્રી તીર્થંકરો સ્વયં પ્રતિજોધિત હોય પણ દીક્ષા
લેવાના સમય અગાઉ એક વરસ પહેલાં લોકાન્તિક દેવ-
તાઓ આવી તેમને તીર્થંપ્રવર્તાવવાની વિનંતી કરે એવો
તેમનો આચાર હોવાથી પ્રભુને ઓગણીશમું વર્ષ પૂર્ણ
થતાં ક્ષત્રિયકુટુંબ નાગરના રાજભવનમાં પ્રાયઃ એકાંતવાસી

એવા વર્ધમાનકુમારની સમીપે આવી લોકાન્તિક દેવો પ્રલાપી રહ્યા: “ હે ક્ષત્રિયકુલતિલક વર્ધમાન ! તમે જ્ય પામો ! હે સિદ્ધાર્ધવંશવિભુષણુ પ્રભુ, તમે વિજ્ય પામો ! અને આપ પ્રતિબોધ પામો ! અમે લોકાન્તિક દેવો આપને વિનંતી કરીએ છીએ કે આપ સંયમમાર્ગનો સ્વીકાર કરી ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવો ! ”

લોકાન્તિક દેવોની વિનંતીનો સ્વીકાર કરી પ્રભુએ વાર્ષિક દાન આપવાની ઇચ્છા જણાવી. નંદીવર્ધન રાજાએ પ્રભુની લાવના મુજબ ત્રણ દાનશાળાઓ તૈયાર કરાવી. પહેલીમાં મનોલિપ્ટ લોજન, બીજીમાં વસ્ત્રાલંકારો અને ત્રીજીમાં સોનૈયા-મણિ-માણેક-રત્નો વગેરે યાચકજનોને લેવાની સુગમતા પડે એવી જાતની સુંદર ગોઠવણુ કરાવી. આ અવસરે ઇન્દ્રોના આસનકંપ થતાં જ પ્રભુને સહાયક બનવાના હેતુથી દેવસમૂહ સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યા.

ઉપા સમયના નિત્યક્રમથી તૈયાર થઇ પ્રભુ ત્રણ દાનશાળાઓની મધ્યલાગમાં સ્થાપિત કરેલા સુવર્ણ-સિંહાસન પર અલંકૃત થયા, તે સમયે ચારે નિકાયના દેવો લક્ષ્મીને લાલ લેવા માટે ઉપસ્થિત થયા. તેમાં લવન-પતિ દેવોએ દૂર દૂરથી યાચકલોકોને ઓલાવી લાવવાનું કામ સંભાળ્યું, જ્યોતિષી દેવોએ વાંસળીના મધુર સ્વરોથી “ પ્રભુ દિવસના ચડતા પ્રહરથી દાનધારા વહાવી રહ્યા છે ” એવી સંગીત સૂરાવલિ વહેતી મૂકવાનું કામ સંભાળ્યું. સૌધર્મેન્દ્રે પ્રભુના હાથમાં સોનૈયા વગેરે દ્રવ્ય આપવાનું, ઇશાનેન્દ્રે યાચકના લાગ્ય પ્રમાણે તેમના મુખમાંથી શબ્દ ઓલાવવા હાથમાં સોનાની લાકડી લઇને ઊભા

રહેવાનું. ચમરેન્દ્રે તથા બલીન્દ્રે લેનારના લાગ્ય પ્રમાણે પ્રભુના હાથમાં દ્રવ્યની વધઘટ કરવાનું, અને વ્યંતર દેવોએ દાન લઈ પાછા વળતાં યાચકજનોને સ્વસ્થાને પહોંચાડવાનું કામ સંભાળ્યું ! પ્રભુ “ જેને જે જોઈએ તે લઈ જાય ” એ ન્યાયથી દાન આપવા લાગ્યા અને યાચક-લોકો હોંશિ હોંશિ પ્રભુના હાથે ઉત્તમ દાન લઈ, લોજન-ગૃહમાં યથેષ્ટ લોજન કરી, વસ્ત્રગૃહમાંથી સુંદર વસ્ત્રો પરિધાન કરી, અવનવા વેશે ઘેર પાછા ફરતાં ત્યારે તેમના કુટુંબીજનો ભારે આશ્ચર્યમાં ડુબી જતા અને વર્ધમાન-કુમારની ગુણસ્તુતિ કરતાં સુખસૌરભમાં સમાઈ જતાં. આ રીતે દરરોજ એક કોડ ને આઠ લાખ સોનૈયા પ્રભુના હાથે અપાતા. આ ક્રમ એક વરસ સુધી ચાલુ રહ્યો. આ શુભ કાર્યની શરૂઆતમાં વર્ધમાનકુમારના મામા ચેટકરાજએ શુભાશિષ પાઠવ્યા હતા. નંદીવર્ધનરાજ દરરોજ પ્રભુને દાન આપવા માટે પ્રોત્સાહન આપતા, સુદર્શનાબેન, પ્રિયદર્શના, અને જમાલી જમાઈ તેમજ અન્ય જ્ઞાતકુલના અગ્રગણ્ય ક્ષત્રિયકુમારો પ્રભુને સહાય કરતાં અને એમાં નગરજનો એ પ્રસંગરંગની અનુમોદનાના પ્રાણુ પૂરતા. ઈન્દ્રના હુકમથી વૈશ્રમણ્યદેવો ધનના ઢગલા લાવી લાવી દાનશાળામાં ખડકતાં. એક વર્ષ દરમ્યાન ત્રણસો અઠ્યાસી કરોડ અને એંશી લાખ સોનૈયાનું દાન આપી શ્રી વર્ધમાનકુમારે વિક્રમ સંભર્યો !

વર્ધમાનકુમાર અદ્ભુત દાનેશ્વરી પાક્યા. શું તેમની ઉદારતા ! યાચકજનો લેતાંય થાકતા નથી તેમ પ્રશંસા કરતાંય થાકતા નથી ! વર્ષાઋતુમાં ગગનના ગોખે ખેડેલો મેઘરાજ પણ જેમની દાનધારા પાસે કૃપણ લાગે ! પણ વર્ધ-

માનકુમારે તો ઉદારતાની હદ વટાવી ! તીર્થ"કરના હાથે લબ્ય આત્મા હોય તે જ દાન લઈ શકે. એમ હોવાથી દાન શુદ્ધ, દાતા શુદ્ધ અને પાત્ર શુદ્ધ. એ ત્રણ શુદ્ધિતું ત્રિવેણીસંગમ સ્થાતાં ક્ષત્રિયકુંડનગર આનંદધામ બની દીપી ઊઠ્યું. પ્રભુના હાથે મનુષ્યો તો દાન લેતાં, પણ તેમના હાથે દાન લેવા માટે ઈન્દ્રો અને દેવો પણ હાથ લાંબાવતા ! એ દાનનો અદ્ભુત મહિમા હતો. " દેવતાઓ કે ઈન્દ્રોના હાથમાં એ દાન જાય તો પરસ્પરનો મત્સરલાવ મટી જાય. " " ચક્રવર્તીઓ કે અન્ય રાજાઓ એ દાનની વસ્તુઓ પોતાના લાંડારમાં રાખે તો બાર વરસ સુધી લાંડાર અખંડ રહે. શેઠ, સેનાપતિ વગેરેના હાથમાં જાય તો બાર વરસ સુધી તેમના યશ અને કીર્તિ વધતા રહે. રોગીઓના હાથમાં જાય તો તેમના રોગ નાશ પામે અને બાર વરસ સુધી બીજા રોગ થાય નહિ ! વર્તમાન સમયમાં પણ જૈન શાસનમાં લાગવતી દીક્ષા જેવા શુભ પ્રસંગે અપાતું વાર્ષિક દાન અનેાખી ભાત પાડી જાય છે.

ત્રીશ વર્ષ જેવી ભરયુવાન વયે સુખની સેજે પોઠવાના સમયે વર્ધમાનકુમાર નાશવંત માયા છોડી ત્યાગી બનવા થનગની રહ્યા. સંસારી છતાં ત્યાગી જેવું જીવન જીવીને લોકોને બતાવી આપ્યું કે " ત્યાગમય જીવન એ જ જીવન છે. મોટા ભાઈએ સૂર્યવેલી સમયમર્યાદા પૂર્ણ થઈ હવે એ વર્ધમાન કોઈથી રોક્યા રોકાય એમ નથી જ એવી સૌને પ્રતીતિ થઈ. નંદીવર્ધનરાજાના હાથ-પગ ને હૈયા સમાન વર્ધમાન જરૂર ચાલ્યા જશે, એવું વિચારતાં જ નંદીવર્ધન રાજાના હાથ-પગ ને હૈયું ધ્રુજવા લાગ્યા. સુદર્શનાબેન, પુત્રી પ્રિયદર્શના અને જમાઈ જમાલી વગેરે કુટુંબીજનોને તેમના

પ્રત્યે અથાગ પ્રીતિ હોવાના કારણે બધા તેમની સાથે ચાલી નીકળવા તૈયાર થયા. પણ વર્ધમાનકુમારે .સૌને શાંતિપૂર્વક સમજાવીને સમયની રાહ જોવા જણાવ્યું. પોતે એકાકીપણે અડવાણે પગલે નિરાભરણ કાયાથી આત્માને નિરાવરણ કરવા માટે જગતની મુસાફરીએ ચાલી નીકળવાનો નિશ્ચય કર્યો.

વંદન હો એ સંસારી છતાં ત્યાગી શ્રી મહાવીરને !

જેમ બીજી ધાતુની પ્રધાનતા યુક્ત સુવર્ણ
ક્રિયા વગર કંચનભાવ પામતું નથી, તેમ સર્વ
જીવો જિનોપદેશ વગર પ્રતિબોધ પામતા નથી.

અનેક કોટો વર્ષોથી એકઠાં કરેલાં પાપકર્મો
સૂર્યથી જેમ હીમ ઓગળી જાય, તેમ પ્રાય-
શ્ચિત્તરૂપી સૂર્યના સ્પર્શથી ઓગળી જાય છે.

૧૬. ત્યાગપંથે કદમ

ક્ષત્રિયકુંડનગર આજે દેવલોક સમું દેદિપ્યમાન હીસતું હતું. નંદીવર્ધનરાજાએ નાના લાઈના ત્યાગ મહોત્સવને ઉજવવા માટે લવ્ય તૈયારીઓ કરાવી. રાજ તરફથી ઠેરઠેર આમંત્રણો મોકલવામાં આવ્યા. વર્ધમાનના લવ્ય ત્યાગનો પડઘો ચોગરહમ પડી ગયો. નામાંકિત રાજસમૂહો અને માનવ મહેરામણથી ક્ષત્રિયકુંડનગર ઉલરાવા લાગ્યું. વર્ધમાનના દીક્ષા મહોત્સવમાં લાગ લેવા ઇન્દ્રો આવ્યા ઇન્દ્રાણીઓ સાથે, અને દેવો આવ્યા દેવીઓ સાથે, રાજાઓ આવ્યા....શેઠિયાઓ શાહુકારો આવ્યા....તેમ અસંખ્ય સામ્ય જનતા પણ આ ત્યાગ મહોત્સવમાં લાગ લેવા અને વર્ધમાનના દર્શન કરવા આવી પહોંચી. દરેક માટે રહેવા જમવા વગેરેની સુંદર સગવડતા રાજ્ય તરફથી હતી.

નંદીવર્ધનરાજાએ “પચાસ ધનુષ લાંબી, પચીશ ધનુષ પહોળી, અને છત્રીશ ધનુષ ઉંચી સુંદર કારીગીરીથી ઓપતી દેવવિમાન સમી ચંદ્રપ્રલા નામની પાલખી નિષ્ણાત કારીગરો પાસે તૈયાર કરાવી, અંદર મખમલના ગાલીયા અને સુવર્ણસિંહાસનો મંડાવ્યા, સુંદર લદ્રાસનો ગોઠવાવ્યા !! એ જોઈ જાણે તેની સ્પર્ધા જ ન કરતા હોય તેમ ઇન્દ્રે પણ એવી જ

કળામય શિળિકા દેવો પાસે તૈયાર કરાવી ! નંદીવર્ધન-રાજાએ સોના, રૂપા, મણિ અને માટીના એક હજારને આઠ કળશો વગેરે સામગ્રી તૈયાર કરાવી, તે ધન્દ્રે પણ એવી જ બધી જાતની તૈયારી કરાવી. આ જોઈ સૌ લોકો ભારે આશ્ચર્ય પામ્યા. પણ સૌના આશ્ચર્યમાં જાણે વધારો જ ન કરતી હોય તેમ ધન્દ્રની દેવી સામગ્રી, નંદીવર્ધનરાજાએ કરાવેલી માનુષી સામગ્રીમાં અંતર્હિત થઈ ગઈ. આથી માનુષી સામગ્રી ભારે આકર્ષક બની ગઈ. માગસર વદ (ગુજરાતી કારતક વદ) દશમના દિવસે સવારમાં ચડતાં પહોરે ધન્દ્રો અને રાજાઓએ મળી પ્રભુનો દીક્ષાલિષેક કર્યો.

પ્રભુએ આ છેલ્લું સ્નાન સચિત્ત જળથી કર્યું. “ઉત્તમોત્તમ અને મહાકીર્તિ એવા શ્રવેત વસ્ત્રો ધારણુ કર્યા. મસ્તકે રત્નમય મુગટ, બાંહે રત્નજડિત બાબુબંધ, હૈયે નવસરા હાર, અર્ધહાર અને કલ્પવૃક્ષના પુષ્પોની માળા ધારણુ કરી. બાવના ચંદનથી વિલેપન કર્યું.” આ રીતે શ્રી વર્ધમાનકુમાર દેહનો છેલ્લો શણુગાર કરી અંતરંગ શત્રુપર વિજય માટે પ્રસ્થાન કરવા ઝડપભેર તૈયાર થઈ ગયા ! પ્રદક્ષિણાપૂર્વક ચંદ્રપ્રભા શિળિકામાં પૂર્વાલિમુખે સિંહાસન પર આરૂઠ થયા. તેમની જમણી બાજુ એક કુળવડેરી સ્ત્રી રત્નાલંકારો અને મહાકીર્તિ વસ્ત્રો ધારણુ કરી હાથમાં હંસલક્ષણા સાડી લઈને ભદ્રાસન પર બેઠી. ડાબી બાજુના ભદ્રાસન પર પ્રભુની ધાવમાતા દીક્ષાના ઉપકરણો લઈને બેઠી. તેની પાછળના ભદ્રાસન પર મોતિના અલંકારો અને તેવો જ ઉજ્જવલ વેશ ધારણુ કરી એક નવયૌવના પ્રભુના મસ્તક પર ચંદ્રસમ ધવલ-કાંતિ છત્ર ધરીને બેઠી. બે સુંદર બાળાઓ સુવર્ણ-

લંકારો અને તેવો જ ચમકતો વેશ ધારણ કરી પ્રભુની બંને બાજુ સુંદર ચામર વીંઝતી ઊભી રહી. ઇશાન ખૂણામાં એક મનોહર બાળા હાથમાં રૂપાની ઝારી લઇને ઊભી રહી. અગ્નિ ખૂણામાં એક સુંદર નવયૌવના વીંઝણો લઇને ઊભી રહી. વાયવ્ય ખૂણામાં એક નવયૌવના હાથમાં કળશ લઇને ઊભી રહી. અને નૈઋત્ય ખૂણામાં એક સુવદની બાળા હાથમાં દર્પણ લઇને ઊભી રહી. સૌંદર્ય અને ઇશાનેન્દ્ર શિખિકાની બંને બાજુ સુંદર ગોળાકાર જ સ્વતા હોય તેમ ચામરો લઇને ઊભા રહ્યા. દેખતાં જ નયન ચમકી ઉઠે અને જીવન ધન્ય બની જાય એવી મંગલભૂત શોભાયાત્રાની સન્નવટ થવા લાગી. મામા ચેટકરાજ અનેક જાતની સુંદર સલાહ આપતા હતા.

સૌપ્રથમ હજારોગમે રંગબેરંગી ધ્વજ-પતાકાઓને હૈરાવતાં સુવર્ણમય ઇન્દ્રધ્વજ ચાલ્યો. નિર્મલ ગંધોદક ભરેલા કળશો, ભૂંગકર, ચામર, મહાધ્વજ, સિંહાસન, સ્વસ્તિક, દર્પણ અને મત્સ્યચુગલ, એ અષ્ટમંગલ ગોઠવાયા. રત્નજડિત શણગારથી સજ્જ થયેલા એકસો ને આઠ અશ્વો, હસ્તિઓ અને રથ ચાલવા લાગ્યા. અનેક હાથીઓ, અશ્વો, રથો અને પાયદળ એ ચાર અંગથી યુક્ત ચતુરંગી સેના સુસજ્જ બનીને ચાલવા લાગી. ત્યારપછી નંદીવર્ધન વગેરે મુખ્ય રાજાઓ, ઇન્દ્રો, દેવતાઓ અને મનુષ્યો સાથે “જય જયારવના ગગનભેદી નાદોથી દિશાઓને ગજવતા ગજવતા પ્રભુ મહાવીરનો જય પોકારતા, જય જય નંદા, જય જય ભદ્રા”ની ગંભીર ઘોષણા કરતાં કરતાં ચાલ્યા. નંદીવર્ધન રાજાની આજ્ઞાથી પ્રથમ એકહજાર સુસજ્જ રાજપુરુષોએ અંદ્રપ્રલા શિખિકા ઉપાડી. પછી શકેન્દ્રે ઉપરની જમણી,

ધશાનેન્દ્રે ઉપરની ડાબી, ચમરેન્દ્રે નીચેની જમણી અને બલીન્દ્રે નીચેની ડાબી બાહુઓ ઉપાડીને ચાલવા લાગ્યા. બાકીના લવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ અને વૈમાનિક ઈન્દ્રો અને દેવો પણ પોતાની યોગ્યતા અને કમ પ્રમાણે શિબિકા ઉપાડીને ચાલવા લાગ્યા. વારાકરતી બે ઈન્દ્રો પ્રભુની બન્ને બાજુ દિવ્ય રત્નજડિત ચામર વિંઝતા ચાલ્યા. શિબિકાના પાછળના ભાગમાં એક અગ્રગણ્ય રાજા વૈદુર્ય-રત્નના દાંડવાળા અને એકહજાર ને આઠ સુવર્ણશલાકાઓથી સુશોભિત પાંડુછત્ર લઈને ચાલ્યા. ત્યારપછી માંડલિક રાજાઓ, શેઠિયાઓ, શાહુકારો, સાર્થવાહો, ઘણાં દેવદેવીઓ અને નરનારીઓ આડંબરપૂર્વક ચાલવા લાગ્યા.

જેમના તેજસ્વી મુખમંડળમાંથી તેજકુવારા ઉછળી રહ્યા છે એવા ત્યાગમાર્ગે પ્રસ્થાન કરતાં શ્રી વર્ધમાનકુમારને ભાવવિભોર હૃદયે અને સજ્જા નેત્રે સૌ જોઈ રહ્યા હતા. માર્ગમાં પંચરંગી પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરતાં, દેવદુન્દુભિ વગાડતાં, નૃત્ય કરતાં, દિવ્ય વાજાંત્રોના સૂરો સાથે જ્ય જ્ય નંદા, જ્ય જ્ય ભદ્રા'ના મંગલમય સ્વરો છેડતાં, એમ અનેક પ્રકારની ભક્તિ પ્રદર્શિત કરતાં દેવોને જોઈને આશ્ચર્ય અનુભવતાં બાળકો અને બાલિકાઓ, યુવાનો અને યુવતિઓ, પ્રૌઢો અને પ્રૌઢાઓ, વૃદ્ધો અને વૃદ્ધાઓ, પણ અપલક નેત્રે શોભાયાત્રામાં શિરોમણિ સમા વર્ધમાનકુમારને અને દેવતાઓના હાવભાવપૂર્વકની ભક્તિને જોઈ અંતરંગ આનંદ પામતા તન્મય બની ચાલતા રહ્યા.

અસંખ્ય દેવદેવીઓ અને નરનારીઓના આવાગમનથી ક્ષત્રિયકુંડનગરના વિશાળ રાજમાર્ગો આજે સાંકડા બની ગયા હતા !

કેટલીક નવોઢા નારીઓ ધવલમંગલ ગીતો ગાઈ રહી હતી. કેટલાક સાધનસંપન્ન નરનારીઓ માર્ગમાં સાચા મોતીઓના સ્વસ્તિક પુરી વર્ધમાનકુમારને વધાવી રહ્યા હતા. કેટલીક નારીઓ અક્ષતોના નંદાવર્ત્ત સ્વસ્તિક પુરી વર્ધમાનને વધાવતી હતી....કેટલાક લોકો અષ્ટમંગલ આગેખી પ્રભુ તરફ પોતાની લક્ષિત પ્રદર્શિત કરી રહ્યા હતા. કેટલાક પ્રૌઢ નરનારીઓ લાવાવેશમાં આવીને વર્ધમાનના લુંછણ લેતા હતા....ઓવારણ લેતા હતા....કેટલાક વૃદ્ધ કૌટુંબિક નરનારીઓ વર્ધમાનકુમારને શુભાશિષો પાઠવી રહ્યા હતા. “હે પુત્ર ! અનાદિકાળથી આત્મા પર લાગેલા કર્મોને ક્ષીણ કરવા માટે બાહ્યાભ્યંતર તપસ્યા કરી તું કર્મજીત બનજે....! જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રના આરાધનથી તું મોહજીત બનજે....! બાવીશ પરિષદો સહન કરીને તું મનોજીત બનજે....! વિકારોને જીતીને તું ઇન્દ્રિયજીત બનજે....! મંગલમૂર્તિ વર્ધમાનકુમાર પણ સૌના મંગલ અલિવાદન ઝીલતાં પ્રસન્ન મુખમુદ્રાપૂર્વક જમણો હાથ ઉંચો કરી સૌને પ્રતિ આશિર્વાદપૂર્વક આધ્યાસન આપતા હતા !

“કેટલીક રૂપવતી અને યૌવનવંતી નારીઓ વર્ધમાનની દીક્ષા જોવા માટે તૈયાર થઈ રહી હતી, તેવામાં તે શોભાયાત્રા સરતી સરતી ક્ષત્રિયકુંડનગરના રાજમાર્ગ પર આવી પહોંચતાં આદરેલા કામ અધુરા મૂકી ઘણી સ્ત્રીઓ બેબાકળી બની એવા ને એવા વેશે વર્ધમાનના અંતિમ દર્શન કરવા બહાર દોડી આવી ! ઉતાવળમાં લાનભૂલી બનેલી કોઈ મુઘ્ધા પોતાના રડતાં બાળકને છોડી હાથમાં બિલાડીનું બચ્ચું લઇને નીકળી પડી ! કોઈ મુઘ્ધા વસોથી દેહને

શણગારતી અધુરા વેશે હાથમાં માત્ર ચણીયાની નાડી પકડીને બહાર નીકળી પડી....! કોઈએ ગાલે કસ્તુરીને બદલે અળતો લગાડ્યો....કોઈએ પગના ઝાંઝર ડોકે પહેર્યા અને હાર પગમાં નાખ્યા....કોઈ વાળ ઝોળતી ઝોળતી બહાર આવી.... આવી રીતના રંગઢંગ હોવા છતાં બધા જ લોકો વર્ધમાનને તેમની શોલાયાત્રાને....આવેલા દેવસમૂહને, અને માનવ મહેરામણને નિહાળવામાં મસ્ત હોવાથી કોઈને પણ હાંસી કરવાની કુરસદ જ ન હતી....એટલે કોઈ પણ મુઘ્ધાએને શરમાવું ન પડ્યું.

ત્યાગમાર્ગે ગમન કરતાં વર્ધમાનકુમારની શોલાયાત્રા ક્ષત્રિયકુંડનગરની બહાર આવેલા રમણીય અને કુદરતી શોલાથી પણ દર્શનીય એવા જ્ઞાતખંડ ઉદ્યાનમાં આવી પહોંચી. ત્યાં અગાઉથી જ આગળ ખેસવાનું સ્થાન મેળવવા પહોંચી ગયેલી જનતા કીડીયારાની માફક ઉભરાતી હતી. એ જનતાના જયનાદો અને અભિવાદન ઝીલતા વર્ધમાનકુમારની મંગલમયી ચંદ્રપ્રલા શિબિકા ઉદ્યાનના મધ્ય ભાગમાં ઘટાદાર એવા અશોકવૃક્ષ નીચે આવી પહોંચી. ઈન્દ્રનો જમણો હાથ પકડી શિબિકામાંથી નીચે ઉતરતાં યુવાન કેશરી સમા શોભતાં, અદ્ભુત અલૌકિક મૌનદર્યાથી ચમકતાં, એવા વર્ધમાનકુમારને જોઈ સૌ ધન્ય ધન્ય પોકારી ઉઠ્યા ! વર્ધમાનકુમારે “ આ ત્રીશ વર્ષની ઉંમરમાં પહેલી જ વાર ચોવીહારી છકુ એટલે પાણી વગરના ખે ઉપવાસ કર્યા હતા. તેમનું અંતર ચારિત્રધર્મને ગ્રહણ કરવા થનગની રહ્યું હતું ! તેમના વિકસિત નયનો શુભધ્યાનમાં સ્થિર થવા તલસી રહ્યા હતા. તેમનો આત્મા આ સંસારના કોલાહલથી છુટવા અને જગતની જંજળોથી મુક્ત થવા તલપી રહ્યો હતો.

અને તેમની સૌંદર્યમદી કાયા આલરણુ અને વસ્ત્રોનો ભાર ઉતારી નિરાલરણુ બની અડવાણે પગલે અનેક કપ્પે વસ્ત્રે ઝંઝુમવા ઝુમી રહી હતી ! ”

શિખિકા પરથી નીચે ઉતરી એ વર્ધમાનકુમાર અશોકવૃક્ષના મધ્ય ભાગમાં આવી ઊભા. અને દેહ પર લદાયેલા ભારથી બાણે શ્રમિત ન થઈ ગયા હોય તેમ એક પછી એક બધા આભૂષણો ઉતારવા લાગ્યા. એ અલંકારો કુલમહત્તરા સ્ત્રી હંસલક્ષણા સાડીમાં ઝીલવા લાગી. આ અવસરે ચારે બાબુથી જ્યઘ્વનિ ઉછળી રહ્યો. દેવતાઓ અને મનુષ્યો બેર શોરથી “ જય જય નંદા-જય જય ભદ્રા ”ના મંગલકારી શબ્દો પોકારી દિશાઓને ભરી દેવા લાગ્યા. અંતરીક્ષમાંથી એ મંગલકારી શબ્દોનો પ્રતિધોષ સરી પડ્યો. મંગલકારી શબ્દોના ઘોષ અને પ્રતિધોષથી ઉદાનનું વાતાવરણ ગુંજી ઉઠ્યું. “ હે પ્રભુ ! તમે જય પામો ! વિજય પામો ! તમારું કલ્યાણ થાઓ ! તમારું ભદ્ર થાઓ ! તમારો માર્ગ ઉપદ્રવરહિત અને જયમંગલ કરનાર બની રહો ! ” આવા મંગલ શુભાશિષોનું શ્રવણ કરતાં વર્ધમાને દેહ પરથી એકે એક અલંકારો ઉતારી નાખ્યા....અને વસ્ત્રો પણ ! ક્ષીરસમ ઉજ્જવલ પ્રભુની નિરાલરણુ કાયા પર ઇન્દ્ર મહારાજે પોતાના આચાર મુજબ એક શ્વેત અને કીર્મતિ દેવદુષ્ય વસ્ત્ર નાખ્યું. પછી વર્ધમાનકુમારે દેહ પર રહેલી છેલ્લી શોભાને નષ્ટ કરવા પોતાને હાથે જ મસ્તકના કેશનો ચાર મુઠ્ઠીથી લોચ કર્યો, અને પાંચમી મુઠ્ઠીથી દાઢી મુંઠના કેશનો પણ લોચ કર્યો. ઇન્દ્ર મહારાજે ઉતરીય વસ્ત્રના છેડામાં એ કેશ ઝીલી ક્ષીરસમુદ્રમાં પધરાવ્યા. આ કેશ-લુચનથી પ્રભુ દ્રવ્યમુંડ થયા.

ત્યારે માગસર સુદ ગુજરાતી કા. વ. દશમીનો સુવ્રત નામના દિવસનો ત્રીજો પ્રહર ચાલતો હતો. અને ઉત્તરા-કાલગુની નક્ષત્રમાં ચંદ્રનો સંયોગ થયેલો હતો. તે સમયે દ્રવ્યમુંડ થયેલા વર્ધમાન એકાકીપણે સંસારનો ત્યાગ કરી સ્વયંબુદ્ધ બની ભાવમુંડ થવા તત્પર બન્યા. ઈન્દ્રે કોલાહલ શાંત કરાવ્યો અને વર્ધમાનકુમારે સર્વ સિદ્ધ લગવંતોને નમસ્કાર કરી સાવધયોગનો ત્યાગ કરી નિરવધ જીવન જીવવાની પ્રતિજ્ઞા કરી. એટલે કે જંતુમાત્રની મન-વચન-કાયાના યોગથી હિંસા ન કરવી-ન કરાવવી-ન અનુમોદના કરવી, મૃષાવાદ એટલે અસત્ય ન બોલવું, ન બોલાવવું, ન અનુમોદવું, અદત્ત એટલે ચોરી ન કરવી, ન કરાવવી, ન અનુમોદવી, અપ્રહ્મ ન સેવવું, ન સેવરાવવું, ન અનુ-મોદવું, અને પરિગ્રહ એટલે વસ્તુસંગ્રહ ન કરવો, ન કરાવવો, ન અનુમોદવો, એ પાંચ મહાભીષણ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી. સાથે રાત્રિભોજન, અલક્ષ્યત્યાગ વગેરેની પણ અનેક પ્રતિજ્ઞાઓ કરી.

પ્રવ્રજિત થયેલા વર્ધમાનપ્રભુએ મનથી નિશ્ચય કર્યો કે “જ્યાં સુધી મને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નહિ થાય ત્યાં સુધી હું દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચો તરફથી થતા સર્વ ઉપસર્ગો રૂડી રીતે સહન કરીશ. આજથી મારો વિહાર પાદચારી અને આહાર નિર્દોષ તેમ જરૂર પુરતો જ રહેશે. આ જગતમાં કોઈ મારું નહિ, તેમ હું કોઈનો નહિ, અથવા જગત મારું અને હું જગતનો એવી મારી વૃત્તિ રહેશે.

વર્ધમાનકુમારે કરેલા સંકલ્પને સિદ્ધ કરવા આદરેલો આ સંયમમાર્ગ અતિ કઠિન અને કષ્ટભર્યો છે. પાદ-વિહારે વિચરવું એ મૂખ્ય કષ્ટ, આમાનુઆમ ખુદ્ધા પગે

ફરતાં કાંટા અને કાંકરાના અને માન અપમાનના કળ્પો હસતા મુખે સહેવા, શારીરિક અનેક કળ્પોમાં મૂખ્ય ક્ષુધાને શમાવવા આહારની પ્રાપ્તિ પરાવલંબી હોવાથી સામાન્ય લિશ્તુકની માફક ઘેર....ઘેર....ફરવું અને ભીક્ષાપણવી જીવન જીવવું એક રાજકુમાર માટે કઠિન હોવા છતાં હસતા મુખે એ માર્ગે ગમન કરતાં વર્ધમાનને જોઈ આજે લાખો કરોડોથી પણ વધારે માનવ હૈયા રૂદન કરી રહ્યા હતા. કરૂણ કલ્પાંત કરી રહ્યા હતા. તે પણ પ્રભુના નિઃસ્નેહી દિલ પર સમ્બન્ધીઓનો સ્નેહ કોઈ અસર કરી શક્યો નહિ. દ્રવ્ય અને લાવથી મુંડ અને વિચારધારાથી પરિશુદ્ધ એવા વર્ધમાન એકાકીપણે સંયમી બન્યા. નથી કોઈ સાથી....નથી કોઈ સંગાથી....નથી વાહન....નથી પગમાં ઉપાનહ....આવા કમળ પાંખડી સમા કોમળ શ્રી વર્ધમાન આજે વજ્રસમ કઠિન બની કળ્પપૂર્ણ માર્ગે જતાં જોઈ અત્યાર સુધી રોકી રાખેલો નંદીવર્ધન રાજાનો અશ્રુપ્રવાહ છુટી પડ્યો.... શ્રાવણ ભાદરવા જેવી મેઘધારાએ ચોધાર આંસુએ રડી ઉઠ્યા....મુખથી લાઈલાઈના પોકાર કરતાં જ્ઞાતબંડ ઉદ્યાનને ગળવી દીધું....જ્યેષ્ઠાદેવી આત્મબંધુ સમા વર્ધમાનના વિરહના વેગને ન સહી શક્યા....પ્રિયદર્શના પુત્રી અને સુદર્શનાબેન પણ વહાલેરા પિતા અને લાઇ વર્ધમાનના વિયોગની વેદના ન ઝીરવી શક્યા....અને અર્ધબેલાન જેવા બની કરૂણ કલ્પાંત કરતાં રડતાં રડતાં અન્ય લોકોને પણ રડાવવા લાગ્યા....પ્રભુનો જમાઈ અને પુત્ર સમો જમાલી પણ સ્નેહભીના અને વહાલપ વેરતા પિતા સમાન વર્ધમાનને અશ્રુ નીતરતી આંખે નિહાળતો અનેક ક્ષત્રિઓને રડાવતો રડતો રહ્યો !

નંદીવર્ધનરાજાને સ્વજનોએ શાંત પાડવા પ્રયત્ન કર્યો.

ઈન્દ્ર મહારાજે ખૂબ ખૂબ સાંત્વન આપ્યું ત્યારે માંડ માંડ હૃદયના આવેગને અને અશ્રુપ્રવાહને રોકતાં વિયોગ વેદનાથી ચીરાયેલા હૃદયમાંથી વિરહભરી વાફધારા ઉછળી પડી....! ગદ્ગદ કંઠે વેદના ભરપુર શબ્દો સરવા લાગ્યા.... 'હે ભાઈ! તારા વિના આ મહેલ....આ સંપત્તિ, આ રાજ્ય....આ સાહેબી....આકરા થઈ પડશે. મહેલની ઘંટે ઘંટમાં અને પથરે પથરમાં તારું નામ કેાતરાયેલું છે....એ મહેલમાં રહેતાં તને હું કેમ વિસરી શકીશ? હે વર્ધમાન! તારા વિના રાજ્ય સંપત્તિ, સાહેબી અને આભૂષણો મને અંગારા સમ દઝાડશે. સઘળો રાજ પરિવાર તારા વિના નિસ્તેજ બની જશે! હે વીર! તારા વિના એકલો અડુલો બની ગયેલો હું મીઠી મીઠી જ્ઞાન ગોળી કેાની સાથે કરીશ? મારા અંતરની ગુપ્ત વાત હું કેાની પાસે પ્રકાશિત કરીશ?" આમ વિલાપ કરતાં નંદીવર્ધનરાજ ફરી જમીન પર ફસડાઈ પડ્યા! આવી રીતે રડતા....કંઈપાંત કરતા....વિલાપ કરતા....આકંઠ કરતા... કુટુંબ પરિવારના સ્નેહને તરછોડી વર્ધમાન એકાકીપણે ચાલી જવા તૈયાર થયા! મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિ-જ્ઞાનના અધિપતિ પ્રભુને સર્વાવિરતિ ચારિત્ર અંગીકાર કરતાં આજે ચોથું મનઃપર્યાવજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. આ જ્ઞાનથી વર્ધમાન પ્રભુ અઢી દ્વીપમાં રહેલા સર્વ-સંશી પચ્ચેન્દ્રિય જીવોના મનોગત લાવના બાણકાર થયા. આ ચાર જ્ઞાનની આત્મસંપત્તિ સાથે લઈ સ્નેહીજનોના સ્નેહબંધનને તોડી ત્યાંથી એકાકીપણે પાછું વાળી જોયા વગર વર્ધમાન ચાલી નીકળ્યા.

સમ્બન્ધી વર્ગ તેમને અપલક નેત્રે જતાં જોઈ રહ્યો. જ્યાં સુધી વર્ધમાનની ખીંક દેખાતી રહી ત્યાં સુધી જોતો

રહ્યો અને વર્ધમાનના અસંખ્ય ગુણોને યાદ કરતો....તેમના સુચારૂ શીતલ સ્વલાવતું સ્મરણ કરતો...પરિવાર વર્ગ રડતો રડતો ચોધાર અશ્રુ વહાવતો ઊભો રહ્યો! વર્ધમાન દેખાતા બંધ થયા ત્યાં સુધી ઊભો રહ્યો. વર્ધમાન રોક્યા ન રોકાયા! ચાલ્યા ગયા તે ચાલ્યા જ ગયા. માનવ મહેરામણ વિખરાઇ ગયો, નંદીવર્ધનરાજ સપરિવાર નિસ્તેજ વદને રાજલવનમાં પાછા ફર્યા. ઇન્દ્રો અને દેવો ઇન્દ્રાણીઓ અને દેવીઓ સાથે વર્ધમાન પ્રભુના દીક્ષાકલ્યાણકની ઉજવણી પૂર્ણ કરવા નંદીસ્વર દ્રીપે ગયા. ત્યાં લક્ષ્મીપૂર્વક અઠાઈ મહોત્સવ ઉજવી દેવલોકના દેવલવનોમાં પાછા ગયા. વર્ધમાનકુમારે પોતાના સ્વાલાવિક અને લોકોત્તર ગુણોથી અત્યંત લોકચાહના મેળવી હતી. આથી લોકહૈયા પર આજે તેમના લવ્ય ત્યાગની લવ્ય છાપ પડી હતી. તેમના ચાલ્યા જવાથી ક્ષત્રિયકુંડનગરમાં જાણે સોપો પડી ગયો! ક્ષત્રિયકુંડની પ્રજાએ નિહાળેલો વર્ધમાનનો આ મહાલિનિષ્ક્રમણ મહોત્સવનો માગસર વદ દશમનો દિવસ ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે લખાઈ ગયો! નંદીવર્ધનરાજાએ વ્યાકુળ હૈયે આ લવ્ય પ્રસંગ ઉજવ્યો. ઇન્દ્રો અને દેવોએ તેમાં સાથ આપી મહોત્સવને ચેતનવંતો બનાવ્યો. મામા ચેટકરાજાએ પણ આ મહોત્સવમાં આગેવાનીલયે લાગ લઈ હર્ષિત હૈયે વર્ધમાનને વિદાયમાન આપતાં શુભાશિષ આપ્યા હતા કે, “હે ભાણેજ! તું વહેલો વહેલો આવજે....તારી અપ્રતિમ આંતરિક શક્તિથી સકલ કર્મનો ક્ષય કરી અમને પ્રતિબોધ આપવા તું વહેલો વહેલો આવજે....! વહાલા ભાણેજ! ત્યાગમાર્ગે જવા માટે ‘હા’ કહેતા હૈયુ કપાતું હોવા છતાં પણ તું સર્વશ્રેષ્ઠ તીર્થંકરપદથી અલંકૃત થઈ જગતનો તારણહાર બનવાનો છે એ આસ્વાસનથી ‘જા’ કહેતાં જીલ

કપાતી હોવા છતાં તું તારા માર્ગે સુખે સુખે...સંચરજે..!
આવતાં કષ્ટોને સમભાવે સહન કરજે...! અને કર્મક્ષયના
હેતુથી તપસ્યા કરવા માટે સુસ્થિર બની વિચરજે...! કેવળ-
જ્ઞાન મેળવી તું અમારો માર્ગદર્શક બનવા....અમને
મુક્તિનો રાહ ચીંધવા વહેલો વહેલો આવજે...! ” મામાની
હિત-શિક્ષા નતમસ્તકે સ્વીકારી વર્ધમાન લોકોત્તર સ્વરાજ્ય
હસ્તગત કરવા હર્ષભર્યા દિલે ચાલી નીકળ્યા !

આજે ચોવીહારી છકૂનો ખીલો ઉપવાસ હતો, છતાં
તેમના સુકોમળ વદન પર જરાય ગ્લાની ન હતી પણ ઉત્સાહ
નીતરતો હતો...ઉદ્ધાસ વરતાતો હતો...એવા પ્રસન્નમુખી
પ્રભુ ચારિત્રરૂપી રથ પર આરૂઢ થઈ ત્યાગપથે કદમ
ભરતાં લોકનજરથી અદૃશ્ય થઈ ગયા !

નરપાશબદ્ધ મત્ત હાથીને વનમાં બંધનથી
છૂટવું મુશ્કેલ નથી, પરંતુ સ્નેહતાંતુથી બંધાયેલા
મનુષ્યને સ્નેહતાંતુપાશથી મુક્ત થવું અતિ
હુકર છે.

૧૭. પ્રથમ દિવસ.....! પ્રથમ વરસ.... !

ચારિત્રમોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ચારિત્રમાર્ગે ગમન કરવા ગતિશીલ થયેલા પ્રભુ જરા આગળ વધ્યા ત્યાં તો પાછળથી “ ઓ પ્રભુ ! ઊભા રહો ! ઊભા રહો ! ” એવો ઘોષ સંભળાયો. અને ક્ષણવારમાં સિદ્ધાર્થ-રાજનો મિત્ર સોમ નામનો પ્રાહ્મણુ શ્વાસલેર દોડતો પ્રભુ સમીપે આવી પહોંચ્યો. એને જોઇ પ્રભુ ક્ષણભર સ્તંભી ગયા. પ્રાહ્મણુ બોલ્યો: “ પ્રભુ ! હું રહી ગયો ! રહી ગયો ! મંદલાગી હું રહી ગયો ! નિલાંગી એવા મારા લલાટમાં દરિદ્રતા જ આવેખાયેલી રહી ગઈ ! ખાર ખાર મહિના સુધી આપે દાનધારા વહાવી ગરીબજનોને તવંગર બનાવ્યા.... તવંગરોને તેજસ્વી બનાવ્યા....! ત્યારે હું આજિવિકા અર્થે ભટકતો પરદેશમાં રખડતો હતો, પણ કયાંય આજિવિકા જેટલું ધન મેળવી શક્યો નહિ. અને આપના દાનથી પણ હું વંચિત રહી ગયો. પ્રભુ ! આપના પિતાનો મિત્ર હું જનમથી જ દરેદ્રી છું. જ્યાં જઈ ત્યાં બધા મારી સામે મોઢું મરડે છે. અરે....બીભું તો ઠીક ધરની ખેરી ચે મારી નિર્ભર્સના કરે છે ! ધન વિના મારી ખેરી મને ધરમાં પેસવા દે એમ નથી ! આપ તો મહાદાની છો. મેં સાંભળ્યું કે આપ રાજસંપત્તિ છોડી ચાલ્યા જાઓ છો. મારી પત્નીએ મને પરાણે આપની પાસે ધકેલ્યો છે. હવે મને

મારો કે જીવાડો....તારો કે ડુબાડો, આપના હાથની વાત છે. આપ મહા દયાળુ છો. ગમે તેમ કરીને પણ સુખપૂર્વક આજીવિકા ચાલી શકે એવું કરી આપો. આપની પાસેથી લીધા વિના ખાલી હાથે પાછો જવાનો નથી. ”

સોમના દયા ઉપજાવે એવા વચનો સાંભળી પ્રભુતું દયાળું દિલ દ્રવી ઊઠ્યું. આપવાજોગ કોઈ વસ્તુ પાસે ન હતી. પણ યાચકની આશાલંગનો દોષ નિવારવા પોતાના ખલા પર રહેલા દૈવી દેવદુષ્ય વસ્ત્રના બે અડધા ભાગ કરી એક સોમને આપ્યો અને બીજો પોતાના ખલા પર રહ્યો. પ્રભુ પોતાના ત્યાગગમનના પ્રથમ દિવસે આગળ વધ્યા.

સોમ પ્રભુના પાવન હાથતું છેલ્લું દાન લઈ ખુશ થતો ઘેર ગયો. આ બહુમૂલું વસ્ત્રખંડ જોઈ તેની સ્ત્રી પણ રાજી થઈ. સારું મૂલ્ય ઉપજે એટલા માટે પોતાના પતિને કોઈ વણકરને ત્યાં છેડા ખાંધવા મોકલ્યો. વણકરે પણ રત્નોના રેસામાંથી જાણે બનાવેલું ન હોય એવું ચમકતું વસ્ત્રખંડ જોઈ નવાઈ પામ્યો અને ક્યાંથી મેળવ્યું છે એમ પ્રાહ્મણને પૂછ્યું. ત્યારે તેણે પ્રભુ પાસેથી મેળવ્યાની સઘળી હકીકત વણકરને કહી. એ વણકરે પણ પ્રભુના લવ્ય દાનની વાત સાંભળી હતી. તેથી સોમને કહ્યું: “લાઈ! એ વર્ધમાનકુમાર તો દૈવી પુરુષ હતા. એમના જેવા દયાળુ પુરુષનો જોટો આ જગતમાં જડવો મુશ્કેલ છે. તું કરી એમની પાસે જા, અને ખાકી રહેલા વસ્ત્રખંડ માગી લાવ. હું તને એ વસ્ત્ર એવું તુણી આપીશ કે કોઈને જરા સરખો પણ સાંધાનો ખ્યાલ ન આવે. પછી એ વસ્ત્ર વેચતાં એક લાખ સોનામહોર પ્રાપ્ત થશે અને આપણે સરખે ભાગે વેંચી સુખી થઈશું.”

માનવજાતિ સ્વભાવે લોભી હોય, તેમાં લાલની વાત આવે તો તેના માટે ગમે તે કરવા તૈયાર થઈ જાય. સોમ પ્રાહ્મણ પણ ળરીની રજા લઈ ફરી પાછો પ્રભુ પાસે વસ્ત્રનો ખીજે લાગ લેવા ગયો. પણ શરમના કારણે માગી શક્યો નહિ. છતાં કોઈ પણ સંયોગે જો એ વસ્ત્ર હાથમાં આવી જાય તો સાઈ. એમ વિચારી વસ્ત્ર મેળવવા પ્રભુ પાછળ ફરવા લાગ્યો !

સંસારત્યાગના પ્રથમ દિવસે વર્ધમાન એકાકીપણે પાદવિહારે ચાલતાં ચાલતાં બે ઘડી દિવસ બાકી હતો ત્યારે કુમારઆમની નજીક આવી પહોંચ્યા. જે વર્ધમાને આ જીવનમાં ધરતી પર કદી પગ મૂક્યો ન હતો, તે જ વર્ધમાન આજે ખુલ્લા પગે જંગલમાં ઘુમતાં ઘુમતાં જરાય થાક્યા નહિ. પાણી વગરના બે બે ઉપવાસ કર્યા હોવા છતાં નથી લૂખ તરસ.....કે નથી જરાય થાક.....! કુમારઆમના પાદરમાં એક સ્વચ્છ સ્થાન જોઈ રાત્રિની શરૂઆતથી જ નાસિકા અગ્રલાગે દૃષ્ટિ સ્થાપન કરી આત્મસંશોધન કરવા માટે ઊભા ઊભા જ કાર્યોત્સર્ગધ્યાને સ્થિર થયા.

તે સમયે કોઈ ગોવાળીયો પોતાના બળદો પાસે આખો દિવસ કામ કરાવી જ્યાં પ્રભુ બિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યો. બળદો ક્ષુધાતુર હતા, ઘાસ ચારાની ખાસ જરૂર હતી, તે વખતે ભરવાડને ગાયો દોહવાનું કામ યાદ આવ્યું, સૌમ્ય-મૂર્તિ પ્રભુને ત્યાં ઊભા રહેલા જોઈ તેને થયું કે આ કોઈ ઉત્તમ પુરુષ ઊભા છે, તેમના વિશ્વાસે હું બળદો અહીં મૂકીને જલ્દી જલ્દી ગાયો દોહી આવું, ત્યાં સુધી લલ્લે અહીં ચરતા. આમ વિચારી બળદો ત્યાં મૂકી ભરવાડ ઘેર ગયો

અને પોતાનું કામ પતાવી થોડી વારમાં પાછો ફર્યો ત્યાં તે બળદો પોતાના સ્વભાવ મુજબ ચરતાં ચરતાં જંગલમાં દૂર ચાલ્યા ગયા હતા. બળદો ત્યાં ન દેખાવાથી ગોવાળે પ્રભુને પૂછ્યું; “ મારા બળદો ક્યાં છે ? ” પણ મૌન હોવાથી પ્રભુએ જવાબ ન આપ્યો. તેથી ગોવાળ બળદોને શોધવા માટે જંગલ તરફ ચાલ્યો. આખી રાત લગલગ જંગલમાં લટક્યો પણ ક્યાંય બળદો ન મળ્યા. થોડી રાત બાકી હતી ત્યારે ફરીફરીને કંટાળેલો ગોવાળ પાછો પ્રભુના સ્થાને આવ્યો. તે ઉદરપૂર્તિ કરી પાછા ફરેલા વાગોળતાં વાગોળતાં પ્રભુ પાસે બળદોને શાંત બેઠેલા જોયા. આથી તેને પ્રભુ પર એકદમ ગુસ્સો આવ્યો, “ અરે.... તને બળદોની ખબર હોવા છતાં મને આખી રાત લમાવ્યો ! તેના ફળ હું હમણાં જ તને ચખાડું ! ” એમ બોલતાં અજ્ઞાન ગોવાળીયો બળદની રાશ લઇને પ્રભુને મારવા દોડ્યો !

ખરાબર તે જ સમયે સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુ શું કરે છે તે જાણવા માટે અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મૂકતાં ધ્યાનસ્થ દશામાં રહેલા પ્રભુને અને તેમને મારવા દોડેલા ભરવાડને જોયો. તરત જ શકેન્દ્રે પોતાની દેવી શક્તિથી ગોવાળીયાને ત્યાં થંભાવી દીધો, અને પ્રભુ પરનું આક્રમણ દૂર કરવા જઈ ત્યાં આવીને બોલ્યા: “ અરે મૂર્ખ ! તું આ સિદ્ધાર્થ-રાબળના પુત્ર વર્ધમાનકુમારને ઓળખતો નથી ? આ મહાપુરુષની આશાતના કરીશ તો તને લયંકર દુઃખ સહેવા પડશે. માટે તેમની માફી માગી ચાલ્યો જા.... ! ” પેલો ગોવાળ પણ લયથી પ્રભુને ખમાવી નમસ્કાર કરી પોતાના બળદને લઇને ત્યાંથી ચાલતો થયો.

એન્દ્રે પ્રભુને લાવપૂર્વક ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી ચરણમાં

નમસ્કાર કરી કહ્યું: “ પ્રભુ! આ રીતે આપને સાડા બાર વર્ષ સુધી અનેક કષ્ટો સહેવા પડશે. જો આપ મને આજ્ઞા ફરમાવો તો કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ સુધી હું આપની સાન્નિધ્યમાં રહી આપની લક્ષિતનો લાલ ઉઠાવું.” પ્રભુએ કાયોત્સર્ગ પારી ઇન્દ્રને કહ્યું: “ હે ઇન્દ્ર! આણું કદાપિ અન્યું નથી અને બનશે પણ નહિ, કે શ્રી તીર્થંકરોએ અન્યની સહાયથી કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કર્યો હોય! દરેક તીર્થંકરો પોતાના પ્રબળ પુરુષાર્થથી જ કર્મનો સંપૂર્ણ ક્ષય કરી આત્મલક્ષ્મીનો સાક્ષાત્કાર કરે છે અને મુક્તિ રૂપ સ્વરાજ્યને સ્વાધિન કરે છે.” સત્વશીલ પ્રભુનો સત્વલયો ઉત્તર સાંભળી ઇન્દ્ર ચક્રિત બની: “ અહા....! ધન્ય છે આપને.... ધન્ય છે આપની ધૈર્યતાને....! ” એમ બોલતાં પ્રભુચરણમાં ઝુકી ઝુકીને લાવવિભોર હૈયે ફરી ફરી નમસ્કાર કર્યા પછી પ્રભુ પ્રત્યેની ગાઠ લક્ષિતાના કારણે પ્રભુની માસીના પુત્ર અજ્ઞાનતપથી વ્યંતર યોનિમાં ઉત્પન્ન થયેલ સિદ્ધાર્થ-દેવને પ્રભુ પર આવતાં મરણાંત કષ્ટોને નિવારવા પ્રભુની સેવામાં રહેવા આજ્ઞા ફરમાવી. સિદ્ધાર્થ વ્યંતર પણ હર્ષ-પૂર્વક ઇન્દ્રની આજ્ઞા માથે ચડાવી પ્રભુનો ચરણ કિંકર બનીને રહ્યો.

એક પરમ સુખી રાજકુમાર તરીકે સંસારમાં ત્રીશ વરસ સુખી જીવનમાં પસાર કર્યા હોવા છતાં એ વર્ધમાન-કુમાર પ્રાપ્ત સુખોને છોડી અપ્રાપ્ત સુખને મેળવવા નિરાગી બનીને ચાલી નીકળ્યા હતા. અત્યાર સુધી તેમને કદી કદુ વચનો કહ્યુંગોચર થયા ન હતા, પણ હજારો ખમ્મા ખમ્માના શબ્દો જ તેમના કહ્યું અતિથિ બનતા હતા. એ વર્ધમાન આજે જંગલમાં હિંસક પ્રાણીઓના લયંકર

શબ્દો અને ગોવાળીયા જેવા અસાની જનોના દુઃખજનક વર્તન સહન કરવાનું અદ્ભુત સામર્થ્ય જાગૃત કરી ઇન્દ્ર જેવા ઇન્દ્રની મળતી સેવાને પણ ઇચ્છી નહિ !

સંયમમાર્ગના પ્રથમ દિવસે જ તેમને કડવો અનુભવ થયો. છતાં સુખદુઃખમાં સમાનવૃત્તિ ધારણ કરી આખી રાત્રિ શુલધ્યાનમય વીતાવી. પ્રભાતનો સૂર્ય ઉદિત થતાં ધીરે ધીરે ડગ ભરતાં પ્રભુ ત્યાંથી ચાલ્યા, મધ્યાહ્ન સમયે કોદલાક નામના ગામમાં પધાર્યા. ત્યાં બહુલ નામના એક બ્રાહ્મણના ઘેર કંઈક પ્રસંગ હોવાથી ક્ષીરનું જમણ તૈયાર હતું. પ્રભુ ફરતાં ફરતાં ત્યાં પધારતાં બહુલ બ્રાહ્મણે પરમ ભક્તિપૂર્વક પ્રભુ સામે ક્ષીર ભરેલું એક પાત્ર ધર્યું. સપાત્ર ધર્મ પ્રરૂપવાની ઇચ્છાથી પ્રભુએ પ્રથમ ચોવીહારી છકતું પ્રથમ પારણું ગૃહસ્થના પાત્રમાં ક્યું. તીર્થ કરને આહાર પાણી આપવા એ સામાન્ય પ્રસંગ નથી એવું જણાવવા અંતરીક્ષમાં રહેલા દેવોએ વસુધારા એટલે સાડા બાર કોઠ સોનૈયાની વૃષ્ટિ સાથે પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યા. વર્ધમાન પ્રભુનો આવો મહિમા જોઈ લોકો પ્રભુને નમસ્કાર કરતાં કરતાં બહુલ બ્રાહ્મણના ભાગ્યની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા. પ્રભુ પારણું કરી ત્યાંથી આગળ વધ્યા.

દીક્ષાના દિવસે દેવતાઓએ તથા મનુષ્યોએ પ્રભુના દેહ પર જે સુગંધી દ્રવ્યોનું વિલેપન કર્યું હતું, સુરભિ-ગંધથી ખેંચાયેલા ભ્રમરાઓ પ્રભુના શરીરે ડાંગ દેવા લાગ્યાં. તેમ એ સુગંધનો પુર એટલો બધો ઉછળતો હતો કે દૂર દૂરથી યુવાન તરૂણ નર નારીઓને પ્રભુ તરફ આકર્ષિત કરતો ખેંચી લાવતો ! યુવાનો પ્રભુ પાસે એ સુગંધી દ્રવ્ય માગવા

લાગ્યા ! કેાઇ યુવતીઓ કામદેવથી અધિક સ્વરૂપવાન એવા પ્રભુ પાસે શરમ મુકી અનુચિત માગણીઓ કરતી રહેતી....! છતાં નિર્મોહી પ્રભુ એક શબ્દ પણ ઉચાર્યા વગર આત્મલાવમાં સ્થિર બની આમાનુષામ વિચરવા લાગ્યા.

એ રીતે સંયમી જીવનના ચાર મહિના વીત્યા પછી એક વખત મોરાક ગામની સમીપે આવ્યા. એ ગામની બહાર દુર્ઘજ્ઞાંત તાપસ પણુ કુટીર બાંધીને રહેતા હતા. એ કુલપતિ સિદ્ધાર્થરાબ્દનો મિત્ર હોવાથી પ્રભુને સારી રીતે ઓળખતો હતો. પોતાના મિત્રના પુત્રને રાજકુમાર તરીકે નહિ પણ એક ત્યાગી તરીકે તેમના આશ્રમના અતિથિ બનીને આવેલા જ્ઞેષ્ઠ કુલપતિને ખૂબ આનંદ થયો, અને પ્રભુને લેટી પડ્યો ! પૂર્વ અભ્યાસથી પ્રભુએ પણ તેને મળવા માટે હાથ લાંબો કર્યો ! કુલપતિએ પ્રભુને રહેવાની વિનંતી કરતાં તેનો સ્વીકાર કરી મહાવીર એક રાત્રિની પ્રતિમા ધરીને રહ્યા. પ્રાતઃકાળે વિહાર કરતાં પ્રભુને ત્યાગી સંત તરીકે બહુ માનથી ચાતુર્માસ કાળ પોતાની જુંપડીમાં પસાર કરવાની કુલપતીએ વિનંતિ કરી. પ્રભુ વીતરાગ હોવા છતાં તેની પ્રાર્થના સ્વીકારી આગળ ચાલ્યા. ગ્રીષ્મકાળ અન્યત્ર પસાર કરી ચાતુર્માસના સમયે કુલપતિના વચનને માન આપી મોરાકગ્રામે ફરી પધાર્યા. આનંદિત થયેલા કુલપતિએ લત્રીજ્ઞ-પણાના સ્નેહથી પ્રભુ શાંતિપૂર્વક ચાતુર્માસ નિર્ગમન કરી શકે એ હેતુથી એક સ્વચ્છ અને સુંદર ઘાસનું ઘર પ્રભુને રહેવા આપ્યું. કુલપતિની આજ્ઞા મેળવી જનુ પર્યંત લાંબી જુજવાળા પ્રભુ મનનું નિયંત્રણ કરી અષાઠ શુકલા પૂર્ણિમાના દિવસે પંદર ઉપવાસનો સંકલ્પ કરી પ્રતિમા ધરીને કાયો-ત્સર્ગધ્યાનમાં સ્થિર થયા.

વર્ષાઋતુની શરૂઆત હોવાથી હજી ઘાસ ન જગ્યા હોવાના કારણે મોરાક ગ્રામની ગાયો તાપસોની કુટીરોનું ઘાસ ખાવા લાગી, પણ “ સૌ પોતાના ઘરનું રક્ષણ કરે ” એ ન્યાયથી બધા તાપસો ઘાસ ખાતી ગાયોને લાકડીઓના પ્રહાર કરી હાંકી કાઢવા લાગ્યા, ત્યારે એ ગાયો પ્રભુ જે ઝુંપડીમાં હતા એ ઝુંપડીનું ઘાસ નિઃશંકપણે ખાવા લાગી ! “ પ્રભુ નિરાગી અને ધ્યાનસ્થ હોવાથી ગાયોને હાંકતા નથી ” ! આવું જોઈ ગુસ્સે થયેલા તાપસો પરસ્પર ખેલવા લાગ્યા કે કુલપતિને પ્રિય આ અતિથિ કેવો આજસુ છે ! પોતાની ઝુંપડીનું રક્ષણ પણ કરતો નથી ! મત્સર-લાવથી એ તાપસો ઝુંપડીને નાશ થતી જોઈ ન શકવાના કારણે કુલપતિ પાસે જઈ પ્રભુ વિરૂદ્ધ ફરીઆદ કરી કે “ આપણા આશ્રમમાં આવો આજસુ અને મમતારહિત અતિથિ કેાણુ લાવ્યા છે ? અરે, બીજુ તો ઠીક પણ તમારી આપેલી ઝુંપડીનું પણ રક્ષણ કરતો નથી ! જે ઘરનું પણ રક્ષણ ન કરી શકે એવા અતિથિનું અહીં શું પ્રયોજન છે ? ”

તાપસોના મુખથી આ હકીકત જાણી કુલપતિ પ્રભુ પાસે આવ્યો, ઘાસના ઘરને નષ્ટપ્રાયઃ જોઈ મિષ્ટ વચને પ્રભુને કહેવા લાગ્યો “ હે મુનિ ! પક્ષીઓ પણ પોતાના ઘરનું રક્ષણ કરે છે, તો તમે સમર્થ હોવા છતાં તમારા ઘરનું રક્ષણ કેમ કરતાં નથી ? તમારા પિતાશ્રી તો આવા અનેક આશ્રમોનું રક્ષણ કરતા હતા ! તેમના પુત્ર તરીકે તો તમારે સવિશેષ સંભાળ રાખવી જોઈએ. ” કુલપતિનો મિષ્ટ ઉપાલંભ સાંભળી પ્રભુએ વિચાર્યું કે મારા અહીં રહેવાથી આ લોકોને અપ્રીતિનું કારણ મળશે, તેથી અહીં રહેવું યોગ્ય નથી. તાપસ તો સિદ્ધાર્થરાજના ગુણોને યાદ કરતો સ્વસ્થાને

ચાલ્યો ગયો. આવું નિમિત્ત મળતાં અધિક વૈરાગ્યલાવને ધારણ કરતાં પ્રભુએ પાંચ નિયમો ગ્રહણ કર્યા: “ હવે પછી અપ્રીતિના સ્થાને રહેવું નહિ. ” “ હંમેશાં ધ્યાનસ્થ દશામાં રહેવું ” “ પ્રાયઃ મૌન ધારણ કરીને જ રહેવું ” “ કરપાત્રમાં જ ભોજન કરવું અને ગૃહસ્થનો વિનય કરવો નહિ. ” આવી પાંચ પ્રતિજ્ઞાઓ કરી ચાતુર્માસના પંદરમા દિવસે પ્રભુએ ત્યાંથી અસ્થિકગ્રામ તરફ વિહાર કર્યો.

એ અસ્થિકગ્રામના પાદરમાં એક શૂલપાણી યક્ષનું મંદિર હતું, એ મંદિરમાં ચાતુર્માસ કરવા માટે પ્રભુએ ઈન્દ્રશર્મા નામના પૂજારી પાસે વસતીની યાચના કરી. દિવ્ય મૂર્તિ સમા પ્રભુને ત્યાં પધારેલા જોઈ ગ્રામજનો પણ એકત્ર થઈ ગયા. પ્રભુને એ મંદિરમાં રહેવાની ઇચ્છા જાણી બધા બોલી ઊઠ્યા.... “ અરે દેવાર્ય! આ મંદિરમાં રહેવું ખતરનાક છે. આ શૂલપાણિ યક્ષ મહા ભયંકર છે. દિવસે પણ લોકો આ મંદિરમાં રહી શકતા નથી, તેમ રાત રહેનાર વ્યક્તિને તો આ ક્રોધમૂર્તિ યક્ષ જીવતો મૂકતો નથી! તેણે અમારું આ વર્ધમાનનગર કેવું ઉજ્જડ બનાવી દીધું છે! જ્યાં જુઓ ત્યાં યક્ષે મારેલા મનુષ્યોના હાડકાના ઢગ ખડકયા છે! એથી અમારું ગામ વર્ધમાનનગર તરીકે નહિ પણ અસ્થિકગ્રામ તરીકે પ્રખ્યાત થઈ રહ્યું છે. ”

“ યક્ષે ફેલાવેલી મરકીથી મરતા લોકોને જોઈ ગામના આગેવાનોએ યક્ષને પ્રસન્ન કરી આ મંદિરમાં તેની સ્થાપના કરી તેની પૂજા માટે આ ઈન્દ્રશર્મા પૂજારીને સાડું વેતન આપી રોક્યો છે. દિવસલર અહીં રહી રાત્રિએ પોતાને ઘેર ચાલ્યો જાય છે. માટે તમારે પણ આ મંદિરમાં રાત્રિએ

રહેવું યોગ્ય નથી. આપને રહેવું હોય તો અમે બીજું સ્થાન બતાવીએ.” લોકોએ આમ કહ્યા છતાં નિર્ભય પ્રભુએ તેમને જણાવ્યું કે, “ મને કોઈ લય નથી. માત્ર તમારી આજ્ઞા જોઈએ ” પ્રભુના આ મિતાક્ષરી મંગળ શબ્દો સાંભળી આમજનતાએ અને પૂજારીએ કચવાતે મને આજ્ઞા આપી અને પ્રભુ મંદિરના એક ખૂણામાં કાયોત્સર્ગધ્યાને મગ્ન બન્યા.

અસ્થિક ગ્રામમાં આ વાત વાયુવેગે પ્રસારિત થઈ ગઈ કે “ શૂલપાણિ યક્ષના મંદિરમાં આજે સૌમ્યમૂર્તિ જેવો કોઈ અતિથિ દરેકની ના હોવા છતાં રાતવાસો રહ્યો છે. આ અતિથિ ખરેખર આજે યમરાજનો અતિથિ બની જશે ! ” આ વાતથી ગ્રામલોકો ભારે ચિંતાતુર બન્યા. તે દિવસે એ ગામમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના સાધુજનોથી સતત પરિચિત ઉત્પલ નામનો નિમિત્તજ આવ્યો હતો. તેણે પણ આ હકીકત જાણી. તેના દિલમાં થયું કે “ ક્ષત્રિય-કુંડના રાજકુમાર વર્ધમાન અંતિમ તીર્થ” કરે સાધના કરવા માટે થોડા સમય પહેલાં જ દીક્ષા લઈ વન બ્રમણ અને તપસ્વી જીવન સ્વીકાર્યું છે. રખેને એ મહાવીર તો નહિ હોય ને ? ” લોકોની સાથે એ પણ ચિંતાતુર બન્યો. સંધ્યા સમયે પૂજારી મંદિર અંધ કરી ચાલ્યો ગયો.

નિશાએ પોતાનું સામાજ્ય જગત પર ફેલાવ્યું અને સર્વત્ર કાજલ સમી શ્યામતા પથરાઈ ગઈ ત્યારે કાજલ જેવા શ્યામ દિલવાળો યક્ષ હાથમાં ત્રિશૂળને લમાવતો પ્રગટ થયો. પ્રભુને કાયોત્સર્ગ મુદ્રાએ સ્થિર થયેલા જોતાં જ એ નિશાચરનું લોહી ઉકળી ઉઠ્યું. પ્રભુને ખીવડાવવા માટે તેણે પ્રથમ મહા લય કર અટ્ટહાસ્ય કર્યું. એ અટ્ટહાસ્યના કારમા

પ્રતિઘોષથી આખું અસ્થિકામ ધૂણી ઉઠ્યું. જાણે પ્રહ્લાંડ ન કુટી ગયું હોય તેવો રોદ્ર ઘડાકો સાંભળી ચિંતાતુર આમલોકોના હૈયા થડકી ઉઠ્યા! પણ મેરૂ પર્વત જેવા નિશ્ચલ પ્રભુને તેની જરાય અસર ન થઈ! આ જોઈ વધુ ચીડાયેલા યક્ષે પ્રભુને મારી નાખવા માટે “યમરાજના દુત સરખો એક હાથી પ્રગટ કર્યો! સામે ધસતા હાથીથી પ્રભુ જરાય ગલરાયા નહિ ત્યારે યક્ષે પિશાચને પ્રગટ કર્યો તેમ લયંકર સર્પનું રૂપ પ્રગટ કરી પ્રભુના દેહ પર ડાંખ દેવરાવ્યા. વિષલયાં સર્પના ડાંખ પણ પ્રભુને પરાસ્ત ન કરી શક્યા ત્યારે યક્ષે ભારે ક્રોધાંધ થઈને પ્રભુના શરીરના મસ્તક, નેત્ર, મૂત્રાશય, દાંત પૂટ લાગ, નાસિકા અને નખ, એવા સાતે કોમળ સ્થાને એકી સાથે લયંકર અને અસહ્ય વેદના ઉત્પન્ન કરી. છતાં પ્રભુનું એક રૂંવાટુંએ ફરક્યું નહિ! પણ ધ્યાનમાં વધુ એકાગ્ર બન્યા.” પ્રભુને આવા નિશ્ચલ જાણી અનેક લોકોને મારી નાખનાર મહાકૂર એવો શૂલપાણિ પ્રભુના પ્રલાવ પાસે સાવ ઠીલો બની ગયો. પ્રભુને મહાન્ આત્મા સમજી યક્ષ પ્રભુના ચરણમાં નમી પડ્યો! ખરા અંતઃકરણથી ક્ષમાયાચના કરતો એ યક્ષ પ્રભુની પૂજા કરી નૃત્યગાન કરતો નાચવા લાગ્યો. તેની કૂરતા પર પ્રભુની કૃષ્ણાએ વિજય મેળવ્યો!

સિદ્ધાર્થ વ્યંતર પાસેથી પ્રભુની સાચી ઓળખાણ મેળવી શૂલપાણી યક્ષ પાપ પ્રસંગોથી લય પામતો ધૂણી ઉઠ્યો, અને સવિશેષ પ્રભુ પ્રત્યે ભક્તિ પ્રદર્શિત કરતા એ યક્ષે દિવ્ય સંગીતનાદથી મંદિરને ગજવી મૂક્યું. એ સાંભળી આમલોકોએ જાણ્યું કે અતિથિને મારીને યક્ષ ખુશાલી મનાવતો લાગે છે.

યક્ષે ચાર પ્રહરથી કંઈક ઓછા સમય સુધી કરેલી કઠ્ઠનાથી શ્રમિત થયેલા પ્રભુને તે સમયે ઊભા ઊભા જ એક અંતમુહૂર્ત નિદ્રા આવી ગઈ. નિદ્રિત અવસ્થામાં પ્રભુએ દશ સ્વપ્ન જોયા.

સૂર્યોદય થતાં જ ઇન્દ્રશર્મા પૂજારી, ઉત્પલ નિમિત્તક અને આમજનતાના ટોળેટોળા યક્ષમંદિરમાં ઊભરાયા. યક્ષતાંગવાળા અને ઉત્તમ દ્રવ્યોથી પૂજિત થયેલા પ્રભુને જોઈને બધા ખૂબ નવાઈ પામ્યા, આનંદિત થયેલા એ લોકો પણ પુષ્પાદિકથી પ્રભુની પૂજા કરી પ્રભુનો જ્યજ્યારવ કરવા લાગ્યા.

ઉત્પલ નિમિત્તક પ્રભુના ચરણસ્પર્શનપૂર્વક નમસ્કાર કરી પ્રભુને કહેવા લાગ્યો: “ હે પ્રભુ ! નિમિત્તશાસ્ત્રના જ્ઞાનથી મેં જાણ્યું છે કે પ્રભાત સમય પહેલાં નિદ્રિત અવસ્થામાં આપે અતિ ઉત્તમ દશ સ્વપ્નો જોયા છે. તેનો સંપૂર્ણ અર્થ આપ જાણો છો, છતાં લકિતવશથી હું આપને જણાવું છું.”

“ પ્રથમ સ્વપ્નમાં આપે તાલપિશાચને હણ્યો. તેથી આપ ટુંક સમયમાં મોહપિશાચને હણશો. બીજા સ્વપ્નમાં એક સ્વેત પક્ષીને આપની સેવા કરતું જોયું. તેથી આપ હંમેશા શુદ્ધ ધ્યાનમાં સ્થિર બનશો. ત્રીજા સ્વપ્નમાં વિચિત્ર કોઠીલ પક્ષીને જોયું, તેથી આપ દ્વાદશાંગી વિસ્તારશો. ચોથા સ્વપ્નમાં આપે જોયેલી માલાયુગ્મનો અર્થ હું જાણતો નથી. પાંચમા સ્વપ્નમાં આપે ગાયોના સમૂહને જોયો. તેથી સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા રૂપ ચતુર્વિધ

સંઘ આપની સેવા કરશે. છઠા સ્વપ્નમાં પદ્મસરોવર જોવાથી આરે નીકાયના દેવો આપની સેવા કરશે, સાતમા સ્વપ્નમાં આપ સમુદ્ર તરી ગયા, તેથી આપ સંસારસમુદ્ર તરી જશે. આઠમા સ્વપ્નમાં કિરણ પ્રસરાવતાં સૂર્યને જોવાથી આપ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશે. નવમા સ્વપ્નમાં આંતરડાથી વિટ-ળાયેલા માનુષોત્તર પર્વતને જોયો તેથી આપના કીર્તિ અને યશ દિગંતગામી બનશે અને દશમા સ્વપ્નમાં આપ મેરૂ પર્વતના શીખર પર ચડ્યા તેથી આપ સિંહાસન પર આરૂઠ થઈ દેવ અને મનુષ્યોની સલામાં ધર્મનો ઉપદેશ કરશે. આ પ્રમાણે નૈમિત્તિક જ્ઞાનબળથી મેં જાણ્યું છે, પણ મારાથી ન સમજી શકાયેલા ચોથા “ માલાયુગ્મ ” સ્વપ્નનો અર્થ આપ પ્રકાશિત કરો. પ્રભુએ કહ્યું: “ ઉત્પલ! એ માલાયુગ્મના સ્વપ્નદર્શનથી હું “ દેશવિરતી ધર્મ ” અને સર્વ વિરતિધર્મજ, એમ બે પ્રકારના ધર્મની સ્થાપના કરીશ. ” આ પ્રમાણે સ્વપ્ન અને તેનું કૃણ સાંભળી લોકો ભારે વિસ્મિત થયા અને ફરી ફરીને પ્રભુને વંદન કરતાં વિદાય થયા.

એ યક્ષમંદિરમાં સાત પાસક્ષમણ (પંદર ઉપવાસ) કરી પ્રભુએ ચારિત્રજીવનનું પ્રથમ ચાતુર્માસ પસાર કર્યું. ધ્યાનપરાયણ પ્રભુની પ્રભુતાથી આકર્ષિત થયેલો શૂલપાણિ યક્ષ પ્રભુનો પરમ લક્ષ્મી બની ગયો. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી વિહાર કરતાં પ્રભુને જોઈ યક્ષ પ્રભુની સમીપે આવ્યો અને પ્રભુચરણમાં મસ્તક ઝુકાવી કહ્યું: “ પ્રભુ! આપ મારો ઉદ્ધાર કરવા જ આહીં પધાર્યા હતા. આપની સોબતથી મારું જીવન નિષ્પાપી બન્યું છે. આપે મને યોગ ન કર્યો હોત તો મારી કંઈ દશા થાત? હવે આ જીવનને દુર્લાભથી કલુષિત કદિ નહિ બનાવું. પ્રભુએ તેને ધર્મલાલ રૂપ

આશિષ આપ્યા. યક્ષ પ્રભુને નમસ્કાર કરતો પાછો ફર્યો.

કરૂણામૂર્તિ એવા પ્રભુએ લયંકર પાપી શૂલપાણિ યક્ષને પુણ્યશાળી બનાવ્યો. ઉપકારીના ઉપકારોને યાદ કરનાર ઘણા હોય પણ અપકારી પર ઉપકાર કરનારા તો મહાવીર જેવા વીરલા જ હોય ! સંયમી જીવનના પ્રથમ વરસને મહાવીરનો આ મૂક ઉપદેશ છે કે સૌને સ્નેહ સરોવરમાં સ્નાન કરાવો !

જે આત્મધ્યાન કરે તે હેવાન,
જે રૌદ્રધ્યાન કરે તે શેતાન,
જે ધર્મધ્યાન કરે તે ઈન્સાન, અને
જે શુકલધ્યાન ધરે તે ઇશ્વર.

*

સુમાર્ગે ચાલનાર આત્મા પોતાનો મિત્ર છે,
કુમાર્ગે ચાલનાર આત્મા પોતાનો શત્રુ છે.

૧૮. અને ભાગ્યરેખા ખીલી ઊઠી.....

પ્રભુ મહાવીર વિચરતાં વિચરતાં ફરી પાછા મોરાક સન્નિવેશમાં પધાર્યા. ગામ બહાર ઉદ્યાનમાં પ્રતિમા ધરીને રહ્યા. એ સમયે એ ગામમાં અચ્છંદક નામનો કોઇ પાખંડી મંત્રતંત્ર વગેરેના પાખંડ ચલાવી લોકોમાં માન પ્રતિષ્ઠા જમાવી રહેલો હતો. સિદ્ધાર્થદેવે લોક સમક્ષ તેની પોકળતા ખુલ્લી પાડી દીધી, તેથી લોકોમાં પ્રભુનો મહિમા ફેલાયો. લોકો પાખંડીને છોડીને પ્રભુને પૂજવા લાગ્યા. આથી અચ્છંદકે એકાંતમાં પ્રભુને વિનંતી કરતાં કહ્યું: “પ્રભુ! આપ તો જ્યાં જશો ત્યાં પૂજશો પણ મારી તો અહીં જ આજીવિકા છે. માટે આપ ખીજે પધારો તો સારું!” આ સાંભળી પોતાના અભિગ્રહને યાદ કરી અપ્રીતિવાળા સ્થાનને છોડી પ્રભુ આગળ ચાલ્યા.

માર્ગમાં ચાલતાં દક્ષિણ વાચાલ અને ઉત્તર વાચાલ નામના બે સંનિવેશ આવ્યા. વચ્ચે સુવર્ણ વાલુકા અને રૌપ્ય વાલુકા નામની બે નદીઓ હતી. દક્ષિણ વાચાલથી ઉત્તર વાચાલ તરફ જતાં સુવર્ણ વાલુકા નદીના કીનારે પ્રભુના ખલા પર રહેલું અડધું દેવદુષ્ય વસ્ત્ર કાંટા સાથે ભરાઇને નીચે પડી ગયું. થોડું ચાલ્યા પછી પ્રભુએ વસ્ત્ર શુદ્ધ

ભૂમિમાં પડ્યું કે અશુદ્ધ ભૂમિમાં એ જોવા માટે પાછું ફરીને જોયું તો તેર મહીનાથી વસ્ત્ર લેવા માટે પાછળ ફરતાં પેલા સોમ બ્રાહ્મણને એ વસ્ત્રખંડ લેતાં જોયો. આ જોઈ પ્રભુ વિહારભૂમિમાં ચાલતાં થયા. તેર મહિને કીર્મતિ વસ્ત્રખંડ મળતાં સોમ બ્રાહ્મણ ભારે હર્ષિત હૈયે પાછા ફરી એ વસ્ત્ર પેલા વણકરને આપ્યું. વણકરે પણ બિલ્કુલ સાંધો ન જણાય તેવી કુશળતાથી સાંધી આપ્યું. પછી અમૂલ્ય એ દેવદુષ્ય વસ્ત્રને વેચતાં એક લાખ સોનામહોરો પ્રાપ્ત થઈ, બંને જણા અડધો અડધ ભાગે સોનામહોરો વેંચી સુખી થયા. પ્રભુના પ્રતાપે બંનેની ભાગ્યરેખા ખીલી ઊઠી.

પ્રભુ તો અસ્ખલિત ગતિએ વિહાર કરતાં શ્વેતાંબી નગરી તરફ ચાલ્યા. માર્ગમાં ગોવાળ પુત્રોએ કહ્યું કે “હિ દેવાર્ય! શ્વેતાંબી નગરી જવા એક ટુંકો અને ખીજે લાંબો એમ બે માર્ગ છે. પણ ટુંકો માર્ગ પાંશરો હોવા છતાં ત્યાં કનકબલ તાપસના આશ્રમમાં એક દ્રષ્ટિવિષ સર્પ પેદા થયો છે, માટે એ સરલ માર્ગ છોડી આપ લાંબા માર્ગે શ્વેતાંબી પધારો.” પણ સામે આવતાં કષ્ટોને વધાવી લેવામાં માનતાં પ્રભુ એ જ ટુંકો માર્ગે ચાલ્યા. ગોવાળીઆઓ તો સામે ચાલીને મૃત્યુના મુખમાં જતાં પ્રભુને અટકાવવા “ના.. જશો....ના જશો....એવી ખૂંસો પાડતા જ રહ્યા! છતાં પ્રભુ અટકયા નહિ તેથી આશ્ચર્ય પામતાં ગોવાળો પણ પ્રભુની પાછળ ધીરે ધીરે ચાલવા લાગ્યા.

જીર્ણ વનમાં પ્રવેશ કરતાં ચારે બાજુ સાવ શૂન્યતા પથરાયેલી હતી. પગરવ ન હોવાના કારણે રેતી જેમની તેમ

હતી. જળાશયની નીકો સૂકાઈ ગઈ હતી, સર્પની ઝેરી દષ્ટીથી વૃક્ષો ધરાશાયી બની ગયા હતા. શુષ્ક પાંદડાઓના ઢગના ઢગ જામ્યા હતા. નાના મોટા રાફડાઓથી આખું વન વ્યાપ્ત બની ગયું હતું. આવા લયંકર જંગલમાં જ્યાં પશુ પક્ષીઓનો સંચાર પણ દુર્લભ બની ગયો હતો તેવા વનમાં નિર્ભયપણે ચાલતા પ્રભુ તૂટી ગયેલા આશ્રમના ચક્ષુ-મંડપમાં કાયોત્સર્ગધ્યાને રહ્યા.

થોડી વારે કાળરાત્રિ જેવી જીલના લબકારા મારતો સર્પ ફરવા નીકળ્યો. ફરતાં ફરતાં તેણે પ્રશાંત મર્તિ પ્રભુને ઊભેલા જોયા. જોતાં જ તેની સ્વાભાવિક ક્રોધજ્વાલા પ્રજ્વલી ઊડી. મનુષ્ય માત્રના દર્શન તેના ક્રોધના નિમિત્તભૂત હતા. ઘણા સમયે આજે એની ઝેરીલી નજરને ખોરાક મળ્યો હોવાથી એ સર્પ પોતાની વિષલરી જ્વાલાઓ પ્રભુ પર ફેંકવા લાગ્યો ! એ વિષજ્વાલાઓ ચપળ વિજળીની જેમ પ્રભુના દેહ પર ત્રાટકવા લાગી ! પણ પ્રભુના હૈયામાં તો હેતનું અમૃત ઉછળતું હતું. એ અમૃતઝરણા પાસે સર્પની વિષજ્વાલાઓ ઠંડી પડવા લાગી. આથી ચીડાયેલા સર્પે ઉછળી ઉછળીને પ્રભુના ચરણે તીવ્ર દાઢોથી ડાંખ માર્યા, તો એ પ્રભુને જરાય અસર ન થઈ ! પણ ડાંખના સ્થાનેથી લોહીના બદલે મીઠું મધ જેવું સફેદ દૂધ ટપકવા લાગ્યું ! આ જોઈ વિસ્મિત થયેલો સર્પ વિસ્ફુરિત નયને પ્રભુના શાંત વદન સામે મીંટ માંડી તાકી રહ્યો ! પ્રભુના સૌમ્ય દર્શનથી તેની ક્રોધજ્વાલા શાંત બની ગઈ અને એના કર્ણપટે પ્રભુનો મધુર સ્વર અથડાયો : “ અરે...ચંડ-કોશિયા, તારા વિષલયા ઝેરીલા સ્વભાવથી તારી લાગ્યરેખાને શા માટે કાળી મેશ બનાવી રહ્યો છે ? કંઈક

સમજ....કંઈક સમજ ! તું શાંત થા....!" પ્રભુમુખથી સરેલા શબ્દપાનથી તેના અંતરપટને આચ્છાદિત કરતાં જ્ઞાનાવરણીય અને મોહનીય કર્મના અશુભ પડલ ખસવા લાગ્યા... અને એ ચંડકોશિયા નાગને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. એ જ્ઞાનથી સર્પ પૂર્વલવમાં ક્રોધના પરિણામે કરેલી સાધુ-ધર્મની વિરાધનાના પ્રતાપે દૃષ્ટિવિષ સર્પનો અવતાર મળ્યો એ જાણી ગયો ! તેના દિલમાં પૂર્વલવમાં અધુરી રહી ગયેલી આરાધનાને પુરી કરવા અણસણ વ્રત આદરવાની લાવના જાગી. પ્રભુદર્શનથી પરમ પ્રશાંત બની ગયેલો સર્પ પ્રભુ સમીપે દોડ્યો અને પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી, પ્રભુની સાક્ષીએ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરી અણસણવ્રત અંગીકાર કરી દ્રવ્યથી અને લાવથી સ્થિર બની ગયો. વિસ્મૃત ધર્મસ્વરૂપ તેના સ્મૃતિપથમાં રમવા લાગ્યું. પૂર્વે અભ્યાસ કરેલ શાસ્ત્ર રહસ્યો યાદ આવી ગયા. એ રહસ્યોનું ચિંતન કરતો ચંડકૌશિક શુભ પરિણામી બની વિચારવા લાગ્યો: “ અહા ! પૂર્વે હું કૌશિક નામનો કુલપતિ પુત્ર હતો. ત્રિવ્ર ક્રોધના આવેશથી કૌશિક મટી હું ચંડકૌશિક બન્યો. સાધુધર્મની વિરાધના અને ત્રિવ્ર ક્રોધના ક્રૂણ સ્વરૂપે હું દૃષ્ટિવિષ સર્પ બન્યો. પરંતુ હજી મારા લાગ્ય કંઈક જાત્ર છે તેથી જ મને મહાવીરના દર્શન મળ્યા. કયાં સમતા સરોવરમાં રમતાં મહાવીર અને કયાં ક્રોધના વિષ-લયા ખાખોચીયામાં આળોટતો હું!!! કષાયનો કૂર પરિણામ મને લયંકર કોટીમાં ખેંચી ગયો. આજથી મને આ મહાવીરનું જ શરણ હો. મારી વિષલરી દૃષ્ટિથી હવે કોઈને પણ તુકશાન ન થાય ” એમ વિચારી દયાદ્ર પરિણામી સર્પ પોતાનું મુખ ખીલની અંદર રાખી સમતા-લાવની સાધના કરતો મનથી ઉપવાસના પરચક્ષણ કરી

પશ્ચાતાપના અગ્નિમાં પુરાણા પાપ સમૂહને બાળવા લાગ્યો. પ્રભુ પણ અનુકંપાલાવથી ત્યાં જ કાર્યોત્સર્ગધ્યાનમાં એકચિત્ત બન્યા.

વૃક્ષના અંતરે સંતાઇને ઊભા રહેલા ગોવાળોએ આ અનુપમ દૃષ્ય જોયું અને આશ્ચર્ય પામતાં નજીક આવી સર્પને લાકડીઓ વગેરેથી ઢંઢોળવા લાગ્યા છતાં શાંતરસના અમીપાનમાં મસ્ત બનેલો સર્પ જરાય છંછેડાયો નહિ, “ આ સંતના પૂનિત પ્રલાવથી દૃષ્ટિવિષ સર્પ પણ નિર્વિષ બની ગયો, ખરેખર આ સંત કોઇ ચમત્કારી લાગે છે ” એમ વિચારતાં ગોવાળપુત્રો પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કરી તેમના શુભાશિષ માગવા લાગ્યા. આ વાત સર્વત્ર ફેલાઇ જતાં હજારો લોકો ટોળેટોળા મળી પ્રભુના દર્શને આવવા લાગ્યા. શ્વેતાંબીનો એ ઢૂંકો માર્ગ સદા માટે ખુલ્લો થઇ ગયો હોવાથી દહીં, દૂધ, ઘી વેચવા જતી આવતી ભરવાડણો ગોરસથી એ ચંડકૌશિક સર્પની પૂજા કરવા લાગી. એની ગંધથી આકર્ષાયેલી વન્ય કીડીઓના નાગરા ઉભરાયા. એ કીડીઓનો સમૂહ ગોરસની મીઠાશ લેવા સર્પના શરીર પર ચોટી ગયો. અને ચટકા ભરી ભરી એ સર્પનું શરીર ચાળણીની માફક વીંધી નાખ્યું. અસહ્ય વેદના થતી હોવા છતાં “ મારા ભારે શરીર નીચે આ કીડીઓ દબાઈ ન જાય ” એનું લક્ષ્ય રાખી એક માત્ર ઉપશમલાવમાં રમતો એ ચંડકૌશિક પંદર દિવસના ચોવીહારા ઉપવાસના અણુસણુ વ્રત સાથે પોતાનું જીવન પૂર્ણ કરી મૃત્યુ પામીને સહસ્રાર દેવલોકમાં દિવ્યાંગી દેવ બનીને દેવી સુખનો લોકતા બન્યો. પ્રભુના દર્શનથી અને અમીસીંચનથી ભયંકર સર્પ જેવા સર્પની પણ લાગ્યરેખા ખીલી ઊડી.....!

ચંડકૌશિક સર્પ ઉપર ઉપકાર કરી પ્રભુ ત્યાંથી ઉત્તર-વાચાલ ગામમાં પધાર્યા. ત્યાં નાગસેન નામના ગૃહસ્થે પોતાનો પુત્ર આજે બાર વર્ષે પરદેશથી હેમખેમ પાછો ફર્યો હોવાની ખુશાલીમાં સ્વજન વર્ગને પ્રીતિભોજન આપ્યું હતું. “ પંદર ઉપવાસના પારણા માટે ફરતાં ફરતાં પ્રભુ ત્યાં પધાર્યા, પ્રભુદર્શનથી પ્રમુદિત બનેલા નાગસેને લક્ષિતપૂર્વક પ્રાસુક અન્નથી પ્રભુને પ્રતિલાભ્યા.” તે જ સમયે “અહો દાન અહો દાન”ની ઘોષણા કરતાં દેવોએ નાગસેનના ઘરમાં વસુધારા વગેરે પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યા. પ્રભુદર્શનથી નાગસેન ધનલાલ પુત્રલાલ અને કીર્તિલાલથી ધન્ય બની ગયો. તેની ભાગ્યરેખા ખીલી ઊઠી !

પારણું કરીને પ્રભુ શ્રવેતાંબી નગરીમાં પધાર્યા, ત્યાં પ્રદેશી રાજાએ ચતુરંગી સેનાથી પરિવૃત્ત બની લક્ષિતપૂર્વક પ્રભુને વંદન કર્યા. ત્યાંથી પ્રભુ અનુક્રમે સુરભિપુર જવા માટે વચમાં આવતી ગંગાનદીને પાર કરવા સિદ્ધહંત નામના નાવિકની નાવમાં બેઠા. તે વખતે ધ્રુવ પક્ષીનો શબ્દ સાંભળી ત્યાં હાજર રહેલા ક્ષેમિલ નામના નિમિત્તિયાએ અન્ય મુસાફરોને કહ્યું: “ આજે આપણે આ મહાત્માના પૂનિત પ્રલાવથી એક મરણાંત ઉપસર્ગથી બચી જઈશું.” એવામાં નાવ નદીના મધ્યભાગે આવતાં ત્રિપુષ્પ વાસુદેવના લવમાં પોતાના હાથે મારેલો સિંહનો જીવ લમતો લમતો નાગકુમાર ભતિમાં મિથ્યાત્વી સુદંષ્ટદેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયો હતો, તેની નજર પ્રભુ ઉપર પડતાં પૂર્વાની વેર ભાવનાએ ઉછાળો મારતાં પ્રભુને મારી નાખવા માટે મુખથી ભયંકર કિલકિલાટ કરતાં એ દેવ સંવર્તક વાયુ પ્રગટ કરી પાણીના ભયંકર પુર વચ્ચે નાવને હાલક હાલક સ્થિતિમાં

લાવી મૂકી ! પાણીના પૂરમાં પછડાતી નાવનો કુવાસ્તંભ તૂટી પડતાં બધા મુસાફરો લયથી વિહ્વળ બની ગયા અને પોતપોતાના ઇષ્ટદેવને યાદ કરવા લાગ્યા.

તે સમયે કંબલ અને શંબલ નામના બે દેવોનો ઉપયોગ જતાં એ બંને દેવોએ પ્રભુ ઉપર પરમ ભક્તિથી પ્રભુ સહિત બધા મુસાફરોને બચાવી નાવને સુરક્ષિતપણે કિનારે લઇ આવ્યા. સુદંબદેવ હારીને ત્યાંથી લાગી ગયો. પ્રભુના પસાયે નવજીવન પામેલા મુસાફરોએ પ્રભુને ખૂબ જ ભાવથી નમસ્કાર કર્યા, અને પ્રભુની સ્તુતિ કરતાં બોલ્યા: “ હે દેવાય ! આપના પ્રભાવથી અમે આજે મરણમાંથી બચી ગયા, આપના દર્શનથી અમારી લાગ્યરેખા ખીલી ઊઠી ” કંબલ અને શંબલ દેવો પ્રભુના દેહ પર પાંચરંગી પુષ્પો અને સુગંધી જલ વરસાવી પ્રભુને નમીને સ્વસ્થાને ગયા. પ્રભુ પણ નાવમાંથી ઉતરી ઈરિયાપથિકી ક્રિયા કરી ત્યાંથી ગંગા નદીના કિનારે અન્ય દિશામાં આગળ ચાલ્યા. ગંગા નદીના કિનારા પર રહેલી અત્યંત મુલાયમ અને કંઈક આદ્રં રેતીમાં ચરણન્યાસ કરતાં પ્રભુના પગના તળીયાની સુંદર રેખાઓ અને ચક્રાદિ લક્ષણો સ્પષ્ટપણે અંકિત થયેલા જોઈ ત્યાં રહેલા પુષ્પક નામના સામુદ્રિકને થયું કે અહીંથી કોઈ ચક્રવર્તી જેવા મહારાજ એકાકી-પણે ચાલ્યા જાય છે. એમના ચરણની પહેલી રેખાઓથી જણાય છે કે એ વ્યકિત કોઈ સમ્રાટ ચક્રવર્તી રાજધિરાજ હોવા જોઈએ અથવા હવે પછી થનાર હોવા જોઈએ. આ મહાપુરુષ પાસે હું જઉં અને તેમની સેવા કરી મારા દારિદ્ર્યને દૂર કરું. મારા લાગ્યયોગે મને આવા પુણ્ય પુરુષની સેવા કરવાનો સમય મળ્યો છે. એમ વિચારતો પુષ્પક પ્રભુના પગલે પગલે

આલતો ગંગાનદીના કિનારે આવેલા સ્થૂણાંક નામના ગામની બહાર અશોકવૃક્ષ નીચે ધ્યાનસ્થ મુદ્રામાં ઊભા રહેલા ભિક્ષુક વેશમાં પ્રભુને જોઈને અટક્યો. પ્રભુની કોમલ કાયાને નિર્વશ્ચ જોઈ પુષ્પક વિચારમાં પડી ગયો. “અહા....આ વ્યક્તિનું દેહમાન સપ્રમાણ અને સુંદર લક્ષણોથી અંકિત છે.” પ્રભુના દેદિપ્યમાન કાંતિવાળા દેહને ખારીકાઈથી જોતાં “પ્રભુના હૃદય પર શ્રીવત્સનું લાંછન જોયું. મસ્તક પર મુગુટનું ચિહ્ન જોયું. નાભિમંડળ દક્ષિણાવર્તી, ગંભીર, અને વિસ્તૃત જોયું. ઠીંચણ સમા લાંબાં બાહુ, કમલિની પત્ર જેવા નયનો, સીધી અને સરલ નાસિકા, વિશાળ કપાળ અને ચમકતા કપોલ પ્રદેશ તેમ જ અન્ય શારીરિક અવયવો અને સુંદર લક્ષણો જોઈ અંકિત બની ગયો.” ચિત્તમાં ચક્રકોળ લમચા લાગ્યું. “આ પુરુષ પદરેખાથી લોકોત્તર પુરુષ જણાય છે અને શારીરિક લક્ષણો ચક્રવર્તી-રાજાના સૌભાગ્યનું સૂચન કરે છે.” સામુદ્રિક શાસ્ત્રમાં જણાવ્યા મુજબ આવા દિવ્ય લક્ષણો ધરાવનાર વ્યક્તિ ખરેખર મહાન હોવી જોઈએ, પણ અરે....રે.... આ તો કોઈ પાદચારી લમનારો ભિક્ષુક છે. અરે....રે....મેં એ શાસ્ત્રોના અભ્યાસની પાછળ આટલા વર્ષો ફેાગટ ગુમાવ્યા. પ્રત્યક્ષ જોતા દેખાતાં આ બધા જ ગ્રન્થો મારે ગંગાનદીમાં જ પધરાવી આજીવિકા માટે કોઈ અન્ય સાધન મેળવી લેવું.” પુષ્પક આમ ખેદપૂર્વક વિચારતો ઊભો છે. તેવામાં તેના ભાગ્યયોગે પ્રથમ દેવલોકના અધિપતિ સૌધર્મેન્દ્રને પ્રભુ કયાં ખિરાજતા હશે એ જાણવાની જિજ્ઞાસા થતાં અવધિ-જ્ઞાન રૂપ અંતરનેત્રથી પ્રભુને શોધતાં સ્થૂણાંક ગામના પાદરમાં અશોકવૃક્ષ નીચે ધ્યાનસ્થ પ્રભુને જોયા અને તેમની પાસે પુષ્પક સામુદ્રિકને ખિન્ન અવસ્થામાં ઊભો રહેલો જોઈ

તેના શંકાશીલ વિચારોને દૂર કરવા મોટી સમૃદ્ધિથી ઇન્દ્ર પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. લાવ લક્ષિતપૂર્વક પ્રભુના ચરણની અર્ચના કરી ઇન્દ્રે પુષ્પકને કહ્યું: “લાઈ! સામૂદ્રિક શાસ્ત્રોમાં આલેખાયેલું લક્ષણોત્તું જ્ઞાન તદન સાચું છે. એ શાસ્ત્રમાં બતાવેલા એક હજાર ને આઠ ઉત્તમોત્તમ શુભ લક્ષણોને ધારણ કરનાર સિદ્ધાર્થરાજના સુપુત્ર શ્રી વર્ધમાનકુમાર ચોવીશમા તીર્થંકરપદની સાધના કરવા માટે રાજસંપત્તિને છોડી ધર્મચક્રી બનવા માટે ચારિત્રધર્મ અંગીકાર કરી અનેક કષ્ટોને સહેતાં વિચરે છે. આ મહા વિભૂતિના બાહ્ય લક્ષણો જ તેં જોયા. પણ તેમના આંતરિક લક્ષણો હજી જાણ્યા નથી. જો સાંભળ, આ પ્રભુના શરીરના લોહી અને માંસ દૂધ જેવા ઉજ્જવળ છે. તેમના શ્વાસોશ્વાસ સુગંધમય છે. શરીર તદન નિરોગી અને પરસેવાથી સહિત છે. તેઓ થોડા સમયમાં જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી તીર્થંકરની અનુપમ લક્ષ્મીના સ્વામી બની ત્રણે લોકના ભવિ આત્માઓના સાચા ઉદ્ધારક બનશે. આવા મહાપુરુષોત્તું દર્શન કદાપિ નિષ્કળ હોય જ નહિ. આજથી હવે તું ખોટી રીતે શંકાના વમળમાં તણાઈશ નહિ. શાસ્ત્રો સાચા છે. તેમાં બતાવેલું જ્ઞાન સાચું છે. તું જરા પણ ખેદ કરીશ નહિ. તારા મહા લાગ્યને યોગ સમજ કે આવા પવિત્ર પુરુષ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દર્શન કરવાનો તને સમય મળ્યો, આજથી તારા સર્વ કષ્ટો શમી જશે. આ પરમાત્માની કૃપાથી તારી સઘળી ઈચ્છાઓ હું પૂર્ણ કરીશ. હું સુધર્મ દેવલોકનો ઇન્દ્ર છું. આ પ્રભુ તો સાવ નિરાગી છે. તું એમને જેવી તેવી વ્યક્તિ ન સમજતો. એ ત્રણે લોકના નાથ ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામી છે”!

પુષ્પક તો પ્રભુનું મહત્વ સાંભળી આભો જ બની

ગયો! “ જોડો....આ પ્રભુ કેટલા ગંભીર છે, આવા ઇન્દ્ર તેમના સેવક છતાં એની એ જ ધ્યાનદશામાં મગ્ન ઊભા છે. નથી ઇન્દ્ર મહારાજ સામું જોતાં, નથી મારા સામું. ઇન્દ્રે લકિતથી વંદન કર્યા તો ય નહિ પ્રસન્નતા! મેં તેમને લિખારી માની અવગણ્યા તો ય નથી વિકળતા! મેં જોટા વિકલ્પો કરી આ મહાપુરુષની હેલના કરી. મારા અજ્ઞાનને ઘિચ્છાર છે. આમ વિચારતો પુષ્પક નિમિત્તજ પ્રભુના ચરણમાં આજોટી પડ્યો. પોતાના માનસિક અપરાધની ક્ષમા માગી. પ્રભુના દર્શનથી પુષ્પકની લાગ્યરેખા ખીલી ઊઠી. ઇન્દ્ર મહારાજે તેને ઇચ્છિત કૃણ આપ્યું. એ નિમિત્તજ હર્ષ પુલકિત થતો સ્વસ્થાને વિદાય થયો. ઇન્દ્ર મહારાજ પણ પ્રભુને પુનઃ પુનઃ પ્રણામ કરતાં દેવલોકમાં પાછા ફર્યા.

આ રીતે પ્રભુ જ્યાં પધારતાં ત્યાં શાંતિનું સામ્રાજ્ય પથરાઈ જતું. તેમના અમોઘ દર્શનથી અનેક લવ્યાત્માઓની લાગ્યરેખા ખીલી ઊઠતી....“ પ્રભુના પૂનિત દર્શનથી સોમ પ્રાહ્મણ્યને દૈવી વસ્ત્ર મળ્યું. પ્રભુના દિવ્ય દર્શનથી લયંકર દૃષ્ટિવિષ સર્પ આઠમા સહસ્રાર દેવલોકે પહોંચ્યો. નાગસેનના લાગ્ય ખુલી ગયા. ગંગાનદી પાર કરતાં મુસાફરો પ્રભુદર્શનના પ્રતાપે મરણુલયથી ઉગરી ગયા, અને પુષ્પનિમિત્તક પ્રભુના લવ્ય દર્શનયોગે લાગ્યશાળી બની ગયો. ઇન્દ્ર મહારાજે તેને અઠળક ધન આપ્યું.” હજી છદ્મસ્થ અવસ્થામાં વિચરતા હોવા છતાં પ્રભુ મહાવીરના સાન્નિધ્યમાં આવનાર વ્યક્તિ તેમના વ્યક્તિત્વથી પ્રભાવિત બની જતી. પણ પ્રભુ તો પોતાની સાધનામાં જ મસ્ત રહેતા. દુનીયાની આળપંપાળથી દૂર રહેતાં કેઈ નમસ્કાર કરે તો હર્ષ નહિ, કેઈ તિસ્કાર કરે તો વિષાદ નહિ, એમનું દીક્ષા

જીવનનું ખીલું વરસ વિક્તવા લાગ્યું. ત્યાંથી કાયોત્સર્ગ પારીને પ્રભુ ચરણન્યાસથી પૃથ્વીતલને પાવન કરતાં વિચરવા લાગ્યા.

દીક્ષાજીવનમાં ખીજ વર્ષમાં પ્રભુ અનેકેના ઉપકારી બન્યા.

શ્રી તીર્થ કરદેવો મહા પુણ્યપ્રભાવી હોય છે. એ ધારે તેમ કરી શકવા સમર્થ હોય છે. પણ દીક્ષાદિવસથી કેવળ-જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સુધીના એ સાધનાકાળમાં કદિ પણ અનુ-કૂળતા શોધવાનો પ્રયત્ન નથી કરતાં.

“ તેમ પ્રભુ મહાવીર પણ કષ્ટભર્યા માર્ગે ગમન કરતાં કદિ અનુકૂળતાથી જેમ અંજયા નથી, તેમ પ્રતિકૂળતાને કર્મક્ષયનું નિમિત્ત સમજી સમભાવે સહન કરવા તત્પર રહે છે. ” આવા પ્રભુ મહાવીરનું સ્વરૂપ અંતરનયને નિહા-ળીશું તો આપણી પણ ભાગ્યરેખા સ્પષ્ટપણે ખીલી ઊઠશે !

શ્રી આચારાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે પ્રમાદીને આરે બાબુથી લય છે, પણ અપ્રમાદીને ક્યાંથી ય લય હોતો નથી. જે એકને જીતે છે તે સર્વને જીતે છે.....
જે એક મોહનો નાશ કરે છે તે બધા કર્મોનો નાશ કરે છે.

૧૯. મહાવીરને મળ્યો ગોશાળો

એ વર્ષનું ચાતુર્માસ નજીક આવતાં પ્રભુ વિચરતાં વિચરતાં અતુર્કમે રાજગૃહ નગરમાં પધાર્યાં. અને એ નગરના નાલંદા નામના વિલાગમાં કેઈ વણુકરની વિશાળ શાળામાં વસતીની યાચના કરી. વર્ષાકાલ પસાર કરવા માટે એક મહિનાના ઉપવાસ સ્વીકારી એ શાળાના એક લાગમાં ધિરાજમાન થયા.

એ સમયે મંજલી નામના કેઈ ચિત્રકારને લદ્રા નામની સ્ત્રીથી ગોશાળામાં જન્મ પામેલો ગોશાળો નામનો સ્વચ્છંદી એક પુત્ર હતો. યુવાવસ્થામાં આવતાં તેણે પિતાનો ધંધો શીખી લીધો. એક વખત પોતાના સ્વભાવ મુજબ પિતા સાથે ઝગડો કરી હાથમાં ચિત્રપટ લઈ સ્વચ્છંદ-પણે ફરતો ફરતો એ ગોશાળો રાજગૃહનગરમાં આવ્યો. લિક્ષાવૃત્તિથી આજીવિકા ચલાવતો એ જ વણુકરની શાળામાં આસન જમાવીને રહ્યો.

મૌનપણે ધ્યાનસ્થ અવસ્થામાં સમય પસાર કરતાં પ્રભુનું પ્રથમ માસક્ષમણુ તપ પૂર્ણ થયું, ત્યારે પારણા માટે પધારેલા પ્રભુના કરપાત્રમાં વિશિષ્ટ પ્રકારની લકિત-

પૂર્વક અને સમ્યક્ પ્રકારની લોજનવિધિપૂર્વક વિજ્ય શેઠે પ્રભુને પ્રતિલાભ્યા. આકાશમાં દેવદુંડુભીની ગર્જના સાથે દેવતાઓએ વિજ્ય શેઠના ઘરમાં સાડીબાર કોટી સોનેયાની વૃષ્ટિપૂર્વક પંચદિવ્ય પ્રગટ કર્યાં. આ ચમત્કારી હકીકત ગોશાળાના સાંભળવામાં આવી. ચિત્તમાં ચમત્કૃત થયેલા ગોશાળાને થયું કે આ મુનિ કોઈ સામાન્ય નથી. “એમને અન્ન આપનારનું ઘર સમૃદ્ધિથી છલકાઈ જાય છે.” માટે હું પણ આ ચિત્રપટનું પાખંડ છોડી તેમનો શિષ્ય બની જઉં તો મારી પણ સઘળી ઉપાધી ટળી જાય. આવા મહા પ્રભાવિક ગુરુને છોડવા જેવા નથી. પ્રભુ જ્યારે પારણું કરી પાછા ફર્યા, ત્યારે ગોશાળો સામે જઈ પ્રભુના ચરણમાં નમીને ખોલ્યો: “સ્વામી! મને આપના શિષ્ય તરીકે સ્વીકારો.” પણ પ્રભુ મૌન રહેતાં હોવાથી કંઈ જવાબ ન આપ્યો. તો યે ગોશાળો પોતાને પ્રભુનો શિષ્ય માનતો પ્રભુ સમીપે રહેવા લાગ્યો.

બીજું માસક્ષમણ પૂર્ણ થતાં પારણે વહોરવા નીકળેલા પ્રભુને આનંદ નામના ગૃહસ્થે ઉત્તમ ખાદ્ય વસ્તુઓથી પ્રતિલાભ્યા. ત્રીજા માસક્ષમણના પારણે સુનંદ નામના ગૃહસ્થે સર્વકામ ગુણુ “નામના આહારથી પ્રતિલાભ્યા. બન્નેન. ઘેર દેવોએ પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યાં. સારાય રાજગૃહ નગરમાં ઘેર ઘેર પ્રભુના ગુણુગાન થવા લાગ્યા. એમ કરતાં કાતિંક્રી પૂર્ણિમા આવી. તે દિવસે ગોશાળાએ પરીક્ષા કરવાના હેતુથી પ્રભુને પુછ્યું: “સ્વામી! આજે મહોત્સવનો દિવસ છે. ઘેર ઘેર મીઠા ભોજન રંધાય છે. તો મને આજે શેની લિક્ષા મળશે?” સિદ્ધાર્થ વ્યંતરે કહ્યું: “આજે તને કોદ્રવ કૃરનું ખાટું ભોજન અને દક્ષિણામાં ખોટો રૂપીયો મળશે.”

આ વચનને ખોટું પાડવા ગોશાળો ઉત્તમ લોજન મેળવવા માટે શ્રીમંતોના મહોલ્લાઓમાં સવારથી સાંજ સુધી ભટક્યો પણ કંઈ મળ્યું નહિ. સાંજના સમયે કોઈ સેવકે તેને બોલાવીને ખાટા કોદરાને ફૂર આપ્યા અને દક્ષિણામાં એક ખોટો રૂપીયો આપ્યો. ક્ષુધાતુર ગોશાળો એણે હલકું લોજન પણ ખાઈ ગયો. આ બનાવથી તેણે “ ભાવીમાં જે થવાતું હોય તે જ થાય છે ” એવો નિયતિવાદ ગૃહણ કર્યો.

ખીજું ચાતુર્માસ નાલંદા પાળામાં પસાર કરી પારણું કર્યો સિવાય ત્યાંથી વિહાર કરી પ્રભુ કોલ્લાક સંનિવેશમાં પધાર્યા. ત્યાં આદરપૂર્વક ઘણા બ્રાહ્મણોને જમાડતા બહુલ નામના બ્રાહ્મણે ભક્તિપૂર્વક ધીસાકરસહિત ખીરના લોજનથી કરપાત્રી પ્રભુને પ્રતિલાભ્યા. અને દેવોએ ત્યાં પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યા. સર્વત્ર પ્રભુના ગુણ જવાવા લાગ્યા.

સંધ્યા સમયે ગોશાળો શરમાતો શરમાતો પોતાના સ્થાને પાછો ફર્યો પણ પ્રભુને ત્યાં ન બેતાં દીન બની વિચારવા લાગ્યો: “ એ ચમત્કારી મુનિ તો ચાલ્યા ગયા લાગે છે. હવે હું એકલો શી રીતે રહીશ ? હું વસ્ત્રસહિત હોવાથી મુનિએ મને શિષ્ય તરીકે સ્વીકાર્યો નહિ. ” એમ વિચારી મસ્તકે મુંડ અને નિર્વસ્ત્ર થઈ પ્રભુને શોધતો કોલ્લાક ગામે પહોંચ્યો. ત્યાં લોકોના મુખેથી પ્રભુના પારણાની ચમત્કારી હકીકત સાંભળી પ્રભુ અહીં જ છે એમ નિર્ણય કરી ગામમાં નિપુણ દષ્ટિએ શોધ કરતાં એક સ્થાને કાર્યોત્સર્ગધ્યાને બેલા રહેલા પ્રભુને બોલ્યા, ગોશાળો તેમના ચરણમાં નમી પડતાં બોલ્યો: “ પ્રભુ! હવે હું વસ્ત્રાદિના સંગથી નિઃસંગ થયો છું, માટે મને આપની દીક્ષા આપી આપના શિષ્ય

તરીકે સ્વીકારો. આજથી હું આપની સાથે જ રહીશ. જ્યાં આપ ત્યાં હું, હવે મને કદી આપ છેહ ન દેશો.” ગોશાળાના વચન સાંભળી પ્રભુએ તેનો વિરોધ ન કર્યો તેથી પોતાની સ્વીકૃતિ માની ગોશાળો પ્રભુ સાથે જ વિચરતો લિક્ષાવૃત્તિ કરવા લાગ્યો હતો.

ગોશાળાને પ્રભુનો પારસમણિ જેવો સહવાસ મળ્યો છતાં પોતાના સ્વચ્છંદી, કૌતુકી અને લાલચુ સ્વભાવને છોડી ન શક્યો. કેલ્લાક સંનિવેશથી વિહાર કરી સ્વર્ણખલ નામના સ્થાન તરફ જતાં માર્ગમાં કેટલાક ગોવાળોને ખીર રાંધતા જોઈ ગોશાળાની ક્ષુધાવૃત્તિ સળવળી ઊઠી. તેણે પ્રભુને લોજન કરી આગળ ચાલવાની વાત કરી. સિદ્ધાર્થે પ્રભુમુખથી કહ્યું: “એ ખીર પાકશે નહિ. રાંધવાનું પાત્ર અધવચ્ચે લાંગી જશે.” ગોશાળાએ ચેતાવતાં ગોવાળોએ ખીરની હાંડલીનું રક્ષણ કરવા શક્ય પ્રયત્નો કર્યા પણ ચોખા વધુ પ્રમાણમાં હોવાથી જ્યારે કુલ્યા ત્યારે ફટ કરતી હાંડલી કુટી ગઈ. નીચે ઢોળાયેલી ખીર ગોવાળો ખાઈ ગયા પણ ગોશાળાને ભૂખ્યા રહેવું પડ્યું..! આ હકીકતથી તેણે જે થવાનું હોય તે કદિ મિથ્યા થતું નથી, એ વાતને મજબુત બનાવી.

પ્રભુ પ્રાહ્મણ નામના ગામમાં પધારતાં ત્યાં નંદ અને ઉપનંદ નામના બે ભાઈઓના પાળા હતા. પ્રભુ છકૂના પારણે નંદના ઘેર ગૌચરી માટે પધારતાં નંદે પ્રભુને દહીં લાતના કરંબાથી પ્રતિલાભ્યા. અને દેવોએ પંચદિવ્ય પ્રગટ કર્યા. જ્યારે ગોશાળો ઉપનંદના ઘેર લિક્ષા લેવા જતાં ઉપનંદે દાસી પાસે અપાવેલ વાસી અન્ન ન લેતાં ખીજાંધને ઉપનંદે દાસી પાસે તેના માથા પર એ વાસી અન્ન નખાવ્યું. આથી ક્રોધે લરાયેલા ગોશાળાએ પ્રભુના નામે “તમારૂં

ઘર બળી જાયો ” એવો શ્રાપ આપ્યો. લલિતવ્યતાના યોગે ઉપનંદનું ઘર બળી ગયું. ચંપાનગરીએ પધારતાં પ્રભુ પોતાના દીક્ષા જીવનનું ત્રીજું ચાતુર્માસ પસાર કરવા વસતિની યાચના કરી જે માસના ઉપવાસપૂર્વક રહ્યા. ઉત્કટિકાદિ આસનોથી કાયોત્સર્ગ અને ધ્યાનપૂર્વક જેમાસી તપ પૂર્ણ થતાં પારણું કરી ફરી જે માસી તપ સ્વીકાર્યું. સમ્યક્ સમાધિ સાથે તપ પૂર્ણ થતાં પારણું કરી ગોશાળા સાથે પ્રભુ કોલ્લાક ગામમાં પધાર્યા અને એક શૂન્ય ઘરમાં ધ્યાનમગ્ન બન્યા. ગોશાળાએ ત્યાં અને પત્રકાળ ગામમાં પોતાની ચપળતાને કારણે ખૂબ માર ખાધો. પ્રભુ ત્યાંથી કુમાર સંનિવેશમાં પધારતાં ચંપક રમણીય ઉદ્યાનમાં પ્રતિમા ધરીને રહ્યા.

એ સમયે એ ગામમાં અત્યંત સમૃદ્ધિશીલ કપનય નામના કુંભારની શાળામાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના શિષ્ય બહુશ્રુત મુનિચંદ્રાચાર્ય પરિવાર સહિત બિરાજમાન હતા. તેમણે પોતાના ગીતાર્થ જેવા વર્દન નામના શિષ્યને આચાર્યપદે સ્થાપી પોતે તપ, સત્ત્વ, શ્રુત, એકત્વ અને બળ, એ પાંચ પ્રકારે જિનકલ્પની તૂલના કરવા માટે સમાધિમાં સ્થિર બન્યા હતા. લિક્ષાર્થે નીકળેલા ગોશાળાએ કરતાં કરતાં એમના સાધુઓને જોયા તેમને પરિચય માગતાં સાધુઓએ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના નિર્ગન્થ શિષ્યો તરીકે પોતાનો પરિચય આપ્યો. ત્યારે તેમની તર્જના કરતાં ગોશાળાએ કહ્યું: “ અરે, વસ્ત્રો વગેરે પરિગ્રહ્યથી રાખો છો, તમે નિર્ગન્થ શાના ? સાચા નિર્ગન્થ તો મારા ગુરુ જ છે. પ્રભુ મહાવીરનો પરિચય ન હોવાથી તેઓ પણ સામે આક્ષેપ કરતાં બોલ્યા: “ જેવો તું છે તેવા તારા ગુરુ હશે ! ” ક્રુધાતુર ગોશાળો આ સાંભળીને ખીજાંબને સાધુઓનું સ્થાન

બગી જવાનો શ્રાપ આપી પાછો ફરી પ્રભુ પાસે આવી તેણે સઘળી હકિકત નિવેદન કરી, ત્યારે સિદ્ધાર્થે તેને ધમકાવતાં કહ્યું: “ અરે મૂઠ! એ તો ત્રેવીશમા તીર્થ” કર શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચારિત્રશીલ સાધુઓ છે, તારો શાપ તેમને કોઇ અસર નહિ કરી શકે.”

રાત્રે જિનકલ્પની તૂલના કરતાં પ્રતિમા ધરીને રહેલા મુનિચંદ્રાચાર્યને મહિરાપાનથી ઉન્મત્ત થયેલા કુપનય કુંભારે ચોરની ખુદ્ધિથી નીચે પછાડી ગળું દબાવ્યું. તો પણ એ આચાર્ય ધ્યાનથી ચલિત ન થતાં તેમને તત્કાળ અવધિરાન ઉત્પન્ન થયું અને સમલાવથી મરણાંત વેદનાને સહન કરી કાળધર્મ પામી દેવલોકે ગયા. તેમના પુન્ય-પ્રલાવથી આકર્ષિત થયેલા દેવો મૃત્યુ મહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા. આકાશમાર્ગે વીજળીની જેમ ચમકારા કરતા દેવોના આવાગમનથી સળગતાં અગ્નિની કલ્પના કરી ગોશાળો બોલ્યો: “ જીઓ....જીઓ, આ તમારા શત્રુઓનો ઉપાશ્રય બળે છે! સિદ્ધાર્થે કહ્યું: “ અરે, તું એમ ન બોલ, એ આચાર્ય તો શુભ ધ્યાનથી સ્વર્ગે ગયા છે, તેનો મહોત્સવ કરવા દેવો આવે છે.” નિર્ણય કરવા ગોશાળો ત્યાં પહોંચ્યો ત્યારે દેવો ચાલ્યા ગયા હતા, પણ તેમણે કરેલી પુષ્પો અને ગંધોદકની વૃષ્ટિથી ચારે બાજુ સૌરભય વાતાવરણ છવાયેલું જેઠં ગોશાળાને આનંદ થયો. પછી ઉપાશ્રયમાં સુતેલા તેમના શિષ્યોને આકોશ વચનથી જગાડ્યા અને બોલ્યો: “ અરે તમે અઘોરીની માફક ઉંધો છો પણ તમારા ગુરુ તો સ્વર્ગે સીધાવી ગયા. ગોશાળાના આવા વચનોથી ફોલ પામેલા મુનિઓ સૂરિનું સ્વર્ગગમન બાણી ઘણું ખેદ પામ્યા અને આત્મનિંદા કરવા લાગ્યા. સ્વચ્છંદી ગોશાળો જેમ તેમ બોલતો પાછો ફર્યો.

ખીજાં દિવસે પ્રભુ મોરાકગામે પધાર્યા. ત્યાં કાયોત્સર્ગ ધ્યાનમાં રહેલા પ્રભુને અને ગોશાળાને ચરપુરુષની શંકાથી આરક્ષક પુરુષોએ પકડ્યા અને જન્નેને મજબુત બાંધીને કુવામાં નાખી ઘડાની જેમ વારંવાર પાણીમાં ઝબોળતા ઉંચા નીચા કરવા લાગ્યા. તે વખતે ત્યાં આવેલા ઉત્પલ નિમિત્તિયાની પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સોમા અને જ્યંતી નામની જે ઉત્તમ સાધ્વીઓએ આ વૃતાંત સાંભળ્યો. ત્યાં આવી પ્રભુને ઓળખીને આરક્ષકોને કહ્યું: “ચરે આ સિદ્ધાર્થરાજના પુત્ર શ્રી વર્ધમાનપ્રભુ છે. તેમને તમે ઓળખતા નથી?” સાધ્વીના વચનથી ભય પામતા આરક્ષકોએ જન્નેને બંધનથી છુટા કર્યા અને અવિનય અપરાધની ક્ષમા માગી, પણ પ્રભુને કયાં રોષ કે તોષ હતો ?

સર્વ પ્રત્યે સમલાવી પ્રભુ ત્યાં કેટલોક સમય પસાર કરી વિચરતાં વિચરતાં દીક્ષા જીવનના ચતુર્થ ચાતુર્માસના સમયે પૃષ્ઠ ચંપાનગરીમાં પધાર્યા. અને ચાર માસના ઉપવાસ સ્વીકારી વિવિધ પ્રકારે પ્રતિમા ધરતાં ચાતુર્માસ પૂર્ણ કર્યું. ગામ બહાર ચૌમાસી તપતું પારણું કરી પ્રભુએ ગોશાળા સહિત કૃતમંગળા નગરીમાં પધાર્યા. ત્યાં એક મંદિરમાં પ્રભુ પ્રતિમા ધરીને રહ્યા.

તે રાત્રિએ કેઈ ધાર્મિક ઉત્સવના કારણે દરિદ્ર સ્થવિર જાતિના ઘણા સ્ત્રી પુરુષો એ મંદિરમાં રાત્રિ જાગરણ માટે આવ્યા અને સ્ત્રી પુરુષો સાથે મળી વાજાંત્ર વગાડતા નાચગાન કરવા લાગ્યા. આ અવાજ અને ઘોંઘાટથી ગોશાળો પરેશાન થઈ ગયો અને પોતાના સ્વભાવ મુજબ જેમ તેમ બબડવા લાગ્યો. તેથી કેટલાક જીવાનો એને મારવા ઊભા

થયા. વૃદ્ધ પુરુષોને દયા આવવાથી નિષ્કંપ પ્રભુ સામે નજર કરી કહ્યું: “આ દેવાય કેવા શાંત ઊભા છે. એમનો આ સેવક લાગે છે. એને તમે હેરાન ન કરો. એનો બકવાટ ન સાંભળાતો હોય તો જોર શોરથી વાજાંત્ર વગાડો.” એમ કરતાં સૂર્યોદય થયો અને પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી શ્રાવસ્તિ નગરીએ પધાર્યા. કાઉસગ્ગ ધ્યાનમાં રહેલા પ્રભુને ગોશાળાએ પૂછ્યું: “પ્રભુ! આજે મને કેવો આહાર મળશે?” સિદ્ધાર્થે જવાબ આપ્યો: “આજે તને નરમાંસ મિશ્રિત લિક્ષા મળશે.” આ સાંભળી જ્યાં માંસની ગંધ પણ ન હોય તેવા સ્થાનોમાં લિક્ષા માટે ફરતાં ગોશાળાને પિતૃકૃત નામના ગૃહસ્થની શ્રીલદ્રા નામની સ્ત્રીએ મૃત પુત્રો અવતરતા હોવાથી કોઈ નિમિત્તિયાના કહેવાથી જીવંત પુત્રની ઈચ્છાથી તે જ દિવસે અવતરેલા મૃત બાળકનું માંસ રાંધીને તૈયાર કરેલી ખીર ગોશાળાને આપી. ખીરના ભોજનથી ખુશ થતો ગોશાળો ભોજન કરી પ્રભુ પાસે આવ્યો અને સઘળી વાત કરી ત્યારે સિદ્ધાર્થે સાચી હકીકત જણાવતાં અંગુલી પ્રયોગથી વમન કરી નખ વગેરે અવયવોથી માંસની ખાત્રી થતાં ક્રોધમાં આવી તે સ્ત્રીનું ઘર બાળવા ચાલ્યો. પણ દરવાજે ફેરવી નાખેલ હોવાથી ગોશાળાને એ ઘર મળ્યું નહિ. તો પણ ગુસ્સાના આવેશથી બોલ્યો: “મારા ધર્માચાર્યના તપતેજના પ્રભાવે આ બધો પ્રદેશ બળી જાયો.” ભવિતવ્યતાના યોગે એ પ્રદેશ બળી ગયો!

ત્યાંથી પ્રભુ હરિદ્રુ ગામે પધાર્યા. ગામની બહાર હરિદ્રુ વૃક્ષની નીચે પ્રાંતમા ધરીને રહ્યા. તે દિવસે એ મોટા વૃક્ષનીચે કોઈ સાર્થ રાત્રિ સમય પસાર કરવા ઉતર્યો હતો. રાત્રે ઠંડીથી બચવા સાર્થના લોકોએ અગ્નિ પ્રગટ કર્યો,

પ્રાતઃકાળે અગ્નિ ચોલવ્યા વગર સાર્થ ત્યાંથી ચાલતો થયો. શુબ્ક પાંદડાઓને બાળતો એ અગ્નિ વધતો વધતો પ્રભુ પાસે આવ્યો. ભયનો માર્યો ગોશાળો દૂર લાગી ગયો. એ અગ્નિથી દાઝતાં પ્રભુના ચરણ શ્યામ બની ગયા. તો એ પ્રભુ ત્યાંથી ખસ્યા નહિ. અગ્નિ શાંત થયા પછી વિહાર કરી પ્રભુ લાંગલ ગામે પધાર્યા. અને વાસુદેવના મંદિરમાં ધ્યાનસ્થ બન્યા. ત્યાં ચપળતાથી આંખોના ચાળા કરી બાળકોને બીવડાવતા ગોશાળાએ સારી પેઠે માર આધો. કાર્યોત્સર્ગ પારી પ્રભુ ત્યાંથી આવતું ગામે પધારતાં ત્યાં બળદેવના મંદિરમાં પ્રતિમા ધરીને રહ્યા. ત્યાં પણ બાળકોને બીવડાવતા ગોશાળાને પકડીને લોકો મારવા લાગ્યા. તો એ તેણે ચપળતા ન છોડી ત્યારે કોઈએ કહ્યું: “એને માર્યા કરતાં એના ગુરુને જ મારો.” આ સાંભળી લોકો પ્રભુને મારવા દોડ્યા. પણ કોઈ દેવી પ્રેરણાથી બળદેવની મૂર્તિ જ હાથમાં હળ લઈને લોકોને મારવા દોડી. આ ચમત્કારથી આશ્ચર્ય પામેલા લોકોએ પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કરી અપરાધની માફી માગી.

પ્રભુ ચોરાક ગામે પધાર્યા. અને એકાંત સ્થળમાં ધ્યાન-મગ્ન બન્યા. લિક્ષા માટે નીકળેલો ગોશાળો કોઈ સ્થાને રંધાતા લોજનને તૈયાર થયું કે નહિ એ ધાનોમાનો જ્ઞેતો હતો. એ જ્ઞેષ ચોરની શંકાથી ગામ લોકોએ પકડીને તેને કુટ્યો; આથી રોષે ભરાઈને પ્રભુના નામે આખો મંડપ બળી જવાનો શ્રાપ આપતાં ભવિતવ્યતાને યોગે મંડપ બળી ગયો! ત્યાંથી કલંબુક ગામે પધારતાં તે ગામના અધિકારી મેઘ અને કાલહસ્તિ નામના બે ભાઈઓ હતા. સૈન્ય સહિત ચોરોને પકડવા જતાં કાલહસ્તિએ ગોશાળા

સહિત પ્રભુને આવતાં જોયા. અને પરિચય માંગતાં પ્રભુ તેો મૌન જ હતા તેમ ગોશાળાએ પણ કંઈ જવાબ ન આપ્યો. એટલે એ બન્નેને ચોર માની પકડયા અને બાંધીને મેઘ પાસે મોકલી આપ્યા. મેઘ પ્રભુનો પૂર્વ પરિચિત હોવાથી પ્રભુને જોળખી લીધા. ચરણમાં નમસ્કાર કરી પોતાના લાઇના અપરાધની ક્ષમા માગી.

જ્ઞાનના ઉપયોગથી હજી ઘણા અશુભ કર્મો લોગવવાના બાકી જાણી એ કર્મોને નિર્જરવા પ્રભુએ અનાર્ય એવા લાટ દેશ તરફ વિહાર કર્યો. અનાર્ય દેશના અજ્ઞાની લોકોએ એ બન્નેને મુંડિત અને નગ્ન દેખી ઘણી રીતે સંતાપ્યા. પ્રભુએ એ સઘળી વેદના સમતાલાવથી સહન કરી ઘણા કર્મોની નિર્જરા કરી. જ્યારે ગોશાળાએ આર્તધ્યાનથી કર્મ બાંધ્યા. ત્યાંથી પાછા ફરતાં આર્ય ભૂમિમાં પ્રવેશ કરતાં સામે આવતાં બે ચોરો પ્રભુને જોઈ અપશુકન બુદ્ધિથી તરવાર લઈ મારવા હોડયા. તે વખતે હાલમાં પ્રભુ કયાં વિચરતા હશે એ જાણવા માટે ઉપયોગ આપતાં સૌધર્મેન્દ્રે આ દૃશ્ય જોયું. તરત જ ત્યાં આવી ચોરોને ધમકાવી પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા. ત્યાંથી પ્રભુ ભદ્રિલપુરે પધાર્યા અને ચૌમાસી તપનો સ્વીકાર કરી અનેક પ્રકારે ધ્યાનના આસનોથી પાંચમું ચાતુર્માસ પસાર કર્યું. નગરીની બહાર ચૌમાસી તપનું પારણું કરી કદલી સમાગમ નામના ગામમાં અનુક્રમે પધાર્યા. ત્યાં ચાલતાં સદાવ્રતમાં લિલા માટે ગયેલા ગોશાળાએ અકરાંતીયા બનીને ખૂબ બાધું. છતાં ખાવાનું માગતો જ રહ્યો ! આથી ચીડાયેલા માણસે લોજનનો થાળ તેના માથામાં માર્યો. ગોશાળો માથું અને પેટ પંપાળતો પ્રભુ પાસે આવ્યો. જંબુખંડ ગામે પધારતાં ખાઉધરો

ગોશાળો સદાવ્રતમાં ગયો. ત્યાં પણ પૂર્વની જેમ ભોજન અને માર બન્ને મેળવી આવ્યો. વિહાર કરી તુંબાક ગામે પધારેલા પ્રભુ એક સ્થળે કાયોત્સર્ગમાં રહ્યા.

એ સમયે પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પરંપરામાં વિચરતા જ્ઞાની ગીતાર્થ અને વયોવૃદ્ધ નંદિષેણાચાર્ય શિષ્યપરિવાર સાથે ત્યાં પધાર્યા હતા, અને ગચ્છની ચિંતા છોડી જિનકલ્પની તૂલના કરતા હતા. તેમને જોઇ ગોશાળાએ તેમની ખૂબ કલ્પના કરી. રાત્રે ગામના મધ્યચોકમાં કાયોત્સર્ગધ્યાનમાં રહેલા એ આચાર્યને ગ્રામરક્ષકોએ ચોરની યુદ્ધિથી મારી નાખ્યા. સમતાલાવમાં રમતાં એ સૂરિ સદ્ય અવધિજ્ઞાન મેળવી દેવલોકે ગયા. દેવતાઓએ તેમનો મૃત્યુ મહોત્સવ ઉજવ્યો. પણ પોતાના સ્વલાવ મુજબ ગોશાળો તેમના શિષ્યોની તર્જના કરી આવ્યો !

કુપિકા ગામે પધારેલા પ્રભુને ચરપુરુષની શંકાથી આરક્ષકોએ ગોશાળા સહિત પકડીને ખૂબ હેરાન કર્યા. “કોઈ રૂપ પ્રતિભાસંપન્ન દેવાચર્યને આરક્ષકો પરેશાન કરી રહ્યા છે” એ હકીકત લોકમુખેથી સાંભળી તે દિવસે ત્યાં આવેલી પાર્શ્વનાથ પ્રભુની પ્રગલ્ભા અને વિજયા નામની બે શિષ્યાઓ વીરપ્રભુ પધાર્યાની શંકાથી ત્યાં આવી. પ્રભુને ઓળખી ચરણમાં વંદના કરી અને આરક્ષકોને સિદ્ધાર્થરાબ્દના પુત્ર શ્રી વીરપ્રભુ તરીકે પરિચય આપતાં એ લોકો લય પામી અપરાધની વારંવાર માફી માગી પ્રભુને નમસ્કાર કરી સ્વસ્થાને ગયા.

દયામૂર્તિ લગવાનું વૈશાલી તરફ પધાર્યા. માર્ગમાં ગોશાળાએ પ્રભુને કહ્યું: “હવે હું આપની સાથે

રહી શકું એમ નથી. હું ખાઈપીને સારી રીતે રહેવાની આશાથી આપની પાસે આવ્યો હતો, આપ મારી સંભાળ તો નથી રાખતા પણ મારી ઉપેક્ષા કરો છો. કેઈ મને મારે તો પણ તમે મારો બચાવ નથી કરતાં, તેમ મનમાન્યા ભોજન તો દૂર રહ્યું પણ ઘણીવાર મારે ભૂખ્યા રહેવું પડે છે. હું બહુ છું.” પ્રભુ તરફથી જવાબ ન મળતાં ગોશાળો પ્રભુને છોડી રાજગૃહી તરફ જતાં વચમાં એક મોટા જંગલમાં આવી ચડ્યો. એ અટવીમાં પાંચસો ચોર રહેતા હતા. તેમણે નગ્ન ગોશાળાને આવતો જોતાં ચર પુરુષની શંકાથી તેને પકડીને ક્રમશઃ તેના ખલાપર બેસી ચોરોએ ગોશાળાને ખૂબ વિડંબના પમાડી, આથી ગોશાળો થાકીને લોથપોથ થઈ વિચારવા લાગ્યો: “પ્રથમ કવલે મક્ષિકા” ની જેમ આજે જ પ્રભુથી બુદ્ધો પડ્યો અને આજે જ મારે મરણાંત કષ્ટ વેડવું પડ્યું: “આના કરતાં તો પ્રભુની માથે જ રહેવું સારું છે. ત્યાં કેઈને કેઈ બચાવનાર મળી બચ.” એમ વિચારી ગોશાળો પ્રભુને શોધવા માટે લમવા લાગ્યો.

સત્વશીલ પ્રભુ વિચરતાં વિશાખાનગરીમાં લુહારની શાળામાં પધાર્યા. ત્યાં છ માસની માંદગીમાંથી ઉઠેલો લુહાર તે જ દિવસે કામ પર ચડવા પોતાની શાળામાં આવ્યો. ત્યાં પ્રભુને જોઈ અપશુકનની યુદ્ધિથી હાથમાં ઘણુ ઉપાડી પ્રભુને મારવા દોડ્યો. એ જ સમયે પ્રભુ ક્યાં હશે? એ બાણુવા ઉપયોગવંત બનેલા સૌધર્મેન્દ્રે આ દૃશ્ય જોયું, જલ્દી ત્યાં આવ્યા. લુહારને શિક્ષા કરી અને પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા. મારનાર અને રક્ષણુ કરનાર બન્ને પર સમાન લાવ રાખતાં વિશાળ હૃદયી પ્રભુ ગ્રામક ગામે પધારતાં બિલેલક નામના યક્ષે અત્યંત અનુરાગથી પ્રભુની પૂજા કરી.

શાલિશીર્ષ ધામે ઉદ્યાનમાં કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા પ્રભુને પૂર્વભવની વૈરી કટપૂતના વ્યંતરીએ જોયા. અને દ્વેષભાવથી મહા માસની સખત ઠંડીમાં તાપસીનું રૂપ લઇ મસ્તકની જટાને બરફ જેવા શીતલ પાણીમાં ઝખોળી આકાશમાર્ગમાં અદ્ધર રહી પ્રભુ પર લયંકર હિમવર્ષા વરસાવવા લાગી. સાથે પોતાની દેવી શક્તિથી વિંધી નાખે એવો ઠંડો પવન પ્રગટ કર્યો. આવા આકરા શીત ઉપસર્ગથી જેવા તેવાના તો પ્રાણુ ચાલ્યા જાય પણ પ્રભુ તો ધૈર્યધારી ધીર પુરૂષ હતા. કષ્ટોને વેઠવામાં આનંદ માનતાં તેમણે આ લયંકર ઉપસર્ગથી ઘણા કર્મો નિર્જરી નાખ્યા. તેમનું ધર્મધ્યાન દીપી ઉઠ્યું. અને તેમને અત્યંત નિર્મળ એવું લોકાવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. રાત્રિ પૂર્ણ થતાં મહાતેજસ્વી પ્રભુના દર્શનથી કટપૂતનાની વૈરભાવના શાંત થતાં ભક્તિ-પૂર્વક પ્રભુની પૂજા કરી ક્ષમા માગી ચાલી ગઇ.

પ્રભુ ભદ્રિકાનગરીએ પધારતાં યોગ્ય સ્થાનની યાચના કરી દીક્ષાજીવનનું છટ્ટું ચાતુર્માસ ચૌમાસીતપ અને વિવિધ પ્રકારના ધ્યાનપૂર્વક પસાર કર્યું. પ્રભુને શોધતો ગોશાળો છ મહીને ત્યાં આવ્યો અને ફરી પ્રભુ સાથે રહેવા લાગ્યો. નગરીની બહાર ચૌમાસીતપનું પારણું કરી પ્રભુએ મગધ-દેશ તરફ વિહાર કર્યો. આઠ માસ મગધભૂમિમાં વિચરી આલંબિકા નગરીમાં પધાર્યા. અને ચાર મહિનાના ઉપવાસ સ્વીકારી દીક્ષાજીવનનું સાતમું ચાતુર્માસ પસાર કરી નગરીની બહાર પારણું કરી ગોશાળા સાથે કુંડક ગામે પધાર્યા અને વાસુદેવના મંદિરમાં પ્રતિમા ધરીને રહ્યા. સ્વભાવથી નિર્લજ્જ એવો ગોશાળો ત્યાં ન શોભે તેવા અટકચાળા કરવા લાગ્યો. આ જોઈ મંદિરનો પૂજારી અને

ગામલોકોએ તેને ખૂબ માર્યો. એવી જ રીતે મહાનગામમાં બળદેવના મંદિરમાં પણ તેણે માર બાધો. આવી રીતે ઠેકાણે ઠેકાણે માર ખાતો ગોશાળો પ્રભુનો પ્રેમાળ અને નિર્દોષ સંગ મળ્યો હોવા છતાં પોતાનો અવળચડો સ્વભાવ જરાય સુધારી શક્યો નહિ.

પ્રભુ લોહાર્ગલ ગામે પધારતાં ચરપુરખની શંકાથી રાજપુરુષો ગોશાળા સહિત પ્રભુને પકડી ત્યાંના રાજ પાસે લઈ ગયા. ત્યાં કોઈ કાર્ય પ્રસંગે ઉપસ્થિત ઉત્પલ નિમિત્તિયાએ પ્રભુને ઝેળાળ્યા અને રાજ વગેરે દરેકને પ્રભુનો પરિચય આપ્યો. આથી શરમાઇને રાજએ પ્રભુનો પ્રીતિ-પૂર્વક સત્કાર કરી ભાવપૂર્વક વંદન કર્યાં. પુરિમતાલ નગરીએ પધારેલા પ્રભુને ઇશાનેન્દ્ર વંદન કરવા આગ્યા. એ ઇશાનેન્દ્ર પાસેથી પરિચય મેળવી શ્રી મલિનાથ પ્રભુના ભક્ત વાગુર શેઠે પ્રભુને ઘણા જ ભાવપૂર્વક વંદન કર્યાં. ત્યાંથી ઉણ્ણાંક ગામે પધારતાં નવા પરણેલા વિકૃત રૂપવાળા વરવધૂને જોઈ મશ્કરી કરતાં ગોશાળાને મેથીપાક જમવા મળ્યો. તો પણ ચપળતા ન છોડતાં એ લોકોએ તેને મયૂરબંધથી બાંધીને વાંસની બળમાં ફેંકી દીધો ! પ્રભુને જોઈ તેના પર દયા આવવાથી પ્રભુનો સેવક બહુ છોડી મૂક્યો. ત્યાંથી પ્રભુ ગોભૂમિમાં પધારતાં ત્યાં પણ વાણીની ચપળતાથી ગોવાળીયાઓએ ગોશાળાને બાંધ્યો અને દયાથી છોડી મૂક્યો. પ્રભુ રાજગૃહ નગરીમાં પધાર્યા અને ચૌમાસી તપ સ્વીકારી દીક્ષા જીવનનું આઠમું ચાતુર્માસ ધર્મધ્યાન-પૂર્વક પસાર કર્યું. અંતે નગરીની બહાર પારણું કરી હજી ઘણા કર્મો નિર્જરવાના બાકી હોવાથી કષ્ટોની પરંપરાને નોતરતાં પ્રભુ ગોશાળા સહિત વજ્રભૂમિ, શુદ્ધભૂમિ અને

લાટ વગેરે મ્લેચ્છ દેશોમાં વિચર્યા. સ્વચ્છંદી એવા મ્લેચ્છો પ્રભુને કનડતા, પીડા ઉપજાવતા, નિંદામશ્કરી કરતાં, માર મારતાં. આવી અનેક પ્રકારની વેદનાઓ પ્રભુએ હર્ષપૂર્વક સહન કરી. પ્રભુની સેવા કરવા માટે રોકેલો સિદ્ધાર્થદેવ પણ પ્રભુનો સહાયક ન બની શક્યો. પ્રભુના કળ્પોથી દુઃખી થતાં ઇન્દ્રો જેવા ઇન્દ્રો પણ પ્રભુની કર્મજન્ય કોઇ પીડા નીવારી શક્યા નહિ ! જ્યારે ક્ષમાશીલ મહાવીર આવા કર્મક્ષયના નિમિત્તો મેળવી પુલકિત થતા. એને સહન કરવામાં અનેરો આનંદ અનુભવતા. શક્તિશાળી હોવા છતાં પ્રભુએ કદિ સુખની છાયા શોધવાનો પ્રયત્ન ન કર્યો. છ માહંના સુધી એ ભૂમિમાં વિચર્યા. કોઇ નિયત સ્થાન ન મળતાં અદીનલાવી પ્રભુ પોતાના દીક્ષાજીવનનું નવમું ચાતુર્માસ ચૌમાસી તપપૂર્વક કોઈ વાર શૂન્ય ઘરમાં ને કોઈવાર વૃક્ષ નીચે એમ અનિયતપણે પસાર કર્યું. પથરો ફેંકતા અને ગાળોનો વરસાદ વરસાવતા એવા અનાર્થ લોકો પર પ્રભુને જરાય અણુગમે પેદા ન થયો. પ્રભુ આત્મલાવમાં એકાકાર બની વિચરતા રહ્યા,

ગોશાળા સાથે સિદ્ધાર્થપુરથી કુર્મગ્રામ તરફ જતાં માર્ગમાં એક તલનો છોડ જોઈ આ છોડ ફળશે કે નહિ એવો પ્રશ્ન ગોશાળાએ પૂછ્યો. ભવિતવ્યતાના યોગે મૌન છોડીને પ્રભુએ પોતે જ તેનો જવાબ આપ્યો: ” હા, ફળશે ! એ સાત પુષ્પોના જીવ એની સીંગમાં સાત તલ તરીકે ઉત્પન્ન થશે. ” ગોશાળાએ પ્રભુના વચનો ખોટા પાડવા એ છોડ ઉખેડીને ફેંકી દીધો ! કુર્મગ્રામની બહાર કોઈ પ્રાણીયાંમ દીક્ષાને પાળનાર વૈશ્યાયન નામનો તાપસ ઉદ્ધે મસ્તકે લટકી

તપ કરી રહ્યો હતો. દયા પરિણામી એ તાપસ જટામાંથી ખરતી જુઓને પકડીને ફરી પોતાના માથામાંનાખતો જોઈ ગોશાળાએ “યુકાશચ્યાતર” કહીને તેની મશકરી કરી. એ જોગી વારંવાર આવા આક્ષેપને સહન ન કરી શક્યો. અને ગોશાળા પર તેજોલેશ્યા મૂકી. પણ પ્રભુએ શિતલેશ્યા છોડી ગોશાળાને બચાવ્યો. પ્રભુની આવી શક્તિ જોઈ તાપસ ભારે આશ્ચર્ય પામ્યો અને પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી પ્રભુને વંદન કર્યાં. તેજોલેશ્યાથી ભયભીત બનેલા ગોશાળાએ તેની ઉત્પત્તિની જાણકારી પ્રભુ પાસે માગી. ભવિતવ્યતાના યોગે પ્રભુએ તેનો ઉપાય બતાવ્યો: “છ માસ સુધી નિરંતર છકૂના પારણે અડદના એક મુકૂં બાકુળા અને એક ખોળો પાણી પીને આંખિલ કરી સૂર્ય સામે દાંડિ રાખી આતાપના લેવાથી તેજોલેશ્યા ઉત્પન્ન થાય છે.” થોડા સમય પછી સિદ્ધાર્થપુર જતાં તલના છોડની જગ્યા આવતાં ગોશાળાએ કહ્યું: “પેલો તલનો છોડ ફળ્યો નથી.” પ્રભુએ કહ્યું: “ફળ્યો છે” એમ કહી અંગુલી નિર્દેશથી પ્રભુએ એ છોડ બતાવ્યો. વિશ્વાસ ન આવતાં ગોશાળાએ એ શીંગ ફેલી તો તેમાંથી તલના સાત દાણા નીકળ્યા. આ જોઈ નિયતિવાદને મજબુત કરતાં ગોશાળો બોલ્યો: “આવી રીતે જીવ મરીને પાછો તે જ સ્થાને ઉત્પન્ન થાય છે.” આવા પ્રસંગોથી તેણે નિયતિવાદને સચોટ બનાવ્યો. અને પ્રભુથી અલગ થઈ શ્રાવસ્તિ નગરીમાં હાલહલા કુંભારણુની શાળામાં છ મહિના રહી તેજોલેશ્યાની સાધના કરી. તેનો પહેલો પ્રયોગ પાણી ભરતી દાસી પર કરી તેની પરીક્ષા કરી. તેજોલેશ્યાની પ્રાપ્તિથી ગોશાળો ભારે ધમંડમાં આવી ગયો. ચારિત્રધર્મ છોડીને પરિત્રાજક બનેલા પાર્શ્વનાથ પ્રભુના છ શિષ્યો પાસે અષ્ટાંગનિમિત્ત લઈયો. આથી તેનું મહત્વ ઋણ વધી

ગયું. તેના અનુયાયીઓ વધવા લાગ્યા. શિષ્ય પરિવાર વધતો ચાલ્યો. એક સાધારણ લિશ્તુ જેવો ગોશાળો મોટો આચાર્ય બની પોતાને આજીવિક સંપ્રદાયના તીર્થંકર તરીકે ઓળખાવતો ફરવા લાગ્યો. સુખ દુઃખ, લાલહાનિ, જીવન-મરણ; આ છ બાબતો પર પ્રભુત્વ મેળવી લોકોને ચમત્કૃત કરવા લાગ્યો.

શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રમાં પ્રભુ મહાવીરે પ્રકાશ્યું છે કે:
જે પોતાના મતની પ્રશંસા કરે છે અને ખીબ-
ઓના મતની નિંદા કરે છે, તેવા એકાંત-
વાદીઓ જ આ સંસારચક્રમાં પરિભ્રમણ કરે છે.
જેઓ નમ્ર રહીને માસોપવાસી તપ કરતાં કાયાને
ધસી નાખતાં હોય પણ અંતરની ભીતરમાં
દંભનું સેવન કરતાં હોય તેવા જ આત્માઓ
જન્મમરણના ચક્રમાં લટકતા રહે છે.

૨૦. ધ્યાનની પરાકાષ્ટા

સિદ્ધાર્થપુરથી પ્રભુ વૈશાલી પધાર્યા. નગરીની બહાર કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા પ્રભુને ત્યાં રમતા બાળકો સતાવવા લાગ્યા. સિદ્ધાર્થરાજનો મિત્ર શંખરાજ અકસ્માત કોઈ કાર્ય પ્રસંગે ત્યાં આવી પહોંચતાં બાળકોને ધમકાવી દૂર કર્યા અને પ્રભુને સુખશાતા પૂછી વંદન કર્યા. ત્યાંથી વાણિજ્ય ગ્રામ તરફ જતાં નાવમાં બેસીને પાર કરી ગંડકી નદીના કિનારે ઉતરતાં પ્રભુને લાડા માટે નાવિકે અટકાવ્યા. એ સમયે શંખરાજનો ભાણેજ ચિત્ર નૌકાસેન્ય સાથે ત્યાંથી પસાર થતાં પ્રભુને ઓળખીને બહુમાનપૂર્વક વંદન કર્યા. નાવિકને પણ પ્રભુની ઓળખાણ કરાવતાં તેણે પ્રભુની ક્ષમા માગી. વાણિજ્યગ્રામ પહોંચી ગામ બહાર પ્રભુ કાયોત્સર્ગધ્યાનમાં રહ્યા. એ ગામમાં એ શ્રમણોપાસક આનંદ નામનો ગૃહસ્થ રહેતો હતો. નિરંતર છકૂના પારણે છકૂ કરી આતાપનાપૂર્વક ઉચ્ચ તપસ્યા કરતાં તેને અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું હતું. પ્રભુને પધારેલા બાણી આનંદે પ્રભુ પાસે જઈ વંદન કર્યું અને કહ્યું: “પ્રભુ! આપ કઠિન મનથી અનેક આકરા પરિષદો અને ઉપસર્ગો સમતાલાવે સહન કરો છો. આથી આપના ઘણા કર્મો નિર્જરિત થઈ ગયા છે. હવે થોડા

સમયમાં જ આપ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશો. ” આમ કહી પુનઃ વંદન કરતો આનંદ પોતાના સ્થાને ગયો.

પ્રભુ શ્રાવસ્તિ નગરીએ પધાર્યા. ચઉમાસી તપ સ્વીકારી યોગસાધનાની વિવિધ પ્રકારની ક્રિયાઓ કરી દીક્ષા જીવનનું દશમું ચાતુર્માસ પૂર્ણ કર્યું. નગર બહાર પારણું કરી પ્રભુ સાનુયષ્ટિક ગામે પધાર્યા. ત્યાં સોળ ઉપવાસની પ્રતિજ્ઞા કરી ભદ્ર પ્રતિમા, મહાભદ્ર પ્રતિમા, અને સર્વતો ભદ્ર પ્રતિમા વહન કરી, તેનો વિધિ એવો છે કે ચોવિહારી છઠ્ઠું કરી દિવસે પૂર્વાભિમુખે અને રાત્રિએ દક્ષિણ દિશામાં, બીજા દિવસે સવારે પશ્ચિમ દિશામાં અને રાત્રિએ ઉત્તર દિશામાં એમ એક એક દિશામાં બાર બાર કલાક એટલે ચાર પ્રહર સુધી અનિમેષ દૃષ્ટિએ અચિત્ત પુદ્ગલ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી તત્ત્વની ચિંતવના કરવાની હોય છે. પ્રભુએ એ ભદ્રપ્રતિમામાં સફળતા મેળવી પારણું કર્યા સિવાય ચારે દિશાઓમાં ચોવીશ કલાક એટલે આઠ પ્રહર સુધી કમપૂર્વક કોઈ પણ પદાર્થ પર ધ્યાન ધરતાં પ્રભુ નિષ્કંપભાવથી એમાં પણ સફળ થયા. એ ચાર દિવસની મહાભદ્ર પ્રતિમા પૂર્ણ કરી પ્રભુ સર્વતોભદ્ર પ્રતિમા સ્વીકાર કરી દશ ઉપવાસનો નિયમ કર્યો. એમાં ચોવીશ કલાકના શુભ ધ્યાનપૂર્વક ચાર દિશા ચાર વિદિશા ઉર્ધ્વ દિશા અને અધોદિશા એમ દશે દિશાઓ સન્મુખ તત્ત્વ ચિંતવના કરતાં પ્રભુએ એ પ્રતિમા નિર્વિઘ્ને સમાપ્ત કરી. આવી રીતે ચોવિહારા સોળ ઉપવાસ કરી અતિ કડિન સાધનામાં પણ મન વચન કાયાની એકાગ્રતાપૂર્વક પ્રભુએ વિજય મેળવ્યો. તપ પૂર્ણ થતાં પારણા માટે પ્રભુ આનંદ નામના ગ્રહસ્થના ઘેર પધાર્યા. મધ્યાહ્ન સમય વીતી ગયો હોવાથી ભોજન કર્યા પછી વધેલું અન્ન ફેંકવાની તૈયારી કરતી બહુલા નામની

દાસીએ પ્રભુને જોયા અને પૂછ્યું: “ આ અન્ન આપને જોઈએ છે ? ” પ્રભુએ હાથ લાંબા કરતાં બહુમાન-લકિતપૂર્વક દાસીએ પ્રભુનું કરપાત્ર વધેલા અન્નથી ભરી દીધું. આ શુભ કાર્યથી પ્રસન્ન થયેલા દેવોએ વસુધારા વગેરે પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યા અને જય જયારવ ગળું ઉઘ્યો. આ ગર્ભરવથી ઘણા લોકો એકત્ર થઈ ગયા. આનંદગૃહસ્થ આ હકિકતથી ખુશ ખુશ થઈ ગયો અને પ્રભુને પારણું કરાવનાર બહુલા દાસીને દાસત્વથી મુક્ત કરી. લોકો આનંદગૃહસ્થની અને દાસીના લાગ્યની પ્રશંસા કરતાં વિખરાઈ ગયા.

પ્રભુ શ્વેચ્છ લોકોથી ભરપુર એવી દૃઢ ભૂમિમાં પધાર્યા. ત્યાં પેઢાલ ઉદ્યાનના પોલાસ ચૈત્યમાં અક્રમ તપ સ્વીકારી પોતાના દેહથી કોઈને પણ પીડા ન થાય એ રીતે ઊભા રહી બનુ પર્યંત ભૂજ લાંબાવી ચિત્તની સ્થિરતાપૂર્વક અનિમેષ નયને કોઈ રૂક્ષ પુછાલ પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી ધ્યાન દશાની પરાકાષ્ટાએ પહોંચવા માટે પ્રભુ એક રાત્રિની મહાપ્રતિમા વહન કરી મહાધ્યાનમાં લીન બન્યા.

તે સમયે પ્રથમ દેવલોકમાં સૌધર્મેન્દ્ર શકસિંહાસન પર બિરાજમાન હતા. અનેક દેવોથી પરિવૃત્ત સુધર્મસલામાં નાટક, ગીત, વગેરે આનંદ પ્રમોદ ચાલી રહ્યો હતો. તેવામાં ઈન્દ્રનો ઉપયોગ પોલાસ ચૈત્યમાં કાર્યોત્સર્ગધ્યાનમાં આરૂઢ થયેલા પ્રભુ પ્રત્યે ખેંચાયો. પ્રભુની એકાગ્રતાથી ચમત્કૃત થયેલા ઈન્દ્ર સિંહાસન પરથી નીચે ઉતરી પાદુકાને હૂર કરી શકસ્તવથી પ્રભુની સ્તવના કરી અંતરના ઊદ્ધાસથી પ્રભુને વંદન કર્યા. પ્રભુની ધ્યાનપરાકાષ્ટા જોઈ ઈન્દ્રના રોમાંચ ખડા થઈ ગયા અને મુખમાંથી સહસ્રા પ્રશંસાના પુષ્પો વેરાવા લાગ્યા.

“ અહા....! આ અવનિપર મહાવીરનો મહીમા અદ્ભુત છે. એમની શક્તિ અનુપમ છે. એમની એકાગ્રતા અજબ કોટીની છે. મનુષ્યો તો ઘણા જોયા પણ મહાવીર જેવો કોઈ નહિ! અહા, શું એમની એકાગ્રતા! એક માત્ર રૂક્ષ પદાર્થ પર સ્થિર નયને ધ્યાન ધરી રહેલા પ્રભુને મનુષ્યો તો શું પણ દેવો જેવા દેવો પણ ચલાયમાન કરી શકે એમ નથી! અહા....ધન્ય છે મહાવીરને....! ત્રિકાળ વંદન હો એ મહાવીરને! ” ઇન્દ્ર ગદ્ગદ્ વાણીથી પ્રભુની શ્લાઘા કરતા રહ્યા....એ પ્રભુની પ્રશંસા સમસ્ત દેવસલાને પુલકિત બનાવી ગઇ. આનંદ અને આશ્ચર્યલયાં લાવે સલા જીલવા લાગી. પરંતુ નયનતેજને મહાત કરવામાં કણા સરખો સંગમ નામનો કોઈ લારે કમી અને મહામિથ્યાત્વી અલવ્ય દેવ પ્રભુની પ્રશંસા સહન કરી શક્યો નહિ. એ શ્લાઘા તેને અંગારા જેવી લાગી. ક્રોધથી લાલચોળ બનેલો એ સંગમદેવ ઇન્દ્ર સામે તાડુકી ઉઠ્યો: “ અરે ઇન્દ્ર! તમને તો જેના તેના ગુણો ગાવાની ટેવ પડી છે. એક મનુષ્ય અને તેમાં આટલી તાકાત? કે એને દેવતાઓ પણ ચલાયમાન ન કરી શકે? આ પ્રશંસામાં તો આપણા દેવત્વનું અપમાન છે! જે દેવો અસંખ્ય પર્વતો સહિત આખી પૃથ્વીને હથેળીમાં નચાવી શકે છે! જે દેવો નિષ્કંપ એવા મેરૂપર્વતને ઉખેડીને ફેંકી દેવા શક્તિશાળી છે! જે દેવો સમુદ્રોના પાણીને એક કોગળામાં પી જવાનું સામર્થ્ય ધરાવે છે! આવા શક્તિશાળી દેવો એક સાધુ માત્રને ધ્યાનથી ચલિત ન કરી શકે એવા તમારા વચનો એક મનુષ્ય પ્રત્યેનો તમારો પક્ષપાત જ બતાવે છે. દેવત્વનું આવું લયંકર અપમાન હું હરગીઝ સહન નહિ કરી શકું! હમણાં જ ત્યાં જઈને તમારી પ્રશંસા-પાત્ર વ્યક્તિને ધ્યાનથી ચલાયમાન કરી આવીશ. ” આમ

બોલતો સંગમ પગ પછાડતો ઊભો થયો અને પ્રભુને ચલિત કરવા ચાલતો થયો ! સંગમના આવા સ્વચ્છંદીપણાથી અને ઇન્દ્ર સામે અવિનયભર્યા વચનોથી દેવસભામાં સત્તાટો છવાઈ ગયો. હવે શું થશે એવા ભયથી બધા દેવો ભયભીત બની સ્તંભી ગયા. ઇન્દ્રે ધાર્યું હોત તો સંગમની શું તાકાત હતી કે પ્રભુને પરાસ્ત કરવા જઈ શકે ? પણ તેને અટકાવવા જતાં એને ઉલટી અસર થાય કે પ્રભુ પોતાની શક્તિથી નહિ પણ દૈવી સહાયથી તપ અને ધ્યાનમાં સ્થિર રહી શકે છે. આમ વિચારી ઇન્દ્ર મનમાં સમસમીને મૌન રહ્યા. મારા લીધે જ આ અધમ દેવ પ્રભુને કદર્થના કરશે એ વિચારથી તેમનું હૃદય કંપી ઉઠ્યું. ભારે દુઃખથી સંગમને જતો જોઈ રહ્યા. “હું એ સાધુને ધ્યાનથી ભ્રષ્ટ કરીશ જ” એવી પ્રતિજ્ઞા સાથે પોતાની રૌદ્ર આકૃતિથી દેવદેવીઓને બીવડાવતો ત્યાંથી ઉડ્યો અને પળવારમાં પ્રભુ પાસે પહોંચી ગયો. પોલાસ ચેત્યમાં એક શીલા પર સૌમ્ય મુદ્રાએ ધ્યાન ધરતાં પ્રભુને નિશ્ચલ જોઈ સંગમને અત્યંત દ્રવ ઉત્પન્ન થયો. અને પ્રભુને ધ્યાનથી ચલિત કરવા તેણે જોરદાર પ્રયત્ન આદર્યા.

સૌ પ્રથમ તેણે પ્રભુ ઉપર ધૂળનો વરસાદ વરસાવી પ્રભુના અંગે અંગ ધૂળથી ભરી દીધા. આંખ, કાન, નાક વગેરે એવા ધૂળથી પુરાઈ ગયા કે જોવા, સાંભળવા, અને શ્વાસ લેવા માટે પ્રભુએ ભારે મુશ્કેલી અનુભવી. તો પણ ધ્યાનથી લેશમાત્ર ડગ્યા નહિ. પછી કીડીઓ વિકુવીં પ્રભુનું અંગે અંગ વીંધી નાખ્યું. ડાંસ વિકુવીં તીવ્ર ડાંખો દીધા. ઘીમેલો પ્રગટ કરી પીડા ઉપજાવી, ભયંકર વીંછીના ડાંખ દેવશબ્દો, નોળીયા પ્રગટ કરી પ્રભુનું શરીર વીલોડી

નખાવ્યું. તો ય સંગમની આશા ફલિભૂત ન થઈ; એટલે મોટા ફણીધરો પ્રગટ કરી ફણાના પ્રહાર અને વિષભયો ડંખોથી પ્રભુનું શરીર વિષમય બનાવવા પ્રયત્ન કર્યો, ઉંદરો પ્રગટ કરી ધારદાર દાંતોથી પ્રભુનું શરીર ખોતરાવી ઉપર મૂત્ર છંટાવ્યું. પ્રભુને ધ્યાનચ્યૂત કરવા માટે આટલી ભયંકર કોટીએ પહોંચ્યો છતાં સંગમનું કંઈ વળ્યું નહિ. આથી વધુ ચીડાઈને હાથીનું રૂપ લઈ પ્રભુને આકાશમાં ઉછાળ્યા. નીચે પડતાં પ્રભુને ઝીલી મોટા મુશળ જેવી સુંઠથી તેમના શરીરને કચ્ચરી નાખ્યું. તો યે પ્રભુ ધ્યાનમાં અડોલ રહ્યા. આ જોઈ લાન ભૂલેલા ભૂત જેવા સંગમે હાથણીનું રૂપ લઈ પ્રભુનું આખું શરીર ભેદી નાખ્યું. શરીર જળ(મુત્ર)થી કાળી બળતરાનિપળવી તો ય પ્રભુ ડગ્યા નહિ. ત્યારે એ અધમ અત્યંત રોદ્ર એવા પિચાશનું રૂપ લઈ પ્રભુને ખિવડાવવા આવ્યો પણ પોતે જ તેલ વગરના દીપકની જેમ અસ્ત થઈ ગયો ! જ્યારે પ્રભુ તો ધ્યાનમાં જ મસ્ત રહ્યા. એ જોઈ નિર્દય સંગમે વાઘનું રૂપ લઈ ત્રીશુલ જેવા નખથી પ્રભુના શરીરને ચીરી નાખવાનો પ્રયત્ન કર્યો. એમાં પણ ફાવ્યો નહિ ત્યારે સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવીનું રૂપ પ્રગટ કરી હૃદયને પીગળાવી નાખે એવા કરુણ સ્વરે કરાવેલો વિલાપ પ્રભુને ધ્યાનથી ચલાયમાન ન કરી શક્યો ત્યારે દુરાચારી દેવે એક મોટી છાવણી જેવો દેખાવ પ્રગટ કર્યો. એમાં હબરો મનુષ્યો હરફર કરતાં દૃષ્યમાન કર્યા. રસોયાને રસોઈ કરવા માટે પત્થર ન મળતાં પ્રભુના ચરણનો ચૂલો બનાવી કાષ્ટ સળગાવી તેના પર ભાત રાંધવા મૂક્યા. એક ક્ષણમાં અગ્નિ એટલો બધો વધી ગયો કે એની જ્વાલાઓથી પ્રભુના ચરણ તો દાઝી ગયા પણ એનો તીવ્ર તાપ આખા શરીરને આળવા લાગ્યો. પણ એથી પ્રભુની ધ્યાન દીપ્તિ વધુ પ્રજ્વલિત બની. આ

ઉપસર્ગમાં નિષ્કળ ગયેલા દેવે ચંડાળનું રૂપ લઈ પ્રભુના કાન ઉપર, ડોકમાં, ભૂભ્રમ્યો અને જઘાઓમાં પશ્ચીઓના પાંજરા લટકાવ્યા. તેમના ચાંચ અને નખોના પ્રહારથી પ્રભુના દેહ પર અનેક છિદ્રો પડ્યા પણ પ્રભુની ધ્યાનસ્થ દશામાં એકે છિદ્ર ન પડ્યું. આથી ચીડાયેલા સંગમે પ્રગટ કરેલો વૃક્ષો અને પત્થરોને પણ લભાવે તેવો મહાવાયુ પ્રભુને ઉછાળી ઉછાળીને નીચે પટકવા લાગ્યો. તો યે સંગમનું ધાયું ન થતાં તેણે પ્રગટ કરેલો પર્વતોને પણ ચક્કર ચક્કર ફેરવે એવો વંટોળીયો કુંભારના આકની જેમ પ્રભુને ગોળ ગોળ લમરીઓ ખવરાવી, તો ય એક તાનમાં રહેલા પ્રભુએ શુભ ધ્યાન ન છોડ્યું તે ન જ છોડ્યું. પ્રભુની આવી અદ્ભૂત સ્થિરતા જોઈ સંગમ ક્ષોભિલો પડી ગયો. પણ “ હાયો જુગારી બમાણું રમે ” એ ન્યાયથી ઈન્દ્ર સામે પોતાનું માન અખંડ રાખવા માટે પ્રભુને મારી નાખવાના વિચારથી હબર લાર લોઢાનું કાલચક્ર પેદા કરી પ્રભુ પર ફેંક્યું. મોટા પર્વતોના પર્વતોનું ચૂર્ણ બનાવી દેનાર કાળચક્રના પ્રહારથી પ્રભુ ઠીંચણ સુધી પૃથ્વીમાં ખૂંચી ગયા. તો યે સંગમ પોતાની મેલી મુરાદ પાર પાડી શક્યો નહિ. આવા કાલચક્રથી પણ આ મનુષ્ય પંચત્વ પામ્યો નહિ તેથી લાગે છે કે મરણાંત પીડાજન્ય કષ્ટો તેને ચલિત કરી શકે એમ નથી. હવે તેને અનુકુળ લાલચો આપી લલચાવું તો કદાચ માઈં કામ થાય. એમ વિચારી એક મોટા વિમાનમાં બેસી સંગમ પ્રભુ પાસે આવ્યો. અને મુહિત સ્વરે પ્રભુને કહેવા લાગ્યો: “ હે મહર્ષિ! તમારા ઊંચ તપથી અને સત્ત્વથી હું તમારા પર પ્રસન્ન થયો છું. માટે તમે મારી પાસે જે જોઈએ તે માગો! કહો તો તમને સ્વર્ગમાં લઈ જઈ! કહો તો મોક્ષમાં લઈ જઈ! અથવા

જે તમે ઈચ્છો તો તમને એક મોટા સામ્રાજ્યના સ્વામી બનાવું ! અનેક રાજા મહારાજાઓ તમારા ચરણ ચૂમે એવી સત્તાના શીખરે તમને પહોંચાડું ! તમારો જે મનોરથ હોય તે બોલો ! હું અવશ્ય પૂર્ણ કરીશ. કારણ કે હું શક્તિશાળી આત્મા છું.” પ્રભુ તરફથી કંઈ જવાબ ન મળતાં સંગમે વિચાર્યું કે આ મુનિએ તો મારી બધી શક્તિ કુંઠિત બનાવી દીધી ! મારા બધા હૃથિયારો હેઠા પાડી દીધા ! એ મુનિને મુંઝવવાનો કોઈ પ્રયોગ હવે મારી પાસે રહ્યો નથી. પણ એક કામદેવનું અમોઘ શસ્ત્ર બાકી છે. કામદેવ પાસે બધા દેવો નમતા રહ્યા છે. તો મુનિ પણ કામદેવના શસ્ત્ર સમી રૂપવતી રમણીઓના કટાક્ષોથી અવશ્ય વીંધાઈ જશે ! આમ નિર્ણય કરી કુબુદ્ધિઓના સંગમ સરખા સંગમદેવે રંભા અને તિલોત્તમા જેવી દિવ્ય સ્વરૂપી દેવાંગનાઓ પ્રગટ કરી. એ દેવાંગનાઓએ એકી સાથે છએ ઋતુઓ નીપળવી. પ્રભુને લલચાવવા અને પોતાના તરફ આકર્ષિત કરવા અનેક પ્રકારના કામોત્તેજક નૃત્યો કરી હાવલાવ અને અંગ મરોડ દર્શાવતી નાચવા લાગી. સંગીતની મધુર સુરાવલિ છેડતી કેટલીક અપ્સરાઓ પ્રભુ પર વિજય મેળવવા અનેક અભિનયો કરતી પ્રભુને પોતાના તરફ ખેંચવા પ્રયત્નો કરવા લાગી. ચાટુ વચનો બોલતી, પ્રભુ સન્મુખ ધસતી કેટલીક અપ્સરાઓ લાક્ષણિક ઢબે વક્ષસ્થળ વગેરે અંગ પ્રદર્શન કરતી પ્રભુના ચિત્તને ક્ષોભ પમાડવા લાગી. પણ મેરૂપર્વત સમાન ધીર એવા મહાવીરપ્રભુએ દેવાંગનાઓના અનુકુળ ઉપસર્ગને પણ જરાય મચક ન આપી. મુનિધર્મની મર્યાદામાં મસ્ત પ્રભુને પરાસ્ત કરવા સંગમે એક રાત્રિ દરમ્યાન અત્યંત ભયંકર, કઠિન અને ગાઢ પીડાજનક વીશ ઉપસર્ગો કર્યા. તો પણ કસોટીની સરાણે ચડેલું સુવર્ણ જેમ વધુ

ચકચકિત થાય તેમ પ્રભુની ધ્યાનદીપ્તિ સવિશેષ ચમકવા લાગી. પ્રભુને હરાવવા આવેલો સંગમ પોતે જ હારી ગયો. પ્રતિજ્ઞાબ્રષ્ટ બનેલો એ સંગમ સાવ નિસ્તેજ બની ગયો.

હાવરો આવરો બની ગયેલો દેવ વિચારમાં પડી ગયો કે હું શું મોહું લઈને દેવસલામાં જઉં ! હારીને જવું જરાય હિતાવહ નથી. હજી પણ ગમે તે પ્રકારે આ સાધુ ચલાય-માન થાય તો મારો રંગ રહી જાય ! કેઈ પણ પ્રકારે આને ફસાવું તો જ હું સંગમ ખરો ! આવા અનેક સંકલ્પ વિકલ્પ કરતો સંગમ પ્રભુને ડગાવવા રોકાયો !

પ્રાતઃકાળે પ્રભુ વાલુક ગ્રામ તરફ ચાલ્યા. માર્ગમાં પાપી સંગમે અડતાં દાઝી જવાય એવી તપાવેલી રેતી અને પાંચસો ચોરનો દેખાવ કર્યો. એ ચોરો એકી સાથે પ્રભુને વળગી પડ્યા. પર્વત પણ ભીંસાઈ જાય એવી ભીંસથી પ્રભુને ભીંસ્યા તો ય પ્રભુ ધ્યાનથી લેશમાત્ર વિચલિત ન થયા. ઝીણી રેતીમાં ચાલતાં પ્રભુના પગ ઢીંચણુ સુધી ખુચી જતાં હોવાથી મહામુશીબતે પ્રભુએ એ રેતાળ પ્રદેશ પસાર કર્યો. પણ તનમનથી જરાય થાક્યા નહિ. હવે સંગમે પ્રભુને ચલિત કરવાનો નવો રસ્તો લીધો. પ્રભુ જ્યાં આહાર પાણી માટે પધારે ત્યાં સંગમ એ આહારને અનેષણીય બનાવી નાખે. આથી પ્રભુના ઉપવાસ ઉપર ઉપવાસ શ્રવા લાગ્યા.

એક વખત પ્રભુ તોસલી નામના ગામના ઉદ્યાનમાં ધ્યાનારૂઠ હતા. ત્યારે સંગમે તેમના પર ચોરીનું આળ ચડાવ્યું. અજ્ઞાની લોકો પ્રભુને ચોર બહુ મારવા આવ્યા. ભૂતિલ નામના પ્રભુના પરિચિત એક ઇન્દ્રબલિયાએ

પ્રભુને છોડાવ્યા. ત્યાંથી તોસલી નામના ગામમાં પધારી ઉદ્યાનમાં કાઉસગ્ગધ્યાને રહ્યા. ત્યાં પણ સંગમે પ્રભુ પર ચોરીનો આરોપ મૂકતાં લોકો પ્રભુને પકડીને રાજસલામાં લઈ ગયા. ત્યાં સિદ્ધાર્થરાજના સુમાગધ નામના મિત્રે ત્યાંના રાજાને પ્રભુનો પરિચય આપી મુક્ત કરાવ્યા. ત્યાંથી ફરી પાછા તોસલીગામ પધારતાં ધ્યાનારૂઠ પ્રભુની પાસે સંગમે ચોરીના હથીયારો મૂક્યા. ચોરીના સાધનો પ્રભુ પાસે જોઈ લોકો તેમને પકડી તોસલી નામના ગામના મુખી ક્ષત્રિય પાસે લઈ ગયા. એણે પ્રભુ પાસે પરિચય માગ્યો અને હથીયારો વિષે પૂછ્યું. પણ મૌન પ્રભુએ કંઈ જવાબ ન આપ્યો ત્યારે પ્રભુને ચોર માની શૂળી પર ચડાવવાની તૈયારી કરી. આધિકારીઓએ પ્રભુને ફાંસી પર ચડાવ્યા અને ગળામાં પાશ નાખ્યો કે તરત જ ફાંસી તૂટી ગઈ, એમ એક બે વાર નહિ પણ સાત વખત પ્રભુને ફાંસીએ ચડાવ્યા અને સાતે સાત વખત ફાંસી તૂટી ગઈ. આ બનાવથી બધા ભારે આશ્ચર્યમાં ડુબી ગયા. તોસલીરાજાએ આ વાત જાણી ત્યારે પ્રભુને મહાન્ આત્મા જાણી આદર સત્કાર-પૂર્વક મુક્ત કર્યાં. સિદ્ધાર્થપુર પધારતાં ફરી સંગમે ચોરની શંકાથી પ્રભુને પકડાવ્યા. પૂર્વપરિચિત કૌશિક નામના અશ્વના વેપારીએ પ્રભુને છોડાવ્યા. પ્રભુ વ્રજગામ એટલે કે કોઈ ગોકુળમાં ગૌચરી માટે પધાર્યાં. સંગમ ત્યાં પણ પહોંચી ગયો અને શુદ્ધ આહારને અશુદ્ધ બનાવી દીધો. સંગમની આવી ચેષ્ટા જાણી જરાય ગ્લાની વગર પ્રભુ ગોકુળ બહાર આવી ધ્યાનમાં લીન બની ગયા. આવી રીતે હેરાન કરતાં છ મહિના વીતી ગયા. છ છ મહિના સુધી સંગમે પ્રભુને સંતાપવામાં કંઈ બાકી ન રાખ્યું. આહાર અને ષણ્ણીય કરવાની હદ સુધી પહોંચી ગયો ! સાંભળતાં દિલ ધ્રુજ

જય એવી કારમી વેદનાથી પ્રભુને વિડંબિત કર્યાં. પ્રભુને છ મહિનાના ચોવિહારા ઉપવાસ થઈ ગયા. છતાં પ્રભુ ન ગ્લાન થયા, ન અશાંત થયા, ન ગુસ્સે થયા! ધ્યાનની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા પ્રભુને ઉતારી પાડવાનાં સંગમના હબરો પ્રયત્નો લેખે ન લાગ્યા. પીડા સહન કરતાં પ્રભુ ન થાક્યા પણ પીડા કરનાર સંગમ થાકી ગયો! નિરાશ થઈ ગયો! હતાશ બની વિલખો પડી ગયો! એ મોટી મોટી બડાઈના બાણગા કુંકીને આવ્યો હતો, પણ તેના હૈયું અને હોઠ સદાને માટે ખીડાઈ ગયા! અવધિજ્ઞાનથી પ્રભુના પરિણામ તપાસ્યા. પણ પ્રભુ તો સહ્યગિરિથી પણ અધિક નિશ્ચલ હતા. સંગમના પસ્તાવાનો પાર ન રહ્યો. સ્વર્ગના સુખો છોડી છ મહિના સુધી પ્રભુ સાથે પૃથ્વિ પર ભટક્યો. પણ જે કામ માટે આવ્યો હતો એ કામ સિદ્ધ ન થયું, થાય એમ ન હતું. આથી ધ્યાનસ્થ ઊભેલા પ્રભુ પાસે જઈ સંગમે નીચી મુંડીએ જે હાથ નેડી પ્રભુને કહ્યું: “પ્રભુ! દેવસલામાં ઈન્દ્રે આપની જે પ્રશંસા કરી હતી તે અક્ષરશઃ સત્ય નીવડી. આપ સત્યપ્રતિજ્ઞ છો બ્યારે હું બ્રહ્મપ્રતિજ્ઞ નીવડ્યો. આપની સ્થિરતાની પ્રશંસા હું ન સહી શક્યો અને આપને ધ્યાનથી ચલિત કરવા વગર વિચાર્યે દોડી આવ્યો. છ છ મહિના સુધી મેં આપને આહારથી વંચિત રાખ્યા. આજે પણ શુદ્ધ આહારને અશુદ્ધ બનાવનાર હું જ હતો. પ્રભુ મારા કેટી કેટી અપરાધો માફ કરો. હવે આપ સુખે સુખે વિચરો....હું જઈ છું. આપને હવે કોઈ ભય નથી.” આ સાંભળી પ્રભુ ખેલ્યા: “અરે સંગમ! તને ઠીક લાગે તેમ કર! હું કોઈને આધિન નથી.” પ્રભુના શબ્દો સાંભળી હતપ્રભ બનેલો સંગમ પશ્ચાતાપ કરતો ચાલ્યો ગયો. પ્રભુ તેને જતો જોઈ રહ્યા! “અરે આ બિચારો

મારા નિમિત્તે ભારે કર્મી બની જાય છે, એનું શું થશે ? ” એવા દયાર્દ્રભાવથી પ્રભુના નયનો પણ આર્દ્ર બન્યા.

પ્રભુની ચિંતા કરતાં સૌધર્મેન્દ્ર મ્લેાન મુખે, અને દુઃખી હૃદયે નાટક પ્રેક્ષણ અંગરાગ વગેરે બંધ કરાવી દેવસભા સાથે શોકમગ્ન બની લમણે હાથ મૂકી દીન વદને વિચારતા હતાં: “ અહો....પ્રભુને ઉપસર્ગોનું નિમિત્ત હું બન્યો. પ્રભુની પ્રશંસા મેં ન કરી હોત તો દુષ્ટ સંગમે પ્રભુને વિડંબ્યા ન હોત ” આમ ચિંતામાં છ મહિના વીતી ગયા પછી લજ્જાથી ણિડાયેલા નયને સંગમને આવતો જોતાં જ પરાડમુખ બનીને ઇન્દ્ર દેવતાઓ પાસે ધક્કા મરાવી ઘણી જ નિર્ભરત્સના કરાવી તિરસ્કારપૂર્વક દેવસભામાંથી હડસેલી મૂકાવ્યો. આથી સંગમે પોતાનું બાકી રહેલું એક સાગરોપમનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરવા માટે મેરૂપર્વતની ચૂલિકા પર જઇને પોતાની શેષ જીંદગી વિતાવી. ઇન્દ્રની આજ્ઞા મેળવી તેની દેવીઓ પણ સાથે ગઈ અને સ્થાનબ્રષ્ટ બનેલા એ દેવ જેમ તેમ દેવત્વનું આયુષ્ય પુરૂં કરશે.

છ માસી તપનું પારણું કરવા માટે પ્રભુ ફરી એ જ ગોકુળમાં પધાર્યા. ત્યાં વત્સપાલિકા નામની એક વૃદ્ધ ગોવાલણે કલ્પે તેવા પરમાન્નથી પ્રભુને પ્રતિલાભ્યા. ખુશ થયેલા દેવોએ પંચદિવ્ય પ્રગટ કર્યા. અને એ ગોકુળ જય જયારવથી ગાજી ઊઠ્યું. આનંદ આનંદ વતી રહ્યો !

આમ ઉપસર્ગોની હારમાળા અને ઊપવાસની પરંપરા છ મહિના લાંબી ચાલી તો પણ પ્રભુ સમતાશીલ સ્વભાવથી જરાય ડગ્યા નહીં. સહનશીલતાને પણ હદ હોય છે, પણ

એ હદને પ્રભુ ઓળંગી ગયા. ખૂબ સહન કર્યું, ખૂબ સહન કર્યું! સહન કરી કરીને ધ્યાનની પરાકાષ્ટા સર કરી. લાખ લાખ વંદન હો એ ધ્યાનની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલા મહાવીરને! કોટી કોટી નમન હો એ સૌમ્ય મૂર્તિ મહાવીરને!

તપ-સયમ કે વ્રતને વિશે 'નિયમ' એ દંડ-નાયક-કોટવાળ સરખો છે. નિયમને ખંડિત કરનારના વ્રત નથી કે સયમ નથી.

○ ○ ○

સાત જન્માંતરના શત્રુને સગો સ્નેહી બન્ધુ માનજે, પરંતુ વ્રત-નિયમોની વિરાધના કરનાર પિતા હોય તો પણ તેને શત્રુ સમાન માનજે.

× × ×

ગમે તે વસ્તુના દાન કરતાં ધર્મોપદેશદાન મહા ઉપકારક છે.

૨૧. ધન્ય મહાવીર, ધન્ય ચંદના.....!

વિશુદ્ધ સુવર્ણસમ દેહકાંતિથી ચમકતા પ્રભુ મહાવીર સંગમના ઉપસર્ગોથી થયેલ છ માસી તપનું પારણું કરી આલંબિકા નગરીએ પધાર્યા ત્યાં વિદ્યુતકુમાર જાતિના હરિ નામના ઇન્દ્રે આવી ધ્યાનસ્થ પ્રભુને વંદન કર્યા અને તેણે પ્રભુને કહ્યું: “ પ્રભુ! આપ ઉત્કૃષ્ટ કોટીના ઉપસર્ગો ઉત્તમ સમતાલાવથી સહન કરી રહ્યા છો એ સાંભળતા અમારા હૃદય કંપી ઉઠે છે. હવે આપને થોડા સમયમાં જ કેવળ-જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે. આપની ધૈર્યતાને હું વંદું છું ” એમ બોલતાં ઇન્દ્ર ગયા અને પ્રભુ શ્વેતાંબી નગરીએ પધાર્યા. ત્યાં એ જ નિકાયના હરિસ્સહ ઇન્દ્રે આવીને પ્રભુને વિનય-પૂર્વક નમસ્કાર કરી સુખશાતા પૂછી. પ્રભુ શ્રાવસ્તિ નગરીએ પધાર્યા અને ઉદ્યાનમાં ધ્યાનારૂઢ થયા.

એ સમયે શ્રાવસ્તિ નગરીમાં કાર્તિક સ્વામીની રથ-યાત્રાનો મોટો મહોત્સવ ચાલતો હતો. નગરજનો હાથમાં પૂજાની સામગ્રી લઈ પ્રભુને છોડી કાર્તિકની મૂર્તિને પૂજવા જઈ રહ્યા હતા. આ તરફ સૌધર્મેન્દ્રનો ઉપયોગ જતાં પ્રભુને થતો અવિનય દૂર કરવા પ્રયત્ન કર્યા. શકેન્દ્રપ્રેરિત કાર્તિક-સ્વામીની મૂર્તિ પોતાની મેળે જ આવીને પ્રભુને ત્રણ પ્રદ-

ક્ષિણા આપી નમસ્કાર કરી તેમની સામે નત મસ્તકે ઝેસી ગઈ. આ નમસ્કારપૂર્વકનો ચમત્કાર જોઈ લોકો અચંબામાં પડી ગયા. અહા ! આ મહાત્મા તો આપણા ઇષ્ટદેવને પૂજ્ય છે. તો આપણને સવિશેષ પૂજ્ય હોવા જોઈએ. આપણે એમને ઓળખી શક્યા નહિ. એકઠા થયેલા હજારો લોકોએ હર્ષનાદપૂર્વક પ્રભુને દેવાધિદેવ માનીને પૂજા કરી પ્રભુનો મહિમા ફેલાવ્યો.

ત્યાર પછી કૌશાંબીમાં મુળવિમાનમાં ઝેસી સૂર્ય અને ચંદ્ર, વાણારસીમાં શકેન્દ્ર, રાજગૃહીમાં ઇશાનેન્દ્ર, મિથિલામાં જનકરાજાએ અને ધરણેન્દ્રે આવીને સુખશાતા પૂછવાપૂર્વક પ્રભુને વંદન કર્યાં. ત્યાંથી વિશાલાનગરીમાં પધારતાં કામવન નામના ઉદ્યાનમાં આવેલા કામવન ચૈત્યમાં ચઉમાસી તપ સ્વીકારી દીક્ષા જીવનતું અગ્યારમું ચોમાસું કર્યું. ત્યાં ભૂતાનંદ અને નાગકુમાર ઇન્દ્ર પ્રભુને સુખશાતા પૂછવા આવ્યા.

એ નગરમાં ભૂતપૂર્વ નગરશેઠ અને મહાદયાળુ એવા જિનદત્ત શેઠ નામના શ્રાવક વસતા હતા. વૈલવ ક્ષીણ થઈ જવાથી લોકો તેમને જીર્ણુશેઠ તરીકે સંબોધતા. કામવન ચૈત્યમાં પ્રભુ મહાવીર ચાતુર્માસ પધાર્યા છે. એ જાણી શેઠ દરરોજ પ્રભુને વંદન કરવા જતાં અને આહાર પાણીનો લાલ આપવા પ્રભુને વિનંતી કરતા. ધ્યાનસ્થ પ્રભુ કંઈ જવાબ ન આપતા ને કયાંય પણ જતાં ન હોવાથી શેઠને થયું કે લગવાને માસક્ષમણુ તપ કર્યું લાગે છે. એ તપ પૂર્ણ થતાં જરૂર મને લાલ આપશે. ચડતી લાવનાધારાએ દરરોજ શેઠ ત્યાં આવતાં અને પ્રભુના પારણાનો લાલ લેવા તકેદારી રાખતા. એમ કરતાં પ્રભુને ચાર મહિનાના ઉપવાસ પૂર્ણ થયા અને

ચાતુર્માસ પણ પૂર્ણ થયું. પારણાના દિવસે શેઠે લાલ આપવાની પ્રભુને ઘણી ઘણી વિનંતી કરી, મનમાં થયું કે આજ તો પ્રભુ જરૂર મારા ઘેર પધારશે. હર્ષથી થનગનતા શેઠ ઘેર ગયા અને અત્યંત ઉત્કંઠાપૂર્વક પ્રભુની રાહ જોવા લાગ્યા. મધ્યાહ્ન સમયે પ્રભુએ કામવનમાંથી નીકળી લિક્ષાયર્ચના નિયમાનુસાર શેરીઓમાં ફરતાં ફરતાં એક ગૃહસ્થના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો. ઘરના માલીક નવિનશેઠે દાસીને જે કંઈ હોય તે આપવા સંકેત કરતાં દાસીએ કાપ્ટના લાજનમાં અડદના બાકુલાનું ભોજન પ્રભુના કરપાત્રમાં વહોરાવ્યું. દેવતાઓએ દેવદુંડુલિના નાદ સાથે પંચદિવ્યો પ્રગટ કર્યાં. અરિહંતને દાન આપવાથી ગગનમંડળ ગાજી ઉઠ્યું. એકત્ર થયેલા લોકોને નવિન શેઠે કહ્યું: “ મેં પોતે મારા હાથે પ્રભુને દૂધપાકથી પ્રતિલાભ્યા. ” નવિનશેઠને પૂર્ણ લાગ્યશાળી વ્યક્તિ તરીકે લોકોએ તેમને પુણ્યશેઠના નામથી સંબોધ્યા. શેઠ પણ સાડાબાર કોડ સોનેયાના સ્વામી બની દ્રવ્યલાલના લાગીદાર બન્યા. જીર્ણશેઠે જ્યારે દુંડુલિનાદ સાંભળ્યો ત્યારે તેમના વૃદ્ધ હૈયાને ભારે આંચકો લાગ્યો. આજના દિવસને ધન્ય માનતાં શેઠ લાવનાની અખંડ ધારાએ જીલતા હતા. “ આજ પ્રભુ મારે ઘેર પધારશે ! હું કલ્પનીય આહાર પ્રભુના કરપાત્રમાં વહોરાવીશ ! પ્રભુ મારા ઘેર પારણું કરશે ! હું ધન્ય ધન્ય બની જઈશ ! આજે મારો જન્મ સફળ થઈ જશે ! આ ચડતી વિચારધારામાં દુંડુલિએ ભંગ પાડ્યો. જિનદત્તશેઠ ચમકી ગયા. “ અરે....પ્રભુએ મારી લાવના તોડીને શું અન્ય ઘેર પારણું કર્યું ? અહા.... પ્રભુને સ્વ-હસ્તે પારણું કરાવનાર વ્યક્તિ પુણ્યશાળી અને હું દુર્ભાગી ! મારો મનોરથ મારા મનમાં જ રહી ગયો ! ”

પાર્શ્વનાથ પ્રભુના એક કેવળજ્ઞાની શિષ્યના મુખે લોકોએ

પૂર્ણશેઠને દ્રવ્ય લાલ મેળવનાર અને જિનદત્તશેઠને લાવ લાલ મેળવનાર તરીકે પીછાણ્યા. પૂર્ણશેઠને દ્રવ્યલાલ તરીકે આ લવ પુરતો જ ધન અને યશનો લાલ મળ્યો, જ્યારે જિનદત્તશેઠે લવોલવ લાથા સરખો ધર્મનો લાલ અને અચ્યુત દેવલોકમાં દેવ બનવાનો લાલ મેળવ્યો. ઠુંઠુંલિનાદ ન સાંભળ્યો હોત તો જિનદત્તશેઠે અવશ્ય કેવળજ્ઞાન પામી સંસાર કાપી નાખ્યો હોત. એમ કેવળીના મુખે અરિહંતના પારણાનો દ્રવ્ય લાલ અને લાવ લાલ બાણી લોકો વિસ્મય પામ્યા અને મનોમન જિનદત્તને વંદી રહ્યા !

પ્રભુ મહાવીર આમાનુઆમ વિચરતા સુસુમારપુરે પધાર્યા. ત્યાં અશોકખંડ વનમાં અશોકવૃક્ષ નીચે શીલાપર અકુમ તપ સ્વીકારી એક રાત્રિની પ્રતિમા ધરીને રહ્યા. તે સમયે સૌધર્મેન્દ્રને જીતવા ઉપર ચડેલો ચમરેન્દ્ર સૌધર્મેન્દ્રના વજ્રપ્રહારથી લયલીત થઇને પ્રભુ મહાવીરનું શરણ સ્વીકારતાં ઇન્દ્રના કોપથી બચી ગયેલો ચમરેન્દ્ર પ્રભુને પરમ ભક્ત બન્યો. પ્રાતઃકાળે કાયેત્સર્ગ પારીને પ્રભુ અનુકંમે ભોગપુર નગરમાં પધાર્યા. ત્યાં મહેન્દ્ર નામના કોઇ દુર્મતિ ક્ષત્રિય હાથમાં ખનુરીની લાકડી લઇ દ્વેષથી પ્રભુને મારવા દોડ્યો. ત્યારે પ્રભુને વંદન કરવા આવેલા સનતકુમારેન્દ્રે એ ક્ષત્રિયને અટકાવ્યો અને ભક્તિપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરી સુખવિહારની શાતા પૂછી. પ્રભુ નંદીઆમ પધારતાં સિદ્ધાર્થ-રાબના મિત્ર નંદીરાબએ પ્રભુની પૂજા કરી. મેઠક ગામે પધારતાં એક અણુઘડ ગોવાળીયો વાળની ગુંથેલી રાસ લઇને પ્રભુને મારવા દોડ્યો. સૌધર્મેન્દ્રે તેને વાર્યો. આમ ઇન્દ્રો, દેવતાઓ, રાબઓ, શેઠિયાઓ વગેરે ઉત્તમ આત્માઓ પ્રભુ પ્રત્યે ભક્તિ દર્શાવતા, વંદન કરતાં, સુખશાતા પૂછતા,

પ્રભુના દુઃખે દુઃખી થતા, એવા અનેક આત્માઓ હતા. જ્યારે પ્રભુને પરેશાન કરનારા દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા હલકી મનોવૃત્તિવાળા આત્માઓ પણ અનેક હતા ! પણ વિશાળ-હૃદયી પ્રભુને ભક્તિનો પક્ષપાત ન હતો....વ્યક્તિનો અનુરાગ ન હતો....અને દુષ્ટ મનુષ્યો પ્રત્યે દ્વેષ ન હતો....રોષ ન હતો....આકોશ કરનાર વ્યક્તિ તરફ આકોશ ન હતો ! પ્રેમ રાખનાર વ્યક્તિ તરફ પ્રેમ ન હતો ! સર્વ પ્રત્યે એક જ સરખો ભાવ તેમના અંતર સરોવરમાં છલકાઈ રહ્યો હતો.

દીક્ષા જીવનના આરંભ વરસમાં વિહરતાં પ્રભુ કૌશાંબી પધાર્યા. તેમણે ત્યાં કર્મક્ષય માટે એક અલિનવ પ્રયોગ આદર્યો. પોષ વદી પ્રતિપદાના દિવસે એક ઘોર અલિગ્રહ ધારણ કર્યો.

“કોઈ રાજકન્યા દાસીપણાને પામેલી હોય, પારકા ઘેર રહેતી હોય, હાથ અને પગ લોઢાની ખેડીએ જડ્યા હોય, મસ્તક મુડિત હોય, મધ્યાહ્ન સમય વીતી ગયો હોય, એક પગ ઉંબરાની અંદર હોય ખીજે પગ બહાર હોય, ત્રણ દિવસની ભૂખી હોય, એવી એ રાજકન્યા આંખમાં આંસુ-પૂર્વક સૂપડાના ખૂણે રહેલા અડદના બાકુળાથી મને પ્રતિલાભે તો જ મારે પારણું કરવું.” આવો અતિ કઠિન અલિગ્રહ લઈ દરરોજ લિક્ષા માટે મધ્યાહ્ન સમયે પ્રભુ કૌશાંબી નગરીની શેરીએ શેરીએ ફરતાં, પણ અલિગ્રહને અનુરૂપ સંયોગ ન સાંપડતાં પાછા ફરી કાર્યોત્સર્ગધ્યાનમાં લીન બની જતાં.

કૌશાંબી નગરીના લોકોએ લિક્ષુઓ તો ઘણા જોયા

હતા પણ તેમને આવેા યોગી કદી જોવા મળ્યો ન હતો. ઉત્તમમાં ઉત્તમ ખાદ્ય પદાર્થો સામે ધરવા છતાં કંઈ પણ લીધા વગર પ્રભુ જ્યારે પાછા ફરી જતાં ત્યારે નગર-લોકો ભારે નવાઇમાં ડુબી જતાં !

એ નગરીમાં શતાનિક રાજ રાજ્ય કરતો હતો. પ્રભુના મામા ચેટકરાજની પુત્રી મૃગાવતી તેની પટરાણી હતી. એ મૃગાવતી જૈનધર્મપરાયણ પરમ શ્રાવિકા હતી. એ રાજને સુગુપ્તિ નામનો મંત્રી હતો. એ મંત્રીને નંદા નામની ધર્મપત્ની પણ ધર્મરાગી શ્રાવિકા હતી. નંદા અને મૃગાવતી વચ્ચે સખ્યલાવ હતો. એ નગરમાં ધર્મવૃત્તિને ધારણ કરનાર ધનાવાહ નામનો ધનાઢ્ય શેઠ રહેતો હતો, તેને મૂળા નામની પત્ની હતી.

એક વખત લિક્ષા માટે ફરતાં પ્રભુ સુગુપ્ત મંત્રીના ઘેર પધાર્યા. મંત્રી ઘેર ન હતા, પણ નંદા શ્રાવિકાએ પ્રભુને ઘરઆંગણે આવેલા જોઈ ઓળખી લીધા અને ભારે હર્ષ પામી. સ્વાગત વચનપૂર્વક પ્રભુની સામે જઈ વંદન કરી, બહુમાનથી ઘરમાં લઈ ગઈ અને એ બુદ્ધિમતી શ્રાવિકાએ કલ્પે તેવા લોભ્ય પદાર્થો પ્રભુની સામે ધરી વહોરવા માટે ખૂબ ખૂબ આગ્રહ કર્યો પણ અભિગ્રહપૂર્તિની એકે વસ્તુ ન દેખાતાં પ્રભુ કંઈ પણ લીધા સિવાય ત્યાંથી પાછા ફર્યા. આથી નંદા શ્રાવિકાને અત્યંત દુઃખ થયું. આંખમાં આંસુ અને હૃદયમાં વલોપાત સાથે ખેદ કરવા લાગી. મારા સારા ભાગ્યે મહાવીર મારા ઘેર પધાર્યા. સૂઝતો આહાર તૈયાર હોવા છતાં મને જરાય લાલ ન આવ્યો ! આમ દુઃખી થતી જોઈ તેને તેની દાસીએ કહ્યું : “ સ્વામિની ! આ દેવાય”

તો દરરોજ આવી રીતે બધાના ઘેરથી પાછા જાય છે. કંઈ પણ લેતા નથી.” આ સાંભળી નંદાએ વિચાર્યું કે “પ્રભુએ કોઈ પણ અભિગ્રહ ધારણ કર્યો હોવો જોઈએ. નહિતર લિક્ષા માટે નીકળેલા પ્રભુ પ્રાસુક અન્ન લીધા સિવાય કેમ પાછા ફરે!” આમ તર્ક વિતર્ક કરતી નંદા મ્હાન મુખે બેઠેલી છે તેવામાં મંત્રીશ્વર ઘેર આવ્યા અને ઉદાસિનતાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે નંદાએ ગદ્ગદ સ્વરે પ્રભુ પધાર્યા અને પાછા ફર્યા એ હકીકત કહી સાંભળાવી. કહ્યું: “આવી રીતે પ્રભુ નગરમાં લિક્ષા માટે પધારે અને કોઈ અપૂર્વ અભિગ્રહના કારણે ગૌચરી લીધા વિના પાછા જાય અને તમારા જેવા મંત્રી મોજુદ હોવા છતાં એ જાણવા માટે કોઈ પ્રયત્ન ન કરે તો તમને શક્તિ મળી શા કામની?” મંત્રીએ કહ્યું હું જરૂર આજે પ્રભુનો અભિગ્રહ જાણવા માટે શક્ય પ્રયત્ન કરીશ. તે વખતે મૃગાવતી રાણીની વિજયા નામની દાસી મંત્રીના ઘેર આવેલી હતી. તેણે પ્રભુ સંબંધી બધી વાત સાંભળી મૃગાવતી પાસે જઈને કરી. મૃગાવતી મહાવીરને સારી રીતે ખીંછાનતી હતી. ખેતાની જ ફેઈનના દિકરા સાધુ અવસ્થામાં વિચરતાં છતાં પોતાના જ નગરમાં લિક્ષાથી વંચિત રહે એ વિચારથી તેને ખૂબ દુઃખ થયું. હૃદયમાં ભારે વેદના ઉદ્ભવી. આ વાત તેણે રાજાને જાણાવી. વિશેષમાં દુઃખપૂર્વક કહ્યું: “હે રાજા! તમારી જ રાજધાનીમાં કોઈ અભિગ્રહના કારણે આટલા બધા દિવસ પ્રભુ મહાવીર લિક્ષા વગરના રહે, ખરેખર ધિક્કાર છે આપણને!” રાજાને પણ આઘાત લાગ્યો. પ્રાતઃકાળે રાજાએ સુગુપ્ત મંત્રીને પ્રભુનો અભિગ્રહ જાણવા આજ્ઞા કરી. મંત્રીએ કહ્યું: “મહારાજ! પ્રભુની વિચારધારા જાણવી સહજ વાત નથી. તેમનો અભિગ્રહ ગૂઢ જાણાય છે.”

રાજ્યે ધર્મશાસ્ત્રના જાણકાર એક નિમિત્તિયાને ખેલાવીને પ્રભુનો અલિગ્રહ શું છે એ જાણવા પ્રયત્ન કર્યો. ત્યારે તેણે પણ કહ્યું: “ ધર્મશાસ્ત્રોમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને લાવથી ઘણી જાતના અલિગ્રહો મહર્ષિઓ માટે દર્શાવેલા છે. વિશિષ્ટ જ્ઞાન વગર પ્રભુનો અલિગ્રહ જાણી શકાય એમ નથી ” આ સાંભળી શતાનિક રાજા અને રાજપરિવાર શોકમાં ડુબી ગયો. મંત્રીએ પ્રભુનો અલિગ્રહ જાણવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ જાણી શક્યા નહિ. રાજ્યે પ્રભુને વિવિધ પ્રકારે ઉત્તમ લિક્ષા આપવાની નગરમાં ઉદ્દેશ્ય કરાવી. લોકો પણ પ્રભુને પારણું કરાવવાના લાવથી, શ્રદ્ધાથી અને રાજજ્ઞાથી અવનવી રીતે પ્રભુને લિક્ષા આપવાના પ્રયત્નો આદર્યા પણ પ્રભુનો ગૂઢ અલિગ્રહ પૂર્ણ કરી શક્યા નહિ, આ રીતે નિત્ય ગૌચરીએ કરતાં અને ઉપવાસી રહેતાં ચાર....ચાર....મહિના વીતી ગયા છતાં સમતાપરાયણ પ્રભુ જરાય મ્હાન ન થયા. રાજપરિવાર અને નગરજનો દિવસે દિવસે વધુ ખેદથી આકુળ વ્યાકુળ થઇ જોયા કરતાં પણ અલિગ્રહપૂર્તિનો કોઇને ઉપાય લાઘ્યો નહિ.

એ અરસામાં શતાનિક રાજ્યે ઓચિંતા ચંપાનગરીને ઘેરી લીધી. એ નગરીનો દ્વિવાહન રાજા લય પામી નાસી ગયો. પાછળ નગરીને લુટતા શતાનિક રાજાના એક સૈનિકે દ્વિવાહન રાજાની ધારણી નામની રાણી અને વસુમતી નામની પુત્રીને ઉપાડીને ઉંટ પર ખેસાડી કૌશામ્બી નગરીએ જવા રવાના થયો. માર્ગમાં તેના દુષ્ટ આશયની જાણ થતાં પોતાનું સતીત્વ ટકાવવા મહાસતી ધારણીદેવી જીલ કચરીને મરણ પામ્યા. આથી લય પામેલો સૈનિક વસુમતીને પુત્રી સમ મીઠા વચને ખેલાવતો કૌશામ્બીમાં

લઇ ગયો. તેને રૂપવતી દેખી સારા દામ ઉપજશે એ હેતુથી રાજકન્યા વસુમતીને વેચવા માટે કૌશાંખીના દાસ બજારમાં ઊભી રાખી. દેવી સંકેતે ધનાવાહ શેઠ ત્યાં આવી ચડ્યા, તેમની નજર વસુમતી ઉપર પડતાં જ ચમકી ગયા. આ ખીલતી કળીસમી કન્યા કોઇ સારા કુલની લાગે છે. એ જ્યાં ત્યાં વેચાશે તો ભારે દુઃખી થશે. એવા દ્યાર્દ્રલાવથી શેઠે સુલટને મોં માગ્યા દામ આપી વસુમતીને ખરીદી ઘેર આવ્યા અને મૂળા શેઠાણીને કહ્યું: “તમારે આ કન્યારત્નને પુત્રીની જેમ જાળવવું.” પછી ધનાવાહ શેઠે એના કુલની અને માતૃપિતાની માહિતી મેળવવા એ કન્યાને ઘણાં પ્રશ્નો કર્યાં પણ એ કુલિન કન્યાએ પોતાના કુલતું મહત્ત્વ પ્રગટ ન કર્યું. ફૂલ જેવી કોમળ કન્યા ઉપર શેઠને પુત્રીવત્ પ્રેમ ઉભરાયો. તેના ચંદન જેવા શીતળ સ્વભાવથી આકર્ષાઇને શેઠે તેનું ચંદના નામ પાડ્યું.

ધનાવાહ શેઠ ચંદનાની સુંદર જાળવણી કરતાં જોઇ મુળાના અંતરમાં ઇર્ષ્યા ઉભરાણી. વારંવાર શેઠની સામે વાદમાં ઉતરી કહેતી: “દાસીને માથે ચડાવવી સારી નહિ.” આ સાંભળી શેઠ કહેતા: “આ ચંદના મારી પુત્રી છે. આવી રૂપરૂપના અંબાર સમી કન્યાને દાસી કહેવી એ દિલની કૃપણતા છે. તારે ચંદના પાસે કોઇ કામ ન કરાવવું. પણ એકની એક વહાલસોથી પુત્રીની જેમ તેની બધી ઈચ્છાઓ પુરી કરવી.” ચંદના પ્રત્યેનો આવો પક્ષપાત શેઠાણીને ખુંચવા લાગ્યો! ધનાવાહ શેઠે ચંદના માટે સુંદર કારી-ગીરીથી ઓપતા અલંકારો કરાવી આપ્યા. અને ચંદના નિત નવા કપડા પહેરે એવી ઈચ્છાથી સારા સારા કપડા વગેરે વસ્તુઓ લાવી આપતાં. એની ખાવા પીવાની ખૂબ જ

તકેદારી રાખતા. પોતાની પાસે જ જમવા બેસાડતા. આ બધું જોઈ મૂળા ઈર્ષ્યાગ્નિથી સળગી જતી !

એક વખત ધનાવાહ શેઠે બહારથી આવી પાણી માગ્યું. કોઈ નોકર હાજર ન હોવાથી ચંદના પિતૃભાવનાપૂર્ણ પ્રેમથી પાણીનો કળશ ભરી લાવી. શેઠની ના હોવા છતાં શેઠના પગ ધોવા લાગી. તે દિવસે ચંદનાએ શેઠે આગલા દિવસે જ લાવી આપેલ સુંદર જરીયન સાડી પરિધાન કરી હતી. ચંદનાના સ્વભાવિક રૂપમાં આ સાડી તેને ખૂબ જ શોભતી હતી. ધનાવાહ શેઠ પગ ધોતી ચંદનાને પ્રેમાળ નજરે જોઈ રહ્યા. એવામાં ચંદનાનો દીર્ઘ કેશપાશ સહસા છુટી ગયો અને તેના અતિ લાંબા વાળ પાણીમાં પડી ભીંજવા લાગ્યા. આ જોઈ શેઠે લાકડીથી તેના વાળ ઉંચા કરી અંબોડો ખાંધી દીધો ! મૂળા શેઠાણીએ છુપી રીતે આ દૃષ્ય જોયું અને છળી ઊઠી....“ અરે ! ચંદનાને રૂપવતી જોઈ શેઠની ખુદ્ધિ બગડી લાગે છે. જતે દહાડે નક્કી મને કાઠી મુકશે અને એને પત્ની તરીકે રાખશે. મારા પર અવશ્ય શોકચતુ' શલ્ય આવશે અને હું આ જીવંતીમાં ઓશીયાળી બની જઈશ. દુશ્મન અને દર્દને ઉગતો જ ડામવો સારો ! ” એમ વિચારી સમયની રાહ જોતી મૂળાને એક વખત સમય મળી ગયો. અને ચંદનાની સાથે કોઈ નજીવા બહાનાથી ઝગડો કરી તેને ખૂબ મારી. પછી હજમને બોલાવી તેનો લાંબો, સુશોભિત, શ્યામલ કેશપાશ કપાવી નાખ્યો. હાથ પગમાં બેડીઓ પહેરાવી, એક અંધારીયા ઓરડામાં ધકેલી દીધી. આવા અચાનક આવી પડેલા મૂળાના આકોશથી અને મારથી ચંદના એકદમ ગભરાઈ ગઈ. એનું અંતર હેબતાઈ ગયું અને યોધાર આંસુએ રડવા લાગી. પણ શેઠા-

હીના સખત ફરમાનથી કોઈ પણ દાસદાસીઓ તેની પાસે જઈ શક્યા નહિ. મૂળાના લયથી બધા ધ્રુજ ઊઠ્યા અને સમસમી રહ્યા. મૂળા પોતાનું કામ પતાવી પોતાના પિયર જતી રહી. સાંજે શેઠ ઘેર આવતાં જ પહેલી પૃચ્છા ચંદનાની કરી પણ ડરના માર્યા કોઈ નોકરે જવાબ ન આપ્યો. રાત્રે ફરી પૂછ્યું તો ય કોઈએ જવાબ ન આપ્યો. અંધારીયા ઓરડામાં બંધન અવસ્થામાં પડેલી ચંદના થોડીવાર રૂઢન કરી શાંત થઈ વિચારવા લાગી....“ અહા....ક્યાં મારું રાજકુલ અને ક્યાં આ બંધનાવસ્થા! ખરેખર, મેં પૂર્વ-લવમાં નિકાચિત પાપકર્મો બાંધ્યા છે તેના ફળ મને આ લવમાં ભોગવવા પડે છે. ” માતા પાસે જૈનત્વના સંસ્કારને વરેલી ચંદનાએ શાંતલાવથી વિચાર્યું! “ મને નવકાર-મંત્રના સ્મરણ કરવા માટે અને ધર્મસ્વરૂપ ચિંતવવા માટે સુંદર એકાંત સ્થળ મળ્યું. જ્યાં સુધી મારા પર આવી પડેલું સંકટ દૂર ન થાય ત્યાં સુધી મારે અન્ન પાણી ન લેવા અને નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરવું. ધનાવાહશેઠ મને પુત્રી સમજે છે. હું તેમને મારા પિતા સમજું છું. મૂળા મારી માતા છે. આમાં એનો કોઈ દોષ નથી. દોષ મારા પૂર્વકૃત કર્મનો જ છે. ” આવા વિચાર કરતી ચંદનાએ ઓરડાને આતમ અજવાળવાનું સાધન માની સમતાલાવથી ધર્મધ્યાનપૂર્વક સમય પસાર કરવા લાગી.

ત્રણ ત્રણ દિવસ સુધી શેઠે ચંદનાની ખૂબ તપાસ કરી પણ ચંદનાનો પત્તો ન લાગતાં ચોથા દિવસે બધા નોકરોને બોલાવીને ધમકાવ્યા. તો ય કોઈ ભાળ ન મળી. શેઠ ભારે વ્યાકુળ બની ગયા. એક વક્ષદાર અને વૃદ્ધ દાસીથી ચંદનાનું અને શેઠનું હુઃખ સહન ન થયું. તેને ચંદના ઉપર

ધણો પ્રેમ હતો. આથી તેને થયું કે હું વૃદ્ધ છું. મરણ આવે તો ભલે આવે પણ અંધારા ઓરડામાં ખાધા પીધા વગર એ ફૂલ જેવી છોકરી મરી જશે તો તેનું પાપ મને લાગશે. માટે હું શેઠને વાત કરું. શેઠને ખાનગીમાં બોલાવી દાસીએ શેઠાણીના સ્ત્રીતમની વાત કરી દીધી અને ચંદના ક્યાં છે એ સ્થાન પણ બતાવી દીધું.

ચંદનાના દુઃખની વાત સાંભળી શેઠના દિલને ધક્કો લાગ્યો. શોધવાના બહાને ફરતાં શેઠે અંધારીયા ઓરડાનું તાણુ તોડી નાખ્યું તો જેના હાથ પગ ખેડીએ જડ્યા છે, મસ્તક મુડિત છે એવી ચંદનાને કરમાએલી વેલડીની જેમ એક ખૂણામાં નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરતી ખેઠેલી જોઈ! ચંદનાની આવી સ્થિતિ જોતાં જ શેઠ પોક મૂકીને રડી પડ્યા....“ અરે, ખેડી! તારી આવી દશા! ત્રણ ત્રણ દિવસથી તેં કશું ખાધું નથી!” આમ બોલતાં શેઠ ખાવાનું લેવા દોડ્યા. પણ મૂળાના પાકા બંદોબસ્તથી ખાવા જેવો કેમ પદાર્થ હાથમાં ન આવ્યો. બપોરનો સમય વીતવા આવ્યો હતો. રસોડું સાફ હતું. ચારે બાજુ નજર કરતાં ઢેર માટે બાફેલા અડદ એક વાસણમાં જોયા. ખીણું કંઈ વાસણુ ન મળવાથી શેઠ એક સુપડામાં થોડા અડદ લઈ ચંદના પાસે ગયા અને કહ્યું: “ખેડા! હમણા તું અડદ ખા! હું ખેડી તોડવા માટે જલ્દી લુહારને બોલાવી લાવું. પછી તારા માટે સારા ભોજનની વ્યવસ્થા કરીશ.” આમ કહી ખરે બપોરે ખુલ્લા પગે ધનાવાહ શેઠ લુહારને બોલાવવા દોડ્યા.

આ બાજુ ઓરડાના ઉંબરામાં આવીને ખેઠેલી ચંદના વિચારવા લાગી કે “લાગ્ય યોગે અને કુદરતી સંયોગે

મારે અક્રમનો તપ થયો. આ તપના પારણે જો કોઈ લિક્ષુક આવી ચડે તો એને આપીને પછી હું પારણું કરું!” સંસ્કારી આત્મા ગમે તેવા સંજોગોમાં પણ પોતાના સંસ્કારો વિસરતો નથી. ત્રણ દિવસની ભૂખી હોવા છતાં ભાવમગ્ન દશામાં અતિથિની રાહ જોતી ઉંબરામાં બેસી રહી.

કૌશાંબીની શેરીએ શેરીએ ગૌચરી માટે ફરતાં પ્રભુને અલિત્રહની પૂર્ણાહુતી ન થતાં આજે તેમનો પાંચ માસ અને પચ્ચીસમે દિવસ ઉગ્યો ! આટલો દીર્ઘ સમય આહાર પાણી રહિત વીલ્યો હોવા છતાં પરમ તેજસ્વી પ્રભુ તેજ કીરણોને ઝીલતાં ઝીલતાં આજે પણ રોજના નિયત સમયે લિક્ષા માટે ફરતા હતા. આતુર નયને અને દુઃખી દિલે કોણ ભાગ્યશાળી પ્રભુને પારણું કરાવશે ? એની સૌ કોઈ સ્થિર નયને રાહ જોઈ રહ્યા હતા. આજના મંગળ દિવસે પ્રભુ ધનાવાહ શેઠના ભવન દ્વારે આવી ઊભા ! આસપાસ કોઈ ન હતું. દાસ દાસીઓ મૂળાના ભયથી બધા આઘાપાછા થઈ ગયા હતા. ત્રણ દિવસની ઉપવાસી ચંદના વિચારી રહી હતી કે “ આ સંસાર એક જીવન નાટક છે’ એમાં આ આત્મા અવનવા અંક ભજવી રહ્યો છે ! કયાં માતપિતા ! કયાં રાજકુલ ! કયાં ચૌટામાં વેંચાવું ! ધનાવાહ શેઠ જેવા ધર્મિષ્ઠ પિતા મળવા ! રાજકુલમાં નિત નવા મીઠાઈ મેવા આરોગતી મારા જેવી બાળા આજે હાથમાં સુપડામાં અડદ બાકુળાના ભોજન લઈને આરોગવા બેઠી છે ! આ બધી સંસારની વિચિત્રતા છે ! આ સમયે કોઈ લિક્ષુક આવી ચડે તો થોડું તેને આપીને પછી હું ત્રણ ઉપવાસનું પારણું કરું ! ” તેવામાં મહાતેજથી ઝળહળતા પ્રભુ એકાકીપણે ચંદના સામે આવી ઊભા !

ચંદનાએ પ્રભુ મહાવીરને જોયા. બાલપણમાં માતા પાસે સાંભળ્યું હતું કે સિદ્ધાર્થરાજ અને ત્રિશલાદેવીના રાજપુત્ર વર્ધમાનકુમાર રાજવૈભવ છોડી આત્મિક સુખને પ્રગટ કરવા તપસ્વી જીવન સ્વીકારી સર્વત્યાગના પંથે ચાલી ગયા છે, પણ મહાવીરને કોઈ વાર જોયા ન હતા! પ્રભુનું તેજસ્વી છતાં સૌમ્ય વદન અને દેહકાન્તિ જોઈ ચંદના ચમકી ગઈ....અંતરમાં એક વિચાર ઝબકી ગયો! માતાએ કરેલી વાત તેને યાદ આવી ગઈ. રખેને, આ વર્ધમાનકુમાર તો નહિ હોય! અહા! આવી વિષમ સ્થિતિમાં પણ મારા ભાગ્યનો સિતારો ચમકી રહ્યો છે! જીવનમાં પહેલી જ વાર કરેલા અક્રમતપના પારણે આવા પરમ તેજસ્વી મહાત્મા અચાનક લિક્ષા સમયે પધાર્યા. આજ હું ધન્ય બની ગઈ! અબ્જણતાં જ ઉત્તમ સુપાત્રને લિક્ષા આપવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો! પણ અત્યારે હું એવા સંજોગોમાં સપડાઈ ગઈ છું કે મારા હાથમાં આવા તપસ્વીને આપવા લાયક લિક્ષા નથી! છતાં આ મહાત્મા મારી ભાવના અવશ્ય સત્કારશે! ભાવવિભોર બનેલી ચંદનાના નયનોમાં હર્ષના આંસુ ધસી આવ્યા. વિનયપૂર્વક મહામુશીબતે ઊભી થઈ પ્રભુ પાસે જવા તૈયાર થઈ પણ પગ ખેડીમાં જ જકડાયેલા હોવાથી આગળ વધી શકી નહિ! એક પગ જ ઉંબર બાર જઈ શક્યો. રડતી રડતી ચંદના ખેલી: “ પ્રભુ! આ લિક્ષા જો કે આપના જેવા અતિથિ માટે અનુચિત છે પણ એમાંથી થોડું અહણુ કરવા મારા ઉપર અનુગ્રહ કરો! ” પ્રભુએ અભિગ્રહની પૂણીહુતિ જોતાં પાંચ માસ અને પચીસ ઉપવાસનું પારણું કરવા પોતાનું કરપાત્ર લંબાવ્યું. ચંદનાએ હર્ષભર્યા હૈયે પ્રભુનું કરપાત્ર અડદના બાકુળાથી ભરી દીધું! ત્યાં તો અમત્કાર સરબળો! ચંદનાના હાથ પગમાં સબ્જડ જક-

ડાયેલી લોખંડની બેડી તડાકા સાથે તૂટી. હાથમાં સુંદર કંકણ અને પગમાં અલિનવ ઝાંઝર સ્વરૂપે જડાઈ ગઈ! ચંદનાના મસ્તકે શ્યામલ દીર્ઘ કેશપાશ અને સર્વાંગે રત્નમય અલંકારો ગોઠવાઈ ગયા! ચંદનબાળા દેવાંગના સમ ઓપવા લાગી. આકાશમાં ધમ....ધમ....કરતો દેવદુંદુલિ ગડગડવા લાગ્યો. સાડી બાર કોટી સોનૈયા સાથે સુગંધી જલપુષ્પ અને વસ્ત્રોની વસુધારા વરસવા લાગી! દુંદુલિનો નાદ સાંભળી ધનાવાહુ શેઠનું લવન લાખો ગમે નગરજનોથી ઘેરાઈ ગયું. પ્રભુના અભિગ્રહ પૂર્ણાહુતિ નિમિત્તે દુંદુલિના મંગલઘોષથી ખુશ થઈને શતાનિક રાજાએ પોતાના બધા બંદીવાનો છોડી મૂક્યા અને મૃગાવતિ રાણી વગેરે રાજપરિવાર સાથે ઘટના સ્થળે દોડી આવ્યા. સુગુપ્ત મંત્રી અને નંદા શ્રાવિકા મોટા પરિવાર સાથે આવ્યા. સર્વત્ર પ્રભુના પારણાની ખુશાલી ફેલાઈ ગઈ. પાંચ માસને પચીશ દિવસે પ્રભુનો અતિ કઠિન અભિગ્રહ પૂર્ણ થતાં પ્રસન્ન થયેલા દેવતાઓ પ્રભુના મંગલમય તપનો પારણા મહોત્સવ ઉજવવા દોડી આવ્યા. આકાશમાં દેવતાઓ નૃત્ય કરવા લાગ્યા. ધરતી પર મનુષ્યો નાચવા લાગ્યા. કૌશાંભી-નગરીમાં જ્ય જ્યારવ ફેલાઈ ગયો. શતાનિક રાજાનો બંદી તરીકે પકડાયેલો દધિવાહન રાજાનો સંપૂલ નામનો અંત:પુરનો રક્ષક આજે છુટો થતાં માનવ મેદની વચ્ચે હાજર હતો. તેણે ચંદનાને જોઈ અને વસ્ત્રમતી તરીકે પોતાના રાજાની કન્યાને ઓળખી, મુક્તકંઠે રડતો ચંદનાના પગમાં આળોટી પડ્યો! એને ઓળખીને ચંદના પણ માતૃપિતાને યાદ કરી રડવા લાગી! શતાનિક રાજાના પૂછવાથી સંપૂલે ચંદનાની ઓળખાણુ આપતાં મૃગાવતી રાણી બેડી “ અરે.... આ તો મારી બેન ધારિણીની પુત્રી મારી લાણેજ છે ” એમ

બોલતી ચંદનાને ભેટી પડી. માશી ભાણેજનું સુખદ મીલન થયું. કંચુકીને આશ્વાસન આપતાં શતાનિક રાજાએ કહ્યું: “અહો....આ બાળા તો ભારે ભાગ્યવતી છે, જેના હાથે પ્રભુએ દીર્ઘ તપસ્યાનું પારણું કર્યું”. આજે આનંદનો અવસર છે,” હુહારને બોલાવવા ગયેલ ધનાવાહ શેઠ ડુંડુભિનો નાદ લોકમુખે પ્રભુએ પોતાના જ ઘરે પારણું કર્યાની હકીકત જાણી શ્વાસભેર દોડતા આવ્યા. પોતાના ઘર આંગણે આ અભિનવ દ્રશ્ય નિહાળી અત્યંત હર્ષવિશમાં આવી ગયા. ચંદનબાળાને સર્વાંગે સુસજ્જ બેઠાં અને પ્રભુએ તેના હાથે પારણું કર્યું, એ જાણી તેમની રોમરાજી વિકસ્વર થઇ ગઇ. સૌધર્મેન્દ્ર પણ દેવપરિવાર સાથે પ્રભુનો પારણા મહોત્સવ ઉજવવા હજાર થઇ ગયા. એ બધા દેવો, શતાનિક રાજા, મૃગાવતી રાણી વગેરે નગરજનોએ અંતરના ઉમળકાથી પુલકિતભાવે પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા. ઉચ્ચ તપનું પારણું ચંદનાના હાથે કરી દિલથી નિર્લેપ પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી ગયા. પ્રભુના ગયા પછી લોભથી વસુ-ધારાનું ધન લેવા ઇચ્છતા શતાનિક રાજાને અટકાવી ઇન્દ્રે ચંદનાની ઇચ્છાથી એ ધન ધનાવાહ શેઠને અપાવ્યું. “ચંદનબાળા ચરમ દેહી છે, પ્રભુને કેવલજ્ઞાન થશે ત્યારે તેમની પ્રથમ શિષ્યા થઇ છત્રીશ હજાર સાધ્વીગણુની નેતા બની શુદ્ધ સંયમ પાળી મોક્ષમાં જશે. તમારે આ બાળાનું સારી રીતે રક્ષણ કરવું” એમ શતાનિક રાજાને કહી ઇન્દ્રે સ્વસ્થાને ગયા. શતાનિક રાજા અને મૃગાવતી રાણી ચંદનાને લઇ રાજમહેલમાં પાછા ફર્યા. અને માનપૂર્વક પોતાની જ કન્યા તરીકે તેને કન્યાઓના અંત:પુરમાં રાખી. ચંદના પણ પોતાના વિશુદ્ધ વર્તનથી આનંદિત ચિત્તે માશીના ઘેર રહી. ધનાવાહ શેઠ ધર્મમય દિવસો પસાર કરવા લાગ્યા.

ચંદનાના આગ્રહથી શેઠે મૂળાને કોઈ શિક્ષા તો ન કરી પણ મૂળા પોતે જ પોતાના દુઃખ સ્વભાવથી દાઝતી ઇર્ષ્યા-ગિનથી સળગતી શેષ જીવન દુઃખમય પસાર કરી દુર્ગતિને પામી.

ચંદનાના હાથે પ્રભુની લવ્ય પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ થઈ અને જ્ય જ્યકાર વરતાઈ રહ્યો. ભગવાને જે પ્રતિજ્ઞા કે અભિગ્રહ ધારણ કર્યો હતો તેની પાછળ કર્મક્ષય સિવાય બીજો કોઈ હેતુ હોઈ શકે નહિ. છતાં ચંદનબાણા જેવા દુઃખદ પરિસ્થિતિમાં મૂકાયેલા આત્માને તારવાની યુદ્ધિ માની શકાય. આવો વિચિત્ર અભિગ્રહ પૂર્ણ થાય એ જેવી તેવી વાત ન હતી. ભગવાનને કર્મક્ષય નિમિત્તે તપનું આલંબન મળ્યું અને ચંદનબાણાને આ અભિગ્રહ પૂર્ણ કરાવવા માટે આવો સોનેરી સમય સાંપડ્યો!

આ પ્રસંગથી ચંદનબાણાના ગુણગાન કૌશાંબી નગરીમાં શેરીએ, ઘેર ઘેર, અને મુખે મુખે ગવાવા લાગ્યા. પ્રભુ તો પ્રસિદ્ધ થયા પણ ચંદનબાણાની પ્રસિદ્ધિ ઓર જામી ગઈ. ચંદ્રકળા સદૃશ રૂપરાશી સમી ચંદનબાણા પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિની રાહ જોતી રહી.

ધન્ય મહાવીર, ધન્ય ચંદના....!

વિરતિ વગરનું જીવન-ભવ નિષ્કળ છે. સમ્યક્ત્વ-પ્રભુ-ભક્તિ-સુપાત્રદાન ચાહે તેટલા કરવામાં આવે પણ વિરતિવાળું જીવન હોય તો જ સફળ જીવન છે.

૨૨. સાધનાની અંતિમ ક્ષણે

પુણ્યશાળી અને ધર્મલાવી જીવો ઉપર આવેલી આક્રમક તેમના લાલચું કારણ થાય છે. ચંદનાએ આવેલી આક્રમક સમલાવપૂર્વક સહન કરી. તેના બદલામાં તેણે વિપુલ યશ અને પ્રભુના અદ્ભુત અભિગ્રહની પૂર્ણાહુતિમાં નિમિત્ત બનવાનો અપૂર્વ લાભ મેળવ્યો. પ્રભુ સુમંગલ ગામે પધારતાં ત્યાં સનતકુમારેન્દ્ર અને સત્ક્ષેત્ર ગામમાં માહેન્દ્રકલ્પના ઈન્દ્રે આવીને પ્રભુને વંદન કર્યાં. પાલકગ્રામે પ્રવેશ કરતાં ભાયલ નામનો કોઈ દુષ્ટ વણિક અપશુકનની બુદ્ધિથી પ્રભુને ઉઘાડી તરવારે મારવા દોડ્યો. પણ સિદ્ધાર્થે તેને અટકાવ્યો.

અંપાનગરીએ પધારતાં સ્વાતિદત્ત નામના બ્રાહ્મણની યજ્ઞશાળામાં ચૌમાસી તપ સ્વીકારી આરમ્બુ આતુર્માસ બિરાજમાન થયા. ત્યાં પ્રભુ પ્રત્યે અનુરાગી અનેલા પૂર્ણલદ્ર અને માણિલદ્ર નામના બે યક્ષો દરરોજ રાત્રે આવીને પ્રભુની ભક્તિપૂર્વક પૂજા કરતાં. તે બેઠે સ્વાતિદત્ત બ્રાહ્મણને થયું: આ દેવાય કોઈ મહાત્મા જણાય છે. એમના પ્રભાવથી આકર્ષિત થયેલા દેવો તેમના પ્રત્યે ભક્તિભાવ પ્રદર્શિત કરવા દરરોજ આવે છે. હું પણ તેમની પાસે જઈ મારા મનની શંકાઓ દૂર કરવા તેમના જ્ઞાનનો લાભ ઉઠાવું.

એમ વિચારી એ બ્રાહ્મણ જિજ્ઞાસુ વૃત્તિથી પ્રભુ પાસે આવ્યા અને આત્મા સંબંધી અનેક પ્રશ્નો પૂછ્યા. પ્રભુએ પણ દરેક પ્રશ્નોના સચોટ ઉત્તરો આપ્યા. બ્રાહ્મણને સંપૂર્ણ સંતોષ થયો. મનની શંકાઓ શમી જવાથી આનંદ પામી સત્કારપૂર્વક પ્રભુના ગુણગાન ગાવા લાગ્યો.

આતુર્ભાસ પૂર્ણ થતાં નગર બહાર પારણું કરી પ્રભુ ભૂલક ગામે પધારતાં સૌધર્મેન્દ્ર પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. પ્રભુ સામે લવ્ય નાટક કરી લક્ષિત પ્રદર્શિત કરી કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નજીક છે એમ જણાવી સ્વસ્થાને ગયા. મેઢક ગામમાં ચમરેન્દ્રે પ્રભુને સુખશાતા પુછી વંદન કર્યાં. પ્રભુ ષણ્માની ગામે પધાર્યાં. ગામની બહાર એક સુયોગ્ય નિર્જીવ સ્થાન જોઈ ધ્યાનપરાયણ પ્રભુ કાર્યોત્સર્ગમાં સ્થિર બન્યા. બાર બાર વર્ષ સુધી પ્રભુએ જાત જાતના કષ્ટો અને ઉપસર્ગો શક્તિ હોવા છતાં પ્રતિકાર કર્યા વિના સમભાવે સહન કર્યાં. તપના અને ધ્યાનદશાના તીવ્ર અનુભાવથી ઘણા કર્મો ખપાવ્યા. ષણ્માની ગામના સીમાડે એક વૃક્ષ નીચે ધ્યાનસ્થ દશામાં વિહરતા પ્રભુને પોતાના અઠારમા ભવમાં સત્તાના મદથી ક્રોધના આવેશમાં આવીને સંગીત સાંભળતા શૈયાપાલકની નજીવી ભૂલના કારણે પણ તેના કાનમાં તપાવેલું સીસું રેડાવીને ઉપાર્જન કરેલા અને ભોગવતાં ભોગવતાં કંઈક બાકી રહેલા વેદનીય કર્મનો અંશ વિપાક સ્વરૂપે અત્યારે ઉદયમાં આવ્યો ! એ શૈયાપાલકનો જીવ ભમતો ભમતો આ ગામમાં ગોવાળ તરીકે ઉત્પન્ન થયો હતો. એ ગોવાળ સંધ્યા સમયે પોતાના બળદો સાથે જ્યાં પ્રભુ ધ્યાનસ્થ દશામાં ઊભા હતા ત્યાં આવ્યો. આખો દિવસ કામ કરીને બળદો થાક્યા હતા. તેમને ધાસ ચરવાની જરૂર હતી અને

ઘરે ગાયો દોહવાનો પણ સમય થયો હતો ! ગોવાળ મુંઝયો ! તેની નજર પ્રભુ ઉપર પડી. એને થયું આ દેવાય અહીં ઊભા છે, થોડી વાર મારા બળદોનું ધ્યાન રાખશે એમ વિચારી પ્રભુની સામે જોઈ યોલ્યો: “ એ દેવાય ! જરા મારા બળદોનું ધ્યાન રાખજો. હું ગાયો દોહીને અબ ઘડી આવ્યો સમજો ! ” પ્રભુના મૌનનો અર્થ ‘હા’ સમજી બળદો પ્રભુના લરોસે છોડી ગોવાળ ગામમાં ગયો. થોડી વારે પાછો આવ્યો ત્યારે બળદો તો ચરતાં ચરતાં વનમાં ચાલ્યા ગયા હતા ! બળદોને ન જોતાં ગોવાળે પ્રભુને “ મારા બળદો ક્યાં ? ” એમ પુછ્યું. પણ ધ્યાનસ્થ પ્રભુ જવાબ ન આપતાં આસપાસ ચારે બાજુ તપાસ કરી પણ બળદો મળ્યા નહિ. ફરી ફરીને પ્રભુને પુછતાં જવાબ ન મળવાથી ગોવાળ ગુસ્સાથી લાલચોળ થઈ બરાડી ઊઠ્યો ! “ અરે અધમ ! મારા બળદો ક્યાં ગયા ? તું જવાબ કેમ આપતો નથી ? શું મારા બળદો પચાવી પાડવા છે કે તું કાને બહેરો છે ? શું તારા કાન ફેગટના છે ? ” તું કેમ સાંભળતો નથી ! ખલો હલાવી હલાવીને જોરશોરથી પુછતાં છતાં જવાબ ન મળવાથી ગોવાળના ગુસ્સાનો પારો અંતરના આસમાને પહોંચી ગયો. ક્રોધમાં અંધ બનેલો ગોવાળ જંગલમાં દોડ્યો અને કાશડા નામની વનસ્પતિની બે સોટીઓ લઈ આવ્યો. તેને ધારદાર બનાવી યોલ્યો: “ એઈ...જોગીડા ! ઊભો રહે. તું હું કહું છું તે સાંભળતો નથી. ને મારા બળદો ક્યાં ગયા એ કહેતો નથી, તો તારા રૂડા રૂપાળા કાનને શિક્ષા કરૂં...! ” એમ યોલતાં ગોવાળે પ્રભુના બન્ને કાનમાં એ ધારદાર સળીઓ ઠોકી દીધી. એવા જોરથી ઠોકી કે કાનના પડદા ચીરી બન્ને સળીઓના અગ્રલાગ એક થઈ ગયા. આ જોગીડો જવાબ આપતો નથી,

તો ભલે લાંબા સમય સુધી પીડા ભોગવે, એવા ભાવથી ગોવાળે બહાર દેખાતી સળીઓના લાગ કાપી નાખ્યા. પ્રભુએ અસહ્ય વેદના અનુભવી છતાં ગોવાળ ઉપર જરા ય રોષ ન કર્યો. તેમ જરા ય ઉંકારો પણ ન કર્યો ! અપૂર્વ શાંતિ રાખી. ગોવાળ ભયંકર ઉપસર્ગ કરીને રાજી થતો ચાલ્યો ગયો. પણ જાણે કંઈ જ બન્યું નથી એ રીતે પ્રભુએ પૂર્વવત્ વિહાર કર્યો અને મધ્યમ અપાપા નગરીમાં પધાર્યા. ત્યાં પારણા માટે ફરતાં ફરતાં પ્રભુ સિદ્ધાર્થ નામના શેઠના ઘેર ગયા. સિદ્ધાર્થ શેઠે ભક્તિપૂર્વક પ્રભુને પ્રતિલાખ્યા, દેવોએ પંચદિવ્ય પ્રગટ કર્યા. ત્યાં શેઠના મિત્ર ખરક નામના વૈદે પ્રભુના મુખનું સૂક્ષ્મદષ્ટિથી અવલોકન કર્યું અને શેઠને કહ્યું: “ મિત્ર ! આ દેવાય સર્વાંગે સંપૂર્ણ છે છતાં તેમના શરીરમાં કોઈ વ્યાધિ હોય તેવું જણાય છે. ” સિદ્ધાર્થ શેઠે કહ્યું: “ ભાઈ ! તું પ્રભુનું શરીર ખરાખર તપાસી જો ! કયો વ્યાધિ તેમને પીડી રહ્યો છે તેનો નિર્ણય કર ! ” વૈદે પ્રભુને ઊભા રાખી તપાસ કરતાં કાનમાં ખીલા નાખેલા જણાયા. આ જોઈ વૈદે કંપતા સ્વરે ખોલ્યો: “ આ મહાત્માના કાનમાં તો કોઈ અલાગી આત્માએ ખીલા ઠોકેલા છે. સહનશીલ મહાત્મા એની અસહ્ય વેદના ભોગવી રહ્યા છે. ” સિદ્ધાર્થ શેઠ એકદમ ખોલી ઉઠ્યા: “ અરે મિત્ર ! પ્રભુના દેહનું શલ્ય મારા દિલને ભેદી રહ્યું છે. તું તત્કાલ એને દૂર કરવા પ્રયત્ન કર ! પ્રભુની વેદના મારાથી બિલ્કુલ જોઈ શકાય એમ નથી. ” આમ બંને વાતો કરે છે ત્યાં નિર્મોહી પ્રભુ ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા. સિદ્ધાર્થ વૈદેને સમજાવ્યું: “ ભાઈ ! પ્રભુની સેવા કરવાનો સમય એ આપણા ઉદ્ધારનો સમય છે; માટે તું વિલાંબ ન કર ! ” ખરક વૈદે કહ્યું: “ મિત્ર ! તું કહે છે એ વાત સાચી છે, પણ સર્વનું રક્ષણ કરવામાં

સમર્થ એવા પ્રભુના દેહની ચિકિત્સા હું શી રીતે કરૂં ? ” શેઠે કહ્યું : “ અત્યારે જરાય વખત ગુમાવવો પાલવે એમ નથી. તું જલ્દી ખોલ, આ શલ્ય દૂર કરવા માટે શું શું જોઈએ છે ? ” કાનમાંથી ખીલા કેવી રીતે કાઢવા એ માટે વૈદે ખૂબ વિચાર કર્યો. પછી જોઈતી સામગ્રી એકઠી કરી અને મિત્રો પ્રભુ પાસે આવ્યા. ધ્યાનસ્થ પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી વિનયપૂર્વક આજ્ઞા માગીને પ્રભુને એક તેલની કુંડીમાં ખેસાડયા. દક્ષ પુરુષો પાસે પ્રભુના આખા શરીરે માલિશ કરાવી બધા સાંધાઓ શિથિલ કરાવ્યા. પછી અને મિત્રોએ જે સાણસી લઈ પ્રભુના અને કાનમાંથી અને ખીલા ખેંચી કાઢ્યા ! ખીલા બહાર નીકળતાંની સાથે જ પ્રભુના અને કાનમાંથી લોહીની ધાર છુટી, એની વેદના એવી જખ્ખર થઈ કે સમતારીલ પ્રભુના મુખમાંથી પણ એક લયંકર ચીસ નીકળી ગઈ. એ ચીસના અવાજથી જાણે પૃથ્વી ફાટી ન ગઈ હોય એવો મોટો ધડાકો થયો. ભૈરવ જેવા લયંકર અવાજથી પ્રભુ જે ઉદ્યાનમાં બિરાજમાન હતા, એ ઉદ્યાન મહા ભૈરવના નામે પ્રસિદ્ધ થઈ ગયું. સંરૌહિણી ઔષધી લગાડી ખરક વૈદે પ્રભુના કાનના ઘા તત્કાલ રૂઝવી નાખ્યા. પ્રભુ વ્યાધિ રહિત થયા. અને મિત્રો પુણ્યાનું બધી પુણ્યના લાગીદાર બન્યા. પ્રભુ પાસે અવિનયની ક્ષમા માગી નમસ્કાર કરી સ્વસ્થાને ગયા. અને શુભ કાર્યની અનુમોદના કરતા આયુઃક્ષયે એ અને મિત્રો દેવ સમૃદ્ધિના લોકતા બન્યા. પેલો ભારેકમીં ગોવાળ પ્રભુને સંતાપી નિકાચિત કર્મના બંધથી સાતમી નરકે ગયો. એક બાબુ પીડા કરનાર ગોવાળ અને બીજી બાબુ પીડા દૂર કરનાર સિદ્ધાર્થ શેઠ અને ખરક વૈદ, આ અપકારી અને ઉપકારી અને પક્ષે સરખો જ ભાવ રાખનાર પ્રભુ ખરેખર અદ્ભુત

વ્યક્તિ હતા....વિરલ વ્યક્તિ હતા. અલૌકિક વ્યક્તિ હતા.

દિક્ષાના દિવસે ગોવાળથી જ શરૂ થયેલી ઉપસર્ગમાળા આજે ગોવાળના જ લયંકર ઉપસર્ગથી પૂર્ણ થઈ એ ઉપસર્ગ માળાની વેદનાના કટકો કોઈ કઠિન હતા, કોઈ તીવ્ર હતા, કોઈ લયંકર હતા! પ્રભુએ અત્યાર સુધીના દીક્ષા જીવનના બાર વર્ષ, છ મહિના અને એક પક્ષના પર્યાય દરમિયાન વેઠેલા ઉપસર્ગો કેટલાક જઘન્ય, કેટલાક મધ્યમ અને કેટલાક ઉત્કૃષ્ટમાં પણ ઉત્કૃષ્ટ હતા. કટપૂતના વ્યંતરીએ કરેલ લયંકર શીત ઉપસર્ગ જઘન્યમાં ઉત્કૃષ્ટ, સંગમદેવે પ્રભુ પર છોડેલ કાળચક્ર એ મધ્યમમાં ઉત્કૃષ્ટ, અને પાપી ગોવાળે પ્રભુના કાનમાં ખીલા ઠોક્યા એ ઉત્કૃષ્ટમાં પણ ઉત્કૃષ્ટ ઉપદ્રવ હતો. આમ માનવકૃત, દેવકૃત અને તિર્યંચકૃત દરેક ઉપસર્ગો સહન કરતાં પ્રભુએ જરાય હાયકારો ન કર્યો, જરાય દુભાયા નહિ, તેમ કોઈના ઉપર જરાય ગુસ્સે થયા નહિ! આ હતી પ્રભુની સાધના. કોઈવાર કષ્ટો ન આવે એવો સમય હોય તો પ્રભુ કષ્ટોને સામેથી નોતરતા! આકરા તપ કરી કઠિન માર્ગે વિચરતાં, લવાંતરોમાં ઉપાર્જન કરેલા અશુભ કર્મના ઉદ્ધયે અનેક લયોનો સામનો કરતાં જરાય ધૈર્ય ગુમાવ્યા વગર ઉપશમભાવથી પ્રભુએ અશાતા-વેદનીય કર્મની વિડંબના સહન કરી. માત્ર આત્મ પુરુષાર્થથી જ કર્મક્ષય નિમિત્તે ગુંથાયેલી ઉપસર્ગમાળા તેમના માટે મુક્તિની વરમાળા રુપે ફેરવાઈ ગઈ.

પ્રભુના કર્મજન્ય દુઃખની પરંપરામાં કોઈ સહાયક ન બની શક્યું. પ્રભુના દર્શનાર્થે અનેક વાર આવતાં દેવો અને ઇન્દ્રો પણ પ્રભુની પીડાના નીરીક્ષક બની હમદર્દી

ખતાવ્યા સિવાય કંઈ પણ કરી શક્યા નહિ! એમના માનસિક બળને સદ્ગુણ બનાવવામાં તેમણે કરેલી ઉચ્ચ તપસ્યાનો જ મૂખ્ય ફાળો હતો. પ્રભુએ જગતને ખતાવી આપ્યું કે આત્મા એ જ કર્મનો કર્તા છે, ભોક્તા છે અને સંહર્તા છે! પોતાના આત્મા પર અહો જમાવીને બેઠેલા કર્મોને આત્માથી અલગ કરવા માટે તેમણે ઉચ્ચ અને દીર્ઘ ઉપવાસપૂર્વક તપસ્યા કરી. દિવસોના દિવસો સુધી પાણી વિનાના ચોવિહાર ઉપવાસો કર્યા. એ રીતે કર્મને જીતવા માટે પ્રભુએ આંતરિક જંગ માંડ્યો! રાજક્રુદ્ધિ છોડી, સ્વાધિન સાહેબીને લાત મારી, પ્રેમ અને સ્નેહના બંધન તોડીને રેતીના કણની માફક કુટુંબ પરિવાર છોડ્યો! તેમ દેહના મમત્વને છોડવા માટે જખ્ખર પુરુષાર્થ આદર્યો! અનાર્થ દેશોના અનાડી લોકો તરફથી જે કદર્થના વેઠી તે ચર્મજાલે કહી શકાય એમ નથી! આત્મગુણના થાતક એવા ઘાતિ કર્મોનો ઘાત કરવા માટે જે તપસ્યા કરી તેનું વર્ણન થઈ શકે એમ નથી. સાંલળતાં હૃદય થડકી જાય, ચિત્ત ચમકી જાય અને અંતર પ્રભુ પ્રત્યે અહોલાવથી ઝુકી જાય એવી પ્રભુની છદ્મસ્થ જીવનના સાડા બાર વર્ષ અને એક પખવાડિયાની જીવનચર્યા દરેક લવિ આત્માઓ માટે પરમ પ્રેરણાનું સ્થાન છે.

આ છદ્મસ્થ સમયમાં પ્રભુએ સંગમદેવના ઉપસર્ગથી પૂર્ણ છમાસી તપ એટલે છ મહિનાના ઉપવાસ કર્યા, બીજી વાર લીધેલ અદ્ભુત અભિગ્રહના યોગે પાંચ માસ અને પચ્ચીશ દિવસના ઉપવાસ થયા. અને ચંદનબાળાના હાથે પારણું થયું. ચૌમાસી તપ એટલે ત્રણ મહિના ઉપવાસ નવ વાર કર્યા. બે ત્રિમાસી તપ એટલે ત્રણ મહિ-

નાના ઉપવાસ, જે વાર અઢી માસના ઉપવાસ, છ વાર જે મહિનાના ઉપવાસ. જે વાર દોઢ મહિનાના ઉપવાસ, બાર માસ ક્ષમણ, બહોતેર અર્ધમાસ ક્ષમણ, જે દિવસની ભદ્ર પ્રતિમા, ચાર દિવસની મહાભદ્ર પ્રતિમા, દશ દિવસની સર્વભદ્ર પ્રતિમા, એ ત્રણે પ્રતિમાઓનો સળંગ સળંગ દિવસનો તપ, બાર વખત અકૂમ તપ, અને બસોને ઓગણત્રીશ છકુ, આ સર્વ તપસ્યાના દિવસો ચાર હજાર એક સો ને પાંસડ થયા. એટલે પ્રભુએ (૪૧૬૫) ઉપવાસ કર્યા. આ તપના પારણાના દિવસો સર્વ મળીને ત્રણસો ઓગણપચાસ થયા. પ્રભુએ છકૂથી ઓછો તપ કર્યો નથી. કોઈ દિવસે એકાંતરે કે એકી સાથે જે દિવસ પણ આહાર કર્યો નથી. બધા ઉપવાસો ચોવિહારા એટલે પાણી વિનાના કર્યા છે. તેમ પારણાના દિવસે આહાર કરતી વખતે પણ પાણી વાપર્યું નથી એવો ઉલ્લેખ મળે છે.

સ્વભાવિક પ્રશ્ન થાય કે આટલા બધા દિવસો પાણી વિના કેમ રહી શકાય? એનો ઉત્તર એવો માની શકાય, કે શ્રી તીર્થંકરોના શરીરની રચના જ અદ્વિતીય પ્રકારની હોય છે. વજ્રકપલનારાય સંઘયણ હોવાથી મનની સ્થિરતા પણ ઉત્કૃષ્ટ કેટીની હોય છે. આહાર સંજ્ઞા અલ્પ પરિણામી હોવાથી સ્વેચ્છાએ કરેલ તપસ્યાનું કષ્ટ તેઓ સહેલાઈથી સહન કરી શકે છે. પ્રભુ મહાવીરે દીક્ષા લીધી તે દિવસથી જ પ્રભુની દૃષ્ટિ કર્મક્ષય તરફ વળેલી હોવાથી તપ અને અભિગ્રહથી સઘળા કર્મ નિર્જરી નાળ્યા. એ મહાવીરપ્રભુના પગલે ચાલી વર્તમાન સમયમાં પણ શરીર બળ અલ્પ હોવા છતાં ઉચ્ચ તપસ્યા કરનાર આત્માઓ દૃષ્ટિગોચર અને કર્ણુગોચર થાય છે. એટલે અનંતબલી આત્મા શક્તિ ફેરવે તો

અન્ન અને જળ વિના ઘણા દિવસો પસાર કરી શકે એ નિર્વિવાદ છે.

પ્રભુએ દીક્ષાજીવનના પ્રથમ ચાતુર્માસમાં શૂલપાણિ યજ્ઞના મંદિરમાં માત્ર એ ઘડી એટલે અડતાલીશ મિનીટ જેટલો જ સમય ઉંઘ કરી છે. રોજના કલાકો સુધી ઉંઘનારા આપણને સહજ પ્રશ્ન થાય કે ઉંઘ્યા વગર કેમ ચાલે ? એ પ્રશ્ન પણ સમજવા જેવો છે. નિદ્રા કરવી એ પૌદ્ગલિક ધર્મ છે. જ્યારે આત્માનો ધર્મ ઉજ્જગર દશા છે. મોહનીય અને દર્શનાવરણીય કર્મના ઉદયથી ઉંઘ આવે છે. એ કર્મનો જેટલો ઉદય વધારે તેટલી ઉંઘ વધારે ! એ કર્મ જેમ જેમ ક્ષીણ થતું જાય તેમ તેમ પૌદ્ગલિક લાવ ઘટતો જાય અને આત્મિક લાવ જાગ્રત થતો જાય. એ આત્મિક લાવ એ જ ઉજ્જગર દશા ! કેવળજ્ઞાન થાય ત્યારે સંપૂર્ણ ઉજ્જગર દશા જાગ્રત હોવાથી બિલ્કુલ ઉંઘવાનું હોતું નથી. પ્રભુ મહાવીરને મોહનીય અને દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ હોવાથી ઉજ્જગર દશાને પ્રાપ્ત કરી હતી. તેથી તેઓ રાત દિવસ ધ્યાનારૂઢ જ રહેતા. તપ અને ધ્યાનબળથી આત્મવીર્ય-પૂર્વક કર્મરાજ સામે સાડાબાર વર્ષ અને એક પક્ષ સુધી ઝંઝુમ્યા. જન્મથી જ ત્રણ જ્ઞાનના અધિપતિ હોવાથી જીવ અજીવ વગેરે તત્ત્વોનું ચિંતન કરતાં પ્રભુ પુણ્યપાપની વૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ રોકીને સંવર કરીને આશ્રવના દરવાજા સદંતર બંધ કરી દીધા હતા. ઉદય અને સત્તામાં રહેલા કર્મો તપ અને ધ્યાનથી ઉદ્દિરણા કરી સંપૂર્ણ નિર્જરાના લાગીદાર બની લવોલવના સંચિત કરેલા પુરાણા કર્મો નિર્મૂળ કરી નાંખ્યા. પંચસમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ અષ્ટ પ્રવચન માતાના અવલંબનમાં રહી અઠાર પાપસ્થાનકોમાંથી એકે પાપ કદિ

સેવ્યું ન હતું. કદિ શરીરની દરકાર કરી ન હતી. કદી સ્વમાન સાચવવાની અને બહુમાન મેળવવાની અલિલાષા સેવી ન હતી. કદી દાંભક વૃત્તિ રાખી ન હતી આવા અનેક ગુણાલંકૃત પ્રભુ, માન અપમાનમાં સમાનવૃત્તિ ધારણ કરતાં પ્રભુ, નિરાલરણ કાયા અને નિર્મળ મનથી પ્રાયઃ મૌન સેવતા પ્રભુ આત્માની નિરાવરણ દશાને સાધવા માટે સાડા બાર વર્ષ અને એક પખવાડીયા સુધી કષ્ટોની પરંપરાને વેઠતા પૃથ્વીતલ પર વિચર્યાં.

આ સાધના કાળ દરમ્યાન દીક્ષાના દિવસથી અત્યાર સુધીમાં પ્રભુ કોઈ દિવસ જમીન પર ખેઠા નથી. ધ્યાનના આસનો ધારણ કરતા ત્યારે ગોદોહિકા આસને એટલે ગાયને દોહતી વખતે જે રીતે ખેસવામાં આવે છે તેવી રીતે ખેસીને પ્રભુએ કોઈ વાર ધ્યાન ધર્યું હશે. તે સિવાય એક મિનીટ પણ ખેઠા નથી. આવી ઉત્કૃષ્ટ સાધના કરતાં પ્રભુ કદી અકળાયા નથી, મુંઝાયા નથી, થાક્યા નથી. એક માત્ર જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રણ રત્નોને પ્રગટ કરવા રાતદિવસ જોયા વગર દિલનું સંમાર્જન કરતાં જ રહ્યા, કરતાં જ રહ્યા. હૃદયભૂમિ વિશુદ્ધ બની ગઈ. અંતરમાં સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્ચારિત્ર રૂપ ત્રણ રત્નોનો ચળકાટ વધી ગયો. પ્રભુ સાધનાની અંતીમ ક્ષણે પહોંચી ગયા. ધૈર્ય-પૂર્વક ત્યાંથી વિહાર કરતાં જૂંલકગામની બહાર ઋગુવાલુકા નદીના ઉત્તર કાંઠે પધાર્યાં.

ગ્રીષ્મ ઋતુનો સમય હતો. વૈશાખ સુદ દશમનો દિવસ હતો. તે દિવસે પ્રભુએ પોતાના છન્નસ્થ પર્યાયમાં ચોવિહારી છક્રનો અંતિમ તપ સ્વીકાર્યો હતો. શામક નામના કોઈ

ગૃહસ્થના ખેતરમાં કોઈ ચૈત્યની નજીક શાલતરૂં નામના વૃક્ષની નીચે મધ્યાહ્ન સમયના તીવ્ર તાપથી ઘગઘગતા અંગારા જેવી રેતીમાં અને અગ્નિજ્વાલા સમી સખત “લુ”માં ઉઘાડા શરીરે, ઉઘાડા મસ્તકે અને ઉઘાડા પગે ઉત્કટિકા આસને બેસી પ્રભુ આતાપના લેતાં ધ્યાન ધરવા લાગ્યા. ધ્યાન ધરતાં દિવસનો ત્રીજો પ્રહર પૂર્ણ થવા આવ્યો અને ચોથા પ્રહરની શરૂઆત થઈ. ચંદ્ર હસ્તોત્તરા (ઉત્તરા કૃત્તિકા) નક્ષત્રમાં આવ્યો હતો, તેવે સમયે પ્રભુ ક્ષપકશ્રેણીમાં આરૂઠ થયા અને શુદ્ધ ધ્યાનના બીજા પાયાના ધ્યાનમાં આગળ વધ્યા. દશમા ગુણસ્થાનકને અંતે પ્રભુએ પ્રબળ એવા મોહ-શત્રુને જીતી લીધો. આથી સત્તાધિશ એવા મોહનીયકર્મના પરિવારમાં બળભંગાટ જાગ્યો ! શોર બકોર કરતી મોહસેના ભાગવા માંડી. પળવારમાં તે એ સેના વેરવિખેર થઈ ગઈ. અતિ ઉત્કૃષ્ટ સાધનાના બળથી અનાદિ કાળથી આત્મગુણને ઠાંકનારા જ્ઞાનના આવરણ અને દર્શનના આવરણ ખસવામાં આ્યા. અને અંતરાયે પણ પોતાની સત્તા છોડી દીધી. આથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, દર્શનાવરણીય કર્મ, મોહનીય કર્મ અને અંતરાય કર્મ રૂપ ચાર ઘાતિકર્મો સંપૂર્ણ રીતે નાશ પામી ગયા. અને પ્રભુના અંતર આકાશમાં અનંત સૂર્યોના પ્રકાશ પૂંજને મહાત કરે તેવા કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન રૂપ સૂર્યો જળહળી ઉઠ્યા. અજ્ઞાનના પડલ ચીરાઈ ગયા. પ્રભુ સાધનાની અંતિમ ક્ષણે પહોંચી ગયા, અને એ અંતિમ ક્ષણ એટલે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનની પ્રાપ્તિ. જે મેળવવા માટે પ્રભુએ કર્મરાજ સામે જંગ માંડ્યો હતો એમાં તેમણે સંપૂર્ણ જીત મેળવી. એ અપૂર્વ જીતના પ્રતાપે સચરાચર જગત તેમની અંતરદષ્ટિમાં સમાઈ ગયું. આંખો બંધ કરીને પણ પ્રભુ દેખવા લાગ્યા. સ્વચ્છ દર્પણમાં જેમ મુખ દેખાય તેમ પ્રભુ

ત્રણે જગતના ભાવો જોવા અને જાણવા લાગ્યા ! સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ એ ત્રણે જગતની લેહરેખા પ્રભુના હૃદય-માંથી ભુંસાઈ ગઈ. પ્રભુ સર્વજ્ઞ બન્યા. પ્રભુ દિવ્ય જ્ઞાન અને દિવ્ય દર્શનના સ્વામી બન્યા. અઢાર દોષો નાશ પામવાથી પ્રભુ મહાવીર જીવન-મુક્ત દશાને પામ્યા. એ પરમાત્મા, અરિહંત થયા. સાધનાની અંતિમ ક્ષણે પહોંચીને અંતિમ તીર્થોંકરની આત્મલક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરી લીધી.

આત્માની ત્રણે દશા-આધક, સાધક અને સિદ્ધ.
 આત્માના ત્રણે ગુણુ-જ્ઞાન, જ્ઞાતા અને જ્ઞેય.
 આત્માના ત્રણે સ્વરૂપ-ધ્યાન, ધ્યાતા અને ધ્યેય.
 આત્માના ત્રણે કર્મ-કર્મ, કર્તા અને ક્રિયા.

પોતે રહે અને બીજાને પણ રડાવે, તે શેતાન.
 પોતે હસે અને બીજાને રડાવે, તે હેવાન.
 પોતે ભલે રહે પણ બીજાને હસાવે, તે ઈન્સાન.
 પોતે હસે અને બીજાને પણ હસાવે, તે ભગવાન.

૨૩. જય જયકાર

વૈશાખ સુદ દશમના દિવસે ત્રિવ આતાપના લેતાં પ્રભુને કહિ નાશ ન પામે તેવા અપ્રતિપાતિ કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શનની સિદ્ધિ સાંપડતાં ઇન્દ્રોના ઇન્દ્રાસનો ડોલી ઉઠયા. આખી પૃથ્વી પુલકિત બની. તે ક્ષણે નારકીમાં રહેલા જીવોએ પણ પ્રકાશને પામી ક્ષણભર શાંતિનો સ્વાદ ચાખ્યો. એ ખુશનુમા સમયે સર્વત્ર આનંદ વર્તી રહ્યો. ઇન્દ્રો અને અસંખ્ય દેવતાઓ જ પ્રભુનો જ્ઞાનમહોત્સવ ઉજવવા આવ્યા. પ્રભુની સાધના સફળ થવાની ખુશાલીમાં કેટલાક દેવો હર્ષથી નાચવા લાગ્યા ! કેઇ કુદવા લાગ્યા ! કેઇ ગીત ગાન કરવા લાગ્યા ! કેઇ દેવદુંદુલિના ગંભીર ઘોષ ગબવવા લાગ્યા ! કેઇ દેવતાઓ પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કરવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી દેવોએ રચેલા રત્ન, સુવર્ણ અને રૌપ્યમય ત્રણ ગઢવાળા સમવસરણમાં ખેસી જ્ઞાનના સાગર પ્રભુ મહાવીરે પ્રથમ મંગલ દેશના ફરમાવી. પણ દૂરથી આવનાર મનુષ્યોને

અનુકૂળ સમય ન હોવાથી મોટા ભાગે પ્રાયઃ અવિરતિ દેવો અને ઇન્દ્રો જ શ્રોતાજનો તરીકે હાજર હોવાથી કોઈને વિરતિના પરિણામ ન જાગ્યા. પ્રભુનું એ પ્રથમ મંગલ ઉદ્દ્યોધન નિષ્ક્રમ ગયું. ભારે આશ્ચર્ય ! આશ્ચર્ય ! શ્રી તીર્થંકર દેવોની દેશના-અમોઘ દેશના એટલે કદિ નિષ્ક્રમ ન જાય પણ પ્રભુ મહાવીર માટે જ આમ બન્યું ! તો એ પ્રભુએ તો અમૃત વરસાવ્યું પણ ઝીલનારા હાજર ન હતા. એ બધો લાલ દેવોને મળ્યો. દેવો માત્ર સાંભળીને રાજી થયા. રત્નમય સમવસરણમાં બેસીને દેશના દેવી એ સર્વત્યાગી સર્વવિરતિ આત્મા માટે યોગ્ય નથી એમ જાણતાં છતાં પ્રભુએ તીર્થંકરપદના કલ્પ મુજબ દેવોએ કરેલ સમવસરણ વગેરેનો ઉપયોગ કર્યો. તે સિવાય પ્રભુને ચોત્રીશ અતિશયો પ્રગટ થયા તેમાં પ્રથમના ચાર અતિશયો પ્રભુને જન્મથી જ હતા. ૧. પ્રભુનું શરીર અનંત રૂપવાન, સુગંધમય, રોગરહિત અને પરસેવા રહિત હોય, ૨. લોહી અને માંસ ગાયના દૂધ જેવા ઉજ્જવળ હોય, ૩. આહાર અને નિહારની વિધિ ચર્મચક્ષુએ બેઠ ન શકાય, ૪. અને પ્રવાસોપવાસમાં કમળ જેવી સુગંધ હોય ! આ ચાર અતિશયો જન્મથી હોવાથી તે મુલાતિશય કહેવાય છે. તેમ જ કેવળજ્ઞાન પછી અગ્યાર અતિશયો પ્રગટ થાય છે.

(૧) દેવોએ રચેલ યોજનપ્રમાણ સમવસરણની ભૂમિમાં કોટાકોટી દેવો, મનુષ્યો અને તિર્યંચો સમાઈ જાય. ભગવાનના પ્રલાવથી કોઈને સંકડાશના અનુભવ ન કરવો પડે.

(૨) પ્રભુની વાણી સર્વલાષાનુગામિની હોય, એટલે પ્રભુ અર્ધ માગથી લાષામાં દેશના આપતા હોવા છતાં દેવતાઓ દેવી લાષામાં સમજે, મનુષ્યો માનુષી લાષામાં અને તિર્યંચો

તિય'ચી લાખામાં સમજે. દેશોદેશથી એકત્ર થયેલા મનુષ્યો સૌ પોતપોતાની લાખામાં પ્રભુવાણીનો મર્મ સમજે અને પ્રતિબ્રોધ પામે.

(૩) મહા તેજસ્વી પ્રભુના મુખ સામે નજર માંડીને જોઈ ન શકાતું હોવાથી પ્રભુના પ્રલાવથી દેવતાઓ પ્રભુના મસ્તક પાછળ 'લા મંડળ'ની રચના કરે તેમાં પ્રભુના વદન તેજ સંક્રમાય એટલે દરેક વ્યક્તિઓ પ્રભુના લબ્ય દર્શન સુગમતાપૂર્વક કરી શકે.

(૪) શ્રી તીર્થ'કર પરમાત્મા જ્યાં વિચરતાં હોય કે બિરાજમાન હોય ત્યાં દરેક દિશાઓમાં પચીશ યોજન અને ઉર્ધ્વ અને અર્ધો દિશામાં (સાડાબાર - સાડાબાર) બન્ને મળી પચીશ યોજન એટલે સર્વ મળીને સવાસો યોજન સુધી કોઈ પણ જાતના રોગ ઉત્પન્ન ન થાય, પૂર્વે થયેલા હોય તે નાશ પામે. પ્રભુના આ અતિશયથી સર્વ પ્રાણીઓ નિરોગી અવસ્થાનો અનુભવ કરે.

(૫) ત્યાં સુધી પ્રાણીઓ જાતિવેર અને જાતિ સ્વભાવ વિસરી જાય, એટલે ઉંદર બિલાડી જેવી વેરભાવના શાંત થઈ જાય. સૌ મૈત્રીભાવનામાં કિલ્લોલ કરતાં હોય !

(૬) ત્યાં સુધી સાત પ્રકારના લયો કોઈને સતાવે નહિ.

(૭) તેટલા સ્થાનમાં મરકી વગેરે દેવકૃત, માનવકૃત ઉપદ્રવો અને અકાલ મૃત્યુ થાય નહિ.

(૮) અતિ વૃષ્ટિ ન થાય, (૯) અનાવૃષ્ટિ પણ ન થાય વર્ષાઋતુ સપ્રમાણ ફળ આપે.

(૧૦) દુષ્કાળ ન પડે, પ્રભુના પ્રભાવે લીલા લહેર વરતાય.

(૧૧) સ્વચક્ર અને પરચક્રનો ભય ન હોય.

શ્રી તીર્થંકરપદના મહાત્મ્યને દર્શાવનારા આ અગ્યાર અતિશયો કેવળજ્ઞાન થયા પછી પ્રગટ થતાં હોવાથી જ્ઞાનકૃત અતિશયો કહેવાય છે. તેમ બીજા યોગણીસ અતિશયો દેવતાઓ પ્રગટ કરે.

(૧) પ્રભુના વિહાર સમયે પ્રભુની ધર્મયાત્રાના મોખરે ધર્મધ્વજ લહેરાવતું, કાંતિધોતક ધર્મચક્ર દેવતાઓ આકાશમાં ગતિમાન કરે.

(૨) પ્રભુની બન્ને બાજુ દેવપ્રેરિત શ્વેત ચામરો અણવીંઝ્યા વીંઝાય.

(૩) દેવરચિત સ્ફટિક મણિમય પાદપીઠ સહિત સિંહાસન આકાશમાં ચાલે.

(૪) મોતિના હારોથી સુશોભિત ત્રણ છત્ર ભગવાનના મસ્તક ઉપર દેવી પ્રેરણાથી અદ્ધર ચાલે.

(૫) દેવપ્રેરિત ઇન્દ્રધ્વજ પ્રભુની આગળ ચાલે. દેવપ્રેરિત ધર્મચક્ર, ચામર, સિંહાસન, છત્ર અને ઇન્દ્રધ્વજ એ પાંચે પ્રભુના વિહાર સમયે આકાશમાર્ગે ચાલે. પણ જ્યારે પ્રભુની સ્થિરતા હોય ત્યારે યથાસ્થાને સ્વયં ગોઠવાઇ જાય ! ધર્મચક્ર અને ઇન્દ્રધ્વજ આગળના ભાગમાં, સિંહાસન પ્રભુની બેસવાની જગ્યાએ, પાદપીઠ પ્રભુના પગ નીચે, ચામર બે બાજુ વીંજતા રહે, અને ત્રણ છત્ર મસ્તક ઉપર ગોઠવાય !

(૬) પ્રભુના વિહાર સમયે દેવતાઓ નવનિત જેવા મૃદુ અને સુવર્ણમય અલિનવ નવ અચિત્ત કમળોની રચના કરે. વારા ફરતી જે કમળ પ્રભુના ચરણ નીચે ગોઠવાતા જાય. કમસર જે જે આગળ આવતા જાય અને આગળના પાછળ ફરતા જાય. તેના પર ચરણ સ્થાપી પ્રભુ વિહાર કરે.

(૭) પ્રભુની દેશના સમયે દેવતાઓ દિવ્ય કાંતિમય એવા સમવસરણની રચના કરે છે. એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં રચાયેલ સમવસરણના ત્રણ ગઠ હોય છે. તેમાં પહેલો રત્નમય ગઠ મણીમાણેકના કાંગરાથી યુક્ત વૈમાનિક દેવો રચે, બીજો રત્નમય કાંગરાથી યુક્ત સુવર્ણનો ગઠ જ્યોતીષી દેવો રચે, અને ત્રીજો સોનાના કાંગરાવાળો રૂપાનો ગઠ ભવનપતિ દેવો રચે. દેવોએ રચેલા આ સમવસરણની શોભા અનેરી હોય છે.

(૮) એ સમવસરણમાં જ્યારે પ્રભુ પૂર્વાલિમુખ ધિરાજમાન થાય ત્યારે તેમના પુણ્ય પ્રભાવથી જ દેવતાઓ અન્ય ત્રણ દિશાઓમાં પ્રભુના આકાર જેવા ત્રણ પ્રતિબિંબો છત્ર ચામર સહિત રચીને સ્થાપે. ત્યારે સ્વમુખે દેશના ફરમાવતાં પ્રભુ જાણે ચતુર્મુખે દેશના આપતા હોય એવું લાગે ! પ્રભુ અને પ્રભુના પ્રતિબિંબો વચ્ચેના ભેદને શ્રોતાજનો પારખી ન શકે ! ચારે તરફથી નીકળતા એક સરખા ધ્વનીથી પ્રભુ પોતે જ ઉપદેશી રહ્યા હોય એવું લાગે ! આથી “ પ્રભુ પ્રતિમા પ્રભુ સારિણી ” એવું જે કહેવાય છે તે સાચું જ છે. પ્રભુના આ અતિશયથી મૂર્તિપૂજા સિદ્ધ થાય છે.

(૯) પ્રભુ સમવસરણમાં ધિરાજમાન થાય ત્યારે દેવ-

તાઓ તેમના દેહથી ખારગણો ઉંચો અશોક વૃક્ષ પ્રગટ કરે, તેની નીચે ઝેસીને પ્રભુ ધર્મદેશના ફરમાવે છે.

(૧૦) એ સમવસરણની રચના પહેલા અને પ્રભુના વિહાર સમયે પણ યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાંથી સંવર્તક વાયુ કચરો સાફ કરે. તેમ સુગંધી અને શીતળ પવન મંદ મંદ વાતો રહે !

(૧૧) મેઘકુમાર દેવો પ્રભુની આસપાસ એક યોજન-પ્રમાણ ભૂમિમાં ગંધોદક એટલે સુગંધી જળ વરસાવે !

(૧૨) દેવતાઓ સુગંધી અને પંચવર્ણવાળા સચિત્ત પુષ્પોની જાતુપર્યાંત વૃષ્ટિ કરે. પણ લગવાનના પ્રલાવથી એ પુષ્પોના જીવોને કિલામણા ન થાય !

(૧૩) પ્રભુ વિહાર કરે ત્યારે ઉર્ધ્વમુખી કંટકો દેવ-પ્રેરણાથી અધોમુખી બની જાય !

(૧૪) દેવપ્રેરિત વૃક્ષો પણ નીચા નમીને પ્રભુને નમસ્કાર કરે !

(૧૫) પ્રભુ ખિરાજમાન હોય કે વિહાર કરતાં હોય ત્યારે પણ આકાશમાં દેવહુંડુલિ નિરંતર વાગતી રહે !

(૧૬) વિહાર કરતાં માર્ગમાં રહેલા મોર, પોપટ, મેના વગેરે પશુ પક્ષીઓ પણ પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપીને નમસ્કાર કરે !

(૧૭) શ્રી તીર્થંકરપણાના પ્રલાવથી પ્રભુના નખ,

દાદી મુછ અને મસ્તકના કેશ વધતા નથી, સદા સુશોભિત પ્રમાણથી દેહ કાંતિમાં વધારો કરતા રહે !

(૧૮) શ્રી તીર્થ"કરપદના પ્રકૃષ્ટ પુણ્યોદયથી જેંચાએલા ઓછામાં ઓછા ચારે નિકાયના મળીને એક કરોડ દેવતાઓ પ્રભુની સેવામાં નિરંતર હાજર રહે !

(૧૯) પ્રભુ વિચરતા હોય તેની આસપાસ એક યોજન ભૂમિમાં છએ ઋતુઓ અનુકૂળપણે વર્તી હોય, અને સર્વ પ્રકારના પુષ્પોમાં વિશિષ્ટ પ્રકારનો સુગંધ અને સર્વ જાતિના ફળો રસ ભરપુર સુલતા હોય !

આ પ્રમાણે કર્મકૃત, જ્ઞાનકૃત અને દેવકૃત ચોત્રીશ અતિશયો સર્વ તીર્થ"કરોને હોય તે જ પ્રમાણે તીર્થ"કર નામ કર્મનો ઉદય થવાથી પ્રભુ મહાવીરને પણ આ ચોત્રીશ અતિશયો પ્રાપ્ત થયા. તેમ પ્રબળ પુણ્ય પ્રભાવથી પ્રભુને બીજા ચાર અતિશયો પ્રગટ થયા.

(૧) જ્ઞાનાતિશયઃ ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ, ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિવાળું દર્શનાવરણીય કર્મ, સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળું મોહનીય કર્મ અને ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિવાળું અંતરાયકર્મ; આ ચારે કર્મ આત્મગુણના ઘાતક હોવાથી ઘાતિકર્મ કહેવાય છે. એ ચારે ઘાતિકર્મોને ધ્યાન અને તપોબળથી જ્યારે પ્રભુએ ક્ષીણ કરી નાખ્યા ત્યારે પ્રભુને ભૂત, ભાવિ અને વર્તમાનકાળના ક્ષણક્ષણના ભાવોને જણાવનારા તેમજ ઉત્પત્તિ, નાશ. અને સ્થિરતા રૂપ ત્રિસ્વભાવી જગતના સ્વરૂપને દર્શાવનારાં એવાં

અનંતજ્ઞાન એટલે કેવળજ્ઞાન, અનંતદર્શન એટલે કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયા. આ જ્ઞાન દર્શનની પ્રાપ્તિથી સર્વજ્ઞ બનેલા પ્રભુ ત્રણે જગતના ભાવો બેવા અને બહુવા લાગ્યા.

(૨) વગ્નાતિશય: સર્વજ્ઞ ભાવને વરેલા પ્રભુનો અધ્ય-
વસાય (ઉપયોગ) શ્રેષ્ઠસ્વચ્છ અને નિર્મળ હોવાથી પ્રભુની વાગ્ધારા
રોચક, પ્રિય અને સર્વભાષાનુગામિની હોઈ સાંભળનારને
અનેરો આનંદ ઉપજાવે. તેમના એકે એક શબ્દો અનંત
અર્થયુક્ત હોય, એ વાણીમાં બોલાતા શબ્દો સંસ્કારી હોય,
શ્રેષ્ઠ હોય, શોભનીય હોય, પ્રતિવોષ સહિત હોય, સરળ હોય,
અને માલકોષ રાગથી બોલાતા હોય, શબ્દની અપેક્ષાવાળા
આ સાત ગુણુ અને અઠ્યાવીશ ગુણુ અર્થની અપેક્ષાવાળા
હોય ! એ શબ્દો અર્થયુક્ત હોય, પૂર્વાપર વિરોધ રહિત
હોય, સિદ્ધાંત યુક્ત હોય, સંશયરહિત, દોષ રહિત, હૃદયંગમ,
પરસ્પરસાપેક્ષ, સમયોચિત, તત્ત્વસભર, પ્રગાણોપેત, સ્વસ્લાઘા
અને પરનિંદા રહિત, અનુસરવા યોગ્ય, અતિ સ્નિગ્ધ,
પ્રશસ્ય, કોઈના મર્મ ન ભેદાય તેવા, ઉદાર, ધર્મયુક્ત,
વ્યાકરણસિદ્ધ, પ્રાંતિરહિત, આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવા
ઉત્સુકતારહિત, વિલંબરહિત, વર્ણનીય, વિશેષતાયુક્ત,
સત્યપ્રધાન, યોગ્ય રીતે સમબળ્ય તેવા, વિવક્ષિત અર્થપૂર્ણ,
અને બોલનાર તથા સાંભળનાર કોઈને પણ થાક ન લાગે
તેવા ગંભીર અર્થથી પરિપૂર્ણ એવા પાંત્રીશ ગુણુથી અલંકૃત
પ્રભુની વાણી અમૃત તૂલ્ય હોય, શ્રોતાજનોના સર્વ સંતાપ
શમી બળ્ય અને પરમ શાંતિનો અનુભવ થાય. આવો અદ્ભુત
વાણીનો અતિશય તીર્થંકર શ્રી વીરપ્રભુને પ્રગટ થયો !

(૩) અપાયાપગમાતશિય: અપાય એટલે ઉપદ્રવ, અને

અપગમ એટલે નાશ. પ્રભુ જ્યાં વિચરતા હોય ત્યાં પ્રાયઃ સવાસો યોજન સુધી રોગ મરકી વગેરે ઉત્પન્ન થયેલા હોય તે શાંત થઈ જાય તેમ નવા ઉત્પન્ન થતા નથી !

(૪) પૂજતિશયઃ શ્રી તીર્થંકર દેવો ત્રણે લોકમાં પૂજનીય હોય, દેવતાઓ, ઈન્દ્રો, રાજાઓ અને મનુષ્યો સર્વ તેમને પૂજવાની ઇચ્છા રાખે. એ પૂજતિશયના પ્રભાવે અરિહંત પરમાત્માને કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પછી અષ્ટ મહાપ્રાતિહાર્ય કાયમ હોય. આવા અનુપમ પ્રભાવી અનંત ગુણો અને અતિશયેને વરેલા, અસંખ્ય દેવતાઓથી પરિવરેલા એવા પ્રભુ મહાવીરની સેવા કરવામાં તત્પર એવો હાથી ઉપર બેઠેલો શ્યામ વર્ણુવાળો માતંગ નામનો યક્ષ અને સિદ્ધાયિકા નામની યક્ષિણી એ બન્ને યક્ષ યક્ષિણી નિરતર પ્રભુની સમીપે સેવક બનીને રહેનારા શાસનદેવતા થયા !

શ્રી તીર્થંકરેને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી તીર્થની સ્થાપના કરવાનો નિયમ હોય છે. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી જે ભૂમિની અથવા જે નગરની યોગ્યતા હોય એ તરફ જ પ્રભુ વિહાર કરે.

પ્રભુ મહાવીરે મધ્યમ અપાપા નગરીમાં તીર્થસ્થાપનાની સુગમતા બેઈ. કારણ કે એ નગરીમાં એ સમયે મોટો ધાર્મિક મહોત્સવ ચાલી રહ્યો હતો. અત્યંત ધનાઢ્ય એવા સોમિલ નામના એક પ્રાહ્મણે મોટો યજ્ઞ આરંભ્યો હતો ! એ યજ્ઞમાં ભાગ લેવા માટે દેશ દેશાંતરથી અનેક વિદ્વાન્ પ્રાહ્મણ પંડિતોને આમંત્રણ આપી બોલાવ્યા હતા. વેદવિદ્યામાં પારંગત પંડિતો યજ્ઞક્રિયા કરાવી રહ્યા હતા. કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ પછી પ્રભુએ અપાપા નગરી તરફ સંધ્યા સમયે પહોંચી

વિહાર કર્યો ! ચોત્રીશ અતિશયો અને અષ્ટ પ્રાતિહાર્યથી સેવાતા સુવર્ણકમળો પર પાદશ્લેષ કરતાં પ્રભુ મહાવીરે અસંખ્ય દેવતાઓ સાથે વિહારયાત્રા આરંભી. આ વિહારયાત્રાની શોભા અનુપમ હતી, અવર્ણનીય હતી. રાતભર ચાલતી ચાલતી આ વિહારયાત્રા પ્રભાત સમયે એ નગરીની નજીક પહોંચી. પ્રભુએ એક રાતમાં અડતાલીશ ગાઉનો એટલે બાર યોજનનો વિહાર કર્યો. એ અપાપા નગરીની બહાર અત્યંત શોભાયુક્ત મહસેન નામનું વન હતું. એ મહસેન વનમાં દેવોએ વૈશાખ સુદ અગીયારશના દિવસે પ્રભાતના સમયે એક યોજન પ્રમાણ ભૂમિમાં ત્રણ ગઠથી યુક્ત સુરમ્ય સમવસરણુની રચના કરી. લગ્ય પ્રાણીઓની હૃદય ભૂમિમાં બોધિબીજ વાવવા માટે સમવસરણમાં પ્રભુએ પૂર્વદ્વારથી પ્રવેશ કર્યો. અને બત્રીશ ધનુષ ઉંચા ચૈત્યવૃક્ષને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી “ શ્રી તીર્થાય નમઃ ” એમ કહી સમવસરણુના મધ્ય ભાગમાં ગોઠવાયેલા પાદપીઠયુક્ત રત્નમય સિંહાસન પર પૂર્વાભિમુખે આરૂઠ થયા અને બીજી ત્રણ દિશાઓમાં દેવોએ લક્ષ્મીપૂર્વક પ્રભુના ત્રણ પ્રતિરૂપ એટલે ત્રણ પ્રતિબિંબો સ્થાપ્યા. આ અવસરે ચારે નિકાયના દેવો અને દેવીઓ મનુષ્યો અને તિર્થંચો યોગ્ય દરવાજેથી પ્રવેશ કરી યથાસ્થાને ગોઠવાયા.

પ્રથમ ઈન્દ્ર મહારાજે પ્રભુની અર્થગર્ભિત સ્તુતિ કરી. ત્યાર પછી પ્રભુએ અમૃત તૂલ્ય ધર્મદેશના આપવી શરૂ કરી. વાયુવેગે વાત ફેલાઈ ગઈ કે મહસેન વનમાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા છે અને નગરવાસીઓનાં ટોળા મહસેન વનમાં ઉભરાવા લાગ્યા. સૌ પોતાના વૈભવ અનુસાર સજ્જ થઈને એક બીજાની હોડ કરતાં અને દોડાદોડ કરતાં

લોકોના સમૂહથી મહસેનવન ઉલ્લસિત ગયું. અને પ્રભુની દેશના સાંભળનારાઓની મોટી સલા એકત્ર થઈ ગઈ. એ મોટી સલા સમક્ષ પ્રભુ મહાવીરે સૌને સમજવામાં સરલ પડે એવી અર્ધભાગધી લાષામાં દેશના આપવી શરૂ કરી. સૌ પ્રથમ પ્રભુએ નવ તત્ત્વો સમજાવ્યા, ત્યાર પછી ચાર ગતિના સ્વરૂપને સમજાવતા નારકીઓના દુઃખ, તીર્થ યોગીની પરાધિનતા અને દેવોનો વૈભવ વર્ણવ્યો અને છેલ્લે મનુષ્યગતિની મહાનતા સમજાવી, તેની દુર્લભતા દર્શાવી એ માનવ જીવંતીને સફળ કરવા માટે ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું અને આચરવા યોગ્ય ધર્મના બે વિભાગ પાડી પાંચ મહાવ્રતો રૂપ સર્વાવિરતિ ધર્મ અને પાંચ આજીવ્રતો, ત્રણ ગુણવ્રતો અને ચાર શિક્ષાવ્રતો રૂપ દેશાવરતિ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો.

પ્રભુના પ્રભાવથી મહસેનવન ગાજી ઉઠ્યું! ધર્મસ્વરૂપના પાન કરી સંતુષ્ટ થયેલા લોકોએ આજે હીલોળે ચડ્યા હતા. આજે પહેલી જ વાર લોકોને ધર્મ સાંભળવાનો અને સમજવાનો મોકો મળ્યો હતો. કારણ કે સંસ્કૃત લાષાના વિદ્વાન પંડિત બ્રાહ્મણો પોતાની વિદ્વતા જણાવવા સંસ્કૃતમાં ધર્મચર્યા કરતાં હોવાથી સામાન્ય જનો સમજી શકતા નહિ. એ જ લોકોને આજે ભાવતા ભોજનની જેમ પોતાની પ્રિય, સરલ અને રોચક લાષામાં ધર્મનો મધુરો બોધ સાંભળવા મળ્યો, એથી જ લોકોએ નાચી રહ્યા હતા ! મહસેનવનમાં જ્ય જ્યકાર વર્તી રહ્યો !

૨૪. અજબનું આકર્ષણ

સોમિલ આર્યના યજ્ઞમંડપમાં હજારોગમે પંડિતો એકત્ર થયા હતા. પણ એ પંડિત સમૂહમાં અગ્યાર પંડિતો મહા વિચક્ષણ અને મહા વિદ્વાન હતા. આ અગ્યારે પંડિતો ચાર વેદ અને ચૌદ વિદ્યામાં પારંગત હતા. દરેકનો શાસ્ત્રાભ્યાસ ઉંચ કોટીનો હતો તેથી એ બધા પંડિતો પોતાને સર્વજ્ઞ માનતા હતા, છતાં દરેકના દિલમાં થોડી થોડી શંકાઓ તો પડી જ હતી !

(૧) ઇન્દ્રભૂતિ પંડિત એ સમયમાં સર્વશ્રેષ્ઠ પંડિત મનાતા હતા. મગધ દેશના ગોબર નામના ગામના રહેવાસી, વસુભૂતિ પિતા અને પૃથિવી માતાના સુપુત્ર શ્રી ઇન્દ્રભૂતિની ઉંમર પચાસ વર્ષની હતી, તેમનું ગૌતમ ગોત્ર હતું. અનેક પંડિતો સાથે વાદમાં વિજય મેળવનાર એ પંડિત દરરોજ પાંચસો વિદ્યાર્થીઓને વેદ અને વિદ્યાઓનું અધ્યાપન કરાવતા હતા ! તેમની કીર્તિ એમ્બેર જામેલી હતી. જ્ઞાનના મદમાં પોતાને સર્વજ્ઞ માનતા હોવા છતાં તેમના અંતરમાં “ આત્મા હશે કે નહિ ? ” એવો એક છુપો સંશય પડ્યો હતો ! ૨-૩ ખીજ છેતાલીશ વર્ષના અગ્નિભૂતિ અને ત્રીજા ખેંતાલીશ વર્ષના વાયુભૂતિ, આ બન્ને પંડિતો શ્રી ઇન્દ્ર

ભૂતિના સગા લાઈઓ હતા. એ પણ એટલા જ જ્ઞાની હોવાથી તેમની નિશ્રામાં પાંચસો પાંચસો વિદ્યાર્થીઓ વેદાધ્યયન કરતા હતા. તેમાં અગ્નિભૂતિને “કર્મ હશે કે નહિ?” એ બાબતમાં અને વાયુભૂતિને “શરીર એ જ આત્મા કે અન્ય?” એવી શંકાઓ બંને પાંડિતોના દિલમાં પડી હતી!

(૪) ચોથા વ્યક્ત પાંડિત કોલ્લાગ સંનિવેશના રહેવાસી ભારદ્વાજગોત્રીય ધનમિત્ર પિતા અને વાઙ્ણી માતાના સુપુત્ર હતા. પચાસ વર્ષના એ પાંડિત પાંચસો વિદ્યાર્થીઓના અધ્યાપક ગુરુ હતા. વેદપારગામી હોવા છતાં “આ જગત સત્ છે કે અસત્” એવી શંકા ધરાવતા હતા!

(૫) પાંચમાં સુધર્મ નામના પાંડિત કોલ્લાગ સંનિવેશના રહેવાસી અગ્નિવૈશ્યાયન ગોત્રીય ધર્મિલ પિતા અને લલિલા માતાના પનોતા પુત્ર હતા. મહા વિચક્ષણ એ પાંડિત પાંચસો વિદ્યાર્થીઓના ગુરુ હતા. તેમના દિલમાં “જીવ મરીને પરલવમાં એવો જ થાય કે બીજો?” એવી શંકા હતી! તેમની ઉંમર પચાસ વર્ષની હતી.

(૬) છઠ્ઠા મંડિત નામના પાંડિત મૌર્ય સંનિવેશ નિવાસી વાસિષ્ઠગોત્રીય ધનદેવ પિતા અને વિજયદેવા માતાના ત્રેપન વર્ષની ઉંમરના જ્ઞાની પુત્ર સાડાત્રણસો વિદ્યાર્થીઓના ગુરુ હતા. તેમના હૃદયમાં “બંધ, નિર્જરા છે કે નહિ?” એવી શંકા હતી!

(૭) સાતમા મૌર્યપુત્ર નામના પાંડિત એ જ મૌર્ય-સંનિવેશવાસી મૌર્ય પિતા અને વિજયદેવા માતાના

સડસઠ વર્ષના સુપુત્ર સાડાત્રણસો વિદ્યાર્થીઓના ગુરુ હતા. તેમના અંતરમાં “દેવતાઓ છે કે નહિ ?” એવો સંશય પડેલો હતો !

(૮) આઠમા અકંપિત પંડિત મિથિલા નગરીના ગૌતમગોત્રીય દેવપિતા અને જ્યન્તી માતાના અડતાલીશ વર્ષના સુપુત્ર ત્રણસો વિદ્યાર્થીઓના મૂખ્ય અધ્યાપક હતા. તેમના અંતરમાં “નારકી હશે કે નહિ ?” એવી શંકા હતી !

(૯) નવમા અચલબ્રાતા પંડિત કોશલ નિવાસી હાસ્તિ-ગોત્રીય વસુપિતા અને નંદા માતાના છેંતાલીશ વર્ષના સુપુત્ર ત્રણસો વિદ્યાર્થીઓના ઉપાધ્યાય હતા. તેમના હૃદયમાં “પુણ્ય પાપ હશે કે નહિ” એ શંકા હતી !

(૧૦) દશમા મેતાર્ય પંડિત વત્સદેશના તુંગિક સંનિવેશના રહેવાસી કૌડિન્યગોત્રીય દત્તપિતા અને વરણદેવા માતાના છત્રીશ વર્ષના જ્ઞાની સુપુત્ર ત્રણસો વિદ્યાર્થીઓના ગુરુ હતા. તેમના દિલમાં “પરલોક છે કે નહિ ?” એવી શંકા હતી !

(૧૧) અગ્યારમા પ્રભાસ નામના પંડિત રાજગૃહીના કૌડિન્ય ગોત્રીય બલપિતા અને અતિલપ્રા માતાના લાડકવાયા પુત્ર માત્ર સોળ વર્ષની ઉંમરમાં જ પંડિતાઇ પ્રાપ્ત કરનાર વિચક્ષણ પંડિત હતા. એ નિત્ય ત્રણસો વિદ્યાર્થીઓને અધ્યાપન કરાવતા હતા. તેમના દિલમાં “મોક્ષ છે કે નહિ ?” એવી શંકા હતી !

આ અગીયારે પંડિતો મહા માની અને મહા જ્ઞાની હતા. સુંદર જ્ઞાન સંપાદન કર્યું હોવા છતાં તેમાં સમ્યક્તા

પ્રગટી ન હોવાના કારણે એ જ્ઞાનનું પાચન કરી શક્યા ન હતા. આથી એક એક પદાર્થમાં શંકાશીલ હોવા છતાં દરેક પાંડિતો પોતાને સર્વજ્ઞ માનતા હતા ! દિલની શંકાઓનો પરસ્પર વિનિમય કર્યો હોત તો એ શંકાઓ જરૂર દૂર થઈ શકી હોત ! પણ કોણ કોને પૂછે ? પૂછવા જ્ય તો પોતાના સર્વજ્ઞપણામાં ખામી આવી જ્ય !!!

આ અગ્યારે પાંડિતો વેદપારગામી તેમ યજ્ઞક્રિયા કરાવવામાં નિષ્ણાત હતા. સેંકડો વિદ્યાર્થીગણથી પરિવરેલા એ પાંડિતો યજ્ઞક્રિયામાં મંત્રાક્ષરોપૂર્વક વેદમંત્રોને યોલતા દર્શનાર્થે આવનાર જનતાને આશ્ચર્યમુગ્ધ બનાવી અપાપાનગરીમાં ધાર્મિક વાતાવરણ જમાવ્યું હતું. એટલું જ નહિ પણ એ નગરીની આસપાસ સેંકડો ગાઉ સુધી રહેલા ગામડાઓ અને નગરોમાં આ યજ્ઞક્રિયાનો પડઘો પડ્યો હતો ! અત્યાર સુધી જનતા યજ્ઞને ધર્મ અને બ્રાહ્મણોને ધર્માવતાર માની પૂજતી હતી. એ બ્રાહ્મણોના વાક્યોને વેદવાક્ય માની એ કહે તે પ્રમાણે કરવા સૌ કોઈ તૈયાર હતા. જે કે સંસ્કૃત ભાષા સમજનાર વ્યક્તિઓ બહુ અલ્પ હતી ! પણ બ્રાહ્મણોને સંસ્કૃત ભાષા પ્રિય હતી. તેથી પ્રવચનો સંસ્કૃત ભાષામાં થતા. આમ જનતા સંસ્કૃત ભાષા ન સમજી શકતી હોવાના કારણે ધર્મનો ફેલાવો ઓછો થતો. છતાં સંસ્કૃતપ્રિય બ્રાહ્મણો પોતાની પાંડિતાઈ અને મોટાઈને ટકાવવા પોતાનો જ ઠેકો રાખતા ! આ યજ્ઞમાં દૂર દૂરથી નરનારીઓ દર્શનાર્થે આવી રહ્યા હોવાથી અને અપાપાનગરીના લોકો પણ યજ્ઞક્રિયામાં સતત હાજર રહેવાથી યજ્ઞમંડપમાં ધામધૂમ મચી પડી હતી. સોમિલ આર્યનો હરખ માતો ન હતો. એ ધનાઢ્ય બ્રાહ્મણ આ યજ્ઞમાં

અઢળક નાણું વાપરી રહ્યો હતો ! એની ઉદારતા પણ એમર વખણાતી હતી અને આનંદભરે પાંડિતો યજ્ઞમહોત્સવ ઉજવી રહ્યા હતા !

આવા ધાર્મિક વાતાવરણમાં સમ્યક્લાવ જાત કરવા માટે પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. અષ્ટ મહા પ્રાતિહાર્યથી સુશોભિત અને રત્નમય સમવસરણમાં રત્નમય સિંહાસન પર બિરાજમાન પ્રભુ મહાવીરને ચતુર્મુખે પ્રવચન આપતાં સાંભળી જનસમૂહને અજબ આકર્ષણ જાગ્યું ! કણોપકર્ણ પ્રભુ મહાવીરનો પ્રલાવ ફેલાતાં આકર્ષિત થયેલ અસંખ્ય લોકો યજ્ઞમંડપમાં જવાનું છોડીને હાથમાં અધ્યથાળ લઈને મોટી સંખ્યામાં મહાસેન વનમાં ઉલ્લાસભરે જઈ રહ્યા હતા ! તેમ પ્રભુ મહાવીરના દર્શનાર્થે આવતા દેવદેવીઓથી ગગનમંડળ પણ ચમકી રહ્યું હતું. એવામાં યજ્ઞક્રિયા કરાવતા ઇન્દ્રભૂતિનું ધ્યાન સહસા એ તરફ ખેંચાયું ! સાક્ષાત્ દેવદેવીઓને આવતા જોઈ ઇન્દ્રભૂતિ ખોલી બોલ્યા : “ અરે, સોમિલ ! અરે....પાંડિતો ! જુઓ, જુઓ, આકાશમાં જુઓ ! આપણા યજ્ઞનો મહિમા કેવો ચમત્કારી છે ! યજ્ઞના દર્શન કરવા મનુષ્યોના ટોળા તો ઉલરાય પણ મારી વિશિષ્ટ પ્રકારની યજ્ઞક્રિયાથી આકૃષ્ટ થયેલા દેવદેવીઓ સદેહે આ પૃથ્વી પર આપણા યજ્ઞમંડપમાં આવતાં જણાય છે !” ઇન્દ્રભૂતિના વચનો સાંભળી હજારો પાંડિત પ્રાણણા ફાટી આંખે આકાશ તરફ જોઈ રહ્યા ! ત્યાં તો દેવો યજ્ઞમંડપ છોડીને આગળ જવા લાગ્યા ! આ જોઈ બધા બિરાજ થઈ ખેસી ગયા. આ દેવો ક્યાં જાય છે તેની તપાસ કરતાં ઇન્દ્રભૂતિને જાણવા મળ્યું કે મહાસેન વનમાં કેઈ મહાવીર નામનો સર્વજ્ઞ આવ્યો છે, તેની પાસે આ દેવો જઈ રહ્યા છે. સર્વજ્ઞ

શબ્દ સાંભળતાં ઈન્દ્રભૂતિ ચોંકી ઊઠ્યા ! અને બધા બ્રાહ્મણો પણ ચમકી ગયા ! ઈન્દ્રભૂતિના અંતરમાં અભિમાન ઉછળી પડ્યું ! “આ અવનીતલ પર મારા સિવાય દોઢ સર્વજ્ઞ સાંભળ્યો નથી ! તો આ સર્વજ્ઞ ક્યાંથી કુટી નીકળ્યો ? અત્યાર સુધી આ સર્વજ્ઞ જગતના ક્યા ખૂણામાં છુપાઈ ગયો હતો ? આજે એકદમ અહીં ક્યાંથી આવી ચડ્યો ? મેં સર્વજ્ઞ મનાતા અનેક પંડિતોને વાદમાં પરાજિત કર્યા છે ! પણ રંધાતા મગમાં જેમ કોરડીયું રંધાયા વગર રહી જાય તેમ આ મહાવીર નામનો સર્વજ્ઞ મારાથી જુતાયા વગરનો રહી ગયો લાગે છે ! જોઉ તો ખરો એની સર્વજ્ઞતા કેવી છે ?” યજ્ઞમંડપમાંથી બહાર નીકળીને જોયું તો માર્ગ પર નૂતનવસ્ત્રાભૂષણોથી સજ્જ થયેલા લાખોગમે સ્ત્રી પુરૂષો જતાં આવતાં જોવાયા ! પ્રભુદર્શન કરી પાછા ફરતાં લોકો પાસેથી જાણવા મળ્યું કે “મહાસેન વનમાં દેવોએ રચેલા રત્નોથી ઝળહળતા અને ત્રણ ગઢથી યુક્ત એવા અદ્ભુત સિંહાસનપર બિરાજમાન થઈ મહાવીર નામના એક સર્વજ્ઞ ચતુર્મુખે ધર્મદેશના અર્ધભાગથી લાખામાં ફરમાવી રહ્યા છે. તેમના મસ્તકની પાછળ દિવ્ય કાંતમંડળ ચમકી રહ્યું છે ! મસ્તક ઉપર દેહિપ્યમાન ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યા છે ! તેના પર અતિ ઉંચું આસોપાલવનું વૃક્ષ લોકોને આકર્ષણ કરી રહ્યું છે ! ચારે બાજુ ઉજવલ હંસ જેવા સફેદ ચામરો દેવતાઓ વીંજી રહ્યા છે. ઠીંચણ સુધી તો દેવોએ કૂલોનો વરસાદ વરસાવ્યો છે ! એ પ્રભુ માલકોષ રાગમાં સુમધુર અને આહ્લાદક કંઠથી વિરાગમય એટલે રાગદ્રેષને તજવાના ભાવયુક્ત પ્રવચન વહાવી રહ્યા છે ! અને દેવો એ સુમધુર સ્વરમાં વીણાના સ્વર મેળવી તાલમાં તાલ મીલાવી રહ્યા છે ! વધુ શું કહેવું ! અહા.... શું તેમની વાણીમાં મીઠાશ !

જાણે જીંદગીભર સાંભળ્યા જ કરીએ ! શું તેમનું લવ્ય રૂપ, જાણે ચોવીશે કલાક તેમને નીરખ્યા જ કરીએ ! શું તેમની લવ્ય આકૃતિ, કામણુગારી કાયા, વિશાળ લલાટ, અણીયાળા નેત્રો, લાંબા કાન, દીર્ઘ ભુજઓ અને અત્યંત વિસ્તૃત અને દૃઢ હૃદય વિલાગ, જેતાં જેતાં નયનો ધરાય નહિ, જેમ જેમ જેમ જોઈએ તેમ તેમ વધુ પ્રેમ જાગે એવા વહાલસોથી માતા જેવા વાત્સલ્યભાવથી સૌને નિહાળતા એ મહાવીર પાસેથી કદી પણ ખસવાનું મન ન થાય. પણ એવું સૌલાગ્ય ક્યાંથી ? સંસારીઓને સો કામ ! ઉઠવું પડ્યું અને ઉઠ્યા પણ અમે અમારા દિલ તો ત્યાં જ ભૂલી આવ્યા છીએ ! પંડિતો તો ઘણા જોયા, કહેવાતા સર્વજ્ઞો પણ ઘણા જોયા પણ મહાવીર જેવો એકે નહિ ! શું એની પ્રવચન શૈલી ! એક એક શબ્દ અમૃત નીતરતો ! અર્ધમાગધી લાષા મઠ્યું એ પ્રવચન જાણે સૌના શ્રેયને નોતરી રહ્યું છે ! સૌના કલ્યાણને આમંત્રણ આપી રહ્યું છે !” જોલનાર લાવ-વિભોર બની જોડ્યે જતો હતો ! તેમ તેમ ઈન્દ્રભૂતિના દિલમાં અંગારા ચંપાતા જતા હતા ! આવા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં મહાવીરની શ્લાઘા સાંભળી ઈન્દ્રભૂતિ ખળભળી ઊઠ્યા ! અહંકારના આવેશમાં આલાપી રહ્યા ! “અરે.... અરે.... મૂર્ખાઓ ! તમે મૂર્ખ છો મૂર્ખ ! એ ઈન્દ્રજલિયાએ તમને બધાને લોળવીને તમારા માથા ઉપર ભૂરકી છાંટીને તમને તો વશ કર્યા પણ આ વિચક્ષણ દેવતાઓ પણ એની જલમાં ફસાઈ ગયા ! જેણે જીંદગીમાં આસ્રજીળ ચાખ્યું ન હોય તેને લીંબડાનું ફળ મીઠું લાગે ! નહિતર મારા જેવો સર્વજ્ઞપંડિત યજ્ઞમંડપમાં હાજર હોય ને દેવો જેવા દેવો મને છોડીને ત્યાં કેમ જાય ?” લોકોને આવે જવાબ આપી ઈન્દ્રભૂતિ મનોમન વિચારી રહ્યા :

“ આ પાખંડી કેઈ જબરો દંભી અને ઇન્દ્રભૂતિયો જણાય છે. પણ મને લાગે છે કે જેવો સર્વજ્ઞ હુશે તેવા જ આ દેવો હુશે ! કે પછી એ દેવોની પાસે તત્ત્વ સમજવાની શક્તિ જ નહિ હોય ! ગમે તે હોય પણ હું ત્યાં જઈ એ સર્વજ્ઞની સાથે વાદ કરી એના લક્ષ્મણોની સામે જ તેને જીતી લઉં ! અને એની પોલ ખુલી પાડી દઉં ! હું કોણ છું ? આ જગતમાં મારા જેવો કેઈ વેદ વિચક્ષણ નથી ! શાસ્ત્રપારંગત પણ કેઈ નથી ! મેં સેંકડો યજ્ઞો કર્યાં ! મેં લાખોના દાન કરાવ્યાં ! મેં અનેક બ્રાહ્મણોને પંડિત બનાવ્યાં ! હું જ્યાં જઉં ત્યાં પંડિતો મને માન આપે ! ધનાઢ્યો મારી પૂજા કરે....! સર્વશેખર બનીને હું સંતોષ અને શાંતિથી જીવી રહ્યો છું ત્યાં આ સર્વજ્ઞ આવીને મારા અંતરમાં આગ લગાડી દીધી ! આ આગને ઠારવા માટે એની પાસે જવું જ પડશે ! હું તેને પરાસ્ત કરીશ ત્યારે જ મને જંપ વળશે ! ” આવા વિચારો કરતાં પોતાની પંડિતાઈ પર મુસ્તાક રહેનાર ઇન્દ્રભૂતિ નૂતન સર્વજ્ઞનું નામ અને શ્લાઘા સાંભળી ઉત્તેજિત બનીને તેને પોતાની તકાતનો પરચો બતાવવા ચાલ્યા !

મહાભર્યા ગજરાજની ચાલે ચાલતાં ઇન્દ્રભૂતિની પાછળ તેમનો શિષ્ય પરિવાર ચાલ્યો ! યજ્ઞમંડપમાં રહેલા હજારો પંડિતો અને બ્રાહ્મણો વિસ્ફારિત નયને તેમને જતાં જોઈ રહ્યા. યજ્ઞમંડપમાં એટ આવી ગઈ અને મહાસેન વનમાં કેઈ અજબ ભરતીનો ચમકારો ચમકી રહ્યો. સૌ તાબુબ બની ગયા....સ્તબ્ધ બની ગયા....! આજે વેદપારંગત એ બ્રાહ્મણોના દિલમાં કેઈ અવનવો બનાવ બનવાના લણકારા વાગી રહ્યા ! આજે અપાપા નગરી હાલકદોલક જણાતી હતી ! આજે પ્રભુ મહાવીરના પૂનિત પગલે એ નગરીના આણુંએ આણુંએ

નવચેતન ચમકારા મારતું હતું. પ્રભુદર્શને જનાર લોકો ઉત્સુકતાપૂર્વક ઉતાવળે પગલે મહસેનવન તરફ દોડી રહ્યા હતા ! દર્શન કરીને પાછા ફરતાં લોકો આશ્ચર્યચકિત હૈએ અને પ્રફલિત વદને મહાવીરના જ ગુણગાન ગાતાં ગાતાં ધીરે પગલે ઘર તરફ જઈ રહ્યા હતા ! મુખે મુખે મહાવીર શબ્દ સરતો હતો ! એની ગંભીરતા....., એની તેજસ્વિતા....., એની ઓજસ્વિતા....., એની જ્ઞાનગરિમા....., એની પ્રવગન-પટુતા....., એનું મુખમાધુર્ય..... વખણાતા હતા. અતિ અદ્ભુત સમવસરણની રચના. એથી અદ્ભુત ઇન્દ્રો અને ઇન્દ્રાણીઓ, દેવો અને અંકાર કરતી દેવીઓની પ્રત્યક્ષતા, અને તેથી અનંતગણા અદ્ભુત રૂપરૂપના સ્વામી, પ્રત્યક્ષ જ્ઞાનમૂર્તિ અને તેજમૂર્તિ સમા પ્રભુ મહાવીર પ્રત્યે સર્વને અજબ ગજબનું આકર્ષણ જાગ્યું. પહેલા તો લોકોએ મહસેન વનમાં પાદચારી કરતાં શારીરિક સ્વાસ્થ્ય મેળવવા આવતા. પણ આજે એ વનમાં આત્માનંદની ઉબાણી ઉજવાતી હતી આ ઉબાણીમાં એક વધુ આકર્ષણ એ હતું કે દેવો અને મનુષ્યો કરોડોની સંખ્યામાં હાજર હતાં છતાં કોઈને સંકડાશ કે ગરમીનો અનુભવ થતો ન હતો. એનાથી પણ વધુ આકર્ષણ એ હતું કે વાઘ અને બકરી, સિંહ અને ગાય, નોળીયો અને સાપ, ઉંદર અને બિલાડી; આવા જાતિવૈરવાળા અનેક પશુઓ પણ પોતાનો જાતિસ્વભાવ ભૂલી એક બીજા અડોઅડ બેસીને પ્રભુવાણીના પાન ઉચ્ચકન્ના બની કરી રહ્યા હતા ! મહાવીરની મધુર દેશના શોકગ્રસ્ત સર્વ સંસારીઓના માનસતટ પર અમીછાંટણા વેરી રહી હતી ! જ્યારે ઇન્દ્રભૂતિ પોતાના હરીફને હંકાવવા જઈ રહ્યા હતા ! માર્ગમાં મહાવીરની પ્રશસ્તિરૂપ લોકવાણી પ્રત્યે અણુગમો ખતાવતા અને પોતાની બિરદાવલીના શ્રવણથી આનંદ

અનુભવતા ઇન્દ્રભૂતિ મહાસેનવનના મૂખ્ય દ્વાર સમીપે પહોંચ્યા. દૂરદૂરથી સમવસરણુની દિવ્યતા નજરે ચડી. નજીક સરતાં ઇન્દ્રભૂતિને મહાવીરની મનોહર મુખમુદ્રા દષ્ટિગોચર થઈ! અનેરી ચમક સાથે તેમના ગર્વિષ્ઠ મુખમાંથી સહસા સરી પડ્યું: “ અરે, આ શું? ” સાક્ષાત્ તેજમૂર્તિ સદેહે અહીં હાજર છે કે શું? ” ઇન્દ્રભૂતિને લોકવાણીને અનુસરતું સહસ્રગણું સત્ય લાઘ્યું! સમવસરણુની સમૃદ્ધિ હૈયાની હડકેટે આવતાં જ ઇન્દ્રભૂતિને આંચકો લાગ્યો! આંખ પહોળી થઈ ગઈ! આટલી સમૃદ્ધિ! હરિક્ષ્ની તેજસ્વિતા તેના હૃદયને હંકાવી ગઈ! પચાસ વર્ષના જીવનકાળમાં તેમણે પાંડિતો ઘણા જોયા હતા પણ આજના આ નવા પાંડિતનો ભેટો તેમને સ્તબ્ધ બનાવી ગયો! પ્રભુ મહાવીરના યોગની અશ્વર્યાતા જોઈ ઇન્દ્રભૂતિની વિજયકામના ઠરી ગઈ! અહીં આવવા સુધીનું પગલું તેમને અવિચારી લાગ્યું! “ અહા! મેં ઘણા પાંડિતો જીત્યા....હંકાવ્યા....હરાવ્યા.... આ એક પાંડિત જીતાયા વગરનો રહી જાત તો મારું શું બગડી જવાનું હતું? આ દિવ્યમૂર્તિ ક્યાં અને હું ક્યાં? બધા પાંડિતોને ઓળખનાર હું આ પાંડિતને કેમ ઓળખતો નથી! ” આમ વિચાર-મૂઠ બનેલા ઇન્દ્રભૂતિને યાદ આવી ગયું કે થોડા વર્ષો પહેલા ક્ષત્રિયકુંડનગરના સિદ્ધાર્થ રાજાના સુપુત્ર વર્ધમાનકુમાર પિતૃરાજ્યનો ત્યાગ કરી યોગ ધારણ કરી ચાલી નીકળ્યા હતા. ઘણા સંકટોને સહન કરતાં તીવ્ર તપસ્યા કરતાં, એકાકીપણે વિચરતાં, જગતને ઢુંઢી ઢુંઢીને ધ્યાન તપ અને સહનશીલતાના યોગે આત્મજ્ઞાન મેળવનાર જૈનોના ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીરસ્વામી છે! હવે ઓળખ્યા! આમની પાસે મારી પ્રતિષ્ઠા જાળવવી મુશ્કેલ છે! પણ હવે તેમની પાસે જઈતો હૃદય થરથરે છે!

અને પાછો જઈતો પગ થરથરે છે ! કરવું કેમ ? જો દેવ કરે ને હું આ સર્વજ્ઞને જીતી લઉં તો મારી કીર્તિ દીગંતમાં રેલાય ! “હે પરમેશ્વર ! મારી લાજ રાખવી તમારે હાથ છે” એવી પ્રાર્થના કરતાં ઇન્દ્રભૂતિ અપલક નેત્રે મહાવીરને નીહાળી રહ્યા. અરે મહાવીરના પ્રથમ દર્શને જ તેમના પ્રત્યે કોઈ અજબગજબનું આકર્ષણ જાગી રહ્યું ! “આજે મને આમ કેમ થાય છે ! શું મહાવીર પ્રત્યે મને લવોલવની પ્રીતિ ઉભરાણી છે કે પછી એ ઇન્દ્રજલની કોઈ રમત છે ? પણ અહીં કોઈ જાતની કૃત્રિમતા દેખાતી નથી ! આડંબર દેખાય છે પણ મિથ્યાડંબર નથી લાસતો !” ચારે બાજુ નજર ફેરવતાં દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચોનાં મુખ પરના લાવ જોયા. સૌ પ્રસન્ન હૈયે જુલ્હી રહ્યા હતા ! અત્યાર સુધી પોતાની બુદ્ધિ અને પંડિતાઈ પર મુસ્તાક રહેનાર ઇન્દ્રભૂતિ આજે મુરબ્બઈ ગયા ! ભારે વિમાસણમાં પડી ગયા ત્યાં તો તેમના સતેજ કાને એક મંજુલસ્વર અથડાયો. “હે ઇન્દ્રભૂતિ ગૌતમ, ! તમે લલ્લે આવ્યા. તમારું સ્વાગત હો.”

મહાવીરનો કર્ણપ્રિય અવાજ કર્ણગોચર થતાં જ ઇન્દ્રભૂતિને જાગેલા અજબ આકર્ષણમાં એર વધારો થયો !

*

કદાચ કાચબાની પીઠે વાળ ઉગે, વંધ્યાને પુત્ર થાય, આકાશમાં પુષ્પ ઉગે, આ અશક્ય છતાં શક્ય બની જાય, પણ લક્ષ્મિ વગર લવસાગર કદાપિ તરી શકાતો નથી.

૨૫. અહિંસા ધર્મનો અંકડો

પ્રભુ મહાવીરના મનોમુગ્ધ ધ્વનિથી મંત્રમુગ્ધ બની ગયેલા ઇન્દ્રભૂતિ વિચારોની જાળમાં અટવાઇ ગયા. પ્રભુના સ્વાગતસૂચક શબ્દો ઇન્દ્રભૂતિને અત્યંત પ્રિય લાગ્યા ! એ શબ્દોની મીઠાશ એના દિલને હચમચાવી ગઈ ! આહા, આ જુદાગીમાં આટલા મીઠાસ્વરે મને કોઈએ સંબોધ્યો નથી ! માનવીનું મન હંમેશા સ્નેહ તરફ ઢળેલું હોય છે. ઇન્દ્રભૂતિ પણ એક માનવી જ હતા, અને સામે મહાવીર જેવા સ્નેહમૂર્તિ હતા ! વડીલોના વાતસલ્ય કિરણો કોને આકર્ષિત નથી કરતાં ? આ તો વડીલોના પણ વડિલ દેવાધિદેવ શ્રી મહાવીરના માધુર્ય-લયા ળોલ હતા ! એમાં સાચા સ્નેહનો રણુકાર હતો ! પરિપૂર્ણ પ્રેમનો અંકાર હતો ! આ સત્ય અને પરિપૂર્ણ પ્રેમલયા સંબોધનથી ઇન્દ્રભૂતિનું હૈયું શ્રી મહાવીર પ્રત્યે ઝુકી ગયું ! છતાં મિથ્યાલિનિવેશની ઓથે અવરાયેલા ઇન્દ્રભૂતિના દિલમાં થયું : ‘ અરે આ તો મારું નામ અને ગોત્ર પણ જાણે છે ? ’ અથવા જગપ્રખ્યાત એવા મને કોણ પીછાણું નથી ? ’ જો આ મહાવીર મારા મનનો સંશય પૂછવા વગર છેદી નાખે તો હું અવશ્ય તેમનો શિષ્ય બની જાઉં ! ત્યાં તો ફરી એ જ મંજુલ સ્વર કાને અથડાયો ! ‘ પ્રિય ઇન્દ્રભૂતિ ! તમે શું વિચાર કરો છો ? તમારા અંતરમાં ‘આત્મા છે કે

નહિ' એવી શંકા છે ને ? આવો, હું તમારી શંકાનું નિરસન કરું ! ” આશ્ચર્યમૂઠ ઇન્દ્રભૂતિ પ્રભુની સામે આવી ઊભા. અંતરનું અભિમાન તેમની રબળ માગી રહ્યું હતું. એ સ્થાને મહાવીર પ્રત્યેનો પૂજ્યલાવ આકાર પામી રહ્યો હતો !

યોજન પ્રમાણભૂમિમાં કોટીગમે નરનારીઓ, ઇન્દ્રો, ઇન્દ્રાણીઓ, દેવો અને દેવીઓ ઉપસ્થિત હતા. ખૂદ પ્રભુ મહાવીરે જેનું વ્યક્તિગત સ્વાગત કર્યું, એ વ્યક્તિ જેવી તેવી ન હોય, એમ માની સલાજનોએ ઇન્દ્રભૂતિને સલાની મોખરે બેસવાનું સ્થાન આપ્યું ! વિદ્યાર્થીગણ પણ યથાસ્થાને ગોઠવાઈ ગયા.

અનુપમ જ્ઞાનશક્તિના સ્વામી પ્રભુ મહાવીર પોતાની જ્ઞાનધારા વહેતી મૂકતાં બોલ્યા : “ઇન્દ્રભૂત ! આત્મા છે કે નહિ” એવો સંશય કેને થયો ? સંશય કરનાર કેણુ ? ‘હું શંકા કરું છું’ એમાં ‘હું’ના સ્થાને તમે કેને માનો છો ? ” આવો પ્રશ્ન સાંભળી ઇન્દ્રભૂતિ સ્થગિત થઈ ગયા. ‘હું’ એટલે કેણુ ? એવો કદિ વિચાર કર્યો ન હતો, ત્યાં પ્રભુ આગળ વધ્યા : મહાનુભાવ ! ‘હું’ એટલે આત્મા. શંકા એ તેના જ્ઞાનનો પર્યાય. તમને વિજ્ઞાનઘન ઇત્યાદિ વેદના પરસ્પર વિરૂદ્ધ વાક્યોથી શંકા જાગી છે પણ તમે વેદના પઢોનો અર્થ બરાબર સમજ્યા નથી. જ્ઞાનના સાગર પ્રભુ મહાવીરે એ વેદના પઢોના સાચો અર્થ કરી વેદના પઢોથી જ ઇન્દ્રભૂતિની શંકાનું સહેલાઈથી નિરસન કરી નાખ્યું. ઉપરાંત સમજાવ્યું “જેમ દૂધમાં ઘી, તલમાં તેલ, પુષ્પમાં સૌરભ સમાયેલ છે, તેમ આત્મા શરીરમાં વ્યાપીને રહેલો છે. એને કીડી કંથુવા જેવડું શરીર મળે તો એમાં વ્યાપીને રહે. મનુષ્ય કે હાથી જેવડું શરીર મળે તો એમાં વ્યાપીને રહે. એ આત્માને સ્વતાંત્ર દ્રવ્ય તરીકે તમે નહિ સ્વીકારો તો તમે જે યજ્ઞાદિ

ક્રિયાઓ કરી રહ્યા છે એ કોના માટે ? પુણ્ય અને પાપનું પાત્ર કોને સ્વીકારશે ? આ બધી ક્રિયાઓ છે તો તેના કરતાં તરીકે કોને સ્વીકારશે ? આવી રીતે આત્માને સિદ્ધ કરનારી વિસ્તૃત વાગ્ધારા ઝીલતાં ઇન્દ્રભૂતિના અંતરમાં આત્માની સિદ્ધિ જડાઇ ગઇ. સંશય છેદાઇ ગયો. તેમના અમાપ જ્ઞાનમાં સમ્યક્ત્વલાવ જાગ્રત થયો. નિર્ઘન્યધર્મનો ઉપદેશ પ્રભુના મુખથી સાંલળી પૂર્વ પ્રતિજ્ઞા મુજબ પ્રભુના શિષ્ય બનવા તૈયાર થઇ ગયા. પ્રભુએ પાંચસો શિષ્યો સહિત ઇન્દ્રભૂતિને પ્રવ્રજિત કર્યાં. ઇન્દ્રભૂતિ પ્રભુના પ્રથમ શિષ્ય બન્યા, એ વાત પવનવેગે અપાપાનગરીમાં પ્રસરી ગઇ. નગરલક્ષમાં જુદીજુદી ચર્ચાઓ થવા લાગી. “ઇન્દ્રભૂતિ જેવા ઇન્દ્રભૂતિ જેના શિષ્ય બની ગયા એ મહાવીરની વાત શું કરવી ? એ તો જ્ઞાનના સાગર છે અને ધર્મના અવતાર છે.” કોઇએ કહ્યું: “આ ઇન્દ્રભૂતિ જેવા મહા પંડિત પણ જેની પાસે પાણી પાણી થઇ ગયા એ મહાવીર કંઈ કરામત જાણતા હશે ? નહિ તો પાંચસો શિષ્યો સાથે ઇન્દ્રભૂતિ પલળી કેમ જાય ?” આમ સૌ પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે તર્કવિતર્ક કરવા લાગ્યા. જાણે પાંખ આવી હોય તેમ ઉડતી ઉડતી આ વાત સોમિલ આર્યાના યજ્ઞમંડપમાં પહોંચી ગઇ. બધા ઇન્દ્રભૂતિના પુનરાગમનની રાહ જોઈ રહ્યા હતા, ત્યાં “ઇન્દ્રભૂતિ મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા” એ વાત સાંલળાણી અને બધા પંડિતો ચોંકી ગયા ! તેમના ભાઈ અગ્નિભૂતિ તો આ વાત માની જ શક્યા નહિ. એમને મન તો આકાશ પાતાળ એક થતા લાગ્યા. ‘ઇન્દ્રભૂતિ’ કોઇના શિષ્ય બને એ સૂર્ય પશ્ચિમમાં ઉદિત થવા જેવી વાત હતી ! નક્કર પાયે વાતનો નિર્ણય કરતાં અગ્નિભૂતિને પોતાના ભાઈને છેતરનાર મહાવીર પર ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો !

અભિમાનથી પગ પછાડીને ઊભા થતા બોલ્યા....“ અરે.... અરે....એ ઇન્દ્રબલિકે મારા મોટા ભાઈને ફસાવ્યો....માયાથી જીતી જનારા એ માયાવીને પરજિત કરી મારા મોટા ભાઈને હું હમણાં જ ત્યાં જઈ તેના પંજમાંથી છોડાવી લાવું ! ” આખા યજ્ઞમંડપમાં સન્નાટો છવાઈ ગયો ! હજારો બ્રાહ્મણો, પંડિતો હાજર હોવા છતાં ઇન્દ્રભૂતિ વિના આ યજ્ઞક્રિયા નિષ્ફળ જશે એવો સોમિલને ભય લાગ્યો. અનર્ગલ પૈસો ખરચીને તેણે મોટે પાયે યજ્ઞ આરંભ્યો, મોટી કીર્તિની આશાએ તેણે દૂરદૂર દેશોથી મોટા મોટા પંડિતોને બોલાવ્યા. બ્રહ્મસમાજમાં અગ્રગણ્ય ઇન્દ્રભૂતિ જેવા પંડિત રત્નોને તેડાવ્યા અને પોતાના આંગણે યજ્ઞ મહોત્સવ માંડ્યો. આ ભવમાં યજ્ઞ અને કીર્તિ અને પરભવમાં સદ્ગતિ મેળવવા માટે લખ લુટ લક્ષ્મી ખરચી રહ્યો હતો. તેને આ બધા લાલ હાથમાંથી સરી જતા લાગ્યા !

અગ્નિભૂતિ પાંચસો શિષ્યો સાથે ધમધમ ધરતી ધુળવતા મોટા ભાઈને છોડાવવા ચાલ્યા ! યજ્ઞમંડપમાંથી નીકળ્યા તો ઉત્સાહભેર પણ જેમ જેમ મહાસેન વન નજીક આવતું ગયું તેમ તેમ તેમનો ઉત્સાહ મંદ પડતો ગયો ! અને દૂરથી સમવસરણ ભૂમિ વિલોકી, નજીક જઈને તેની અદ્ભુત શોભા નિરખી વાત્સલ્યવારિધિ મહાવીરને જોયા. અને નત મસ્તકે સાધુવેશમાં બેઠેલા પોતાના મોટા ભાઈ ઇન્દ્રભૂતિને તેમજ ઇન્દ્રો વગેરેથી મંડિત વ્યાખ્યાનસલાને જોતાં જ તેમનો રહ્યો સહ્યો ઉત્સાહ પણ એસરી ગયો ! સમવસરણની સોપાન-શ્રેણી ચડતાં પગ ભારે ભારે થઈ ગયા. ભાઈને પાછા લઇ જવાનો એરતો મનમાં જ સમાઈ ગયો ! જોશ ઠંડો પડી ગયો અને રોષના તો રામ રમી ગયા ! અગ્નિભૂતિ દરવાજામાંજ

ઊભા રહી ગયા ! મનમાં એક વિચાર ઝળક્યો: “આ મહા-વીરની મુખમુદ્રાના તેજ તો સર્વજ્ઞતાસૂચક દેખાય છે. પણ હું અહીંથી જ માંસા મનનો એક પ્રશ્ન પૂછું અને મને તેનો જવાબ સાથે મળી જાય તો મોટા લાઈની જેમ હું પણ તેમનો શિષ્ય બની જાઉં!” ત્યાં મહાવીરનો મંબુલ સ્વર કાને અથડાયો: “આવો, અગ્નિભૂતિ ગૌતમ, તમે તમારા મોટા લાઈને પાછા લઈ જવા આવ્યા છો ને? ભલે, પણ તમારા દિલમાં “કર્મ” છે કે નહિ?” એવી શંકા છે. લાઈ! વિચાર તો કરો ! પુણ્ય અને પાપ રૂપ શુભ અશુભ કર્મને તમે નહિ માનો તો સુખદુઃખનો અનુભવ કયા કારણથી કરો છો ? એક ઈન્દ્ર, એક સામાન્ય દેવ, એક રાજા, એક રંક, વગેરે ભેદભાવ શા માટે ? જો કર્મજ ન હોય તો કોઈ જીવો નારકીમાં જાય, કોઈ તિર્યંચ ગતિમાં જાય, કોઈ મનુષ્ય બને, કોઈ દેવ બને શા માટે ? કોઈ વ્યાપારી વેપારમાં લાખો કરોડો કમાય, કોઈને કુટી કોડીએ ન સાંપડે, એની મૂળ મુડી પણ ખોટમાં જાય, તેની પાછળ ક્યું તત્ત્વ કામ કરે છે ? પ્રિય અગ્નિભૂતિ ! આનો કોઈવાર વિચાર કર્યો છે ? ચિંતન કરશો તો વસ્તુ તત્ત્વ સમજાશે, તમને વેદના પરસ્પર વિરૂદ્ધ વાક્યોથી કર્મની શંકા જાગી છે પણ કર્મ વિના આ બધી વિચિત્રતા કોને આલારી છે ?”

અગ્નિભૂતિ પ્રભુના મુખથી સરતા કોકિલકુંજન સરખા મધુર શબ્દો ઝીલી રહ્યા અને વિચારમાં પડી ગયા. થોડી વારે બોલ્યા: “મહારાજ ! આપ ફરમાવો છો તે વિચારવા જેવું છે, પરંતુ મારા ધ્યાનમાં એક વસ્તુ બેસતી નથી કે જક અને રૂપી એવા કર્મો ચેતન અને અરૂપી એવા આત્માની સાથે જોડાયા શી રીતે ?”

પ્રભુએ પ્રકાશ્યું: “લાઇ ! જેવી રીતે અરૂપી આકાશમાં રૂપી પદાર્થો સમાય છે તેમ અરૂપી અને ચેતન સ્વરૂપી એવા આત્માની સાથે રૂપી અને જડ કર્મો અનાદિથી સંબંધ થયેલા છે. વળી બ્રાહ્મી જેવી ઔષધીઓ તથા મદિરા જેવા માદક પદાર્થો આત્મા પર સારી ખોટી અસર કરે છે તેમ શુભ અને અશુભ કર્મોનો પ્રભાવ આત્મા પર પડે છે. તેથી જ સંસારમાં સુખી અને દુઃખી, ઉચ્ચ અને નીચ વગેરે વિચિત્રતાઓ સરભાણી છે.” પ્રભુની આવી જ્ઞાન સભર વાણીથી અગ્નિભૂતિ પાંડિતનો સંશય છેદાઇ ગયો. પ્રભુની મિષ્ટ વાણી-વર્ષાથી તેની ઈર્ષ્યા શમી ગઈ અને પ્રતિજ્ઞા મુજબ પ્રભુના શિષ્ય થવા તૈયાર થયા. તેમની સાથે તેમનો વિદ્યાર્થીવર્ગ પણ જોડાઈ ગયો. પ્રભુએ વેદના પદોથી જ તેમનો સંશય છેદી જ્ઞાનમાં અદ્વિતીય એવા અગ્નિભૂતિને પોતાના દ્વિતીય શિષ્ય બનાવ્યા. અને તેની હૃદયભૂમિમાં ઓધિખીજનું વપન કર્યું.

અગ્નિભૂતિ મહાવીરના શિષ્ય બની ગયા, એ વાત સાંભળી સોમિલના યજ્ઞમંડપમાં મહેમાન તરીકે આવેલા બધા બ્રાહ્મણ પાંડિતોના ગર્વનો ચૂરેચૂરો થઇ ગયો! અને શ્રી મહાવીર જ સાચા સર્વજ્ઞ છે એવો વિશ્વાસ દરેકના હિલમાં જાગ્રત થઇ ગયો. તેમના નાના ભાઈ વાયુભૂતિ ગૌતમ તેમજ અન્ય વિદ્વાન પાંડિતોને પ્રભુ મહાવીર પાસે જવાની, તેમને નજરે જોવાની ઉત્કંઠા જાગી. તેમના જ્ઞાન અને વૈરાગ્યની પરીક્ષા કરવાનું સૌને મન થઇ ગયું અને પોતા-પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે મહુસેન વન તરફ જવા તૈયાર થયા.

સૌથી પહેલા વાયુભૂતિ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે

પ્રભુ સન્મુખ પહોંચ્યા. સમવસરણની ઋદ્ધિ અને મહાવીરનું અલૌકિક તેજ જોઈ વાયુભૂતિની આંખો અંજલિ ગઈ! હૃદય સ્થંભિત થઈ ગયું! પ્રભુને જોતાં એટલો બધો આશ્ચર્ય-લાવ ઉભરાયો કે પ્રશ્ન પૂછવો હતો પણ પૂછી શક્યા નહિ. ત્યાં ભગવાન પોતે જ તેમના મનની શંકા વ્યક્ત કરતાં બોલ્યા: “વાયુભૂતિ ગૌતમ! તમને શરીર અને જીવ વિષે ભ્રમ જાગ્યો છે ને? વેદના પરસ્પર વિરૂદ્ધ વાક્યોથી તમે ભ્રમણામાં ગુચ્ચવાયા છો કે શરીર એ જ જીવ છે કે શરીર અને જીવ અલગ છે! તમે એમ માનો છો કે શરીર અને જીવ બંને એક જ વસ્તુ છે. શરીરથી જીવ જુદો હોય તો શરીરની જેમ પ્રત્યક્ષ દેખાવો જોઈએ! તે દેખાતો નથી માટે શરીર એ જ જીવ છે! પણ તમારી આ માન્યતા સાચી નથી. કારણ કે વેદના પદોનો અર્થ તમે બરાબર જાણ્યો નથી. એમ કહી પ્રભુએ વેદના પદોથી જ શરીર અને જીવ જુદા છે એવી સાબીતી કરી બતાવી. ઉપરાંત સમજાવ્યું કે “શરીરમાં આત્મા છે તેથી જ શરીર હરી ફરી શકે છે. ખાઈ પી શકે છે, ઉઠ બેસ કરી શકે છે. મૃત શરીર તેમ નથી કરી શકતું! માટે શરીરથી આત્મા અલગ છે”

વાયુભૂતિએ પૂછ્યું: “પ્રભુ! જો શરીર અને આત્મા જુદા છે તો શરીર કે અન્ય પદાર્થોની જેમ એ નજરે કેમ દેખાતો નથી? એને અનુમાનથી પણ શી રીતે માનવો?”

પ્રભુએ કહ્યું: “પ્રિય ગૌતમ વાયુભૂતિ! શરીર રૂપી છે માટે નજરે દેખાય છે. જીવ અરૂપી હોવાથી બાહ્ય ઇન્દ્રિયથી ગ્રાહ્ય નથી, માટે નથી દેખાતો. દૂધમાં ઘી હોવા છતાં દેખાતું નથી પણ અનુમાનથી ‘ઘી’ છે એમ સ્વીકારવું જ

પડે છે. તેમ શરીરની હલન ચલન આદિ ક્રિયાથી આત્મા છે એમ માનવું જ પડશે. તલના દાણેદાણે તેલ છે તો તેને સમૂહ રીતે પીલવાથી તેલ નીકળે છે. પણ રેતીના એકે કણમાં તેલ નથી; તો રેતીને ગમે તેટલી પીલશો તો એ તેલ નીકળવાનું નથી જ. તેમ જડ શરીર ચેતન સ્વરૂપ કદિ પણ ન બની શકે ! તેમ બંને વચ્ચે કાર્યકારણભાવ સિદ્ધ થતો હોવાથી આત્મા અને શરીર બંને જુદા જ છે.” પ્રભુની આવી સરલ સમજૂતીથી શંકારહિત બનેલા વાયુભૂતિએ પ્રભુનો સિદ્ધાંત સ્વીકારી લીધો અને શિષ્યપરિવાર સાથે સંયમ સ્વીકારી પ્રભુના ત્રીજા શિષ્ય બની ગયા.

આ જોઇ ચોથા વ્યક્ત પંડિતને વિચાર થયો કે શ્રી મહાવીર સર્વજ્ઞ છે એમાં જરાય શંકા નથી. કારણ કે પ્રત્યક્ષ વેદમૂર્તિસમા ઇન્દ્રભૂતિ વગેરે ત્રણે ભાઈઓ જેમના શિષ્ય થયા, એ મારા પણ ગુરુ થાઓ એવો નિર્ણય કરી પ્રભુ પાસે પહોંચ્યા. સમવસરણ વગેરે દિવ્ય સ્વના અને પ્રભુના દર્શન કરી આનંદિત બન્યા. પ્રભુએ પણ તેમને પ્રેમથી બોલાવ્યા: “આર્ય વ્યક્ત ! તમને આ જગત સત્ છે કે અસત્” એવી શંકા જાગી છે. એક બાબુ વેદવાક્ય જગતને સ્વપ્ન સરખું જણાવે છે, બીજી બાબુ બીજું વેદવાક્ય જગતના પદાર્થોનો સ્વીકાર કરે છે. આ કારણથી તમે મુંઝવણમાં પડ્યા કે સ્વપ્ન સરખું છે કે સત્ય ? પણ જગતને સ્વપ્ન સરખું જણાવનારા વેદ વચનનો સાચો અર્થ તમે સમજ્યા નથી. એ વેદપદ વિધિ વાક્ય નથી પણ ઉપદેશ વાક્ય છે. એનો સાચો અર્થ આ રીતે છે કે આ ધન, યૌવન, જીવન, પરિવાર વગેરે પર મોહ રાખી સંસારી જીવ પોતાનું કલ્યાણ ચૂકી જાય છે. એમાં સુખના પ્રલોભનથી પોતાનું હિત શેમાં

છે તે સમજી શકતો નથી. જન્મ ધરીને માનવ અવતારમાં આવેલા બધા આત્માઓ આયુષ્યની સાંકળથી બંધાયેલા છે. એ સાંકળ તૂટી જશે, ત્યારે લાડે રાખેલા ધરની માફક આ શરીરને છોડીને સર્વ જીવો પોતાના કર્માનુસાર કોઈ પણ ગતિમાં ચાલ્યા જશે. કોઈ કોઈનું નથી એમ સમજીને ક્ષણિક સંબંધોમાં ફસાવું નહિ અને આત્મહિતલક્ષી બનવું.” પ્રભુના મુખથી વેદના પદોને સત્ અસત્ વિષે સત્ય રણુકાર સાંભળી ધન્ય બનેલા આર્ય વ્યક્ત, પોતાના પરિવાર સાથે નિર્ગ્ન્ય ધર્મ સ્વીકારી પ્રભુના ચોથા શિષ્ય બની ગયા.

“પછી આર્ય સુધર્મ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સાથે પ્રભુ પાસે આવ્યા. પ્રભુ તેમના મનની વાત પ્રગટ કરતાં ખોલ્યા: “સુધર્મ! પુરૂષ મરીને પુરૂષ થાય, પશુ મરીને પશુ થાય” એવા વેદ વચનથી તમે સિદ્ધાંત બાંધી લીધો કે જવ વાવીએ તો જવ અને ડાંગર વાવીએ તો ડાંગર ઉગે તેમ આ લવમાં જીવ જેવો હોય તેવો જ પરલવમાં હોય, પણ “વિષ્ટા સહિત મરણુ પામેલો માણસ શિયાળુ યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.” એવા બીજા વેદ વાક્યથી તમે સંશયમાં પડ્યા કે સાચું શું? પણ તમારી માન્યતા જ ખોટી છે. તમે સાચો લાવ સમજ્યા નથી. તેનો લાવ આવો છે. જે મનુષ્ય મનુષ્ય તરીકે જીવે એટલે મનુષ્યના કર્તવ્યો જેવા કે દાન દયા પરોપકાર વગેરે કરતો કરતો જીવન પુરૂં કરે તે મનુષ્ય પુનઃ મનુષ્ય યોનિમાં જાય, પણ મનુષ્ય જેવો મનુષ્ય થઈને હલકા કામ કરીને અન્યને સતાવીને, હેરાન કરીને મારે તો એ મનુષ્ય હોવા છતાં પશુ જેવું જીવન જીવી પશુ યોનિમાં જ ઉત્પન્ન થાય. “પ્રભુન મુખથી આવું સ્પષ્ટીકરણ સાંભળી તેમ જ નિર્ગ્ન્ય ધર્મનો સાર સમજી પોતાના વિદ્યાર્થીઓ

સાથે આર્ય સુધર્મ શ્રમણધર્મ સ્વીકારી પ્રભુના પાંચમા શિષ્ય બન્યા. તેમના હૃદયમાં સમ્યક્ત્વલાવ ઉભરાયો.

આર્ય સુધર્મ પ્રભુના શરણે સમાઈ ગયા પછી પોતાની માનસિક શંકા નિવારવા આવેલા આર્યમંડિતને પ્રભુએ પ્રેમથી સત્કારતાં કહ્યું: “આર્યમંડિત! તમને આત્માના બંધ અને મોક્ષ વિષે શંકા છે ને?” મંડિતે કહ્યું: “જી હા, મારી એવી માન્યતા છે કે સ્ફટિક જેવા નિર્મળ આત્માને કર્મો બંધવા, જુદા જુદા રૂપે સંસારમાં ભટકવું, અને ધર્મની આરાધના કરી કર્મથી મુક્ત થવા પ્રયત્ન કરવો, આવું કરવાની જરૂર શું? શાસ્ત્રમાં પણ આત્માને અબદ્ધ, ત્રિગુણાતિત અને વિભુ બતાવ્યો છે. તેમ બીજી બાબુ મોક્ષની ઈચ્છાવાળા આત્માએ ‘યજ્ઞદિ ધર્મક્રિયાઓ કરવી જોઈએ’ એવું પરસ્પર વિરૂદ્ધ જ્ઞાન હોવાથી હું શંકાશીલ બન્યો કે આત્માને બંધમોક્ષ છે કે નહિ?” મહાવીર પ્રભુએ પ્રસન્ન વદને પ્રત્યુત્તર આપતાં કહ્યું: “દેવાનુપ્રિય! તમે એ શ્રુતિવાક્ય યથાર્ય સમજ્યા નથી. એ શ્રુતિપદોનો અર્થ સિદ્ધ આત્માને લાગુ પડે છે. બધા આત્માઓને નહિ.”

મંડિત: “સિદ્ધ આત્મા એટલે?”

પ્રભુ: “દેવાનુપ્રિય! કર્મથી મુક્ત થઈને મુક્તિમાં ગયેલા આત્માઓને સિદ્ધ કહેવાય છે. કર્મથી બંધાયેલા અને સુખ દુઃખને અનુભવતા આત્માઓ સંસારી કહેવાય છે.”

“તો પછી એ નિર્મળ સ્ફટિક જેવો આત્મા કર્મથી બંધાયો શા માટે?” મંડિતે પૂછ્યું.

પ્રભુ બોલ્યા: “વિદ્વન્ મિત્ર! આત્મા અનાદિથી

કર્મો સાથે બંધાયેલો છે. જેમ ખાણમાં ઉત્પન્ન થયેલ સુવર્ણ માટીમય હોય છે પણ અગ્નિના સંયોગથી એ બંને અલગ થાય છે, ત્યારે માટી એ માટી તરીકે અને સુવર્ણ એ સુવર્ણ તરીકે સિદ્ધ થાય છે. પછી એ સુવર્ણ કદી માટી રૂપે પરિણમતું નથી. તેમ આત્મા તપ ત્યાગ ધ્યાન વગેરે આંતરિકલાવથી કર્મથી મુક્ત થઈ સિદ્ધ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરે છે અને મોક્ષમાં જાય છે. એટલે આત્માને કર્મ છે અને મોક્ષ પણ છે, એવું નિશ્ચિત થાય છે.”

પ્રભુ મહાવીરના મુખથી કર્મના બંધ મોક્ષની વ્યાખ્યા સાંભળી આર્યમંડિતના અજ્ઞાન અંધારા વિલય પામી ગયા, તેમના અંતરમાં સ્મરકિતનો સૂર્ય ઝળહળવા લાગ્યો. નિર્ગન્થધર્મનો સાર સાંભળી શિષ્યપરિવાર સાથે પ્રભુના ચરણમાં દ્વીક્ષિત બન્યા અને પ્રભુના છઠ્ઠા શિષ્ય તરીકે જીવનનું સૂકાન પ્રભુને સોંપ્યું.

પછી પ્રભુના પૂનિત પ્રલાવથી આકર્ષિત થયેલા મૌર્ય-પુત્ર પંડિત પ્રભુની સામે આવી ઉભા. પ્રભુએ તેમને સ્નેહથી બોલાવતાં કહ્યું: “મૌર્યપુત્ર! તમને દેવ છે કે નહિ? એવી શંકા પડી છે ને?”

મૌર્યપુત્ર: “હા સ્વામિન્! વેદમાં આવેલા પદના અર્થ મુજબ સ્વર્ગનું અસ્તિત્વ સિદ્ધ થતું નથી. બીજી ખાણ સ્વર્ગની ઇચ્છાવાળાએ અગ્નિહોત્ર નિત્ય કરવો. આથી હું દ્વિધામાં પડ્યો કે સાચું શું?”

પ્રભુએ તેની શંકા દૂર કરવા પ્રકાશ્યું: “લાઇ! તમને

દેવતાઓ વિશેની શંકા ખોટી છે. આ સમવસરણુમાં ખેડેલા અનેક દેવોને તમે જોઈ શકો છો. વેદપદોનો સત્ય અર્થ સમજ્યા વગર તમે શંકાશીલ બન્યા છો. ‘માયોપમાન’ ઈત્યાદિ શ્રુતિવચનો દેવત્વનો નિષેધ નથી કરતા. પણ એની અનિત્યતા બતાવે છે. દેવો ગમે તેટલા લાંબા આયુષ્યવાળા હોય તો પણ આખરે તો એ નામશેષ બની જાય છે. પુણ્ય ખતમ થતાં દેવલવથી ચ્યવીને અન્ય ગતિમાં ચાલ્યા જતાં હોવાથી દેવત્વની પ્રાપ્તિમાં લોલાવવા જેવું નથી. એવું બતાવે છે. કદાચ તમે એવું કહો કે દેવો છે તો આવતા કેમ નથી? તો એનો જવાબ એ છે કે દેવો પુણ્ય વિલાસી હોવાથી પોતાના દેવી વૈલવમાં જ વ્યગ્ર હોય છે. તેમ મનુષ્યલોકની અસહ્ય દુર્ગંધથી અહીં આવી શકતા નથી. છતાં તીર્થંકરોના પાંચે કલ્યાણકો ઉજવવા કે કોઈ ધર્મી આત્માના આકર્ષણથી દેવો અવની પર ઉતરે છે અને પોતાનું ભક્તિકાર્ય બજાવે છે.” પ્રભુના આવા ખુલાસાથી શંકાથી નિવૃત્ત થયેલા મૌર્યપુત્ર સમ્યક્લાવ ધારણ કરી પ્રભુના સાતમા શિષ્ય થયા. તેમની સાથે તેમનો વિદ્યાર્થીગણ પણ જોડાયો.

પછી પ્રભુ પ્રેમાળ નયને અકમ્પિત તરફ નિરખતાં બેલ્યા: “અકમ્પિત! નારકીના જીવો અહીં દેખાતા ન હોવાથી તમને નરક વિષે શંકા જાગી છે. પણ દેવાનુપ્રિય! એ જીવો તો અત્યંત પાપના ઉદયથી માત્ર દુઃખ ભોગવવા સિવાય બીજી કોઈ પ્રવૃત્તિ જ કરી શકતા નથી. તમે વેદ-વચનથી નારકી નથી એવું ગ્રહણ કર્યું. બીજા વેદવચનથી શૂદ્રનું અન્ન ખાનાર નરકમાં જાય છે, એ જાણ્યું, એવા વિરૂદ્ધ વચનથી શંકાચસ્ત થયા; પણ સૂક્ષ્મ ચિંતન કર્યું”

હોત તો તમને નરક વિશે શંકા જાગત નહિ. એ વેદવચનનો અર્થ નારકી નથી એવો નથી પણ નારકી મરીને ફરીને નરકમાં ઉત્પન્ન થતો નથી, એવું પ્રતિપાદન થાય છે. અશુભ કર્મને ઉપાર્જન કરનાર વ્યક્તિ નરકગામી હોય છે. આથી નરક છે અને નારકીઓ પણ છે એવું નક્કી થયું.”

પ્રભુના સત્ય અર્થપૂર્ણ વિવેચનથી અકમ્પિત પંડિતનો નારકી વિશેનો સંશય દૂર થયો, અંતરમાં સમકિતનો દીવડો ઝળકી ઉઠ્યો. પોતાના પરિવાર સાથે પ્રભુ ચરણમાં પ્રવ્રજિત થઇ પ્રભુના આઠમા શિષ્ય થયા.

પછી અચલબ્રાતા પંડિતને સંબોધતાં પ્રભુ બોલ્યા: “આવો, વિદ્વાન્ પંડિત! આવો, તમે પુણ્ય અને પાપના અસ્તિત્વની શંકામાં લેપાયા છો ખરું ને? શાસ્ત્રમાં એક બાબુ જણાવ્યું છે કે આ જગતમાં “ચેતન-અચેતન સ્વરૂપ જે દેખાય છે અને દેખાશે તે સર્વ પુરૂષ એટલે આત્મા જ છે.” તે સિદ્ધ્ય પુણ્યપાપ વગેરે પદાર્થ નથી. બીજી બાબુ “પુણ્યથી પુણ્ય બંધાય અને પાપથી પાપ બંધાય” એવું વેદવચન પણ હોવાથી તમે શંકાશીલ બન્યા. પરંતુ અચલ-બ્રાતા! તમારો આ સંશય અચુક્રત છે. પહેલું વેદવચન આત્માની સ્તુતિ વાચક છે. ‘સર્વં વિષ્ણુમય જગત્’ એવા પદો વિષ્ણુ એટલે આત્માનો મહિમા વધારનારા છે. જેમ શ્રુતિમાં આત્માનો મહિમા બતાવ્યો છે, તેમ પુણ્યપાપનું પણ પ્રતિપાદન તો છે જ. વળી પુણ્ય અને પાપ એ બે તત્ત્વો એટલા બધા પ્રસિદ્ધ છે કે સામાન્ય જન પણ સહેલાઈથી સમજી શકે છે કે જીવ પુણ્ય બાંધે તો સુખ ભોગવે અને પાપ બાંધે તો દુઃખ! આ સૌદાન્તિક વચન છે. પુનર્જન્મ અને કર્મતત્ત્વનું અસ્તિત્વ એમાં જ સમાયેલું છે.

એ પણ સુસંગત અને શાસ્ત્રસિદ્ધ છે.” પ્રભુએ આ રીતે શંકાનું નિરસન કરી અચલબ્રાતા પંડિતને સત્યધર્મ સન્મુખ બનાવ્યા. નિર્મળલાવી એ પંડિતે પણ પોતાના શિષ્ય-પરિવાર સાથે પ્રભુ ચરણમાં ઝુકાવ્યું અને પ્રભુના નવમા શિષ્ય તરીકે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી.

ત્યાર પછી અનંતજ્ઞાની પ્રભુ મહાવીર મેતાર્ય પંડિતને સત્કારતાં બોલ્યા: “આવો આત્મબંધુ! તમને પુનર્જન્મ છે કે નહિ? એમાં શંકા છે? વિજ્ઞાનધન ઇત્યાદિ પદોથી પરલવ નથી એમ તમે સ્વીકાર્યું છે. તેમ જ પ્રાહ્મણ્ય શૂદ્રનું અન્ન ખાય છે એ નરકમાં જાય છે, એવા શ્રુતિવાક્યોથી તમે સંશયગ્રસ્ત થયા, પણ પ્રથમના શ્રુતિવચનને તમે વાસ્તવિક રીતે સમજ્યા નથી, તેથી જ તમે શંકામાં ફસાયા. તેમ તમારું અંતર ‘લૌતિકવાદ’ તરફ વિશેષ ઢળતું રહ્યું છે. ‘આ લવ મીઠા તો પરલવ કેણે દીઠા?’ એવી તમારી માન્યતા છે એ અયોગ્ય છે.” પ્રભુએ વેદના પદોથી જ લૌતિકવાદનું ખંડન કર્યું અને આધ્યાત્મિકવાદની સિદ્ધિ કરી અને જીવ જેમ પૂર્વલવથી આ લવમાં આવે છે તેમ અહીંથી પુનર્લવમાં પણ જાય છે, એ શાસ્ત્રવચનથી સાબિત કરી બતાવતાં પ્રભુની અમૃતવાણીથી મેતાર્ય પંડિતનું અંતર સ્વચ્છ બની ગયું. એ પણ શિષ્યમંડળી સાથે પ્રભુનો સાધુધર્મ અંગીકાર કરી દશમા શિષ્ય તરીકે જાહેર થયા.

પ્રભુની દિવ્ય શક્તિથી પ્રભાવિત થયેલા પ્રભાસ પંડિત કે જેઓએ માત્ર સોળ વર્ષની વયે પ્રખર પંડિતાર્થ મેળવી હતી, એ સમર્થ બાલપંડિત પ્રભુની સામે નત મસ્તકે આવી ઉભા. પ્રભુએ તેમને અમીદ્રષ્ટિથી આવકારતાં કહ્યું: “આવો, પ્રભાસ! તમને મોક્ષ છે કે નહિ?” એવી શંકા છે ને?

“ અગ્નિહોત્રની ક્રિયા જીવંતી કરવી ” એ વચનથી તમે એવી તારવણી કરી છે કે અગ્નિહોત્રની ક્રિયા હિંસાજન્ય હોવાથી તેમ કોઈને ઉપકારનું કારણ હોવાથી દોષ મિશ્રિત છે. તેથી એવી શુભ અશુભ કૃણ દેનારી ક્રિયા કરનાર આત્મા સ્વર્ગ મેળવી શકે પણ મોક્ષની પ્રાપ્તિ ન થઈ શકે. આ ક્રિયા જીવનલર કરનાર આત્માને મોક્ષ માટે આરાધના કરવાનો સમય બાકી રહેતો નથી. તેથી મોક્ષ નથી એવું સિદ્ધ થાય છે; તેમ વળી બીજા વાક્યમાં પરબ્રહ્મને સત્યજ્ઞાન તરીકે અને અપર બ્રહ્મને અમુક્ત (સંસાર) અવસ્થા તરીકે દર્શાવી છે પણ એ દુર્ગાહ્ય હોવાથી તમે સંશયમાં પડ્યા કે મોક્ષ છે કે નહિ ? પણ શાસ્ત્રમાં જે બતાવ્યું છે તે તમે યથાર્થ સમજ્યા નથી. વાત એમ છે કે સ્વર્ગની ઇચ્છાવાળા આત્માએ અગ્નિહોત્ર કરવો, અને મોક્ષની ઇચ્છાવાળાએ મોક્ષસાધક ક્રિયા કરવી. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષમાર્ગના સાધન છે. એના વિશિષ્ટ પ્રકારના આરાધનથી આત્મા કર્મરહિત બનીને મુક્તદેશને મેળવી મુક્તિગામી બની શકે છે. ” એવું સ્પષ્ટ નિરૂપણ પ્રભુના મુખથી સંપાદન કરી પ્રલાસ પાંડિત પણ પ્રભુના અગીયારમા શિષ્ય તરીકે સંયમી બની સપરિવાર પ્રવ્રજિત થયા.

પ્રભુ મહાવીરના મુખથી ધર્મ પ્રવચન સાંભળી એક જ દિવસમાં ચાર હજાર ચારસો ને અગીયાર બ્રાહ્મણોએ પ્રતિબોધ પામી નિર્વ્રન્થધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ઇન્દ્રભૂતિ વગેરે મૂખ્ય અગીયારે વિદ્વાન શિષ્યોને સમૂદાયના નાયક બનાવ્યા, એટલે ગણધરપદથી વિભૂષિત કર્યા. તેમ જ તેમના વિદ્યાર્થી-મંડળોને સૌ સૌના શિષ્ય તરીકે સ્થાપન કર્યા.

એ સમયે સમયજ ઇન્દ્ર મહારાજ સુગંધી ચૂર્ણ લેલો.

થાળ હાથમાં લઇ પ્રભુ સમીપે આવ્યા. અગીયારે ગણધરો કમસર પ્રભુની સન્મુખ ઉભા રહેતાં પ્રભુએ વાસચૂર્ણની મુઠ્ઠી ભરી “ તમને દ્રવ્ય ગુણ અને પર્યાયની અનુજ્ઞા છે ” એમ બોલતાં પ્રથમ ઈન્દ્રભૂતિના મસ્તકે અને ત્યાર પછી સર્વ ગણધરોના મસ્તકે વાસ નિક્ષેપ કર્યો. દેવતાઓએ પુષ્પોથી અને મનુષ્યોએ અક્ષતોથી વધાવ્યા. પાંચમા શ્રી સુધર્મ ગણધરને “ આ ચીરંજીવી બની ધર્મનો ઉદ્યોત કરશે ” એમ કહી બધા મુનિઓમાં મૂળ્ય તરીકે તેમને ગણની અનુજ્ઞા આપી. ત્યાર પછી પ્રભુ પાસેથી ઉપન્નેઈ વા, વિગમેઈ વા, ધુન્વેઈ વા, એ ત્રિપદી મેળવી ગણધરોએ ચૌદપૂર્વ સહિત દ્વાદશાંગીની રચના કરી.

શતાનિક રાજને ઘેર રહેલી ચંદનબાળાએ આકાશમાર્ગે દેવોના ગમનાગમનથી પ્રભુને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ બાણી તેને પ્રભુની શિષ્યા બનવાની લાવના તીવ્ર બનતાં ક્ષેત્ર દેવતાએ વિમાનમાં બેસાડી પ્રભુની પર્ષદામાં પહોંચાડી. ત્યાં અનેક રાજઓની, અમાત્યો અને શેઠિયાઓની પુત્રીઓ સાથે વિચક્ષણ એવી ચંદનબાળાને પ્રભુએ પંચ મહાવ્રતના ઉચ્ચારણ સહિત પૂનિત પ્રવ્રજ્યા આપી. સાધ્વીવૃંદમાં ચંદનબાળાને મૂળ્ય બનાવી પ્રભુએ પોતાના હાથે તેને પ્રવર્તિનીપદે સ્થાપી.

આ પ્રમાણે પ્રભુ મહાવીરે વૈશાખ સુદ અગ્યારસના દિવસે અપાપાનગરીના મહસેન વનમાં હજારો વ્યક્તિઓને સાધુધર્મમાં બેડી, હજારો સ્ત્રીઓ અને કુમારિકાઓને સાધ્વીપદે સ્થાપી, તથા સાધુત્વ પાળવામાં અસમર્થ ધર્મશ્રદ્ધાળુ ગૃહસ્થોને શ્રાવકધર્મમાં અને શ્રાવિકા ધર્મમાં બેડી ચતુર્વિંધ સંઘની સ્થાપના કરી. આ એક જ સલામાં હજારો પ્રાહ્મણોને

પ્રતિબોધ્યા, અને અહિંસાધર્મનો ઝંડો ફરકાવ્યો. ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, બ્રાહ્મણ અને શૂદ્ર એ ચારે વર્ણમાં સૌ સમજી શકે એવી અર્ધમાગધી ભાષામાં અપાતો ઉપદેશ અત્યંત ઉપકારક નીવડ્યો. તેમની શૈલી સરળ, સચોટ અને દૃષ્ટાંત સભર હતી. એટલે તેની અસર લોકહૃદય પર ખૂબ સુંદર પડી.

તે સમયે બ્રાહ્મણો યજ્ઞ કરાવતાં અને પુષ્કળ પશુઓનો અલિંદાન દેવાતો. પ્રભુએ અહિંસા ધર્મની પ્રચંડ ઘોષણા કરીને લોકોને જણાવ્યું કે “ અહિંસા ધર્મ એ ઉત્કૃષ્ટ મંગળ છે. સંયમ અને તપની આરાધનાપૂર્વક આરાધેલો અહિંસાધર્મ દેવોના પણ દેવ બનવાની શક્તિ જાગ્રત કરે છે. ” પ્રભુની આવી ઉદ્ઘોષણાથી જાગ્રત થયેલા જન-હૃદયમાં અહિંસા ધર્મનો ઝંડો લહેરાવા લાગ્યો.

દીપાવલી એટલે—

અંતરમાં જ્ઞાનદિપક પ્રગટાવવાનો સમય,
અનંત ચૈતન્ય લક્ષ્મીના પૂજનનો સમય.

સરસ્વતી એટલે—

જ્ઞાનવાણીના પૂજનનો સમય,
આત્માનંદ પ્રગટ કરવાનો અમૂલ્ય સમય.

૨૬. પ્રભુનો મારગ શૂરાનો

વિશ્વવંદ્ય પ્રભુ મહાવીરની ધર્મવાણી લોકપ્રિય બની. એ વાણીનો પડઘો જનહૃદયમાં પડવાથી યજ્ઞક્રિયાઓ ઓછી થવા લાગી. પશુબલી બંધ થવા લાગ્યો. લોકો અહિંસાધર્મને જેમ જેમ સમજતા ગયા તેમ તેમ જીવનમાંથી હિંસાને દૂર કરવા લાગ્યા. સામાન્ય વ્યવહારમાં પણ અહિંસાનો અમલ થવા લાગ્યો. દોષિત આહારનો ઉપયોગ ઘટી ગયો, લોકો નિર્દોષ આહાર વિહારને અપનાવવા લાગ્યા. મદ્ય અને માંસનો વપરાશ ઘટવા લાગ્યો.

પ્રભુ મધ્યમ અપાપા નગરીમાં લોકોના હૃદયમાં ધર્મ-બીજની રોપણી કરી, અહિંસાધર્મનો ઝંડો લહેરાવી ત્યાંથી રાજગૃહી નગરી તરફ સપરિવાર વિહાર આરંભ્યો. ચોત્રીશ અતિશયો અને આઠ મહાપ્રાતિહાર્યો તેમ જ કરોડો દેવ-દેવીઓથી પરિવરેલા પોતાના શિષ્યસમૂહાય સાથે સુવર્ણ-કમલ પર પાદવિહાર કરતાં પ્રભુ મહાવીરે રાજગૃહી નગરીના ગુણશીલ વનમાં પ્રવેશ કર્યો, અને દેવરચિત ચૈત્યવૃક્ષથી શુશોભિત સમવસરણુમાં સિંહાસન પર પ્રભુ પૂર્વાભિમુખે આરૂઠ થયા.

“ શ્રી મહાવીરપ્રભુ ગુણશીલ વનમાં સમોસર્યા છે, ” એવી વધામણી સાંભળતાં ત્રિણિકરાજ પોતાની ધારિણી, નંદા,

ચેલ્લણા વગેરે અનેક રાણીઓ અને અલયકુમાર, મેઘકુમાર, નંદિષેણ વગેરે અનેક પુત્રપરિવાર તેમજ નગરજનો, અમાત્યો વગેરેથી પરિવૃત્ત થઈ મોટી સમૃદ્ધિપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરવા માટે આવ્યા. ત્રણ પ્રદક્ષિણા અને અર્થગર્ભિત સ્તુતિપૂર્વક પ્રભુને વંદન કર્યાં. ગુણુશીલ વનમાં નીરપ્રવાહની જેમ ઉલરાતા લાખોગમે દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચો બાર પર્ષદારૂપે સમવસરણુમાં ગોઠવાઈ ગયા. એ મોટી સલામાં પ્રભુએ હૃદયગ્રાહી ઉપદેશ આપતાં મનુષ્યલવ, ધર્મશ્રવણુ, શ્રદ્ધા અને સયંમવીર્ય, એ ચાર વસ્તુઓની દુર્લભતા બતાવી. ચારગતિ રૂપ સંસારમાં ચેતન જેવો ચેતન થઈને રખડનાર આત્મા મહા મુશીબતે મનુષ્યલવ પામે છે. એ મનુષ્યલવ અત્યંત દુર્લભ છે. એ મોંઘી માનવ જીંદગીમાં આવેલો આત્મા જો પોતાનું હિત નહિ સાધે તો ખીજી કોઈ ગતિમાં આત્મહિત સાધવાની તક નથી. એવું પ્રભુએ સચોટ અને અસરકારક સમજાવ્યું. પંચમહાવ્રત રૂપ સાધુધર્મ અને બારવ્રત રૂપ શ્રાવકધર્મનું વિસ્તૃત નિરૂપણ કર્યું. લગવાનું મહાવીરની તાત્વિક ધર્મદેશના શ્રવણથી પ્રભાવિત બનેલા શ્રેણિક રાજના હૃદયમાં સમકિત વિશુદ્ધ બન્યું. મેઘકુમાર અને નંદિષેણ વગેરે રાજકુમારોએ દીક્ષા લીધી, અલયકુમાર વગેરે શ્રાવકધર્મ અને સુલસા વગેરેએ શ્રાવિકાધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. અન્ય અનેક વ્યક્તિઓએ ધર્મશ્રદ્ધાળુ બનવા સાથે યથાશક્તિ નિયમો અંગીકાર કર્યાં.

કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ પછી પ્રથમ ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજ-ગૃહીમાં નિર્ગમન કર્યું. અનેક મનુષ્યો ધર્મમાર્ગને સમજી આત્મઉદ્ધાર કરવા પ્રેરાયા. ધર્મસારથી બની મેઘકુમારને ધર્મમાર્ગમાં સ્થિર કર્યાં. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં ત્યાંથી પ્રભુએ

વિદેહ દેશ તરફ વિહાર કર્યો. અનેક ગ્રામ નગરોમાં ધર્મ-પ્રલાવના કરતાં પ્રભુ મહાવીર વચરતાં વિચરતાં પ્રાહ્લણકુંડ નગરમાં પંધાર્યા. નગર બહાર બહુસાલ શૈત્યમાં દેવોએ સમવસરણી રચના કરી. એ બહુસાલ શૈત્યની નજીકમાં પ્રાહ્લણકુંડ નગર હતું. પ્રભુ આગમન સાંભળી હજારો દર્શનાર્થીઓથી બહુસાલ વન ભરાઈ ગયું. આ ધર્મસલામાં ઋષભદત્ત અને દેવાનંદા આવ્યા, સૌ પ્રભુને વંદન કરી યથાસ્થાને ગોઠવાયા. પ્રભુને જ્ઞેતાં દેવાનંદાજીને અત્યંત આનંદ ઉભરાયો. "નેત્રીં વિકર્ષ્વરે બની ગયા. શૈમરાજી પ્રકુલિત બની. પાવનકારી પ્રભુની મુખમુદ્રા જ્ઞેતાં તેમના હૃદયમાં મુત્રવત્ વાતસલ્યભાવ ઉભરાયો, શરીર પુલકિત બની ગયું અને જન્ને સ્તનોમાંથી દુગ્ધધારા વહેવા લાગી! ગૌત્તમસ્વામીએ દેવાનંદાજીની આવી શૈભાંચિતદેશા જ્ઞેઈ તેનું કારણ પ્રભુને પૂછતાં પ્રભુએ ફરમાવ્યું: "ગૌત્તમ! એ દેવાનંદા તે મારી માતા છે. આ જ અંતિમ ભવમાં હું તેમના ઉદરમાં સાડાળ્યાસી દિવસ રહી આવ્યો છું. તેથી જ મને જ્ઞેઈને તેમના અંતરમાં પુત્રપ્રેમ ઉભરાયો છે, અને પુત્રપ્રેમદર્શક શારીરિક લક્ષણો દ્રષ્ટિગોચર થઈ રહ્યા છે."

અત્યાર સુધી પડદા પાછળ છુપાયેલી વાત પ્રસિદ્ધ થતાં સાંભળનારાઓ ભારે અચંબામાં પડી ગયા. દેવાનંદાજીને પણ વસ્તુસ્થિતિ સમજાઈ ગઈ. વર્ષો પૂર્વે ગર્ભાધાન સમયે ચૌદ સ્વપ્ન દર્શન અને તેનું હરણવગેરે બાબતો અંતઃસ્થલમાં સ્ફુરાયમાન થઈ. પુરાણી વાત યાદ આવતાં દેવાનંદાજી ભારે વિસ્મિત થયા. અંતરમાં અનહદ આનંદ થયો. "અહા! ત્રણ જગતનો નાયક એવો આ પુત્ર કયાં? અને સામાન્ય

ગૃહસ્થાશ્રમી એવા અમે કયાં ? ” હર્ષિત બનેલા એ બ્રાહ્મણ હંપતીએ ઉઠીને ફરી પ્રભુને નમસ્કાર કર્યા. આવી અકલ્પિત વાત પ્રભુએ પોતે જ સ્વમુખે પ્રકાશિત કરી, આ લવના થોડા સમયના માતૃપિતાને ઉદ્દેશીને તેમ જ સર્વ નગરજનોને સંસારની અસારતાનો પ્રતિબોધ આપ્યો. દેશના સાંભળી ઋષભદત્ત અને દેવાનંદાએ પ્રભુને વિનંતી કરી. “ પ્રભુ ! આપનું કથન યથાર્થ છે. અમને સંસારનો મોહ સહંતર ઉતરી ગયો છે અને વૈરાગ્યભાવ જાગ્યો છે. માટે અમને બંનેને દીક્ષા આપી સંસારથકી અમારો નિસ્તાર કરો ! આ સંસાર વિપત્તિઓની આગથી જલ્દી રહ્યો છે, એ આગથી અમને બચાવો ! ” પ્રભુએ બંનેની લાવના પીછાણી સંયમ-માર્ગમાં સ્થાપિત કર્યા. સ્થવીર સાધુજનો પાસે ઋષભદત્ત મુનિ અગ્યાર અંગ લભ્યા અને ઘણા વરસો સુધી તપ જપ અને નિયમપૂર્વક સંયમધર્મની આરાધના કરી અંતે માસિક સંલેખના કરી કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા. દેવાનંદાજી પણ ચંદનબાળાજીની પાવન નિશ્રામાં અગ્યાર અંગનો અભ્યાસ કરી અનેકવિધ તપસ્યાપૂર્વક સંયમધર્મની પરિપાલના કરી સંપૂર્ણ કર્મનો ક્ષય કરી મોક્ષગતિ પામ્યા.

ત્યાંથી વિચરતાં પ્રભુ ક્ષત્રિયકુટુંબ નગરમાં પધાર્યા. નંદિવર્ધન રાજા સમૃદ્ધિ અને ભક્તિપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. દેવરચિત સમવસરણુસ્થિત પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી નમસ્કારપૂર્વક અંજલી જોડી પ્રભુની સન્મુખ બેઠા. સુદર્શના, જમાલિ અને પ્રિયદર્શના વગેરે સલાજનોને પ્રભુએ સંસાર તારનારી ધર્મદેશના ફરમાવી. ધર્મદેશનાથી પ્રતિબોધ પામીને જમાલીએ માતૃપિતાની રજા લઈ પાંચસો ક્ષત્રિય કુમારો સાથે પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. જમાલીના

પત્ની અને પ્રભુના પુત્રી પ્રીયદર્શનાએ પણ એક હબર સમાન વયની સ્ત્રીઓ સાથે પ્રભુ પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. થોડા જ સમયમાં જમાલી મુનિ અગ્યાર અંગના જ્ઞાતા બન્યા. પ્રભુએ તેમની યોગ્યતા જાણી પાંચસો ક્ષત્રિય મુનિઓના આચાર્ય બનાવ્યા. જમાલી મુનિ અનેક જાતના તપ સાથે સંયમધર્મનું પાલન કરતાં પ્રભુ સાથે વિચરવા લાગ્યા.

પ્રિયદર્શના પણ આચાર્ય વંદનબાળાજી સમીપે જ્ઞાનાભ્યાસ સાથે તપસ્યા કરતાં સંયમી જીવનની ઉજ્જવલતા સાધવા લાગ્યા. પ્રભુએ દીક્ષાજીવનનું એ ચૌદમું ચાતુર્માસ વૈશાલીમાં પસાર કર્યું. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં વત્સભૂમિ તરફ વિહાર કર્યો. માર્ગમાં અનેક સ્થળે ધર્મનો પ્રચાર કરતાં કરતાં કૌશાંબી નગરીમાં પધાર્યા અને નગર બહાર ચન્દ્રાવતરણ ચૈત્યમાં નિવાસ કર્યો. એ નગરીમાં શતાબ્દિક રાજા અને મૃગાવતીનો પુત્ર ઉદયન બાલરાજા હતો. રાજ્યનો પ્રબંધ પ્રધાનોની સલાહ અનુસાર રાજમાતા મૃગાવતી કરી રહ્યા હતા. એ ઉદયન રાજાની દ્વેષ જયન્તી શ્રાવિકા પ્રખ્યાત હતા. જૈન ધર્મની ઉપાસિકા એ શ્રાવિકા ધર્મતત્ત્વના ખૂબ જાણુકાર હતા. કૌશાંબી આવનાર શ્રાવિકાને જયન્તી શ્રાવિકાને ત્યાં જ ઊતારો મળતો.

લગવાનું મહાવીરનું આગમન સાંભળી ઉદયન રાજા, રાજપરિવાર સાથે રાજમાતા મૃગાવતીદેવી, જયન્તી શ્રાવિકા વગેરે તેમ જ નોકરચાકર અને નગરજનો સાથે મોટા મહોત્સવપૂર્વક પ્રભુને વંદન કરવા ચાલ્યા. સમવસરણની નજીક જઈ પાંચ અભિગમ સાચવી ઉદયન બાલરાજાએ પરિવાર સાથે પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી ઉદ્ધાસ અને આનંદપૂર્વક પ્રભુને વંદન કર્યા. અને ધર્મ ઉપદેશ

સાંભળવાની ઈચ્છાથી દેવચિત સમવસરણમાં બધા યોગ્ય-સ્થાને ગોઠવાઈ ગયા. પ્રભુએ તત્વલરપુર દેશના આપી. એ દેશના સાંભળતાં દરેક શ્રોતાજનોએ ખૂબ આનંદ અનુભવ્યો અને સૌ સ્વસ્થાને વિદાય થયા. સભા વિસર્જન થઈ ગયા પછી પણ જ્યન્તી શ્રાવિકા પોતાના અલ્પ પરિવાર સાથે ત્યાં બેસી રહ્યા અને વધુ જ્ઞાન મેળવવા તેમણે પ્રભુને ઘણા તાત્વિક પ્રશ્નો પૂછ્યાં. અતુલજ્ઞાની પ્રભુએ દરેક પ્રશ્નોના સત્ય લરપુર પ્રત્યુત્તરો આપ્યા. એ સાંભળી જ્યન્તી શ્રાવિકાને ઘણો સંતોષ થયો. મનની શંકાઓ શમી ગઈ. પ્રભુની તત્વગર્ભિત વાણી હૈયામાં ગમી ગઈ. બે હાથ બેઠી તેમણે પ્રભુને દીક્ષા આપવા માટે વિનંતી કરતાં પરમ-હિતસ્વી પ્રભુએ પંચ મહાવ્રતના ઉચ્ચારણ સાથે સર્વવિરતિ સામાયિક જ્યન્તી શ્રાવિકાને પ્રદાન કરી આર્યા ચંદન-બાળાજીના શિષ્યા તરીકે સાધ્વીસંઘમાં દાખલ કર્યા.

ત્યાંથી પ્રભુ ઉત્તર કોસલ તરફ વિહાર કરતાં અનેક ગામ નગરોમાં ધર્મ ઉપદેશ હેતાં હેતાં શ્રાવસ્તિ નગરીમાં પધાર્યા. દેવોએ કોળક વનમાં સમવસરણની રચના કરી. પ્રભુએ ચતુર્મુખે ચતુર્ગતિચૂરક ધર્મદેશના ફરમાવી. પરિણામે ઘણા લોકો ધર્મ સન્મુખ બન્યા. સુમનોલદ્ર, સુપ્રતિષ્ઠ વગેરે આત્માઓએ દીક્ષા લીધી, ત્યાંથી વિદેહ ભૂમિમાં પધારતાં વાણિજ્યઆમનિવાસી મહા ધનિક આનંદ ગાથાપતિ અને તેમની પત્ની શિવાનંદાએ શ્રાવકધર્મ સ્વીકારી બાર વ્રત ઉચર્યા. એ પંદરમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ વાણિજ્યઆમમાં વિતાવ્યું.

શીતઋતુમાં ત્યાંથી વિહાર કરી મગધ દેશના અનેક

નગરોમાં રહેતાં રહેતાં ધર્મનો ઉપદેશ કરતાં રાજગૃહી નગરીના ગુણુશીલ વનમાં પધાર્યા. અત્યંત હર્ષાન્વિત બનેલા શ્રેણીક રાજા અને નાગરિક જનોએ પ્રભુવાણીનો ચથેષ્ટ લાલ ઊઠાવ્યો. નિર્ઝન્ય ધર્મનો ખૂબજ સુંદર પ્રચાર થયો. ધનાશાલિલદ્ર જેવા મહા ધનવાન વ્યક્તિઓએ તે સમયે દીક્ષા અંગીકાર કરી, અનેક વ્યક્તિઓએ મૂહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો. એ સોળમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજગૃહીમાં વિતાવ્યું.

ત્યાંથી ચંપા નગરીએ પધારતાં ત્યાંના દત્ત રાજા રક્તવતી રાણી અને મહુચન્દ્ર નામના રાજકુમારે પ્રભુના ઉપદેશથી વૈરાગી બની સંયમધર્મ સ્વીકાર્યો.

એ સમયે સિન્ધુસોવીર આદિ અનેક દેશોના અધિપતિ ઉદાયન રાજા વીતલયપત્તનમાં રાજ્ય કરી રહ્યા હતા. એ રાજા મહા ધર્મનિષ્ઠ હતા. એક વખત પર્વતિથિએ પૌષધવ્રત ગ્રહણ કરી આત્મચિંતનમાં લીન બન્યા હતા, ત્યારે તેમના ચિંતનમાં પ્રભુ મહાવીર ઉપસી આવ્યા. “અહા ! ધન્ય છે એ નગર ગ્રામ કે એ સ્થળને કે જ્યાં પ્રભુ મહાવીર વિચરી રહ્યાં છે ! જે શેડિયાઓ, સાહુકારો, રાજાઓ પ્રભુને નિત્ય વંદન કરે છે તેમને પણ ધન્ય છે ! એ પરમ કૃપાળુ પ્રભુ આ નગરના મૃગવનમાં પધારે તો હું પણ તેમના દર્શન વંદન અને પૂજનનો લાલ લેવા લાગ્યશાળી બનું !” ચંપાનગરીના પૂર્ણલદ્ર વનમાં રહેલા પ્રભુ મહાવીરે જ્ઞાનબળથી ઉદાયન રાજાનો મનોગત લાવ બાણી લીધો. એને પ્રતિબોધ કરવા માટે માત્ર થોડા જ સમયમાં હજાર માઇલનો વિહાર કરી વીતલયનગર પધાર્યા.

ઉદાયન રાજને ખૂબજ આનંદ થયો. હોર્ષોલ્લાસપૂર્વક પ્રભુની દેશના સાંભળી પ્રતિબોધ પામ્યા. પ્રભુએ તેમને દીક્ષિત બનાવ્યા. અને ફરી પાછા એ જ માર્ગે પાછા ફરી ચાતુર્માસ કેન્દ્ર વાણિજ્યગ્રામ તરફ વિહાર કર્યો. મરૂભૂમિની આ લાંબી વિહારયાત્રામાં સખત ગરમીના સમયમાં પ્રભુના સુકોમળ સાધુઓને મરણાન્ત કષ્ટો સહેવા પડ્યા.

એ મરૂભૂમિના રેતાળ પ્રદેશમાં ગાઉઓ સુધી વસતિનું નામ ન હતું. પ્રભુ ઉદાયન રાજને દીક્ષિત બનાવી શિષ્ય-પરિવાર સાથે પૂર્વદેશ તરફ પધારી રહ્યા હતા. એક અતિ લાંબા વિહારો અને માર્ગમાં ગામો ન આવતાં હોવાથી આહાર પાણી પણ દુર્લભ. તેમાં ત્રીણમ ઋતુનો સખત તાપ, તેમાં ખુલ્લા પગે ચાલવું એ અતિ કઠિનતાભર્યું હતું. પ્રભુના સાધુઓ પૂર્વ અવસ્થામાં કોઈ સુકોમળ રાજકુમારો હતા, શ્રેષ્ઠિપુત્રો હતા. આ રેતાળ પ્રદેશ પસાર કરતાં એ સાધુજનો થાક ભૂખ તરસ અને ગરમીથી ખૂબ વ્યાકુળ થયા. બધી વ્યાધિઓ કરતાં ભૂખતરસની વ્યાધિ જખ્ખર છે. છતાં પ્રભુની પ્રેરણાઅજબ હોવાથી દરેક સાધુઓ સમતાશીલ અને સંયમધર્મમાં ચુસ્ત બની આગળ વધી રહ્યા હતા. નિર્દોષ આહાર પાણી મળવા દુર્લભ હોવા છતાં સૌ પ્રસન્ન મુખે અને પ્રસન્ન હૈયે આવી કારમી વેદનાને સહેતાં સહેતાં પ્રભુની સાથે વિહારયાત્રા કાપી રહ્યા હતા. એ સમયે સામે અચિત્ત તલથી લરેલી ગાડીઓ મળી. એ તલના માલિકોને ભૂખતરસથી પીડાતા સાધુઓને જોઈ કરૂણા ઉપજી. બધા પોતાની ગાડીઓ થોભાવી નીચે ઉતર્યા અને પ્રભુને તેમ જ સાધુઓને વિનંતી કરતાં કહ્યું: “ મહાનુભાવો ! તમે આવા સખત તાપમાં રેતાળ ભૂમિમાં ખુલ્લા પગે ચાલી ખુબ

કષ્ટ વેઠી રહ્યાં છે. આપના મુખ પરથી જણાય છે કે ઘણા સમયથી આપને લોજ્ય પદાર્થ મળ્યા નથી, અમારી પાસે તલ છે, એનો ઉપયોગ કરી આપની ક્ષુધા શાંત કરો !”

પ્રભુએ તલ અચિત્ત છે એમ જાણ્યું, અને તેના માલિકે લાવપૂર્વક આગ્રહથી આપી રહ્યા છે, છતાં પ્રભુએ એ તલ લેવાની આજ્ઞા આપી નહિ ! કારણ કે આજે એ અચિત્ત તલની ભગવાન આજ્ઞા ફરમાવે તો ભવિષ્યમાં “ તલ ખાવાની મહાવીરે પણ આજ્ઞા આપી હતી ” એવી પ્રવૃત્તિ ચાલી પડે. બધા સાધુઓ કેવળજ્ઞાની ન હોય, તેથી અચિત્ત છે કે સચિત્ત એ જાણી ન શકે ! આવી દીર્ઘદૃષ્ટિથી પ્રભુએ ભૂખથી પીડાતા સાધુઓને તલનો આહાર કરવાની આજ્ઞા ન આપી, તેમ આગળ ચાલતાં અચિત્ત જળથી ભરેલું સરોવર જોયું તો પણ પ્રભુએ તૃષિત સાધુઓને એ પાણીનો ઉપયોગ કરવાની એ જ કારણથી અનુજ્ઞા ન આપી.

પ્રભુએ પ્રરૂપેલો સંયમમાર્ગ અતિ કઠિનતાભર્યો છે. એ માર્ગમાં આવનાર વ્યક્તિઓને પાંગ પ્રતિજ્ઞાઓથી બદ્ધ થવાનું હોય છે. સૂક્ષ્મ કે બાહર કોઈ પણ જીવોની મન વચન કાયાથી હિંસાનો સંપૂર્ણ ત્યાગ, અસત્ય બોલવાનો સંપૂર્ણ ત્યાગ, લેશમાત્ર ચોરી કે માલિકની રજા સિવાય કોઈ પણ વસ્તુ ન લેવાની પ્રતિજ્ઞા, સંપૂર્ણપણે દેવી, માનુષી, કે તીર્થચી અપ્રહ્મનો ત્યાગ, અને પરિગ્રહની મૂર્છાનો એટલે મોહનો ત્યાગ. આ પાંચ ભીષણ પ્રતિજ્ઞાઓ લઈ સાધુજનો પોતાના જીવનમાં કદી હિંસા કરતા નથી, તેમ મન વચન કાયાથી કોઈને દુલવતા નથી, જીવન નિર્વાહ માટે ગૃહસ્થોએ પોતાના માટે બનાવેલા નિર્દોષ આહારપાણીનો ઉપયોગ કરે છે.

જીવદયા પાળવા માટે ખુલ્લા પગે વિચરે છે. સ્નાનનો સદંતર ત્યાગ, દેહભૂષાનો ત્યાગ, સચિત્ત જળનો ત્યાગ વગેરે અનેક નિયમો પાળે છે. પ્રભુના માર્ગે ચાલનાર વ્યક્તિઓ કદી અસત્ય બોલે નહિ, મનમાં માયાકપટ રાખે નહિ, તેમ કોઈને હાનિ પહોંચે તેવું સત્ય પણ બોલે નહિ, માલિકની રજા સિવાય તણખલા જેવી વસ્તુ પણ પોતાની મેળે લે નહિ, પ્રભુની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલનારા આત્માઓ સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળે, આ વ્રતમાં એક દિવસની બાલિકા ને સાધ્વીજીઓ માટે એક દિવસના બાળકને સ્પર્શ કરવાનો નિષેધ છે. પ્રભુની આજ્ઞા મુજબ વસ્ત્ર, પાત્ર, કંબલ વગેરે પરિશ્રદ્ધ રાખે પણ તેના પ્રત્યેના મમત્વભાવના ત્યાગી હોય. આવો સંયમધર્મ પ્રભુએ સ્ત્રી અને પુરૂષો માટે સામાન્ય રીતે એક સરખો જ પ્રરૂપ્યો છે, એમાં કોઈ ભેદ રાખ્યો નથી. હિંસા, અસત્ય, ચોરી, અબ્રહ્મ અને પરિશ્રદ્ધ; એ પાંચે મોટા પાપો છે. એ પાપથી નિવૃત્તિ લેવી તેનું નામ ધર્મ. એ ધર્મ બે પ્રકારનો, એક સાધુ ધર્મ અને બીજો શ્રાવક ધર્મ. શ્રાવકધર્મના પાલન માટે પ્રભુએ પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણુવ્રત અને ચાર શિક્ષાવ્રતો બતાવ્યા.

પ્રભુએ પ્રરૂપેલા સંયમમાર્ગને સ્વીકારનારા ઉચ્ચતપસ્વી. ઉચ્ચધ્યાની અને જ્ઞાની હતા. ક્ષમાધર્મને સારી રીતે બીલનારા એ ક્ષમાતપસ્વી સાધુજનો આવો અતિ કઠિનતાલયો વિહાર જરાય ગ્લાનિ પામ્યા વિના કરતાં રહ્યા, ભૂખ અને તરસ એ બે વ્યાધિઓ દરેક દેહધારીઓને લાગેલી છે. પણ સાધુઓ એ બે વ્યાધિઓ પર વિજય મેળવવા માટે ઉચ્ચ કષ્ટો સહન કરી આત્મકલ્યાણની સાધના કરતાં કરતાં પ્રભુ સાથે વિચરતા રહ્યા !

વિત્તલયનગરથી વિહાર કરી અનેક સંકટોને વેઠતાં પ્રભુ સપરિવાર વિદેહ દેશમાં રહેલા વાણિજ્યગ્રામે પધાર્યા અને ત્યાં દીક્ષા જીવનનું સત્તરમું ચાતુર્માસ પસાર કર્યું.

પ્રભુ ધર્મપતાકા ફરકાવતાં બનારસ પધાર્યા. ત્યાં જિતશત્રુ રાજ્યે મહાવીરનો આડંબરપૂર્વક સત્કાર કર્યો. ત્યાં કોણક વનમાં દેવચિત સમવસરણમાં બિરાજમાન થઈ ચતુર્મુખે ધર્મપ્રવચન ફરમાવ્યું. ત્યાંના રહેવાશી અનેક ગૃહસ્થોએ શ્રાવકધર્મ સ્વીકાર્યો. તેમાં એ નગરના કોઠ્યાધિપતિ ચુલનીપિતા અને તેમની શ્યામા નામની સ્ત્રી મૂળ્ય હતા. અને ધર્મમાં સ્તંભ સમાન મજ્જ્યુત બન્યા હતા. રાજગૃહ તરફ વિહાર કરતાં માર્ગમાં આલંલિકા નગરીના શંખવનમાં પધાર્યા. એ શંખવનની બાજુમાં પુદ્ગલ નામનો વૈદિક ધર્મનો જ્ઞાતા એક તાપસ રહેતો હતો. દરરોજ છઠ્ઠે તપપૂર્વક સૂર્ય સામે હાથ ઉંચા રાખી આતાપના લેતો હતો. આવા કઠિન તપ, આતાપના અને કંઈક સ્વભાવની સરલતાના કારણે તેને વિલંગજ્ઞાન થયું હતું. એ જ્ઞાનના બળથી પોતાને વિશિષ્ટ જ્ઞાની માનતો તાપસ પોતાની બાજુકારી મુજબ લોકોમાં લોકસ્થિતિનો પ્રચાર કરતો હતો. કોઈ લોકો તેના જ્ઞાનની પ્રશંસા કરતા, કોઈ શંકા ઊઠાવતા. ગૌતમ સ્વામીના પ્રશ્નથી પ્રભુએ સાચી લોકસ્થિતિ પ્રકાશી. તાપસે એ વાત સાંભળી, પોતાનું જ્ઞાન તેને અધુરું લાગ્યું. પ્રભુ મહાવીર સર્વજ્ઞ તીર્થંકર છે એમ પહેલેથી સાંભળ્યું હતું. તેથી તુરત પ્રભુ પાસે શંખવનમાં પહોંચી ગયો. પ્રભુને વંદન કર્યા અને ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો. અંતરમાં સાચી શ્રદ્ધા ઝળહળી ઊઠી. પ્રભુ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી શ્રમણસંઘમાં ભળી ગયો ! અગ્યાર અંગનો

અભ્યાસ કરી વિવિધ તપપૂર્વક કર્મક્ષય કરી મોક્ષમાં ગયો. તે સમયે એ નગરીના કરોડાધિપતિ ચૂલ્લશતક ગૃહસ્થે પોતાની બહુલા નામની સ્ત્રી અને અન્ય નરનારીઓ સાથે શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. ત્યાંથી પ્રભુ રાજગૃહ પધારતાં મકાતી, કિંકમ, અર્જુન, કાશ્યપ વગેરે ગૃહસ્થોએ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. પ્રભુએ અઠારમું ચોમાસું રાજગૃહીમાં પસાર કર્યું. આતુર્માસ પછી પણ પ્રભુ ત્યાં રોકાતાં ધર્મનો ખૂબ જ ફેલાવો થયો. શ્રેણિક રાજા પોતે તો વૃદ્ધ હતા, સંયમ લેવાને અસમર્થ હતા, પણ પ્રભુ પ્રત્યે અને ધર્મ પ્રત્યે અથાગ પ્રીતિ હોવાના કારણે સારાય રાજશુહનગરમાં ઉદ્દ્યોષણા કરાવી “કેઈ પણ વ્યક્તિને પ્રભુ પાસે દીક્ષા લેવી હોય તો તેના કુટુંબ પરિવારનું પાલન પોષણ રાજ્ય તરફથી સારી રીતે કરવામાં આવશે.” આ ઉદ્દ્યોષણાનો પ્રભાવ સુન્દર પડ્યો, અને ઘણા નાગરિક લોકોની સાથે ખૂબ શ્રેણિક રાજાના જાલિ, મયાલિ વગેરે ત્રેવીશ પુત્રો અને નન્દા વગેરે તેર રાણીઓએ ભાગવતી દીક્ષા લીધી.

પ્રભુનો માર્ગ કઠિન હોવા છતાં અનેક નરનારીઓ પ્રભુના માર્ગમાં જોડાતાં, અને તેમના સૂચન મૂળજ સંયમ ધર્મની પરિપાલના સાથે અનેક પ્રકારના વ્રત, નિયમ, તપ, જપ, ધ્યાન વગેરેથી આત્માની નિર્મળતા સાધી સંપૂર્ણ કર્મનો ક્ષય કરી કેટલાક મોક્ષમાં જતાં, કેટલાક સ્વર્ગમાં!

જેવો જેનો પુરુષાર્થ તેવું ફળ! બાવીશ પરિષદો સહવા, સ્વહસ્તે કેશ લુંચન કરવું, ગામોગામ ખુલ્લા પગે વિચરવું, આ બધી કઠિનતા જાણુતા હોવા છતાં ઘણા ક્ષત્રિય શુરવીર સ્ત્રી પુરુષો, કુમારો અને કુમારીઓ માતા

પિતા વગેરે કુટુંબીજનોની અનુમતિપૂર્વક સંયમમાર્ગે સંચરતા, પ્રભુના સ્થવીર શિષ્યો પાસે જ્ઞાનાધ્યયન અને મને મનોબળ કેળવી પરહિતાર્થે વિચરતા, પ્રયત્ન પુરુષાર્થથી આત્મ સ્વરાજ્ય સ્વાધીન કરી અનંત લક્ષ્મીના લોકતા બની શાશ્વત સુખના લાગીદાર બનતા. એમાં જેવા તેવા ઢીલા-પોચાનું કામ નહિ, એટલે જ કહેવાય છે કે

પ્રભુનો મારગ શૂરાનો !

વહાલામાં વહાલી વસ્તુનો લોગ તેનું નામ યજ્ઞ.

* * *

સાચા માણસને ચિંતા હોતી નથી,
ડાહ્યા માણસને મુંઝવણ હોતી નથી,
બહાદુર માણસને ભય હોતો નથી.

x x x

સૌ ઉંઘે ત્યારે સ્થિતિપ્રજ્ઞ બળે,
સૌ અમન ચમન કરે ત્યારે સાચો સ્થિતિ-
પ્રજ્ઞ અહિંસા, સંયમ, ત્યાગ, તપ
અને વૈરાગ્યમાં રમણતા કરે.

૨૭. નહિ કાયરનું કામ !

એ સમયે પ્રભુને રાજગૃહી નગરીમાં બિરાજમાન સાંભળી સ્વયંબુદ્ધ આર્દ્રમુનિ પાંચસો મુનિઓ સાથે પ્રભુને વંદન કરવા ગુણુશીવ વન તરફ જઈ રહ્યા હતા. માર્ગમાં પોતાને સર્વજ્ઞ તીર્થંકર માનતો ગોશાળો સામે મળ્યો. તેમને ઊભા રાખી બોલ્યો : “ અરે મુનિ ! તપ કરી કાયાને ગાળવી વૃથા છે. સૌ સૌના લાગ્ય પ્રમાણે શુભ અશુભ ફળ મળ્યા કરે છે ! તપ વગેરે કળ્પો સહીને શા માટે દુઃખી થવું ? ” પ્રત્યુત્તર આપતાં મુનિ બોલ્યા : “ ગોશાળા ! જે તારા નિયતિવાદને ચૂસ્તપણે વળગી રહેતો હોય તો હલન, ચલન, ભોજન વગેરે ક્રિયા પણ તારે ન કરવી જોઈએ ! એ ક્રિયા માટે તો તારે પુરૂષાર્થ કરવો જ પડે છે ! તો પછી તારા નિયતિવાદ કયાં રહ્યો ? કોઈવાર નિયતિથી પુરૂષાર્થ ચઢે છે, કારણ કે જે સમયે આકાશમાં વરસાદ વરસતો નથી તે સમયે લોકો કૂવા વગેરે બોદીને પાણી મેળવે છે. નિયતિ બળવાન છે તેથી વધુ ઉદ્યમ બળવાન છે.” આવા સચોટ ઉત્તરથી ગોશાળો નિરૂત્તર બની ગયો. પછી આર્દ્રમુનિ માર્ગમાં આવતાં હસ્તિતાપસોના આશ્રમ પાસેથી નીકળ્યા. એ તાપસોની એવી માન્યતા હતી કે “ ઘણા જીવોનો સંહાર કર્યા કરતાં એક મોટા જીવને મારીને તેના માંસ-

લક્ષણથી ઘણા દિવસ સુધી નિર્વાહ ચલાવવો.” આવા દયા-
લાસ ધર્મને માનનારા તાપસોએ તે વખતે એક હાથીને
લોઢાની સાંકળોથી બાંધીને રાખ્યો હતો. એ હાથીએ ઘણા
લોકોને મુનિના ચરણમાં નમતાં જોયા. એને પણ મુનિને
નમવાના પરિણામ જાણત થયા. પણ બંધનગ્રસ્ત હોવાથી
શું કરી શકે ? પણ તેવામાં તો એક ચમત્કાર સરજાણો.
વિશુદ્ધ ચારિત્રશીલ એ આર્દ્રમુનિની નજર પડતાં જ લોહમય
સાંકળો તડીંગ કરતી તૂટી ગઈ અને છુટો થયેલો હાથી
મુનિની સામે દોડ્યો ! લોકોમાં ધુમરાણ મચી ગઈ, બધા
નાસલાગ કરવા લાગ્યા. પણ દયાળુ મુનિ તો ત્યાં જ ઊભા
રહ્યા, હાથી પણ મુનિના પાસે જઈને શાંત ઊભો રહ્યો.
પોતાની સુઠ નમાવી મુનિના ચરણસ્પર્શ કરી લાવથી મુનિને
નમસ્કાર કરી લક્ષિતપૂર્વક મુનિ તરફ જોતો જોતો જંગલ લણી
ચાલ્યો ગયો ! તાપસો બધા વિલખા થઈ ગયા, અને હાથી
નાસી જવાથી મુનિ પર ગુસ્સે લરાયા. પરંતુ આર્દ્રમુનિએ
ઉપશમલાવથી તાપસોને ધર્મનો ઉપદેશ કર્યો, પ્રતિબંધ
પામેલા અને સંવેગરંગથી રંગાયેલા એ સઘળા તાપસોને
પ્રભુ પાસે મોકલ્યા, તેમની લાવના મુજબ પ્રભુએ બધાને
પ્રવ્રજિત બનાવ્યા.

ગજેન્દ્રમોક્ષની આશ્ચર્યકારી હકીકત સાંભળી ત્રિશ્લોક
રાજા, અલયકુમાર વગેરે મુનિ પાસે આવ્યા. અને
એ હાથ જોડી વંદન કરી મુનિને પૂછ્યું : “ ભગવન્ ! માત્ર
આપના દૃષ્ટિપ્રસાદથી જ હાથીના બંધન શી રીતે તૂટી
ગયા ? ” ઉત્તર આપતાં મુનિએ કહ્યું : “ રાજન્ ! હાથીના
લોહબંધન તોડવા સહેલા છે પણ કાચા સુતરના તાંતણા
તોડવા કઠિન છે ! ” રાજાએ પૂછ્યું એમ કેમ ? એટલે
મુનિએ પોતાની બધી હકીકત સંભળાવતાં કહ્યું : “ રાજન્ !

આદ્રક દેશનાં આપના મિત્રરાજનો આદ્રકુમાર નામનો પુત્ર હતું. મહા સત્વશીલ મિત્ર સમા અલયકુમારે મારા માટે ખાનગી ભેટમાં મોકલેલી આદીશ્વર પ્રભુની પ્રતિમાના દર્શનથી મને જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયું. પૂર્વે મુનિધર્મપાલનમાં શિથિલતાના કારણે મારે અનાર્ય દેશમાં જન્મ લેવો પડ્યો, એ બધી હકીકત જાણી પ્રતિબોધ પામેલો હું છુપી રીતે આ દેશમાં આવ્યો, સ્વયં મુનિવેશ ધારણ કરી ફરતો ફરતો વસંતપુરમાં આવ્યો, ત્યાં કર્મની પ્રેરણાથી પૂર્વલવની પત્નીનો મેળાપ થયો અને હું સાધુધર્મ ચૂકી તેના અને તેના પિતા દેવદત્તશેઠ વગેરેના આગ્રહથી તેમ જ દેવી વાણીથી શ્રીમતી સાથે લગ્ન કરી સંસારમાં રહ્યો. ક્રમે પુત્રનો જન્મ થયા પછી સંયમ લેવાને ઇચ્છતા મને એ બાળકે સુતર કાંતતી એની માતાને આસ્વાસન આપવા એ તાંતણાથી મારા પગ બાંધી લીધા ! ફરી હું પુત્રપ્રેમમાં ડુબ્યો અને બાર વરસ સંસારમાં રહીને આખરે મારા ધર્મમિત્ર અલયકુમારની પ્રેરણાને યાદ કરી સંયમિત બન્યો. આજે ઘણા વરસે મને મારા ઉપકારીનો ભેટો થયો. તેમણે મોકલેલી અરિહંત પ્રભુની પ્રતિમાના દર્શનથી હું આવો ઉત્તમ આહત્તધર્મ પામ્યો. તેમણે જ મારો ઉદ્ધાર કર્યો, નહિતર અનાર્યપણાના કાદવમાં ખૂંચેલા આત્માને દીક્ષાનો ઉદ્દય ક્યાંથી જાગે ? “ આદ્રકુમિનો વૃતાંત સાંભળી બધાએ ખુશાલી અનુભવી. બધા લોકો મુનિને વંદન કરી સ્વસ્થાને ગયા.

પછી આદ્રકુમિ ગુણશીલ વનમાં પ્રભુ પાસે ગયા, અને અત્યંત ભક્તિપૂર્વક પ્રભુના ચરણનું શરણ લઈ કૃતાર્થ થયા. તેમનાથી પ્રતિબોધ પામેલા પાંચસો ક્ષત્રિયો અને

તાપસો વગેરે શ્રમણ પરિવાર પ્રભુએ તેમને સોંપ્યો. આર્દ્ર-
મુનિ ઘણા વર્ષ ચારિત્ર પાળી અનેક આત્માઓને પ્રતિબોધી
અંતે કર્મક્ષય કરી મોક્ષ પામ્યા. પ્રભુએ ઓગણીસમું
ચાતુર્માસ પણ રાજગૃહમાં પસાર કર્યું. ચાતુર્માસ પૂર્ણ
થતાં પ્રભુએ કૌશાંબી તરફ વિહાર કર્યો. વચ્ચમાં આલંલિકા
નગરીમાં સ્થિરતા કરતાં ખૂબ ધનાઢ્ય ઋષિલદ્ર શ્રાવક
પોતાની મિત્રમંડલી સાથે ઘણા ઠાઠમાઠથી શંખ વનમાં
પધારેલા પ્રભુની દેશના સાંલળવા આવ્યા. પ્રભુને વંદન કરી
તેમની અમૃત ઝરતી દેશના સાંલળી. દેશના શ્રવણ બાદ
એ મિત્રમંડળીએ પોતાના મનની શંકાઓનું સમાધાન
પ્રભુ પાસે મેળવ્યું. અને ઘણા સમય સુધી એ શ્રમણો-
પાસકોએ પ્રભુ પાસે ધર્મચર્ચા કરી. ઋષિલદ્ર શ્રાવક બાર
વ્રતને સુંદર રીતે પાળી અંતે માસિક સંલેખના કરી સૌધર્મ
દેવલોકમાં દેવ થયા.

પ્રભુ વિચરતાં ક્રમે કૌશાંબી નગરીમાં પધાર્યા. ઉદયન
રાજ હજી પણ બાળક હોવાથી રાજમાતા મૃગાવતીદેવી
રાજ્યનું સંચાલન કરી રહ્યા હતા. મૃગાવતીના બહેન
શિવાદેવી ઉજ્જૈનના રાજ ચંડપ્રદ્યોત સાથે પરણાવેલા હતા.
એ રાજ તેમનો બનેવી થતો હોવા છતાં મૃગાવતીદેવીના
લાવણ્ય પર મુગ્ધ થયેલો હોવાથી તેને પ્રાપ્ત કરવા અંખતો
હતો. મૃગાવતી દેવી શતાનિક રાજનું મૃત્યુ થવાથી વિધવા
બન્યા હતા. અને પુત્ર સાવ નાનો હતો, તેથી પોતાના
બુદ્ધિબળથી પોતાના રાજ્યની અને નગરીની સુંદર વ્યવસ્થા
ચંડપ્રદ્યોત રાજ પાસે કરાવી લીધી. પોતે ધર્મચૂસ્ત મહા-
સતી હોવાથી શીલધર્મને પ્રાણસ્વરૂપ સમજતાં.

પ્રભુ પધાર્યા ત્યારે ચંડપ્રદ્યોત રાજ સપરિવાર

ત્યાં હાજર હતો. મૃગાવતી મેળવવાની તેને ખુબ તાલાવેલી હોવાથી તેના રાજ્યની સુવ્યવસ્થા પ્રેમપૂર્વક કરી આપી હતી. મૃગાવતી ક્યારે પોતાને આધીન થાય તેની રાહ જોઈ રહ્યો હતો. પ્રભુને ચંદ્રાવતરણ વનમાં સમવસરેલા સાંલગી ચંડપ્રદ્યોત રાજ, અંગારવતી અદિ તેની રાણીઓ, ઉદયન બાલરાજ અને રાજમાતા મૃગાવતી ખુબ ઠાઠમાઠથી પ્રભુને વંદન કરવા ગયા. સમવસરણુ વિરાજિત પ્રભુએ નાગરિક લોકોની મોટી સલામાં વૈરાગ્યોત્પાદક ધર્મ-દેશના ફરમાવી. એ સાંલગીને ઘણા ધર્મશીલ મનુષ્યો ધર્મ-માર્ગમાં વધુ શ્રદ્ધાળુ બન્યા. એ સમયે મૃગાવતી દેવીએ પ્રભુને વિનંતી કરતાં કહ્યું: “મારા વડિલ બંધુ તૂલ્ય ચંડપ્રદ્યોત રાજ મને દીક્ષા લેવાની અનુજ્ઞા આપે તો મારે સંસાર ત્યાગ કરવાની લાવના છે. મારા બાલપુત્રનું લાવિ તેમના હાથમાં સુપ્રત કરું છું.” મૃગાવતી દેવીએ સલા સમક્ષ આવો ઘડાકો કરતાં લુપ્થ ચંડપ્રદ્યોત ચમકી ગયો ! રજ આપવાની અનિચ્છા છતાં પ્રભુ સમક્ષ ભર સલામાં ‘ના’ પાડે તો પોતાનું નાક કપાય એવી પરિસ્થિતિ સરજાણી, લજ્જાવશ બની ન છુટકે રજ આપવી પડી. એ મૃગાવતી દેવી ચંડપ્રદ્યોત રાજની અંગારવતી વગેરે આઠ રાણીઓ સાથે પ્રભુના વરદ હસ્તે દીક્ષા લીધી. અને પોતાની લાણેજ છતાં સાધ્વીગણના નેતા ચંદનબાળાજીના સાન્નિધ્યમાં સમાઈ ગયા અને નિર્મલ મનથી સંયમયાત્રાને શોલાવવા લાગ્યા !

થોડો સમય આસપાસ વિચરી પ્રભુ મહાવીર વૈશાલી નગરીમાં પધાર્યા અને ત્યાં વીશમું ચાતુર્માસ કર્યું.

ત્યાર પછી ઉત્તરવિદેહમાં વિચરી મિથિલા નગરી થઈ કાકન્દી નગરીમાં પધાર્યા અને વૈરાગ્ય ભરપુર દેશના-

શ્રવણથી વૈરાગી બનેલા ધના, સુનક્ષત્ર વગેરે આત્માઓએ દીક્ષા લીધી. ત્યાંથી પશ્ચિમ તરફ વિહાર કરી શ્રાવસ્તિ થઈ કાંમ્પિલ્યપુર પધાર્યા. સહસ્રાબ્રવનમાં દેવોએ સમવસરણ રચ્યું અને ધર્મમય દેશનાશ્રવણથી ધર્મસન્મુખ બનેલા ત્યાંના રહેવાસી મહા ધનિક કુંડકૌલિક ગૃહસ્થ અને તેની પુષ્પા નામની સ્ત્રી બાર વ્રતધારી શ્રાવક-શ્રાવિકા બન્યા. ત્યાંથી અહિછત્રા થઈ ગજપુરમાં પધાર્યા. નિર્ઘ્રંથ પ્રવચનોથી અનેક શ્રદ્ધાળુ લોકો નિર્ઘ્રંથમાર્ગમાં આવ્યા. પ્રભુ પોલાસપુર પધાર્યા.

એ નગરમાં ગોશાળાનો પરમ લક્ષ્મણ સદાલપુત્ર નામનો એક કોટ્યાધિપતિ કુંભાર રહેતો હતો. તેને અગ્નિમિત્રા નામની સ્ત્રી હતી. બન્ને ગોશાળાના મતના અતુરાગી હતા. તે રાત્રિએ સદાલપુત્ર નિંદરમાં સુતા હતા ત્યારે સ્વપ્નમાં કોઈ દેવે આવીને કહ્યું: “કાલે સવારે અહીં સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી, મહા પ્રાહ્મણુ અશોક વનમાં પધારશે. તો તેમને વસતી, પીઠ, ફલક, વગેરે જોઈતી વસ્તુઓ આપીને તું તેમની સેવા કરજે.” આ સ્વપ્ન જોઈ જાત્રત થયેલા તેને થયું કે મારા ધર્માચાર્ય ગોશાલક કાલે પધારશે. સવાર થતાં જ સદાલક પોતાના ધર્મગુરુની રાહ જોવા લાગ્યો ત્યાં પ્રભુ મહાવીર પધાર્યા. આ સાંભળીને એ પ્રભુને વંદન કરવા ગયો. પ્રભુએ સ્વપ્ન અને ગોશાળા સમ્બન્ધી તેના વિચાર તેને કહી સંભળાવ્યા, તેથી આશ્ચર્ય પામેલો સદાલપુત્ર સમજી ગયો કે પ્રભુ મહાવીર સાચા સર્વજ્ઞ છે. હવેથી મારે એ નમનીય અને ઉપાસનીય છે, એમ વિચારી બે હાથ જોડી પ્રભુના ચરણમાં નમસ્કાર કરી વિનંતી કરતાં કહ્યું: “પ્રભુ! નગરીની બહાર મારી પાંચસો દુકાનો છે, ત્યાં બિરાજમાન થાઓ, અને પીઠ, ફલક, સંસ્તારક વગેરે

જે જોઈએ તે ગ્રહણ કરવાનો મારા પર અનુગ્રહ કરો ” પ્રભુએ તેનું વચન સ્વીકાર્યું અને તેણે ગોશાળા પાસેથી સ્વીકારેલા નિયતિવાદને સુક્તિપૂર્વક સમજાવી હઠાવી દીધો. તેણે નિયતિવાદ છોડી પુરૂષાર્થવાદ સ્વીકાર્યો અને પ્રભુના ધર્મનો મર્મ સમજી પત્ની સાથે શ્રાવકના ખાર વ્રત સ્વીકારી આહત્તધર્મનો દૃઢ અનુરાગી બન્યો.

સદાલપુત્રના ધર્મ પરિવર્તનના સમાચાર સાંભળી ફરી પોતાના મતમાં પાછો લેવા ગોશાળો ત્યાં આવ્યો અને તેને સમજાવવામાં કંઈ બાકી ન રાખ્યું, પણ સમ્યગ્દષ્ટિને વરેલા સદાલપુત્ર સત્યધર્મ થકી લેશ માત્ર ચલિત ન થયા. થાકીને ગોશાળો ત્યાંથી અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો. આ બનાવથી ગોશાળાના દિલને સારો ધક્કો લાગ્યો !

પોતાસપુરથી વિહાર કરી પ્રભુ અનેક સ્થળે પ્રવચનો કરતાં કરતાં ત્રીખંજનના અંતે વાણિજ્ય ગ્રામ પધાર્યા, અને દીક્ષા જીવનનું એકવીશમું ચાતુર્માસ ત્યાં કર્યું. ત્યાંથી રાજગૃહી પધાર્યા. ગુણશીલ વનમાં સમવસરણુ યોજતાં પ્રભુના ઉપદેશથી ત્યાંના રહેવાસી મહાશતક નામના મહા-ધનિકને તેર પત્નીઓ હતી. વિશાળ ઋદ્ધિ સિદ્ધિના અધિપતિ ગૃહસ્થે પ્રભુના ઉપદેશથી શ્રાવકધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. તે સમયે સમવસરણુમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ઘણા સ્થવિર સાધુઓ આવ્યા અને મનની શંકાઓ પ્રભુ પાસે રજૂ કરી સમાધાન મેળવ્યું. પ્રભુના સુંદર સ્પષ્ટીકરણથી એ સાધુઓને વિશ્વાસ જાગ્યો કે પ્રભુ મહાવીર સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી છે. પાર્શ્વનાથ પ્રભુનો ચતુર્યામ ધર્મ છોડી એ બધા શ્રમણો પંચમહાવ્રત રૂપ સપ્રતિક્રમણુ ધર્મ સ્વીકારી પ્રભુ

મહાવીરના શ્રમણસંઘમાં ભળી ગયા ! ઘણા સમય સુધી નિરતિચાર ચારિત્ર પાળી અંતે નિર્વાણ પામ્યા. એ સમયે પ્રભુના રોહનામના શિષ્ય લોક વિષયક ચિંતવન કરતાં જે શંકાઓ ઉત્પન્ન થઇ, એનું સમાધાન મેળવવા પ્રભુ પાસે આવ્યા. અને લોક-અલોક-જીવ-અજીવ વિષયક ખુબ લંબાણથી પ્રશ્નોત્તરી કરી તત્ત્વજ્ઞાન મેળવી કૃતાર્થ થયા. તેમની જ્ઞાનપિપાસા તૃપ્ત થતાં ખુબ સંતોષ પામ્યા. ત્યારે પ્રભુના પદ્ધર શ્રી ગોતમસ્વામીએ પણ લોકસ્થિતિ વિશે ઘણા પ્રશ્નો કરી આત્માનંદ મેળવ્યો. પ્રભુએ સપરિવાર એ ચાતુર્માસ રાજગૃહીમાં વિતાવ્યું.

વર્ષાકાલ પૂણ થતાં પશ્ચિમોત્તર વિભાગ તરફ વિહાર કરી અનેક સ્થળે ધર્મપ્રચાર કરતાં કૃતંગલા નગરીમાં પધાર્યા. છત્રપદ્માસ વનમાં દેવોએ સમવસરણુની રચના કરી. એ નગરનિવાસી લોકો તેમજ આસપાસ ગામડાઓના લોકો પ્રભુનું આગમન સાંભળી મોટી સંખ્યામાં એકત્ર થયા. પ્રભુને વંદન નમસ્કાર કરી ધર્મશ્રવણ કરતાં પ્રમોદ પામ્યા.

તે સમયે શ્રાવસ્તિ નગરીની નજીકમાં એક મઠમાં સ્કન્દક નામનો એક પરિવ્રાજક રહેતો હતો. એ વેદ, પુરાણ આદિ વૈદિક સાહિત્યમાં પારંગત, વિદ્વાન તેમજ તત્ત્વજ્ઞાસુ અને તપસ્વી હતો. એ કોઈ કામ પ્રસંગે શ્રાવસ્તિ નગરીમાં આવ્યો હતો, ત્યાં પિંગલક નામના નિર્ગન્થ સાધુનો ભેટો થયો. એ સાધુએ લોકનો અન્ત, સિદ્ધિનો અન્ત, સિદ્ધોનો અન્ત, અને જીવોના સંસારની વધઘટ વિશે પાંચ પ્રશ્નો એકી સાથે સ્કન્દકને પૂછ્યા. સ્કન્દક તેના જવાબ આપી શક્યો નહિ. એ પ્રશ્નો વિશે જેમ જેમ વિચારતો ગયો તેમ તેમ તેમાં ગુંચવાતો ગયો ! પણ જવાબ ન

આપી શક્યો ! પ્રભુ મહાવીર છત્રપલાસ ચૈત્યમાં બિરાજ-
માન છે, એ સમાચાર શ્રાવસ્તિનગરીમાં પહોંચી જતાં
નગરીના ચોરે, ચોટે તેની ચર્ચા થતી હતી, ઘણા આસ્તિક
લોકો છત્રપલાસ વનમાં પ્રભુને વંદન કરવા જવા લાગ્યા.
સ્કન્દક-ઋષિ પણ આ હકીકત સાંભળી મહાજ્ઞાની એવા
શ્રી મહાવીર પાસે આ પ્રશ્નોના ઉત્તર મળશે એમ
વિચારી જલ્દી છત્રપલાસ વનમાં પહોંચી ગયો અને પ્રભુ
મહાવીર પાસે પ્રશ્નોનું સમાધાન મેળવી અત્યંત સંતુષ્ટ
થયો. પ્રભુવાણીથી પ્રતિબોધ પામી એ સ્કન્દક પરિવ્રાજકે
ત્રિદન્ડ, પાદુકા, છત્ર વગેરે પોતાના ઉપકરણો છોડી પ્રભુ
પાસે શ્રમણુધર્મની દીક્ષા લીધી, અને પ્રભુને શિષ્ય બની
ગયો ! શ્રમણુધર્મની સમાચારીને અભ્યાસ કરી અગ્યાર
અંગને પણ જ્ઞાતા બન્યો. સ્કન્દકઋષિ પહેલેથી જ તપસ્વી
તો હતા, દીક્ષા લીધા પછી વિશિષ્ટ તપસ્વી બન્યા. બાર
વર્ષ સુધી ચારિત્રધર્મની આરાધના કરી અંતે વિપુલાચલ
પર્વત પર અનશનવ્રત આદરી અચ્યુતકલ્પમાં દેવપદ
પામ્યા. ત્યાંથી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ મેળવી શ્રમણુ-
ધર્મની આરાધના કરી મોક્ષમાં જશે.

પ્રભુએ શ્રાવસ્તિનગરીમાં પધારતાં કોષ્ટક વનમાં સ્થિરતા
કરી. શ્રમણુ લગવાનની ધર્મદેશના સાંભળી અનેક ભાવિક
લોકોએ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરી. ત્યાંના નિવાસી ધનાઢ્ય ગાથા-
પતિ નન્દિનીપિતા અને તેમની સ્ત્રી અશ્વિની, સાલિહિપિતા
અને તેમની સ્ત્રી ક્ષાલ્ગુનીએ બાર વ્રતના સ્વીકાર સાથે શ્રાવક-
ધર્મને સ્વીકાર કર્યો. તેમ જ બીજા પણ અનેક નરનારીઓ
તેમની સાથે જોડાયા. ત્યાંથી પ્રભુ વિદેહભૂમિ તરફ પધાર્યા
અને દીક્ષાજીવનનું ત્રેવીશમું ચાતુર્માસ વાણિજ્ય-
શ્રામમાં વિતાવ્યું.

ત્યાંથી વિહાર કરી પ્રભુ બ્રાહ્મણકુંડ નગરના બહુ-સાલવનમાં પધાર્યા. તે સમયે જમાલિ મુનિએ પ્રભુ પાસે પોતાના પાંચસો શિષ્ય પરિવારની સાથે સ્વતંત્ર વિહાર કરવાની આજ્ઞા માગી. પ્રભુ તરફથી યોગ્ય ઉત્તર ન મળતાં આજ્ઞા વિના સ્વયં પોતાના પરિવાર સાથે ત્યાંથી અલગ વિહાર કરી પ્રભુથી જુદા પડ્યા. પ્રભુએ વત્સભૂમિમાં પ્રવેશ કરી નિર્ઘન્ય પ્રવચનનો પ્રચાર કર્યો. કૌશાંબીમાં જતાં સૂર્ય અને ચંદ્રના ઈન્દ્રો પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. કૌશાંબીથી રાજગૃહી નગરીના ગુણશીલ વનમાં પધાર્યા. તે સમયે નજીકમાં રહેલી તુંગીયા નગરીના પુણ્યવતીક ચૈત્યમાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુના શિષ્ય પાંચસો સાધુઓની સાથે પધાર્યા હતા. ધર્મ-રાગી લોકો વંદન કરવા આવ્યા. તેમની સમક્ષ એ મુનિએ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચતુર્થામ ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો અને દેવત્વ સમ્બન્ધી લોકોએ કરેલા પ્રશ્નોના સાચા ઉત્તરો આપ્યા. આ હરીકત તુંગીયા નગરીના શ્રાવકો પાસેથી ગૌચરીએ નીકળેલા ગૌતમસ્વામીએ સાંભળી, પાછા ફરી પ્રભુને પૂછતાં પ્રભુએ તેનું સમર્થન કર્યું. એ વર્ષમાં પ્રભુના શિષ્ય અલયકુમાર વગેરે મુનિઓએ રાજગૃહ નગરની નજીકમાં રહેલા વિપુલાચલ પર્વત પર અનશન કરી દેવત્વ પામ્યા. એ ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજગૃહીમાં વિતાવ્યું.

ચાતુર્માસ પછી પ્રભુએ ચમ્પાનગરી તરફ વિહાર કર્યો. ઐશ્વિક રાજના અવસાન પછી કૌશ્વિક રાજ્યે એ નગરીને પોતાની રાજધાની બનાવી હોવાથી મગધનું રાજકુટુંબ ચમ્પામાં રહેતું હતું. પ્રભુએ ત્યાં પૂર્ણલદ્ર ચૈત્યમાં નિવાસ કર્યો. કૌશ્વિક રાજ્યે અત્યંત ધામધુમથી પ્રભુનું સ્વાગત કર્યું. રાજકુટુંબ અને નગરવાસી લોકો સાથે પ્રભુને વંદન કરવા ગયા. પ્રભુએ

લવ્યાત્માઓ સમક્ષ ધર્મદેશના આપી. એ સાંભળી અનેક ગૃહસ્થો શ્રદ્ધાળુ બન્યા. તેમ પદ્મ, મહાપદ્મ, ભદ્ર, સુભદ્ર, પદ્મભદ્ર, પદ્મગુહમ, નલિનીગુહમ, આનંદ અને નંદન વગેરે શ્રેણિકરાબ્દના પૌત્ર રાજકુમારોએ અનેક ગૃહસ્થો સાથે મુનિધર્મ સ્વીકાર્યો. શ્રેણિકરાબ્દને પદ્મબ્રહ્મ કરવામાં કોણિકના સહાયક તેમના પિતાઓ કાલ, સુકાલ, મહાકાલ વગેરે તેમજ પાલિત આદિ ગૃહસ્થોએ શ્રાવકધર્મ સ્વીકાર્યો. જનપાલિત વગેરે નાગરિકોની પણ એ સમયે દીક્ષાઓ થઈ. ચંપાથી વિદેહ-ભૂમિમાં જતાં વચ્ચમાં કાકંદીનગરીમાં ક્ષેમક, ધૃતિધર આદિ શ્રમણસંઘમાં સામેલ થયા. પચીસમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ મિથિલાનગરીમાં કર્યું. ત્યાંથી અંગદેશ તરફ વિહાર કર્યો. એ વખતે એ બંને દેશોની રાજધાની વૈશાલીનગરી રણુભૂમિ બની ગઈ હતી. એક બાજુ કોણિકરાબ્દને પોતાના કાલ વગેરે આરમાન ભાઈઓ સાથે સૈન્યસબજ થઈ વૈશાલી પર ચડાઈ કરી, બીજી બાજુ ધર્મનિષ ચેટકરાબ્દ અને તેમના સહાયકો કાશિકોશલના અઢાર ગણુરાબ્દઓ મોટી સેના સાથે સ્વબચાવ માટે લડવા આવ્યા. આ જોરદાર લડાઈમાં સૌનિકોનો અને પ્રધાન પુરુષોનો બંને પક્ષે કચ્ચરઘાણુ નીકળી ગયો.

ચેટકરાબ્દને માત્ર બાણુયુદ્ધ કરવાની જ છુટ હોવાથી કોણિકરાબ્દના કાલકુમાર વગેરે દશે ભાઈઓ રોજ એક એક સેનાપતિ તરીકે ચેટકરાબ્દના બાણુના ભોગ બની મૃત્યુ પામી ગયા. તે એ લડાઈ જોરદાર ચાલી રહી હતી. તે સમયે ભગવાન મહાવીર ચમ્પાનગરીના પૂર્ણભદ્ર ચૈત્યમાં પધાર્યા. નાગરિક લોકો સાથે રાજકુલની સ્ત્રીઓ શ્રેણિક રાબ્દની કાલિ, મહાકાલિ વગેરે વિધવા રાણીઓ પ્રભુને વંદન કરવા આવી.

ધર્મદેશના સાંભળી એ રાજમાતાઓએ લડાઈમાં ગયેલા કાલ, મહાકાલ વગેરે પોતાના પુત્રો કુશળ પાછા ફરશે કે નહિ, એ સમ્બન્ધી પ્રભુને પ્રશ્ન કરતાં પ્રભુએ સત્ય વસ્તુ-સ્થિતિ સમજાવી. સંયોગો એ વિયોગવાળા છે એવો ઉપદેશ આપ્યો. આથી પ્રતિબોધ પામેલી દશે રાજમાતાઓએ પ્રભુ પાસે દીક્ષા લઈ ચંદનબાળાજીનું નેતૃત્વ સ્વીકાર્યું. ત્યાંથી પ્રભુ પુનઃ મિથિલાનગરીમાં પધાર્યા અને છવીશમું ચાતુર્માસ ત્યાં વિતાવ્યું. ત્યાંથી શ્રાવસ્તિનગરી તરફ પ્રભુએ વિહાર કર્યો. એ સમયે જેમના નિમિત્તે કૌણ્ણિક અને ચેટક-રાજ વચ્ચે ખુનખાર લડાઈ જામી હતી એ ચેલ્લણા રાણીના પુત્રો અને કૌણ્ણિકના સગા ભાઈઓ હલ્લ અને વિહલ્લ પ્રભુ પાસે આવ્યા અને શ્રમણધર્મ સ્વીકારી પ્રભુના શિષ્ય બની ગયા. પ્રભુ પણ વિચરતાં શ્રાવસ્તીનગરીમાં પધાર્યા અને એ નગરીના ઈશાન ખુણામાં આવેલા કોણ્ણક ચૈત્યમાં નિવાસ કર્યો.

આ રીતે પ્રભુ મહાવીરના સંયમધર્મમાં ઘણા શૂરવીર અને રણવીર પુરુષો જોડાયા. સૂર્યસમા મહાતેજસ્વી પ્રભુના વિહારમાર્ગમાં અનેક લવ્યાત્માઓના અંતર પ્રકાશિત થયા. સૂર્ય સામે જેમ ઘુવડ નજર માંડી શકતો નથી તેમ ભગવાન મહાવીરના કઠિન માર્ગમાં મિથ્યાદૃષ્ટિ આત્માઓ નજર પણ માંડી શકતા ન હતા. કાયર આત્માઓ હૂર ભાગતા હતા. પ્રભુની વિશાળ શિષ્ય સંપત્તિ અને શિષ્યા સંપત્તિમાં અનેક નરરત્નો અને નારીરત્નો જોડાયા હતા. હજારો નહિ પણ લાખો નરનારીઓ આત્માની શૂરવીરતા પ્રગટ કરી કર્મરાજને પરાસ્ત કરી શાશ્વત સ્થાન ભાણી આગેકદમ ભરતા હતા. એમાં કાયરનું કામ ન હતું! પ્રભુના શાસનમાં નહિ કાયરનું કામ!

૨૮. હારીને જીતી ગયો !

જે સમયે ભગવાન મહાવીર શ્રાવસ્તી તરફ આવી રહ્યા હતા, તે સમયે મંબલીપુત્ર ગોશાળો પોતાના પરિવાર સાથે શ્રાવસ્તીમાં હતો. દીક્ષા પછી બીજા જ ચાતુર્માસમાં પ્રભુને ગોશાળાને ભેટો થયો. અને પોતાને પ્રભુનો શિષ્ય માનતો ગોશાળો લગભગ છ વરસ પ્રભુની સાથે રહ્યો. એ સમયમાં એનામાં ચપળતા અને કુતુહલવૃત્તિ હોવા છતાં પ્રભુ તરફ ભક્તિભાવ પણ હતો ! પ્રસંગે પ્રસંગે પોતાના ગુરુના તપતેજની પ્રશંસા કરતો ! પરંતુ એ બધી વાતો ભૂતકાળની બની ગઈ હતી. અઠાર વર્ષનો સમય વિતી ચૂક્યો હતો ! અત્યારે તો એ ગોશાળો આજીવક મતનો પ્રખર હિમાયતી હતો અને પોતાની જાતને તીર્થંકર તરીકે ઓળખાવતો પ્રભુનો પ્રતિપક્ષી બન્યો હતો.

એ ગોશાળાને શ્રમણ બન્યા ચોવીશ વરસ થયા હતા. વધુ સમય શ્રાવસ્તીમાં જ પસાર કર્યો હતો. તેને લેશ્યાની સિદ્ધિ અને અષ્ટાંગનિમિત્તનો અભ્યાસ પણ અહીં જ કર્યો હતો અને તીર્થંકર કહેવડાવવાની ભાવના પણ તેને અહીં જ જાગ્રત થઈ હતી. આ નગરીમાં હાલહલા કુંભારણુ અને પુત્રાલ ગાથાપતિ એ બે તેના ખાસ ભક્ત હતા. આ ચોવીશમું

ચાતુર્માસ તેણે હાલહલાને ત્યાં વિતાવ્યું હતું. ચાતુર્માસ પછી પણ ગોશાલક શ્રાવસ્તીમાં જ હતો !

આ અવસરે લગવાનું મહાવીર વિચરતાં વિચરતાં શ્રાવસ્તી નગરીમાં પધાર્યાં. અને કોષ્ટક ચૈત્યમાં નિવાસ કર્યો. લિક્ષાર્થે નીકળેલા ગૌતમ સ્વામીએ લોકમુખે સાંભળ્યું કે “ આજકાલ શ્રાવસ્તીમાં જે તીર્થંકરો વિચરે છે. એક શ્રમણુ લગવાનું મહાવીર અને બીજા આર્ય ગોશાલક ! ” આ સાંભળી ગૌતમસ્વામીને આશ્ચર્ય થયું. પ્રભુ પાસે આવીને પૂછ્યું: “ લગવનું! લોકો બોલે છે કે શ્રાવસ્તીમાં જે તીર્થંકરો વિચરે છે ” તો શું એ ગોશાલક સર્વજ્ઞ અને તીર્થંકર છે ? ” પ્રભુએ સલા વચ્ચે કહ્યું: “ એ ગોશાળાને તીર્થંકર તરીકે સંબોધવો બિલકુલ યોગ્ય નથી. એ સર્વજ્ઞ નથી, તેમ તીર્થંકર પણ નથી. એ તો શરવણુ ગામ નિવાસી મંખનો મંખલી નામનો પુત્ર ગોશાળામાં જન્મ્યો. હોવાથી ગોશાળા તરીકે ઓળખાય છે. આજથી ચોવીસ વર્ષ પહેલા મારા શિષ્ય તરીકે રહેતો હતો, થોડી શક્તિ મળી જવાથી આજે એ પોતાની જાતને જિન કહેવડાવે છે, તેમ સ્વચ્છંદે વિચરે છે અને સ્વચ્છંદે બોલે છે. ”

તે વખતે ગોશાળો એ ઉદ્યાનની નજીકમાં આતાપના લઈ રહ્યો હતો. તેણે પ્રભુના સમવસરણુથી પાછા ફરતાં લોકોમાં ગૌતમ મહાવીર વચ્ચે થયેલી પ્રશ્નોત્તરી વિશે ચર્ચા સાંભળી. “ આ ગોશાળો તીર્થંકર કે સર્વજ્ઞ નથી, પણ મંખલી-પુત્ર છે, અને છદ્મસ્થ છે ” એવું મહાવીર બોલ્યા છે. ગોશાળાએ આ શબ્દો સાંભળ્યા, અને તેને મહાવીર પ્રભુ પર ખુબ ગુસ્સો આવ્યો. ત્યાંથી ઊઠીને સ્વસ્થાને ગયો. શિષ્યો સાથે વિચારણા કરી કંઈકે બિપરીત ધગણું લેવા તૈયાર થયો!

એ સમયે સ્થવિરોમાં મૂખ્ય અને પ્રભુના શિષ્ય છટ્ટના પારણે વહોરવા માટે નીકળેલા આનંદ મુનિ હાલહલાના ઘર પાસેથી નીકળ્યા. ગોશાળાએ તેમને યોલાવીને કહ્યું: “આનંદ! તારો ધર્માચાર્ય મહાવીર લોકોમાં પોતાનું મહત્ત્વ વધારવા સલા વચ્ચે મારી નિંદા કરે છે. અને બધાને કહે છે કે આ ગોશાળો જિન નથી, સર્વજ્ઞ નથી, પણ એ મંખલીપુત્ર છે. પહેલા મારો શિષ્ય બન્યો હતો, એની પાસે કેઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાન નથી, એ છદ્મસ્થ છે. શું તારો એ ધર્માચાર્ય સમસ્ત દુનિયાને દહન કરવામાં સમર્થ એવી મારી તેને લેશ્યાની શક્તિને બાણુતો નથી? હું ત્યાં આવીને પરિવાર સહિત તેને બાળીને લસ્મ કરી દઈશ! તું ત્યાં જઈને તેને સાવધાન કર! હું હમણા જ ત્યાં આવું છું. પણ મારો સન્દેશો તેને પહોંચાડીશ તેના બદલામાં હું તને જીવતો રાખીશ!”

ગોશાળાના ગુસ્સાપૂર્વકના શબ્દો સાંભળી લયથી ધ્રુજતા આનંદમુનિ જલ્દી પ્રભુ પાસે ગયા અને બધી વાત કરીને પૂછ્યું: “પ્રભુ! ગોશાળામાં બીજાને બાળીને લસ્મ કરી દેવાની શક્તિ છે ખરી?” પ્રભુએ કહ્યું: “હા, એ ગોશાળાએ તીવ્ર તપની સાધનાથી તેનેલેશ્યા સિદ્ધ કરી છે. એટલે અન્યને બાળી નાખવામાં સમર્થ છે! આનંદ! એ ગોશાળામાં જેટલું તપોબળ છે, તેથી અનંતગણું તપોબળ નિર્ઋત્ય સાધુઓમાં છે, એનાથી અનંતગણું તપોબળ સ્થવિર લગવંતોમાં છે, અને એનાથી પણ અનંતગણું તપોબળ અરિહંત તીર્થંકરોમાં છે. પણ સાધુજનો, સ્થવિરો અને અરિહંતો ક્ષમાશીલ હોવાથી કદી પોતાની શક્તિને દુરુપયોગ કરતા નથી. તું ગૌતમ વગેરે સર્વ મુનિઓને

જાણવી દે કે ગોશાળો આવે ત્યારે એની સામે કોઈએ કંઈ પણ બોલવું નહિ, તેમ ધર્મચર્યા પણ ન કરવી. આખા મુનિમંડળમાં આ વાત પ્રસરી ગઈ. પ્રસંગની ગંભીરતા પીછાણી બધા મુનિઓ સૌ સૌની પ્રવૃત્તિમાં પ્રવૃત્ત બની ગયા. તેવામાં તો ક્રોધથી ધમધમતો ગોશાળો પોતાના અનુયાયીઓ સાથે પ્રભુ પાસે આવી થોડે દૂર બિભો રહ્યો. ક્ષણવાર મૌન રહી બોલ્યો: “ અરે કાશ્યપ ! તું લોકો પાસે જેમ કાવે તેમ મારા વિશે બોલે છે ! હું મંબલીપુત્ર નથી ને તારો શિષ્ય પણ નથી ! એ ગોશાળો તો ક્યારનો ય મરણ પામ્યો છે. એટલું સાચું કે એ ગોશાળાનું શરીર પરિષદ સહન કરવામાં સમર્થ જાણી એ શરીરમાં મેં પ્રવેશ કર્યો છે, પણ હું તો ઉદ્ધારી કુન્ડિયાયન નામનો ધર્મ-પ્રવર્તક છું, અન્ય શરીરમાં પ્રવેશ કરવાનો આ મારો સાતમે પ્રયાસ છે. આ શરીરમાં સોલ વર્ષ રહી સર્વદુઃખોનો ક્ષય કરીને હું મુક્ત બનીશ, અર્થાત્ મારો મોક્ષ થશે ! ”

ગોશાળાની આત્મગોપક વાત સાંભળી પ્રભુ બોલ્યા: “ ગોશાલક ! કોઈ માણસ તણબલાની ઓથે પોતાની જાત છુપાવવા પ્રયત્ન કરે એ જેમ હાસ્યાસ્પદ છે તેમ તું પણ એવી હાસ્યાસ્પદ પ્રવૃત્તિ કરી શા માટે આત્મગોપન કરી રહ્યો છે ? તું ચોવીશ વર્ષ પહેલા સ્વયં મારા શિષ્ય તરીકે રહેનાર એ જ ગોશાળો છે. અન્ય કોઈ નથી ! ” મહાવીરના આ વચનથી વિશેષ ક્રોધિત બનેલો ગોશાળો આવેશમાં આવી તાડુકી બોલ્યો: “ એ કાશ્યપ ! “તું હજી પણ તારી વાત છોડતો નથી ? આજે તું નષ્ટ બ્રષ્ટ થઈ જઈશ ! નાશ પામી જઈશ ! ” ગોશાળાના આવા પ્રભુ પરના આક્ષેપલયા વચનો સર્વાનુભૂતિ મુનિ સહન ન કરી શક્યા. ગોશાળા પાસે જઈને

બોલ્યા: “ મહાનુભાવ ! કોઈમહાત્મા પાસે કોઈ વ્યક્તિએ એક પણ ધાર્મિક વચન સાંભળ્યું હોય તો એ મહાત્મા જીવનભર તેના પૂજનીય બને છે. તમે પ્રભુ પાસે શિક્ષા મેળવી આગળ વધ્યા એ પ્રભુનો તિરસ્કાર કરવો, અવજ્ઞા કરવી એ અધોગતિને નોતરનાર છે. તમારે પ્રભુની સામે મત્સરભાવથી જેમ તેમ બોલવું ઉચિત નથી ! ”

સર્વાનુભૂતિ મુનિની હિતશિષ્યામણથી શાંત થવાને બદલે ગોશાળો અગ્નિમાં ઘીની માફક વધુ કોંધાગ્નિથી જલવા લાગ્યો, અને કોંધાવેશમાં આવી એ ક્ષમા તપસ્વી મુનિ પર તેજોલેશ્યા છોડી. મુનિની કાયા દગ્ધ થવા લાગી. સર્વજીવોની સાથે ક્ષમાપના કરતાં એ મુનિ સહસ્રાર દેવલોકમાં ગયા. ઉત્તોન્નિત થયેલો ગોશાળો ફરી પ્રભુને ઘિકકાર વચનો બોલવા લાગ્યો. પ્રભુનું આ અપમાન સુનક્ષત્ર મુનિના દિલને ભેદી ગયું. એમની સહનશીલતા તૂટી જવાથી ગોશાળાને હિતવચન કહી સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. પણ અગ્નિની પાસે શીતલતાની આશા કેવી ? ગોશાળો પ્રત્યક્ષ અગ્નિ સમાન જ હતો; આજે એની બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થઈ ગઈ હતી. અગ્નિમાં જે વસ્તુ પડે તે સ્વયં અગ્નિમય બની જાય તેમ સુનક્ષત્ર મુનિના હિતવચનો ગોશાળાના કર્ણસ્પર્શથી અગ્નિમય બની ગોશાળા રૂપ અગ્નિને વિશેષ પ્રબલિત કર્યો. લાન ભૂલેલા ગોશાળાએ એ સંયમી મુનિ પર ફરી તેજોલેશ્યા છોડી, એના અસહ્ય તાપથી ધાયલ બનેલા સુનક્ષત્ર મુનિ અહભુત ક્ષમાભાવને ધારણ કરતાં પ્રભુના વચનામૃતોથી પ્રશાંત બની અનશનવ્રત સ્વીકારી બધા શ્રમણશ્રમણીઓની સાથે ક્ષમાના વિનિમય કરી અચ્યુત દેવલોકમાં ગયા. એ બંને મુનિઓની કાયા ત્યાં જ બળીને ભસ્મ થઈ ગઈ.

નિરપરાધી બે બે મુનિઓનું બલિદાન ગોશાળાએ લીધું ! આથી શ્રમણ સમુદાયમાં સન્નાટો છવાઈ ગયો, નિઃશબ્દ સ્તબ્ધતા પ્રસરી ગઈ ! પ્રભુની મનાઈ હોવા છતાં અત્યંત પ્રેમના કારણે બે મુનિઓ વચ્ચે બોલવા ગયા તો એ નિર્દોષ મુનિઓ ગોશાળાની અગ્નિનો ભોગ બની ચુક્યાં. ગૌતમસ્વામી વગેરે મુનિઓ સમર્થ હોવા છતાં પ્રભુની આજ્ઞાને માન આપીને મૌન રહેવાનું ઉચિત માન્યું. ગોશાળો તો કોધાંધ બની હજી પણ જેમ તેમ પ્રભુ સામે બકવાદ કરતો જ હતો. પ્રભુ મહાવીર ક્ષમાના સાગર હતા. લયંકર રીતે અપમાન કરનાર ગોશાળા પ્રત્યે પણ તેમના હૈયામાં ક્ષમાનો અમીઘોઘ ઉછળતો હતો. એ જોવાની ગોશાળાને ક્યાં પડી હતી. એની દ્રષ્ટિ જ ગુમ થઈ ગઈ હતી. ગુમરાહી ગોશાળો ગર્વાંધ બની પ્રભુની શક્તિ પીછા-છુતો હોવા છતાં ચઢવા તદ્દવા બકી રહ્યો હતો ! આ જોઈ દયાના સાગર પ્રભુ મહાવીર આવા લયંકર દુશ્મન પ્રત્યે પણ દયાલાવ ચિંતવતા બોલ્યા : “ ગોશાળા ! એક અક્ષર લણ્ણાવનાર વ્યક્તિ વિદ્યાગુરુ કહેવાય છે. તેમ ધર્મનું એક વચન સમજાવનાર વ્યક્તિ ધર્મગુરુ કહેવાય છે, તું મારી સંગે રહી શિક્ષિત બન્યો હોવા છતાં મારી સામે જ તારો આવો અછાજતો વરતાવ તારી અવગતિને નોતરી રહ્યો છે ! કંઈક સમજ ! તારું આવું વર્તન તારા માટે જરાય હિતકારક નથી !” પણ દુર્જનને શિક્ષાવચન તેની દુર્જનતામાં વધારો કરે છે તેમ પ્રભુના આવા અમીલયાં શિક્ષાવચનોથી ગોશાળો અતિ ક્રૂર બની ગયો ! એનું સ્વરૂપ અત્યંત લયંકર બની ગયું ! એની બ્રહ્મકુટી રૌદ્ર અને બિહામણી બની ગઈ ! સાક્ષાત્ દેષ-મૂર્તિ સમા ગોશાળાની આંખમાંથી આગ ઝરવા લાગી. આ જોઈ દૂર દૂર રહેલા બધા મુનિઓ થરથર કંપવા લાગ્યા !

તેમના હૈયા ચરચર ચીરાઇ જવા લાગ્યા ! પણ સૌમ્યમૂર્તિ પ્રભુ મહાવીર એની એ જ પોતાની સ્વાલાલોક શીતલતામાં જ રમતા હતા ! આજે ગોશાળો અત્યંત ઉત્તેજિત બની કૂરતાતું કંકન ઓઢી તેમની સામે પડ્યો હતો. પ્રભુને મારી નાખવાની બુદ્ધિથી ગોશાળાએ સાત આઠ પગલા પાછળ હઠી તેજઃશક્તિને એકત્ર કરી પ્રભુ પર તેજ્જેલેશ્યા છોડી. આથી અંતરની આગ બહાર નીકળતાં વાતાવરણ અગ્નિમય બની ગયું. ગોશાળાને વિશ્વાસ હતો જ કે આ અગ્નિજ્વાલા પોતાના શત્રુને અવશ્ય નાશ કરશે જ, પણ તેની ધારણા ઉઘી પડી. પર્વત પર પછડાતા પવનની માફક તેજ્જેલેશ્યા પ્રભુને પ્રદક્ષિણા આપી પાછી ફરી એ ગોશાળાના જ શરીરમાં પેસી ગઈ. “ હાથના કયાં હૈયે વાગ્યા ” તેની માફક ગોશાળો પોતાની દુષ્ટતાથી પોતે જ દાઝ્યો, એના પ્રચંડ તાપથી વ્યાકુલ બનેલો ગોશાળો “ બજે તો એ સિંહરી પોતાનો વળ ન મૂકે ” તેની જેમ હજી પણ પ્રભુ પ્રત્યે દુષ્ટતા ઓકતો બોલ્યો: “ કાશ્યપ ! મારી તપશક્તિથી તારું શરીર વ્યાપ્ત બની ગયું છે. હવે તું પિત્તજ્વર અને દાહજ્વરથી પીડિત બની છ માસમાં જ મૃત્યુ પામી જઇશ ! ”

પ્રભુ શાંત સ્વર પ્રગટ કરતાં બોલ્યા: “ ગોશાલક ! તારી તપશક્તિથી મારું શરીર નહિ પણ તારું જ શરીર દુઘ્ધ થઇ રહ્યું છે. હું તો હજી સોળ વર્ષ સુધી આ પૃથ્વી પર વિચરીશ; પરંતુ તું પોતે જ પિત્તજ્વર અને દાહજ્વરની સાત દિવસ ભયંકર વેદના ભોગવી છદ્મસ્થ અવસ્થામાં જ મરણ પામીશ. દેવાનું પ્રિય ! તેં જે દ્રેષપરિણામથી કાર્ય કર્યું છે એ કાર્ય માટે તારે પસ્તાવું પડશે. ”

મહાવીર અને ગોશાળા વચ્ચે ચાલતા વિવાદના સમાચાર નગરમાં પહોંચી ગયા હતા. લોકો પરસ્પર બોલી રહ્યા

હતા કે “કોષ્ટક ઉદ્યાનમાં જે સર્વજ્ઞો અગડી રહ્યા છે ! એક કહે છે પહેલો તું મરીશ, બીજો કહે છે પહેલો તું !! આ બન્નેમાં કોનું સાચું પડશે ?” ત્યારે સત્યજ્ઞ મનુષ્યો બોલ્યા કે “આમાં શંકાની વાત જ ક્યાં છે ? લગવાન મહાવીર સત્યવાદી છે અને સર્વજ્ઞ પણ છે. જ્યારે ગોશાળો અસત્યવાદી અને પાખંડી છે.” શ્રાવસ્તી નગરીના ચારે અને ચૌટે આ બાબત ચર્ચાઈ રહી હતી.

પ્રભુ પર તેજોલેશ્યાનો પ્રયોગ કરનાર ગોશાળાની એ શક્તિ ક્ષીણ થઈ ગઈ. વિષ એકીને નિર્વિષ અનેલા નાગની માફક નિસ્તેજ અનેલો ગોશાળો હજી પણ પ્રભુ સામે જ ઉભો હતો ! પ્રભુએ પોતાના શ્રમણ સમુદાય સમક્ષ કહ્યું કે “બળી ગયેલા નિઃસત્ત્વ ઘાસની માફક તેજોલેશ્યા નાશ પામવાથી ગોશાળો નિઃસત્ત્વ બની ગયો છે. હવે તેની સાથે ચર્ચા કરવામાં કોઈ જાતનો ભય નથી. “તમે એને સમજાવવાનો પ્રયત્ન કરો ! પ્રભુના આવા વચન સાંભળી ગૌતમસ્વામી વગેરે મહામુનિઓ ગોશાળાની પાસે આવ્યા. પણ દાહજવરની પીડાથી કણસતો કણસતો ગોશાળો ભોંય પર પડી ગયો ત્યારે મુનિઓએ તેને કહ્યું : “ગુરુનો લોપ કરનાર આવી જ દશા પામે છે. અરે અધમ ! તારી લુચ્ચાઈ ઠાંકવા તે તારા ઉપકારી ગુરુની અવજ્ઞા કરી અને પંચ-મહાવ્રતધારી એવા જે જે મહામુનિઓની હત્યા કરી છતાં તારા જેવા દુર્જન પ્રત્યે પણ પ્રભુએ કરૂણા રાખી છે, તને તારા અપકૃત્યનો ખદલો આ લવમાં જ મળી ચૂક્યો છે.” આમ ચર્ચા ચાલે છે ત્યાં ગોશાળાના ઘણા શિષ્યો વિવાદની વાત સાંભળી ત્યાં આવ્યા. ગૌતમસ્વામી વગેરે મુનિઓએ ગોશાળાની સાથે ધાર્મિક પ્રશ્નોત્તરી કરી પણ નિઃસત્ત્વ

ગોશાળો પોતાના પક્ષનું સમર્થન કરી ન શક્યો ! પોતાના ધર્માચાર્યની આવી કમજોરી દેખી તેના સંપ્રદાયના સત્ય-પ્રવેષી ઘણા શિષ્યો અને અનુયાયીઓએ પ્રભુ પાસે નિર્વ્રાન્થ ધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. આ બનાવથી ગોશાળાની રહીસહી ખીરજ પણ ખૂટી ગઈ. લયથી કાતરવૃષ્ટિએ ચારે બાજુ જોતો અને મોઢેથી હાથ પોકારતો કણ્ણ ચીસો પાડતો ગોશાળો ત્યાંથી પોતાના સ્થાને આવ્યો. રૌદ્રમૂર્તિ ગોશાળાની સાથે સૌમ્યમૂર્તિ પ્રભુ મહાવીરે સૌમ્યતાથી વિજય મેળવ્યો. ગોશાળો રૌદ્ર પરિણામથી રીબાતો અસહ્ય પીડાથી પાર વગરની પરેશાની લોગવવા લાગ્યો. તેજોલેશ્યાની આગથી તેનું શરીર અંતઃ બાહ્ય બળતરાથી બળતું હતું તેને શાંત કરવા વારંવાર આંખાની ગોટલી ચૂસવા લાગ્યો ! એ પીડાને ભૂલવા વારંવાર મદિરા પાન કરવા લાગ્યો ! લયંકર શારીરિક તાપને શમાવવા પોતાના શરીર પર માટી-મિશ્ર પાણી સીંચવા લાગ્યો ! ઉનમાદી બની નાચવા અને ગાવા લાગ્યો અને હાલહલાને નમસ્કાર કરવા લાગ્યો !

મદિરા પીને ચકચુર બનેલા ગોશાળાની ક્ષણેક્ષણે દાહ-જ્વરની પીડા વધતી જતી હતી. ગાંડા માણસની માફક સંબન્ધ વગર જેમ તેમ બોલી રહ્યો હોવા છતાં તેના શ્રદ્ધાળુ શિષ્યો પર તેનો વિપરીત પ્રભાવ ન પડ્યો ! તેની શક્તિ હણાતી જતી હતી. તેથી “ તું પિત્ત જ્વરની પીડાથી સ્નાન દિવસમાં છન્નસ્થપણે જ મૃત્યુ પામીશ ” પ્રભુની એવી લવિષ્યવાણીને યાદ કરતાં ગોશાળાને નિશ્ચય થઈ ગયો કે હું હવે થોડા જ દિવસનો મહેમાન છું. શિષ્યોને બોલાવીને કહ્યું : “ લિક્ષુઓ! મને મુક્ત થવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. જ્યારે મારો દેહ અને આત્મા અલગ થઈ

જાય ત્યારે મારા દેહને સુગંધી જલથી સ્નાન કરાવી ગોશીષ ચંદનનું વિલેપન કરજો, સુંદર કાષાય વસ્ત્ર પહેરાવજો, ઉપર સફેદ વસ્ત્ર ઢાંકી એક હજાર પુરુષો ઉપાડી શકે એવી શિબિકામાં પધરાવી નગરીના મૂખ્ય એક અને બજારોમાં ફેરવી ઉચ્ચ સ્વરે પોકારજો કે અંતિમ જિન કર્મ ખપાવી મોક્ષે ગયા. ” ગોશાળાની આજ્ઞાને તેના શિષ્યોએ સહર્ષ સ્વીકારી, વિનયપૂર્વક મસ્તકે ચડાવી.

ગોશાળાની ઊંમરીને આજે સાતમો દિવસ ઊગ્યો. તેના શરીરમાં અત્યંત નબળાઈ આવી ગઈ હતી. ઉઠ બેસ કરવાની શક્તિ સાથે માનસિક કમજોરી પણ ખૂબ આવી ગઈ હતી. એ પથારીમાં સૂઈ રહ્યો હતો ! તેના હૃદયમાં જીવનના સાચા ખોટા પ્રસંગો સ્મૃતિપટ પર ચક્કર લગાવી રહ્યા હતા. મંખલી તરીકે પોતાનું જીવન, મહાવીરની પાછળ પડી તેમના શિષ્ય બનવું, અનેક વખત પ્રભુએ તેના તરફ દાખલેલો દયાલાક, વગેરે વાતો તેને યાદ આવી રહી હતી ! વૈશિકાયન ઋષિની મશકરી કરતાં તેણે છોડેલી તેજ્જ્વેશ્યાથી બળું બળું થઈ રહેલા પોતાના પર પ્રભુએ શીતલેશ્યા છોડી તેને ખચાવ્યો હતો, એ વાત યાદ આવતાં પથારીમાં પડ્યો પડ્યો ગોશાળો ચોધાર આંસુએ રડી ઊઠ્યો ! પોતાની કૃતર્કનતા યાદ કરતાં તેના અંતરમાં પારવાર પસ્તાવો જાગ્યો. પ્રભુની નિંદા કરી ક્રોધવશ બની બે મુનિઓની હત્યા કરી, અને ખૂદ પોતાના ઉપકારી મહાવીર ઉપર તેજ્જ્વેશ્યા છોડી, ઈત્યાદિ યાદ આવતાં તેનું હૃદય કંપી ઊઠ્યું. ગોશાળાનું ચિત્ત ભારે વ્યાકુળતા અનુભવી રહ્યું. શરીરની બળતરા સાથે અંતરની બળતરા અસહ્ય થઈ પડી. પશ્ચાતાપની આગથી બળતું હૃદય હાય પોકારી ઊઠ્યું. તેની

મનોભાવના પલટાઈ ગઈ. ઘણી વાર સુધી નિશ્ચેતન અવસ્થામાં પડી ખૂબ હૃદયમંથન કર્યું. પોતે ચલાવેલા ખોટા પાખંડ પ્રત્યે તિરસ્કાર જાગ્યો. પ્રભુ મહાવીર પ્રત્યે સદ્ભાવ જાગ્યો, પાપની આલોચના કરવા હૃદય હલખલી રહ્યું. સંત્ય વાત પ્રગટ કરવા સિવાય કોઈ પ્રાયશ્ચિત નથી. એમ વિચારી ધીરે ધીરે ઉઠીને પથારીમાં બેઠો. શિષ્યોને પાસે ખોલાવીને કહ્યું: “લિક્ષુઓ ! મારા અંત સમયે તમારી પાસેથી એક વચન માગું છું કે હું જે આજ્ઞા કરું તે તમારે માન્ય કરવી જ. ” શિષ્યો ખોલ્યા: “અવશ્ય, આપની આજ્ઞા માન્ય કરવી એ અમારું પ્રથમ કર્તવ્ય છે. ” ગોશાળો : “તમે અત્યાર સુધી મારી બધી આજ્ઞાઓ પુરેપુરી પાળી છે. પણ મારી અંતિમ ઈચ્છા પુરી કરવા મને તમારા વિશ્વાસની જરૂર છે. તમે સોગંદપૂર્વક કહો કે આપનું વચન સફળ કરીશું. ” શિષ્યો: “અમે સોગંદપૂર્વક આપની આજ્ઞા અક્ષરશઃ પાળીશું. આપ ફરમાવો. ”

ગોશાળો: “મારા વહાલા શિષ્યો ! મેં તમને બધાને, આ જગતને, તેમ મારા આત્માને પણ ઠગ્યો છે. હું મહા પાપી છું. સર્વજ્ઞ ન હોવા છતાં મેં મારી જાતને સર્વજ્ઞ તરીકે બપાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો અને સર્વજ્ઞ નામથી મેં ખૂબ સત્કાર મેળવ્યા. એ મારો નયોદંબ હતો. હું મંખલી-પુત્ર ગોશાળો મહાવીરનો શિષ્ય છું. બીજો કોઈ નથી. મારા ગુરુને ગોપવનાર ઋષિઘાતક મહાપાતકી છું. હવે મારું મૃત્યુ નજીક આવી રહ્યું છે. સત્યવાદી મહાવીર પ્રભુના વચન મુજબ આજે મારું મૃત્યુ નિશ્ચિત છે. મારા કુકૃત્ય મને જ નડ્યા. મેં મારા ગુરુને મારવાની અધમતા આદરી પણ મારા પાપે જ હું મરી રહ્યો છું. મારા મરણ પછી મારી

છેલ્લી ઈચ્છા એવી છે કે મારા હાથ અને પગને મજબુત દોરીથી બાંધી મારા મોઢા પર તમારે ત્રણ વાર થુંકવું. પછી દોરીથી મારા શરીરને ઢસડી શ્રાવસ્તીના ચોક અને બજારમાં ફેરવજ્જે અને લોકોને સત્ય વસ્તુનું ભાન કરાવવા મોટેથી ઉદ્ઘોષણા કરજ્જે “આ મંજલીપુત્ર ગોશાળો મરી ગયો ! સર્વજ્જ હોવાનો ઢાંગ કરનાર, શ્રમણઘાતક, ગુરુદ્રોહી ગોશાળો મરી ગયો ! મહાવીર સાચા સર્વજ્જ છે, અસત્યવાદી ગોશાળો પોતાના પાપે મરી ગયો !” આ મારી હૃદયની અંતિમ ઈચ્છા છે. મારા આદેશ પ્રમાણે કરવા માટે તમે સોગંદ લીધા છે. મારી આત્મશાંતિ માટે તમારે એ પ્રમાણે કરવું જ પડશે.” શિષ્યવર્ગ પણ મૂઢ બની ગુરુની કહાની સાંભળી રહ્યો. અશ્રુલરી આંખે ગુરુઆજ્જા સ્વીકારી રહ્યો !

પશ્ચાતાપની આગમાં ગોશાળાના ઘણા અશુભ કર્મો બળી ગયા. મહાવીરના ધર્મપ્રત્યે શ્રદ્ધા બળતાં અંત સમયે તેના અંતરમાં સમકિત દીપક પ્રગટી ચૂક્યો. એ સમકિત દીપના અજવાળામાં પોતાનું રૌદ્ર સ્વરૂપ ખંખેરી નાખ્યું અને સૌમ્ય બની આત્માને અજવાળી નાશવંત દેહને છોડી અચ્યુત દેવલોકમાં દેવત્વ પામ્યો.

તેના શિષ્યવર્ગને ગોશાળાના મરણનું દુઃખ તો લાગ્યું પણ તેની અંતિમ આજ્જાપાલન કરવાનું તેના કરતાં પણ વધુ દુઃખદાયક લાગ્યું ! ગુરુની અવહેલના પોતાના હાથે કેમ થાય ! અને વચનબદ્ધ હોવાથી આજ્જા માન્યા વગર છુટકો ન હતો. ઘણા વિચાર કરી તેમણે ઉપાય શોધી કાઢ્યો. ભાંડશાલાનો દરવાજો બંધ કરી તેના વિશાળ ચોકમાં શ્રાવસ્તીનું ચિત્ર દોર્યું. પછી ગોશાળાના આદેશ અનુસાર તેના નિર્જીવ દેહને ચિત્રાંકીત શ્રાવસ્તીના કલ્પિત માર્ગ પર ફેરવી

મંદ સ્વરથી તેના કહેવા મુજબ ઉદ્દોષણા કરી ! આજીવક મતના અનુયાયીઓએ આદેશપાલનનું નાટક ખેલી બી ધામધૂમ સાથે સ્નાનવિલેપનપૂર્વક શરીરને શણગારી તેના દેહનો અગ્નિસંસ્કાર મહોત્સવ કર્યો. ગોશાળાએ અંત સમયે અરિહંતનું શરણ લીધું. દુષ્કૃત્યોની નિંદા કરી અને પોકળ ખુલ્લું કરી પોતાની ભૂલનો ખરા અંતરથી એકરાર કર્યો. પરિણામે તેના અશુભ કર્મો હળવા થયા અને સમકિત પામી ખારમા અચ્યુત દેવલોકનો અતિથિ બન્યો. થોડી પણ સદ્લાવના શું કામ કરી જાય છે, તેનું આ પ્રત્યક્ષ ઉદાહરણ છે. ગોશાળો હારીને જીતી ગયો ! પ્રભુ ત્યાંથી વિહાર કરી મેઢકગામના સાલકોષ્ટક ચૈત્યમાં સમવસર્યા. ત્યાં ગૌતમ-સ્વામીએ ગોશાળાની ગતિ વિશે પ્રશ્ન કરતાં પ્રભુએ કહ્યું: “ગૌતમ ! ગોશાળો અચ્યુત દેવલોકમાં ગયો !” પ્રભુના વચનથી આશ્ચર્ય પામી ગૌતમે ફરીને પૂછ્યું: “પ્રભુ ! ઉન્માગી અને અકાર્ય કરનાર ગોશાળો ખારમા દેવલોકમાં ?” “હા, ગૌતમ ! દુષ્કૃત્યની નિંદા કરનારને દેવપણું દૂર નથી ! ગોશાળાએ અંત સમયે પોતાની મલિન લાવનાની નિંદા કરી, આહર્તધર્મનું અમુમોહન કર્યું. એવા નિર્મળ લાવથી મરણ પામી એ દેવલોકમાં ગયો ! ગૌતમ ! ગોશાળો હારીને જીતી ગયો ! ઘણા લવ પછી મહાવિદેહક્ષેત્રમાં જન્મ ધારણ કરી વૈરાગ્યલાવથી દીક્ષા અંગીકાર કરી નિરતિચારપણે તેનું પાલન કરી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશે. અને પોતાના અનુલવસિદ્ધ દૃષ્ટાંત આપી શિષ્યોને સમજાવશે કે દેવગુરુ અને ધર્મનો અપલાપ કરી હું અનંતો કાળ સંસારમાં ભર્યો. તમારે કદિ પણ દેવગુરુધર્મની હેલના ન કરવી. એ ત્રણ તત્ત્વોનું શરણ જ આત્માને તારનારું છે. આવો યોધ આપી

દરેક આત્માઓને ધર્મ આરાધનામાં સ્થિર બનાવી મુક્તિપદને પામી શાશ્વત સુખનો લોકતા થશે. ” પ્રભુના મુખથી ગોશાળાનું લાવી સાંભળી ગૌતમસ્વામી વગેરે બોલી ઉઠ્યા.... ખરેખર, ગોશાળો હારીને જીતી ગયો !

વ્યવહારમાં પ્રવૃત્તિ અને નિશ્ચય તરફ
દૃષ્ટિ એ જ સંસાર તરવાનો ઉપાય છે.

x x x

શબ્દજ્ઞાન ચંદ્રના પ્રકાશ જેવું છે, અને
અનુભવજ્ઞાન સૂર્યના પ્રકાશ જેવું છે.

* * *

કુદરતે નારી જાતિને એવી તાકાત આપી
છે કે એ દરેક વાત પેટમાં શમાવી શકે છે.

o o o

ત્યાં પ્રેમ છે ત્યાં જ દયા છે, દયા પ્રેમ
વગર રહી શકતી નથી. બન્ને સાચા
સાથીદાર છે.

૨૯. મીઠી ગોઠડી જ્ઞાનીની.....!

મેંઠકગામના સાલકોપ્ટક વનમાં મહાવીર સમવસર્યા છે, એમ સાંભળી ધર્મશ્રદ્ધાળુ જનો પ્રભુના દર્શને ઉમટી પડ્યા. પ્રભુએ ધર્મદેશના ફરમાવી. દેશના શ્રવણથી પ્રમુદિત થયેલી જનતા ધર્મમાં વધુ સ્થિર બની સ્વસ્થાને ગઇ.

શ્રાવસ્તીના ઉદ્યાનમાં સોળ દેશને બાળવામાં સમર્થ એવી અતિ ઉમ્મ તેજોલેશ્યા ગોશાળાએ પ્રભુ પર છોડી હતી, પણ નિકાચિત આયુષધવાળા પ્રભુને એનાથી બીજી કોઈ વિપરિત અસર ન થઈ પણ તેના અનુતાપથી કેવળજ્ઞાની અંતિમ તીર્થંકર હોવા છતાં પ્રભુને અશાતા વેદનીયનો ઉદય પ્રગટ્યો અને પિત્તજ્વર તથા લોહીના ઝાડા થયા. એ વ્યાધિથી પ્રભુ દિવસે દિવસે ક્ષીણ થતાં ગયા. તેમની કંચનવરણી કાયા શ્યામ બની ગઇ અને શરીર ખૂબ નબળું પડતું ગયું. પ્રભુના શરીરની આવી દશા જોઇ નગરવાસીઓ ધરુપર બોલવા લાગ્યા કે “ શું ગોશાળાના વચન સાચા પડશે ? ” એ દેહના દર્દને દૂર કરવા માટે હજી કોઈ ઔષધી પ્રભુએ લીધી ન હતી. પોતાના આત્મભાવમાં જ મસ્ત રહેતા. પણ તેમનો અનુરાગી વર્ગ ખૂબ ચિંતાતુર બની ગયો. પ્રભુના શરીરમાં પિત્તજ્વર અને લોહીના દસ્તનો ઉમ્મ

વ્યાધિ જોઈ લોકોમાં વાયકા ફેલાણી કે “ ગોશાળાએ છોડેલી તેજોલેશ્યાના પરિતાપથી પરેશાન થયેલા પ્રભુ મહાવીર છ મહિનામાં જ મૃત્યુ પામી જશે. ” આવી લોકવાયકા સાંલણી પરમ તપસ્વી અને મહાધ્યાની એવા પ્રભુના એક શિષ્ય સિંહમુનિ પ્રભુ પર અતિશય રુનેહને કારણે ગભરાઈને એકાંત સ્થળમાં ઉચ્ચ સ્વરે રડવા લાગ્યા ! પ્રભુએ તેની મનોવેદના જાણી એ સિંહમુનિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા, અને કહ્યું : “ લોકવાણી સાંલણીને તું શા માટે લય પામે છે ? ‘ તીર્થ’ કરો કદિ અપમૃત્યુ વરતા નથી. ’ સંગમે કરેલા પ્રાણાંત ઉપસર્ગો પણ નિષ્ફળ નિવડ્યા એ તું જાણતો નથી ? ” રડમસ સ્વરે સિંહમુનિ બોલ્યા : “ પ્રભુ ! આપની વાણી સત્ય છે પણ આપની આ લયંકર વેદના અમારાથી જોવાતી નથી ! પ્રભુ ! અમારા મનની શાંતિ માટે પણ આપ કોઈ ઔષધ લ્યો. અમારા અસ્થિર મન કોઈ રીતે સ્થિરતા પકડી શકતા નથી. ” આમ બોલતાં સિંહમુનિ ફરી ગદ્ગદિત બની ગયા. સિંહમુનિનો ઔષધ માટે આગ્રહ જાણી પ્રભુએ કહ્યું : “ ભદ્ર ! તારી એવી ઈચ્છા છે તો લલે, તું આ ગામમાં રેવતી શ્રાવિકાને ત્યાં જ, એણે મારા માટે ઉત્તમ દ્રવ્યો નાખીને કોળાપાક બનાવ્યો છે. એ નહિ પણ પોતાના ઘર માટે બિજેરાપાક બનાવ્યો છે તે એષણીય છે. એ તું લઈ આવ. ” પ્રભુની આજ્ઞા પામી હર્ષિત થયેલા સિંહમુનિ રેવતી શ્રાવિકાને ઘેર પહોંચ્યા.

રેવતી શ્રાવિકાએ મુનિને પોતાના આંગણે પધારેલા ખૂબ આનંદિત બની આદરભાવથી મુનિનો સત્કાર કર્યો અને આગમનનું પ્રયોજન પૂછ્યું. સિંહમુનિએ કહ્યું : “ તમારે ઘેર જે ઔષધીઓ છે. જે ભગવાન મહાવીર માટે બનાવી

છે. એ નહિ પણ ઘરવપરાશ માટે જે બિજેરાપાકની ઔષધી બનાવી છે, તે ઔષધીની અમારે જરૂર છે.” મહાધનિક રેવતિ શ્રાવિકા પ્રભુની પરમ ઉપાસિકા હતી. પ્રભુ પ્રત્યે ગાઢ પ્રીતિને કારણે અનેક ઉત્તમ દ્રવ્યોનું મિશ્રણ કરીને ખાસ પ્રભુની બિમારી દૂર કરવા કોળાપાકની ઔષધી બનાવી હતી, પણ એ વાતની કોઈને ખબર ન હતી. સિંહમુનિની વાત સાંભળી આશ્ચર્ય સાથે બોલી: “કયા જ્ઞાની પુરુષ પાસેથી આપે મારી ગુપ્ત વાત જાણી?” સિંહમુનિ બોલ્યા: “દેવાનુપ્રિયે! પ્રભુ મહાવીરે અમારા આગ્રહથી પોતાને થયેલા વ્યાધિને દૂર કરવા તમારું આ ગુપ્ત રહસ્ય પ્રગટ કર્યું છે અને એ ઔષધ માટે મને તમારા ઘેર મોકલ્યો છે.” પ્રભુ મહાવીરે પોતે જ પોતાના સ્વમુખે મારા ઘરની ઔષધી મંગાવી છે એ જાણી રેવતી શ્રાવિકાનું હૈયું ગજગજ ઉછળવા લાગ્યું. તેની રોમરાજી વિકસ્વર બની ગઈ. આનંદના ઉદ્દગાર સાથે અત્યંત ભક્તિથી તેણે સિંહમુનિના પાત્રમાં બિજેરાપાક વહોરાવ્યું. તે સમયે શુભ અધ્યવસાય થકી તેણે દેવગતિનું આયુષ્ય ખાંધ્યું.

એ ભાગ્યશાલિની રેવતી શ્રાવિકાના ઘેરથી આવેલી ઔષધીને પ્રભુએ આહારમાં ઉપયોગ કર્યો. એના સેવનથી પ્રભુના દેહનું દર્દ શાંત થઈ ગયું. બન્ને ઉગ્ર વ્યાધિઓ ક્ષીણ થઈ ગઈ. ધીમે ધીમે તેમના દેહની કાંતિ કંચનવણી બની પૂર્વવત ચમકવા લાગી! ઔષધી આપનાર રેવતી શ્રાવિકા અને ઔષધી લાવનાર સિંહમુનિ ધન્ય બની ગયા! પ્રભુના ધર્મ પ્રત્યે અત્યંત અનુરાગપૂર્વક શ્રાવિકા ધર્મનું સુંદર પાલન કરતી રેવતી શ્રાવિકાએ ભાવિ તીર્થંકર બનવાની પણ યોગ્યતા પ્રાપ્ત કરી. પ્રભુની પીડા શાંત થવાથી ચતુર્વિધ

સંઘમાં આનંદ આનંદ ફેલાઈ ગયો ! સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકા તો હરખ્યા પણ દેવલોકમાં દેવોએ પણ પ્રભુની રોગનિવૃત્તિનો આનંદ મનાવ્યો !

પ્રભુની નિશ્રા વિના સ્વતંત્ર વિચરતા જમાલિ શ્રાવસ્તીમાં તિન્દુક વનમાં હતા, તે સમયે જમાલિ પિત્તજ્વરથી પીડિત હોવાથી તેમના શિષ્યો તેમના માટે સંથારો પાથરી રહ્યા હતા. જમાલિએ પૂછ્યું: “સંથારો થઈ ગયો?” શિષ્યો: “હા થઈ ગયો!” એ સાંભળી અશક્ત જમાલિ સંથારા પર સૂઈ રહેવા માટે ત્યાં આવ્યા પણ સંથારો પથરાતો જોઈ તનનિર્બંધ જમાલિ ઊભા રહેવા માટે અસમર્થ હોવાથી કંઈક ગુસ્સામાં આવીને ખોલ્યા: “કરવા માંડ્યું તે થઈ ગયું” એ મહાવીરનો સિદ્ધાંત ભૂલભરેલો લાગે છે! કાર્ય જ્યારે સંપૂર્ણ થાય ત્યારે જ એ થયું છે એમ કહેવાય! પથરાતા સંથારાને પથરાઈ ગયો કહેવાય તો તેના પર શયન ક્રિયા થતી નથી. માટે “કૃતમાણું કૃત” એ ભગવાનનો સિદ્ધાંત ખોટો છે. પણ “કૃતમેવ કૃતમ” એ વાક્ય સત્ય છે.

પ્રભુના સત્ય વચનને અસત્ય ઠરાવતું જમાલિનું આ કથન મુનિઓને સારું ન લાગ્યું! કેટલાક શ્રમણોએ તેનો સખત વિરોધ પણ કર્યો! તેમણે કહ્યું: “પ્રભુનો સિદ્ધાંત ઋણુસૂત્ર નામના નિશ્ચયનયની અપેક્ષાએ સત્ય છે. એ નય વર્તમાનગ્રાહી હોવાથી “થવા માંડ્યું તે થયું” એવા ભાવને સિદ્ધ કરે છે. ક્રિયાનો પહેલો સમય જ તેના ભાવિકાર્યનું કારણ છે. માટે “કરવા માંડ્યું તે કયું” એ પ્રભુનો સિદ્ધાંત બિલ્કુલ તર્કસંગત છે.” એ સ્થવિર મુનિઓએ જમાલિને અનેક યુક્તિઓથી સમજાવ્યો પણ હંઠ-

થહી જમાલિએ પોતાનો પકડ્યો મત મૂક્યો નહિ. એટલુ જ નહિ પણ પોતાના મતનો પ્રચાર પણ શરૂ કરી દીધો ! તેમના પાંચસો શિષ્યોમાંથી કેટલાક મુનિઓ તથા પ્રભુની પુત્રી પ્રિયદર્શના પોતાના એક હબ્બર સાધ્વીજીઓના પરિવાર સાથે પૂર્વસમ્બન્ધથી જમાલિના પંથમાં લગ્યા હતા.

એક વખત વિચરતાં વિચરતાં પ્રિયદર્શનાજી પોતાના શિષ્યા પરિવાર સાથે શ્રાવસ્તીનગરીમાં પધાર્યા અને પ્રભુ મહાવીરના ખાસ અનુરાગી ઢંક નામના કુંભારની ભાંડ-શાલામાં ઉતર્યા. ઢંક કુંભાર શ્રાવક હતો અને પ્રિયદર્શના પ્રભુ મહાવીરની પુત્રી હોવા છતાં જમાલિના મતને અનુસરે છે, એ હકીકતથી પરિચિત હોવાથી એને પ્રિયદર્શનાજીને પ્રભુના સત્ય માર્ગ પર સ્થાપિત કરવાની ઉત્કટ ઈચ્છા હતી. તેથી સમય જોઈ નિલાડા પાસેથી પસાર થતાં પ્રિયદર્શનાજીના ઉપરના ઓઢેલા વસ્ત્રના છેડા પર એક નાનો શો આંગનકણુ ફેંક્યો તેથી વસ્ત્ર બળવા લાગ્યું. એ જોઈ પ્રિયદર્શનાજી બોલી ઉઠ્યા.... “અરે આર્ય ! “તમે આ શું કર્યું ? માફ વસ્ત્ર બાળી નાખ્યું ?” ઢંકે કહ્યું: “વસ્ત્ર બળ્યું નથી પણ બળી રહ્યું છે. બળતાને બાળેલું કહેવું એ તો લગવાનું મહાવીરનું કથન છે. તમારા મતમાં તો બળી ગયા પછી બળ્યું કહેવાય. તો તમે અસત્ય કેમ બોલ્યા ?” ઢંકની આ યુક્તિથી પ્રિયદર્શનાજી સત્ય સમજી ગયા અને બોલ્યા: “આર્ય ! તમે મને સત્ય વસ્તુ-સ્થિતિનું ભાન કરાવ્યું ! ત્યાર પછી પોતાની ભૂલનો એકરાર કરી પ્રિયદર્શનાજી પોતાના પરિવાર સાથે પ્રભુ મહાવીરના શ્રમણીસંઘમાં લગી ગયા.

જમાલિમુનિની સાથે જે સાધુઓ હતા તે પણ ધીરે ધીરે તેમને છોડી બધા પ્રભુના શ્રમણસંઘમાં લગી ગયા. પણ

હઠાચહી જમાલિ આલિનિવેશિક મિથ્યાત્વમાં મુંઝાઈ સત્ય સમજ્યા નહિ. ઘણા વર્ષ સુધી શ્રમજીવનમાં પાલન કરી અંતે પંદર દિવસનું અનશન કરી પોતાની ભૂલની આલોચના કર્યા વગર કાળધર્મ પામી લાન્તક દેવલોકમાં કિલ્ખિષિક દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. શક્તિ હોવા છતાં જમાલિમુનિ હઠાચહી હારી ગયા!

મેંઠક ગ્રામથી વિહાર કરી લગવાન મિથિલાનગરીમાં પધાર્યા અને સત્યાવીશમું ચાતુર્માસ ત્યાં પસાર કરી પશ્ચિમના દેશે તરફ વિહાર કર્યો. કોશલભૂમિમાં વિચરતાં પ્રભુ ધીરે ધીરે આગળ વધી રહ્યા હતા. તે સમયે ઈન્દ્રભૂતિ ગૌત્તમ પોતાના શિષ્યપરિવાર સાથે આગળ ચાલી શ્રાવસ્તી-નગરીના કોઠક ચૈત્યમાં પધાર્યા. ત્યાં પાર્શ્વનાથ પ્રભુના શિષ્ય કેશીકુમારમુનિ શિષ્યગણ સાથે શ્રાવસ્તીના તિન્દુકવનમાં પધારેલા હતા.

પાર્શ્વનાથ પ્રભુ અને મહાવીરસ્વામી બન્ને તીર્થ કરોની સાધના એક જ પ્રકારની હોવા છતાં બન્ને વચ્ચે રહેલી આચારલિનતા પરસ્પર શિષ્યગણમાં ચર્ચાઈ રહી હતી. પાર્શ્વનાથપ્રભુનો ચતુર્થામ ધર્મ અને પ્રભુ મહાવીરનો પંચમહાવ્રત ૩૫ ધર્મ, એકની આચાર વ્યવસ્થા સચેલક એટલે વસ્ત્ર સહિતની અને બીજાની અચેલક એટલે વસ્ત્ર રહિતની! મહારથી કેશીકુમાર અને ગૌત્તમે પરસ્પર થતી ચર્ચા સાંભળી બન્ને એકત્ર મળી સમાધાન કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. મુનિ કેશીકુમારને વૃદ્ધ કુલના વડિલ સમજી અવસરના બાણ ગૌત્તમસ્વામી પોતાના કેટલાક શિષ્યગણ સાથે તિન્દુકવનમાં કેશી મુનિ પાસે પધાર્યા. કેશી મુનિએ ગૌત્તમને

ખૂબ આદરભાવથી સત્કાર કર્યો. એસવા માટે દર્ભનું આસન આપ્યું. ગૌતમ પણ ઉચિત વિનય બળવી બેઠા. બન્ને સ્થવિરો સૂર્ય અને ચંદ્રની જેમ શોભવા લાગ્યા.

પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરના શિષ્યગણનું આ સંમેલન એક અપૂર્વ ઘટના બની. બન્ને સંઘના મહારથીઓના દર્શન કરવા અને ધર્મગોષ્ઠી સાંભળવા શ્રાવસ્તીની પ્રજા ઉલટલેર ઉમટી પડી. અન્ય તીર્થિક સાધુઓ પણ આ સંમેલન ગોષ્ઠી સાંભળવા આવ્યા !

કેશી અને ગૌતમ બન્ને જ્ઞાનીઓ વચ્ચે મીઠી બોઠડી ચાલી. કેશી મુનિએ કહ્યું: “ગૌતમ! હું આપને પ્રશ્ન પૂછું છું કે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુએ ચતુર્યામ ધર્મનો અને પ્રભુ મહાવીરે પંચ મહાવ્રત ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો, એ મતભેદનું કારણ શું ?”

ગૌતમ: “પૂજ્ય, કુમાર શ્રમણ! જે સમયે જેવા મનુષ્યો હોય તેવા પ્રકારના ધર્મનિયમનો ઉપદેશ હોય, શ્રી ઋષભદેવ પ્રભુના સમયમાં મનુષ્યો સરલ અને જડ હોવાથી અને અંતિમ તીર્થિકરના સમયમાં મનુષ્યો પ્રાયઃ વક્ર અને જડ હોવાથી શુદ્ધ આચારપાલન કઠિન સમજી એ બન્ને તીર્થોમાં પંચમહાવ્રત રૂપ ધર્મનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો. પણ વચ્ચેના બાવીશ તીર્થિકરોના સમયમાં લોકો ઋણુ અને પ્રાણ હોવાથી થોડામાં ઘણું સમજી જતાં, તેમ આચારપાલન શુદ્ધ કરી શકતા હતા. તેથી એ બધા તીર્થિકરોના સમયમાં ચતુર્યામ ધર્મનો ઉપદેશ આપવામાં આવ્યો.” ગૌતમની વાણી સાંભળી પ્રસન્ન બનેલા કેશી મુનિએ ગૌતમને ધન્યવાદ આપતાં કહ્યું: “આપના આવા સ્પષ્ટીકરણથી અમારો સંશય દૂર થઈ ગયો.”

ત્યાર પછી સચેલક અને અચલેક ધર્મ વિશે પ્રશ્ન કરતાં ગૌત્તમ સ્વામીએ તેની વિસ્તૃત સમજૂતી આપી. એ સાંભળી કેશીમુનિ સંતોષ પામ્યા.

પછી એ બંને ધુરંધરો વચ્ચે અનેક સમશ્યાલરી પ્રશ્નોત્તરી થઈ. પ્રશ્નકારક કેશી મુનિ અને ઉત્તરદાયક ગૌત્તમસ્વામી. બંને વચ્ચે તત્ત્વલરી ચર્ચા જામી પડી. શ્રાતાજનો પણ આ બંને જ્ઞાનીઓની મીઠી ગોઠડીનો સ્વાદ માણી રહ્યા ! ગૌત્તમસ્વામીનું સૂક્ષ્મ તત્ત્વજ્ઞાન જોઈ કેશી મુનિએ તેની ખુબ પ્રશંસા કરતાં કહ્યું: “ ગૌત્તમ ! મારા પ્રશ્નોના તત્ત્વલર્યા આપના ઉત્તરોથી મારા મનના બધા સંશયો છેદાઈ ગયા છે. શાસ્ત્રરહસ્યનું સારભૂત આપનું જ્ઞાન પ્રશંસનીય છે. હે ગૌત્તમ ! હું આપને નમસ્કાર કરું છું.” આમ બોલતાં કેશીકુમારે ઊભા થઈ ગૌત્તમસ્વામીને મસ્તક ઝુકાવી વંદન કર્યાં. અને તે જ સમયે મહાવીર માર્ગના અનુસારે પાંચ મહાવ્રતરૂપ શ્રમણુધર્મનો સ્વીકાર કર્યો. કેશી ગૌત્તમના આ સંમેલનથી અનેક મહત્ત્વપૂર્ણ તત્ત્વોનો નિર્ણય થયો. શ્રુતજ્ઞાન અને સંયમ ધર્મની સુંદર પ્રભાવના થઈ ! જૈન શાસનનો અત્યંત ઉત્કર્ષ થયો. એકત્રિત થયેલી સલામાંથી આ જ્ઞાનીઓની ગોઠડીના અમીરસથી પલ્લાવિત-બનેલા ઘણા મહાનુભાવોએ સન્માર્ગનો સ્વીકાર કર્યો. પ્રભુ મહાવીર પણ શ્રાવસ્તીમાં પધાર્યાં. થોડા સમયની સ્થિરતા બાદ તેમની ધર્મયાત્રા પાંચાલ દેશ તરફ ઉપડી. અહિરહત્રા નગરીમાં ધર્મપ્રચાર કરી પ્રભુ કુરુદેશ તરફ પધાર્યાં, અને હસ્તિનાપુર નગરના સહસ્રામ્રવન ઉદ્યાનમાં સમવસરણુની રચના થઈ.

હસ્તિનાપુરના રાજા શિવ સંતોષી અને ધર્મપ્રેમી હતા.

એક દિવસ મધ્યરાત્રિએ જાગૃત થયેલા તેમને વિચાર થયો કે “આ જીવનમાં મને ધન, રાજ્ય, સ્ત્રી, પુત્રપરિવાર વગેરે અનુકુળ સામગ્રી પ્રાપ્ત થઈ છે. એમાં પૂર્વપુણ્યનો જ પ્રભાવ છે. પૂર્વ પુન્યાનુસારે મારી જીંદગી સુખમય વીતી રહી છે. હવે મારે આવતા ભવ માટે પુણ્યસંચય કરવો આવશ્યક છે. આવતી કાલે જ રાજકુમાર શિવભદ્રનો રાજ્યાલિપેક કરી તામ્રપાત્રો લઈ વાનપ્રસ્થાશ્રમ ધર્મ સ્વીકાર કરીશ. તે સમયે જીવનપર્યાંત દિશાચક્રવાલ તપ કરવાનો નિયમ કરીશ.” આમ ધર્મજાગૃતિ કરતાં તેમની રાત્રિ વ્યતિત થઈ ચૂકી અને પ્રભાત થયું. રાત્રિએ નિર્ણય કર્યા મુજબ જ્ઞાતિજનો અને પ્રજાજનોની એક સલા બોલાવી. લોજનાદિથી સૌનો સત્કાર કરી બધાની વચ્ચે પોતાનો અભિપ્રાય જાહેર કર્યો. દરેકની સંમતિપૂર્વક રાજકુમારનો રાજ્યાલિપેક કરી તામ્રભાજનો લઈ શિવરાજ તાપસો પાસે પહોંચ્યા અને તાપસી દીક્ષા અંગીકાર કરી, શિવરાજ રાજર્ષી બન્યા.

શિવરાજર્ષીએ પૂર્વે કરેલા નિર્ણયાનુસાર છઠ્ઠું છઠ્ઠું તપસ્યાપૂર્વક દિશાચક્રવાલ તપ શરૂ કર્યો. આતાપનાપૂર્વક લાંબા કાળ સુધી કઠિન તપ કરતાં તેમને વિભંગજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, એથી શિવરાજર્ષી સાતસમુદ્ર સુધી બધા રૂપી પદાર્થો જાણવા અને જોવા લાગ્યા. તેથી એમને થયું કે મને વિશિષ્ટ પ્રકારનું જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું છે. મનમાં ચોક્કસ થઈ ગયું કે સાત દ્વિપ અને સાત સમુદ્રો જ દુનિયામાં છે. એથી વધુ નથી. એવું જ્ઞાન થયા પછી પોતે હસ્તિનાપુર ગયા અને પોતે જોયેલા અને જાણેલા સાતદ્વિપસમુદ્રોની પ્રરૂપણા કરવા બોલ્યા.

જે સમયે ભગવાન મહાવીર હસ્તિનાપુર પધાર્યા, તે સમયે એ શિવરાજર્ષી ત્યાં હતા. ગૌચરીએ નીકળેલા ગૌતમ

સ્વામીએ એ હકીકત જાણી પ્રભુ પાસે આવીને પૂછ્યું: “ પ્રભુ! શું શિવરાજર્ષીનું કથન સત્ય છે ? ” પ્રભુએ કહ્યું: “ ગૌત્તમ! શીવરાજર્ષીનું કથન અસત્ય છે. જંબુદ્વિપવગેરે અસંખ્ય દ્વિપો છે અને લવણ વગેરે અસંખ્ય સમુદ્રો છે. ” પ્રભુ અને ગૌત્તમ વચ્ચે જ્યારે આ પ્રશ્નોત્તરી થઈ ત્યારે પ્રભુની પાસે મોટી સલા જામેલી હતી. આ પ્રશ્નોત્તરી સાંભળી સલા વિસર્જન થઈ. અને નગરનિવાસીઓમાં ચર્ચા ચાલી પડી કે શિવરાજર્ષીનું કથન ખોટું છે. કેવળજ્ઞાની પ્રભુ કહે છે કે સાત નહિ પણ અસંખ્ય દ્વિપસમુદ્રો છે. આ હકીકત સાંભળી શિવરાજર્ષી વિચારમાં પડી ગયા. મનોમન બોલી રહ્યા, “ આ વાત કેવી ! મહાવીર કહે છે કે દ્વિપસમુદ્રો અસંખ્ય છે, અને મેં તે સાત જ દેખ્યા છે. ” શિવરાજર્ષીએ મહાવીરની ખૂબ જ શ્વાધા અને મહત્વની વાતો સાંભળી હતી. “ મહાવીર સંપૂર્ણ જ્ઞાની છે. માટે તેમનું જ કથન સત્ય હોવું જોઈએ. માટે જ્ઞાન મને અધુરું લાગે છે. હું એમની પાસે જઈ અને તેમનો ઉપદેશ સાંભળું. ” આમ વિચાર કરી શિવરાજર્ષી સહસ્રાન્નવનમાં પ્રભુ સમીપે પહોંચ્યા. પ્રભુને વંદન કરી યોગ્ય સ્થાને બેઠા. પ્રભુએ નિર્ગન્થધર્મની દેશના આપી. પ્રભુની વાણી સાંભળતાં શિવરાજર્ષીને ખૂબ આનંદ થયો. પ્રભુની સમન્વૃત્તિથી મનની શંકા દૂર થતાં શિવરાજર્ષી સંતોષ પામ્યા. સર્વજ્ઞ પ્રભુની વાણીનો પડઘો તેમના અંતર-પટ પર પડી ચૂક્યો. પ્રભુ પાસે ચારિત્રધર્મ સ્વીકારી મોક્ષ માર્ગના પથિક બન્યા. અગ્યાર અંગના અભ્યાસ સાથે અનેકવિધ તપપૂર્વક કઠિન કર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષના અતિથિ બન્યા. એ સમવસરણમાં પુકિલ વગેરે ઘણા આત્માર્થી લોકોએ નિર્ગન્થધર્મનો સ્વીકાર કર્યો.

ત્યાંથી પ્રભુ મોઠા નગરીના નન્દનવનમાં પધાર્યા, ત્યાં અગ્નિભૂતિ અને વાયુભૂતિના અનેક પ્રશ્નોના ઉત્તરો પ્રભુએ આપ્યા. મોઠાનગરીથી પાછા ફરી વાણિજ્યગ્રામમાં દીક્ષા જીવનનું અઠ્યાવીશમું ચાતુર્માસ વિતાવ્યું.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થયા પછી વિદેહભૂમિ થઇ પ્રભુ રાજગૃહ નગરના ગુણુશીલ વનમાં સમોસર્યા. રાજગૃહ નગરમાં પ્રભુના અનુયાયીઓ મોટી સંખ્યામાં હોવા છતાં અન્ય દર્શનીઓ પણ ઘણા હતા. બૌદ્ધ, આજીવક, વગેરે સંપ્રદાયોના શ્રમણો અને ગ્રહસ્થો પણ સારી સંખ્યામાં હતા. પ્રસંગે પ્રસંગ એક ખીજાની ખંડન પ્રવૃત્તિ પણ ચાલતી અને પરસ્પર ઉપહાસ પણ થતો. એ વખતે ગૌતમ અને મહાવીર વચ્ચે અન્ય સંપ્રદાયોને લગતી લંબાણુલરી પ્રશ્નોત્તરી થઇ. એ જ્ઞાનીઓની ગોઠડીમાં અનેક આત્માઓનું કલ્યાણ સમાયેલું હતું. મહાવીરના મુખમાં કદિ ખંડન લાપાને સ્થાન ન હતું. સ્યાહવાદધર્મની અનોખી શૈલીથી પ્રભુ સંશયવિનાશક ઉત્તરો આપતા. પ્રભુના મુખથી ઉત્તરો સાંલળી ગૌતમસ્વામી અત્યંત આનંદ પામતા. એ વર્ષમાં રાજગૃહ નગરના વિપુલ પર્વત પર પ્રભુના ઘણા સાધુઓએ અનશનવ્રત કર્યા. દીક્ષાજીવનનું ઓગણત્રીસમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજગૃહીનગરીમાં વિતાવ્યું. ગૌતમ મહાવીરની ગોઠડી એ જ આપણા આગમસૂત્રો! એ આગમસૂત્રોના જ્ઞાન વિના કોઈનો નિસ્તાર નથી. મીઠી ગોઠડી જ્ઞાનીની!

૩૦. રત્નોના વેપારી મહાવીર.....!

પ્રભુ મહાવીરના જીવનમાં અસંખ્ય ગુણરત્નો ચમકી રહ્યા હતા. ગુણરત્ન મઠયું મહાવીરનું જીવન પરમ આદરણીય હતું. ગુણ રૂપી રત્નોને વહેંચવા માટે સ્થાને સ્થાને અને નગરે નગરે રત્નમઢ્યા સમવસરણુ રૂપી પ્રભુની દુકાનો મંડાતી. અને ભાવિક જનો શક્તિ મુજબ ગુણરત્નોની ખરીદી કરી જીવનને શણગારતા! ગુણરત્નોનો વેપાર કરતાં પ્રભુ રાજ-ગૃહીના ચાતુર્માસ પછી વિહાર કરી ક્રમે ચંપાનગરીની પશ્ચિમ તરફ પૃષ્ઠચંપા નામનું ઉપનગર હતું ત્યાં પધાર્યા. ત્યાંના રાજા સાલ અને યુવરાજ મહાસાહે પ્રભુનો ગુણરત્નમઢ્યો ઉપદેશ સાંભળ્યો. સાલરાજને પ્રવ્રજિત થવાની ભાવના જાગતાં નાના લાઠં અને યુવરાજને રાજ્યારૂઠ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો. પણ એ તો સંયમરાગી બની ચૂકયા હતા. તેથી રાજ્ય લેવાની મોટા લાઠને સ્પષ્ટ ના પાડી દીધી! રાજ્યાધિકારી અન્ય કોઈ ન હોવાના કારણે સાલરાજએ પોતાના ભાણેજ ગાગલી નામના રાજકુમારને ઝોલાવી તેનો રાજ્યાલિષેક કર્યો. નૂતનરાજએ એ બંને રાજ્યોનો સંયમ મહોત્સવ કર્યો! પ્રભુના વરદ હસ્તે સંયમી બનેલા સાલ-રાજ અને મહાસાલ મુનિગણમાં સમાઈ ગયા!

પૃષ્ઠચંપાથી પ્રભુ ચંપાનગરીના પૂર્ણલદ્ર ચૈત્યમાં પધાર્યા.

એ દિવસોમાં ત્યાંના બાર વ્રતધારી શ્રમણો પાસક કામદેવ શ્રાવક પોતાનો કારભાર મોટા પુત્રને સોંપી પરિપૂર્ણ શ્રાવકધર્મનું પાલન કરતા હતા. એક દિવસ પર્વતિથિએ પોષધવ્રત લઈ કામદેવ ચૂસ્તપણે ધર્મજગરિકા કરી રહ્યા હતા. તે સમયે મધ્ય રાત્રિએ કામદેવને ધર્મથી ચલિત કરવા માટે કોઈ દેવ પોષધશાલામાં પ્રગટ થયો અને પિશાચનું, હાથીનું તથા સર્પનું રૂપ લઈ ક્રુષ્ટદાયક ઉપસર્ગોથી કામદેવને ધ્યાનથી અને ધર્મશ્રદ્ધાથી ચલાયમાન કરવા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પણ સુવર્ણની જેમ કસોટીએ ચડેલા કામદેવ ધ્યાનમાં અને આત્મવિશ્વાસમાં વધુ મજબુત બન્યા. તેમના અંતરમાં પ્રભુ પાસેથી ખરીદેલા ગુણરત્નો જડાઈ ગયા હોવાથી એ દેવ તેમના હૃદયમાં અશ્રદ્ધાના અંધારા પાથરી શક્યો નહિ. આવ્યો હતો અંધારા પાથરવા પણ કામદેવ પાસેથી એ દેવને શ્રદ્ધાનું અજવાળુ પ્રાપ્ત થયું ! તેથી પ્રસન્ન થયેલો એ દેવ કામદેવની પ્રશંસા કરતો ચાલ્યો ગયો !

પ્રભાત સમયે કામદેવ પ્રભુના સમવસરણમાં ગયા. ધર્મદેશના પૂર્ણ થતાં પ્રભુએ તેને રાત્રિએ બનેલો બનાવ કહી સંલગાવ્યો. અને નિર્ઘન્ય સાધુઓ અને સાધ્વીજીવ્યોને સંબોધીને કામદેવનું દૃષ્ટાંત આપતા સમજાવ્યું: “આ શ્રાવક ગૃહસ્થ હોવા છતાં દેવે કરેલા ઉપસર્ગો તેણે સમતાલાવથી સહન કર્યા. તે દ્વાદશાંગી લણુનારા સંયમી આત્માઓએ વિશેષ પ્રકારે ઉપસર્ગો સહન કરવા જોઈએ. પ્રભુની ઉપદેશધારાને સંયમી આત્માઓએ વિનયપૂર્વક ઝીલી અંતરમાં સ્થાન આપ્યું. ત્યાંથી પ્રભુ દશાર્ણ દેશમાં પધાર્યા. ત્યાંના રાજા દશાર્ણલદ્ર પ્રભુ મહાવીરના અનુરાગી હોવાથી ઉત્સવપૂર્વક ઋદ્ધિ સમૃદ્ધિ સાથે ભારે ઠાઠથી પ્રભુને વંદન કરવા જવાની તૈયારી કરી.

દશાર્જુલદ્ર રાજાને મનમાં થયું કે “કોઈએ પણ ન વાંધા હોય તેવી સંપત્તિથી મારે પ્રભુને વંદન કરવા જવું.” આવા અભિમાનથી ચતુરંગી સેના સજ્જ કરી સાથે સઘળાં પરિવારને આલૂષણ અલંકારો અને મૂલ્યવાન શણગાર સબધી પોતે હાથીની અંબાડીએ આરૂઠ થઈ પ્રભુને વંદન કરવા નીકળ્યા. રાજાનું અભિમાન ઉતારવા ઇંદ્ર દેવી ઋદ્ધીનું પ્રદર્શન કરતાં પ્રભુને વાંદવા આવ્યા. પોતાના કરતાં ઇન્દ્રની સહસ્રગણી ચડિયાતી ઋદ્ધિ જોઈ દશાર્જુલદ્ર રાજાનો ગર્વ ઉતરી ગયો ! પ્રભુનું પ્રવચન સાંભળતાં રહ્યો સહ્યો ગર્વ પણ ધોવાઈ ગયો અને તેમના વૈરાગી હૈયામાં ગુણુરત્નો ઝળકવાં લાગ્યા. સિંહ કદી શિયાળ નથી બનતો એવું દર્શાવતા જ બાણે ન હોય તેમ આત્મીય શૂરવીરપણું પ્રગટ કરતાં દશાર્જુલદ્રરાજા દીક્ષીત બની પ્રભુચરણમાં સમાઈ ગયા. અને એ દશાર્જુલદ્ર મુનિના ચરણમાં ઇન્દ્રને પણ નમવું જ પડ્યું ! ઇન્દ્ર મહારાજે તેમની સુંદર સ્તુતિ કરી ખૂબખૂબ પ્રશંસા કરી ગર્વરહિત બની દશાર્જુલદ્ર મુનિ ચારિત્રધર્મમાં પરોવાઈ ગયા અને કલ્યાણ સાધી ગયા.

દશાર્જુપુરથી વિહાર કરી પ્રભુ વાણિજ્યગ્રામમાં પધાર્યા. ત્યાં સોમિલ નામનો એક વિદ્વાન બ્રાહ્મણ પાંચસો વિદ્યાર્થીઓનો અધ્યાપક હતો. તત્પોના ચિંતક સોમિલે દ્વિતિ-પલાસ વનમાં પ્રભુ મહાવીર સમવસર્યા છે, એમ સાંભળી સો વિદ્યાર્થીઓને સાથે લઈને પ્રભુના સમવસરમાં ગયો. ત્યાં પ્રભુથી થોડા દૂર ઊભા રહી “યાત્રા, યાપનીય, અવ્યા-બાધ અને પ્રાસુક વિહાર વિષે પ્રભુને પ્રશ્નો પૂછ્યા પ્રભુએ પોતાના સિદ્ધાંતમાં ચારે વસ્તુઓ છે, એની સરલ સમજૂતી આપી. તે સિવાય સોમિલે બીજા પણ પ્રશ્ન પૂછ્યા અને પ્રભુએ તેના સચોટ ઉત્તરો આપ્યા.

પ્રભુની સાથે થયેલી ધર્મચર્યામાં સોમિલે તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. આથી તેના મનને ખૂબ આનંદ થયો. શંકાઓ વિલીન થઈ અને પ્રભુના ધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા જાગી. પ્રભુને વંદન કરીને કહ્યું: “પ્રભુ! આપનું વક્તવ્ય યથાર્થ છે. પરંતુ હું આપની પ્રવ્રજ્યા સ્વીકારી શકું એમ નથી. પણ શ્રાવકધર્મ પાળવાની મારામાં શક્તિ છે.” એમ કહી પ્રભુ પાસે સોમિલ બ્રાહ્મણે શ્રાવકના આરવ્રત ઉચર્યા. શ્રાવક-ધર્મનું સુંદર પાલન કરતાં નિર્ગ્રન્થધર્મનું વિશેષ તત્ત્વજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું. આયુઃક્ષયે સમાધિમરણની સાધના કરી દેવલોકગામી બન્યા.

પ્રભુએ સંયમી જીવનનું ત્રીશમું ચાતુર્માસ વાણિજ્ય-ગ્રામમાં કર્યું. ચાતુર્માસ પછી વિહાર કરી પ્રભુ કોશલ-દેશના નગરોમાં સ્થિરતા કરતાં કરતાં પાંચાલ દેશમાં પધાર્યા. કાંપિલ્યપુરના સહસ્રાવનમાં સમવસરણુ રચાયું. એ નગરના રહેવાસી અંબડ પરિવ્રાજક સાતસો શિષ્યોના પરિવાર સાથે પ્રભુ મહાવીરના ઉપદેશથી જૈન ધર્મના ઉપાસક બન્યા હતા; એ પરિવ્રાજકના વેશમાં જ રહીને શ્રાવકધર્મનું પાલન કરતાં હતાં.

ગૌચરીએ કરતાં ગૌતમસ્વામીએ અંબડ તાપસની વાતો સાંભળી પ્રભુ પાસે આવીને કહ્યું: “લગવન! લોકો કહે છે કે અંબડ તાપસ કાંપિલ્યપુરમાં એકી સમયે સો ઘરમાં રહે છે અને સો રૂપમાં લોબન કરે છે! એ સત્ય છે?” “હા, ગૌતમ,” એ વાત તદ્દન સત્ય છે! અંબડ તાપસ વિનીત અને ભદ્ર પ્રકૃતિનો આત્મા છે. હંમેશા છઠ્ઠા તપપૂર્વક સૂર્ય સામે ભુજાઓ લાંબી કરી સખત તાપમાં

આતાપના લે છે, એવા દુષ્કર તપથી તેના મનના પરિણામ સરલ હોવાના કારણે કર્મોના ક્ષયોપશમથી વીર્યલબ્ધિ, વૈક્રિયલબ્ધિ અને અવધિજ્ઞાન લબ્ધિઓ પ્રાપ્ત થઈ છે. એ લબ્ધિઓના બળથી જુદાજુદા સો રૂપ કરી સો ઘરમાં રહી અને સો ઘરમાં લોજન કરી લોકોને આશ્ચર્ય પમાડે છે. એ અંબડ જીવાજીવાદિ તત્ત્વોનો જાણકાર, અખંડ બ્રહ્મચારી અને ધર્મરક્ત હોવાથી કોઈ પણ પાપ પ્રવૃત્તિ કરતો નથી ! કોઈ જાતની પારકી પંચાત કે નિંદામાં કદિ પડતો નથી ! સર્વજાતના પરિબ્રહ્મથી મુક્ત છે. શુદ્ધ શ્રદ્ધાપૂર્વક સમક્તિલાવને ધારણ કરતો એ બાર વ્રતોને નિરતિચાર પાળી બ્રહ્મદેવલોકમાં જશે. અન્તે મહાવિદેહમાં જન્મ લઈ સિદ્ધ થશે ! ” પ્રભુના મુખથી અંબડ તાપસની હકિકત સાંભળી ગુણાનુરાગી ગૌતમસ્વામી આનંદ પામ્યા.

પ્રભુએ વિદેહભૂમિ તરફ વિહાર કરી એકત્રીશમું ચાતુર્માસ વૈશાલીમાં ક્યું. ચાતુર્માસ પછી કાશી કૌશલના પ્રદેશોમાં વિચરી ત્રીન્મઋતુમાં ફરી વિદેહભૂમિમાં પધાર્યા. વાણિજ્યગ્રામની બહાર દ્વિપલાશ વનમાં દરરોજ ધાર્મિક પ્રવચનો ચાલુ હતા. એક દિવસ વ્યાખ્યાન પછી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના અંતે વાસી ગાંગેય નામના મુનિ પ્રભુ પાસે આવ્યા. પ્રશ્નો પૂછી પ્રભુ પાસે તત્ત્વજ્ઞાન મેળવ્યું. પ્રભુ મહાવીરની શૈલી એટલી બધી સુંદર, સરલ અને તત્ત્વલરી હતી કે પ્રશ્ન પૂછનાર વ્યક્તિને પૂર્ણ સંતોષ થતો. અને તેના અંતરમાં ગુણરત્નો આરોપિત થતાં. તેથી હૃદયપ્રકાશ મેળવી અનેક આત્માઓ કૃતકૃત્ય બનતા. ગાંગેય મુનિ પણ પ્રભુ મહાવીરને શુદ્ધ સ્વરૂપમાં પીછાણી ગયા. પ્રભુને ત્રણ પ્રદક્ષિણા આપી નમસ્કાર કરી પ્રભુની આજ્ઞા મેળવી પ્રભુના

સંઘમાં સમ્મિલિત બની ગયા. જ્ઞાન. દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રણ રત્નોને સંપૂર્ણ પ્રકાશિત કરી શ્રમણુધર્મની સાધના કરી મુક્તિપદને પામ્યા. ત્યાંથી પ્રભુ વૈશાલી પધારી બત્રીશમું ચાતુર્માસ વ્યતીત કર્યું.

શીતઋતુમાં પ્રભુ મગધદેશની ભૂમિને પાવન કરતાં રાજગૃહીમાં ગુણુશીલ વનમાં પધાર્યા. તે દિવસોમાં એ વનમાં ઘણા અન્ય તીર્થિઓ એકઠા થયા હતા. એક બીજાના મતનું ખંડન કરતાં એ અન્ય દર્શનીઓમાં અનેક પ્રકારની ચર્ચા ચાલી રહી હતી.

શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ એ લોકોની ચર્ચા સાંભળી પ્રભુને પૂછ્યું: “લગવન! કેટલાક લોકો શીલને વખાણે છે, તો કેટલાક શ્રુતને વખાણે છે, આમાં સત્ય શું?”

પ્રભુએ કહ્યું: “ગૌતમ! ચાર પ્રકારના મનુષ્યો હોય છે. કેટલાક “શીલસંપન્ન હોય પણ શ્રુતસંપન્ન નથી હોતા,” એવા મનુષ્યો શીલ એટલે ધર્મચુકત હોવાથી પાપ પ્રવૃત્તિથી દૂર રહે છે, પણ શ્રુત એટલે જ્ઞાન ન હોવાથી ધર્મના સ્વરૂપને જાણી શકતા નથી ! એવા મનુષ્યો ધર્મના આંશિક આરાધક હોવાથી દેશથી આરાધક કહેવાય છે. બીજા પ્રકારના મનુષ્યો “શ્રુતસંપન્ન હોય છે પણ શીલસંપન્ન નથી હોતા.” એ મનુષ્યો ધર્મને જાણે છે પણ પાપપ્રવૃત્તિથી દૂર ન હોવાથી ધર્મના આંશિક બાધક એટલે દેશ વિરાધક કહેવાય છે. ત્રીજા પ્રકારના મનુષ્યો “શીલસંપન્ન હોય છે અને શ્રુતસંપન્ન પણ હોય છે,” એ મનુષ્યો પાપથી નિવૃત્તિ અને ધર્મમાં પ્રવૃત્ત હોવાથી સર્વારાધક કહેવાય છે અને ચોથા પ્રકારના મનુષ્યો “નથી શીલસંપન્ન કે નથી શ્રુતસંપન્ન,”

એવા મનુષ્યો સર્વ વિરાધક એટલે સંપૂર્ણ રીતે ધર્મના વિરાધક કહેવાય છે ! પ્રભુના મુખથી તત્ત્વલયો જ્યાં સાંલણી ગૌતમ સંતુષ્ટ થયા. તે પછી પણ તેમણે પ્રભુને ઘણા પ્રશ્નો પૂછી સમાધાન મેળવ્યું. પ્રભુ ચંપાના ઉપનગર પૃષ્ઠ-ચંપામાં પધાર્યા, ત્યાં પિઠર, ગાગલી વગેરે રાજઓની દીક્ષાઓ થઇ. ત્યાંથી ફરી પાછા રાજગૃહીના ગુચ્છીલ વનમાં સમવસર્યા. ત્યાં કાલોદાયી વગેરે અન્યતીર્થીઓમાં પ્રભુએ પ્રજ્ઞેલા પંચાસ્તિકાયની ચર્ચા ચાલી રહી હતી. તે વખતે પ્રભુ પધાર્યા છે એમ સાંલણી લાવિક નાગરિકો પ્રભુને વંદન કરવા જઈ રહ્યા હતા. તેમાં શાસ્ત્રાભ્યાસમાં નિપુણ એવો મદદુક નામનો શ્રાવક પણ પગે ચાલતો પ્રભુને વંદન કરવા જઈ રહ્યો હતો. કાલોદાયી વગેરે ચર્ચા કરતાં હતાં ત્યાંથી પસાર થયો. તેને જોઈ એક બીજા પરસ્પર ખેલવા લાગ્યા: “ જુઓ, આ શ્રાવક જાય છે, એને આપણે આ પ્રશ્ન કરીએ. ” મદદુકને રોકીને અન્યતીર્થીઓએ તેને પ્રશ્ન કર્યો: “ મહાનુભાવ ! તારા ધર્માચાર્ય મહાવીરે પંચાસ્તિકાય પ્રતિપાદન કરી તેનું સ્વરૂપ બતાવ્યું છે તે બરાબર છે ? ” મદદુક શ્રાવકે પ્રભુના કથન મુજબ સત્ય ઉત્તર આપી અન્ય તીર્થીઓને નિરૂત્તર કરી પ્રભુના સમવસરણમાં ગયો. પ્રભુએ તેને કહ્યું: “ મદદુક ! આજે તે અન્ય તીર્થીઓને પ્રશ્નનો ઉત્તર સમજી વિચારીને સારો આપ્યો ! ” પ્રભુના મુખથી પોતાની પ્રશંસા સાંલણી મદદુક અત્યંત આનંદ પામ્યો ! અને પ્રભુ પાસેથી ગુણરત્નો મેળવી મદદુક વિશેષ રીતે શ્રાવકધર્મનું પરિપાલન કરી અરૂણાલ વિમાનમાં દેવ થયો. સંઘમી જીવનનું તેત્રીશમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજ-ગૃહીમાં કર્યું.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં પ્રભુ વિહાર કરી રાજગૃહીના

આસપાસ પ્રદેશમાં વિચરી ગ્રીષ્મ સમયે ફરી રાજગૃહી પધાર્યા અને ગુણશીલવનમાં સ્થિરતા કરી. એક દિવસ ગૌચરીથી પાછા ફરતાં ગૌત્તમને કાલોદાયી વગેરે અન્ય તીર્થિઓનો ભેટો થયો. તેમણે ગૌત્તમને પંચાસ્તિકાય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો. ગૌત્તમે કહ્યું: “મહાનુભાવો! એ વિષયમાં તમે પોતે જ વિચાર કરશો તો રહસ્ય સમજાશે.” એવો જવાબ આપી ગૌત્તમ ગુણશીલવનમાં ચાલ્યા ગયા. પણ એ જવાબમાં તેમને કંઈ સમજ ન પડી. એટલે એ બધા તાપસો ગૌત્તમની પાછળ પાછળ પ્રભુના સમવસરણમાં પહોંચ્યા. સમય આવતાં પ્રભુએ મધુરગીરાથી કહ્યું: “કાલોદાયિન્! તમારામાં પંચાસ્તિકાયની ચર્ચા ચાલે છે ને?” જી હા, “જ્યારથી આપે કરેલી પંચાસ્તિકાયની પ્રરૂપણા અમે સાંભળી છે, ત્યારથી પ્રસંગે પ્રસંગે અમારામાં એની ચર્ચા થાય છે” કાલોદાયીએ કહ્યું. પણ પ્રભુ! આપે પ્રરૂપેલા ધર્માસ્તિકાય અધર્માસ્તિકાય વગેરેની વાત સમજમાં નથી આવતીતો આપ કૃપા કરીને સમજાવો!”

પ્રભુએ પંચાસ્તિકાયની સુંદર અને વિસ્તૃત સમજૂતી આપી. એ સાંભળીને સંશય નષ્ટ થતાં કાલોદાયીએ નિર્ઝન્ય સંઘમાં ભળવાની ઇચ્છા જણાવી. પ્રભુએ તેને પ્રવ્રજિત બનાવ્યો. ક્રમે કાલોદાયી મુનિ અગ્યાર અંગનઃ જ્ઞાતા બન્યા.

રાજગૃહના ઇશાન ખૂણામાં નાલંદા નામનું એક ઉપનગર હતું, ત્યાં મહા ધનવાન એક લેપશ્રેષ્ઠી નામનો ગુહસ્થ રહેતો હતો. એ પ્રભુનો પરમ ઉપાસક હતો. ત્યાં હસ્તિયામ ઉદ્યાનમાં એક વખત પ્રભુ સમવસર્યા. ત્યાં આર્યઉદય નામના પાર્શ્વનાથ પ્રભુના એક શિષ્યે ગૌત્તમને ત્રસકાય સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો.

અને ગૌતમે તેનો સવિસ્તર ઉત્તર આપ્યો. ઉદયમુનિને શ્રદ્ધા જાગ્રત થતાં ચતુર્યામ પરંપરા છોડી પ્રભુના પંચમહાવ્રત-ધર્મમાં પ્રવેશ કર્યો. એ વર્ષમાં જાલિ, મયાલિ આદિ અનેક મુનિઓ વિપુલાચલ પર્વતપર અનશનવ્રત આદરી દેવલોકગામી બન્યા. દીક્ષા જીવનનું ચોત્રીશમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ નાલંદામાં વિતાવ્યું.

ચાતુર્માસ પછી અનેક ગ્રામનગરોને પવિત્ર કરતાં પ્રભુ ઘણી જાતના વેપારોના મથક વાણીજ્યગ્રામે પધાર્યા. એ ગામમાં ધનાઢ્ય જૈન મતાવલંબી ઘણા શેઠિયાઓ રહેતા હતા. તેમાં સુદર્શન નામના શ્રાવકે પ્રભુની દેશના સાંભળ્યા પછી પ્રભુને કાલવિષયક પ્રશ્ન પૂછ્યો. પ્રભુએ તેની સમજુતી સાથે તેનો પૂર્વલવ પણ કહી સાંભળાવ્યો. એ સાંભળી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન પામેલા સુદર્શને પ્રભુ પાસે દીક્ષા લીધી. ક્રમે ચૌદપૂર્વના જ્ઞાતા બની બાર વર્ષ સુધી ચારિત્ર પાળી નિર્વાણપદ પામ્યા.

એ સમયે ત્યાંના રહેવાસી પ્રભુના પ્રથમ શ્રાવક આનંદ ગાથાપતિ ઉત્કૃષ્ટપણે શ્રાવકધર્મની આરાધના કરતાં પોતાનો અંત સમય જાણી અનશનવ્રત સ્વીકાર્યું હતું. ગૌતરી માટે કરતાં ગૌતમે એ વાત સાંભળી, આખર સ્થિતિમાં રહેલા આનંદ શ્રાવકને દર્શન આપવા ગયા ! ગૌતમને આંગણે પધારેલા જોઈ આનંદ શ્રાવક ખૂબ આનંદિત થયા. વિધિપૂર્વક વંદન કરી શરીરથી કમજોર બનેલા આનંદે બે હાથ જોડી ગૌતમને પૂછ્યું: “લગવન! શ્રાવકધર્મ પાળનાર વ્યક્તિને અવધિજ્ઞાન થાય ખરું?” ગૌતમે કહ્યું: “હા, સરલ પરિણામી અને ધર્મમાં રક્ત એવો શ્રાવક

અવધિજ્ઞાનનો અધિકારી છે.” આનંદ: “લગવન! પ્રભુની આજ્ઞા મુજબ શ્રાવકધર્મનું પાલન કરતાં મને થયેલ અવધિજ્ઞાનના બળથી હું પૂર્વ પશ્ચિમ અને દક્ષિણમાં લવણ સમુદ્રમાં પાંચસો જોજન સુધી અને ઉત્તરમાં ક્ષુદ્ર હિમવાન પર્વત, ઉપર સૌધર્મ દેવલોક અને નીચે લોલચુંઅ નરકાવાસ સુધી રૂપી પદાર્થોને જોઈ અને જાણી શકું છું.” ગૌતમ: “આનંદ! ગૃહસ્થને આટલું દૂર આહી અવધિજ્ઞાન થતું નથી, આ અસત્ય કથન માટે મિથ્યાદુષ્કૃત આપો!” લગવન, સત્યનું કે અસત્યનું મિથ્યાદુષ્કૃત? ” આનંદે પૂછ્યું. ગૌતમ: “મિથ્યાદુષ્કૃત તો અસત્યનું હોય!” “એમ? તો તો આપ જ તેના અધિકારી બન્યા!” આ સાંભળી શંકાના વમળમાં તણાતા ગૌતમ જલ્દી પ્રભુ પાસે આવ્યા અને આનંદ શ્રાવકની વાતનો ખુલાસો માગ્યો. ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું: “ગૌતમ! આનંદ સાચા છે, તમારે જ આનંદની ક્ષમા માગવી જોઈએ!” પ્રભુની આજ્ઞા મેળવી ગૌતમ વળતે પગલે જ આનંદના ઘેર ગયા અને પોતાની ભૂલ બદલ ક્ષમા માગી! પ્રભુના શાસનમાં ગૌતમ જેવા વિનયધર્મી શિષ્ય અને આનંદ જેવા શ્રાવક હતા! શ્રાવકની માફી માગતાં ગૌતમ સ્વામી અચકાયા નહિ! અને આનંદ જેવા ધર્મનિષ્ઠ શ્રાવક ગુરુ ગૌતમની ભૂલ બતાવતા પણ સંકોચ ન પામ્યા. આયુ:ક્ષયે આનંદ શ્રાવક દેવલોકગામી બન્યા. દીક્ષા જીવનનું પાંત્રીસમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ વૈશાલીમાં વ્યતીત કર્યું.”

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં કોશલદેશ તરફ પ્રભુએ વિહાર કર્યો, અને ધર્મ ઉપદેશ દેતાં દેતાં સાકેત-પુરમાં પધાર્યા. ત્યાંના રહેવાસી જિનદેવ નામના શ્રાવક

કામ પ્રસંગે કોટીવર્ષ નગરમાં ગયા. એ નગરમાં મ્હેચ્છોની વસ્તી હતી. ત્યાંના કિરાતરાજને એ શ્રાવકે વસ, મણિ અને રત્નો ભેટમાં આપ્યા. સુન્દર અને મહામૂલા રત્નો ભેધ કિરાતરાજ ખુશી થયા અને જિનદેવને પૂછ્યુ: “આવા રત્નો કયાં ઉત્પન્ન થતા હશે?” જિનદેવ બોલ્યો: “રાજન્! આના કરતાં પણ શ્રેષ્ઠ રત્નો અમારા દેશમાં ઉત્પન્ન થાય છે.” કિરાતરાજ: “મારી ઇચ્છા તો તમારો દેશ જોવાની છે, પણ તમારા રાજનો મને ડર લાગે છે!” જિનદેવ! રાજની આજ્ઞા મંગાવું, પછી ડર શાનો?” પછી તેણે પત્ર લખી સાકેતરાજની આજ્ઞા મંગાવી, અને થોડા દિવસોમાં બંને સાકેતપુર પહોંચ્યા.

એ અવસરે પ્રભુ મહાવીર ત્યાં પધાર્યા. પ્રભુ આગમનના સમાચાર સાંભળી નગરજનોના ટોળેટોળા પ્રભુને વંદન કરવા જતા ભેધ કિરાતરાજએ જિનદેવને પૂછ્યુ: “આ બધા લોકો કયાં જાય છે?” “રાજન્! આજે આ નગરમાં એક રત્નોના મોટા વેપારી આવ્યા છે, એ ઉંચી જાતના રત્નોના માલિક છે, લોકો ત્યાં જાય છે.” આ સાંભળી કિરાતરાજએ કહ્યું: “ચાલોને, આપણે પણ જઈએ. મને તો તમારા દેશના રત્નો જોવાની બહુ ઇચ્છા છે.” જિનદેવ એ રાજને લઈ પ્રભુના સમવસરણમાં પહોંચ્યા. રત્નમઠ્યું સમવસરણ, સિંહાસન વગેરેની શોભા ભેધ કિરાતરાજ આશ્ચર્ય પામી ગયા! અને એ રત્નોના ભેદ અને તેની કીંમત વિશે પૂછતાં પ્રભુએ કહ્યુ: “દેવાનું પ્રિય! રત્નો બે પ્રકારના. એક દ્રવ્યરત્ન અને બીજા ભાવરત્ન, ભાવરત્નના મૂળ્ય ત્રણ ભેદ છે. જ્ઞાનરત્ન, દર્શનરત્ન અને ચારિત્રરત્ન! એ રત્નો અમૂલ્ય છે. આ રત્નો એટલા બધા પ્રભાવશાળી છે કે તેને ગ્રહણ કરતાં

આ લવને શોલાવે, સુખે જીવન પસાર થાય. અને પરલવમાં બધા કળે દૂર થાય. દ્રવ્ય રત્નો ગમે તેટલા મૂલ્યવાન હોય તો પણ તે પરિમિત પ્રલાવી અને એક જ લવમાં સુખ આપી શકે ! લાવરત્નોની પાસે એ દ્રવ્યરત્નોની કોઈ કીંમત નથી !” પ્રભુના મુખથી રત્નો સંબંધી ખ્યાન સાંભળી કિરાતરાજ પ્રતિબોધ પામ્યા, બે હાથ જોડી વિનંતી કરી: “ પ્રભુ ! મને લાવરત્નોની બક્ષિસ આપો. દ્રવ્યરત્નોનું મારે કોઈ પ્રયોજન નથી !” પ્રભુએ રજોહરણુ, ગુચ્છક વગેરે ચારિત્રમાર્ગના ઉપકરણો અપાવી કિરાતરાજને દીક્ષિત બનાવી દીધા ! મ્લેચ્છરાજ કિરાત પણ ખૂબ જ હર્ષથી સંયમમાર્ગ સ્વીકારી પ્રભુ પાસેથી અનેક ગુણુરત્નો મેળવ્યા. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ રત્નત્રયીને નિર્મળ બનાવતાં આત્મકલ્યાણ સાધી ગયા !

આવી રીતે રત્નોના વેપારી પ્રભુ મહાવીરે ગુણુરત્નોનો વેપાર કરી અનેક નરરત્નોને સાચા આત્મઝવેરી બનાવ્યા ! પ્રભુ પાસેથી અમૂલ્ય રત્નોની ભેટ મેળવી અનેક આત્માઓ તરી ગયા, અને કાયમને માટે રત્નસમ ચમકતી જ્યોતિમાં જ્યોત બની સમાઈ ગયા.

મહાવીર ભવિ આત્માઓના અંતરનું નૂર પારખનારે સાચા ઝવેરી હતા ! એમની પારખશક્તિ અગાધ હતી ! એમની જિંડી નજરમાં લવ્યજનની લવ્યતા સમાઈ જતી, પ્રભુ મહાવીર રત્નોના પારખુ અને રત્નોના વેપારી હતા !!!

૩૧. પ્રભુની પ્રભુતાનો પમરાટ....!

ધર્મધ્વજ કરકાવતાં પ્રભુ મહાવીર મિથિલાનગરીમાં દીક્ષાજીવનનું છત્રીશમું ચાતુર્માસ વિતાવી મગધદેશને અનુલક્ષીને વિહાર કરતાં અનેક ગ્રામનગરોમાં નિર્ગન્થધર્મના પ્રવચનો કરતાં રાજગૃહનગરના ગુણુશીલ વનમાં સમવસર્યા.

રત્નજડિત સમવસરણુમાં ચતુર્મુખે દેશના આખી પ્રભુ અનેક આત્માઓના આકર્ષણુનું ધામ બન્યા. એ વખતે ગુણુશીલ વનમાં અન્યતીર્થિઓ પણ સારી સંખ્યામાં એકત્રિત થયા હતા. ચૌદ હજાર શિષ્યોથી પરિવૃત પ્રભુ એક આગવી પ્રભા પાથરી રહ્યા હતા. મંડનાત્મક પ્રવચન શૈલીથી પ્રભુની પ્રશંસા ચારે બાજુ પથરાયેલી હતી. પ્રભુની પ્રશંસા કરનારાઓની સંખ્યા ઘણી હતી, તેમ પ્રશંસા સહન ન કરી શકનારાઓની પણ સંખ્યા તો હતી જ !

ધર્મસલા પૂર્ણ થયા પછી કેટલાક અન્યતીર્થિઓએ આવીને પ્રભુને ઘેરી બેઠેલા પ્રભુના શિષ્યો પર સીધો આક્ષેપ કર્યો ! પ્રભુના વિદ્વાન શિષ્યો પણ તેનો પ્રતિકાર કરતાં બંને પક્ષે ચર્ચા જામી પડી ! પ્રભુના શિષ્યો અને અન્ય તીર્થિઓ વચ્ચે થયેલી ચર્ચાત્મક વાતચિતથી “ ગતિપ્રવાહ ”

નામના અધ્યયનની રચના થઈ. મુનિઓના સચોટ જવાબોથી અન્યતીર્થિઓ નિરૂત્તર બની ચાલ્યા ગયા.

એ વખતે કાલોદાયી સાધુએ અશુભ કર્મબંધ, અગ્નિ-કાયના આરંભ, અને અચિત્ત પુહંગલોના પ્રકાશ વિશે પ્રભુને પ્રશ્નો પૂછ્યા. પ્રભુએ નવનીત સમા કેમળ સ્વરથી તેના યથાર્થ ઉત્તરો આપ્યા. આથી પરમ સંતુષ્ટ થયેલા કાલોદાયી મુનિ ધર્મધ્યાનમાં વિશેષ રક્ત બન્યા. છઠ્ઠું અઠ્ઠમ આદિ ઉચ્ચતપના પરિણામે સંપૂર્ણ કર્મોને ક્ષય કરી અનશન વ્રતપૂર્વક મુક્તિગામી બન્યા.

એ વર્ષમાં પ્રભુના અગ્યારમા પ્રલાસ ગણધર એક માસનું અણસણ કરી ગુણશીલવનમાં નિર્વાણપદ પામ્યા. તેમ પ્રભુના અનેક અણગારો પણ વિપુલાચલ પર્વત પર અનશનપૂર્વક નિર્વાણ પામ્યા. તેમજ નવી દીક્ષાઓ પણ ઘણી થઈ. એ સાડત્રીશમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજગૃહીમાં પસાર કર્યું. ચાતુર્માસ પછી મગધની રણીયામણી ભૂમિમાં વિચર્યા. દેશનાજલથી મગધની ભૂમિને વધુ હરિયાળી બનાવી સુંદર ધર્મપ્રલાવના કરી. ફરી રાજગૃહીનગરીના ગુણશીલવનમાં પધાર્યા અને સમવસરણુમાં આરૂઢ થઈ દેશના આપી. દેશના અંતે પ્રભુના વિનિતશિષ્ય શ્રી ગૌતમે અન્યતીર્થિઓની માન્યતાઓ વિશે ઘણા પ્રશ્નો કરી પ્રભુ પાસે સમાધાન મેળવ્યું.

અચલબ્રાતા અને મેતાય નામના પ્રભુના બે ગણધરોએ ગુણશીલ વનમાં માસિક સંલેખના પૂર્વક પ્રભુની નિશ્રામાં મુક્તિપદ વર્યા. એ વર્ષનું આડત્રીશમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ સપરિવાર રાજગૃહીના નાલંદા પાડામાં વિતાવ્યું.

ચાતુર્માસ પછી નાલંદાથી વિહાર કરી વિદેહદેશ તરફ વિચરતાં માર્ગમાં આવતા ગ્રામ નગરોમાં પ્રવચન ધારા વહાવતા મિથિલા નગરીમાં પધાર્યા. એ નગરીના માણિભદ્ર વનમાં સમવસરણુની રચના થઈ. ત્યાંના જિતશત્રુ રાજ, ધારિણી રાણી વગેરે રાજ પરિવાર અને નગરજનોથી એ વનનું વિશાળ મેદાન ભરચક ભરાયું. અનેક ભાવિક આત્માઓએ પ્રભુની દેશના રૂપ જલ પ્રવાહમાં આત્મિક સ્નાન કરી આત્માને પવિત્ર બનાવ્યો. સલાજનો સંતુષ્ટ બની વીખરાઈ ગયા. સલા સમાપ્તિ પછી ઇન્દ્રભૂતિ ગૌતમે પ્રભુને વંદન અને પ્રદક્ષિણાપૂર્વક જ્યોતિષશાસ્ત્ર સંબંધી મૂખ્ય વીશ પ્રશ્નો પૂછ્યા. તેના જવાબો પ્રભુએ એટલા બધા વિસ્તારપૂર્વક આપ્યા એ પ્રશ્નોત્તરીથી સૂર્ય પ્રજ્ઞાપ્તિ અને ચંદ્રપ્રજ્ઞાપ્તિ જેવા મહાન્ જ્યોતિષશાસ્ત્રના રહસ્યભૂત ગ્રન્થો તૈયાર થઈ ગયા ! પ્રભુએ ઓગણચાલીશમા વર્ષનું ચાતુર્માસ મિથિલા નગરીમાં પસાર કર્યું.

ચાતુર્માસ પછી વિદેહ દેશમાં વિચર્યા. અનેક શ્રદ્ધાળુ જનોને ધર્મ સન્મુખ બનાવી સર્વવિરતિધર બનાવ્યા, અનેક ભાવિક જનો શ્રાવકધર્મમાં આવી દૃઢધર્મી બન્યા. અદ્ભુત ધર્મપ્રભાવના કરી ચાલીશમા વર્ષનું ચાતુર્માસ ફરી મિથિલામાં કર્યું અને દેશના જલધર વરસાવી મિથિલાની પ્રભને ધર્મપલ્લવિત બનાવી.

ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતાં મગધ તરફ વિહાર કરતાં પ્રભુ રાજગૃહીના ગુણશીલ ચૈત્યમાં પધાર્યા અને સ્થિરતા કરી.

રાજગૃહવાસી પ્રભુના ખાસ શ્રાવક મહાશતકે ગૃહસ્થ-ધર્મની સુંદર આરાધના કર્યા બાદ અનશનતત સ્વીકાર્યું.

હતું. શુભ વિચારોથી કર્મોનાં ક્ષયોપશમથી અવધિજ્ઞાન પ્રગટ થતાં મહાશતકજી ચારે દિશાઓમાં દૂર સુધી દેખતા અને જાણતા થયા હતા. ધર્મધ્યાનપૂર્વક તેમનો સમય વીતી રહ્યો હતો. પણ તેમની ધર્મપત્ની રેવતીને આ ધર્મધ્યાન પસંદ ન હોવાથી એ દિવસે મહાશતક પાસે જઈ પોતાના અસહ્ય વર્તાનથી તેમને સતાવવા લાગી. વારંવાર તેમ કરતાં મહાશતક ચીડાઈ ગયા અને પોતાનો ધર્મ ચૂકી ગયા. તેમના મુખમાંથી સહસા સરી પડ્યું: “ અરે રેવતી ! તું આટલી બધી ઉન્મત્ત બની કર્મ બાંધી રહી છે પણ સાતમા દિવસે જ અલસના રોગથી તારું મૃત્યું આવવાનું છે એની તો જરાય ચિંતા જ કરતી નથી ? અસમાધિથી મરણ પામી તું દુર્ગતિમાં જવાની છે, જરા શોચ ! ” પોતાના પતિના આવા વચનથી રેવતીને ભય લાગ્યો. “ શું સાચે જ એમ થશે ? ” એમ વિચારતી સ્વસ્થાને આવી પણ એને ક્યાંય શાંતિ ન મળી, અને આખરે અલસના રોગથી પીડાઈને સાતમે દિવસે મૃત્યુ પામી. આ હકીકત જાણી પ્રભુએ મહાશતકજીને સમજાવવા અને ઓલોલા કટુ વચનનું પ્રાયશ્ચિત કરાવવા ગૌતમને મોકલ્યા. ગૌતમે પણ ત્યાં જઈ પ્રભુના સૂચન મુજબ મહાશતકને ચેતાવ્યા. મહાશતક પણ પ્રભુની આજ્ઞા શિરસાવંધ કરી ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત કરી શુદ્ધ થયા અને દેવલોકગામી બન્યા.

એ વર્ષમાં અગ્નિભૂતિ અને વાયુભૂતિ ગણધરો રાજગૃહીના ગુણશીલ ચૈત્યમાં માસિક અનશનપૂર્વક સર્વકર્મોનો ક્ષય કરી મોક્ષસ્થાને પહોંચ્યા. અને એકતાલીશમું ચાતુર્માસ પ્રભુએ રાજગૃહીમાં કર્યું. ચાતુર્માસ પછી પણ ત્યાંની સ્થિરતા દરમ્યાન વ્યક્ત, મંડિત, મૌર્યપુત્ર અને અકમ્પિત એ

આર ગણધરો માસિકં અનશનપૂર્વક એ જ ગુણુશીલ વનમાં કર્મ ખપાવી મોક્ષે સીધાવ્યા.

પ્રભુ મહાવીરની પ્રભુતા અલૌકિક પ્રકારની હતી. જ્યાં જ્યાં તેમના પાવન પગલા પડતા ત્યાં ત્યાં ધર્મની સરવાણી કુટી નીકળતી. પ્રભુના ચૌદ હજાર શિષ્યો હતા, એ બધા સુકુલિન અને રાજકુલિન હોવા ઉપરાંત લારે દઢધર્મી, પરમ તપસ્વી અને રત્નત્રયીના સાચા ઉપાસક હતા. પ્રભુએ દીક્ષા જીવનના ખેંતાલીશમા વર્ષમાં પ્રવેશ કર્યો, એમની કાંમર બહોંતેર વર્ષની થવા આવી હતી. છતાં ધર્મપરૂપણાને તેમને ઉત્સાહ જરાય ઓસર્યો ન હતો. કલાકોના કલાકો સુધી દેશનાઓ આપતા, તત્ત્વભરી ચર્ચાઓ કરતાં કદિ થાકતા નહિ. દીક્ષા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષ સુધી માત્ર કર્મ ખપાવવાની નેમ પર જ ઝંઝુમ્યા. એના માટે જ આકરા તપ કર્યા, એના માટે જ ઉગ્ર વિહાર કરી મહા કઠિન ઉપસર્ગો વેઠ્યા. આખરે કર્મક્ષય કરીને જ જાણ્યા! કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી પ્રભુએ લોકોત્તર સ્વરાજ્ય સિદ્ધ કર્યું. પ્રભુએ પોતાની આગવી પ્રભુતા સિદ્ધ કરી ત્રણ લોકના રાજા બન્યા. કરેલા સંકલ્પ મુજબ આત્મલક્ષ્મીના માલિક બન્યા. એ લક્ષ્મી પાસે જગતની લક્ષ્મી સુસ્થ હતી! પરમ સંતુષ્ટ સુખમાં મહાલતા પ્રભુની પ્રભુતા ત્રણે લોકમાં પાંગરી ઊઠી! તેમની સેવામાં કોટીગમે ઇન્દ્રો અને દેવો નિયમિત હાજર રહેતા! મોટા મોટા રાજાઓ અને મહારાજાઓ તેમના ચરણમાં આજોટતાં. તેમના કીંકર બની પોતાનું સર્વસ્વ ન્યોસ્થાવર કરતાં જરાય અચકાતા નહિ.

પ્રભુના એક એક વચનો અણમૂલા હતા. તેમના હૃદય-દ્રાવક વચનોથી મહાપંડિત માની હજારો બ્રાહ્મણોએ પોતાનું બ્રાહ્મણત્વ છોડ્યું! અને તેમના ચરણમાં સમાઈ ગયા!

હજારો રાજ્યો પોતાના મસ્તક પરના મુગટો ઉતારી કેશ-લુચન કરી મુડિત બન્યા ! હજારો રાજકુમારો નવોઢા રમણીઓને છોડી નવયુવાન વયમાં વિરતિધર બની મુકિતનારીના રસિયા બની મીઢળબદ્ધા હાથે મુનિઓ બન્યા ! શાલિભદ્ર ધના જેવા અનેક ભોગવિલાસી શ્રેષ્ઠીપુત્રો અનર્ગલ સંપત્તિ અને સ્નેહ સરવાણી સમી સોહાગણોને છોડી કઠિન સંયમ પંથે સંચર્યા ! એટલું જ નહિ પણ ચંડાલ પુત્રો, ક્ષુદ્ર પુત્રો, લિક્ષુકો, ચોર પુત્રો, હત્યારાઓ, પાપીઓ વગેરે કર્મનીચ અને જાતિહિન એવા અનેક આત્માઓ પણ પ્રભુ મહાવીરના સંઘમાં લગ્યા, પ્રભુએ કોઈ પણ જાતના ભેદભાવ વગર રાજ અને રંક, શેઠ અને નોકર, તવંગર અને ગરીબ, ઉંચ અને નીચ દરેકને પોતાની ધર્મપાંખમાં સમાવ્યા ! દરેકને વ્રતનો, નિયમનો, જ્ઞાનનો, ધ્યાનનો, તપનો, ત્યાગનો, એક સરખો હિસ્સો આપી મુકિતમાર્ગના મુસાફર બનાવી દરેકને એક સરખું મુકિતનગરનું રાણા પદ આપી દરેકને એક સરખા નવાજ્યા ! આ હતી પ્રભુની પ્રભુતા !

પ્રભુએ સ્થાપિત કરેલા ચતુર્વિધ સંઘના શિરમુકુટસમાં ઈન્દ્રભૂતિ ગૌતમ જેવા અગ્યાર ગણધરો અને હજારો બ્રાહ્મણોનું નિર્માણ ચારિત્રપદના આરાધક બની જૈન શાસનના સુચારૂ સ્થંભ બની પ્રભુની પ્રભુતા વિકસાવી રહ્યા હતા. તેમના હસ્તે પ્રવ્રજિત બનેલા મેઘકુમાર, નંદિષેણ, અભયકુમાર, પ્રસન્નચંદ્રરાજર્ષિ, ઉદાચિ વગેરે હજારો ક્ષત્રિયકુમારો અને ક્ષત્રિયો, હજારો શ્રેષ્ઠીપુત્રો વણિકો, વગેરે મુનિધર્મમાં મહાક્ષત્રી ચારે વર્ણની વ્યકિતઓ પ્રભુશાસનની અણુમોલ સંપત્તિ હતી.

પ્રભુ મહાવીરના એ ત્રીશ વર્ષના ધર્મપ્રવર્તન સમયમાં જગતનો નારીવર્ગ પુરુષની પરતંત્રતારૂપ ઝેડીમાં જકડાઈ ભારે પરેશાની ભોગવી રહ્યો હતો ! પુરુષે પોતાના પાશની બળથી નારીજાતિને વિડંબવામાં બાકી નોતી રાખી ! છડેચોક નારીબજાર ભરાતા, અને સ્ત્રીઓનું જાહેર લીલામ થતું !! સતીઓનું સતીત્વ હુંટાતું ! નારીઓનું નારીત્વ ! પુરુષના પાશબળ તળે ચગદાયેલી નારીઓ પોતાની સ્વતંત્રતા ભૂલી ગઈ હતી ! સૌજન્યમૂર્તિ પ્રભુ મહાવીરે નારીજગતની વિડંબના જોઈ, તેમનું હેતાળ હૈયું હલબલી ઊઠ્યું. પ્રભુએ જગતના ચોકમાં એક અનુપમ સત્ય રજુ કર્યું ! પુરુષ અને સ્ત્રી, નર અને નારી આત્મસ્વરૂપે એક સરખા છે. પુરુષ માત્ર પ્રશંસનીય નથી ! નારી માત્ર નિંદનીય નથી ! પુરુષ આત્મસ્વરૂપે આત્મા છે, નારી પણ આત્મસ્વરૂપે આત્મા છે ! વ્યક્તિ નિંદનીય નથી પણ વ્યક્તિમાં રહેલી વાસના નિંદનીય છે ! અશુભ વૃત્તિ નિંદનીય છે ! પાશવતા નિંદનીય છે ! જેમ પુરુષ પિતૃપદે પૂજનીય છે. બ્રાતૃ સંબંધે માનનીય છે. પતિપદે આદરણીય છે, તેમ સ્ત્રી માતૃપદે જગદંબા સ્વરૂપે પૂજનીય છે, ભગિની સ્વરૂપે માનનીય અને પત્નીના નમણા સ્વરૂપે નમનીય છે. માતા, ભગિની અને નારી એ ત્રણે સ્વરૂપો પવિત્ર છે. માતાનું વાત્સલ્ય, બહેનીનો નિર્મળ સ્નેહ અને પત્નીનું સમર્પણ કેના દિલને ડોલાવ્યું નથી ?

તીર્થંકરપદે બિરાજતા જિનેશ્વરોને જન્મ આપનાર નારી ત્રિજગજ્જનેતા તરીકે પૂજનીય છે. પુરુષપદનું અંતિમ શ્રેય તીર્થંકરત્વમાં સમાયેલું છે તેમ નારીપદનું અંતિમ શ્રેય તીર્થંકરોની જનેતા બનવામાં સમાયેલું છે. ધર્મની આરાધના કરવા માટે પુરુષ અને સ્ત્રી બંનેમાં સમાન

શક્તિ રહેલી છે. પ્રભુએ આ રીતે સ્ત્રી શક્તિનો પરિચય આપ્યો અને નારી જગતનો ઉદ્ધાર કરી ચંદનબાળા, પ્રિયદર્શના, મૃગાવતિ વગેરે ક્ષત્રિય બાળાઓ, દેવાનંદાવગેરે બ્રાહ્મણ સ્ત્રીઓ તેમ જ અનેક વણિક બાળાઓ અને ક્ષુદ્રકુલમાં ઉત્પન્ન થયેલી બાળાઓને સંયમ સોપાને ચડાવી પંચમહાવ્રત અને પંચાચારપાલનના કઠિન નિયમો શીખવ્યા. સંસારની વાસનારૂપ કાદવમાં બદબદતી અનેક સન્નારીઓને સન્માર્ગે ચડાવી સાધુપદની જેમ સાધ્વીપદ પણ સાધનીય છે, એવું સિદ્ધ કર્યું. સાધુપદે અને સાધ્વીપદે અલંકૃત સ્ત્રી પુરૂષોને આત્મશ્રેયની સાધના કરવા માટે એકસરખા સાધનો મોક્ષરૂપ સાધ્ય સિદ્ધિને માટે પ્રભુ મહાવીરે બતાવ્યા. પ્રભુના હસ્તદીક્ષિત સાધુઓ ચૌદ હજાર ગણાય છે, તેમ આર્યા ચંદનબાળાજીના નેતૃત્વ નીચે સંયમની સુંદર સાધના કરતા સાધ્વીવૃંદમાં છત્રીશ હજાર સાધ્વી રત્નો ચમકતા હતા. એક એકથી ચડિયાતા એ સાધ્વીરત્નો અગીયાર અંગના જ્ઞાનથી ભૂષિત હતા. કેઈ વિનયમાં, કેઈ વૈયાવચ્ચમાં, કેઈ તપમાં, કેઈ જ્ઞાન ધ્યાનમાં રમતા મહાસતી સાધ્વીજીઓ પોતાના જીવનની સુરમ્ય સૌરભ પ્રસરાવી રહ્યા હતા. ચંદન સમ મધમધતાં છત્રીશ હજાર સાધ્વીજીઓનું નેતૃત્વ સંભાળતા ચંદનબાળાજીના તપ તેજ અલૌકિક હતા. મહાસરલહૃદય અને મહાવિચક્ષણા આર્યા ચંદનબાળાજી નારીપદનું ગૌરવ હતા. પ્રભુએ એ સાધ્વીવૃંદમાં પોતાની પ્રભુતાના પ્રાણ પૂર્યા હતા.

પ્રભુના પુત્રીરત્ન આર્યા પ્રિયદર્શનાજીએ ચંદનબાળાજીના નેતૃત્વ નીચે એક હજાર સાધ્વીવૃંદના ગુરુણી બની પ્રભુની પ્રભુતા વિકસાવવામાં સુંદર ફાળો આપ્યો હતો.

એક નજીવી ભૂલના પશ્ચાતાપથી કેવળજ્ઞાન પામી જનાર આર્યા મૃગાવતીજીની તેજછાયા કેના હૃદયનું આકર્ષણ નથી કરતી? અને શિષ્યાના કેવળજ્ઞાનમાં ભાગ પડાવનાર ચંદનખાળાજી કેના ચિત્તને નથી ચમકાવતા? શ્રેણિક રાજાએ પોતાની તેર રાણીઓને પોતાના હાથે દીક્ષા આપાવી હતી. તેમના મૃત્યુ પછી વિધવા અનેલી દશ રાણીઓએ પ્રભુ હાથે સંયમિત બની કઠિન તપમાર્ગે ગમન કરી જીવન-ચર્યા શોભાવી હતી.

પ્રભુને પ્રશ્ન પૂછનાર જ્યંતિ શ્રાવિકા જેવા સુઅભ્યાસી સાધ્વીરત્નો શાસનશોભાના સ્વસ્તિક બની જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ રત્નત્રયીની નિર્મળતા સાધી અંતે માસિક સંલેખનાપૂર્વક મોક્ષ પામ્યા હતા.

પ્રભુ મહાવીરે સીદ્ધાતા નારીવર્ગનો ઉદ્ધાર કરી સર્વ આત્માઓની સમાનતા સમજાવી દરેક ઉચ્ચ અધિકારો સાથે આત્મકલ્યાણની શક્તિ વિકસાવવામાં સહાયક બની નારી-શક્તિનું સંરક્ષણ કર્યું. અમુક તારતમ્ય હોવા છતાં સાધુ અને સાધ્વી બન્નેને એક સરખું જ આરાધકપણું બતાવ્યું હતું. એટલે આગમસૂત્રોમાં જ્યાં જ્યાં સાધુ આચારનું ખ્યાન આવે છે ત્યાં ત્યાં “સે લિક્ષુ વા લિક્ષુણી વા” એવો જ વાક્ય પ્રયોગ આવે છે! એ સમાનતા નથી તો શું છે? પ્રભુ મહાવીરની આ પ્રભુતા જેવી તેવી નથી! પ્રભુની એ પ્રભુતા પીછાણવાનો સમય પાકી ગયો છે!

પ્રભુના શાસનનો ત્રીજો સ્થંભ એટલે શ્રાવકો. આણુંદ વગેરે ઉત્કૃષ્ટ કોટીના આરાધક શ્રાવકો હતા. તે સિવાય મહુક, શંખ, ઋષિભદ્ર ઠંક કુંભાર વગેરે આરતધારી અનેક

શ્રાવકો હતા. તેમ જ ચેટક રાજ, નંદિવર્ધનરાજ, શ્રેણિકરાજ વગેરે હજારો રાજાઓ પ્રભુના સમકિતધારી શ્રાવકો હતા. આ શ્રાવકોની સર્વ મર્ગીને સંખ્યા એક લાખ ને ઓગણસાઈઠ હજારની છે.

શાસનના ચોથા સ્થંભમાં શ્રાવિકાવર્ગને બતાવ્યા છે. રાજાઓ શેડિયાઓ વગેરે જેમ પ્રભુના લક્ષ્મી હતા, તેમ રાજરાણીઓ, શેઠાણીઓ અને કુલિન બાળાઓ હજારોની સંખ્યામાં પ્રભુની અનુરાગી બની પ્રભુનાં બતાવ્યા પથે ગમન કરી શ્રાવિકાધર્મને શોલાવી રહી હતી. પ્રભુ જ્યાં જ્યાં વિચરતા, ચાતુર્માસ કરતાં, ત્યાં ત્યાં પ્રભુવાણીના અમૃતપાન કરવા પરતંત્રતાની બેડી તોડી નારીવર્ગ દોડી આવતો ! રાજગૃહીમાં કરેલા ચૌદ ચોમાસા દરમ્યાન પ્રભુએ લાખો નહિ પણ કરોડો હૈયામાં શ્રદ્ધાના અમીસિંચન કર્યા હતા. તેમાં નાગ રથિકની પત્ની સુલસા મૂખ્ય હતી. એ સુલસાનું જીવન અતિ પવિત્ર અને પ્રેરણાદાયક હતું. એને પ્રભુ પ્રત્યે ગાઠ લક્ષિત અને શુદ્ધ સમકિતના લાવથી પ્રભુ મહાવીરના શાસનના સાધુઓ સિવાય કોઈ પણ વ્યક્તિને પોતાના હાથે સુપાત્રબુદ્ધિથી દાન ન આપવાનો નિયમ કર્યો હતો ! પણ દરેક પાત્રો માટે અનુકંપાદાનનો તેના લવન-દ્વારે અસ્ખલિત પ્રવાહ સદાય ચાલુ જ રહેતો ! તેના અંતરમાં રહેલી અજબ શ્રદ્ધાના આકર્ષણ પ્રભુ મહાવીરને પણ આકર્ષી રહ્યા હતા, તેથી જ અંબડ તાપસ સાથે એને એકને જ ધર્મઆશિષ પાઠવ્યા હતા !!! એ સુલસાએ પણ પ્રભુની પરમ કૃપાપાત્ર બની પ્રભુની પાવન નિશ્રામાં શુદ્ધ સમ્યક્ત્વહૃદયી બની શ્રી તીર્થંકર નામ કર્મ ઉપાર્જન કર્યું !

તેમ પ્રભુ પ્રત્યે અનન્ય લક્ષિતપૂર્ણા રેવતી શ્રાવિકા

તો ખુદ પ્રભુને ઔષધદાત્રી બની ભારે યશોનામના મેળવી પ્રભુ પ્રત્યેના અદ્ભુત ભક્તિભાવથી તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરી જ્યન્નિદ્ધિ મેળવી. આ રીતે પ્રભુએ નારીનું નારીત્વ ઝળકાવ્યું ! બારવ્રતધારી અને સમકિતધારી શ્રાવિકાઓની સંખ્યા ત્રણ લાખ ને અઠાર હજાર હતી ! તે સિવાય પ્રભુવાણીનો પ્રશંસક નારીવર્ગ પણ વિશાળ હતો ! આવી હતી પ્રભુ મહાવીરની પ્રભુતા ! એ પ્રભુતાનો પમરાટ ભારતભરમાં પ્રસારિત હતો ! પ્રભુની પ્રભુતાના માપ કાઢવા માટે આ લેખિની તદ્દન અશકત છે. પ્રભુની આ પરચીશમી નિર્વાણ શતાબ્દિના વરસે પ્રભુની પ્રભુતાનો પડઘો ઝીલી પ્રભુની પ્રભુતાને પાંગરતી બનાવીએ !

卐

- દરેકનો પ્રેમ જોઇતો હોય તો દરેકને ક્ષમા આપતા શીખો.
- સજ્જન સાથે સ્નેહ, મૂર્ખ તરફ દયા, અને દુષ્ટ તરફ સાવચેતી રાખવી.
- ધ્યેય વગરનું જીવન એકડા વગરના મીંડા જેવું છે.
- હાથમાં આવેલા સુવર્ણને ચાર વાર કસે તે ચોક્કસી.

૩૨. મહાવીર મોક્ષે સીધાવી ગયા....!

શ્રી તીર્થંકરજીવનના એશ્વર્યને લોગવતાં પ્રભુ મહાવીરના જ્ઞાનમય જીવનનું ત્રીશમું વર્ષ ચાલી રહ્યું હતું. અને દીક્ષાજીવનનું બેતાલીશમું વર્ષ! તેમ વયનું વર્ષ બહોંતેરમું! સંસારી અવસ્થાનો ત્રીશ વર્ષનો જીવનકાળ, સાડા બાર વર્ષ અને એક પક્ષનો સાધના કાળ, અને કેવલજ્ઞાનમય જીવનનો ધર્મપ્રવર્તન કાળ ત્રીશ વર્ષનો! પ્રભુની ગૃહસ્થપણાની જીવનચર્યા લોગ્યકર્મ લોગવવાપૂર્વક વીતી! સાધનાકાળની જીવનચર્યા કર્મક્ષય નિમિત્તે તપોમય અને કષ્ટભરી વીતી! અને કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્તિ પછી જ્ઞાનમય જીવનચર્યા જગત જીવેને જીવનદષ્ટિ આપવામાં, ત્રણ જગતની ઠકુરાઇ લોગવવામાં તીર્થંકરલક્ષ્મીનો ઉપલોગ કરવામાં અને નિર્ગન્થધર્મની પ્રજ્ઞપણા અને પ્રચાર કરનારા પ્રવચનો આપવામાં વીતી!

લગવાનું મહાવીરના જીવનકાળનું આ છેલ્લું વર્ષ હતું! આ વર્ષનું ચાતુર્માસ કરવા માટે પ્રભુ શિષ્યપરિવારથી પરિવૃત્ત બની અપાપા નગરીમાં પધાર્યા. હસ્તિપાલ રાજાની જીર્ણશાળામાં ચાતુર્માસ બિરાજમાન થયા.

રત્ન, સુવર્ણ અને રુપ્યમય ત્રણ ગઢથી અલંકૃત રમ-

ણીય સમવસરણી રચના દેવોએ કરી. રત્ન મઠયા સિંહાસન પર આરૂઠ થઈ પ્રભુએ ચતુર્ગતિચૂરક એવા દાન, શીલ, તપ અને ભાવ રૂપ ચતુર્વિધ ધર્મની દેશના આપવી શરૂ કરી.

પ્રભુનું આગમન અને સમવસરણી રચના સાંભળી અપાપાનગરીના હસ્તિપાલ રાજ સપરિવાર પ્રભુને વંદન કરવા આવ્યા. પ્રભુને વંદન કરી અર્થગભિત સ્તુતિપદોથી પ્રભુની સ્તવના કરી સભાસ્થાને જેસી પ્રભુની મંગલ દેશના સાંભળી. ધર્મદેશના સાંભળતાં હસ્તિપાલ રાજ આનંદવિભોર બન્યા.

દેશના પૂર્ણ થતાં હસ્તિપાલ રાજએ પ્રભુને જે હાથ જોડી વિનંતી કરતાં કહ્યું: “પ્રભુ, મેં આજ રાત્રિએ ભય ઉપજાવે એવા આઠ સ્વપ્નો જોયા છે. એ વિચિત્ર સ્વપ્નોનું શું ક્ષણ હશે?” અમી ઝરતા નયને પ્રભુએ આઠ સ્વપ્નના ક્ષણ-કથનમાં ભાવિકાળની આગાહી કહી બતાવી! હવે પછીનો કાળ કેવો આવશે તેનું વિવેચન કરતાં પ્રભુએ કહ્યું: “રાજન! તમે પહેલા સ્વપ્નમાં “જીર્ણશાળામાં હાથી જોયો” તેનો અર્થ એવો છે કે જીર્ણશાળા જેવા ગૃહસ્થાવાસમાં રહેલા ધર્મરાગી આત્માઓ જાણતાં હોવા છતાં સંયમભાવી નહિ બને, કદાચ બનશે તો પણ તેનું યથાર્થ પાલન કરનારા સંયમધારીઓ બહુ ઓછા હશે!”

“બીજા સ્વપ્નમાં તમે ‘કપિને ચપળતા કરતો જોયો’ એના ક્ષણ સ્વરૂપે કપિ જેવી ચપળતા કરનારા અને અદ્ય-સત્ત્વી સંયમધારીઓ શુદ્ધ સંયમધર્મની આરાધના કરવામાં આજસુ થશે. ચપળતા અને વાચાળતા એ જે અવગુણોના કારણે ‘પરોપદેશે પાંડિત્ય’ જેવી વૃત્તિ રાખનારા થશે!”

“ત્રીજા સ્વપ્નમાં તમે ‘ક્ષીરી વૃક્ષને કાંટા જોયા’

એના ફલ સ્વરૂપે ક્ષીરવૃક્ષસમા ધર્મનિષ્ઠ શ્રાવકોના માર્ગમાં પણ પાસતથા વગેરે વેશવિડંબકો કાંટા વેરશે. શુદ્ધ સંયમી-ઓની શુશ્રુષા તેમ જ ગૃહસ્થધર્મનું શુદ્ધ પાલન કરતાં અટકાવશે ! ”

“એાથા સ્વપ્નમાં ‘કાકપક્ષીને ગંદા ખાખોચીયામાં રમતો જોયો’ તેના ભાવમાં એવું સૂચન છે કે સંયમીઓ પણ કાકવૃત્તિથી પારકા છિદ્ર જોનારા થશે. ”

“ પાંચમાં સ્વપ્નમાં ‘કીડાથી ખદખદતું મૃત સિંહનું ક્લેવર જોયું’, એનો અર્થ એવો છે કે સિંહ સમાન સાત્ત્વિક જિનમતને વિધર્મીઓ લક્ષણ નહિ કરે પણ જિનમતિઓ જ જિનમતની સામાચારીને છિન્નલિન્ન કરી નાખશે. મૃતપ્રાય: કરી નાખશે ! ”

“ છઠ્ઠા સ્વપ્નમાં ‘ઉકરડામાં ઉગતા કમળને જોયું’ તેનું ફળ એ છે કે ઉત્તમ કુળમાં ઉત્પન્ન થયેલા આત્માઓ પણ જિનશાસનરૂપ સરોવરમાં ઉત્પન્ન થયેલ ધર્મરૂપ કમળને છોડીને ઉકરડા જેવા અન્ય મતોમાં આજોટશે. ”

“ સાતમા સ્વપ્નમાં ‘ઉખર ભૂમિમાં ખી વાવતાં ખેડૂતને જોયો’ તેનું ફલ સ્વરૂપ એવું છે કે દાનધર્મની રૂચિવાળા આત્માઓ પાત્રાપાત્રની પરીક્ષા કર્યા વિના દાન આપનારા થશે. ”

“ આઠમા સ્વપ્નમાં ‘સુવર્ણકુંડલને મલિન અને તૂટી ગયેલો જોયો’ એનો ભાવ એવો છે કે સમ્યક્ચરિત્રરૂપ જલથી ભરેલા સ્વચ્છ અને સંપૂર્ણ એવા સુવર્ણકુંડલ જેવા મહર્ષિઓ અતિ અલ્પ હશે. પણ મલિન આશયવાળા અને

તૂટી ગયેલા અપૂર્ણ ઘડા જેવા શિથિલાચારીઓ પોતાનો પ્રભાવ પાથરશે; તેથી સાચા કોણ અને ખોટા કોણ એવી ઓળખાણ રહેશે નહિ !”

પ્રભુના મુખથી પોતે જોયેલા વિરૂપ સ્વપ્નના ક્ષણ તરીકે લાવિકાળની આગાહી સાંભળી વૈરાગ્યવાસી બનેલા હસ્તિપાલ રાજા પ્રતિબોધ પામી પ્રભુના એ અંતિમ ચાતુર્માસમાં પણ ધર્મની ખૂબ પ્રભાવના થઈ.

એક પછી એક દિવસ વીતતા ગયા. પ્રભુએ સત્ય-ધર્મનો પુષ્ટિદાયક ઉપદેશ આપ્યો. અર્થ, કામ, ધર્મ અને મોક્ષ; એ ચાર પુરુષાર્થમાં ધર્મ અને મોક્ષ પુરુષાર્થ આદરણીય છે, એવો સુંદર બોધ આપી પ્રભુએ અનેક આત્માઓને મોક્ષમાર્ગના અનુરાગી બનાવ્યા.

ઈન્દ્રભૂતિ ગૌતમના પ્રશ્નના જવાબમાં પાંચમા અને છઠ્ઠા આરાના દુઃખમય લાવો જણાવ્યા. ઈન્દ્રો, દેવો, તેમજ અન્ય આત્માઓ પણ પ્રભુ પાસે અનેક પ્રશ્નોના જવાબો મેળવી કૃતાર્થ થયા.

પ્રભુના દીક્ષિત જીવનના ખેંતાલીશમા ચાતુર્માસના ત્રણ મહીના વીતી ગયા. થોથો મહિનો પણ અડધો વીતવા આવ્યો. કાર્ત્તિક વદી (ગુજરાતી આસો વદી) અમાવાસ્યાનો દિવસ આવ્યો. પ્રભુએ પોતાનો અંતઃસમય નજીક જાણી લીધો.

ત્રીશવર્ષથી મહાવીર અને ગૌતમ વચ્ચેનો એક જ સ્નેહતાંતરણે અંધાયેલો લાવ અતૂટ રહ્યો હતો. મહાવીર

નિરાગી હતા પણ ગૌત્તમ રાગી હતા ! રાગતાંતણે બંધાયેલું ગૌત્તમનું માનસ પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રેમપારાવારમાં જ હુબેલું રહેતું. સાત હાથનું દેહમાન ધરાવતાં સુવર્ણસમ ચમકતી દેહકાંતિથી અને અત્યંત વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યાના પરમ તેજથી ઓપતા ગૌત્તમસ્વામીના ચિત્તપ્રદેશમાં મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને મનઃપર્યાવજ્ઞાન; એ ચાર જ્ઞાન સ્ફુરિત હોવા છતાં ત્રીશ વર્ષના સંયમી જીવનમાં તીવ્ર તપના પ્રભાવથી અનંત લબ્ધિઓ વિલસતી હોવા છતાં એક મહાવીરની જ પ્રતિકૃતિ ધુમી રહી હતી ! એમની સત્ત્વલરી નજરમાં પ્રભુની પ્રતિછાયા જ પ્રદક્ષિણા આપી રહી હતી ! સ્વભાવે નિખાલસ અને વર્તનમાં બાળક જેવા ગૌત્તમસ્વામી પચાસ હજાર શિષ્યોના ગુરુ હતા. એમના હસ્તે દીક્ષિત બનનાર વ્યક્તિ અવશ્ય કેવળજ્ઞાનને પાત્ર બનતી. પોતે કેવળજ્ઞાની હોવા છતાં અનેક આત્માઓને કેવળજ્ઞાનના દાન આપનાર ગૌત્તમસ્વામી અજબ કોટીના દાનેશ્વરી હતા. આવા મહા જ્ઞાની, ધીર, ગંભીર, ગૌત્તમ અદ્યાપિ પર્યાંત કેવળજ્ઞાનના લાગીદાર બની શક્યા ન હતા. પ્રભુ પ્રત્યેના પ્રશસ્ત રાગની એક રેખા કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિમાં અંતરાયભૂત હતી ! પૂર્ણિમાના ચંદ્રમાં કાળી મેખ જેવી એ રાગરેખા ગૌત્તમસ્વામીના ધાતિકર્મોને ક્ષય અટકાવી રહી હતી. ત્રીશ ત્રીશ વર્ષથી છકૂના પારણે છકૂ કરનાર ગૌત્તમસ્વામી હજી છદ્મસ્થ હતા. તેમને પોતાનું આ છદ્મસ્થપણું ખૂબ અકળાવી રહ્યું હતું ! એ છદ્મસ્થભાવને દૂર કરવા ગૌત્તમ ક્ષણે ક્ષણે આતુર હતા, પણ પેલી પ્રશસ્તરાગની રેખા કેવળજ્ઞાનને આવરી રહી હતી ! “ જે ચરમશરીરી હોય તે અષ્ટાપદની યાત્રા પોતાની શક્તિથી કરે ” એવું એક વખત પ્રભુનું વચન સાંભળી ગુરુગૌત્તમ કેવળજ્ઞાન મેળવવા અષ્ટાપદ પર્વત

ફરસવા આલ્યા.એ પર્વત પર ચડવાના માત્ર આઠ જ પગથીયા ! પણ એક એક પગથીયું એક એક યોજનનું એટલે ચાર ચાર ગાઉનું ! એની યાત્રા કરવા માટે પંદરસો તાપસો તપ કરી અષ્ટાપદના યોજનમુખી પગથીયા ચડવા પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા ! તપથી કૃશ બનેલા તાપસો ગજરાજ જેવી ડોલતી ગતિથી આવતા ગૌત્તમને જોઈ રહ્યા. ત્યાં ગૌત્તમ તો પોતાની લખ્ધિથી સૂર્યના કિરણો પકડી સડસડાટ ઉપર ચડી ગયા. યાત્રા કરી પાછા વળતાં તાપસોએ અદ્ભુત પ્રભાવી ગૌત્તમના ચરણકમલ પકડી લીધા અને ગુરુ તરીકે સ્વીકાર્યા. સાચા ગુરુનો સંયોગ સાંપડતાં તાપસોના લાગ્ય ખીલી ઉઠ્યા ! શ્રી ગૌત્તમે બધા તાપસોને અષ્ટાપદની યાત્રા કરાવી. પછી ગુરુના હાથે ખીરનું પારણું કરતાં પાંચસો તાપસો કેવળજ્ઞાન પામ્યા. પાંચસો તાપસો સમવસરણુની રચના જોઈ અને પાંચસો તાપસો પ્રભુવાણી સાંભળતાં કેવળજ્ઞાન પામી ગયા ! પંદરસો કેવળજ્ઞાની શિષ્યોના ગુરુ ગૌત્તમ કેવળજ્ઞાન વિનાના રહી ગયા ! પારાવાર પશ્ચા તાપ જાગ્યો પણ પ્રભુ પ્રત્યેની પાતળી પ્રશસ્તરાગરેખા ન ભૂંસાણી !

પ્રભુ મહાવીરે ગૌત્તમની મોહરેખા ભેદવા માટે એક અમોઘ ઉપાય આદર્યો ! પોતે મુક્તિનગરમાં જાય અને પ્રિય પટ્ટધર શિષ્ય કેવળજ્ઞાન વગરનો રહી જાય એ જાણે પ્રભુને ન ગમ્યું હોય તેમ જ્ઞાનદષ્ટિથી લાલનું કારણ જોઈ અંત સમયે ગૌત્તમને દૂર રાખી તેની રાગરેખા ભૂંસવા માટે પ્રભુએ તેમને છે.લી આજ્ઞા ફરમાવી. “ ગૌત્તમ ! અહીંથી નજીકના જ ગામમાં દેવશર્મા પ્રાહ્મણુને પ્રતિબોધ કરવા જવું આવશ્યક છે. માટે તમે જાઓ. ” પ્રભુની આજ્ઞા મસ્તકે

ચડાવી વંદન કરી ગૌતમ દેવશર્માને પ્રતિબોધવા ચાલ્યા !

હસ્તિપાણરાજની જીર્ણશાળામાં પ્રભુએ અંતિમ દેશના આપવી શરૂ કરી. અસંખ્ય ઇન્દ્રો અને દેવો પ્રભુનો અંત સમય જાણી પ્રભુની અંતિમ દેશના સાંભળવા અને અંતિમ દર્શન કરવા દોડી આવ્યા. તેમ જ ચેટકરાજના આશંકિત નવ લિચ્છવી જાતિના અને નવ મદ્દલ જાતિના એમ અઠાર રાજ્યો સહિત અનેક ગણમાન્ય રાજ્યો પણ પ્રભુની અંતિમ ધર્મદેશના સાંભળવા એકત્રિત થયા હતા.

પ્રભુએ ચોવિહારો છકૂ કરી દેશના આપવી શરૂ કરી, અને સોલ પ્રહર સુધી એ દેશના ચાલુ રહી. એ દીર્ઘકાળની દેશનામાં પ્રભુએ પુણ્ય વિપાકના પંચાવન અને પાપ વિપાકના પંચાવન અધ્યયનો સંભળાવ્યા. તેમ જ કોઇના પુછ્યા વિનાના અપ્રશ્ન વ્યાકરણના છત્રીશ અધ્યયનો સંભળાવી છેલ્લું પ્રધાન અધ્યયન કહેવા લાગ્યા તે સમયે પ્રભુનો નજીક મુક્તિગમન કાળ જાણી આકુળ વ્યાકુળ બનેલા શકેંદ્રે અંજલી જોડીને પ્રભુને એક વિનંતી કરતાં કહ્યું: “ પ્રભુ ! “ આપના ચ્યવન, જન્મ, દીક્ષા અને કેવળજ્ઞાન સમયે હસ્તોત્તરા નક્ષત્ર હતું. અને મોક્ષગમન સમયે સ્વાતિનક્ષત્ર ચાલી રહ્યું છે. પણ પ્રભુ ! આપના જન્મનક્ષત્ર ઉપરથી અત્યારે લસ્મગ્રહ પસાર થઇ રહ્યો છે ! એ પસાર થઇ જાય ત્યાં સુધી માત્ર એકજ ક્ષણ આપનું આયુષ્ય વધારો ! જે એમ નહિ થાય તો આપના જન્મનક્ષત્ર પર પસાર થઇ રહેલો લસ્મગ્રહ બે હજાર વર્ષ સુધી આપની સંતતિને એટલે સાધુ સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘમાં હરકત ઉત્પન્ન કરશે ! માટે ક્ષણવાર વધુ રહો ! જેથી દુષ્ટગ્રહનો ઉપશમ થઇ જાય ! આપની નજર સામે પસાર થતો લસ્મગ્રહ શક્તિહિન બની જશે તેથી ભાવિકાળમાં લાલ થશે.”

પ્રભુ બોલ્યા: “ શકેન્દ્ર ! શ્રી તીર્થંકરો, અરિહંતો કે ચક્રવર્તીઓ ગમે તેટલા બળવાન હોય તો પણ કોઈપોતાના આયુષ્યની વધઘટ કરવામાં શક્તિમાન નથી બની શકતા ! આ સત્ય વસ્તુ તમે સમજતા હોવા છતાં આવી પ્રાર્થના કેમ કરો છો ? આગામી કાળ દુઃખલયો અને વિષમતાલયો જ આવવાનો છે, એવું દર્શાવવા માટે જ ભસ્મગ્રહનો ઉદ્દેશ થયો છે. દુઃખમ પંચમકાળ દુઃખલયો અને વિડંબનાલયો વીતશે, એ કાળને સુધારવાની કોઈનામાં તાકાત નથી ! માટે એની ચિંતા કરવી છોડી દો ! ” આ પ્રમાણે ઈન્દ્રને સમજાવી સ્વાતિ નક્ષત્રમાં ચંદ્રનો યોગ આવતાં યોગ વિચક્ષણ પ્રભુએ યોગનિરોધ આદર્યો.

ચંદ્ર નામના સંવત્સરના પ્રીતિવર્ધન નામના મહિનાના નદિવર્ધન નામના પક્ષનો ઉપશમ નામનો દિવસ પૂર્ણ થતાં દેવાનંદા નામની રાત્રિ ઉદિત થઈ. જ્યારે અર્ચ નામનો લવ, શુલ્ક નામે પ્રાણુ, સિદ્ધ નામે સ્તોક, સર્વાર્થસિદ્ધ નામે મુહૂર્ત, તેમ જ નાગ નામનું કરણ ચાલતું હતું, તે સમયે ધર્મકાસને બેઠેલા પ્રભુએ મનવચન કાયાના બાહર યોગનો નિરોધ કરી સૂક્ષ્મયોગ નિરોધમાં પ્રવેશ કર્યો. મનવચન કાયાના સૂક્ષ્મયોગનો પણ નિરોધ કરી પ્રભુ શુકલધ્યાનના ચોથા પાયે ચડ્યા, અને અ....ઇ....ઉ....ઋ....ૠ....એ પાંચ હ્રસ્વાક્ષરના ઉચ્ચાર સમય માત્રમાં જ પ્રભુનો આત્મા એરંડ ખીજની જેમ દેહમાંથી ઉછળીને સીધો ઋણુગતિ વડે ઉર્ધ્વાગમન કરી બાકી રહેલા વેદનીય, આયુષ્યકર્મ, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મરૂપ ચાર અધાતિકર્મનો સંપૂર્ણ ઉચ્છેદ કરી મોક્ષગતિએ જઈ પહોંચ્યો ! પ્રભુ મહાવીર સિદ્ધ થયા, બુદ્ધ થયા, નિરાકાર અને નિરંજન બની જ્યોતિરૂપે અનંત સિદ્ધોની જ્યોતિમાં ભળી ગયા !

આજે ભારતવર્ષનો અધ્યાત્મભાનુ અસ્ત થયો ! અને ચતુર્વિધ સંઘ પ્રભુવિયોગની વેદનાથી વ્યસ્ત બની ગયો ! ચારે બાજુ નિસ્તેજતા છવાઇ ગઇ અને નજરે ન જોઇ શકાય તેવા સૂક્ષ્મ કુંથુવા વગેરે બેઇન્દ્રિ જીવો ઉત્પન્ન થયા. હવેથી સંયમપાલન દુરારાધ્ય થશે એમ માનીને ઘણા સાધુ સાધ્વીજીઓએ અનશનવ્રત આદર્યા. પ્રભુના નિર્વાણ સમયે નારકીના જીવોને ક્ષણવાર અજવાળું મળ્યું; પણ અસંખ્ય દેવદેવીઓ, ઈન્દ્રો અને ચતુર્વિધ સંઘની આંખમાંથી ચોધાર આંસુ પડવા લાગ્યા ! આંખમાં અશ્રુ સાથે અઠાર ગણરાજ-ઓએ ભાવદીપક અસ્ત થતાં હસ્તિપાલરાજની જીર્ણશાલામાં દ્રવ્યદીપકોની હારમાળા પ્રગટાવી. ત્યાંથી લોકમાં દીપોત્સવીપર્વના દિવસે દીવા પ્રગટાવવામાં આવે છે. એ અધ્યાપિ-પર્વ ત ચાલુ છે.

શોકમગ્ન શકેન્દ્રે ચિત્તમાં ધૈર્ય ધારણ કરી દેવતાઓ પાસે નંદનવનમાંથી ગોશીર્ષચંદનના કાંઠ મંગાવ્યા. ક્ષીર-સાગરના જલથી પ્રભુના દેહને નવરાવી ઈન્દ્રે પોતાના હાથે જ અંગરાગ વગેરેથી શોભાવ્યો. ઉપર કર્મિતિ વસ્ત્ર ઓઢાડ્યું. દેવતાઓ પાસે દેવવિમાન જેવી શિબિકા તૈયાર કરાવી બહુમાનપૂર્વક પોતાના હાથે પ્રભુના દેહને એ શિબિકામાં પધરાવ્યો ! આંખમાં અશ્રુ અને હૃદયના વલોપાત સાથે ઈન્દ્રો શિબિકા ઉપાડી ચાલવા લાગ્યા ! અસંખ્ય દેવો “ જય જય નંદા જય જય લદા ” શબ્દોથી ગગન ગભવતા શોકજનક વાજાંત્ર વગાડતાં અને શોકથી જાણે હૃદયતાડન ન કરતાં હોય તેમ શિબિકાની આગળ ચાલવા લાગ્યા ! મુગંધીજલ અને પુષ્પવૃષ્ટિ કરી ભૂમિતલને આર્દ્ર બનાવી પ્રભુના ગુણોથી ગુન્ધિત ગુણુમાલાના ગીતો ગાતી દેવીઓ શોકથી શિબિકાની પાછળ ચાલવા લાગી !

શોકશંકુથી વિંધાતા શકેન્દ્રે દેવરચિત ચિતામાં પ્રભુના દેહને પધરાવ્યો. અગ્નિકુમાર દેવોએ અગ્નિ પ્રગટ કર્યો, વાયુકુમારોએ વાયુ વિકુર્યો, અન્ય દેવોએ સુગંધી દ્રવ્યો નાખી મધ અને ઘીના ઘડાઓ ચિતાગ્નિમાં ક્ષેપિત કર્યા. પ્રભુનું શરીર સંપૂર્ણ દુગ્ધ થઈ ગયું ત્યારે મેઘકુમાર દેવોએ ક્ષીરસાગરના જળથી ચિતાને ઉપશમાવી. પ્રભુ પરના ભક્તિ-રાગથી શકેન્દ્રે અને ઇશાનેન્દ્રે ઉપરની ડાખી જમણી, બલીન્દ્રે અને ચમરેન્દ્રે નીચેની ડાખી જમણી દાઢાઓ લીધી, અન્ય ઇન્દ્રો અને દેવોએ દાંતો તથા હાડકા લીધા. તેમ જ મનુષ્યો પોતાના કલ્યાણ અર્થે પ્રભુના પવિત્ર દેહની પવિત્ર ભસ્મ લઈ ગયા. ચિતાનાં સ્થાને દેવોએ રત્નમય સ્તૂપ રચી પવિત્ર સ્થાનની રક્ષા કરી.

શ્રી પાર્શ્વનાથપ્રભુના નિર્વાણ પછી અઠીસો વર્ષ વ્યતીત થતાં પ્રભુ મહાવીરનું નિર્વાણ થયું.

પ્રભુ મહાવીર મોક્ષે સીધાવી ગયા. ધર્મના આધાર-સ્થંભ સમા પ્રભુ મુક્તિસુખમાં મહાલી રહ્યા. પ્રભુ મહાવીર હતા ત્યાં સુધી ભારતવર્ષ સનાથ હતું! મહાવીર જતાં અનાથ બન્યું! લાખોના તારણહાર ચાલ્યા ગયા! નંદિ-વર્ધન રાજા ભારે શોકાતુર બન્યા. આંખમાં આંસુ અને હૃદયમાં અનંત વેદના ઉભરાણી! અંતર પોકારી રહ્યું: મહાવીર મોક્ષે સીધાવી ગયા! અહા....! મહાવીર મોક્ષે સીધાવી ગયા! શાશ્વત સુખના સામ્રાજ્યમાં સમાઈ ગયા! જ્યોતિમાં જ્યોતિરૂપે પ્રકાશી રહ્યા!

૩૩. ધન્ય પ્રભુ, ધન્ય ગૌતમ, ધન્ય પરિવાર!

ઈન્દ્રભૂતિ ગૌતમ દેવશર્મા બ્રાહ્મણને પ્રતિબોધ આપી પ્રલા-
તના પહોરે પ્રભુ પાસે જવ્હી પહોંચવા પાછા વળ્યા. ત્યાં
દેવતાઓ પાસેથી જાણવા મળ્યું કે “ પ્રભુ તો મોક્ષે સીધાવી
ગયા ! ” આ શબ્દો સાંભળતાં જ જાણે વજ્ર ન તૂટી પડ્યું હોય
તેમ ઈન્દ્રભૂતિ એકદમ સ્થંભી ગયા ! સ્થંભિત હૃદય પોકારી
ઉઠ્યું : “ શું મહાવીર મોક્ષે ગયા ! મને મૂકીને ! અહા....
અહા....અહા.....! પ્રભુએ મને છેતર્યો ! અને હું છેતરાઈ
ગયો ! ઓ પ્રભુ ! અંત સમયે મને અળગો કરવાતું શું
પ્રયોજન ? મારા પ્રેમને તમે પીછાડ્યો નહિ ? મારા સ્નેહને
શું તમે સમજી શક્યા નહિ ! હે લગવન ! હે લગવન !
તમે આટલા બધા નિષ્કુર શાને થયા ! ગૌતમ, ગૌતમ
કહીને ભાવથી લીંબવતાં મીઠા શબ્દો મને સ્નેહથી રીઝ-
વતા ! મારા પ્રશ્નોના ઉત્તર આપીને મને ખુઝવતા.....! એ
લાગણીના ઘોઘમાં આજે એકાએક એટ ક્યાંથી આવી ગઈ !
પ્રભુ ! તમે આ શું કયું ! જગતના સ્નેહીઓ સ્વાર્થી છે
તેની જેમ આપ પણ શું સ્વાર્થી થયા ! ઓ પ્રભુ ! ઓ
પ્રભુ ! આજે મારા અંતરતું આશ્રયસ્થાન ઝૂંટ થયું ! આજે
મારી જ્ઞાનકેલી કરવાની ચોપાટ ગુમ થઈ ગઈ ! હવે મને
આત્માનો આનંદ કોણ આપશે ! હું લગવન, લગવન,

કરતો કેાની પાસે ઢોડી જઈશ ! ઝો સ્વામી મારા, મારું શું થશે ! ઝેનો પણુ આપે વિચાર ન કર્યો ? આપને તો ચોદ હજાર શિષ્યો હતા પણુ મારે મન તો આપ ઝેક જ મારા વિશ્રામસ્થાન હતા ! શું આપ આવા નિઃસ્નેહી ! અરે કઠિન હૈયા ! તું આજે કેમ કુટી જતો નથી ! અરે....રે....રે.... હું નિઃસ્નેહીની સોખતમાં ફસાયો ! ત્રીશ ત્રીશ વર્ષથી મેં પ્રભુને મારા જીવનનું સર્વસ્વ માન્યા ! ઝે જ પ્રભુએ મને અંત સમયે દૂર ધકેલી દીધો ! મારી સાથે આવી છલના ! મેં મારા મનની મોજથી પ્રભુ સાથે મહોખ્યત ખાંધી ! ઝેના બદલામાં મને માર જ મળ્યો ! ઝો પ્રભુ ! મને કેવલજ્ઞાન આપીને ગયા હોત તો પણુ હું આપની પાછળ પાછળ ચાલ્યો આવત ! અનેકોને કેવલજ્ઞાની બનાવનાર પ્રભુએ મને જ કેવલજ્ઞાનથી વચિત રાખ્યો ! આવો આપનો પંકિતલેદ....? ના.....ના.....ના.....મારા પ્રભુ ! પંકિતલેદ ન કરો....એ તો વીતરાગ હતા ! શું વીતરાગ ! વીતરાગ એટલે રાગ વગરના ! સ્નેહ વગરના....! વીતરાગી પ્રભુને કઠિ પક્ષપાત ન હોય ! પ્રભુ તો વિશુદ્ધ હતા, વિબુદ્ધ હતા...! વિદ્વેષી હતા....! વિકારજીત્ હતા ! વિજ્ઞાની હતા....! આવા મહાન્ પ્રભુએ જે કયું હશે તે વિચારીને જ કયું હશે ! આવી વિચારધારાથી તેમના અંતરમાં રહેલી પ્રભુ પ્રત્યેની પાતળી રાગરેખા ભૂંસાવા લાગી....! ધીરે....ધીરે....સત્ય સમજવા લાગ્યું ! ”

“ સ સ્નેહા ગોયમ, સમય મ કરીશ પ્રમાદ ” આવો પ્રભુનો આપેલો સદ્બોધ ગૌત્તમને યાદ આવી ગયો ! ચિત્તમાં ચમકારો થયો. “ અરે....હું કેવો પ્રમાદી ? મારી આંખમાં અશ્રુનો ઘોધ ? નિરાગી પ્રભુ ઉપર મેં આક્ષેપ

કયાં? હું કેણુ? સર્વજ્ઞનો પુત્ર! સર્વજ્ઞનો પુત્ર બનીને હું સર્વજ્ઞભાવને પીછાણી શક્યો નહિ. એમાં પ્રભુનો શું વાંક? પ્રભુના આપેલા યોગને સમજી શક્યો નહિ. એમાં પ્રભુની કઈ કસૂર? પ્રભુએ મને ઘણીવાર કહ્યું છે કે “ગૌતમ! છેલ્લે તો આપણે બન્ને એક સરખા જ છીએ.” પ્રભુના આ કથનનું રહસ્ય હું સમજી શક્યો નહિ....“આમ વિચારતા વિશુદ્ધ હૃદયી ગૌતમના અંતરમાં મહાવીર.... મહાવીર...મહાવીર શબ્દનું રટન ચાલ્યું...ગૌતમ મહાવીરમય બની ગયા. હૈયામાંથી રાગ ખસ્યો અને વૈરાગ્યનો લાણુ ઝબૂક્યો! મમતા ખસી ગઈ, સમતા વસી ગઈ હૈયામાં. મમત્વ મારનાર છે, સમત્વ તારનાર....! એવું ચિંતવન કરતાં ગૌતમના અંતરપટને આસ્છાદિત કરનાર જ્ઞાનાવરણીય કર્મ અને દર્શનાવરણીય કર્મના આવરણ ખસવા લાગ્યા! પ્રભુ પ્રત્યેની રાગ રેખા તદ્દન ભૂંસાઈ જતાં મોહનીયકર્મ સંપૂર્ણ ક્ષીણ થઈ ગયું....અને પ્રભુ મીલનમાં અંતરાયભૂત અંતરાયકર્મ પણ ક્ષણમાં વિલીન થઈ ગયું....ગૌતમના હૈયામાં ઝળાહળા લાવ જાગ્યો અને અનંત સ્વરૂપી કેવળજ્ઞાનને કેવળ દર્શન ઉત્પન્ન થયા.

ગુરુ ગૌતમ કેવળી બન્યા. જ્ઞાનથી જોવાની અને જાણવાની સંપૂર્ણ શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ. ગુજરાતી કારતક સુદ પ્રતિપદા ધન્ય બની ગઈ! ગુરુ ગૌતમનો કેવળજ્ઞાન મહોત્સવ ઉજવવા અસંખ્ય દેવો, ઇન્દ્રો, મનુષ્યો અને રાબ્દઓ એકત્ર થયા. ગૌતમ ગુરુનો મહિમા ત્રણે જગતમાં વિસ્તર્યો. જય જયકાર વરત્યો. સુવર્ણકમળ પર બેસી ગુરુ ગૌતમે લવનિસ્તારિણી ધર્મદેશના આપી. ગૌતમના કેવળજ્ઞાનના આનંદ નિમિત્તે લોકોએ પરસ્પર આનંદ

વધામણા કર્યા. પ્રભુ મહાવીર મોક્ષે સીધાવતાં થયેલા શોકને હર્ષમાં પલટાવી જાણે નૂતન જીંદગી ન પામ્યા હોય તેમ લોકોએ હર્ષસૂચક ધ્વની સાથે પરસ્પર હસ્તમિલન કરી જુહાર (પ્રણામ) કરવા લાગ્યા. ત્યારથી નૂતન વર્ષના દિવસે હજી પણ એ ક્રમ ચાલુ રહ્યો છે! મહાવીર મોક્ષે સીધાવ્યા એનો મંગલ મહોત્સવ ઉજવાયો, ગૌતમ કેવળજ્ઞાન પામ્યા તેનો જ્ઞાનમહોત્સવ ઉજવાયો! મહાવીર નિર્વાણ પછી મહાવીરના પટ્ટધર શ્રી ગૌતમસ્વામીએ ધર્મપીયૂષ ધારા વહાવી પ્રભુ મહાવીર નિર્વાણનો શોક દૂર કરાવવા સુદર્શના ઝેને કા.સુ. બીજના દિવસે નંદિવર્ધન રાજાને જન્મવાનું આમંત્રણ આપ્યું. સ્વહસ્તે લાઇને ભોજન કરાવી શોક દૂર કરાવ્યો ત્યારથી લોકમાં લાઇબીજનો તહેવાર પ્રગટ થયો.

પ્રભુના પ્રથમ ગણધર શ્રી ગૌતમસ્વામી પર્યાસ વર્ષની ઉંમરે લાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી પ્રભુની પાવન નિશ્રામાં ત્રીશ વર્ષ સુધી સંયમની સાધના કરી, પ્રભુ નિર્વાણ પછી કેવળજ્ઞાન મેળવી બાર વર્ષ સુધી ગણધર નામકર્મની ઋદ્ધિ ભોગવી અનંતલબ્ધિનિધાન શ્રી ગૌતમસ્વામી બાણ વર્ષનું સંપૂર્ણ આયુષ્ય ભોગવી મુક્તિ સ્થાને સંચર્યા.

શ્રી ગૌતમસ્વામીએ ઉચ્ચ તપોબળથી અનેક લબ્ધિઓ પ્રાપ્ત કરી હતી. આત્મબળથી અનંત ગુણો કેળવ્યા હતા. એવા ગુરુ ગૌતમનું નામ લેતાં મનના અલિપ્ત પૂર્ણ થાય. “ગૌતમ” શબ્દમાં કામધેનૂ, કલ્પવૃક્ષ, અને ચિંતામણિ રત્ન. એ ત્રણે મહામૂલી વસ્તુઓની મંગલ શક્તિ સમાયેલી છે. ‘ગૌ’ એટલે કામધેનૂ ગાય, ‘ત’ એટલે કલ્પતરૂ, ‘મ’ એટલે ચિંતામણિ રત્ન, એ ત્રણેમાં જે મહત્ત્વ સમાયેલું છે

એ મહત્વ ગૌત્તમ શબ્દમાં વિલસે છે. એવા અનંત લખિંધના લાંડાર અને અનંત ગુણુ લાંડાર શ્રી ગૌત્તમ સ્વામીના નામથી કોઈપણ જૈન લાગ્યે જ અપરિચિત હશે !

એ પતિતપાવન પ્રભુ મહાવીર અને મહામંગલકારી ગુરુ ગૌત્તમની જે વાતો તે જ આપણા આગમશાસ્ત્રો. શ્રી મહાવીર અને ગૌત્તમની જે ચર્ચાએ જ આપણું તત્ત્વજ્ઞાન. શ્રી મહાવીર અને ગૌત્તમનું નામસ્મરણ એ જ આપણા જીવનનું મહત્વ !

પ્રભુ મહાવીરના હૈયામાં “ સવિ જીવ કર્ણં શાસન રસી ” એવી મંગલ લાવના વિલસતી હતી. એ ઉદાત્ત લાવનાથી પોતે તરી ગયા. અનેકોને તારતા ગયા ! અને આપણા માટે તરવાનો રાહ ચીંધતા ગયા !

શ્રી મહાવીર અને ગૌત્તમ, ગુરુશિષ્યની ખેલડી જગતમાં અમર બની ગઈ. એમના નેતૃત્વ નીચે જૈન શાસનની જ્યોતિ ચમકી રહી છે. ગૌત્તમ સિવાય પણ એક એકથી ચક્રે તેવા ખીબ દશ ગણુધરો હતા.

ખીબ શ્રી અગ્નિભૂતિ ગણુધર છેંતાલીશ વર્ષની ઉંમરે પાંચસો શિષ્યોની સાથે શ્રમણુધર્મ સ્વીકારી બાર વર્ષ સુધી તપ કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સોળ વર્ષ કેવળી અવસ્થામાં વિચરી પ્રભુ મહાવીરના નિર્વાણથી માત્ર બે વર્ષ પહેલા ગુણુશીલ વનમાં માસિક અનશનપૂર્વક ચુમ્મેતેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી નિર્વાણપદ પામ્યા.

ત્રીબ ગણુધર શ્રી વાયુભૂતિ છેંતાલીશ વર્ષની અવસ્થામાં મૃહસ્થપણું છોડી પાંચસો શિષ્યોના પરિવાર સાથે પ્રભુના

હાથે પ્રવ્રજિત બન્યા. દશ વર્ષ સુધી તપ કરી કેવળજ્ઞાની તરીકે વિચરી મહાવીર નિર્વાણથી બે વર્ષ પહેલા ગુણશીલ ચૈત્યમાં માસિક સંલેખના પૂર્વક મોક્ષમાં સીધાવ્યા. આ અગ્નિમૂર્તિ અને વાયુમૂર્તિ બંને શ્રી ઇન્દ્રભૂતિ ગૌતમના સગા ભાઈઓ હતા.

ચોથા વ્યકૃત ગણધર પચાસ વર્ષની વયે પાંચસો શિષ્યો સાથે પ્રભુચરણમાં દીક્ષિત બની બાર વર્ષ સુધી મુનિ ધર્મના પાલન પછી કેવળજ્ઞાનને વર્યા. અઠાર વર્ષ કેવલી-પણે વિચરી પ્રભુના નિર્વાણ પહેલા એ જ વર્ષમાં માસિક અણુસણુપૂર્વક ગુણશીલવનમાં એંશી વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મોક્ષવાસી બન્યા.

પાંચમા ગણધર શ્રી સુધર્મ સ્વામી પચાસ વર્ષની વયે પાંચસો શિષ્યો સાથે પ્રભુ હસ્તે મુનિજીવન સ્વીકારી બેતાલીશ વર્ષ સુધી છદ્મસ્થપણે વિચર્યા. દીર્ઘજીવી હોવાથી પ્રભુએ ગણધુરા શ્રી સુધર્મસ્વામીને સુપ્રત કરી હતી; તેથી અન્ય ગણધરોએ પણ પોતાના અંત સમયે પોતાનો ગણ તેમને સુપ્રત કરેલ હતો. શ્રી મહાવીર નિર્વાણ પછી બારમે વરસે કેવળજ્ઞાન મેળવી આઠ વરસ કેવળીપર્યાય પાળી સો વરસની ઉંમરે ગુણશીલ વનમાં શ્રી મહાવીર નિર્વાણ પછી વીશ વરસે માસિક સંલેખના કરી નિર્વાણપદ પામ્યા.

છઠ્ઠા મંડિત ગણધર સાડાત્રણસો શિષ્યો સાથે ત્રેપન વર્ષની ઉંમરે પ્રભુના હસ્તે પ્રવ્રજ્યા. લઈ સડસઠમે વરસે કેવળજ્ઞાન પામી ત્ર્યાસી વરસની વયે ગુણશીલ વનમાં માસિક સંલેખના પૂર્વક નિર્વાણ પામ્યા.

સાતમા મૌર્યપુત્ર ગણધર સાડાત્રણસો શિષ્યો સાથે

પાંસઠ વર્ષની વયે પ્રભુ મહાવીરના શિષ્ય બની ઓગણચેંશી વર્ષે કેવળજ્ઞાન પામી પંચાણુ વર્ષે પ્રભુના નિર્વાણુ વરસે ગુણુશીલ વનમાં માસિક અણુસણુ કરી મુક્તિ સીધાવ્યા.

આઠમા અકમ્પિત ગણુધર ત્રણુસો વિદ્યાર્થીઓ સાથે અડતાલીશ વર્ષે ગૃહત્યાગ કરી સતાવન વર્ષની વયે કેવળજ્ઞાન મેળવી પ્રભુના નિર્વાણુ વરસે ગુણુશીલવનમાં માસિક સંલેખના કરી અઠ્ઠોતેર વર્ષની ઉંમરે નિર્વાણુ પામ્યા.

નવમા ગણુધર શ્રી અચલબ્રાતા ત્રણુસો વિદ્યાર્થીગણુ સાથે છેંતાલીશમે વર્ષે પ્રભુના શિષ્ય બની બાર વર્ષના તપ ધ્યાનપૂર્વક કેવળજ્ઞાન પામી બહોંતેર વર્ષની વયે ગુણુશીલ વનમાં માસિક સંલેખના સ્વીકારી નિર્વાણુ પામ્યા.

દસમા ગણુધર શ્રી મેતાર્ય ત્રણુસો શિષ્યો સાથે છત્રીશ વર્ષની વયે પ્રભુના શિષ્ય બની દશ વર્ષની તપસ્યાપૂર્વક કેવળજ્ઞાન મેળવી પ્રભુ નિર્વાણુથી ચાર વર્ષ પહેલાં પાંસઠ વર્ષની ઉંમરે સર્વ કર્મનો ક્ષય કરી ગુણુશીલ વનમાં માસિક સંલેખનાપૂર્વક નિર્વાણુ પામ્યા.

અગ્યારમા શ્રી પ્રલાસ ગણુધર માત્ર સોળ વર્ષની ઉંમરે ત્રણુસો વિદ્યાર્થીગણુ સાથે શ્રમણુધર્મ સ્વીકારી આઠ વર્ષની તપસ્યાપૂર્વક ચોવીસમે વરસે કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સોળ વર્ષ કેવળી અવસ્થામાં વિચરી ચાલીસ વર્ષની વયે ગુણુશીલ ચૈત્યમાં માસિક અનશનપૂર્વક નિર્વાણુ પામ્યા.

આ અગ્યાર ગણુધરો પ્રભુના મુખ્ય શિષ્યો હતા. તે સિવાય બીજા ચૌદ હજાર મુનિઓ પ્રભુના શિષ્ય હતા.

છત્રીશ હજાર સાધ્વીજીઓનો પરિવાર હતો. ત્રણસો ચૌદ પૂર્વધારી, સાતસો અવધિજ્ઞાનીઓ, સાતસો વૈક્રિય લખિધવાળા, સાતસો કેવળજ્ઞાનીઓ, સાતસો અનુત્તર વિમાને જનારા અને પાંચસો મનઃપર્યવજ્ઞાની મુનિઓ હતા. ચૌદસો વાદીઓ તેમ જ એક લાખ ને એગણસાઠ હજાર શ્રાવકો અને ત્રણ લાખ અઠાર હજાર શ્રાવિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપદા પ્રભુની હતી. ધન્ય મહાવીર, ધન્ય ગૌતમ, ધન્ય પરિવાર !!

પરમ શ્રેષ્ઠ ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી પ્રભુ મહાવીરનું આ જીવન વૃત્તાંત છે. પ્રભુએ વ્યવહારધર્મને સાચવી નિશ્ચય ધર્મની આરાધના કરી છે. જેનો વ્યવહાર શુદ્ધ હોય તે જ આત્મા નિશ્ચયની કોટીએ પહોંચી શકવા શક્તિમાન થઈ શકે છે. પ્રભુએ એ સ્પષ્ટ કરી બતાવ્યું છે.

આજે પણ ત્રણ લોકને તારનાર તાત્વિક શિરોમણિ પ્રભુ મહાવીરનો એ આત્મા વિશિષ્ટ પ્રકારના ગુણપર્યાયથી અલંકૃત બની જ્યોતિ સ્વરૂપે જૈન શાસનને અજવાળી રહ્યો છે. એ જ્યોતિપુંજમાં સંખ્યાતિત જ્યાતિધરો સમાઈ ગયા અને જૈન શાસન અનેરી આલાથી ચમકતું રહ્યું ! ધીરે....ધીરે.... પ્રભુના જન્મત્રહમાં સંક્રમણ કરતાં લસ્મત્રહની છાયા જૈન શાસનને આસ્થાહિત કરતી ગઈ.

પ્રભુનિર્વાણ પછી વીશ વરસે પોતાના પટ્ટધર અને અંતિમ કેવલી શ્રી જંબુસ્વામીના હાથમાં શાસનધૂરા સોંપી શ્રી સુધર્માસ્વામી રાજગૃહી નગરીમાં માસિક સંલેખના કરી મુક્તિ વર્ષો. વીર નિર્વાણ પછી એસઠ વર્ષે શ્રી જંબુસ્વામી મોક્ષે સીધાવ્યા. તેમના મુક્તિગમન પછી અનેક

પૂર્વધરોએ જૈન શાસનની કીર્તિને જ્વલંત રાખી. તે પછી લસ્મગ્રહે પોતાનો જોરદાર પંજે જૈન શાસન પર લગાવ્યો. અનેક મતમતાંતરો ઉત્પન્ન થતા ગયા. વિતંડાવાદ વધતો ગયો ! આજે પણ જૈન શાસનની છિન્નલિન્નતા વર્તાઈ રહી છે. એમાં કળિકાળનો પ્રભાવ સમજવાનો ? કે માનવ સ્વભાવનો ? જે હોય તે....પણુ લગવાનું મહાવીરના નિર્વાણને આજે પચીશમી શતાબ્દી વીતી ગઈ છે. આ પ્રસંગે જૈન માત્રના હૃદય દ્રવી ઉઠ્યા છે કે જૈન શાસનનું પુનરૂત્થાન થવું જોઈએ.

પ્રભુ મહાવીરના હૈયામાં “ સર્વિજીવ કર્ણું શાસન રસી ” એવી ભાવના વિલસતી હતી. એ ઉદ્દાત્ત ભાવનાથી પોતે તરી ગયા અને અનેક આત્માઓને તરવાનો રાહ ચીંધતા ગયા !

પ્રભુની પર્ષદામાં પ્રવચન સમયે પ્રભુની ભૂલ શોધનારા ત્રણસો ને ત્રેસઠ પાખંડીઓ તેમની સામે ઁસનારા હતા. તે સિવાય અન્ય દર્શનીઓના ટોળે ટોળા પ્રભુ પર્ષદામાં હાજર રહેતાં....પ્રભુ સામે વાદ કરતા....આક્ષેપ કરતા....નિંદા કરતા....પ્રભુને ઉતારી પાડવાનો પ્રયત્ન કરતા....ગોશાળા અને જમાલી જેવા ખૂદ પોતાના જ શિષ્યો હરિફ બનીને તેમને હંકાવવાનો પ્રયત્ન કરતા....છતાં પ્રભુ મહાવીરે કદિ કોઈને નિંદા નથી....અપમાનિત કર્યા નથી....પણુ સ્યાહવાદથી સૌનો સત્કાર કર્યો છે. અપેક્ષાવાદથી સૌને આવકાર આપ્યો છે. એ જ મહાવીરના સંતાનો આપણે આજે કઈ દશામાં ઝુલી રહ્યા છીએ ?

પ્રભુ મહાવીર સ્થાપિત ચતુર્વિધ સંઘમાં આજે પણ ઈન્દ્રજીવ ઈન્દ્રાસન ડોલાવી શકે એવી અજોડ શક્તિ ભરી પડી

છે ! પણ એ શક્તિ અહંત્વ અને મમત્વથી કુંઠિત બની જાય છે. પ્રભુ મહાવીરની શતાષ્ટિ નિમિત્તે આપણે આપણું સંઘબળ એકત્ર કરી તેમના તત્ત્વજ્ઞાનની એકાદ ચીનગારી જલાવીએ તો બધા વિતાંડાવાદો વિલય પામી જાય ! મહાવીર શાસનના એકવીશ હજાર વર્ષોમાં હજી તો પચીશ સો જ વરસો વીત્યા છે. હજી સાડા અઠાર હજાર વર્ષો બાકી છે. ચતુર્વિંધ સંઘ એકત્ર બની પ્રયત્ન આદરે તો જૈન શાસનનો ઝંડો જગતના ખુણે ખુણે લહેરાતો રહે ! શાસનરક્ષક દેવ સૌને પ્રેરણા પુરે....! ધન્ય પ્રભુ મહાવીર, ધન્ય ગૌતમ, ધન્ય પરિવાર ! અને આપણે પણ ધન્ય !

મંગલં ભવતુ.

શુભં ભવતુ.

શિવં ભવતું.

* મોહના મૃત્યુ વિના સમલાવ પ્રગટતો નથી,
સમલાવ વિના સમ્યગ્જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ નથી.

* અભિમાની માનવી ક્ષમા આપી શકે છે,
પણ માગી શકતો નથી.

x x x

* પ્રેમ કયા બંધનોને તોડી શકતો નથી ?

૩૪. વડગચ્છની વિભૂતિઓ

પ્રભુ મહાવીરના નિર્વાણ પછી સુધર્માસ્વામીથી નિર્ગન્થગચ્છ શરૂ થયો, આરમી પાટથી નિર્ગન્થગચ્છનું કેટિક-ગચ્છ નામ બદલાયું. અઠારમા પટ્ટધર ચંદ્રસૂરિથી કેટિકગચ્છ, ચંદ્રગચ્છ અને ચંદ્રકુલ તરીકે પ્રખ્યાત થયો ઓગણીશમા પટ્ટધરથી ચંદ્રગચ્છનું વનવાસી ગચ્છ નામ પડ્યું. આડત્રીશમા પટ્ટધરથી વનવાસી ગચ્છ વડગચ્છ તરીકે પરાવર્તન પામ્યો. ત્યાર પછી ચુમ્માલીશમી પાટે ચાવજીવ છએ વિગયના ત્યાગી તાર્કિક શિરોમણિ પૂ. આ. શ્રી મુનિચંદ્ર સૂરીશ્વર થયા. પીસ્તાત્રીશમી પાટે તેમના પટ્ટધર સકલવાદી મુકુટ બિરૂદ ધરનારા મહાસમર્થ શક્તિશાળી શ્રી વાદિદેવસૂરિ થયા. તેમનો પૂર્વ પરિચય એવો મળે છે કે ગુજરાતમાં મદાહત ગામમાં પોરવાડ વંશીય વીરનાગ શેઠ અને તેમના ધર્મ પત્ની જિનદેવીને ત્યાં અગીયારસો તેતાલીશની સાલમાં એક સુંદર બાળકનો જન્મ થયો. માતપિતાએ એનું પૂર્ણચંદ્ર નામ રાખ્યું. પૂર્વ સંસ્કારે એ બાલક પૂર્ણચંદ્રે માત્ર નવ વરસની વયમાં અગ્યારસો આવનની સાલમાં પૂ.આ. શ્રી મુનિચંદ્ર સૂરીશ્વરજી પાસે માતપિતાની અનુજ્ઞા અને મહોત્સવપૂર્વક ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી. ગુરુએ નતન બાલ સાધુનું નામ રામચંદ્ર મુનિ રાખ્યું.

એ ખાલમુનિએ માત્ર થોડા જ સમયમાં આગમ-શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરીને અન્ય મતવાદિઓને પરાસ્ત કર્યા. વિ.સં. અગીયારસો ને ચુમ્મોતેરમાં ગુરુએ રામચંદ્ર મુનિને આચાર્યપદથી વિભૂષિત કર્યા અને દેવસૂરિ નામ સ્થાપિત કર્યું. વિ.સં. અગીયારસો સીતોતેરમાં તેમણે સાડાત્રણ લાખ નવા શ્રાવકો પ્રતિષ્ઠાવ્યા. તેઓશ્રીની વાદશક્તિ અજોડ હોવાથી વાદિ દેવસૂરિ તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. એ સૂરીશ્વરજીએ ચોવીશ મુનિઓને આચાર્યપદ આપ્યું. અનેક સ્થળે પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી, અનેક રાજ્યોને પ્રતિષ્ઠા આપ્યો.

નાગોરના રાણાએ શ્રી વાદિ દેવસૂરિની પ્રખર પ્રભાવિકતા જોઈ અગીયારસો સીતોતેરની સાલમાં શ્રીમન્નાગપુરીય જૃહ-તપાગચ્છ ઝિરૂદ આપ્યું તેથી વડગચ્છ શ્રીમન્નાગપુરીય જૃહ-તપાગચ્છ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો. વાદિપ્રભાવક ધુરંધર આચાર્ય-વર્ચ શ્રી આમાનુષામ વિહાર કરતાં દેશના જલધર વરસાવી જૈન શાસનનો ડંકો વગાડ્યો. તેમજ પ્રમાણુનય તત્વાલોક, સ્યાહવાદ રત્નાકર વગેરે ન્યાયવિષયક અનેક કઠિન ગ્રન્થો રચ્યા. તેમના સમયમાં ખરતરગચ્છ, પુનમગચ્છ, અંચલગચ્છ શરૂ થયો. ખારસો છઠ્ઠીસમાં શ્રાવણ વદ સાતમને ગુરુવારે સ્વર્ગવાસી થયા.

તેમના પછી પણ એ વડગચ્છની વિભૂતિઓ સમા અનેક ધુરંધર આચાર્યોએ શાસનપ્રભાવના કરી, તેમાં મૂખ્ય શ્રી પ્રદ્મપ્રલસૂરિ ઉચ્ચ તપસ્વી અને જીવનદીપક ગ્રન્થના કર્તા થયા. તેમના સમયમાં સાઠ પુનમીયા ગચ્છ નીકળ્યો. તે પછી જ્યોતિષશાસ્ત્રવેત્તા પ્રખર આ. શ્રી પ્રસન્નચંદ્ર-સૂરીશ્વર થયા. તેમના સમયમાં ખારસો પચાસમાં આગમીક ગચ્છ નીકળ્યો. તેમના પદ્ધર ગુણુસમુદ્રસૂરીશ્વર થયા.

વિ. સં. બારસો પંચાશીમાં ચૈત્રવાલગચ્છીય દેવ-લદ્રથી તપા થયા. તેમના પદ્ધર એક વર્ષમાં બારગોત્ર પ્રતિબોધક શ્રી જ્યશેખરસૂરિ તેરસો એકમાં આચાર્યપદ પામ્યા. શ્રી વજ્રસેનસૂરિ તેરસો બેંતાલીશમાં દેશનાજલધર બિરૂદ પામ્યા. શ્રી હેમતિલકસૂરિ તેરસો ખ્યાસીમાં આચાર્યપદ પામ્યા. શ્રી રત્નશેખરસૂરિ મિથ્યાંધકાર નલો-મણિ બિરૂદધારક થયા. શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ સ્વશુરુકૃત અનેક ગ્રન્થોના લેખક થયા, શ્રી પૂર્ણચંદ્રસૂરિ કુવલયવિબોધક બિરૂદધારક થયા. શ્રી હેમહંસસૂરિ પાંચ હબ્બર જિના-લયોની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર થયા. શ્રી લક્ષ્મીનિવાસસૂરિ પ્રખર વિદ્વાન થયા, શ્રી પુન્યરત્નસૂરિ પંદરસો ત્રેત્રીશમાં વિદ્યમાન હતા. શ્રી સાધુરત્નસૂરિ સંવિજ્ઞ પક્ષના શુદ્ધ પ્રરૂપક અને શાસ્ત્રોના જ્ઞાણકાર થયા. આ બધા સૂરિ પુંગવો શ્રીમન્નાગપુરીય બુહત્તપાગચ્છ નામથી પરાવર્તન પામેલા વડગચ્છની વિભૂતિઓ હતા. અનેરા આત્મ ઓજસથી ધર્મ-પ્રભાવક અને શાસનદ્યોતક હતા. શ્રી સાધુરત્નસૂરિના પદ-પ્રભાવક શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહાપ્રતાપી થયા.

હમીરપુર ગામમાં પોરવાડ વંશીય વેલગશાહ પિતા અને માતા વિમલાદેવીની કુક્ષીથી વિ.સં. પંદરસો સાડત્રીશમાં ચૈત્ર સુદ નોમના દિવસે પુણ્યશાળી પુત્રરત્નનો જન્મ થયો. માતપિતાએ પાસચંદ નામ પાડ્યું. એ બાળક હજી પારણ્યામાં જીલતો હતો ત્યારે કોઈ જોગીએ તેને જોઈ માતપિતાને કહ્યું હતું કે આ બાળક લવિષ્યમાં મહાન થશે. અનુક્રમે નવ વરસની ઉંમર થતાં શ્રી સાધુરત્નસૂરિ, શિષ્ય પરિવાર સાથે વિચરતા વિચરતા હમીરપુરમાં પધાર્યા. સુંદર સ્વાગત-પૂર્વક પ્રવેશ થયા પછી દરરોજ વિમલામાતા સાથે બાળક

પાસચંદ્ર પણ વ્યાખ્યાનમાં જવા લાગ્યો. એક વખત ગુરુની નજર એ બાલક પર પડી અને ગુરુએ તેના લક્ષણો પારખી લીધા. માતૃપિતા પાસે એ બાળકની માગણી મૂકી. ધર્મનિષ્ઠ માતૃપિતાએ થોડી આનાકાની પછી આનંદથી પોતાના વહાલા પુત્રને ગુરુના ચરણમાં સોંપી દીધો. ગુરુએ તેને દીક્ષા આપી પોતાનો શિષ્ય બનાવ્યો. માતૃપિતાએ દીક્ષાનો મહોત્સવ કર્યો, પંદરસો છેંતાલીશમાં વૈશાખ સુદ ત્રીજના ભારે ધામધુમથી દીક્ષા આપી ગુરુએ પાર્શ્વચંદ્ર મુનિ નામ રાખ્યું.

શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર મુનિ થોડા સમયમાં જ શાસ્ત્રપારગામી બન્યા. ગુરુએ પંદરસો ચોપનમાં તેની યોગ્યતા જોઈ માત્ર સત્તર વર્ષની ઉંમરે જ ઉપાધ્યાયપદથી અદાકૃત કર્યા. પ્રખર પ્રતિભાશાળી ઉપાધ્યાયજીએ આગમોના વાંચનથી સત્યજ્ઞાન મેળવ્યું. તેમના સમયમાં સાધુ સમાજમાં શિથિલતા પ્રવર્તતી હોવાથી તેમણે નાગોર નગરમાં પંદરસો ચોસઠમાં ગુરુઆજ્ઞાથી કીયાઉદ્ધાર કરી સાધુધર્મની સત્ય સ્થાપના કરી. વિ.સં. પંદરસો પાંસઠમાં અઠ્યાવીશ વર્ષની વયે જોધપુરમાં આચાર્યપદ પામ્યા. અને પંદરસો નવ્વાણુંમાં વૈશાખસુદ ત્રીજના દિવસે સલક્ષણુપુર (શંખલાપુર)માં યુગપ્રધાન પદ પામ્યા. મહાસમર્થ શક્તિસંપન્ન શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિજીએ પોતાની અમોઘ દેશના શક્તિથી મરૂધર અને માલવ દેશના રાજાઓને પ્રતિબોધ આપી જૈનધર્મના અનુરાગી બનાવ્યા. તેમજ બાવીશ ગોત્રને પ્રતિબોધ આપી જૈન ધર્મી બનાવ્યા. તેમની મંત્રશક્તિ અજોડ હતી. કેટલાક વીરો અને બટુક ભૈરવજી તેમને હાજરાહજુર રહેતા, અને ધર્મપ્રલાવનામાં સહાયક બનતા. શ્રીમન્નાગપુરીય જૃહત્તપા-

ગચ્છના નામે પરાવર્તન પામેલા વડગચ્છની એ વિરલ વિભૂતિ હતા. પોતાની આત્મશક્તિ સ્ફુરાયમાન કરી જૈન શાસનની જ્યપતાકા ફરકાવી હતી. તેમના સમયમાં પ્રતિમા ઉત્થાપક લોકાગચ્છ, કડવા મતિ, ઋષિમતિ, વિજયામતિ વગેરે પંથ પ્રવર્ત્યા.

એ સમયમાં શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ એટલા બધા જોરદાર, મહાપ્રભાવક, મહાનામાંકિત અને પ્રખર પ્રતિભાશાળી હતા કે શ્રીમન્નાગપુરીય યૃહત્તપાગચ્છ તેમના જ નામથી ઓળખાવવા લાગ્યો ! કચ્છ, કાડિયાવાડ, ગુજરાત, મારવાડ, મેવાડ વગેરે અનેક પ્રદેશોમાં વિહાર કરી ધર્મોપદેશથી જૈનધર્મની ખૂબ સુંદર પ્રરૂપણા કરી હતી.

યુગપ્રધાન આચાર્યદેવે પોતાની કવિત્વશક્તિથી અનેક પ્રકરણ રત્નો, સજ્જાયો, સ્તવનો, થોથો, રાસાઓ વગેરેની તેમ જ સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષામાં પણ સુંદર રચનાઓ કરી સાહિત્યની અનુપમ સેવા બજાવી હતી. તેમણે મુણ્ણાત-ગોત્રીય રજપુતોને ઓસવાળ બનાવ્યા. અને જૈન ધર્માનુ-રાગી કર્યા. રજપુતોને જૈનધર્મી ઓસવાળ બનાવનાર આ છેલ્લા આચાર્ય થયા છે. તે પછી આવી સમર્થતા કોઈનામાં જોવામાં આવી નથી, તેવું જોવાય છે. માલવ દેશમાં ચંડાલોને પ્રતિબોધ આપી હિંસા છોડાવી દયાળુ બનાવ્યા. સિદ્ધપુર પાસેના ઉનાવા ગામમાં (મીરા દાતાર) પાંચસો મૈશરી વાણીયાઓને જૈનધર્મી બનાવ્યા. તેમ જ રાધનપુરમાં કેટલાક કસાઈઓ ત્યાંના નવાબની આજ્ઞાથી એક રૂંટ પુંટ ગાયને મારવા કસાઈખાને લઈ જતા સ્થંડિલ ભૂમિથી પાછા ફરતાં તેઓશ્રીએ જોયા અને ગાય પ્રત્યે કરૂણાભાવ

ઉલરાતાં તેને બચાવવા પોતાની મંત્રશક્તિથી ગાયને અદૃશ્ય કરી કસાઈઓને અહિંસાધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો. ગાયને અદૃશ્ય કરવાનો તેમનો પ્રભાવ નવાળ પાસે જઈ પહોંચતાં નવાળ ત્યાં આવ્યો, ત્યારે પૂ. ગુરુદેવે નિડરતા-પૂર્વક નવાળને પણ અહિંસાધર્મની સચોટ સમજૂતી આપી. નવાળને પોતાની ભૂલ સમજતાં ગુરુદેવના ચરણમાં ઝુકી પડ્યો અને હિંસા ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. આવા તો અનેક ચમત્કારો તેમની જીવનપોથીમાંથી વાંચવા મળે છે. તેમના ત્યાગ વૈરાગલ્યાં ઉપદેશથી શિષ્ય પરિવાર પણ વિશાળ અને તત્ત્વજ્ઞાની હતા. અનેક ગામોમાં તેમના આતુર્માસો થયા હતા. જ્યાં જ્યાં ગુરુદેવ બિરાજતાં ત્યાં ત્યાં જૈન શાસનની જાહેરાતની પ્રગટી રહેતી.

એ રીતે અનેક પ્રકારે અનેક આત્માઓને ધર્મમાર્ગમાં જોડી ધર્મપ્રભાવક બની છાસઠ વર્ષનો દીક્ષાપર્યાય પાળી પંચોતેર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી અંત સમયના છેલ્લા દિવસે ઉપવાસના પર્યટ્ક્રમણ કરી એક દિવસના અણુસણુ-પૂર્વક સમાધિ સહિત કાળધર્મ પામી સ્વર્ગવાસી થયા.

અનેક ગામોમાં સુશ્રાવકોએ તેમના સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે મહોત્સવો કર્યા, અને ગુરુમૂર્તિઓ તેમ જ ગુરુપાદુકાઓની સ્થાપના કરી. આજે પણ એ ગુરુદાદાનો પ્રભાવ અચિંત્ય મનાય છે. ઘણાં શ્રદ્ધાળુ લાવિકો તેમના નામની માળા ગણે છે, અને ઈષ્ટ લાલ મેળવે છે. જ્યાં જ્યાં પાદુકાની સ્થાપનાઓ છે ત્યાં ત્યાં શ્રદ્ધાળુ આત્માઓ ગુરુ અષ્ટ પ્રકારી પૂજાઓ લણાવી ગુરુલક્ષિત પ્રદર્શિત કરે છે.

પંદરસો સાડત્રીશમાં જન્મ પામી સોળસો આરમાં

માગસર સુદ ત્રીજના દિવસે જોધપુરમાં સ્વર્ગવાસી થયા. અનુભવી લક્ષ્મીના કહેવા મુજબ તેઓશ્રી અત્યારે ખીજ દેવલોકમાં વસી રહ્યા સંભળાય છે. તેમના નામનું સ્મરણ કરનારના મનવંછિત પુરે છે. તેમ જ તેમના અનન્ય ભક્ત બટુક ભૈરવજી શ્રી ગુરુદાદાના ભક્તજનોને અનેક રીતે સહાયભૂત બનતાં જોવામાં અને સાંભળવામાં આવે છે. એ સૂરીશ્વરજીના નામથી ઓળખાતો શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ નાનો હોવા છતાં એની નમણાશ ઓછી નથી. આ નાનકડો ગચ્છ મારા તારાના ભેદથી અલિપ્ત છે. તેમાં ખાસ કરીને પરાપૂર્વથી ચાલી આવતી આ ગુરુદાદાની પ્રસાદી જ છે. તેમના પછી શ્રી સમચંદ્રસૂરીશ્વરજી નિર્ગન્થચૂડામણિ ખિરદધારક થયા. શ્રી રાજચંદ્રસૂરિ અને શ્રી વિમલચંદ્રસૂરિ ખંભાતમાં આચાર્યપદ પામ્યા. શ્રી જયચંદ્રસૂરિ અને શ્રી પદ્મચંદ્રસૂરિ રાજનગરમાં આચાર્ય થયા. તેમના સમયમાં સત્તરસો અધ્યાવીશમાં પીળા વસ્ત્ર ધારણ કરનાર થયા અને પ્રતિમા ઉત્થાપક લોકામાંથી ડુંડીયા પણ ત્યારે થયા. તે પછી મુનિચંદ્રસૂરિ, શ્રી નેમિચંદ્રસૂરિ, શ્રી કનકચંદ્રસૂરિ, શ્રી શીવચંદ્રસૂરિ, શ્રી ભાનુચંદ્રસૂરિ, શ્રી વિવેકચંદ્રસૂરિ, શ્રી લખિંધચંદ્રસૂરિ, શ્રી હર્ષચંદ્રસૂરિ, શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ વગેરે પ્રખર પ્રખર આચાર્યો થઈ ગયા.

એ હેમચંદ્રસૂરીશ્વરજીની માટે પ્રખર પ્રતાપી, સ્વરોહ્ય જ્ઞાનના રહસ્ય પ્રાણ “ભારત ભૂષણ” ખિરદ ધરનારા, મહાસમર્થ શક્તિસંપન્ન અદ્ભુત ભવિષ્યવેત્તા, પૂ. આચાર્ય-વર્ય શ્રી બ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી થયા. આગમ સિદ્ધાંતોના અભ્યાસી એ પ્રખર આચાર્યદેવના પરિચિતો અત્યારે પણ તેઓશ્રીની પ્રખર પ્રભાવિકતાને પ્રશંસી રહ્યા છે. તેમના

હાથે અનેક ગામોમાં પ્રતિષ્ઠાઓ અને પુનઃ પ્રતિષ્ઠાઓના મહોત્સવો ઉજવાયા છે. મંત્રશક્તિના અદ્ભુત જ્ઞાતા હોવાથી શાસન પર આવતા અનેક દેવી સંકટોનો સામનો કરી પરાસ્ત કર્યા છે. કચ્છ દેશમાં મુદ્રા શહેરમાં ચલિત પ્રતિમાજીને સ્થિર કર્યા. આવા અનેક ચમત્કારો તેમના જીવનચરિત્ર માંથી મળે છે. બધાનું વિવેચન કરવું અશક્ય છે, પણ તેઓશ્રીની પ્રભાવકતા અજોડ હતી એ નિઃશંક છે. તેઓશ્રીની નિશ્રામાં અનેક સંઘો નીકળ્યા છે. સાંભળવા મુજબ એક વખત ખંભાતથી શત્રુજયના તેઓશ્રીની નિશ્રામાં નીકળેલા સંઘમાં કોઈ ગામડામાં પડાવ નાખતાં રાત્રીના સમયે લયંકર ભુતાવળનો અનુભવ થયો, ત્યારે અજોડ મંત્રવેદી ગુરુદેવે મંત્રશક્તિથી ભૂતોના ટોળાને મંત્રબળથી મારી હઠાવ્યા. આવા પ્રભાવશાળી આચાર્યવર્યની નિશ્રામાં શ્રીમન્નાગપુરીય જૃહત્તપાગચ્છ [શ્રી પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છ]ની મહત્તા નાની સૂની નથી.

તેઓશ્રી જન્મે વાંકડીયા વડગામ નિવાસી બ્રાહ્મણના પુત્ર હતા. પુન્ય સંયોગે ગુજરાત પ્રદેશમાં માંડલ ગામમાં મુક્તિચંદ્રજી ગણીના સહવાસમાં આવી દીક્ષિત બન્યા. પણ તેઓશ્રીની દીક્ષા પછી ફક્ત છ જ દિવસે તેઓશ્રીના દીક્ષાદાતા ગુરુ કાળધર્મ પામ્યા. છ જ દિવસના દીક્ષિત સાધુએ માથે આધારસ્થાંભ તૂટી પડ્યા જેવું દુઃખ અનુભવ્યું; પણ આત્માની સાત્ત્વિકતા કેળવી અન્ય સાધુજનોની નિશ્રામાં અભ્યાસમાં આગળ વધી સરલતાની મૂર્તિસમા પૂ. શ્રી કુશલચંદ્રજી ગણીવરજીના સહયોગે ક્રિયા ઉદ્ધાર કર્યો. શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છના અનુયાયી વર્ગે તેમને પંચ પરમેષ્ટીના ત્રીજા પદે સ્થાપ્યા. કચ્છ, કાઠિયાવાડ, ગુજરાત, મારવાડ,

મહારાષ્ટ્ર વગેરે અનેક સ્થળોમાં વિચરી ઉપદેશ આપી પોતાના જ્ઞાનનો યથાર્થ લાભ આપ્યો. તેમનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન અદ્ભુત હોવાથી વાદશક્તિ પણ કમનીય હતી. ધર્મચર્ચા કરનાર અનેકોને સત્ય ધર્મસ્વરૂપના દર્શન કરાવ્યા હતા. લીંબડીના નરેશને પ્રતિબોધ આપ્યો તેમ કચ્છ પ્રદેશના રાજાને પણ ધર્મની પ્રાપ્તિ કરાવી. કચ્છના પાટનગર ભુજ શહેરમાં થયેલ ચાતુર્માસ અને મળેલ રાજમાન હજી પણ ત્યાંની જનતા લાવવિભોર હૈયે યાદ કરે છે. અંચલ-ગચ્છના અગ્રેસર શ્રી ગૌતમસાગરજી મહારાજે યતિપણાથી બહાર નીકળી તેમની નિશ્રામાં તેઓશ્રીને ગુરુપદે સ્થાપી મુનિપણાની દીક્ષા લઈ અંચલગચ્છમાં ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.

દીક્ષા લેતી વખતે એ મુનિએ અનુજ્ઞા માગી કે આપ મારા દીક્ષાદાતા ગુરુ અને હું આપનો શિષ્ય, પણ ક્રિયા અંચલગચ્છની કરીશ. ત્યારે મહા ઉદાર અને ગંભીર ગુરુદેવે તેમને આનંદપૂર્વક અનુમતિ આપી તેમ કરવા ફરમાવ્યું. અહા ! કયાં એ ગુરુની ઉદારતા અને કયાં આપણી મનોદશા ! પોતાનાજ શિષ્યને અન્ય ગચ્છની ક્રિયા કરવાનો આદેશ આપનારા ગુરુજનો આ કાળમાં કેટલા ? અદ્ભુત શક્તિ-સંપન્ન શ્રી ભ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા. જેવા કોઈ વિરલ વ્યક્તિ જ આવી ઉદારતા દર્શાવી શકે. ધન્ય એ ગુરુ અને ધન્ય એ શિષ્ય !

શ્રી કુશલચંદ્ર ગણીશ્વરજીની સૌમ્યમૂર્તિ પણ પરોક્ષ રીતે અંતરપટમાં પ્રેરણા પુરી રહી છે. કચ્છ કોડાય ગામમાં જન્મ પામી પાલીતાણામાં દીક્ષા સ્વીકારી ઘણા વરસો સુધી નિર્મલ ચારિત્ર પાળ્યું. તે વખતના શ્રી ભ્રાતૃચંદ્રજી મહા-

રાજને અદ્ભુત સહકાર અને શુભાશિષ આપ્યા. તેમની સહાયથી શ્રી બ્રાતૃચંદ્રજીમુનિ પ્રખર વિદ્વાન બની શ્રી બ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી તરીકે જગવિખ્યાત થયા. જ્યારે વિ. ઓગણીશમી સદીના અંતમાં અને વીશમી સદીની શરૂઆતમાં દરેક ગરબોમાં સાધુઓ ગણ્યા ગાંઠ્યા જ હતા ત્યારે શ્રી કુશલચંદ્ર ગણીશ્વરજી જૈન જગતમાં એક નામાંકિત હતા. તેમના શિષ્ય પૂ. શ્રી દીપચંદ્રજી મહારાજ પ્રવર્તક થયા.

શ્રી બ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજીના શિષ્યો પૂ. શ્રી જગતચંદ્ર ગણીશ્વરજી, પૂ. શ્રી પુનમચંદ્ર ગણીશ્વરજી, પૂ. શ્રી સાગરચંદ્ર સૂરીશ્વરજી વગેરે મૂખ્ય હતા.

પૂ. શ્રી જગતચંદ્રગણીશ્વરજી અત્યંત સરલતાની મૂર્તિ અને ભદ્રિક પરિણામી હોવાથી “બાવાજી”ના હુલામણા નામથી પ્રખ્યાત થયા. આજે પણ બાવાજીની યાદી જરાય ભૂલાતી નથી. પૂ.આ. શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજીની જયગાથામાં તેમનો પ્રશસ્ત્ય ક્ષણો છે.

તેમણે પોતાના જીવનમાં વિવેક અને નમ્રતાના દીવડા પ્રગટાવી જાણ્યા હતા. અનન્ય ગુરુભક્તિ તેમનામાં જાત્રત હોવાથી પૂ. શ્રી બ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી ગુરુદેવ તેઓશ્રીને ‘જગા’ના વહાલસોયા નામથી બોલવતા. “જગા” નામની ખૂમ સાંભળે ત્યાં એ હાજર થઇ જાય, ગુરુની ઇષ્ટ વૈયાવચ્ચ ભક્તિમાં લાગી જાય.

શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજી પૂર્વ અવસ્થામાં કચ્છ દેશના લાડીયા ગામના વતની હતા. એ પ્રદેશમાં વિચરતાં

પૂ. શ્રી બ્રાતૃચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા. નો સમાગમ થતાં નાની વયમાં વૈરાગી બની ખંભાત શહેરમાં દીક્ષા લીધી અને શામજીલાલ શ્રી સાગરચંદ્રમુનિબન્યા. તેમના પઠન પાઠનમાં શ્રી જગતચંદ્રજી ગણીશ્વરજીએ અનુપમ સહાય કરી, તેથી તેઓશ્રી આગમશાસ્ત્રોના પ્રકાંડ વેત્તા બન્યા. પોતાની આગવી જ્ઞાનશક્તિથી રાજનગરમાં મળેલ મુનિસંમેલનમાં માનભયું સ્થાન મેળવી પહેલા બહોંતેરની કમિટીમાં, પછી ત્રીશની કમિટીમાં અને છેલ્લે નવની કમિટીમાં પણ તેઓશ્રી જ્ઞાનપ્રલાથી ઝળકી રહ્યા. નવની કમિટીમાં આઠ ધુરંધર આચાર્યો હતા ત્યારે શ્રી સાગરચંદ્રજી મુનિ પદસ્થ ન હોવા છતાં નવમા સ્થાનમાં આવ્યા. એ મુનિસંમેલનમાં તેમના સલાહ સૂચનો ભારે કીંમતી થઈ પડ્યા હતા. ત્યારે તેમની જ્ઞાનપ્રતિભાથી આકર્ષાઈને અન્ય ગચ્છના અગ્રગણ્ય આચાર્યો અને આગેવાન શ્રાવકોના અતિ આગ્રહથી તેમને આચાર્ય-પદથી ભૂષિત કરવામાં આવ્યા. પણ કમનસીબીના યોગે અલ્પ સમયમાં જ તેમનો વિયોગ સાંપડ્યો. શ્રી સાગરચંદ્રસૂરી-શ્વરજી નીડર અને સત્યવક્તા હતા. ખુલ્લું સ્વરે જ્યારે વ્યાખ્યાન આપતા ત્યારે શ્રોતાજનો પર અનેરો પ્રભાવ પડતો અને સૌ ધર્માલિમુખ બની જતાં. અદ્યાપિ એ અબ્બેડ ધુરંધર આચાર્યવર્ય ભૂલ્યા ભૂલાતા નથી. આ વડગચ્છની વિભૂતિના જેટલા ગુણ ગાઘએ તેટલા ઓછા છે.

શાંત સ્વભાવી પૂ. શ્રી પુનમચંદ્રજી ગણીના શિષ્ય સરલાત્મા અનન્ય ગુરુભક્ત પૂ. શ્રી ખાલચંદ્રજી મ. સા. નો વાત્સલ્ય ઝરતો ભાવ અને એમાં રહેલી મીઠાશ કેમ વીસરી શકાય? સ્વભાવની શીતળતા એક અમૂલ્ય રસાયણ જેવી છે. એ શીતળતા ગુરુજનો પાસે અનુભવવા મળે ત્યારે જીવન કૃતકૃત્ય બની જાય. પૂ. શ્રી ખાલચંદ્રજી

મ. સા.ના મીઠા ખોલ હજી પણ કાનમાં ગુંજી રહ્યા છે. પૂ. શ્રી સાગરચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા.ના શિષ્યરત્ન અત્યંત સરળ સ્વભાવી પૂ. શ્રી વૃદ્ધિચંદ્રજી મ. સા.ના મીઠા મીઠા વચનોનો રણુકો હજી પણ અંતરપટમાં પડ્યા પાડી રહ્યો છે. જ્ઞાન ધ્યાનના શીતળ ઝરણા વહાવતાં એવા ગુરુજનોનો મધુર સહવાસ જ્યારે આત્માને સાંપડે છે ત્યારે એ આત્મા અહભુત શાંતરસમાં સ્નાન કરવા લાગે છે. આવો અનુભવ આ બંને ગુરુદેવો પાસેથી આ લેખિકાને સંપ્રાપ્ત થયો છે. ઘેઘુર વડલાની મીઠી છાયા જેમ મુસાફરોને શાંતિ બક્ષે છે તેમ ગુરુજનોની નિશ્રાની શીતલ છાંયડી જીવનનું અમૃત બક્ષે છે. વર્તમાન સમયમાં આ બંને ગુરુદેવો જ્ઞાનનું એજસ અને સ્વભાવની શીતળતા બક્ષી જોતજોતામાં નજર સામેથી અદ્દશ્ય થઈ ગયા અને કાળની ગહનતામાં વિલીન થઈ ગયા. પણ તેમના અનેક સદ્ગુણો અંતરને આકર્ષી રહ્યા છે. તેઓશ્રીના પૂનિત પુણ્ય પ્રભાવથી મુંબઈ ચેમ્બુરના આંગણે શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ જ્ઞાનમંદિરની અલિનવ રચના થઈ. ધન્ય હો એ વડગચ્છની વિભૂતિઓને ! વંદન હો.... અગણિત એ વિભૂતિઓના ચરણમાં !

ગચ્છમાં સ્થવીર બની ગચ્છધૂરાનું વહન કરતાં અનન્ય ગુરુભક્ત પૂ. શ્રી વિદ્યાચંદ્રજી મ. સા. અને જ્ઞાનગોષ્ઠીમાં અહર્નિશ રમતાં પૂ. શ્રી રામચંદ્રજી મ. સા. ગચ્છના અલંકાર સમા એ બંને ગુરુદેવો સ્વનામ ધન્ય સાથે ગુરુ જનોની ગરવી કીર્તિમાં વધારો કરી રહ્યા છે. આ બંને ગુરુવર્યોની છત્રછાયામાં શ્રીમન્ નાગપુરીય ખૃદ્ધત્તપાગચ્છ (શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ) પોતાની નાનકડી પણ આગવી પ્રભા વેરી રહ્યો છે ! ચડતી પડતીના ધોરણે આ ગચ્છે પોતાની સત્વશીલ પ્રવૃત્તિ ચાલુ રાખી છે. કાળના પ્રભાવે તેને ઘણું

સહન કરવું પડ્યું છે ને પડે છે. પણ આ ગચ્છના ચતુર્વિધ સંઘમાં સરળતાના દર્શન થઈ રહ્યા છે એ નિર્વિવાદ છે. આ લખાણમાં કોઈને આત્મગૌરવ જેવું કદાચ લાગે પણ આ આત્મગૌરવ નથી. આમાં છે ગુરુજનોની ગુણગૌરવતા અને ગચ્છપ્રત્યેની વફાદારી પૂર્વકની અંતરની લાગણી, તેમ એક નાનકડા સત્યનું દર્શન!

જૈન શાસન એક વખત ચોર્યાશી ગચ્છોથી અલંકૃત હતું. આજે તો માત્ર ગણ્યા ગાંઠ્યા ગચ્છો જ દૃષ્ટિગોચર છે. ગચ્છ ગમે તે હોય પણ આરાધનાનો સૂર એક જ હોવો જોઈએ. કોઈ પણ ગચ્છ તરવાનું સર્ટિફિકેટ આપી શકે એમ નથી. પણ સમતૂલા જાળવીને સારા ખોટાનો સમન્વય કરીને તરવાનું સાધન જરૂર બની શકે!

લગવાનું મહાવીરના ઝંડા નીચે આપણે બધા એકત્ર બની સૌ પોતપોતાના ગચ્છની વફાદારીપૂર્વક આરાધનાનું એકત્વ જાળવીએ તો જૈન શાસનની જ્યોતિનો ચમકારો આખા જગતમાં ફરી વળે.

પ્રભુ મહાવીરની પચીશમી નિર્વાણ શતાબ્દિએ આત્મામાં જાગૃતિની ચીનગારી પ્રગટાવવાનો અમૂલ્ય અવસર છે. આ અવસરે મારો આત્મા પોકારે છે....કે એ આત્મીય ગુરુજનો! બધા મનુષ્યો આત્મસ્વરૂપે આત્મા છે....મારું એ સાચું એ મંત્ર ભૂલી જાઓ! ગચ્છલેહને વિસરી જાઓ....! તમારાં એક એક ખોલ રામખાણ લેખાશે અને જૈન શાસનમાં અદ્ભુત ધર્મક્રાંતિ સર્જાશે.... કોઈ જાગે યુગ પુરુષ, શાસનને અજવાળવાની ધડી આવી પહોંચી છે.

૩૫. સાધ્વીસંઘની મહત્તા

જૈન શાસનમાં ચતુર્વિધ સંઘમાં જેટલું સાધુજનોનું મહત્ત્વ છે એટલું જ મહત્ત્વ સાધ્વીસંઘનું છે. સાધ્વી-શક્તિ એ એક સત્યનું છુપું રહસ્ય છે. એ છુપું રહસ્ય પ્રગટ કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે. માનવ માત્ર એ સ્ત્રી હોય કે પુરુષ પણ બન્નેની આત્મિક સપત્તિ સમાન છે. સામાજિક પક્ષપાતના કારણે પુરુષે પોતાની જીતને સ્વતંત્ર રાખી નારીશક્તિને દબાવી દીધી. શ્રી તીર્થંકરોને અનુ-લક્ષીને ગવાયેલી પુરુષપદ પ્રધાનતા તેણે પોતાના વ્યવહારમાં પણ ગુંથી દીધી ! પણ આત્મસ્વરૂપે બધા આત્માઓ જ છે, એમાં કેાણુ પુરુષ અને કેાણુ સ્ત્રી ? એ નગ્ન સત્ય ભૂલી જવાયું ! પુરુષોથી બનેલા સમાજે લાજુતરનું અને જીવન ચાજુતરનું સૂકાન પોતાના હાથમાં રાખ્યું. અને નારીશક્તિને એમાંથી બાકાત રાખી ! એટલે બન્નેની સંસ્કારિતા અલગ પડી ગઇ અને સ્વભાવની વિસંવાદિતા જન્મી !

પણ પ્રભુ મહાવીરે આત્મસમાનતાનું સત્ય જગત સમક્ષ રજી કરી નારીશક્તિનો ઉદ્ધાર કર્યો ! સાધુ અને સાધ્વી, વચ્ચે તેમ શ્રાવક અને શ્રાવિકા વચ્ચે સમાનતાનું ત્રોરણ બક્ષી સ્ત્રીશક્તિનું મૂલ્ય સમજાવ્યું. તેના સ્વભાવમાં

જડાઈ ગયેલી વિસંવાદિતા દૂર કરી, સમજી નારીવર્ગે તેનો સ્વીકાર કર્યો અને વિનમ્રતાની તેમ સહનશીલતાની મૂર્તિ બની આત્મિક સ્વતંત્રતા તરફ ઝુકાવ્યું. આમ બનવા છતાં પૂર્વના જામી ગયેલા સંસ્કાર તદ્દન ભુંસાયા નહિ. તેથી અત્યારે પણ જૈન શાસનમાં ઘણે અંશે સાધ્વીજી વર્ગને પોતાની આત્મશક્તિ જાગૃત કરવામાં પાછળ જ રહેવું પડ્યું છે. પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ, શ્રી ખરતરગચ્છ, શ્રી અંચલગચ્છ, તેમ જ સ્થાનકવાસી સંઘમાં સાધ્વીવર્ગનું મહત્વ સચવાતું આવ્યું છે. માત્ર તપગચ્છના અમૂક વિલાગ સિવાય સાધ્વીજીવર્ગને સલામાં પાટ પર બેસી વ્યાખ્યાન આપવાની છુટ હોવાથી અભ્યાસ, વાંચન, ચિંતન અને મનનમાં કંઈક પ્રગતિ જણાય છે. પણ તપગચ્છ વિશાળ છે. એમાં ઘણા સાધ્વીરત્નો પાણીદાર મોતિ સમાન ચમકે છે. જો તેમને જોઈતી સગવડતાનો યોગ આપવામાં આવે તો ઘણા રત્નો બહાર આવે અને જૈન શાસનનો ચાંદ સોળે કળાએ ખીલી ઉઠે !

શ્રીમન્નાગપુરીય ખૃહત્તપાગચ્છ(શ્રી પાર્શ્વચંદ્રગચ્છ)માં સાધ્વીજી વર્ગનું સન્માન સાડે સચવાતું રહ્યું છે. આજથી સત્તાવન (૫૭) વર્ષ પહેલાં દીક્ષિત બનેલા [લેખિકાના દાદીચુરુ] પૂ. પ્રવર્તિની શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજ વરસોથી શાસનસેવા બજાવતા આવ્યા છે. વિ. સં. યોગણીસસો અઠ્ઠાવનની સાલમાં જન્મ લઈ વિ. સં. યોગણીસસો ચુમ્મોતેરમાં અમદાવાદ મુકામે [સંસારી ફેઈ] પૂ. શ્રી લાલશ્રીજી મહારાજ પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી આગમ અભ્યાસમાં આગળ વધી વક્તૃત્વશક્તિ અને નિડરતાના ધોષથી જગતને નારીશક્તિનો પરિચય કરાવ્યો. કલમ

ચલાવી અનેક પુસ્તકો લખ્યા. તેમ અનેક સ્થળે ચાતુર્માસો કરી ધાર્મિક કાર્યોમાં આત્મલોગ આપી અનેક સ્ત્રી પુરુષોને સન્માર્ગે વાળ્યા. તત્ત્વનું નવનિત પીરસી જગતમાં વિખ્યાત થયા. સમયે સમયે તેમના નિહરતાલયો લેખોથી અને જ્ઞાનગૌરવલયો પુસ્તકોથી કોણ અજ્ઞાણ છે ?

તેઓશ્રીએ વરસો પહેલાં “ સાધ્વી વ્યાખ્યાન નિર્ણય ” પુસ્તક લખીને પાને પાને અને અક્ષરે અક્ષરે આગમ-શાસ્ત્રોના મૂળ પાઠ આપીને જાહેર કયું કે સાધ્વીજી પાટ ઉપર બેસીને પુરુષ અને સ્ત્રીઓ બન્નેની સલામાં વ્યાખ્યાન બાંચી શકે છે. તેમાં શાસ્ત્રીય પુરાવા રજુ કરી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું. તેનો કોઈ પણ પ્રતિકાર કરી શકે એમ નથી. સાધ્વીજી લેખિકા બની શકે છે, વક્તા બની શકે છે, કવિ-યત્રી બની શકે છે. તેની કંઈ શક્તિમાં ઉણપ દેખાય છે ?

આજે જૈન સમાજમાં પ્રખ્યાતનામ બનેલા પૂ. પ્રવર્તિની શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજના પદ્મધરા શિષ્યારત્ન પરમ વિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજ પણ તેઓશ્રીના વાત્સલ્યલાવથી વૃદ્ધિ પામેલા અને સુચારૂ અભ્યાસી બની પોતાની અદ્ભુત વકતૃત્વશક્તિથી જૈન શાસનની ઉત્તમ કોટીની જયગાથા ગજવી રહ્યા છે ! એ કોણ જાણતું નથી ?

પૂ. પ્રવર્તિની શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજની ઓગણીસસો ચુમ્મોતેરમાં દીક્ષા, અને પરમ વિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજનો એ વરસમાં જન્મ એ એક યોગાનુયોગ જ છે. સોળ વર્ષની નાની વયમાં ઓગણીસસો નેવુંની સાલમાં પૂજ્યપાદ શ્રી જગત્યંદ્રજી ગણિવર, અને પૂ. શ્રી સાગરચંદ્ર-સૂરીશ્વરજીના વરદ હસ્તે કાગણ સુદ ત્રીજાના સંયમ સ્વીકાર્યું

અને પૂ. શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજના ચરણમાં જીવન સમર્પી આત્મ ઉત્કર્ષ સાધવા જ્ઞાન અભ્યાસમાં ઝુકાવ્યું. ગુરુ આશિષથી અભ્યાસમાં આગળ વધી આગમશાસ્ત્રોનું નવનિત મેળવ્યું. અને સંસ્કૃત ભાષાના બહુકાર બની ગુરુગમથી અને પોતાના પ્રાગલ્ભિત બુદ્ધિબળ અને મનોબળથી આગવી વક્તૃત્વશક્તિ કેળવી પ્રખર વ્યાખ્યાનકાર બન્યા. તેમના અદ્ભુત શૈલીયુક્ત વ્યાખ્યાન સાંભળવા એ જીવનનો એક લહાવો છે એમ અનેક મુખે સાંભળવા મળે છે. તેમના તત્ત્વગર્ભિત ચિંતનમાંથી સરતી શબ્દમાળા જ્યારે શ્રોતાઓના કર્ણવિવરમાં પ્રવેશી હૃદયને શોભાવે છે ત્યારે શ્રોતાઓનો ભાવવિભોર બની જીવનને કૃતકૃત્ય માને છે. તેઓશ્રીના સદુપદેશથી અનેક આત્માઓ વ્રતધારી બન્યા છે. કદિ એક ઉપવાસ પણ ન કરી શકનાર એવા આત્માઓએ હોંશિ હોંશિ અઠ્ઠાઈ વગેરે તપસ્યા કરી જીવનને મંગળ બનાવ્યું છે.

પૂ. પ્રવર્તિની શ્રી ખાંતિશ્રીજી મહારાજ અને પરમવિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજ એ ગુરુશિષ્યાની જોડલી જૈન શાસનમાં એક અનોખું વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે. તેમની લબ્ધ પ્રતિભા અનેક આત્માઓને આકર્ષણ રૂપ છે. તેમનું અનુપમ કોટીનું ઉચ્ચજ્ઞાન લિંગની લિન્નતાને ભૂલાવી દે છે. શ્રી નાગપુરીય બૃહત્તપાગચ્છમાં ચમકતા સાધ્વીરત્નોમાં આ ગુરુશિષ્યાની જોડલી સૌથી મોખરે છે. તેઓશ્રી લેખનશક્તિથી, વક્તૃત્વશક્તિથી અને અનેક આત્માઓને ધર્મ સન્મુખ કરવાની અનુપમ શક્તિથી સારા ય જૈન જગતમાં તો વિખ્યાત છે, પણ જૈનેતર વર્ગમાં ય સારી છાપ ધરાવે છે.

તેમનો શિષ્યા પરિવાર પણ વિશાળ છે. તેમાં દરેક

સાધ્વીરત્નો પોતાની શક્તિ પ્રમાણે આરાધનાના અમૃતથી જીવનપ્રલા ચમકાવી રહ્યા છે. કોઈ લેખિકા કવિયત્રી છે. કોઈ વ્યાખ્યાનકારિકા છે....કોઈ પોતાના અભ્યાસમાં મસ્ત છે....તેમ કોઈ કઠિન તપમાં જીવન ઝુકાવી આત્માનંદ મેળવે છે. કોઈ સેવા, લક્ષિત, વિનય, વૈયાવચ્ચ વગેરે અનુપમ ગુણોથી આત્માને અલંકૃત કરી સાધનાનું અમૃત પચાવવા પ્રયત્નશીલ છે. આ લેખિકાને પણ તેઓશ્રીનું મંગળ સાન્નિધ્ય અને જ્ઞાનશક્તિ ખીલવવા માટે અનેરું સૌભાગ્ય સાંપડ્યું છે.

પરમવિદુષી પૂ. શ્રી સુનંદાશ્રીજી મહારાજ વિ. સં. ૨૦૨૩માં મુંબઈના આંગણે પાવન પગલે પધાર્યા. સૌ પ્રથમ પાલાગલી ભાતબજારમાં ચાતુર્માસ કરી સમસ્ત મુંબઈમાં ડકો વગાડી દીધો. તેમના પરમ તપસ્વિની છઠ્ઠા નંબરના શિષ્યા સાધ્વીશ્રી સ્વયં પ્રજ્ઞાશ્રીજીએ એકાવન ઉપવાસ જેવી અતિ દીર્ઘ તપસ્યા કરી સૌના મન ડોલાવી દીધા! બીજું માટુંગા, ત્રીજું પૂના, ચોથું ચેમ્બુર, પાંચમું ઘાટકોપર, છઠ્ઠું કેટ લોકાગચ્છ ઉપાશ્રયમાં, અને સાતમું આઠમું મુલુન્ડ નૂતન શ્રી પાર્શ્વચંદ્રસૂરિ જ્ઞાનમંદિરમાં ક્યું. આ આઠે ચાતુર્માસ ભારે ધર્મ આરાધનાલયો બીતા, એક એક ચાતુર્માસો અનેકવિધ તારક કરણીઓથી ઓપી ઉઠ્યા. તે સિવાય પણ પોતાના વિનિત શિષ્યામંડળમાંથી ઠાણાઓ મોકલી, નાલા સોપારા અગાસી તીર્થ, થાણા તીર્થ, જુહુ પારલા વગેરેમાં ચાતુર્માસો કરાવી, અને ચાતુર્માસ દરમ્યાન દાદર, લોઅર પરેલ, ચુનાલકી, જુહુ પારલા વગેરે અનેક સ્થળોમાં પર્યુષણની આરાધના કરાવવા સાધ્વીજી ઓને મોકલી આરાધનાનો લાભ અપાવ્યો. તેમના શિષ્યા

પરિવારમાં માસક્ષમણ, સોળસત્તા, અઠ્ઠાઈઓ, ચત્તારિઅઠ્ઠ દશદોયની તપસ્યા, વીશ સ્થાનક તપ તથા શ્રી વર્ધમાન તપની ઓળીઓ અને તે સિવાય નાની તપસ્યાઓ પણ ચાલુ જ હોય છે. આમ તપ, જપ, જ્ઞાન, ધ્યાન, લેખન, આખ્યાન વગેરે અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં તેમનો પરિવાર રત છે. તેમજ સંગીતના જાણકાર સાધ્વીજીઓ પણ છે. તે સિવાય બનારસ યુનિવર્સિટીની પરીક્ષા આપનારા અને ઇંગ્લીશ હિન્દી વગેરે ભાષામાં વ્યાખ્યાનકાર એક સાધ્વીજી છે. આ બધા સાધ્વીજીઓ સૌ પોતાની આગવી શક્તિથી એક બીજાના પૂરક બની જૈન શાસનમાં, તેમ શ્રી પાશ્વચંદ્રગૃહમાં અનેરી આલા ચમકાવી રહ્યા છે.

તેઓશ્રીએ પોતાની પ્રતિબોધશક્તિથી એક કુટુંબને પ્રતિબોધીને અનેરી ધામધૂમ સાથે નાયગામ દાદરમાં પચીશહજાર ઉપરાંત જનમેદની વચ્ચે એક સાથે એક કુટુંબની છ દીક્ષાઓ કરાવી માત્ર મુંબઈમાં જ નહિ.... પણ સારાય જૈન જગતમાં જૈન શાસનનો ડંકો વગડાવ્યો....એ સિવાય અન્ય બીજી પાંચ દીક્ષાઓ ચેમ્બુરના આંગણે કરાવી. આઠ વરસમાં મુંબઈના આંગણે તેઓશ્રીના ઉપદેશથી તેમની પાવન નિશ્રામાં અગીયાર દીક્ષાઓ થઈ તેમ જ નાલા-સોપારામાં જૈન મંદિર અને ઉપાશ્રયની રચનામાં મહત્વ-ભર્યો ફાળો આપી એક નવું સ્થાન તૈયાર કરાવ્યું. ખારમાં પણ જિનમંદિર માટે સફળ ઉપદેશ આપ્યો. મુલુન્ડમાં શ્રી પાશ્વચંદ્રસૂરિ જ્ઞાનમંદિરના નિર્માણ માટે શ્રાવકોને જાગૃત કરી સફળ ઉપદેશશક્તિથી જોઈતા નાણા એકત્ર કરાવી સાધ્વી શક્તિનું સત્ય દર્શન કરાવ્યું. તે સિવાય અનેક પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરી સાહિત્યની સુંદર સેવા બજાવી જૈનશાસનનું અને

સ્વગચ્છતું મહત્વ વધાર્યું છે. સાધુજનો જે કામ કરી જાણે છે, તેવા જ કાર્યો સાધવી જાણે. પણ કરી શકે છે. એટલું જ નહિ પણ અતિ સુગમતાથી અને સફળતાપૂર્વક કરી શકે છે, એમાં કોઈ જાતની યોછાસ જણાતી નથી. તેથી જ “ સૌ આત્મ સ્વરૂપે આત્મા છે ” એ પ્રભુ મહાવીરજી સિદ્ધ વચન હવે પ્રસિદ્ધ કરવાનો સમય આવી પહોંચ્યો છે.

પ્રારબ્ધ પ્રમાણે પુરુષાર્થ, અને પુરુષાર્થ પ્રમાણે કાર્ય-સિદ્ધિ સાંપડે છે. પણ એ કાર્યસિદ્ધિમાં અન્યની પ્રેરણા પણ અનિવાર્ય છે. એટલે પ્રારબ્ધ, પુરુષાર્થ અને પ્રેરણા એ ત્રિવેણી સંગમ થતાં કાર્યસિદ્ધિમાં વેગ આવે છે અને સંપૂર્ણ-તાની કોટીએ પહોંચી જળકી ઉઠે છે.

આપણા એટલે જૈન શાસનના પ્રારબ્ધ પ્રબળ છે. પણ પુરુષાર્થ પાંગળો છે અને પ્રેરણા અપૂર્તિ છે, તેથી જ એ ત્રિવેણી સંગમનો સુમેળ સધાતો નથી. આજે જૈન શાસનના અંડા નીચે દરેક ગચ્છે એકત્ર થાય.... ગચ્છોમાં સંપ્રદાયો એકત્ર થાય, અને સંપ્રદાયોમાં સૌ વ્યક્તિઓ એકત્ર થાય તો જ પ્રભુ મહાવીરનિર્વાણના પચીશમા શતાબ્દિ-મહોત્સવની ઉજવણીમાં પ્રાણુ પુરાય.... પણ.... “ વો દિન કહાં ? ” આમ છતાં પણ ચતુર્વિંશ સંઘમાં સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, અને શ્રાવિકા પોતપોતાની યોગ્યતા મુજબ અને પ્રભુ મહાવીરના ફરમાન મુજબ એક બીજાના પૂરક અને પ્રેરક બની શાસનસેવાની સુગમ રીતો અપનાવે તો પણ આ પચીશમી શતાબ્દિ મહોત્સવ સાર્થક બને....!

આજે જ્યાં જ્યાં જુઓ ત્યાં ત્યાં “ તુ’ડે તુ’ડે મતિલિંન્ના ” અને સૌ કહે માઈ જ સાચું એવી જ રીત દેખાય છે. તેથી

જૈન શાસનના કોઈ પણ કાર્યો એક બીજાના વિરોધ વગરના હોતા નથી. પ્રભુ મહાવીરે જાતિવૈર વિરોધ ટાળવા પ્રયત્ન કર્યો જ્યારે આપણે પરપરસ્પરના વિરોધમાં આપણી આત્મિક શક્તિ વેડફી રહ્યા છીએ ! જ્યાં સુધી માતૃવાત્સલ્ય સમા મહાવીરનો ઓધ હૈયાને નહિ સ્પર્શે ત્યાં સુધી આપણી દશા આવી જ રહેવાની !

આજે જૈન શાસન રૂપી સિંહ કલેવર નિસ્વેતન બની પોતાનામાં જ ઉત્પન્ન થયેલા કીડાઓથી કોરાઈ રહ્યું છે. વીરવચનામૃતનું સિંચન કરી એ કલેવરને ચેતનવંતું બનાવવાની જરૂર છે. આ અવસરે આપણે જો જાત્રત નહિ થઈએ તો “ લગ્ન વેળાએ વરરાજા ઉઘી ગયા ” જેવો ઘાટ ઘડાશે.

મારી અલ્પ બુદ્ધિ અને અલ્પ સમજ પ્રમાણે જે હકીકત નીચે પ્રમાણે રજૂ કરૂં છું તે પ્રમાણે કરવા માટે સમર્થ શક્તિશાળી અને જૈન શાસનના રખેવાળ જેવા આચાર્ય લગવંતોને તેમ જ જૈન શાસનના અગ્રેસર સમા શ્રાવક સંઘને નમ્રલાવે વિનંતી કરૂં છું. આજે જૈન શાસનમાં હજારો સાધુજનો, તેથી ચાર ગણા સાધ્વીજી મહારાજો, અને તેથી અનેકગણા શ્રાવકો અને શ્રાવિકાઓ એ જૈન શાસનની અણમોલ સંપત્તિ છે. પણ એ ચતુર્વિધ સંઘમાં મૂખ્ય મૂળ પાયાનું જે જ્ઞાન જોઈએ તેમાં ઓછે વધતે અંશે ન્યૂનતા જણાઈ રહી છે. એ પાયાના જ્ઞાન માટે ચતુર્વિધ સંઘના ચારે અંગોની અલગ અલગ એક નહિ પણ અનેક પાઠશાળાઓની અનિવાર્ય અને ફરજિયાત જરૂર છે.

પુરુષો કે બાળકોને દીક્ષાઓ બહુ હોંશથી, મહોત્સવથી અને આનંદથી અપાય છે પણ તેમના પછીના જીવન માટે

ગુરુજનો તરફથી ખાસ કેઇ લક્ષ્ય આપવામાં આવતું ન હોય એવું બહુધાએ જણાય છે. આજના દીક્ષાલાવી બાળકો લાવિના જ્યોતિર્ધરો અને એ માટે સક્રિય પ્રયત્ન કરવો આવશ્યક છે.

એ માટે મૂળ પાયાનું જ્ઞાન આપી શકે, એવી ઓછામાં ઓછી પચીશ પાઠશાળાઓ ભારતભરમાં જુદા જુદા સ્થળે સ્થાપિત કરવામાં આવે.

બેનો અને બાલિકાઓ પણ ઘણી સારી સંખ્યામાં સંસારની વિડંબનાઓથી વૈરાગ્ય પામી દીક્ષિત બનવા પ્રેરાય છે અને તેમનો દીક્ષા પ્રસંગ ચતુર્વિધ સંઘની અપરિમિત હાજરીમાં માનભેર અને ઉમંગભેર ઉજવાય છે. પણ સાધ્વી-જીવનમાં પ્રવેશી ગયા પછી તેની ઉપેક્ષા પણ એટલી જ ભેવામાં આવે છે. મૂળભૂત સંસ્કાર અને જ્ઞાનથી વંચિત બની ચતુર્વિધ સંઘનું બીજું અંગ સીદાય છે પણ તેની જાણે કોઈને પરવા જ નથી!!! આ શાસન મહાવીરનું છે, આ ધર્મ મહાવીરનો છે, આ દીક્ષા પણ મહાવીરની જ છે! તો પછી એ દીક્ષિત આત્માઓને મહાવીરની શિક્ષાથી શા માટે વંચિત રાખવા? દીક્ષા અને ભિક્ષાનો જેટલો સંબંધ છે, તેનાથી અનેકગણો શિક્ષા સાથે સંબંધ હોવો જોઈએ. એ માટે દીક્ષાથી બેનો અને બાલિકાઓ માટે ભારતભરમાં જુદા જુદા સ્થળે સર્વાંગી વિકાસ થાય તેવા જ્ઞાન સંપાદન માટે ઓછામાં ઓછી પચીશ પાઠશાળાઓની અતિ આવશ્યકતા છે.

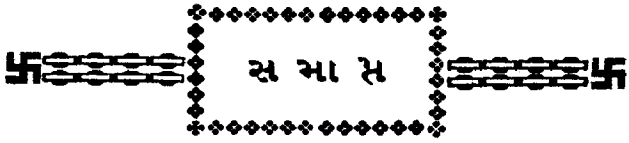
તેમજ દીક્ષિત બની ગયેલા સાધુ અને સાધ્વીજીઓ માટે સૌ સૌની શક્તિ અને ક્ષયોપશમ મુજબ ફરજિયાત જ્ઞાન સંપાદન માટે ગુરુજનો તરફથી પ્રેરણા અને આત્મ-

લોગની ખાસ જરૂર છે. આજે શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓમાં વિધિસૂત્રોના જ્ઞાનની પણ ખામી જોવાય છે. વિધિપૂર્વક પંચ પ્રતિક્રમણના જાણકાર શ્રાવક શ્રાવિકાઓની ગણતરી કરવામાં આવે તો પરિણામ કેટલા ટકા? જ્યાં વિધિ-સૂત્રોના જ્ઞાનનું ઠેકાણું ન હોય ત્યાં આનંદશ્રાવક અને જ્યંતીશ્રાવિકા જેવા શ્રાવક શ્રાવિકાઓની આશા ક્યાં રાખવી? આ શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ માટે ઓછામાં ઓછી એકાવન પ્રૌઢશાળાઓ અને આજના બાળકોને આનંદ શ્રાવક જેવા અને બાલિકાઓને જ્યંતિશ્રાવિકા જેવી બનાવવા માટે ભારતભરમાં શહેરે શહેરમાં લતે લતામાં અને ગામડે ગામડામાં સમ્યગ્જ્ઞાનની પરબ સમી અનેક પાઠશાળાઓ સ્થાપવી અત્યંત જરૂરી છે.

જૈન શાસનના જ્યોતિર્ધરો મારા જેવી આ નાનકડી વ્યક્તિની વિનંતી ધ્યાનમાં લેશે તો આ વાત જરાય દુઃશક્ય નથી. જૈન શાસનની લગામ પોતાના હાથમાં રાખી ચતુર્વિધ સંઘના પુનરુત્થાન માટે ભારતમાં સ્થળે સ્થળે સમ્યગ્જ્ઞાનની પરબો માંડવાની પ્રેરણાઓ આપી જૈન જીવનમાં જાગૃતિ લાવશે તો જ “ જ્ઞાનક્રિયાલ્યાં મોક્ષઃ ” એ મહાવીરનું વચન સાર્થક થશે અને અનેક લબ્ય આત્માઓ પોતાની લવતૃષા શાંત કરશે. પ્રભુ મહાવીરનો પચીસસોમો નિર્વાણ મહોત્સવ ચીરંજીવી બની જશે.

શાંતિર્લવતુ તુષ્ટિર્લવતુ પુષ્ટિર્લવતુ.

સ્મ....ર.....ણુ

(રાગ-ચંદનકા બદન)

સ્મરણુ સ્મરણુ (૨) વીરતું સ્મરણુ,

રાત દિવસ હું કરવાનો;

મને વીર મળ્યા છે મોહનગારા,

એ વીરતું ધ્યાન હું ધરવાનો. સ્મ૦

કાલ અનાદિ રખડી રખડી, આવ્યો માનવ જીવનમાં,

મંગલકારી વીરતું સ્મરણુ, આનંદ આપે છે મનમાં;

વીર નામમાં એકલીન બનીને,

જીવન પાવન હું કરવાનો. સ્મ૦ ૧

પુણ્યોદય કેરો ભાતુ ચમક્યો, મુક્તિ કિનારે આવ્યો છું;

શાસનનાયક વીર પ્રભુની, ચરણ છાયાને પામ્યો છું;

ભક્તિદીપકના દિવ્ય પ્રકાશે,

મહાવીરને હું મલવાનો. સ્મ. ૨

તન સૌંધું મેં મન પણ સૌંધું, જીવન સૌંધું મહાવીરને,

આ મુખથી હું વીર ગુણુ ગાતો, તોડવા ભવ જંજીરને;

રગ રગમાં વીર નામ ગુંથીને,

“ સુતેજ ” મહાવીર બનવાનો. સ્મ૦ ૩